ADALBERT STIFTER

Toamna

Editura Univers

clu

Adalbert Stifter

TOAMNA

PARTEA ÎNTÂI

1. CĂMINUL

Tatăl meu a fost negustor. Ocupa, cu chirie, un apartament la etajul întâi al unei case modeste din centrul oraşului. În aceeaşi casă îşi avea şi prăvălia, şi biroul, ca fi depozitele de mărfuri şi celelalte dependinţe necesare pentru bunul mers al afacerilor. La etajul întâi, în afară de apartamentul locuit de noi, nu mai era decât un singur apartament, locuit de o familie alcătuită din două persoane în vârstă, un bărbat şi soţia lui, cu care luam masa împreună o dată sau de două ori pe an, fie că ne duceam noi la ei, fie că veneau ei la noi, tind se ivea un prilej, ca de pildă o sărbătoare, sau o zi menită, după datini, vizitelor sau urărilor de bine. Tata avea doi copii: eu, primul născut, şi o fată, cu doi ani mai mică decât mine. Fiecare dintre noi, copiii, aveam, în apartament, câte o odăiţă. Acolo trebuia şi ne vedem de treburile ce ne fuseseră impuse încă din copilărie şi tot acolo dormeam. Mama avea grijă să ne respectăm programul, dar din când în când ne îngăduia să zăbovim în camera ei de zi şi să ne jucăm în voia Tata stătea mai tot timpul în prăvălie şi în birou. La ora douăsprezece venea sus, în apartament, şi prânzeam cu toţii în sufragerie. Slujbaşii tatei luau masa cu noi, iar cele două slujnice şi rândaşul de la magazie aveau masă lor în camera slugilor. Nouă, copiilor, ni se dădeau bucate simple. Tata şi mama mâncau din când în când friptură şi beau de fiecare dată câte un pahar de vin bm primeau şi ei friptură şi câte un pahar din acelaşi vin. La început, tata nu avusese decat un contabil şi doi vânzători; mai târziu a avut patru.

În apartament mai era şi o cameră măricică, pe pereţii căreia se aflau nişte dulapuri late, nu prea adânci, marchetate şi frumos lustruite. Dulapurile aveau uşi cu geamuri, iar în spatele geamurilor perdeluţe verzi de mătase, şi erau ticsite cu cărţi. Tata pusese perdelele de mătase verde, deoarece nu putea să

sufere ca titlurile, scrise, după olpicei, cu litere aurii pe cotoarele cărţilor, să poată fi citite de alţii, de parcă s-ar fi făli cu biblioteca lui. Zăbovea adesea cu încântare în faţa acelor dulapuri, ori de câte ori găsea o clipă de răgaz, după prânz sau la alte ore, deschidea uşile unuia din de, contempla cărţile, scotea una, o răsfoia, şi o punea la locul ei. Seara nu lipsea de acasă decât arareori, când treburile îl reţineau în târg sau când se ducea cu mama la vreun spectacol, ceea ce făcea câteodată cu plăcere; dar de obicei, seara, tata stătea un ceas, câteodată şi două sau chiar mai mult, la o masă veche, cioplită cu măiestrie, aşezată în bibliotecă pe un covor la fel de preţios, şi citea. Atunci n-avea voie nimeni să-l deranjeze, necum să intre în bibliotecă. Apoi ieşea şi spunea că ne putem aşeza la cină, la care slujbaşii nu mai erau de faţă şi care se servea numai în prezenţa mamei şi a noastră. În timpul cinei stătea de vorbă bucuros cu noi, copiii, şi ne spunea tot felul de lucruri, uneori şi poveşti hazlii şi basme. Cartea din care citea o punea întotdeauna frumuşel înapoi în dulapul din care o luase, iar dacă intrai în bibliotecă numaidecât după ce ieşise el, nu puteai observa nici cel mai mic indiciu că cineva făcuse lectură acolo cu o clipă înainte. Tata pretindea ca absolut nicio cameră să nu vădească urmele unei folosiri recente, ci să fie întotdeauna dereticată, ca o cameră de primire, dar pe de altă parte să exprime şi ce destinaţie are. Nu putea să sufere camerele bălmăjite, cum le spunea el, adică cele care pot servi în acelaşi timp pentru mai multe scopuri: pentru dormit, pentru joacă şi aşa mai departe. Fiece lucru şi fiece am, obişnuia el să spună, trebuie să aibă o identitate precisă. Această trăsătură de maximă precizie ni s-a întipărit în minte şi ne-a făcut să respectăm poruncile părinţilor, chiar atunci când nu le înţelegeam. Aşa, bunăoară, nici chiar noi „copiii, nu aveam voie să intrăm în dormitorul părinţilor. Îngrijirea şi dereticarea acestuia îi erau încredinţate unei slujnice bătrâne.

In camere erau atârnate ici şi colo tablouri, iar în unele camere se aflau mobile de pe vremuri, cu figuri năstruşnice cioplite în lemn, sau marchetate cu motive decorative vegetale şi geometrice.

Tata mai avea şi un dulap cu monede, şi câteodată ne arăta unele din ele. Se găseau acolo, mai cu seamă, taleri de toată frumuseţea, pe care se puteau vedea bărbaţi înzăuaţi sau

chipuri cu plete bogate; şi mai erau unele din timpuri străvechi, cu minunate capete de flăcăi sau femei, şi una cu un bărbat cu aripi la picioare. Tata mai avea şi nişte pietre, în care erau săpate tot soiul de lucruri. Punea mare preţ pe acele pietre şi spunea că provin de la poporul oel mai priceput în artă din toate timpurile, şi anume de la grecii din vechime. Uneori le arăta unor prieteni, iar aceştia zăboveau îndelung în faţa casetei cu monede, ţineau câte o monedă în mâini şi vorbeau despre ea.

Uneori, destul de rar, primeam oaspeţi. Când şi când mai erau poftiţi la noi şi copii, şi aveam voie să ne jucăm cu ei, iar alteori, mai des, ne duceam noi în vizită, cu părinţii, la cunoscuţi care aveau copii, şi ne jucam acolo. Nu mergeam la şcoală, ci învăţam acasă, cu profesori particulari, iar orele de cursuri, împreună cu aşa-numitele ore de lucru, în care trebuia să ne facem lecţiile, alcătuiau un program de la care nu aveam voie să ne abatem.

Mama era o femeie afectuoasă. Ne iubea nespus de mult, şi, ca să ne facă plăcere, ne-ar fi îngăduit, fără doar şi poate, dte o abatere de la regula statornicită, dacă nu s-ar fi temut de tata. Trebăluia de zor prin casă, se îngrijea de toate, rânduia totul, nu îngăduia, din pricina temerii amintite, nicio abatere, şi era pentru noi o întruchipare a binelui, tot atât de desăvârşită şi de vrednică de veneraţie ca şi tata. În casă purta, de obicei, rochii foarte simple. Numai când trebuia să iasă undeva cu tata îşi punea rochiile splendide de mătase şi bijuteriile, încât ne apărea ca o zână din cărţile noastre cu poze. Am băgat însă de seamă că purta întotdeauna pietre simple de tot, deşi foarte strălucitoare, şi că tata n-o împodobea niciodată cu cele cio plite, despre care spunea totuşi că ar avea pe ele figuri grozav de frumoase.

Cât timp noi, copiii, eram încă mici, mama îşi petrecea fietare vară la ţară împreună cu noi. Tata nu putea să ne ţină tbvărâşie, deoarece treburile îl reţineau în oraş, dar venea la ţară în fiecare duminică şi în fiecare zi de sărbătoare, rămânea la noi toată ziua şi ne lăsa să facem pe gazdele. Îl vizitam şi noi pa el în oraş, odată sau de două ori pe săţitămâilă, şi atunci făcea el pe gazda şi ne ospăta.

Ehipă câţiva ani, acest fel de viaţă a încetat, la început fiindcă tata înaintase în vârstă, şi nu mai putea dedi cu greii să s# lipsească de mama, pe care o respecta profund, iar mai târziu şi

datorită faptului că izbutise să cumpere, într-un cartier mărginaş, o casă cu grădină, uh<ie puteam să respirăm aer curat, să facem mişcare şi sa stăm, cum am zice, tot anul la ţară.

Cumpărarea casei de la periferie a însemnat o mare bucurie. Ne-am mutat din casa veche şi întunecoasă din centru în casa spaţioasă şi luminoasă de la periferie Tata pusese în prealabil să fie reparată de sus până jos, dar chiar şi după ce ne-aih mutat în ea, tot mai lucrau feluriţi meşteşugari în unele camere Casa era destinată exclusiv familiei noastre; în afară de noi nu mai locuiau îrr ea decât slujbaşii prăvăliei, precum şi, ca paznic şi grădinar, un bărbat mai în vârstă, cu soţia şi cu fiica lui.

În. Casa aceea, tata şi-a amenajat ca bibliotecă o cameră cu muk mai încăpătoare decât avusese în apartamentul din cfentlu Totodată a rezervat o cameră anume pentru tablouri, căci în centru, din pricina lipsei de spaţiu, tablourile fuseseră răspândite în diferite încăperi. Pereţii acestei noi camere â tablourilor au fost acoperiţi cu un tapet castaniu închis, cu care ramele poleite formau un frumos contrast. Pe jos a fost întins un covor de culoare pastelată, ca să nu influenţeze perceperea culorilor tablourilor. Tata şi^a comandat şi un şevalet de lemn cafeniu şi l-a instalat în camera tablourilor, ca să poată să aşeze pe eJ câte o pânză şi s-o privească în lumină prielnică.

Pentru mobilele vechi, cioplite şi intarsiate, a fost amenajată o altă cameră. Tata adusese cândva de la munte un tavan cioplit din lemn de tei şi de coconar. A dispus să fie montat în camera cu pricina şi l-a completat cu câteva adaosuri, care nu şp... băgau de seamă, încât până la urmă părea că este tavanul original al camerei. Nouă, copiilor, ne-a plăcut grozav, astfel că, atunci când, seara, tata şi mama se duceau în camera veche ca să lucreze ceva şi ne luau şi pe noi, zăboveau cu îndoită plăcere acolo şi îi rugam să ne povestească despre vremurile în care fuseseră făcute asemenea minunăţii.

La capătul unui culoar de lemn, care, la parterul casei, ducea până în grădină, tata a pus să se construiască o odăiţă de sticlă, adică o odăiţă cu cei doi pereţi dinspre grădină alcătuiţi numai din geamuri, ceilalţi doi pereţi fiind de lemn-, în această odăiţă a adăpostit arme vechi din felurite epoci şi de felurite tipufi. Numeroase tulpini de iederă se căţărau, din grădină, pe ramele geamurilor şi intrau şi în cameră, unde se încolăceau pe piesele

şarpantei de lemn, aşa că, atunci când era deschis un ochi de geam, prin care sufla vântul, iedera foşnea în jurul armelor vechi. Unei ghioage mari de lemn, care se afla în odăiţă, unde se lăfăia cu ghinturile ei înfricoşătoare, tata îi spunea „luceafărul de dimineaţă”, ceea ce noi, copiii, nu puteam înţelege, deoarece luceafărul de dimineaţă ni se părea cu mult mai frumos.

Mai era o odăiţă pe care tata o căptuşise cu mătaşe roşie, meşteşugit tighelită; dar nimeni nu ştia încă ce anume ar fi putut să-şi găsească loc acolo.

în grădinţă erau pomi fructiferi pitici, straturi de legume şi de flori, iar la capătul ei, de unde puteai privi munţii, care, la o depărtare de o jumătate de milă, descriu im arc mare în jurul oraşului, se aflau copaci înalţi şi pajişti. Vechea seră a. Fost în parte reparată şi în parte mărită printr-un adaos.

în plus, casa mai avea o curte mare, deschisă spre grădină. Când iarba grădinii era udă, aveam voie să ne jucăm în curte, spre care dădeau ferestrele cămărilor, precum şi cele ale bucătăriei, unde trebăluia mama.

Tata se ducea în fiecare zi în oraş, la prăvălie şi la birou. Potrivit rânduielii, slujbaşii îl însoţeau. La ora douăsprezece venea la masă, împreună cu slujbaşii cărora nu le venise rândul să vegheze în prăvălie în timpul orei de masă.

După-amiază tata se întorcea, de cele mai multe ori, în târg. Duminicile şi zilele de sărbătoare le petrecea cu noi.

Întrucât acum dispuneam de mai mult spaţiu, primeam mult mai des musafiri din oraş. Aceştia veneau la noi cu copiii lor, şi ni se dădea voie să ne zbenguim în curte sau în grădină. Profesorii au continuat să vină la noi, la periferie., aţa cum veniseră mai înainte în centru.

De teamă ca, datorită şederii îndelungate la birou, să nu se aleagă cu vreo boală, tata, la stăruinţele mamei, îşi îngăduia în fiecare zi un răgaz, pe care îl folosea spre a face mişcare. Atunci se ducea fie la o galerie de pictură, fie la vreun prieten, care avea şi el tablouri, fie la vreun străin, care avea cine ştie ce rarităţi. Vara, în zilele de sărbătoare, dacă era vreme frumoasă, mai ieşeam uneori şi la iarbă verde şi ne petreâeam ziua într-un sat sau la munte.

Mama, care se arăta din cale afară de îndntată de cumpărarea casei de la periferie, se ocupa, cu zel sporit, de gospodărie. În fiecare sâmbătă, rufăria „albă ca floarea de cireş”

strălucea în grădină, în locul rezervat pentru întinsul rufelor, iar în casă, camerele erau dereticate sub supravegherea ei, una câte una, în afară de cele care adăposteau minunăţiile tatei, unde curăţenia se făcea întotdeauna numai sub ochii lui. De fructele, florile şi legumele din grădină, mama se ocupa împreună cu tata. Îi mersese vestea prin împrejurimi, astfel că vecinele veneau şi îi cereau slugi care îşi făcuseră ucenicia în casa noastră.

Când am crescut mai măricei, ne-am simţit zi de zi tot mai atraşi de tovărăşia părinţilor. Tata ne arăta tablourile şi ni le explica. Ne-a spus că nu are decât tablouri vechi şi de preţ, şi că preţul acela poate fi obţinut oridnd, dacă se iveşte vreodată nevoia de a le vinde. Când ne plimbam, ne explica efectele luminii şi umbrei, ne învăţa numele culorilor obiectelor şi ne arăta liniile care iscă mişcarea, dar o mişcare în repaos, căci repaosul şi mişcarea sunt temeiul oricărei opere de artă. Vorbea cu noi şi despre cărţile sale. Ne-a spus că există cărţi în care sunt cuprinse toate câte s-au întâmplat cu neamul omenesc de la începutul lui şi până în vremea noastră, că într-însele sunt povestite vieţile • unor bărbaţi şi femei care s-au bucurat cândva de mare faimă şi care au trăit de mult, unii din ei cu peste

lfi ide ani în urmă. Ne-a mai spus că în alte cărţi este cuprins tot ce au aflat oamenii, în mulţi ani, despre lume şi despre alte lucruri, în legătură cu alcătuirea şi structura lor. Unele nu ne arată, ce-i drept, ce s-a întâmplat sau cum sunt rânduite toate cele de pe lume, ci mai degrabă ce şi-au închipuit oamenii că s-ar fi putut întâmpla, sau ce gândesc ei cu privire la cele lumeşti şi la cele mai presus de fire.

Cam pe atunci a murit un unchi al mamei. Mama a moştenit bijuteriile soţiei lui, care se prăpădise înaintea lui, iar noi, copiii, restul averii. Ca tutore al nostru natural, tata a plasat cu garanţie pupilară întreaga sumă şi i-a adăugat, an de an, dobinzile.

În cele din urină, când am devenit adolescenţi, instrucţia obişnuită, pe care o primiserăm până atunci, a încetat treptat. Mai întâi au părăsit 9cena profesorii care ne învăţaseră noţiunile elementare ale cunoştinţelor socotite, Sn zilele noastre, drept trebuincioase tuturor oamenilor; apoi s-au împuţinat şi cei care ne iniţiaseră în materiile predate de obicei copiilor meniţi să

facă parte din păturile mai cultivate sau mai distinse ale societăţii. Soră-mea, pe lângă materiile la care urma să se desăvârşească în continuare, a fost nevoită să pătrundă încetul cu încetul şi tainele gospodăriei şi să-şi însuşească rosturile ei de căpetenie, ca să poată călca într-o bună zi, cu cinste, pe urmele mamei. În ceea ce mă priveşte, după ce mi-am însuşit cunoştinţele considerate, în şcolile noastre, ca premergătoare iniţierii în aşa-numita cultură generală, strict necesară oricui în viaţă, am mers înainte în unele discipline, în care, fiind mai anevoioase, nu mă puteam lipsi de îndrumare.

Într-o bună zi s-a pus chestiunea carierei mele viitoaie, şi atunci tata a luat o hotărâre pe care mulţi au dezapro- bato-o cu toată energia. Anume, a hotărât să mă fac om de ştiinţă universal. Fusesem până atunci extrem de sârgu- incios la învăţătură şi îmi însuşisem, plin de zel, orice materie nouă pe care mi-o predaseră profesorii, astfel că, de câte ori erau întrebaţi cum am scos-o la capăt într-o anumită disciplină, aveau întotdeauna numai cuvinte de laudă. Cariera respectivă mi-o alesesem eu însumi, iar tata îmi încuviinţase alegerea. Mi-o alesesem, deoarece simţeam un fel de îndemn lăuntric, care mă mâna în această direcţie. În pofida tinereţii mele, mi-am dat seama încă de pe atunci că nu-mi voi putea însuşi toate ştiinţele; dar ce şi cât aş putea învăţa, era pentru mine un lucru tot atât de nelămurit, pe cât era de nelămurită şi atracţia mea spre activitatea ştiinţifică. Nu întrezăream nici foloase deosebite, pe care le-aş fi putut obţine prin strădaniile mele, ci mi se părea doar că aşa trebuie să procedez, ca şi cum viitorul ar ascunde ceva temeinic şi important. Cum să pornesc, însă, la drum şi de unde să încep, nu ştiam nici eu, şi nici ai mei nu ştiau. Nu aveam nici cea mai mică tragere de inimă pentru o anumită disciplină, ci toate mi se păreau vrednioe de studiat Nu aveam niciun punct de reper, din care să pot deduce că sunt înzestrat cu o capacitate excepţională pentru o anumită ramură ştiinţifică, şi niciuna nu mi se părea cu neputinţă de biruit. Ai mei n-au putut descoperi nici ei vreun indiciu din care să reiasă că aş avea o Înclinare certă pentru un anumit domeniu.

Nu enormitatea unui asemenea început i-a fost luată în nume de. Rău tatei, ci i s-a spus că ar fi trebuit să mă îndrepte şpre o, profesiune care să fie de folos societăţii şi căreia să-l închin timpul şi viaţa, ca să pot odată şi odată să părăsesc această

lume cu cugetul împăcat că mi-am făcut datoria.

La această critică, tata a replicat că omul nu există pe lume numai de dragul societăţii, ci în primul rând pentru el însuşi. Şi că dacă existenţa lui se desfăşoară în mod ireproşabil pentru el însuşi, ea va fi de folos şi societăţii. Cel pe care Dumnezeu l-a menit să devină cel mai bun pictor din lume, ar păgubi omenirea dacă ar ţine să se facă, bunăoară, jurist, iar dacă, potrivit voinţei divine, ajunge cel mai mare pictor, aduce şi lumii cel mai mare folos. Acest adevăr se manifestă întotdeauna printr-un imbold lăuntric, care îl împinge pe om către un anumit ţel şi pe care este bine să-l urmeze. Cum ar putea altminteri să-şi dea seama ce menire are pe lume, – de artist, de general, de judecător, – dacă n-ar exista un spirit care să i-o spună şi care să-l călăuzească spre acele ţeluri, ca să-şi afle fericirea şi împlinirea? Dumnezeu le orânduieşte pe toate în aşa fel, încât talentele să fie împărţite just, iar fiecafe f. Rrahă rarp trebuie 4ăcută pe fame să “fiefărntâ; şi să ntl vină o vreme când toţi oamenii vor fi arhitecţi. În aceste talente profesionale sunt cuprinse şi cele sociale, iar la marii artişti, jurişti, oameni politici, sunt cuprinse întotdeauna şi echitatea, toleranţa, dragostea de ţară. Din asemenea plămadă de bărbaţi, care şi-au cultivat cât mai deplin imboldul lăuntric, au ieşit de cele mai multe ori, în vremuri de restrişte, binefăcătorii şi salvatorii patriei lor.

Există inşi care susţin ci s-au făcut negustori, sau medici, sau slujbaşi de stat, numai spre binele omenirii; în cele mai multe cazuri, această afirmaţie nu corespunde adevărului. Dacă nu i-a îndemnat chemarea lăuntrică, atunci ei nu fac, prin spusele lor, decât să tăinuiască un motiv mai josnic, şi anume faptul că meseria nu le-a fost decât un mijloc de a-şi procura bani şi bunuri şi de a-şi asigura existenţa. Mulţi din ei au îmbrăţişat o anumită profesiune fără să-şi fi cântărit cu luare-aminte alegerea, sau au îmhrăţişat-o siliţi de cine ştie ce împrejurări, şi ca să nu-şi mărturisească slăbiciunea, invocă binele omenirii, pe care, chipurile, l-au urmărit Apoi, mai există încă o categorie ciudată de oameni, care vorbesc fără încetare despre binele obştesc: cei coi probleme personale. Aceştia sunt mereu La strâmtoare, au întruna necazurţ şi neplăceri, datorită propriei lor uşurinţe, şi recurg, drept explicaţie, la procedeul cel mai comod: dau vina pe orânduirea socială şi spun că, de fapt, nu se gândesc decât la patrie şi că doresc să-i îndrepte pe cât posibil

lipsurile. Dar când se întâmplă să-i cheme într-adevăr patria, o bagă în aceeaşi oală cu proprile lor probleme. În vremuri de cumpănă, aceşti oameni se dovedesc a fi cei mai egoişti, ba chiar, adeseori, şi cei mai crunţi. Pe de altă parte, nu încape îndoială că există şi oameni pe care Dumnezeu i-a înzestrat cu o deosebită înclinare şi vocaţie socială. Aceştia se consacră, dintr-o pornire lăuntrică, problemelor oamenilor, le şi înţeleg mai clar decât alţii, sunt încântaţi dacă le pot rezolva şi-şi jertfesc adeseori viaţa pentru vocaţia lor. Iar în răstimpul, fie el îndelungat, fie el de-o clipă, în care îşi jertfesc viaţa, se simt fericiţi, deoarece şi-au urmat imboldul lăuntric.

în acţiunile noastre, Dumnezeu nu ne-a pus înainte, drept scop, folosul, nici cel personal, nici cel public, ci a conferit practicării virtuţii un farmec al ei şi o frumuseţe a ei. Spre acest ţel năzuiesc firile alese. Cel ce face binele numai pentru că răul este dăunător neamului omenesc se află destul de jos pe scara fiinţelor morale. Acela va fi îndemnat să recurgă la păcat, de îndată ce ar aduce astfel vreun folos omenirii sau lui însuşi. Astfel de oameni sunt şi cei în stare să folosească orice mijloc şi care fac rău atât patriei, cât şi familiei lor şi propriei persoane. În vremurile în care au acţionat li s-a spus oameni de stat, dar ei n-au fost decât imitaţii de oameni de stat, iar folosul vremelnic realizat de ei a fost un fals folos şi s-a dovedit, în zilele judecăţii, o tristă fatalitate.

Tata nu era stăpânit de egoism, dovadă faptul că îndeplinea fără plată, în consiliul oraşului, o funcţie publică, că deseori lucra toată noaptea în acea funcţie şi că, în treburile obşteşti, se afla mereu, cu sume înseemnate, la loc de frunte.

Spunea că trebuie să fiu lăsat în voia mea şi că, până la urmă, din nedumerire se va desprinde la ce sunt bun şi ce rost îmi este menit pe lume,

Am fost îndemnat să-mi continui exerciţiile fizice. Încă de pe vremea dnd eram încă foarte mici am fost puşi să facem cât mâi multă mişcare. Aceasta a fost una din pricinile de căpetenie pentru care vara ne-o petreceam la ţară, iar grădina casei de la periferie a fost unul din motivele principale pentru care tata a cumpărat casa. Eram lăsaţi de obicei, de mici copii, să umblăm şi să fugim în toată voia, şi nu eram opriţi decât atunci când cădeam frânţi de oboseală. În oraş luase fiinţă un aşezământ, în care se practicau, după o anumită regulă, exerciţii fizice, menite

să solicite toate părţile trupului, după nevoile fiecăreia, şi să ajute la dezvoltarea lor firească. Tata mi-a dat voie să frecventez acel aşezământ, după ce a cerut sfatul unor oameni cu experienţă şi după ce a văzut cu ochii lui tot ce se făcea acolo. Întrucât pentru fete nu exista pe atunci un asemenea aşezământ, tata a pus să i se instaleze soră-mi, într-o încăpere a apartamentului nostru, toate aparatele pe care el şi medicul casei, un adept al unor astfel de prac- tici, le-au socotit necesare, iar soră-mea a fost nevoită să execute toate exerciţiile-permise de acele aparate. Cumpărarea casei de la periferie a înlesnit şi mai mult instalarea aparatelor. Nu numai că dispuneam de mai mult spaţiu înlăuntrul casei, spre a putea instala, în condiţii mai prielnice şi pe o suprafaţă mai mare, toate aparatele necesare pentru exerciţiile fizice, dar mai aveam curtea şi grădina, unde se puteau practica exerciţii fizice şi unde se mai puteau instala şi alte aparate. Faptul că făceam toate astea cu dragă inimă se înţelege de la sine, datorită elanului şi neastâmpărului tinereţii. Încă din copilărie în- văţaserăm să înotăm şi ne duceam vara aproape zilnic, chiar atunci când locuiam la periferie, de unde druânul era mai lung, la bazinul de înot. Chiar şi pentru fete se înfiinţaseră, pe atunci, bazine de înot speciale. În plus, făceam cu plăcere drumeţii lungi, mai cu seamă vara. Când ne aflam în aer liber, afară din oraş, părinţii ne îngăduiau, – mie şi soră-mi, să colindăm prin împrejurimi. Străbăteam atunci drumuri lungi sau ne urcam pe munte, apoi ne întorceam la locul în care ne aşteptau părinţii. La început ne însoţea, de cele mai multe ori, un slujitor, dar mai târziu, când am mai crescut, am fost lăsaţi să umblăm singuri. Pentru ca părinţii să poată ajunge mai uşor şi mai comod în orice loc din afara oraşului, tata a cumpărat după dtva timp doi cai, iar argatul, care până atunci fusese grădinar şi, din când în dnd, supraveghetorul nostru, a ajuns şi vizitiu. Intr-o şcoală de călărie, în care se puteau antrena, la ore diferite, băieţii şi fetele, am învăţat să călărim, iar mai târziu ni s-au fixat anumite zile ale săptămânii şi anumite ore, în care puteam să facem exerciţii de călărie. În grădină aveam posibilitatea să sar la loc fix, să merg pe semduri înguste, să mă caţăr pe spaliere şi să arunc discuri de piatră spre o ţintă sau la o depărtare cât mai mare. Surorii mele, deşi toată lumea o trata ca pe o domnişoară, îi plăcea grozav să ajute la muncile gospodăreşti mai grele,

dovedind nu numai că se pricepe, dar că-i poate întrece în destoinicie chiar pe cei care, încă din copilărie, făcuseră asemenea munci. Părinţii nu numai că nu puneau piedici acestor activităţi ale ei, ci chiar le încurajau. Soră-mea mai făcea şi lectură, cânta acoiâipanimdu-se la pian sau la harfă, şi picta cu acuarele.

După ce mi s-a luat şi ultimul profesor, care îmi dăduse lecţii de limbi străine, şi după ce, în ramurile ştiinţifice în care, datorită faptului că erau mai grele sau mai importante, fusese socotită necesară o instruire mai îndelungată, am înaintat În aşa măsură, încât nu mai era nevoie de profesor, s-a pus problema cum să se procedeze în legătură cu cariera ştiii/ţifică aleasă de mine, dacă eia cazul să se întocmească un anumit plan şi dacă să fie angajaţi profesori în vederea îndeplinirii lui. M-am rugat să nu mi se mai ia niciun profesot, dedarând că mă voi strădui să mă descurc singur. Tata mi-a îndeplinit dorinţa, iar eu am fost înclntat că am ajuns să stau pe propriile mele picioare.

Am cerut sfatul unor oameni care se bucurau de mare vază în cercurile ştiinţifice şi care lucrau în instituţiile sau întreprinderile oraşului. De câte ori am apelat la ei, n-am depăşit niciodată limitele modestiei. Intrucât, de cele mai multe ori, n-am pus acestor oameni dedt câte o întrebare în legătură cu studiile mele, fără să încerc să mă vâr sub pielea lor, ei nu mi-au luat în nume de rău demersurile, iar răspunsurile au fost întotdeauna foarte prietenoase şi pornite din inimă. Şi printre musafirii care ne treceau din când în când pragul se numărau oameni de ştiinţă. M-am adresat şi lor. De cele mai multe ori întrebările se refereau la cărţi şi la ordinea în care ar fi trebuit să le citesc. La început am continuat în ramurile în care mai luasem lecţii, deoarece pe atunci erau socotite a fi temeiul unei culturi umaniste generale, doar că mă străduiam, pe de o parte, să pun în ele mai multă rânduialâ decât pinS atunci, iar pe de altă parte să abordez şi disciplina pentru care simţeam o crescândă tragere de inimă. Aşa s-a făcut ftă în întreaga mea activitate a mai domnit, totuşi, o oarecare ordine, deoarece, ţinând seama de lipsa ei de orientare, era pândită de primejdia de a se fârâmiţa în cele mai felurite lucruri şi de a se pierde în cele mai neînsemnate mărunţişuri. Cât despre disciplinele de care abia mă apucasem, am cercetat şi acele aşezăminte din oraşul nostru, care le-ar fi putut fi de folos: biblioteci, colecţii de unelte,

şi mai cu seamă locuri unde se făcuseră cercetări pe care, datorită faptului ca eram nepregătit, precum şi lipsei de condiţii şi de in- strumente, nu fe-aş fi putut duce niciodată singur la bun sfârşit. Tata mi-a procurat bucuros cărţile şi întregul material didactic de care aveam nevoie.

Eram plin de râvnă şi, odată ce mă apucam de o anumită disciplină, o studiam cu toată înflăcărarea de care dau de obicei dovadă tinerii când este vorba de lucruri îndrăgite de ei. Deşi, în timpul frecventării instituţiilor publice menite desăvârşirii spirituale sau fizice, precum şi cu prilejul vizitelor ce ni le făceau unii nouă sau le făceam noi lor, cunoscusem o mulţime de tineri, n-am ajuns totuşi să fiu darnic numai şi numai de distracţii, şi încă, adeseori, serbede, cum văzusem că sunt cei mai mulţi dintre acei tineri. Distracţiile organizate la noi în casă dnd primeam musafiri aveau întotdeauna un caracter mai seriot,. Făcusem cunoştinţă şi cu o sumedenie de persoane mai în vârstă, dar pe vremea aceea nu le-am dat prea mare atenţie, deoarece tinerii obişnuiesc să se lege sufleteşte mai degrabă de cei din generaţia lor şi să nesocotească ceea ce pot găsi la oamenii mai în vârstă.

Când am împlinit optsprezece ani, tata mi-a dat pe mână o parte a averii ce-mi re venei, din moştenirea lăsată de fratele bunicii. Până atunci nu avusesem bani pe care ’ să-i gospodăresc după plac; tata îmi cumpăra orice îmi I trebuia, iar pentru lucrurile de mai mică însemnătate, tata *1* îmi dădea bani ca să mi le cumpăr singur. Din când în când *1* mai. Primeam şi sume mai mărunte pentru distracţii. Pe viitor, însă, mi-a spus tata, îmi va înmâna, în prima zi a fiecărei luni, o anumită sumă, urmând ca eu să înregistrez I toate sumele într-un catastif, deoarece va scădea aceste | plăţi din valoarea întregii mele averi, a cărei administrare | rămânea, ca şi mai înainte în seama lui, ar socoteala lui va trebui să coincidă cu a mea. Mi-a aşternut pe o foaie de hârtie Usta cheltuielilor, cărora, de acum înainte, urma să I le fac faţă cu venitul meu lunar. Mi-a spus că n-are să-mi ţ mai cumpere niciodată niciun obiect din cele cuprinse în 4’ acea listă şi că va trebui să procedez cu luare-aminte şi să ’ fiu bun gospodar, deoarece n-are să-mi dea niciodată avansuri, nici măcar în situaţiile cele mai stringente. Şi că, dacă mă voi gospodări în mod mulţumitor citva timp, îmi va spori alocaţia lunară şi va hotărî, după o foarte atentă chibzuinţă, la ce soroc

va putea să-mi dea pe mână întreaga sumă care îmi revenea din moştenire, ca să mă descurc absolut singur, chiar şi înainte de majoratul legal.

2. DRUMEŢUI?

M-am descurcat bine cu alocaţia lunară care îmi fusese fixată. De aceea, după râtva timp, tata mi-a sporit-o, după cum îmi făgăduise. De atunci încolo am fost nevoit să-mi acopăr din venitul lunar fixat, nu numai o parte a trebuinţelor, ci toate. Acum, tata nu-mi mai înmâna banii lunar, ci, ca să mă obişnuiesc cu intervale de timp mai mari, o dată la trei luni. Nu s-a încumetat să mi-i înmâneze semestrial, sau chiar anual, pentru ca nu cumva să fac vreo prostie. Nu-mi dădea în întregime dobânzile moştenirii lăsate de fratele bunicii, ci doar o parte, iar restul îl adăuga la capital, astfel că, deşi nu puneam nimic deoparte din alocaţia lunară, averea mea sporea. Ca îngrădire a rămas în vigoare îndatorirea să locuiesc în casa părinţilor mei şi să iau masa cu ei, Pentru aceste prestaţii a fost statornicită o sumă, pe care trebuia s-o achit trimestrial. Celelalte nevoi, ca îmbrăcăminte, cărţi, instrumente şi altele, mi le puteam satisface după cum găseai» eu de cuviinţă,

Soră-mea a primit şi ea împuternicirea de a dispune de partea ei din moştenirea lăsată de fratele bunicii, dar în limitele cuvenite unei fete.

Am fost amândoi foarte încântaţi de această rinduială şi am hetărât să ne supunem dorinţei şi voinţei părinţilor, ca să le facem plăcere.

Eu, după ce am lucrat în mai multe compartimente ale diferitelor ramuri ştiinţifice, pe care le abordasem cu profesorii mei în ultima perioadă a studiilor, şi care sunt socotite îndeobşte drept cunoştinţe necesare oricărui om cult, m-am apucat de matematică. Mi se spusese întotdeauna că este cea mai grea şi mai minunată ştiinţă, temelia tuturor celorlalte, lamura adevărului, şi că pătrunderea ei înseamnă un câştig statornic pentru toată viaţa.

Mi-am cumpărat cărţile care mi-au fost recomandate, ca să pot porni de la noţiunile premergătoare însuşite până atunci şi să ajung la cele superioare. Mi-am procurat o tablă de ardezie de dimensiuni foarte mari, ca să-mi pot aşterne pe ea exerciţiile. Stăteam aşa la masa mea, în ceasurile destinate însuşirii cunoştinţelor, şi socoteam. Călcam pe urmele oamenilor care,

încetul cu încetul, au descoperit adevărurile acestei ştiinţe şi care, pornind de la ele, au ajuns mereu la altele. Mi-am fixat anumite intervale de timp, în care să nu merg mai departe, ca să pot repeta cunoştinţele însuşite până atunci şi să mi le întipăresc în memorie, înainte de a mă avânta spre alte zări. Cărţile pe care aveam de gând să le parcurg una după alta mi le-am aşezat în ordinea respectivă pe un raft. După un timp nu prea lung am ajuns în unele compartimente destul de grele ale matematicii superioare.

în cele din urmă, tata mi^a îngăduit să petrec uneori, vara, un anumit timp, despărţit de părinţi. Pentru cea dintâi escapadă de acest fel a fost aleasă o casă la ţară a unui prieten al tatei, situată nu prea departe de oraş. Am primit o odăiţă de sub acoperiş, ale cărei ferestre dădeau spre viile din apropiere şi, printre depresiunile dintre vii, spre munţii din zare. Stăpâna casei îmi schimba k două-trei zile perdelele albe ca neaua. Părinţii mei veneau foarte des la mine în vizită şi-şi petreceau ziua la ţară. La fel de des mă duceam şi eu la ei în oraş şi rămâneam uneori şi peste noapte la ei.

A doua vilegiatură, în vara următoare, mi-am petrecut-o mult mai departe de oraş, în casa unui ţăran. În casele ţăranilor noştri, unde toate odăile de'locuit şi celelalte încăperi sunt situate de obicei la parter, se mai află totuşi, adeseori, deasupra acestor încăperi, încă un cat, ca una sau mai multe camere. Printre ele se numără şi aşa- numita odaie-de-sus. Adesea, ea este singura încăpere a etajului. Odaia-de-sus este, oarecum, mândria casei. În ea sunt instalate paturile frumoase ale familiei, de obicei două la număr, în ea se află scrinurile cu veşmintele de sărbătoare, în ea sunt atârnate pe pereţi armele de tragere la ţintă şi cele de vânătoare ale bărbatului, dacă are asemenea arme, precum şi premiile câştigate la trageri, în ea este păstrată vesela mai arătoasă a femeii, mai cu seamă dacă are căni de cositor sau vase de porţelan, în ea sunt ţinute şi tablourile mai de preţ ale casei, şi alte podoabe, ca, bunăoară, un frumos prunc ELsus de ceară, aşezat intr-un puf alb şi fin. Intr-o asemenea odaie-de-sus a casei unui ţăran locuiam eu. Casa era atât de departe de oraş, încât n-am putut să-i vizitez pe părinţi decât o singură dată, folosind diligenţa, iar ei n-au venit deloc la mine.

Această vilegiatură a produs în mine unele schimbări.

Deoarece nu puteam să fiu alături de ai m. Ei, am resimt ţit m, ult mai intens nevoia de comunicare decât dacă m-aş fi aflat acasă, unde mi-o puteam satisface în orice clipă. Ca urmare, am recurs la scrisori şi la relatări amănunţite. Până atunci, învăţasem întotdeauna numai din numeroasele cărţi pe care mi le cumpărasem cu banii mei şi pe care le înşirasem pe rafturi; dar nu încercasem încă niciodată să compun eu însumi un text ceva mai lung. Acum am fost nevoit să încerc, am încercat cu dragă inimă şi m-am bucurat când am simţit, încetul cu încetul, cum creşte în mine talentul de a zugrăvi şi de a povesti. Am trecut apoi la descrieri din ce în ce mai complexe şi mai iscusit alcătuite.

S-a mai ivit şi o altă schimbare.

încă din copilărie fusesem un adept convins al realităţii lucrurilor, aşa cum apare ea în natură sau în desfăşurarea ordonată a vieţii omeneşti. Această atitudine le-a pricinuit adesea mari necazuri celor din jurul meu. Întrebam fără încetare numele lucrurilor, obârşia şi folosirea lor, iar dacă nu mi se răspundea pe loc nu mă linişteam. De asemenea, nu puteam să sufăr ca un obiect să fie preschimbat în altceva. Mă noâhnea cu osebire faptul că, datorită preschimbării sale, obiectul, după părerea mea, se v degrada. M-^am întristat atunci când un copac bătrân din grădină a fost doborât şi tăiat butuci. Butucii au mai erau un copac, şi fiind şi putrezi, nu se mai putea ciopli din ei un scăunel, sau o masă, sau o cruce, sau un căluţ. De când am. Făcut cunoştinţă cu natura şi am privit molizii şi brazii de pe munte, mi se rupea inima ori de câte ori la noi în casă se făcea câte ceva din scânduri, pentru că acele scânduri fuseseră astfel de molizi şi brazi. Când treceam prin oraş, îl întrebam pe tata cine a înălţat catedrala Sfân- tul Ştefan, de ce nu are decât o singură turlă, de ce e atât de ţuguiată, -de-ee~ biserica e a.111 de neagră, cui H apar- " ţine cutare sau cutare casă, de ce e atât de mare, de ee altă casă are câte două ferestre una lângă alta şi dt ce ia o altă casă, ceva mai încolo, doi bărbaţi de piatră duc în spinare cornişa porţiL Tata îmi răspundea la întrebări după cum se pricepea: la unele numai cu presupuneri, la, altele că nu ştie. Când ne duceam la ţară, voiam să cunosc toate plantele şi pietrele şi întrebam de numele ţăranilor şi ale câinilor. Tata obişnuia să spună că ar trebui să mă fac scrii:, ca să zugrăvesc toate acestea, sau. Artist, pentru ca, din felurite

materiale, să făuresc obiecte, punând suflet în ele, sau cel puţin savant, oa să cercetez natura lucrurilor.

Intrudt locuiam la ţară, această însuşire m-a îndrumat pe un anumit făgaş. M-am lăsat de matematică şi m-am consacrat contemplării lumii înconjurătoare. Am început să privesc cu băgare de seamă toate cele ce se întâmplă în casa în care locuiam. Încetul cu încetul m-am deprins cu toate uneltele şi cu menirea lor. Ieşeam cu muncitorii la câmp, pe păşuni şi în pădure, iar uneori lucram cot la cot cu ei. În felul acesta am învăţat în scurt timp cum se îngrijesc şi cum se dobândesc toate produsele agricole din zona unde locuiam M-am străduit să mă ini- ţiez şi în prelucrarea rustică, primară, a produselor meşteşugăreşti. Am aflat cum se face vin din struguri, aţă şi pânză din în, unt şi brânză din lapte, făină şi pâine din grâne. Am reţinut denumirile cu care sătenii desemnau lucrurile, şi mi-am însuşit în scurt timp indiciile după care se poate aprecia calitatea mai bună sau mai proastă a produselor agricole brute sau prelucrate. Am provocat chiar şi discuţii în legătură cu posibilitatea de a se obţine unele dintre ele în condiţii mai lesnicioase, dar m-am lovit de o îndărătnică împotrivire.

După ce am învăţat cum se obţin produsele primare în ţinutul în care mă aflam, am trecut la obiectele osârdiei meşteşugăreşti. Nu departe de locuinţa mea era o vale netedă şi întinsă, străbătută de un râu, care, datorită debitului lui constant şi faptului că iama nu prea îngheţa, era deosebit de bun pentru punerea în mişcare a unor maşini. Ca urmare, în acea vale se aflau câteva fabrici. ’ Mai toate aparţineau unor firme comerciale de vază. Proprietarii lor locuiau la oraş şi îşi inspectau din când în 1 când fabricile, conduse de câte un administrator sau direc- j tor. Am vizitat, una după alta, toate acele întreprinderi 1 şi m-am informat ce se fabrica acolo. Am căutat să aflu procesul de fabricaţie: cum se aduce materia primă, cum i este dusă la prima fază de prelucrare, de acolo la a doua, ; şi cum trece astfel prin toate treptele, până ce iese pe 1 poartă ca produs finit al fabricii. Mi-am însuşit acolo cu-; noştinţe privitoare la calitatea materiilor prime introduse în procesul de fabricaţie şi mi s-a atras atenţia asupra criteriilor după care se poate deduce calitatea produselor finite ale întreprinderii. M-am iniţiat şi în mijloacele şi căile prin care se realizează transformările suferite treptat de materiile prime. Cu cele mai

multe din maşinile folosite în acest scop eram familiarizat în linii mari. Datorită cunoştinţelor asimilate anterior. De aceea nu mi-a venit greu să înţeleg cum acţionează fiecare maşină în vederea atingerii diferitelor scopuri urmărite. Prin bunăvoinţa maiştrilor respectivi am cercetat toate elementele componente ale fiecărei maşini, până când am izbutit să sesizez funcţionarea ei ca un tot, de parcă aş fi văzut-o desenată pe o foaie de hârtie, după cum nici până atunci nu avusesem prilejul să cunosc asemenea utilaje decât tot din desene.

într-o perioadă mai târzie am abordat ştiinţele naturii. Am început cu botanica. Am căutat să determin mai întâi ce plante cresc în ţinutul în care mă aflam. În acest scop am cutreierat toate împrejurimile şi m-am străduit să aflu biotopii şi modul de viaţă al diferitelor plante şi să colecţionez toate speciile. Pe cele pe care le puteam căra şi care meritau cât de cât să fie păstrate le luam acasă. Despre cele pe care nu le puteam deplasa, ca de pildă, în primul rând, copacii, întocmeam descrieri, întregindu-mi cu ele colecţia. Cu prilejul acestor descrieri, pe care ’le făceam ţinând seama în permanenţă de toate însuşirile constatate de mine la plante, a reieşit faptul că, potrivit clasificării mele, o grupă era alcătuită din alte specii decât cele indicate de către botanişti ca înrudite. Am băgat de seamă că botaniştii clasificau plantele numai după o singură caracteristică, sau după titeva caracteristici, bunăoară după cotiledoane, sau după sepale, şi că astfel într-o grupă erau cuprinse plante care, judecind după întreaga lor configuraţie şi după majoritatea însuşirilor lor, sunt foarte diferite unele de altele. Am păstrat totuşi clasificarea tradiţională, dar i-am alăturat şi descrierile mele. În aceste descrieri, plantele erau grupate după criterii concrete şi, dacă-mi este îngăduit să mă exprim astfel, după structura lor.

Cu mineralele pe care le colecţionam, lucrurile s-au petrecut cam la fel încă din copilărie am căutat să-mi ’ procur câteva mostre de minerale. Aproape toate mi-ku fost cumpărate sau dăruite din alte colecţii. Erau aşadar piese de muzeu şi cele mai multe mai aveau pe ele etichetele cu denumirile lor. În plus, aproape toate erau în stare cristalină. Sistemul lui Mohs stârnise cândva mare vâlvă. Aflasem de el datorită studiilor mele matematice, şi îl îndrăgisem. Acum, însă, când îmi căutam şi-mi adunam materialele în zona în care locuiam, le-am găsit mult mai des în stare necristalină decât cristalină, şi cu tot felul de

însuşiri concrete, pe care nu le au în stare cristalină. Cristalizarea mineralelor, – premisa sistemului lui Mohs, – rai s-a înfăţişat, o dată mai mult, ca o inflorescenţă, potrivit căreia sunt grupate mineralele. Nu m-am putut abţine ca, şi aici, să completez clasificările uzuale, adăugându-le propriile mele descrieri.

La aproximativ o mila de oraşul nostru se întinde, către soare-apune, un şir de coline de toată frumuseţea. Aceste coline se succed în trepte până departe, întrerupte doar ici şi colo de şes un ceva mai întinse, până ce, la orizont, la o altitudine mai mare, se încheie cu un ţinut încă şi mai deluros, aşa-numita Ţară-de-Sus. În preajma oraşului, colinele sunt presărate din belşug cu vile şi împodobite cu grădini şi plantaţii, dar la o depărtare mai mare iau o înfăţişare mai rustică. Au pe versantele lor podgorii sau ogoare, pe alocuri şi pajişti, iar culmile, ca şi unele porţiuni neînsorite, sunt acoperite cu păduri de foioase, dar alcătuite mai mult din arbuşti decât din copaci. Pâraie sau alte ape nu prea sunt pe acolo. Vara, când setea sau întâmplarea mă făcea să cobor, dădeam adesea, printre coline, de albia secată, umplută cu bolovani albi, a unui pâriu. În acest ţinut deluros am locuit, şi în cuprinsul lui am înaintat tot mai departe către soare-apune. L-am cu- treierat în lung şi în laţ şi am lipsit adesea zile în şir de acasă. Am parcurs cărările cinguratice care şerpuiesc printre ogoare sau printre vii şi care se întind de la un sat la altul, de la o aşezare la alta, pe multe mile, ba chiar şi pe distanţe de o zi de mers. Am umblat prin pădure pe poteci pustii, ascunse printre copaci şi arbuşti şi care, nu arareori se pierd fără urmă în desiş, în iarbă sau în mărăciniş. Am hoinărit adesea, chiar şi fără drumeag, pe pajişti, prin păduri, şi pe alte coclauri, ca să găsesc ceea ce căutam. Faptul că prea puţini orăşeni se avântă pe asemenea drumuri este lesne de înţeles, deoarece ei nu-şi pot îngădui să piardă mult timp ca să guste plăcerile vieţii la ţară, aşa încât rămân pe şoselele late, binecunoscute ca fiind destinate desfătării cimpeneşti, şi nu au habar de alte cărări. Către miazâ-zi întregul ţinut deluros era străjuit, pe o lungime de multe mile, de nişte munţi înalţi. Pe vechiul zid de incintă al oraşului nostru este un loc din care se poate zări, printre case şi copaci, un petec albăstrui al acelui lanţ de munţi. M-am urcat deseori pe bastion şi, contemplând petecul albăstrui, n-am avut alt gând decât:

iată munţii Atunci când, din casa în care mi-am petrecut prima vilegiatură estivală, am zărit o parte a lanţului de munţi, nu i-am dat prea mare atenţie. Acum priveam din când în când, cu plăcere, de pe o măgură sau de pe coama unei coline, porţiuni întregi ale salbei albăstrii care, în verigi din ce în ce mai nedesluşite, se pierdea în depărtare. Adesea, când, răzbind prin hăţişul sălbatic, mă pomeneam pe neaşteptate într-un luminiş şi mă izbea în faţă amurgul, care învăluia ţinutul până hăt departe în mireasmă şi în abur roşietic, mă aşezam pe jos şi stăteam aşa până se stingea focul de artificii din faţa mea, în timp ce fel de fel de simţăminte îmi năpădeau inima.

Ori de câte ori mă întorceam în casa părintească, eram întimpinat cu multă bucurie. Mama se obişnuise cu absenţele mele, iar eu, de fiecare dată, veneam acasă mai maturizat- Nu arareori, ea şi soră-mea mă ajutau să despachetez obiectele pe care le aduceam, ca să le pot orân- dui în încăperile destinate acestui scop.

A venit, în sfârşit, şi clipa în care tata a socotit nimerit sărim dea pe mină, spre liberă folosinţă, întregul ve- nit ce-mi revenea din Twnştpniraa lăsata de frate^ eutherr

Mi-a spus că pot dispune de acest venit cum voi crede de cuviinţă, numai că trebuie să-mi ajutigă A precizat că el nici n-are să adauge nimic din avutul său, nici n-are să-mi dea vreodată avansuri, deoarece venitul meu anual este atât de substanţial, incit nu numai că va putea face faţă nevoilor mele, chiar dacă acestea ar creşte simţitor, dar îmi va ajunge şi pentru distracţii, şi că ar mai trebui să-mi mai şi rămână ceva bani. A mai spus că, prin urmare, este în puterea mea să-mi asigur şi un venit mai mare pentru viitor, când voi avea de făcut, poate, cheltuieli sporite. Şi că nu mă mai socoteşte obligat să locuiesc la părinţi şi să iau masa la ei, dacă nu vreau, ci oriunde poftesc. Mi-a adus la cunoştinţă că-mi va păstra capitalul în acelaşi loc ca până atunci. A adăugat că, de îndată ce voi fi împlinit vârsta de douăzeci şi patru de ani, mi-l va da pe mână. După acea, îl voi putea administra cum mă va duce capul

— Te sfătuiesc, însă – a continuat tata, – să nu te lăcomeşti atunci la o rentă mai mare, deoarece, de cele mai multe ori, ea nu se poate obţine decât mărind şi nesiguranţa capitalului. Caută să fii întotdeauna sigur de capital, iar renta astfel micşorată măreşte-ţi-o prin cumpătare. Dacă vei avea nevoie de

sfatul meu, acesta nu-ţi va lipsi niciodată. Iar dacă mor, sau dacă mă retrag din afaceri, aveţi să primiţi amindoi, şi din partea mea, câte o sumă, care vă va spori averea. Nu pot să spun de pe acum cât de mare va fi acea sumă, dar mă străduiesc ca, prin prudenţă şi printr-o gospodărire sănătoasă a afacerilor, s-o fac să fie cât mai mare cu putinţă şi totodată cât mai sigură cu putinţă Noi toţi ne aflăm, însă, în mina Domnului, şi El poate, prin evenimente pe care niciun ochi omenesc nu este în stare să le prevadă, să-mi dea peste cap situaţia financiară De aceea, fii înţelept şi gos- podăreşte-ţi avutul aşa cum ai făcut şi până acum, spre mulţumirea mea şi a mamei tale.

Am fost mişcat de cuvintele tatei şi i-am mulţumit din toată inima. I-ara spus că mă voi strădui întotdeauna să mă arăt vrednic de încrederea sa, să-i cer stăruitor să-mi fie sfătuitor şi că în chestiunile băneşti, ca şi în alte privinţe, n-am să întreprind niciodată nimic împotriva lui şi că nu înţeleg să fac nici cel mai mic pas fălă să-l consult pe el. I-am mai spus că, atâta vreme cât locuiesc în. Oraşul nostru, m-aş simţi profund îndurerat dacă ar trebui să mă mut din casa părinţilor mei şi că-l rog să-mi îngăduie să rămân în casa şi la masa lor, atâta timp cât Dumnezeu nu va isca El însuşi o schimbare, printr-o fatalitate oarecare.

Tata şi mama s-au bucurat la auzul acestor cuvinte. Mama mi-a spus că, în noua mea situaţie, de bărbat independent, locuinţa de care dispun ar putea să-mi fie insuficientă, aşa că vrea să-mi mai dea câteva încăperi, dar că acest spor de spaţiu nu va implica o urcare exagerată a preţului. M-am declarat, firește, de acord. Mi-a cerut să mă duc de îndată cu dânsa, ca să-mi arate cum înţelege să-mi extindă spaţiul. I-am mulţumit pentru grijă. Chiar în zilele următoare m-am instalat în noua mea locuinţă.

Iarna mi-am petrecut-o, în parte, cu pregătiri, pentru ca să pot face în vara următoare noi drumeţii lungi, îmi pusesem în gând să mă avânt, în sfârşit, în munţi şi să-i cutreier după pofta inimii.

Când a venit vara, am plecat din oraş, cu trăsura, pe drumul cel mai scurt, spre munţi. Voiam ca, din punctul de sosire, să-i parcurg apoi pe jos, de-a lungul, de la răsărit până la apus. Am pornit de îndată. Am coborât pe văi, chiar dacă se abăteau din drumul meu şi şerpuiau în fel şi chip. După asemenea abateri am căutat întotdeauna să revin pe traseul meu principal, M-ana

urcat şi pe câte un povâmiş abrupt şi am coborât apoi în valea de pe versantul opus. M-am căţărat pe câte un pisc şi am încercat să văd de acolo ţinutul şi să stabilesc direcţia în care să înaintez. M-am ţinut în general, pe dt posibil, de linia principală a crestelor şi m-am abătut cât mai puţin cu putinţă de cumpăna apelor.

Într-o vale, pe malul unei ape extrem de limpezi, am văzut odată un cerb mort. Fusese hăituit, apoi nimerit de lin glonte, şi căutase pe semne apa proaspătă ca să-şi aline durerea. Murise, însă, pe maL Acum zăcea acolo cu capul în nisip, iar picioarele din faţă îi atâmau în puhoiul cristalin. În jur nu se vedea nicio făptură vie. Animalul mi-a plăcut mult de tot; i-am admirat frumuseţea şi mi-a inspirat o milă. Profundă. Ochii de abia i se stin seseră, dar mai luceau încă, dureros. Ochii aceia, dimpreună cu chipul, care mi s-a părut aproape grăitor, erau ca o mustrare adresată ucigaşilor săi. Am pus mina pe cerb: nu se răcise încă. După ce am zăbovit câtva timp lângă animalul mort, am auzit din. Pădurile de pe munţi zvon de chiote şi de lătrături de câini. Zgomotele s-au apropiat, au putut fi desluşite, şi curând după aceea au sărit peste pârâu doi câini de toată frumuseţea, urmaţi de alţi câţiva. S-au apropiat de mine. Când au zărit însă, lângă sălbăticiune, un om străin, unii s-au oprit la oarecare depărtare şi m-au lătrat violent, iar ceilalţi, urlând, au descris în jurul meu cercuri ample, în interiorul cărora au ţopăit, şi, zburdând, s-au împiedicat de pietre şi s-au dat peste cap. După o bună bucată de vreme au sosit şi oameni cu arme de vânătoare. Când s-au apropiat de cerb, şi deci şi de mine, au venit şi câinii, care nu s-au mai sfiit, m-au mirosit şi s-au foit în jurul sălbăticiunii. După apariţia vânătorilor la locul întâinplării, am plecat degrabă.

Până atunci, pentru studiile mele de istorie naturală, nu cercetasem animale, cu toate că citisem descrierile lor şi le învăţasem cu râvnă. Nesocotisem într-atâta configuraţia lor trupească reală, încât, deşi îmi petrecusem o parte a verii la ţară, încă mai căutam să aflu caracteristicile caprelor, oilor, vacilor, privind numai pozele din cărţi, şi nu făpturile vii care umblau în faţa mea.

Acum ăm început să văd lucrurile în altă lumină. Cerbul, pe care îl privisem, îmi mai plutea încă dinaintea ochilor. Era un viteaz de viţă, răpus de duşmani, o fiinţă fără prihană. Chiar şi

câinii, vrăjmaşii săi, mi-au părut îndreptăţiţi în meseria lor. Siluetele lor zvelte, sprintene, nervoase, mi-au rămas şi ele dinaintea ochilor. Numai de oamenii care împuşcaseră animalul mi-a fost silă, deoarece făcuseră din asta o petrecere. Din clipa aceea am început să dibuiesc şi să contemplu animalele, aşa cum dibuisem şi contemplasem până atunci pietrele şi plantele. Acum, când mă mai aflam încă în munţi, precum şi mai târziu, acasă şi cu prilejul celorlalte drumeţii ale mele, am cercetat diferite animale şi m-am străduit

3 – Toamna să identific caracteristicile lor esenţiale, ’ atât după trupul lor, cât şi după felul lor de viaţă şi după rosturile lor. Mi-am însemnat toate constatările şi le-am comparat cu descrierile şi cu clasificările găsite de mine în cărţi. Şi iar s-a întâmplat să fiu în dezacord cu cărţile, când am văzut că unele animale apar grupate laolaltă în funcţie de degete sau de alte indicii secundare, cu toate că, după părerea mea, sunt întru totul diferite ca structură. De aceea mi-am întocmit, spre folosinţă proprie, o altă clasificare, neconformă cu ştiinţa oficială.

În afară de ceea ce am aflat din îhtâmplare, în această primă drumeţie a mea în munţi, n-am urmărit niciun scop precis. Cutreierasem munţii fără ţintă, numai ca să-i văd. De aceea, după ce mi-am mai potolit acest prim imbold, am coborât pe drumul cel mai scurt în câmp deschis şi de acolo m-am înapoiat acasă cu trăsura.

în vara următoare, însă, am simţit din nou chemarea muntelui. Dacă prima dată nu privisem decât superficial, şi totuşi impresiile fuseseră puternice, de astă dată am început să intru în amănunte, am fost mult mai stă- pân pe mine şi mi-am îndreptat atenţia asupra unor lucruri deosebite. Multe din ele mi-au năpădit sufletuL M-am aşezat pe un bolovan şi am privit fâşiile late de umbră, întrerupte pe alocuri de porţiuni luminoase, multe din ele conturate atât de precis, încât umbra părea tăiată cu cuţitul. M-am întrebat de ce umbrele sunt aici atât de albastre, şi luminile atât de intense, şi verdele atât de învăpăiat, şi apele atât de scânteietoare. Mi-au venit în gând tablourile tatălui meu, pe care erau pictaţi munţi, şi mi-am zis că ar trebui să le iau cu mine, ca să pot face comparaţia. Am zăbovit uneori timp mai îndelungat în mici aşezări, ca să cunosc oamenii, îndeletnicirile lor de zi cu zi, simţămintele lor, modul lor

de a vorbi, de a gândi şi de a cânta. Am făcut cunoştinţă cu ţitera, am privit-o* am cercetat-o şi am ascultat-o cum suină, atât ca instrument solist, cât şi ca acompaniament al vocii. Mi s-a părut a fi un obiect care nu-şi are locul decât în munţi şi care este una cu munţii. Norii, formarea lor, felul cum atârnă ei pe pereţii munţilor şi cum caută ei piscurile, apoi şi formarea ceţii şi predilecţia ei pentru munţi au fost pentru mine fenomene minunate.

Am Urcat în vara aceea şi în unele locuri mai înalte şi i-am pus pe ghizi nu numai să mă însoţească pe gheţari, ceea ce mi-a plăcut peste măsură şi mi-a dat prilej de meditaţie, dar m-am suit cu ajutorul lor şi pe cele mai semeţe piscuri.

în varietăţile de marmură existente în munţi şi pe care în unele văi oamenii se pricep să le şlefuiască am văzut vestigiile unei lumi străvechi, apuse. Am căutat şi am găsit plante rare şi le-am trimis acasă. Frumoasa ghin- ţură i-o adusesem încă de vara trecută soră-mi, în ierbarele mele, iar acum i-am mai adus şi bujori de munte şi floarea reginei. Din coconari şi din jepi am luat fructele gingaşe. Aşa s-a scurs vremea şi aşa m-am întors acasă îmbogăţit.

De atunci plecam în fiecare vară la munte.

Când, după o iarnă petrecută în locuinţa mea din casa părintească, mă uitam pe fereastră şi nu prea mai vedeam. Nori cenuşii şi ceaţă, ci mult mai ades tăria albastră şi voioasă, când aceasta îmi vestea prin colorit apropiata sa catifelare, când pe ziduri şi pe hornuri şi pe acoperişurile de ţiglă, pe care le puteam cuprinde eu privirea în toate direcţiile, se aştemeau pete de lumină solară din ce în ce mai intense, când nu se mai zărea pic de zăpadă, iar pe copacii din grădina noastră se umflau mugurii: atunci simţeam dorinţa de a evada în mijlocul naturii. Spre a-mi satisface cât de cât acest imbold, ieşeam cu dragă inimă din oraş şi mă învioram pe întinsul pajiştilor, al câmpiilor, al viilor. Dar atunci când înfloreau pomii şi apăreau cele dintâi frunze, mă şi îndreptam către albastrul munţilor, cu toate că pe povârniş-urile lor mai strălucea zăpada. Am stat rând pe rând în diferite locuri, ca să le cunosc îndeaproape, ca desfătare.

Tata n-a avut nimic de obiectat împotriva acestor călătorii. A fost şi foarte mulţumit de felul în care îmi gospodăream venitul, căci în fiecare an îmi mai prisosea câte o sumă frumuşică, pe

care o puteam adăuga la capital, fără ca în felul acesta să-mi sgadă nivelul de trai. Mă preocupau lucruri care îmi făceau plăcere şi care costau destul de puţin, mult mai puţin decât distracţiile la care se dedau cunoscuţii mei. Eram de o simplitate desăvâr- şită la îmbrăcăminte, la mâncare şi la băutură, pentru că aşa mi-era firea, pentru că părinţii ne învăţaseră de mici să fim cumpătaţi şi pentru că, dacă aş fi acordat prea mare atenţie acestor lucruri, m-aş fi abătut de la preocupările mele preferate. Aşa, toate mergeau strună, tata şi mama se bucurau că duc o viaţă ordonată, iar eu mă bucuram de bucuria lor.

Într-o bună zi mi-a venit ideea să mă apuc de desen. Mi-am zis că aş putea tot atât de bine să-mi desenez obieo- tele din natură, pe cât puteam să le descriu, şi că, la urma urmei, desenul este chiar mai bun decât descrierea. M-am mirat că nu-mi venise de la bun început această idee. Desenasem, ce-i drept, şi mai înainte, dar cu linii drepte şi curbe, care înfăţişau suprafeţe şi corpuri geometrice şi care fuseseră trasate cu compasul şi cu rigla, după reguli matematice. Ştiam foarte bine că se pot înfăţişa, cu ajutorul liniilor, orice fel de corpuri, şi văzusem acest lucru în tablourile tatei, dar nu adâncisem problema, deoarece preocupările mele erau altele. Această delăsare izvora pesemne dintr-o însuşire a mea, foarte pronunţată şi care mi se reproşa adeseori. Anume: când. Mă preocupa intens un domeniu, uitam din pricina lui multe altele, poate mai importante. Mi se spunea că asta înseamnă unilateralitate, ba chiar lipsă de sensibilitate.

Mi-am început activitatea de desenator cu plante, cu frunze, cu vrejuri, cu crengi. În primele încercări asemănarea n-a fost prea mare, iar calitatea desenelor a lăsat mult de dorit, după cum mi-am dat seama mai târziu. Dar întrucât am fost plin de zel şi mi-am tot repetat încercările, s-a îmbunătăţit văzând cu ochii. Plantele puse mai înainte în ierbare, cu oricâtă grijă ar fi fost preparate, îşi pierdeau încetul cu încetul nu numai culoarea, dar şi forma, şi nu mai aminteau nici pe departe înfăţişarea lor de la început. Plantele desenate, în schimb, îşi păstrau cel puţin alcătuirea, ca să nu mai vorbim de faptul că există plante care, datorită fie constituţiei lor, fie mărimii lor, ca bunăoară ciupercile sau copacii, nici nu pot fi puse într-un ierbar. Acestea puteau fi păstrate foarte bine în desene. Cu timpul, însă nici desenele, ca atare, nu m-au mai mulţumit, deoarece le lipsea

culoarea, care, la plante, îndeosebi la flori, este extrem de importantă. Am hotărât aşadar să-mi colorez desenele şi nu m-am dat bătut până n-au început să semene cu modelele şi n-au făgăduit să semene din ce în ce mai mult.

După plante am trecut şi la alte obiecte, a căror culoare era izbitoare şi lesne de reprodus. Am încercat să desenez în culori câţiva fluturi. Mai târziu au venit la rând unele obiecte mai puţin viu colorate, care, deşi mai şterse, sunt totuşi importante, ca bunăoară rocile în stare necristalizată, şi am ajuns încet-încet să le preţuiesc farmecul.

De vreme ce începusem să desenez, fiind deci nevoit să privesc lucrurile mai precis, şi întrucât desenul şi activitatea mea din acea epocă nu mă satisfăceau totuşi pe deplin, m-am pomenit, până la urmă, pe un alt făgaş, care ducea cu mult mai departe.

Am mai spus că-mi plăcea să mă urc pe munţi şi să scrutez de pe crestele lor împrejurimile. Acolo, unui ochi mai înrcercat, alcătuirile plastice ale pământului i se înfăţişau în caracteristici mult mai pregnante şi se grupau mai sinoptic în porţiuni mari. Acolo i se revela spiritului şi sufletului farmecul genezei acestor formaţii, a cutelor şi proeminenţelor lor, a desfăşurării lor şi a abaterii lor de la o anumită direcţie, a tendinţei lor comune spre un punct central şi a răspândirii lor pe teritoriu. Mi-a revenit în memorie o imagine veche, pe care o citisem cândva intr-o carte şi pe care o uitasem. Atunci and, din aburul văzduhului, apa se depune pe geamurile ferestrelor noastre în picături infime, de abia perceptibile printr-o lupă, şi se mai lasă şi gerul, ia fiinţă urzeala de fire, stele, evantaie, palmete, inflorescenţe, căreia îi spunem flori de gheaţă. Toate lucrurile acestea se împletesc într-un tot, iar andrelele, şanţurile, peliculele şi nodurile formate de gheaţă, privite cu lupa, sunt vrednice de admirat. La fel se înfăţişează, privit de pe înaltul munţilor, pământul de la poalele lor. Trebuie să fi fost făurit dintr-o plămadă încremenită, şi îşi întinde, la o scară uriaşă, evantaiele şi palmetele. Muntele însuşi, pe care mă aflu, este punctul alb, luminos şi extrem de strălucitor, pe care îl vedem în I centrul gingaşei urzeli a geamurilor noastre îngheţate. I Datorită curentului de aer sau a topirii pricinuite de căl- | dură, marginile palmetelor de pe geamurile îngheţate | crapă şi prezintă întreruperi. În lanţurile de munţi se produc degradări cauzate de agenţii atmosferici, ca

urmare a influenţei apei, aerului, căldurii şi frigului. Numai că andrelele de gheaţă de pe geamuri se degradează mai repede decât crestele munţilor. Contemplarea pământului aflat sub mine, căreia îi dedicam adesea ceasuri în şir, îmi înălţa inima către simţăminte superioare, şi-mi părea o preocupare nobilă, ba chiar o preocupare faţă de care toate ostenelile mele de până atunci nu fuseseră decât lucrări pregătitoare ale îndemnului de a cerceta geneza scoarţei pământeşti şi de a cuprinde, prin culegerea multor date mărunte din locurile cele mai felurite, întregul, care se înfăţişează privirilor noastre, atunci când călătorim de la o culme la alta pe pământul nostru, după ce le-am parcurs în sfârşit pe toate şi nu mai rămâne altă formaţie de cercetat decât întinsul şi boltirea mării.

Stimulat de aceste simţăminte şi meditaţii, am început să mă îndeletnicesc, ca o cheie de boltă, sau ca o sinteză a tuturor strădaniilor mele de până atunci, cu ştiinţa genezei pământului însuşi. Pe lângă faptul că, din când în când, desenam cu precizie, de pe înălţimi, configuraţia scoarţei pământeşti, de parcă aş fi privit-o într-o oglindă, mi-am procurat cele mai eminente opere care tratează despre această ştiinţă, m-am familiarizat cu instrumentele trebuincioase, precum şi cu modul lor de folosire.

De ştiinţa pământului m-am ocupat cu neostoită râvnă şi în modul cel mai ordonat.

în plus, am învăţat, încet-înoet, să cunosc cerul, morfologia fenomenelor sale şi capriciile meteorologice.

De atunci încolo, expediţiile mele în munţi au avut aproape exclusiv acest scop.

3. POPASUL

într-o zi am plecat din munţi spre zona deluroasă.’ Voiam să trec de pe un masiv pe altul, traversând o porţiune de podiş. Toată lumea cunoaşte înălţimile subalpine, care fac, ca să spunem aşa, tranziţia dintre munţi şi şes. Acoperite cu păduri de foioase şi conifere, colinele, colorate îmbietor, lasă să se vadă deasupra lor, ici şi colo, creştetul albe^ru ai vreunui rfiuifee. Sunt întrerupte pe V alocuri de câte o pajişte strălucitoare, mână printre ele toate apele venite din munţi şi pornite la vale, spre şes, duc în spinare câte o căsuţă şi câte o bisericuţă, iar acolo unde munţii descresc, se întind în toate direcţiile, până spre zonele mai cultivate şi mai locuite.

Când, coborând pe povârnişul muntelui, am izbutit, la un moment dat, să pot scruta mai nestingherit tăria, am zărit, către apus, norii molateci ai unei furtuni, care începuseră să se adune, lent, şi care învăluiau cerul. Mi-am continuat voiniceşte drumul şi am observat că norii se înmulţesc şi se lăţesc. Am umblat cam multişor, şi am ajuns într-o parte a ţinutului, unde dealuri scunde alternează cu mici porţiuni de şes, unde sunt presărate gospodării ţărăneşti, unde livezile par păduri, unde prin frunzişul întunecat licăresc turlele bisericilor, unde în fundul văilor susură pâraiele, şi unde, datorită întinderii mari a. Şesului, se poate vedea, din orice punct, brâul zimţat, albastru, al munţilor. Acolo am fost nevoit să-mi caut un adăpost, deoarece nu mai era chip să ajung până în satul [în care avusesem de gând să poposesc. Furtuna înaintase I într-atât, încât s-ar fi putut dezlănţui până într-un ceas,

I sau, în împrejurări favorabile, chiar şi mai devreme.

În faţa mea aveam satul Rohrberg, a cărei turlă de
I biserică, luminată puternic de soare, se înălţa deasupra j; cireşilor şi sălciilor. Se afla destul de aproape de drumul
1 mare, dar şi mai aproape erau două gospodării, care se
I lăfăiau în mijlocul pajiştilor şi ogoarelor. Se mai zărea şi
I o casă, cocoţată pe o colină. Nu părea a fi nici casă ţără-
I nească, nici anexă gospodărească, ci mai degrabă reşedinţa
I de vară a unui târgoveţ. Privisem casa asta şi mai îna-
1 inte, ori de câte ori trecusem pe acolo, dar nu mă sinchi- ■ sisem niciodată de ea mai îndeaproape. Acum mi-a atras % cu atât mai mult atenţia, cu cât, faţă de locul în care mă | aflam, era cel mai apropiat adăpost şi totodată făgăduia ţ mai mult confort decât casele ţărăneşti. În plus, răspândea, un farmec ciudat. Cu toate că, în afara turlei bisericii din Rohrberg, peste o bună parte a zonei se aşternuse umbra, casa de pe deal mai era încă puternic luminată, iar albul ei scăpărător, îmbietor, contrasta cu cenuşiul şi vineţiul peisajului.

Am hotărât, aşadar, să cer adăpost în acea casă. %’%; în consecinţă, am căutat o cărare, care să ducă de la< drumul mare la casa de pe colină. Deprins cu obiceiurile ■locale, nu mi-a venit greu să dau de poteca tivită cu un zăplaz şi cu tufe, care urca pe colină. Am pornit la deal, şi, aşa cum bănuisem, m-am pomenit în faţa casei. Mai primea încă din plin lumina soarelui. Dar când m-am apropiat de ea mi s-a dezvăluit o privelişte

minunată. Casa era acoperită, de sus până jos, cu trandafiri, şi, aşa cum se întimplă pe acele rodnice meleaguri deluroase, ca, odată ce înfloreşte ceva, să înflorească totul, aşa se întâmplase şi aici: trandafirii îşi dăduseră, pare-se, cuvântul să înflorească toţi odată, ca să învăluie casa într-o năframă de culori vrăjite şi într-un nor de miresme îmbătătoare.

Spusa mea, precum că întreaga casă fusese acoperită, de sus până jos, cu trandafiri, nu trebuie luată chiar cu- vânt cu cuvânt. Casa avea două caturi destul de înalte. Peretele parterului era acoperit cu trandafiri numai până la ferestrele etajului. Restul până la acoperiş era golaş şi alcătuia fâşia albă, strălucitoare, care se vedea de departe şi care, într-un fd, mă ademenise să urc. Trandafirii erau prinşi de un spalier fixat pe faţada casei. Erau produşi de numeroşi arbuşti: unii dintre ei pitici, cu primele frunze j imediat deasupra solului, apoi alţii mai năltuţi, eu tulpini ceva mai lungi decât primele, şi aşa mai departe, până dnd ’ crengile celor mai înalţi se uitau pe feresftre, în camerele de la etaj. Plantele erau în aşa fel repartizate şi îngrijite, ■ încât nicăieri nu se vedea o lacună între ele, iar zidul casei, 1 atâta cât creşteau ele de înalte, era în întregime acoperit cu trandafiri.

Nu mai văzusem niciodată o asemenea performanţă, la o scară atât de mare.

Unde mai pui că erau reprezentate acolo aproape toate speciile de trandafiri pe care le cunoşteam, şi câteva pe care încă nu le cunoşteam. Culorile mergeau de la albul pur al trandafirilor albi, trecând prin albul gălbui şi ro- şietic al trandafirilor hibrizi, până la roşul pal, la purpuriu şi la roşul albăstriu şi negricios al trandafirilor roşii. În aceeaşi măsură alternau şi conformaţiile şi structura. Plantele nu erau împărţite după culori, ci criteriul după care erau sădite părea să fie numai cel ca pe zidul acoperit cu trandafiri să nu se ivească nicio discontinuitate. De aceea, florile alcătuiau o împestriţătură de culori.

Verdele frunzelor mi-a atras şi el atenţia. Se păstrase pur, şi n-am remarcat nicio vătămare, din cele care se ivesc la trandafiri mai des decât la alte plante, şi niciuna din frecventele boli ale plantelor. N-am zărit nicio frunză uscată, sau mâncată. De omizi, aau răsucită de acţiunea lor. Lipseau până şi insectele parazite, cărora le place atât de mult să se oploşească la trandafiri. Frunzele erau complet dezvoltate şi îşi etalau

feluritele nuanţe de verde. Amestecate cu culorile florilor, frunzele alcătuiau un încântător înveliş al casei. Soarele, care încă mai părea să lumineze numai această casă făcea ca trandafirii şi frunzele lor verzi să aibă culori ca de aur şi de foc.

Uitând că încercam să-mi găsesc un adăpost, am zăbovit câtva timp în faţa florilor, apoi m-am dezmeticit şi am chibzuit ce am de făcut. Am căutat o intrare în casa, dar n-am dat de niciuna. Întregul zid, cât era el de lung, i\u avea nici uşă, nici poartă. Nu se zărea nici măcar o cărăruie, care să indice intrarea în clădire. Pe întregul teren din faţa casei era un strat de nisip, greblat cu îngrijire. O fâşie de gazon şi un gard viu marcau limita dintre acest teren şi ogoarele din spatele meu. Pe amândouă laturile lungi ale casei se întindeau nişte grădini, despărţite printr-un grilaj vopsit în verde de terenul acoperit cu nisip. În acest grilaj trebuia, aşadar, să se găsească intrarea.

1’. Şi aşa a şi fost. • ’ ’

în grilajul din imediata apropiere a drumului de acces de pe colină am descoperit poarta, sau, mai bine zis, două canaturi ale unei porţi, în aşa fel incluse în grilaj, în cât, la prima vedere, nu puteau fi zărite. Pe canaturi se aflau cele două clanţe de alamă, iar la marginea unuia dintre canaturi, minerul clopoţelului.

Mai întâi m-am uitat un pic, prin grilaj, în grădină. Terenul cu nisip se prelungea în spatele grilajului, numai că era tivit cu tufe înflorite şi întrerupt de pomi fructiferi înalţi, care făceau umbră. În umbra lor erau aşezate mese şi. Scaune dar nu se vedea nici ţipenie de om. Grădina continua în spatele casei şi se întindea, după cum mi s-a părut, până hăt departe.

Am încercat mai întâi clanţele, dar poarta nu s-a deschis. Apoi am apucat minerul clopoţelului şi am sunat.

La auzul clopoţelului, un bărbat, ivit de după tufişurile din grădină, s-a apropiat de mine. Când a ajuns în faţa mea, pe partea dinăuntru a grilajului, am văzut că avea, pe capul descoperit, părul nins. Altminteri era puţintel la trup şi purta un fel de surtuc de casă, sau cum i s-o fi spunând hainei care îi era peste tot strimtă şi care îi atârna până aproape de genunchi. De îndată ce a ajuns în faţa mea, m-a privit o clipă şi după aceea m-a întrebat:

— Ce doriţi, stimate domn?

— Se apropie o furtună, – i-am răspuns eu, – şi va ajunge curând aici. Sunt un drumeţ, după cum se poate vedea după

raniţă, şi de aceea rog să mi se dea adăpost în casa asta, până stă ploaia, şau cel puţin până încetează răpăiala mai puternică.

— Furtuna nu se va dezlănţui, – a spus el.

— Nu trece nici măcar un ceas şi se dezlănţuie, – i-am replicat eu.

— Cunosc bine munţii aceştia şi mă pricep niţel şi la norii şi la furtunile de pe aici.

— Întrucât sunt cu mult mai vârstnic decât dumneata, cred că m-am familiarizat de mult mai îndelungată vreme cu locul în care ne aflăm, decât dumneata cu munţii, – a răspuns el. — îi ştiu şi norii şi furtunile, şi mai ştiu că azi n-are să cadă ploaia pe această casă, pe aceste grădini şi pe aceste meleaguri.

— N-are niciun rost să ne tot exprimăm părerea că o furtună va uda sau ba această casă, – am spus eu.

— Dacă vă este peste mână să-mi deschideţi portiţa grilajului, fiţi atât de bun şi chemaţi-l pe stăpânul casei.

— Eu sunt stăpânul casei.

La auzul acestor cuvinte m-am uitat cu mai multă luare-aminte la omul din faţa mea. Chipul lui vădea şi el o vârstă înaintată, dar mi s-a părut mai tinăr decât părul şi făcea parte din categoria acelor chipuri prietenoase, îmbujorate, nedeformate de grăsimea deceniilor scurse, despre care nu se ştie niciodată ce vârstă eu. Am spus i

— Atunci trebuie să cer iertare că am fost atât de stăruitor, fără să ţin seama de obieeiul pământtihri. Dacă spusa dumneavoastră, că nu vine furtună, trebuie s-o înţeleg ca pe’ un refuz, atunci am să plec de îndată. Să nu vă închipuiţi că, tinăr cum sunt, mă tem prea tare de ploaie. Nu-mi este mai plăcut să fiu udat până la piele decât să rămân uscat, dar nu-mi este, totuşi, nici chiar atât de neplăcut, încât, din pricina asta să cad pe capul cuiva. M-a prins deseori ploaia, şi nu e nicio nenorocire dacă mă prinde şi azi.

— Aici sunt de fapt două chestiuni distincte, – a răspuns el, – şi am câte o replică pentru fiecare dintre ele. Prima este că, în ce priveşte fenomenele naturii, dumneata ai făcut o afirmaţie greşită, poate pentru că nu cunoşti destul de bine condiţiile locale sau că nu ţii seama îndeajuns de acele fenomene. Această greşeală am ţinut s-o îndrept, căci, în lucrările naturii trebuie respectat adevărul. A doua: dacă, fie cu furtună, fie fără, vrei să intri în această casă şi dacă ai de gând să-i accepţi

ospitalitatea, te primesc cu dragă inimă. Casa asta a mai avut aospeţi, şi pe mulţi dintre ei i-a găzduit bucuros; şi te va găzdui la fel de bucuros şi pe dumneata şi-ţi va da masă şi îngrijire atâta vreme dt vei socoti că ai nevoie. Aşa încât te rog să intri.

Cu aceste cuvinte, a apăsat pe zăvorul canatului porţii, canatul s-a deschis, s-a răsucit cu o rolă pe o şină de fier semicirculară şi mi-a făcut loc să intru.

Am stat o clipă nehotărât.

— Dacă nu vine furtună, – am spus- eu, – atunci n-am, la urma urmei, niciun motiv să intru aici, deoarece numai din pricina furtunii m-am depărtat de drumul mare şi am urcat până la casa asta. Fie-mi însă cu iertare dacă revin asupra problemei. Sunt aproape un fel de naturalist şi am studiat ani de-a rândul fenomenele naturii şi mai cu seamă munţii aceştia, iar experienţa îmi spune că astăzi se va abate o furtună asupra acestor meleaguri şi a acestei case.

— Acuma chiar că ar trebui să intri în casă, – a spus el.

— Propun să aşteptăm împreună, ca să vedem care din noi doi are dreptate. E adevărat că eu nu sunt naturalist şi deci nu pot să spun că m-am îndeletnicit cu ştiinţele na turii, dar am citit câte ceva despre aceste lucruri şi m-am străduit în tot timpul vieţii să le observ şi apoi să cuget asupra celor citite şi văzute. Mulţumită acestor strădanii am zărit astăzi semne neîndoielnice că norii, care încă se mai află către soare-apune, care au şi tunat o dată şi care te-au îndemnat pe dumneata să te sui până la mine, nu vor aduce ploaie nici aici, nici în altă parte. Când soarele va coborî, s-ar putea ca norii să se fragmenteze şi să se împrăştie pe cer. Diseară va bate poate vântul, iar mâine vom avea cu siguranţă din nou vreme frumoasă. S-ar putea întâmpla:, nu-i vorbă, să cadă câţiva stropi grei sau să burniţeze un pic, dar în niciun caz pe această colină.

— Dacă aşa stau lucrurile. — am răspuns eu, – intru bucuros, şi tot bucuros aştept cu dumneavoastră, grozav de curios, deznodământul.

După aceste cuvinte am intrat, iar el a încuiat grilajul şi a spus că o ia înainte, ca să-mi arate drumul.

M-a condus în jurul casei, deoarece uşa se afla pe faţada opusă celei cu trandafiri. După ce a descuiat-o cu o cheie, m-a poftit să intru. Dincolo de uşă am zărit un culoar, pardosit cu marmură amonitică.

— Asta, – a spus el, – este de fapt intrarea principală, însă deoarece n-aş vrea să mi se strice pardoseala culoarului, o ţin mereu încuiată, şi toată lumea intră pe o altă uşă, de care vom da după ce vom trece din nou de colţul casei. De dragul pardoselii, sunt nevoit să te rog şi pe dumneata să-ţi vârî bocancii în aceşti papuci de pâslă.

înăuntru, chiar lângă uşă, se aflau câteva perechi de pâslari gălbui. Nimeni nu putea fi mai convins decât mine de nevoia de a cruţa această nobilă şi frumoasă marmură, care este atât de minunată în sine şi care aici era şlefuită cu măiestrie. Mi-am vârât aşadar cizmele într-o pereche de asemenea încălţări, el la fel, şi am pornit amândoi aşa pe pardoseala netedă. Culoarul, luminat de sus, ducea spre o uşă castanie cu tăblii. În faţa ei, el şi-a lepădat papucii de pâslă, mi-a cerut să fac şi eu acelaşi lucru şi, după ce i-am lăsat amândoi pe pragul de lemn ai uşii, a deschis-o şi m-a condus într-o cameră. Părea să fie o sufragerie, deoarece în mijloc avea o masă astfel concepută, încât să poată fi mărită sau micşorată, în funcţie de numărul mai mare sau mai mic de persoane care urmează să ia loc în jurul ei.

în afară de masă. În încăpere nu se maL aflau decât scaune şi un bufet, în care poate că se ţineau lucrurile trebuincioase servirii mesei.

— Leapădă-ţi în această cameră pălăria, bastonul şi raniţa, – a spus bătrânul, – şi după aceea am să te conduc într-o altă încăpere, în care ai să poţi să te odihneşti.

După ce a rostit acestea, iar eu i-am dat ascultare, s-a apropiat de o rogojină lată de paie şi de nişte perii de ghete, aflate la ieşirea din cameră, şi-a curăţat cu multă luare-aminte ambele încălţări şi m-a poftit să fac la fel. După ce am isprăvit, a deschis uşa de ieşire, care era tot castanie şi cu tăblii, şi m-a condus, printr-un vestibul, într-o cameră de odihnă, situată lângă vestibul.

— Acest vestibul, – a spus el, – este de fapt intrarea în sufragerie, în care se poate intra şi pe uşa cealaltă.

Camera de odihnă era o încăpere prietenoasă şi părea destinată anume odihnei. N-avea alt mobilier decât mese, scaune şi fotolii. Pe mese, însă, nu se afla nimic din ceea ce, în mod obişnuit, se întâlneşte în camerele noastre de primire, precum cărţi, sau mape cu desene, sau alte asemenea lucruri, ci dimpotrivă, blaturile lor erau goale şi grozav de bine şlefuite şi

lustruite. Erau de lemn de mahon, de culoare închisă, care, cu timpul, aproape că se înnegrise. Se găsea aici un singur obiect, care nu era nici masă, nici scaun, anume: o etajeră cu câteva policioare, plină cu cărţi. Pe pereţi erau atârnate gravuri.

— Aici te poţi odihni, dacă eşti ostenit de drum sau doreşti pur şi simplu să te destinzi, – a spus bătrânul.

— Eu mă duc să poruncesc să ţi se pregătească ceva de mâncare. Are să trebuiască să rămâi câteva minute singur. Pe etajeră sunt nişte cărţi, dacă doreşti cumva să le răsfoieşti.

După aceste cuvinte a plecat.

Eram într-adevăr obosit, aşa că m-am aşezat pe un scaun.

Stând jos, mi-am dat seama de ce ţinea bătrânul să-şi cureţe cu atâta grijă încălţămintea înainte de a intra în această cameră şi de ce-şi exprimase dorinţa ca şi eu să fac acelaşi lucru. Camera avea ca pardoseală vin parchet minunat, cum nu meii văzusem niciodată. Era aproape un covor de lemn. Nu mă mai săturam admirându-l. Fuseseră îmbinate tot soiul de esenţe de lemn în culorile lor naturale, încât rezulta o întreagă combinaţie de desene. Întru- dt mă obişnuisem, din colecţiile tatei, cu asemenea lucruri,

:.; i mă şi pricepeam niţel să le judec, mi-am dat seama că aici totul trebuie să fi fost realizat după un plan întocmit în culori, care mi s-a părut a fi el însuşi o capodoperă. Mi-am zis că aici n-am voie să mă scol în pidoare şi să calc pe o asemenea frumuseţe, mai ales ţinând seama de măselele bocancilor mei de munte. De altfel, nici nu-mi venea sa mă scol în picioare, deoarece, după o drumeţie destul de lungă, odihna era foarte binevenită.

Şi am stat aşa, în casa albă, spre care urcasem ca să aştept acolo furtuna.

Soarele tot mai dezmierda casa, se uita pieziş pe ferestrele acestei camere şi aşternea pete luminoase pe frumoasa ei pardoseală.

După o bucată de vreme m-a cuprins un simţământ ciudat, pe care la început nu mi l-am putut explica: mi s-a părut că nu mă aflu într-o cameră, ci în aer liber, şi anume intr-o pădure tăcută. Mi-am îndreptat privirea spre ferestre, ca să găsesc o explicaţie, dar ferestrele nu mi-au dat-o. Am văzut prin ele un petec de cer, în parte senin şi i în parte cam înnorat, iar sub cer un petec din verdele gră- i dinii, verdele unor copaci semeţi, o privelişte de

care mai avusesem parte foarte des. M-am simţit împresurat de aer liber, de aer curat. În sfârşit am descoperit şi pridna: ferestrele camerei aveau oberlihturile deschise. Aceste oberlihturi nu erau batante spre interior, ca de obicei, ci glisante, şi anume în aşa fel, încât să poată fi glisată în toc îie cerceveaua cu geam, fie o cercevea cu un zăbranic fin de mătase gri. Acum, în timp ce mă odihneam în cameră, în oberlihturi se aflau cercevelele cu zăbranic. Aerul putea năvăli în voie în cameră, dar muştele şi praful nu.

Cu toate că, în primul moment, aerul curat mi-a dat impresia că mă aflu sub cerul liber, această explicaţie, ea singură, nu mi s-a părut suficientă. Am mai băgat de seamă încă ceva. În camera în care mă aflam nu pătrundea nici cel mai mic zgomot al unei case locuite, zgomot care, oridt de deplină ar fi liniştea din casă, se percepe, mai mult sau mai puţin, în răstimpuri. Acest gen de absenţă a zgomotului casnic ascundea cu siguranţă vecinătatea unor în-ţ;

căperi locuite, dar nu putea nici ea, precum nici aerul liber, să-mi creeze senzaţia că mă găsesc într-o pădure.

într-un târziu am avut impresia că am aflat motivul. Anume, am auzit, cu foarte rare şi scurte întreruperi, când mai de aproape, când mai de departe, când mai încet, când mai tare, ciripit şi cântec de păsări. Mi-am îndreptat lua- rea-aminte asupra acestei constatări şi mi-am dat curând seama că nu se auzeau numai vocile unor păsări care trăiesc pe lângă casa omului, ci şi cele ale unora al căror cântec şi ciripit îmi era cunoscut doar din păduri şi din crân- guri mai singuratice. Aceste sunete nu prea izbitoare, cunoscute de mine din hoinărelile mele prin munţi, şi cărora, la drept vorbind, nu le dădusem atente dintru început, fuseseră pesemne cauza principală a amăgirii mele, cu toate că şi tăcerea din încăpere şi aerul curat avuseseră poate partea lor de vină. Trăgând cu urechea la acest ciripitîntâmpl ător, m-am încredinţat că, într-adevăr, se puteau desluşi sunetele unor păsări sihastre, care vieţuiesc numai în desimea codrului, ceea ce părea ciudat într-o cameră elegantă locuită.

Dar întrucât descoperisem, sau crezusem că am descoperit, temeiul impresiei mele, s-a spulberat şi o bună parte a misterului, şi totodată a plăcerii create de el.

Stând aşa şi ascultând cu luare aminte cântecul păsărilor, mi-

a trecut numaidecât şi altceva prin minte. De obicei, atunci când se apropie o furtună şi zăpuşeala încremeneşte în văzduh, păsările de pădure amuţesc. Mi-am adus aminte că adeseori, în asemenea clipe, n-am auzit, în cele mai frumoase, mai dese şi mai singuratice păduri, nici cel mai slab sunet, în afară, poate, de ciocănitul ghionoaiei, o dată sau de două ori, şi de ţipătul scurt al acelui vultur, pe care ţăranii îl numesc hultan. Dar şi el tace, atunci când furtuna se află în imediata apropiere. Numai păsările care trăiesc pe lângă casa omului şi care se tem de furtună ca şi el, sau cele care sălăşluiesc în slăvi şi pe întinderi şi admiră, poate, maiestuoasa ei apropiere, prevestesc că este gata să se dezlănţuie. Astfel, am văzut rândunele care făceau volte, sau chiar ţipau, dinaintea norilor grei ai unei furtuni ameninţătoare, şi tot astfel am văzut ciocârlii care cântau în timp

i ce săgetau tăria înspre norii de furtună întunecaţi. Cântecul păsărilor de pădure mira apărut acum ca un semn rău pentru prezicerea mea, că vine furtună. M-a mirat şi faptul că. Încă nu se arătaseră semnele dezlănţuirii, pe care, atunci când părăsisem drumul mare, n-o crezusem prea departe. Soarele tot mai dezmierda casa, iar petele lui de lumină tot mai stăruiau pe frumosul parchet al camerei.

Amfitrionul meu îşi pusese în gând, pare-se, să mă lase multă vreme singur, pesemne ca să-mi dea răgaz pentru linişte şi odihnă, deoarece nu s-a întors atât de curând pe cât mă aşteptam.

După ce m-am odihnit aşa o bună bucată de vreme şi odihna a început să mă plictisească, m-am sculat de pe scaun şi, în vârful picioarelor, ca să feresc pardoseala, m-am dus la etajeră, ca să mă uit la cărţi. Dar acolo nu se aflau decât aproape numai poeţi. Am găsit volume de Herder, Lessing, Goethe, Schiller, tălmăciri din Shakespeare făcute de Schlegel şi Tieck, o *Odisee* grecească, dar şi câte ceva din *Geografia* lui Ritter, din *Istoria universală* a lui Jo- hannes Miiller şi din operele lui Alexander şi Wilhelm Humboldt. I-am pus deoparte pe poeţi şi am luat *Călătoria în ţările Echinoxului* de Alexander Humboldt, care-mi era cunoscută, dar pe care o reciteam întotdeauna cu plăcere. Cu cartea în mână m-am înapoiat la locul meu.

Citeam de o bună bucată de vreme, când amfitrionul meu a intrat în cameră.

Credeam că, dacă a lipsit atâta, şi-a schimbat costumul, deoarece, oricum, avea un oaspete, iar hainele pe care le văzusem pe el erau destul de ponosite. Dar s-a întors în aceleaşi veşminte în care apăruse în faţa mea la poarta grilajului.

Nu s-a scuzat că a lipsit, ci mi-a spus să am bunătatea, dacă m-am odihnit şi' doresc să iau masa, să-l urmez în sufragerie, unde voi fi servit.

Am răspuns că m-am odihnit, dar că n-am venit decât să cer adăpost şi nu ca să mai stingheresc şi altminteri, îndeosebi în ce priveşte mâncarea şi băutura.

— Nu stingherești, – a răspuns bătrânul.

— Trebuie să mănânci ceva, mai cu seamă că eşti nevoit să rămâi aici până când se lămureşte problema furtunii. Intrucât este trecut de amiază, iar noi prinzim exact la amiază, şi întrucât de la prânz până la cină nu ke mai serveşte nimic, se va pune masa anume pentru dumneata, ca să nu aştepţi până diseară. Dar dacă ai prânzit şi vrei să aştepţi până diseară, onoarea casei cere, totuşi, să ţi se ofere ceva, iar dumneata eşti liber să accepţi sau nu. Urmează-mă aşadar în sufragerie.

Am pus cartea lângă mine pe scaun şi m-am pregătit să-l urmez.

El, însă, a luat cartea şi a pus-o la locul ei, pe etajeră.

— Să-mi fie cu iertare, – a spus el.

— La noi este un obicei: pentru ca o persoană care aşteaptă în această cameră sau care se găseşte aici din orice alt motiv, să poată citi câte ceva, fie la întâmplare, fie la alegere, noi punem cărţile înapoi pe etajeră după folosire, pentru ca încăperea să-şi păstreze înfăţişarea cuvenită.

Apoi a deschis uşa şi m-a poftit s-o iau înainte spre sufrageria care îmi era cunoscută.

Când am ajuns am găsit masa pusă. Pe o splendidă faţă de masă de pânză albă am văzut un singur tacâm, precum şi compoturi, vin, apă şi pâine, iar într-un vas gheaţă fărâmiţată, de pus în vin. Nu mi-am mai văzut raniţa şi toiagul de drumeţie, dar pălăria mai era încă la locul ei.

însoţitorul meu a scos dintr-unul din buzunarele hainei un clopoţel, cred că de argint, şi a sunat. Numaidecât a apărut o slujnică şi a adus o găină friptă şi o lăptucă frumoasă cu picăţele roşii.

Amfitrionul meu m-a poftit să iau loc şi să mă ospătez.

Invitaţia fiind atât de prietenoasă, am acceptat-o. Mai mâncasem o dată, nu-i vorbă, dar înainte de amiază, şi, după atâta drum, mi se făcuse iarăşi foame. M-am înfruptat aşadar din bunătăţile ce-mi fuseseră puse în faţă.

Amfitrionul meu s-a aşezat lângă mine, mi-a ţinut tovărăşie, dar n-a mâncat şi n-a băut nimic.

După ce am isprăvit mi-a propus să mă ducă în grădină, dacă nu sunt prea ostenit.

Am primit.

A sunat din nou din clopoţel, ca să poruncească să se strângă masa, şi m-a dus în grădină, de astă dată nu prin culoarul prin care intraserăm, ci prin unul pardosit cu dale obişnuite. Purta acum pe pletele albe o tichiuţă dintr-un material ajurat, asemenea celor puse de obicei pe capetele copiilor, spre a le prinde cârlionţii ca într-o plasă.

Când am ajuns sub cerul liber am constatat că, în timp ce mâncam, soarele încetase să mai lumineze casa, căci fusese acoperit de perdeaua de nori, prevestitori ai furtunii. Deasupra grădinii, ca şi deasupra întregului ţinut, se aşternuse umbra uscată, caldă, care se iveşte întotdeauna în asemenea împrejurări. Dar perdeaua de nori nu se schimbase prea mult în timp ce mă aflasem în casă, şi nu prevestea dezlănţuirea apropiată a ploii.

Rotiniu-mi privirea m-am convins numaidecât că grădina din spatele casei era foarte întinsă Nu era, însă, o grădină ca cele amenajate de obicei în jurul caselor de ţară ale orăşenilor, adică plantată cu arbuşti şi copaci neroditori sau cel mult purtători de fructe ornamentale, iar printre ei gazon şi poteci aşternute cu nisip, sau câteva straturi de flori, ci o grădină care îmi amintea de cea din jurul casei mele părinteşti de la periferie. Cuprindea o livadă foarte întinsă, dar pomii lăsau destul loc liber între ei, pentru numeroşi arbuşti fructiferi sau şi pur floricoli, şi ca să crească şi să se coacă acolo legume şi flori. O parte din flori fuseseră sădite în răzoare anume, e parte înşirate ca borduri, şi o parte se găseau în locuri speciale, unde îşi puteau etala frumuseţea. Pe mine, asemenea grădini m-au întâmpinat întotdeuna cu simţământul domesticităţii şi al utilităţii, pe când celelalte pe de o parte nu-mi amintesc de casă, din lipsă de fructe, iar pe de altă parte nu sunt nici cu adevărat pădure. Tot ce poate înflori în epoca trandafirilor, aici înflorise şi mirosea, şi

deoarece norii grei stăteau grămadă pe cer, mireasma era cu atât mai pătrunzătoare şi mai puternică, ceea ce indica, iarăşi, furtună.

în preajma casei se afla o seră. Dar nu era aşezată cu latura ei lungă înspre cărarea pe care mergeam noi, ci cu cea scurtă. Iar această latură scurtă, acoperită şi ea în parte cu tufe, era îmbrăcată cu trandafiri.

Am parcurs o alee lată, care tăia grădina în două. La început era orizontală, dar apoi o lua încetişor la deal.

Trandafirii dominau şi în grădină, fie că ici şi colo, pe câte un loc adecvat, se afla câte un arbust singuratic, fie că arbuştii erau înşiraţi, ca garduri vii, pe anumite trasee, fie că erau grupaţi în răzoare, unde găseau condiţii prielnice ca să se dezvolte şi unde se puteau înfăţişa ochiului în chip cât mai plăcut. Un grup de trandafiri foarte închişi la cu loare, aproape violeţi, era împrejmuit cu un grilaj fin» ca să-l pună în evidenţă sau să-l ocrotească. Toate florile erau deosebit de corect dezvoltate, ca şi cele de pe faţada casei. Chiar şi cele pe cale de a se ofili mai aveau petale viguroase şi sănătoase.

Mi-am exprimat mirarea în legătură cu această din urmă constatare.

— Păi n-ai văzut niciodată una din acele femei bă- trâne, – a spus însoţitorul meu, – care, în tinereţe au fost foarte frumoase şi care au rămas voinice vreme îndelungată? Ele se aseamănă cu aceşti trandafiri. Chiar dacă chipul lor este brăzdat de nenumărate riduri, mai stăruie totuşi, printre riduri, graţia şi o culoare plăcută, nespus de frumoasă.

Am răspuns că n-am băgat niciodată de seamă acest fenomen, şi ne-am continuat drumul.

în afară de trandafiri, mai erau şi alte flori în grădină, în locuri umbroase se întindeau straturi întregi de urechea- ursului. De fapt, se veştejiseră cam de mult, dar frunzele lor verzi şi tari dovedeau că erau bine îngrijite. Ici şi colo, pe câte un loc izolat, se afla un crin. Nişte garoafe frumos crescute se lăfăiau în ghivece, pe un stativ al lor, pe care fuseseră fixate nişte dispozitive, menite să ferească florile de soare. Nu înfloriseră încă, dar bobocii erau foarte umflaţi şi prevesteau flori de toată frumuseţea. S-ar putea ca pe stativ să fi fost aşezate doar cele selecţionate, deoarece, înaintând un pic, am văzut pepiniera acestor plante, rân- duită în straturi lungi, întinse până departe.

Altminteri, r>e mai aflau acolo florile obişnuite de grădină, unele în straturi, altele pe locuri mici, demarca te, şi altele înşirate ca borduri. De o preferinţă deosebită părea să se bucure micşuneaua, căci ea se înfăţişa în mare număr şi de o mare frumuseţe, precum şi în multe soiuri. Mireasma ei binefăcătoare străbătea văzduhul. Am văzut această floare chiar şi în ghivece, puse în locuri prielnice. Cât despre plantele cu bulb, – zambile, lalele şi altele, – nu mi-am putut da seama care şi câte din ele erau prezente în grădină, deoarece trecuse vremea înfloririi lor.

Legumele ocupau terenurile mai mari şi mai întinse, între ele şi pe laturile lor se vedeau culturi de fragi. Păreau să aibă parte de o îngrijire deosebită, multe din ele erau legate de araci, şi aveau între ele nişte plăcuţe de tinichea cu denumirea lor.

Pomii fructiferi erau răspândiţi în întreaga grădină. Şi pe ei, dar mai cu seamă pe numeroşi pomi pitici, am văzut plăcuţe albe ca denumiri.

În unii pomi am zărit nişte cutiuţe de lemn, atârnate fie de trunchi, fie de crengi. În Ţara-de-Sus se obişnuieşte să li se ofere graurilor asemenea cutii, ca să-şi înjghebeze cuibul în ele. Cutiile aflate aici erau însă de un alt soi. Am vrut să întreb, dar ne-am luat cu vorba şi am uitat.

în timp ce străbăteam aşa grădina am auzit din nou, mai cu seamă din partea ei plantată cu arbuşti, glasurile de păsări pe care le auzisem în camera de aşteptare, numai că aici erau mai clare.

După ce am străbătut o mare parte a grădinii, mi-a venit în gând şi un alt amănunt, şi anume faptul că nu zărisem nicăieri stricăciuni produse de omizi. În timpul hoinărelilor mele pe aceste meleaguri le văzusem totuşi, măcar că, nefiind prea mari şi neprimejduind pomicultura, nu-mi atrăseseră prea mult atenţia. Izbit de prospeţimea frunzişului din această grădină, mi-au venit din nou în minte. De aceea am privit mai îndeaproape frunzişul şi mi s-a părut că este chiar mai împlinit decât auirea, frunzele verzi. Erau mai mari şi mai colorate, toate întregi, iar cireşele, merele şi perele, crude încă, se zăreau dintre frunze plesnind de sănătate. Întrucât această constatare mi-a atras luarea aminte, am privit mai îndeaproape şi varza, plantată nu departe de poteca noastră. Nicio nervură golaşă, care să fi fost ronţăită de omizi. Foile erau întregi şi frumoase. Mi-am pus în gând să aduc vorba cândva, în Eaţa însoţitorului meu, de aceste

observaţii.

între timp am ajuns până la limita terenului plantat. Acolo începea pajiştea, care urca mai abrupt, la început presărată cu copaci, dar mai sus golaşă.

Ne-am urcat pe ea.

Când am ajuns la o înălţime destul de mare şi copacii nu mai stânjeneau priveliştea, m-am oprit un pic, ca să privesc cerul. Însoţitorul meu s-a oprit şi el. Furtuna nu se mai vedea acum numai către soare-apune, ci pretutindeni. Am auzit, de departe, şi tunete, care s-au tot repetat. Le-am auzit ba dinspre soare-apune, ba dinspre miazăzi, ba din locuri pe care nu le-am putut identifica. Omul meu, se vede treaba, era sigur de ceea ce spusese, deoarece am văzut că nişte muncitori trăgeau de zor la câteva fântâni cu cumpănă, ca să trimită apa spre jgheaburile care străbă- teau grădina, şi prin ele în rezervoare. Am mai văzut şi că nişte muncitori se duc la rezervoare ca să-şi umple stropitoarele şi că le deşartă pe răzoare. Eram tare nerăbdător &ă văd cum se vor desfăşura lucrurile, dar n-am scos niciun cuvânt, iar însoţitorul meu a tăcut şi el.

După o scurtă oprire pe pajişte ne-am reluat urcuşul, la urmă din ce în ce mai pieptiş.

în sfârşit, am ajuns în locul cel mai înalt şi totodată la hotarul grădinii. Dincolo, terenul cobora din nou, dar în pantă dulce. În locul în care ne aflam era un cireş foarte mare, cel mai mare pom din grădină şi poate cel mai mare din tot ţinutul. În jurul trunchiului lui era o laviţă de lemn, iar în faţa ei patru mesuţe, câte una spre fiecare din cele patru puncte cardinale, pentru odihnă, sau pentru a putea contempla priveliştea, sau pentru citit şi scris. De acolo se putea cuprinde cu privirea aproape întregul orizont. Mi-am adus aminte atunci, foarte precis, că în timpul drumeţiilor mele, mai văzusem acest copac, fie de pe drumul mare, fie din alte locuri. Îmi apăruse ca un punct întunecat, bine marcat, care încununa locul cel mai înalt din tot ţinutul, în zilele senine se putea vedea de aici, cu siguranţă, întregul lanţ de munţi de la miazăzi; dar acum nu se zărea nimic, deoarece totul se contopea într-o singură îngrămădire de nori de furtună. Către miază-uoapte se desluşea un şir de înălţimi îmbietoare, în spatele cărora, după aprecierea mea, trebuia să se afle orăşelul Landegg.

Ne-am aşezat pe laviţă şi am stat aşa câteva minute. Părea că

nimeni nu putea să treacă pe acolo fără să se oprească şi să-şi rotească privirea, căci în jurul cireşului iarba era călcată în picioare, încât se vedea pământul golaş, de parcă o potecă ar fi făcut înconjurul cireşului. Te simţeai aşadar îndemnat să te reculegi în acel loc.

După ce ne-am odihnit o bucată de vreme, am zărit o făptură care, ivită dintre arbuştii şi copacii aflaţi la o depărtare nu prea mare, urca spre noi. Când a ajuns ceva mai aproape mi-am dat seama că era un amestec de băiat şi adolescent. Ba ţi se părea că cel ce se apropia este un flăcău în lege, ba că este încă un băiat. Purta un veşmânt de în, în dungi albe şi albastre, în jurul gâtului n-avea nimic- iar pe cap numai o claie de cârlionţi castanii.

După ce s-a apropiat a spus:

— Văd că ai treabă cu un bărbat străin, aşa că n-an? să te stânjenesc şi am să cobor înapoi în grădină.

— Bine fad, – a spus însoţitorul meu.

Băiatul a făcut o rapidă şi uşoară plecăciune înspre, mine, s-a întors şi a luat-o înapoi, în direcţia din care venise.

Noi am mai rămas.

între timp, pe cer nu se schimbase mai nimic. Stăruia aceeaşi pătură de n. Ri, şi auzeam aceleaşi tunete. Numai că, deoarece această îngrămădire de nori părea să se fi întunecat şi mai mult, scăpăra din când în când şi câte un fulger.

După câtva timp, însoţitorul meu a spus:

— Călătoria dumitale nu are, cred, un ţel, care să poată fi stânjenit de o vizită de câteva ceasuri, sau de o zi, sau de mai multe zile.

— Aşa e, cum aţi spus, – am răspuns eu.

— Scopul meu este ca, atâta cât mă ţin puterile, să-mi duc mai departe cercetările ştiinţifice şi, pe lângă aceasta, să gust viaţa în aer liber, ceea ce de asemenea socot că nu este de lepădat.

— Acest al doilea scop. Într-adevăr, nu este nici el de lepădat, – a replicat însoţitorul meu.

— Iar acum, de vreme ce mi-ai dezvăluit ţelul călătoriei dumitale, ai să primeşti de bună seamă, dacă am să te rog să nu pled astăzi mai departe, ci să-ţi petred noaptea în casa mea. Dacă ai să doreşti apoi să mai zăboveşti la mine şi mâine, sau încă vreo câteva zile, poţi să rămâi. Depinde numai de

dumneata.

— Aş fi vrut, chiar dacă furtuna ar fi ţinut un timp mai îndelungaţi să ajung încă astăzi la Rohrberg, – am spus eu.

— Dar întrucât sunteţi atât de amabil cu un călător necunoscut, primesc cu dragă inimă să rămân la noapte în casa dumneavoastră, şi vă sunt recunoscător pentru invitaţie. Cu privire la ce voi face mâine, nu pot să iau deocamdată nicio hotărâre, deoarece ziua de mâine n-a sosit încă.

— Prin urmare, aşa cum am presupus de la bun început că se va întâmpla, ne-am înţeles pentru noaptea ce vine, – a spus însoţitorul meu.

— Ai băgat, pesemne, de seamă că, atunci când ai intrat ca să iei masa, raniţa dumitale şi toiagul dumitale de drumeţie nu se mai aflau în sufragerie.

— Într-adevăr, am băgat de seamă, – am răspuns eu.

— Am pus să ţi le ducă pe amândouă în camera dumitale, – a spus el, – deoarece bănuisem că ai să rămâi la noapte în casa noastră.

4. GĂZDUIREA

După un scurt răstimp, amfitrionul meu a spus:

— Întrucât ai binevoit să primeşti să te găzduiesc la noapte, am putea să ne depărtăm niţeluş de acest pom şi să ieşim la câmp deschis, ca să cunoşti mai îndeaproape locurile. De-ar fi să se dezlănţuie furtuna, amândoi îi pricepem destul de bine semnele, ca să facem la timp cale întoarsă şi să ajungem nevătămaţi acasă.

— Fie, – am spus eu, şi ne-am sculat de pe laviţă.

La câţiva paşi în spatele cireşului, un zăplaz solid despărţea grădina de terenul vecin. Când am ajuns la zăplaz, însoţitorul meu a scos din buzunar o cheie, a descuiat o portiţă, a deschis-o, am ieşit, a închis portiţa în urma noastră şi a încuiat-o.

În spatele grădinii începeau ogoarele, pe care creşteau cele mai felurite grâne. Cerealele, care, altminteri, la cea mai slabă adiere încep să se clatine, stăteau foarte liniştite, şi drepte ca săgeata; puful gingaş al spicelor, peste care ne alunecau privirile, încremenise şi el, într-o vagă lumină verde-aurie.

Printre grâne şerpuia o cărare lată şi destul de bătătorită. Se desfăşura de-a lungul colinei, fără suişuri şi fără coborâşuri, încât rămînea mereu pe cea mai înaltă parte a colinei. Pe acea potecă am luat-o noi.

De ambele părţi ale drumului, printre grâne, se aflau maci învăpăiaţi, dar nici ei nu-şi mişcau frunzele gingaşe.

Peste tot se auzea ţârâitul greierilor, parcă tet ca un soi de linişte, sporind nerăbdarea care domnea pretutindeni. Prin stratul de nori aşternut peste întregul cer se rostogolea din când în când câte un tunet profund, iar câte un fulger palid sfâşia o clipă întunecimea văzduhului.

însoţitorul meu păşea liniştit lângă mine şi mângiia încetişor ici-colo câte un spic verde. Îşi scosese de pe părul alb plasa, o băgase în buzunar şi-şi ţinea creştetul neacoperit în aerul calm.

Poteca ne-a călăuzit spre un teren măricel, pe care nu creşteau grâne, ci era acoperit numai cu iarbă foarte măruntă. Era şi aici o laviţă, sub un frasin de mărime potrivită.

— Am lăsat neînsămânţat acest petic, aşa cum l-am moştenit de la străbunii mei, – a spus însoţitorul meu, – deşi, dacă l-am desţeleni şi am dezgropa copacul, ar da, după un şir de ani, o însemnată cantitate de grâne. Aici îşi petrec muncitorii pauza de la amiază, şi aici prânzesc, când li se aduce mâncarea. Am pus să se facă laviţa asta, deoarece şi mie îmi place să zăbovesc aici, măcar ca să-i privesc pe secerători şi să admir solemnitatea muncilor agricole. Toate deprinderile au ceva liniştitor, fie şi numai caracterul de lucru statornicit şi mereu văzut. Aid, însă, mai e şi un alt motiv pentru care locul a rămas necultivat, cu copacul pe el. Umbra acestui frasin este, ce-i drept, cam sărăcădoasă, dar fiind singura prin partea locului, are căutare, iar oamenii, deşi nu prea cultivaţi, pun cu siguranţă preţ şi pe priveliştea de care se pot bucura aici. Ia, te rog, loc lângă mine şi priveşte puţinul pe care ni-l oferă astăzi cerul înnorat.

Ne-am aşezat pe laviţă, sub frasin, cu faţa spre miazăzi. Am văzut grădina, întinsă pieziş sub mine, ca o poală verde. Am văzut la capătul ei zidul alb, dinspre miazănoapte, al casei, iar deasupra zidului alb acoperişul roşu, prietenos. Din seră nu se vsiea decât acoperişul şi hornul.

Mai departe către miazăzi, câmpia şi munţii abia se zăreau, din pricina umbrei albastre a norilor şi din pricina negurii, de asemenea albastră. Către miazăzi se vedea turla albă din Rohrberg, iar către miazănoapte grâne şi iar grine, mai întâi pe dealul nostru, apoi dincolo de el, pe dealul următor, şi aşa mai departe, dt vedeai cu ochii. Printre dealuri se găseau gospodării ţărăneşti albe, şi alte case izolate, sau grupuri de case. Potrivit

obiceiului local, printre ogoare şerpuiau şiruri de pomi fructiferi, iar în preajma caselor sau a satelor, pomii erau mai apropiaţi unii de alţii, ca în cringuii. L-am rugat pe însoţitorul meu să-mi vorbească despre case şi despre proprietarii ogoarelor.

— Ogoarele, de la cireş spre soare-apune, până la primul şir de pomi fructiferi, sunt ale noastre, – a spus el.

— Cele pe care le-am străbătut de la cireş până aici sunt tot ale noastre. Ele se mai întind până la acele clădiri lunguieţe, pe care le vezi colo jos. Sunt anexele noastre gospodăreşti. Către miazănoapte, dacă ai bunătatea să-ţi întorci privirea, se întind până la fâneţele acelea cu pilcuri de arini. Fâneţele ne aparţin tot nouă şi alcătuiesc acolo hotarul proprietăţilor noastre. Către miazăzi, ogoarele sunt ale noastre până la împrejmuirea de păducel, acolo unde ai părăsit dumneata drumul mare. Vezi, deci, că dealul este acoperit, în bună parte, de proprietatea noastră. Sân- tem înconjuraţi de această proprietate ca de un prieten, care niciodată nu şovăie şi nu-şi calcă legământul de credinţă.

La aceste cuvinte m-a izbit faptul că, atunci când vorbea despre proprietate, folosea numai expresiile „noi1’ şi „noastre1-. M-am gândit că ele includ poate o soţie, sau şi copii. Mi-am adus aminte de băiatul pe care îl văzusem în timp ce urcam; s-ar fi putut să fie un fecior de-al lui.

— Restul colinei este împărţit în trei gospodării ţărăneşti, – a încheiat el, – care sunt vecinii noştri cei mai apropiaţi. Începând din locurile joase, care înconjură colina şi dincolo de care terenul urcă iar, terenurile aparţin megieşilor noştri mai depărtaţi.

— Este un pământ binecuvântat de Dumnezeu, – am spus eu.

— Adevăr ai grăit, – a replicat el.

— Pământul şi plantele sunt o binecuvântare a lui Dumnezeu. E de necrezut, iar omul nu-şi prea dă seama de valoarea nemăr-

. Ginită a acestor plante. De-ar fi cumva să piară de pe continentul nostru, ne-am prăpădi cu toţii de foame, în pofida celorlalte bunuri ale noastre. Poate că ţările calde sunt atât de slab populate şi n-au ajuns, în ştiinţă şi în artă, la nivelul ţărilor cu climă mai rece, tocmai pentru că nu au grâne. Nici n-ai crede cât produce chiar şi acest fleac de colină. Am încercat cândva să măsor suprafaţa cultivală cu cereale pe această colină, pentru ca, pe baza producţiilor ogoarelor noastre şi a capacităţii de producţie a ogoarelor vecinilor, pe care le cercetasem, să

stabilesc, printr-un calcul al probabilităţilor, cantitatea medie anuală de cereale produsă pe suprafaţa respectivă. Nu-ţi vine să dai crezare cifrelor* şi nici eu nu mi-am închipuit că pot fi atât de mari. Dacă n-ai nimic împotrivă, am să-ţi arăt studiul acasă. Pe atunci credeam că grânele fac parte din categoria lucrurilor nepalpabile, dar permanente, ale vieţii noastre, ca aerul. Dar să nu mai vorbim despre grâne şi despre aer, deoarece şi grânele şi aerul există din belşug şi ne înconjură peste tot. Consumarea şi producerea lor nestingherită întinde, peste veacuri şi milenii, de-a lungul istoriei, un lanţ nesfârşit. Pretutindeni unde apar popoare cu misiuni istorice certe şi cu instituţii publice bazate pe raţiune, constatăm în acelaşi timp că sunt cultivatoare de grâne, iar acolo unde ciobanul trăieşte cu constrângeri sociale mai puţin severe, dar unit cu turma sa, nu grânele îl hrănesc, d rudele lor mai sărace, zarzavaturile, care îi asigură existenţa, mai săracă şi ea... Fie-mi cu iertare că vorbesc acum despre zarzavaturi şi despre grâne, dar este firesc, deoarece vieţuiesc în mijlocul lor şi abia la bătrmeţe mi-am dat mai bine seama că sunt binecuvântate.

— N-am nimic de iertat, – am replicat eu, – întrudt, deşi sunt un vlăstar al metropolei, împărtăşesc întru totul părerea dumneavoastră despre grâne. Am cercetat îndeaproape aceste plante, am citit despre ele, bineînţeles mai mult din punctul de vedere botanic, şi, de când îmi petrec o bună parte a anului în mijlocul naturii, sunt din ce în ce mai convins de însemnătatea lor.

— Ai fi şi mai convins, – a spus el, – dacă ai avea proprietăţi, sau dacă pe proprietăţile dumitale ai pune suflet în îngrijirea acestor plante.

— Părinţii mei stau la oraş, – am răspuns eu.

— Tata este negustor, şi în afară de o grădină, nici el, nid eu, nu avem nid o proprietate funciară.

— E foarte important să ai pământ, – a replicat el.

— Valoarea plantelor n-o poate aprecia cum trebuie dedt cd ce le îngrijeşte.

Am tăcut amândoi o bucată de vreme.

M-am uitat la anexele gospodăreşti şi am văzut oameni care trebâluiau pe acolo. Unii, îndeplinind munci casnice, intrau şi ieşeau pe poartă, alţii, pe o fineaţă din apropiere, coseau iarbă, iar o parte din ei erau preocupaţi să bage pe poartă, în căruţe

încărcate cu vârf, finul care se uscase peste zi. Din pricina depărtării mari n-am putut să desluşesc ce muncă îndeplineşte fiecare, şi nici să identific stilul arhitectural al clădirilor şi detaliile lor.

— Îmi vine greu, mai cu seamă astăzi, – a continuat el după un răstimp, – să-ţi dau lămuriri, aşa cum mi-ai cerut, despre casele din jur şi despre proprietarii ogoarelor. Ce-i drept, de aici pot fi văzuţi cei mai mulţi dintre vecini, dar azi, când cerul este acoperit, nu numai că nu putem zări munţii, dar ne scapă din vedere şi multe puncte albe din Ţara-die-Jos, care sunt de fapt locuinţe şi despre care aş dori să-ţi vorbesc. Pe de altă parte, nu-i cunoşti pe oamenii aceia. Ar fi trebuit să fi colindat aceste meleaguri, să fi trăit pe aici, ca să le poţi pătrunde rosturile şi să-i poţi înţelege pe locuitorii lor. Poate mai vii şi rămâi mai mult la noi, sau poate îţi prelungeşti şederea de faţă. Până una-alta, vreau să-ţi spun câteva generalităţi, şi să adaug şi unele lucruri deosebite, care ar putea să te intereseze. Eu vizitez acest loc şi de dragul vecinilor mei, deoarece, pe lângă faptul că aici sus adie, chiar şi în zileie cele mai frumoase, o boare răcoroasă, şi pe lângă faptul că aici mă aflu printre muncitorii mei, de aici îi văd pe toţi cei cu care mă învecinez, îmi trec prin minte o seamă de lucruri despre ei, şi chibzuiesc cum le pot fi de folos, sau în general cum poate fi promovat binele obştesc. Cei mai nuilţi dintre ei sunt oameni fără carte, dar dacă ştii să le vorbeşti după mintea lor şi nu cauţi să-i împingi brusc pe alt făgaş intelectual, nu sunt grei de cap. Tn acest caz sunt de obicei şi blajini. Am primit câte ceva de la ei pentru îmbogăţirea mea lăuntrică, iar eu le-am procurat o seamă de avantaje concrete. Obişnuiesc să imite tot ceea ce, după o experimentare mai îndelungată, li se pare just. Numai să nu oboseşti. Adeseori, la început, au râs de mine, dar până la urmă tot au făcut ca mine. În multe privinţe îşi mai rid de mine şi acum, şi eu rabd. Poteca aceasta care şerpuieşte prin ogoarele mele este o scurtătură, şi câteodată, când stau pe laviţă, mai trece pe aici câte unul clin ci, se opreşte, îmi vorbeşte, îi dau sfaturi, şi învăţ din cuvintele lui. Ogoarele mele sunt acum mai roditoare decât ale lor, şi ei îşi dau seama, ceea ce K pune serios pe gânduri. Numai pajiştea care se află în spatele nostru, mai jos decât ogoarele, şi este udată de un pârâiaş, n-am izbutit s-o ameliorez aşa cum aş fi vrut; este încă degradată de tufele şi butucii de arin de pe

malurile pârâiaşului, unde creează chiar, pe alocuri, mici tăuri; dar nu pot să intervin, deoarece am nevoie de tufe şi de butucii de arin pentru alte scopuri..

Ca să-mi curm întrebarea privitoare la vecinii lui, întrebare la care, după cum mi-am dat seama, nu putea să răspundă, cel puţin nu aşa cum fusese pusă, l-am întrebat dacă domeniul său nu cuprinde şi zone împădurite.

— Bineînţeles, – a răspuns el, – dar ele nu se află atât de aproape pe cât ar fi fost de dorit de dragul comodităţii, destul de departe însă ca să nu ştirbească frumuseţea şi farmecul acestei coline cultivate cu grâne. Dacă dumneata, în loc să fi urcat până la casa noastră, ţi-ai fi continuat drumul spre Rohrberg, ai fi dat, după o jumătate de ceas de mers, în dreapta, foarte aproape de şosea, de colţul unei păduri de fagi, pe care şoseaua îl ocoleşte. Acest colţ suie pe un povârniş abrupt, se prelungeşte spre zona dindărăt, invizibilă, de pe drumul mare, şi face parte dintr-o pădure care se întinde până departe. De aici se poate vedea un petic măricel al pădurii: acolo, în stânga ogorului cu orz tânăr.

— Cunosc foarte bine pădurea aceea. — am spuse eu.

— Şerpuieşte în jurul unei înălţimi şi atinge drumul mare numai în treacăt, dar când intri în ea îţi dai seama cât e de întinsă. Este pădurea Aliz. Are fagi şi arţari voinici, râspindiţi printre brazi. Alizul, care izvorăşte acolo, se varsă în Agger. Pe ambele maluri ale Alizului se înşiră stânci înalte, cu buruieni rare, şi de acolo coboară la vale, către miazăzi, o fâşie de teren cu fagii cei mai vânjoşi.

— Cunoşti bine pădurea, – a spus el.

— Da, – am răspuns eu.

— Am cutreierat-o. Am desenat acolo cel mai semeţ fug dublu din câţi am văzut în viaţa mea, am cules plante şi pietre şi am cercetat straturile stâncoase… —

— Aeea fâşie de pădure, acoperită cu fagi vinjoşi, precum şi alte porţiuni ale ei, fac parte din acest domeniu,

— A spus amfitrionul meu.

— Ne mai aparţine, ceva mai departe, către miazăzi, şi un muncel, unde creşte pe alocuri mesteacănul pitic, care nu prea e bun de ars, dar dă lemn pentru timplărie de lux.

— Cunosc şi muncelul, – am spus eu.

— Acolo se termină granitul, din care este’ plămădită întreaga parte nordică a ţării noastre, iar către miazăzi începe, treptat,

calcarul, care, la urmă, formează graniţa sudică a ţării, în munţii cei mai înalţi.

— Aşa e, muncelul este cel mai sudic bloc de granit,

— A spus însoţitorul meu.

— Se prelungeşte chiar dincolo de ape. Din când în când putem zări de aici, în ciuda norilor, hotarul granitului. Acolo e piscul Klam, care mai conţine granit, în dreapta muncelul Gais, apoi Asser, Losen şi la urmă Grumhaut, ultimul care se mai poate vedea de aici.

Am confirmat toate acestea.

între timp, după-amiaza înaintase de-a binelea şi se apropia seara.

îngrămădirea de nori de pe cer mi-a părut, intr-un târziu, deosebit de ciudată.

Atunci când urcasem colina spre caşa cea albă, ca să caut adăpost, mă aşteptasem ca furtuna să se dezlănţuie dintr-o clipă în alta, dar trecuseră câteva ceasuri bune şi tot nu izbucnise, ci stătea nemişcată, acoperind întreaga boltă cerească. Din stratul de nori, devenit pe alocuri aproape întunecat, ţişneau fulgere, când mai sus, când mai jos, Fulgerelor le urmau, în rostogoliri grele, calme, tunetele; dar în stratul de nori nu se arăta niciun fel de concentrare a furtunii şi nicio prevestire a ploii.

într-un târziu i-am spus însoţitorului meu, în timp ce-i arătam oamenii care coseau iarba pe platoul cu anexe gospodăreşti:

— Nici ăştia nu se aşteaptă să vină mâine o furtună, urmată de obişnuita ploaie, deoarece cosesc acum iarbă, pe care, la noapte, o ploaie zdravănă le-ar putea-o uda, sau, mâine, un soare puternic le-ar putea-o usca şi preschimba în lin.

— Ăştia habar n-au de vreme, – a spus însoţitorul meu, —t şi cosesc iarba numai pentru că aşa am poruncit eu.

Acestea au fost singurele cuvinte pe care le-a rostit despre vreme. Nici eu nu i-am prilejuit altele.

De pe acest popas câmpenesc, unde zăboviserăm o bună bucată de vreme, nu ne-am depărtat şi mai mult de casă, ci, după ce ne-am sculat în picioare, gazda mea a făcut cale întoarsă.

Ne-am înapoiat pe acelaşi drum pe care veniserăm. Tunetele au mai răbufnit acum chiar şi mai tare, ba dintr-un punct al cerului, ba din altul.

După ce am intrat amândoi în grădină şi după ce însoţitorul meu a închis după el portiţa şi am început să co- borâm de pe culmea cu cireşul cel mare, mi-a spus:

— Dă-mi voie să-l chem pe băiat şi să-i poruncesc ceva. Am încuviinţat numaidecât. Atunci a strigat spre un punct al tufişului:

— Gustav!

Băiatul pe care îl zărisem în timp ce urcam a apărut aproape în aceeaşi loc al grădinii, în care se ivise prima dată. Lntrucât acum a stat mai mult timp în faţa noastră, am putut să-l privesc mai îndeaproape. Chipul lui mi-a părut foarte rumen şi frumos, iar ochii mari, negri, pe care îi observasem prima dată sub cârlionţii lui castanii, erau deosebit de atrăgători.

— Gustav, – a spus însoţitorul meu, – dacă vrei să mai stai la masa ta sau altundeva în grădină, să nu uiţi ce ţi-am spus despre furtună. Deoarece norii acoperă tot cerul, nu putem şti când ţişneşte un fulger spre pămint şi în ce loc nimereşte. De aceea, să nu stai sub copaci prea înalţi. Poţi să rămâi aici, dacă pofteşti. Dumnealui înnoptează azi la noi. Să fii la ceasul cinei în sufragerie.

— Da, – a spus băiatul, s-a înclinat, s-a retras şi, pe o potecă acoperită cu nisip, a dispărut în tufişurile grădinii.

— Băiatul acesta este fiul meu de suflet, – a spus însoţitorul meu.

— E obişnuit să facă la ora asta o plimbare cu mine, de aceea a şi plecat de la masa lui de lucru

- şi a venit lângă cireş ca să mă caute, dar când a văzut un străin s-a întors la locul luU – După ce mă obişnuisem cu exprimarea simplă, logică, ar însoţitorului meu, care, ori de câte ori vorbise despre ogoarele sale, folosise aproape întotdeauna cuvântul „noastre”, m-a surprins faptul că acum, când vorbise despre fiul său adoptiv, preferase cuvântul „meu“, deşi s-ar fi cuvenit, dacă ar fi inclus-o şi pe nevastă-sa, să folosească tot cuvântul „nostru”.

După ce am coborât de pe pajişte şi am intrat în grădina plantată, am luat-o pe alt drum decât cel pe care urcaserăm.

Pe acest drum am văzut acum că proprietarul grădinii cultiva acolo şi viţă de vie, deşi ţinutul nu prea era prielnic pentru viticultură. Fuseseră înălţate nişte ziduri anume, pe câre se căţărau, cu ajutorul unor spaliere de lemn, lăstarii de viţă de vie.

Alte ziduri opreau vântul. Doar spre miazăzi terenul era deschis. În felul acesta se reţinea căldura şi se asigura protecţie. Bătrinul mai cultiva şi piersici, iar după frunzele acestora aria dedus că avea soiuri foarte nobile.

Am trecut pe lângă nişte tei înalţi, iar în preajma lor am zărit o prisacă.

Cât priveşte sera, la întoarcere n-am văzut decât latura ei lungă, dar n-am putut să desluşesc niciun amănunt, deoarece însoţitorul meu n-a luat-o pe cărarea care ducea într-acolo. N-am vrut nici să-l rog anume, căci bănuiam că are să mă ducă la familia sa.

Când am ajuns în faţa clădirii, m-a dus în casă prin intrarea secundară, apoi, pe o scară obişnuită de gresie, la etaj, şi a străbătut acolo, împreună cu mine, un culoar cu multe uşi. A descuiat una din ele cu o cheie pe care o ţinuse pregătită în buzunar, a deschis uşa şi a spus:

— Asta e camera dumitale, atâta vreme cât rămâi la noi. Poţi să intri chiar acum în ea sau nu; cum vrei. Numai că, dacă pleci, trebuie să te întorci la ora opt, când ai să fii chemat la cină Acum sunt nevoit să te las singur. În camera de aşteptare ai răsfoit astăzi *Călătoriile* lui Humboldt; am pus să ţi se aducă această carte în camera dumitale. Dacă mai doreşti, fie pentru acum, fie pentru di- seară, vreo altă carte, numeşte-mi-o, ca să văd dacă se găseşte în biblioteca mea.

Am refuzat oferta şi am spus că mă mulţumesc cu cea care se află în cameră şi că, dacă vreau să mă ocup şi de alte probleme literare, în afară de Humboldt, am în raniţă tot ce-mi trebuie, atât pentru a scrie câte ceva cu creionul, cât şi pentru a parcurge şi a cizela lucruri gata scrise, îndeletnicire căreia, în drumeţiile mele, mă dedic adesea în ceasurile serii.

După aceste cuvinte mi-a spus la revedere, iar eu am intrat în cameră.

Am cuprins dintr-o privire încăperea. Era o cameră de oaspeţi obişnuită, asemenea celor care se găsesc în orice casă mai arătoasă de la ţară, unde uneori se iveşte situaţia de-a trebui să dai găzduire cuiva. Mobilierul nu era nici nou, nici făcut după moda unei anumite epoci, ci din epoci diferite, dar fără să bată în mod neplăcut la ochi. Tapiţeria scaunelor şi a canapelei era de piele presată, material care, încă de pe atunci, nu se mai găsea decât anevoie. Un adaos agreabil, care nu se întâlneşte

prea des în asemenea camere, era o pendulă de modă veche, în perfectă stare de funcţionare. Raniţa şi bastonul îmi fuseseră aduse în cameră, aşa cum spusese bătrânul.

M-am aşezat pe un scaun, am luat, după un scurt răstimp, raniţa, am frunzărit prin hârtiile pe care le scosesem dintr-însa, şi am scris câte ceva.

Într-un târziu, după ce se înserase de-a binelea, m-am sculat şi m-am îndreptat spre una din cele două ferestre deschise, m-am aplecat în afară şi mi-am rotit privirea. Dinaintea mea, pe panta lină a colinei, am văzut iarăşi grâne. În dimineaţa aceleiaşi zile, când pornisem la drum din adăpostul meu de peste noapte, văzusem în jurul meu tot grâne, dar acelea se legănau de zor, în timp ce acestea erau ţepene şi neclintite, ca o oaste de suliţi. În faţa casei se afla terenul acoperit cu nisip, pe care îl mai văzusem şi pe care călcasem la sosire. Ferestrele mele erau aşadar pe faţada cu trandafiri. Dinspre grădină mai răzbatea încă un slab ciripit de păsări, iar mireasma miilor de trandafiri se înălţa spre mine ca o ofrandă.

Pe cerul a cărui amurgire venise astăzi mult mai devreme, se petrecuse o schimbare. Stratul de nori era despicat; norii zăceau vraişte pe boltă, în clăi separate* ca nişte munţi, iar printre ei se zăreau porţiuni seninei

Fulgerele erau însă mai puternice şi mai dese, iar tunetul bubuiamai clar şi mar stâilft.

— După ce m-am uitat câtva timp pe fereastră, am auzit o bătaie în uşă. A intrat o slujn că şi m-a anunţat că sunt aşteptat la cină. Mi-am pus liârtiile pe noptieră, am aşezat peste ele cartea lui Humboldt şi, după ce am închis uşa după mine, am urmat-o pe slujnică în sufragerie.

Când am intrat am zărit trei persoane: bătrânul care făcuse plimbarea cu mine, un alt bărbat, tot în vârstă, care nu avea nimic deosebit, decât veşmintele sale de preot, şi fiul de suflet al stăpânului casei, în haina lui de în cu dungi albastre.

Stâpânul casei m-a prezentat preotului spunând:

— Dumnealui e sfinţia-sa preotul din Rohrberg, care se teme să nu izbucnească o furtună şi care de aceea îşi va petrece noaptea aceasta în casa noastră.

Apoi, arătându-mă pe mine, a adăugat:

— Dumnealui e un călător străin, care va împărţi de asemenea cu noi acelaşi acoperiş.

După aceste cuvinte şi după o scurtă rugăciune mută, ne-am aşezat la masă. Pe locuril< destinate fiecăruia. Cina a fost foarte simplă. Era alcătuita din supă, friptură şi vin, pentru care, Ja fel ca la prânz, s-a servit nişte gheaţă fărî- miţată. Ne-a servit slujnica pe care o văzusem la prânz. Preotul şi gazda au discutat mai mult despre lucruri privitoare la meleagurile acelea, iar pe mine m-au făcut uneori părtaş la conversaţie, când a fost vorba de subiecte mai generale. Băiatul n-a scos niciun cuvânt.

într-un târziu, întunericul a devenit atât de intens, încât luminările, care mai înainte luptaseră cu amurgul, au ieşit pe deplin biruitoare, iar ferestrele negre n-au mai fost luminate decât de fulgere.

Când am isprăvit masa şi ne pregăteam să ne despărţim, gazda a spus că are să ne conducă, pe preot şi pe mine, spre camerele noastre, pe o scară situată mai aproape. Am luat fiecare câte o luminare de ceară, care ne-a fost întinsă, gata aprinsă, de către slujnică, în vreme ce băiatul Gustav a dat bună-seara şi a ieşit pe uşa obişnuită. Stă- pânul casei ne-a scos din sufragerie pe uşa prin care intrasem prima dată. Ne-am pomenit afară, pe frumosul culoar cu pardoseală de marmură, din care urca o scară

5 – Toamna făcută din acelaşi fel de marmură. N-a fost nevoie să mai J incălţăm papucii de pâslă, deoarece de-a lungul culoarului I şi pe scară călcam acum pe o fâşie de postav. La jumăta; ea j scării, unde era un podest, un fel de platformă mai largă, stătea, pe un soclu, o figură de marmură albă. Datorită j câtorva fulgere, care au sdnteiat tocmai în clipa aceea,] făcând ca umerii şi capul făpturii de marmură să pară şi] mai stacojii decât la flăcările luminărilor noastre, mi-am! dat seama că podestul şi toată scara erau luminate de sus. I

Când am ajuns în capul scării, stăpânul casei a luat-o, j împreună cu noi, pe o uşă spre stânga, şi am dat de cu- 1 loarul din care se intra în camera mea. Era culoarul ca- 1 merelor de oaspeţi. Amfitrionul a arătat una din ele ca fiind a preotului, şi m-a condus pe mine la a mea. După ce j am intrat, m-a întrebat dacă mai am vreo dorinţă, ca să î mă simt cât mai bine, îndeosebi dacă mi-ar face plăcere • anumite cărţi din biblioteca sa.

După ce i-am spus că nu am nicio dorinţă şi că până mă culc am să găsesc eu cu ce să-mi omor timpul, mi-a răspuns:

— Eşti în camera dumitale şi faci cum crezi. Atunci, i somn uşor!

— Vă urez şi eu noapte bună, – am replicat eu, – şi j vă mulţumesc pentru osteneala ce v-aţi dat astăzi cu mine. |

— N-a fost nicio osteneală, – a răspuns el, – căci j altminteri aş fi putut s-o evit, neinvitindu-te să-ţi petreci noaptea sub acoperişul meu.

— Aşa este, – i-am răspuns.

— Dă-mi voie, – a spus el, scoţând o lumânârică de j ceară şi aprinzind-o la a mea.

După această operaţie a făcut o plecăciune, la care -am răspuns cu alta, şi a ieşit pe culoar.

Am închis uşa după el, am lepădat haina şi mi-am scosj cravata, deoarece, deşi era târziu, în noaptea calmă se mai simţea o mare zăpuşeală. Am străbătut de câteva ori camera încolo şi înapoi, apoi m-am apropiat de fereastră, m-am aplecat în afară şi am privit cerul. Atât cât mi-au îngăduit întunericul şi fulgerele care încă mai scăpărau „am observat că văzduhul se înfăţişa la fel ca înainte de cină. Zdrenţe de nori stăteau pe boltă, iar printre ele, aşa cum dovedeau stelele, apăruseră porţiuni seninerdin când în când ţâşnea de acolo câte un fulger peste colina cu grâne şi peste vârfurile copacilor neclintiţi, iar tunetul se rostogolea în urma lui.

După ce am respirat câtva timp aerul curat, am închis amândouă ferestrele şi m-am băgat în pat.

Am mai citit o bucată de vreme în pat, cum îmi era obiceiul, ba chiar mi-am mai şi însemnat câte ceva cu creionul în hârţoagele mele, apoi am stins lumânarea şi m-am pregătit să dorm.

înainte ca somnul să-mi fi cuprins pe deplin simţurile am mai auzit cum se stârneşte vântul afară, clătinând coroanele copacilor, care fremătau straşnic. N-am mai avut însă destulă putere ca să mă scol, ci am adormit de-a bine- lea numaidecât după aceea.

Am avut un somn foarte liniştit şi adânc.

Când m-am trezit, primul meu gând a fost să văd dacă plouase. Am sărit din pat şi am deschis repede ferestrele. Soarele răsărise, întregul cer era senin, nicio boare nu adia, dinspre grădină răsuna ciripitul păsărilor, trandafirii îşi răspândeau mireasma, iar pământul, sub picioarele mele, era

cât se poate de uscat. Numai nisipul fusese măturat un pic înspre verdele pajiştii alăturate, iar un om se trudea să-l netezească la loc, ca să-i redea înfăţişarea cuvenită.

Adversarul meu avusese aşadar dreptate, şi eram nerăbdător să aflu ce temeiuri îi creaseră convingerea cu care mă înfruntase atât de sigur de el, şi cum ajunsese la ele.

Ca să mă lămuresc cât de curând în această privinţă şi ca să nu-mi tărăgănez prea mult plecarea, am hotărât să mă îmbrac şi să-l caut fără întârziere.

După ce am fost gata cu îmbrăcatul şi am coborât în sufragerie, am găsit acolo o slujnică ocupată cu pregătirile pentru micul dejun, şi am întrebat-o de stăpânul casei.

— E în grădină, la aria de nutreţ, – mi-a spus.

— Şi unde este aria de nutreţ, cum îi zici? — am întrebat.

— Numaidecât în spatele casei şi nu departe de seră, – a răspuns ea.

Am ieşit din casă şi m-am îndreptat spre seră.

În faţa ei am dat de amfitrionul meu, pe un teren acoperit cu nisip, pe acelaşi teren de pe care zărisem încă din ajun sera pe latura ei mică, precum şi micul ei horn. Această faţadă era îmbrăcată cu trandafiri. Amfitrionul meu era absorbit de o ocupaţie ciudată. În faţa lui, pe nisip, se aflau o mulţime de păsări. Ţinea în mină un fel de capac de coş, împletit, lunguieţ, şi presăra dtntr-lnsul nutreţ pentru păsări. Părea nemaipomenit de încântat văzându-le cum pigulesc, cum se caţără unele peste altele, î cum se răstoarnă, cum se ciorovăiesc, cum cele sătule îşijj iau zborul, şi cum altele vin val-vârtej în locul lor. Am constatat acum că, în afară de obişnuitele păsări de curte, se mai vânzoleau aici şi altele, pe care altminteri nu le mai văzusem decât în desişul codrilor. Nu mi s-au părut atât de sperioase; pe cî*, pe drept cuvânt, mă aşteptam. Aveau deplină încredere în el. Bătrânul era din nou cu capul gol: părea că-i place acest obicei, deoarece şi în ajun, în timpul plimbării, îşi băgase în buzunar tichia subţire. Stătea aplecat, iar părul său alb, lins, dar bogat, îi atârna pe tâmple. Era şi de data aceasta îmbrăcat fistichiu. Purta, ca în ajun, un fel de surtuc, care îi venea până la genunchi, dar albi- cios, şi cu o dungă verticală castanie-roşietică pe piept şi pe spate, lată cam de o palmă, surtucul părând confecţionat din două materiale diferite, unul alb şi altul roşu. Am iele materiale trădau însă o vârstă

respectabilă, căci albul aj unsese gălbui-castaniu, iar roşul stacojiu-castaniu. De sub surtuc ieşeau la iveală nişte jambiere ponosite, terminate jos cu ghete cu cataramă.

M-am oprit în spatele lui. La oarecare depărtare, ca să nu-l stânjenesc şi să nu-i sperii păsările.

Dar după ce şi-a golit coşul, iar oaspeţii lui şi-au 1 at zborul, m-am apropiat. Tocmai se întorcea ca să se ducă înapoi în casă. Când m-a zărit a spus:

— Ai şi ieşit? Nădăjduiesc că ai dormit bine.

— Da, am dormit foarte bine, – i-am răspuns eu.

— Am mai apucat să aud vântul care se stârnise aseară, dar nu ştiu ce s-a mai petrecut după aceea; ştiu numai că azi pământul e uscat şi că aţi avut dreptate.

— Cred că pe aceste meleaguri n-a căzut nicio picătură de ploaie, – a răspuns el.

— Văzând rum gr^tă pământul, fiin^i dn n-rvfişi"p! ţ= rere, ’— «im răspuns eu.

— Acum însă nu vă las până nu-mi spuneţi, măcar şi în parte: de unde aţi putut şti asta atât de sigur şi cum aţi dobindit o asemenea pricepere, deoarece trebuie să recunoaşteţi că foarte multe semne au fost împotriva dumneavoastră.

— Am să-ţi spun ceva, – mi-a răspuns el.

— Explicaţia pe care mi-o ceri s-ar putea să se cam lungească, pentru că nu pot să ţi-o dau în mod superficial, tocmai dumitale, care te îndeletniceşti cu ştiinţele. Făgăduieşte-mi să mai rămâi la noi azi şi la noapte, şi atunci am să pot nu mimai să-ţi răspund la întrebare, dar să-ţi mai spun şi multe alte lucruri, iar dumneata ai să poţi să vezi câte şi mai câte şi să-mi vorbeşti despre ştiinţa dumitale.

N-am putut să resping o asemenea propunere sinceră şi prietenoasă; pe de altă parte, aveam timp prea destul Ca să-mi pot permite să dedic unei preocupări secundare nu numai o zi, ci chiar mai multe zile. Am folosit aşadar formula obişnuită că accept, dar numai dacă nu stânjenesc.

— Bine, atunci să mergem mai intâi la micul dejun, la care doresc să-ţi ţin tovărăşie, – a spus el, – căci preotul din Rohrberg ne-a părăsit încă dinainte de revărsatul zorilor, ca să fie la timp la biserică, iar Gustav a şi plecat la treabă.

Cu aceste cuvinte am luat-o amândoi înapoi spre casă. Când am ajuns acolo, bătrânul i-a dat unei slujnice, ca să-l pună la loc,

ceea ce socotisem la început că este capacul unui coş, dar care era de fapt un paneraş pentru seminţe, împletit anume, foarte turtit şi lunguieţ. Apoi am intrat amândoi în sufragerie.

În timpul micului dejun mi-am luat inima în dinţi:

— Chiar dumneavoastră mi-aţi spus că aş putea vedea, aici felurite lucruri. Aşa încât sper că nu mă socotiţi prea îndrăzneţ dacă cer îngăduinţa să pot cerceta mai îndeaproape această casă şi împrejurimile ei. Locul în care este situată gospodăria este unul din cele mai îmbietoare cu putinţa, şi am şi văzut aici atât de multe lucruri, care mi-au atras luarea aminte, încât este firească dorinţa de a putea vedea încă şi mai multe.

— Dacă-ţi face plăcere să vizitezi casa noastră şi câteva din dependinţele ei, – a răspuns el, – putem începe numaidecât după micul dejun. Nu ne va răpi prea mult timp, deoarece clădirea nu este prea vastă. După aceea, tot ce vom mai avea de vorbit ni se va părea mai firesc şi mai lesne de înţeles.

— De bună seamă că-mi face plăcere, – am răspuns eu. După micul dejun ne-am început aşadar turul casei. M-a condus sus, pe scara cu statuia de marmură albă. În locul luminii roşii, nestatornice, a luminărilor şi a fulgerelor din noaptea trecută, pe scară cădea acum lumina albă, tihnită, a zilei, şi făcea ca umerii şi capul personajului de marmură să dobândească o strălucire catifelată. În această casă a scării nu numai treptele erau de marmură, ci şi paramentul pereţilor. Sus, spaţiul era închis cu o; cupolă de sticlă, armată cu sârmă subţire. După ce am urcat scara, amfitrionul meu a deschis o uşă situată faţă în faţă cu cea care ducea la culoarul camerelor de oaspeţi. Uşa dădea acces într-o sală mare. În prag, unde se termina fişia de pânză întinsă pe scară, se aflau iarăşi papuci de pâslă. După ce am încălţat fiecare câte o pereche, am intrat în sală. Era o colecţie de marmure. Pardoseala era alcătuită din cele mai colorate varietăţi de marmură care se pot găsi în munţii noştri. Plăcile se îmbinau atât de bine, încât cu greu se putea zări un rost; murmura era şlefuită foarte fin, iar culorile erau în aşa fel combinate, încât pardoseala se înfăţişa ca un tablou încântător. În plus, strălucea şi sclipea în lumina intrată pe ferestre. Pereţii aveau culori simple, calde. Soclul lor era verde mat, placajul pereţilor era realizat din marmura cea mai deschisă, aproape albă, pe care o dau munţii noştri, pilaştrii erau roz, iar cornişele prin care pereţii se racordau cu tavanul, erau combinate tot din

verzui deschis şi alb, străbătute de o baghetă galbenă, ca o dungă aurie de toată frumuseţea. Tavanul era cenuşiu pal, dar nu de marmură; numai în mijlocul lui se afla o compoziţie de amonit roşu, iar din ea cobora bara de metal, care, cu patru braţe, susţinea cele patru lămpi de marmură, de culoare închisă, aproape neagră, menite să lumineze încăperea în timpul nopţii. Sala nu adăpostea niciun tablou, niciun scaun, niciun fel de mobilier, numai în trei pereţi era câte o uşă lucrată dintr-un lemn frumos, de culoare închisă, iar în al patrulea perete cele trei ferestre, prin care sala era luminată în timpul zilei. Două dintre ele stăteau deschise, iar ca adaos la splendoarea marmurei, sala mai era invadată şi de mireasma trandafirilor.

Mi-am exprimat admiraţia pentru arhitectura sălii. Pe bătrânul care mă însoţea, încântarea mea părea că-l bucură, dar n-a mai scos nicio vorbă despre asta.

Din sala de marmură m-a dus, pe una din uşi, într-o încăpere ale cărei ferestre dădeau spre grădină.

— Aceasta este, ca să zic aşa, camera mea de lucru, – a spus el.

— În afara ceasurilor din zorii zilei nu prea are soare şi de aceea este plăcută vara; îmi place să citesc sau să scriu aici, ori să mă ocup cu alte treburi care îmi merg la inimă.

Când am intrat în această cameră, mi-am amintit cu emoţie, – aş putea spune chiar: cu un fel de nostalgie, – de tatăl meu. Aici nu mâi era pic de marmură. Camera semăna cu odăile noastre obişnuite; dar avea mobilier de pe vremuri, aşa cum îl avea şi-l îndrăgea tata. Numai că mobilierul acesta mi s-a părut atât de frumos, încât am fost convins că nu mai văzusem niciodată ceva asemănător. I-am împărtăşit amfitrionului meu această pasiune a tatei şi i-am vorbit pe scurt despre lucrurile pe care le avea. Totodată l-am rugat să-mi dea voie să privesc mai îndeaproape obiectele, ca să-i pot vorbi tatei despre ele când am să mă întorc acasă, sau să i le pot măcar zugrăvi cât de cât. Însoţitorul meu s-a învoit foarte bucuros să-mi împlinească dorinţa. Mi-a atras atenţia mai cu seamă un scrin-pupitru, pentru că era nu numai cea mai mare piesă din încăpere, dar pesemne şi cea mai frumoasă. Patru delfini, sprijiniţi de pardoseală cu partea de jos a capetelor, îşi înălţau trupurile răsucite, care purtau corpul inferior al scrinului. Am crezut la început că delfinii sunt făcuţi din metal, dar însoţitorul meu mi-a spus că sunt ciopliţi din lemn

de tei şi suflaţi, după o metodă medievală, cu acest aliaj metalic gălbui-verzui, care nu se mai fabrică în zilele noastre. Corpul inferior al scrinului era strunjit la toate muchiile, şi avea şase sertare. Deasupra lui se afla corpul mijlociu, care se retrăgea spre spate printr-o curbură pronunţată şi cuprindea clapa care, deschisă, slujea la scris. De pe corpul mijlociu se înălţa un trunchi cu douăsprezece sertare arcuite şi cu o uşiţă la mijloc. Pe muchiile trunchiului şi pe ambele laturi ale uşiţei din mijloc se aflau, în chip de coloane, nişte figuri poleite cu aur. Cele două mai mari, de-o parte şi de alta a uşii, erau nişte bărbaţi voinici, care susţineau cornişa principală. Câte o plăcuţă, care li se deschidea pe piept, acoperea, pe fiecare canat, gaura cheii. Cele două figuri de la muchiile laterale din faţă erau sirene, care, asemenea peştilor purtători, se terminau în câte două cozi de peşte fiecare. Cele două figuri de la muchiile laterale din spate erau fete în veşminte drapate Toate trupurile cu cozi de peşte, precum şi figurile coloanelor, mi s-au părut lucrate foarte realist. Sertarele aveau butoane aurite, de care puteau fi trase. Pe suprafaţa octogo- nală a butoanelor erau săpate busturi de bărbaţi înzăuaţi sau de femei chipeşe. Suprafaţa întregului scrin era operă de marchetărie: frunze de arţar în panouri de nuc, înconjurate de benzi încolăcite şi de furnir de arin sângeriu. Benzile arătau ca o mătase boţită, ceea ce se datora faptului că erau făcute din furnir mtilticolor de trandafir pitic, cu dungi fine, tăiat perpendicular pe direcţia fibrelor. Scrinul nu era marchetat numai în faţă, aşa cum este cazul adesea la astfel de mobile, ci şi lateral şi pe frizele coloanelor.

Cât timp am privit cu luare aminte scrinul, însoţitorul meu â stat lângă mine, mi-a arătat una şi alta şi mi-a explicat, la rugămintea mea, tot ceea ce n-am înţeles.

Tot în această cameră am mai făcut şi o altă observaţie. Anume, am avut impresia că hainele însoţitorului meu nu mai sunt atât de fistichii pe cât îmi păruseră în ajun, precum şi de dimineaţă, când îl văzusem pe terenul cu păsări. Alături de mobilierul din cameră mi s-au părut mai degrabă potrivite şi la locul lor, şi am început să bănuiesc că am să aprob poate, până la urmă, acest costum, şi că bătrânul s-ar putea să fie, în această privinţă, mai cu scaun la cap decât mine.

În afară de scrinul-birou mi-au mai atras atenţia două mese, de aceeaşi mărime şi cu aceeaşi înfăţişare, care se deosebeau

numai prin faptul că fiecare din ele purta pe blat o altă reprezentare. Anume, fiecare masă avea pe blat câte un blazon, ca cele ale cavalerilor şi familiilor nobiliare, numai că aceste două blazoane nu erau identice între ele. Dar pe amândouă mesele erau înconjurate de câte un chenar de frunze, flori şi plante iacolăcite.. N-am- văzut niciodată lujere de flori şi spice de cereale mai gingaşe decât aici, şi totuşi erau de lemn intarsiat în lemn. Mai erau în cameră: scaune de lemn sculptat, cu împletituri şi cu marchetărie, două fotolii sculptate, de tip medieval, cadre de lemn sculptat, cu tablouri, şi în sfârşit două paravane de piele presată şi întinsă, pe care erau aplicate flori, fructe, animale, băieţi şi îngeri de argint pictat, care arătau ca de aur colorat. Pardoseala încăperii era alcătuită, ca şi mobilierul, din panouri cu marchetărie veche. Cred că datorită frumuseţii pardoselii, când am intrat în cameră nu ne-am lepădat pâslarii.

Deşi bătrânul spusese că această încăpere este camera sa de lucru, nu se zărea nici urmă de muncă. Totul părea încuiat în sertare sau pus la loc.

Când mi-am exprimat încântarea cu privirea la această cameră, însoţitorul meu s-a arătat la fel de scump la vorbă ca în sala de marmură; dar, la fel ca acolo, mi s-a părut că pot desluşi pe chipul lui satisfacţie.

încăperea următoare era tot de modă veche şi dădea tot spre grădină. Ca şi în cea precedentă, pardoseala era tot marchetată, dar pe ea se aflau trei dulapuri. Camera era o garderobă. Dulapurile erau mari, cu marchetărie de pe vremuri, şi fiecare avea câte o uşă cu două canaturi. Mi s-au părut mai puţin frumoase decât scrinul din camera precedentă, dar totuşi de o mare frumuseţe şi ele, mai cu seamă cel din mijloc, cel mai mare, care avea o cornişă poleită cu aur şi care, pe uşile sale concave, prezenta o superbă decoraţie cu motive heraldice, vegetale şi geometrice. În afară de dulapuri nu se mai aflau aici decât nişte scaune şi un cuier. Feţele interioare ale uşilor camerei, decorate cu muluri şi marchetărie, erau şi ele în armonie cu mobilierul.

Când am ieşit din această încăpere ne-am lepădat pâslarii.

Camera următoare, tot cu ferestrele înspre grădină, era dormitorul. Cuprindea mobilă mai modernă, dar nu chiar întru totul cu înfăţişarea cu care mă deprinsesem în oraş. Aici se

urmărise, pare-se, în primul rând, practicitatea. Patul, aşezat în mijlocul camerei, era înconjurat de perdele groase. Era foarte scund şi avea lângă el doar o noptieră, pe care se aflau cărţi, un sfeşnic şi un clopoţel, precum şi unelte pentru aprins luminarea. Se mai găseau aici şi alte piese de dormitor, mai cu seamă cele necesare pentru dezbrăcat şi îmbrăcat, precum şi pentru spălat. Feţele interioare ale uşilor erau şi aici în armonie cu mobilierul.

Cu dormitorul se învecina o cameră cu aparate ştiinţifice destinate îndeosebi ştiinţelor naturale. Am zărit instrumente dintre cele mai moderne pentru studiul ştiinţelor naturii. Pe constructorii acestor instrumente îi cunoşteam personal din oraş, sau, dacă aparatele proveneau din alte ţări, îi cunoşteam după nume. Se găseau aici unelte pentru studiul celor mai de seamă ramuri ale ştiinţelor naturii. Se mai aflau şi colecţii de piese, cu osebire din regnul mineral. Printre aparate şi pe pereţi era spaţiu suficient pentru a se putea face experienţe cu aparatele. Această cameră dădea tot spre grădină.

În sfârşit am ajuns în camera din colţul imobilului, ale cărei ferestre dădeau, unele spre partea principală a grădinii, iar altele spre nord-vest. N-am putut însă să ghicesc destinaţia acestei camere, atât de ciudată mi s-a părut. De-a lungul pereţilor erau dulapuri de stejar lustruit, cu o sumedenie de sertăraşe. Sertărarşele aveau etichete, ca cele ce se văd în băcănii sau spiţerii. Unele asemenea etichete le-am înţeles: erau denumirile unor seminţe sau ale unor plante. Pe cele mai multe, însă, nu le-am înţeles. În cameră nu se aflau nici scaune, nici alt mobilier. Dinaintea ferestrelor erau fixate nişte policioare, ca cele pentru ghivece, dar n-am văzut niciun ghiveci pe ele, iar la o cercetare mai amănunţită am mai constatat că erau şi mult prea şubrede ca să poată susţine ghivece. Dealtmin- teri, dacă ar fi avut această destinaţie, s-ar fi pus desigur ghivece pe ele, deoarece în toate camerele, cu excepţia sălii de marmură, văzusem flori, în orice locşor cât de cât adecvat.

Nu l-am întrebat pe însoţitorul meu care este destinaţia camerei, şi nici el n-a mai scos o vorbă despre asta.

Am ajuns din nou în încăperile situate pe latura de miazăzi a casei, cu vederea, peste terenul cu nisip, spre ogoare.

Prima cameră după cea din colţ era o, bibliotecă, mare şi încăpătoare, şi plină cu cărţi. Dulapurile nu erau atât de înalte ca cele care se văd de obicei în biblioteci, ci numai cât să se

poată ajunge lesne până la volumele cele mai de sus. Erau şi atât de puţin adinei, încât să nu poată cuprinde decât câte un singur rând de cărţi, aşa ca acesta să nu ascundă alt rând, şi deci tuturor cărţilor din bibliotecă să li se vadă cotoarele. Ca mobilier, în cameră nu se găsea decât, în mijloc, o masă lungă, pentru a se putea pune cărţi pe ea. În sertarul ei erau cataloagele colecţiei. Cu prilejul acestei vizitări superficiale a casei nu ne-am ocupat de conţinutul cataloagelor.

Alături de bibliotecă se afla o sală de lectură. Era mică şi nu avea decât o singură fereastră, care, spre deosebire de toate celelalte ferestre ale casei, era înzestrată cu perdele de mătase verde, pe când celelalte aveau storuri de mătase cenuşie. La pereţi erau înşirate mai multe feluri de scaune, mese şi pupitre, care vădeau grija pentru o cât mai mare comoditate a cititorilor. În mijlocul camerei se afla, ca în bibliotecă, o masă mare, – sau un sipet, căci avea mai multe sertare, – care servea pentru a se putea întinde planşe, dosare, hărţi şi alte obiecte asemănătoare. Sertarele adăposteau gravuri în aramă. Mi-a bătut la ochi, în această cameră, faptul că nicăieri nu zăceau vraişte cărţi sau ceva ce ar fi putut aminti de scopul ei, adică de lectură.

După sala de lectură urma iar o cameră mai mare, ai cărei pereţi erau acopereţi cu tablouri. Pânzele aveau numai rame aurite, erau exclusiv picturi în ulei şi fuseseră atârnate la înălţimea potrivită pentru a putea fi contemplate comod. Dar erau atârnate atât de aproape una de alta, încât nu se zărea între ele nicio bucăţică de perete. Ca mobilier erau aici numai câteva scaune şi un şevalet, pentru a se putea pune pe el din când în când câte un tablou spre a-l privi mai bine. Acest mobilier mi-a amintit de camera cu tablouri a tatei.

Camera cu tablouri comunica, în sfârşit, cu sala de marmură, prin a treia uşă a acesteia. Astfel ne-am încheiat rondul.

— Mi-ai văzut locuinţa, – a spus însoţitorul meu. — Nu e mare şi nici prea grozavă, dar este foarte plăcută.. În cealaltă aripă a clădirii se află camerele de oaspeţi, aproape toate la fel cu cea în care ai dormit dumneata azi- noaptc. Acolo se găseşte şi locuinţa lui Gustav, pe care însă n-o putem vizita, deoarece acum băiatul învaţă şi l-am tulbura. Traversând sala şi coborând scara putem ieşi din nou în aer liber.

După ce am traversat sala şi am coborât scara am ajuns la uşa de ieşire, unde ne-am lepădat pâslarii. Însoţitorul meu a

spus:

— Te miră poate faptul că în casa mea există locuri în care trebuie să te supui obligaţiei incomode de a încălţat pâslari. Dar să ştii că nu se poate altminteri, deoarece pardoselile sunt prea gingaşe ca să poţi călca pe ele cu încălţăminte obişnuită, iar încăperile cu astfel de pardoseli nici nu sunt de fapt destinate să fie locuite, ci numai privite şi în sfârşit, chiar şi privitul câştigă mult dacă eşti silit să-l răscumperi cu osteneală. În aceste camere eu port de obicei târlici cu tălpi de lână. În camera mea de lucru pot să ajung şi fără niciun ocol, adică fără să trec prin sală, cum am făcut noi acum, fiindcă de la parter urcă spre acea cameră un culoar pe care se prea poate ca dumneata să nu-i fi zărit, căci ambele sale capete sunt închise cu aşi mascate cu tapete. Preotul din Rohrberg suferă de gută şi nu suportă căldura la picioare, şi de aceea, când vine la noi, pun pe scară sau în camere o fâşie de ştofă de lână, cum ai văzut aseară.

Am răspuns că această măsură de prevedere este foarte nimerită şi că ar trebui luată peste tot unde sunt de ocrotit pardoseli artistice sau preţioase.

Când am ajuns în grădină, i-am spus, întorcând capul şi privind casa:

— Locuinţa dumneavoastră nu este neînsemnată, aşa cum aţi afirmat. După cum am putut să deduc din cele văzute, nu sunt multe de-o seamă cu ea. Pe de altă parte, privind-o de pe drumul mare, n-aş fi crezut că este atât de vastă.

— Atunci dă-mi voie să-ţi mai arăt ceva, – a răspuns el.

— Urmează-mă prin desişul acela.

După aceste cuvinte a luat-o înainte, iar eu l-am urmat A apucat pe un drum care ducea spre un desiş. Când. Am ajuns acolo şi-a continuat drumul pe o potecă îngustă. În cele din urmă s-au ivit şi nişte copaci înalţi, sub care şerpuia poteca. După un scurt răstimp ne-a apărut în faţă o pajişte încântătoare. Pe care se afla o clădire lunguiaţă, numai cu parter. Avea o mulţime de ferestre, care dădeau spre noi. N-o zărisem până atunci, nici de pe drumul mare, nici din grădină. De vină fuseseră pesemne copacii care o înconjurau. Din hornul ei se înălţa un fum subţire, cu toate că, fiind vară, casa nu avea nevoie de încălzire, şi fiind încă devreme dimineaţa, nu sosise încă nici ora gătitului. Când ne-am apropiat am auzit din casă un hârâit şi un hâr- şâit, ca de ferăstrău şi de rindea. După ce am

intrat m-am pomenit într-adevăr într-un atelier de tâmplărie, în care se lucra de zor. Lângă ferestre, prin care pătrundea lumină din belşug, se aflau tejghelele, iar de ceilalţi pereţi, care nu aveau ferestre, erau rezemate piese ale obiectelor în lucru. Am găsit şi aici o asemănare cu tata. Şi el instruise un tâmplar tânăr şi-l învăţase să-i repare, după indicaţiile sale, mobila veche. Aici, tot aşa, mi-am dat seama numai- decât, după piesele rezemate de pereţi, că un întreg atelier de acest fel lucrează aproape exclusiv la renovarea unor mobile de pe vremuri. N-am putut să stabilesc, la prima vedere, dacă aici se confecţionau şi obiecte noi.

Fiecare muncitor avea la fereastră un spaţiu al său, despărţit prin bariere de cel al vecinului său. În acest spaţiu îşi ţinea uneltele, precum şi piesele la care tocmai lucra, iar celelalte, de care nu avea nevoie pentru moment, şi le păstra la spate, la peretele din fund al casei, astfel că domnea o rânduială uşor de cuprins dintr-o singură privire. Lucrau acolo patru tâmplari. Într-un dulap mare, care ocupa o parte a unui perete lateral, se aflau unelte de rezervă, de folosit atunci când una din cele de serviciu s-ar strica în mod neprevăzut, iar repararea ei ar răpi prea mult timp. În alt dulap, de pe peretele opus, se găseau sticluţe şi borcănaşe, în care se ţineau lichidele şi alte substanţe folosite la prepararea firnisurilor şi a vemiurilor, sau pentru a da lemnului o anumită culoare ori aparenţa vechimii. Despărţită de atelierul propriu-zis era vatra, în care ardea focul indispensabil lucrărilor de tâmplărie. Locaşul ei era neinflamabil, pentru a nu primejdui atelierul şi conţinutul lui.

— Aici sunt restaurate, – a spus însoţitorul meu, – cel puţin atât cât ne îngăduie timpul şi împrejurările, lucruri care au fost realizate cu mult înaintea noastră, ba chiar cu mai multe veacuri în urmă, şi care s-au stricat. Mobilele vechi au, aproape ca şi tablourile vechi, farmecul inerent lucrurilor vetuste şi ofilite, iar pe măsură ce omul înaintează în vârstă, acest farmec sporeşte. De aceea omul, când innbătrâneşle, ţine să păstreze ceea ce aparţine trecutului, căci şi el are un trecut, care nu prea se mai armonizează cu prezentul plin de prospeţime din jurul lui. Şi de aceea am înfiinţat aici un atelier de restaurat mobilă veche, pe care o smulgem din ghearele degradării, o restaurăm, o curăţăm, o şlefuim şi căutăm s-o redăm menirii ei funcţionale.

în timp ce mă aflam în atelierul de tâmplărie se lucra la blatul

unei mese, care, după cum mi-a spus însoţitorul meu, data din secolul al şaisprezecelea. Era marchetat cu esenţe de lemn de culori diferite, dar naturale. Numai acolo unde apărea un frunziş, acesta era făcut din lemn băiţuit în verde. În jur avea un chenar, alcătuit din ghirlande de crengi împletite şi răsucite în sipirală, încărcate cu frunze şi fructe. Câmpul din interiorul chenarului, despărţit de chenar printr-o bandă roşie de lemn de trandafir, prezenta, pe un fond de arţar alb-castaniu, o colecţie de instrumente muzicale. Ele nu erau marchetate, bineînţeles, în raport cu mărimea lor reală. Vioara era mult mai mică decât mandolina, toba şi cimpoiul erau la fel de mari, iar pe sub amândouă se întindea, aidoma unui sul de urzeală, flautul. Dar privite fiecare în parte, toate acestea mi s-au părut grozav de frumoase, iar mandolina era atât de desăvârşită şi de încântătoare, încât nu mi-am amintit să fi văzut asemenea lucruri mai fermecător înfăţişate în tablourile vechi ale tatei. Unul dintre tâmplari tăia bucăţi de arţar, cimişir, santal, abanos, alun şi trandafir, pentru ca, în dimensiuni mai mici, să se poată usca mai bine. Un altul desprindea de pe blat unele părţi deteriorate şi netezea stratul suport de dedesubt, ca să poată potrivi corect furnirul nou. Al treilea cioplea, dintr-o bârnă de arţar, picioarele mesei, şi le geluia, iar al patrulea se străduia să aleagă, după un desen în culori din faţa sa şi dintr-o mulţime de bucăţi de lemn de lângă el, pe cele care corespundeau cel mai bine culorilor de pe desen. Însoţitorul meu mi-a spus că scheletul şi picioarele mesei se pierduseră şi că trebuie făcute din nou.

L-am întrebat cum se procedează pentru ca partea nouă să se armonizeze cu cea existentă. Mi-a răspuns:

— Am întocmit o schiţă, care ne înfăţişează cam cum trebuie să fi arătat picioarele şi scheletul.

La o altă întrebare a mea, cum se poate şti asta, mi-a răspuns:

— Aceste lucruri îşi au istoria lor, la fel ca orice alte obiecte mai importante, şi din această istorie se poate reconstitui înfăţişarea şi alcătuirea lor de odinioară. De-a lungul anilor, conformaţia mobilelor s-a tot schimbat, şi dacă-ţi îndrepţi atenţia asupra acestui lanţ de înnoiri, poţi deduce dintr-un întreg care există cum au fost părţile pierdute, iar din părţile existente poţi ajunge la întreg. Noi. Am întocmit câteva desene, fiecare

din ele cuprinzând şi blatul mesei, şi astfel ne-am apropiat din ce în ce mai mult de presupusa conformaţie iniţială a obiectului. Până la urmă ne-am oprit la un desen, care nu ni s-a părut greşit.

La întrebarea mea dacă se găseşte întotdeauna de lucru pentru atelierul său, a răspuns:

— Atelierul n-a luat fiinţă din capul locului aşa cum îl vezi acum. Mai întâi s-a manifestat plăcerea de a colecţiona lucruri vechi şi străvechi, şi pe măsură ce această plăcere s-a intensificat, s-au adunat încetul cu încetul şi obiectele care îşi aşteptau restaurarea. La început, reparaţiile s-au făcut prin metode improvizate. Am luat-o de multe ori pe căi greşite. Între timp a tot sporit numărul de obiecte colecţionate, prefigurând atelierul viitor. Când mi s-a dus vestea că achiziţionez antichităţi, mi s-au adus asemenea obiecte sau mi s-au indicat locurile unde le pot găsi. Ni s-au alăturat uneori şi oameni care şi-au îndreptat atenţia asupra obiectelor vechi, ne-au scris despre ele şi ne-au trimis chiar desene. Astfel, cercul nostru s-a tot lărgit. Unele reparaţii incompetente făcute pe vremuri ne-au fost şi ele prilej de muncă reînnoită, şi întrucât la început, înainte de a ne statornici aici, am lucrat în locuri felurite şi am fost adesea nevoiţi să schimbăm locurile, s-a pierdut mult timp, iar obiectele de restaurat s-au înmulţit. Într-un târziu ne-a dat prin minte să creăm obiecte noi. Am ajuns la această idee datorită lucrurilor vechi care ne tot treceau prin mâini. Noilor obiecte nu le-a fost dată însă înfăţişarea curentă în zilele noastre, ci cea pe care am socotit-o noi că este frumoasă. Învăţăm din cele vechi, dar nu le imităm, aşa cum se întâmplă uneori în arhitectură, unde într-un stil, bunăoară în cel gotic, sunt copiate construcţii întregi. Noi am căutat să creăm obiecte de sine stătătoare pentru vremea noastră, cu urme din ceea ce ne-au învăţat vremurile apuse. Chiar şi străbunii noştri au învăţat câte ceva de la străbunii lor, aceştia de la ai lor, şi aşa mai departe, până ce ajungem la începuturi nesemnificative şi naive. Peste tot, însă, adevăraţii dascăli au fost lucrările naturii.

— Se află în casa dumneavoastră asemenea obiecte cu totul noi? — am întrebat eu.

— Nu prea, – a răspuns el.

— Unele sunt împrăştiate în diferite locuri din ţinut, altele sunt strânse la un loc, dar nu în casa aceasta. Dacă asemenea lucruri

îţi fac plăcere sau vei dori să le studiezi în viitor, şi dacă drumul dumitale te va aduce cândva din nou pe aici, nu ne va fi greu să te conducem spre locul în care să poţi vedea mai multe dintre cele mai izbutite obiecte ale noastre.

— Foarte felurite sunt căile oamenilor, – am răspuns eu, – şi cine ştie dacă drumul care, din pricina unei furtuni, m-a călăuzit până aici sus, la dumneavoastră, n-a fost binecuvântat şi dacă nu-l voi mai parcurge cândva din nou.

— Ai rostit un cuvânt foarte adevărat, – a răspuns el.

— Căile oamenilor sunt foarte felurite. Abia când ai să fii mai bătrân ai să-l înţelegi mai bine.

— Aţi clădit acest pavilion anume ca să vă slujească drept atelier de tâmplărie? — am întrebat eu în continuare.

— Da, – a răspuns el, – l-am clădit anume în acest scop. Dar cu mult mai târziu decât locuinţa. Odată ce am ajuns să facem mobila la noi acasă, ne-a venit foarte uşor să înfiinţăm un atelier propriu anume pentru asta. Construirea atelierului n-a fost însă nici pe departe operaţia cea mai grea; cu mult mai greu a fost să găsim oamenii. Am avut mai mulţi tâmplari, dar am fost nevoit să-i con cediez. Am dobindit eu – însumi, incet-încet, cunoştinţele îrebuitoare, iar tenacitatea, dirzenia şi deprinderea mi-au venit în ajutor. În cele din urmă am tocmit nişte oameni, care nu erau tâmplari şi care urmau să-şi înveţe abia aici meseria. Dar şi aceştia, ca şi cei dinainte, aveau un cusur, foarte frecvent printre muncitori, dar nu numai printre ei, şi anume mulţumirea de sine sau delăsarea, care spune în permanenţă „E bine şi aşa“, şi care socoteşte că e de prisos orice avânt. Este o meteahnă prezentă în cele mai neînsemnate şi în cele mai însemnate aspecte din viaţă, şi am întâlnit-o adesea când am fost tânăr. Cred că această plagă a pricinuit cele mai mari rele. Multe vieţi s-au irosit datorită ei, iar multe altele, chiar dacă nu s-au irosit, au ajuns, din pricina ei, la nenorocire sau la sterilitate; a zădărnicit opere, care altminteri ar fi fost create, iar acolo unde este ea prezentă, arta şi tot ceea ce e în legătură cu arta n-ar mai fi deloc cu putinţă. Numai oamenilor de- săvârşiţi într-un anumit domeniu nu le dăunează, şi din rândurile acestora se desprind artiştii, poeţii, savanţii, oamenii politici şi marii conducători de oşti. Dar m-am depărtat de subiect. În atelierul nostru de tâmplărie, acest cusur a făcut ca din mâinile noastre să nu iasă nimic de calitate. În cele din urmă am găsit

un om care nu lăsa lucrul de îndată ce-l mustram, Chiar dacă în sinea lui poate că se mânia şi se amăra ades din pricim încăpăţânării mele. După îndelungi strădanii din partea amândurora am ieşit la liman. În râvna de a îmbina acurateţea cu utilitatea, lucrările au devenit pilduitoare şi ne-au slujit ca îndreptar, înţelegerea frumuseţii formelor a crescut, şi atunci cele uşoare şi gingaşe au fost preferate celor greoaie şi grosolane. Meşterul şi-a ales ucenici şi i-a crescut după vederile sale. Cei înzestraţi s-au acomodat repede. Au fost studiate chimia şi alte ştiinţe ale naturii, iar prin lectura unor cărţi frumoase s-a căutat să se obţină dezvoltarea intelectului.

Cu aceste cuvinte s-a îndreptat spre omul care alegea bucăţile de lemn, potrivit schiţei aflate dinaintea sa pe blatul mesei, şi a spus:

— Te rog, Eustaţiu, fii bun şi arată-ne câteva desene.

Tânărul căruia îi fuseseră adresate aceste cuvinte s-a sculat în picioare şi ne-a dovedit că are o fire cumpâ- nită, binevoitoare. Şi-a scos şorţul de -postav verde, a plecat de la locul lui de lucru şi a venit spre noi. Lângă locul unde lucra se afla o uşă cu geam, în spatele căreia era întinsă, în falduri, o perdea de mătase verde. Tâmplarul a deschis uşa şi ne-a condus intr-o cameră primitoare. În cameră, care avea o pardoseală marchetată artistic, se aflau câteva mese late şi netede. Din sertarul uneia dintre mese, tâmplarul a scos o mapă mare cu desene, a deschis-o şi le-a aşternut pe blat. Mi-am dat seama că desenele fuseseră scoase ca să le pot privi eu, astfel că am întors încet filele. Erau numai desene de clădiri, unele înfăţişând clădiri întregi, altele detalii de clădiri. Erau întocmite atât în ’perspectivă, cât şi în proiecţii verticale şi orizontale şi în secţiuni longitudinale şi transversale. Întrucât mă îndeletnicisem şi eu însumi, o bună bucată de vreme, cu desenul, m-am simţit, în faţa acestor planşe, mai la largul meu decât printre mobilele vechi. Atunci când am desenat plante şi pietre am căutat să le redau cât mai exact şi m-am străduit să exprim, în creion negru, esenţa lor în aşa fel, încât să fie recunoscute după categorie şi specie. Desenele din faţa mea înfăţişau, bineînţeles, clădiri. Eu nu desenasem niciodată clădiri; de fapt, nici nu privisem vreodată cu atenţie clădirile. Pe de altă parte, însă, liniile erau folosite aici ca să redea o seamă de volume mari, de materiale stratificate şi de suprafeţe întinse, aşa cum apăreau şi în

desenele mele, la stânci şi la munţi; sau erau curbele line ale unor ornamente, ca în desenele mele de plante. La urma urmei, toate clădirile iau fiinţă din produse ale naturii, care alcătuiesc modelele, bunăoară din vârfuri de stânci, sau chiar din brazi, molizi sau alţi copaci. De aceea m-am uitat la desene cu multă luare aminte şi le-am cercetat fidelitatea şi veridicitatea. După ce le-am parcurs pe toate, le-am întors şi m-am uitat încă o dată la fiecare planşă.

Desenele erau executate în întregime în creion negru. Era indicată lumina şi umbra, iar liniile erau unele mai groase, iar altele mai subţiri, ca să redea nu numai materialitatea lucrurilor, ci şi aşa-numita perspectivă aeriană. Unele planşe erau acuarelate, ’ fie pentru a scoate în evidenţă anumite porţiuni, care aveau o culoare deosebit de intensă sau de caracteristică, – bunăoară acolo unde verdele plantelor se distingea în mod izbitor de zidurile din spatele lor, sau acolo unde, prin înriurirea soarelui ori a apei, materialul lua o culoare neobişnuită, ca de pildă la anumite pietre, care, din pricina apei, devin castanii, ba chiar aproaipe roşii, – fie că fuseseră folosite culori, pentru a conferi întregului o atmosferă de concret şi de armonie, fie că era vorba, în sfârşit, de unele porţiuni foarte mici, subliniate prin culori, spre a estompa anumite suprafeţe sau corpuri, sau compartimente întregi. Întotdeauna, însă, culorile erau folosite în aşa fel, încât desenele să nu se transforme în picturi, ci să rămână desene, care, prin culoare, erau şi mai deplin puse în lumină. Eu cunoşteam prea bine procedeul, pe care îl folosisem şi eu însumi adeseori.

Cât priveşte valoarea desenelor, aceasta mi s-a părut remarcabilă. După (părerea mea, fuseseră executate de o mină iscusită; pe de altă parte, n-am putut observa aici nicio evoluţie, niciun progres, iscusinţa fiind însuşită în întregime încă dinainte de perioada executării desenelor. Linile dovedeau acurateţa şi siguranţă, aşa-numita perspectivă liniară, atât cât eram eu în stare să judec, – o cercetare matematică nu puteam face, – era foarte corectă, materialul, şi anume creionul negru, era bine stăpânit, iar posibilităţile lui reduse erau utilizate cu pricepere, astfel încât volumele ieşeau limpede în evidenţă şi se desprindeau din anturaj. Culoarea, acolo unde adoptase un fel de realism, era aplicată cu obiectivitate şi cu măsură, – ceea ce, aşa cum ştiam din experienţă, se întâmplă foarte rar, – pentru

ca lucrurile să apară ca lucruri, nu ca nuanţe coloristice. Acesta este cazul mai cu seamă la obiectele care au culori mai puţin categorice, precum pietrele, zidurile şi altele asemenea, în timp ce obiectele cu culori certe, ca florile, fluturii, ba chiar şi unele păsări, sunt mai uşor de tratat.

În timp ce priveam desenele mi-a sărit în ochi ceva deosebit. La decoraţia unor clădiri, inspirată din natură, deci cu motive vegetale sau chiar animale, se observau greşeli grosolane, ba chiar absurdităţi, pe care nu le să- vârşeşte nici măcar un începător, dacă priveşte atent planta sau animalul. În alte desene, la aceaşi decoraţie a altor clădiri, aceste greşeli lipseau, decoraţia fiind executata corect, adică în conformitate cu modelele din natură. Pe vremuri, când mă îndeletniceam cu desenul, con-! templasem adesea tablourile tatei şi observasem la ele, chiar şi la cele pe care le socoteam foarte izbutite, greşeli.! asemănătoare. Întrucât tablourile tatei datau din vremuri] vechi, iar aceste desene înfăţişau şi ele clădiri vechi, am dedus că sunt. Poate, planuri ale unor clădiri reale, şi că! greşelile constatate în decoraţia din desene ar fi greşeli; din decoraţia reală a clădirilor, şi că decoraţia fără greşelii în desene nu avusese greşeli nici la clădirile reale. De j aceea, desenele au crescut şi mai mult în ochii mei, dato- j rită deplinei lor fidelităţi.

Privind desenele, mi-a venit în minte şi un gând năstruşnic. Nu văzusem niciodată laolaltă atâtea desene de] clădiri, după cum nici clădirile ca atare nu alcătuiseră niciodată obiectul atenţiei mele. Acum, însă, când am văzut, într-o succesiune ameţitoare, toate aceste frunze, aceste {lujere, aceste dantele, aceste curbe, aceste spirale, ele mi1 s-au părut că sunt oarecum lucruri din natură, un fel de lume vegetală, cu animalele care o populează. M-am gân- <3it că ele ar putea deveni tot atât de bine un obiect al contemplării şi ai cercetării, ca şi plantele adevărate şi alte plăsmuiri ale pământului, cu toate că aici ele nu sunt decât un univers de piatră. Nu luasem în seamă niciodată loate astea, deşi privisem din când în când, la o biserică sau la cine ştie ce altă clădire, un vrej de piatră, sau un trandafir, sau măciulia unui scaiete, sau fusul unei coloane, sau grilajul unei uşi. Mi-am propus ca, de acum înainte, să cercetez mai îndeaproape aceste lucruri.

— Desenele astea sunt toate numai reproduceri ale unor clădiri reale, existente în ţara noastră, – a spus însoţitorul meu.

— Le-am adunat cu timpuL Nu lipseşte nici măcar o singură clădire de la noi, care este frumoasă fie în întregime, fie în parte. Ca şi aiurea, şi în ţara noastră s-a întâmplat ca unor biserici vechi sau altor edificii, care au rămas neterminate, să li se execute completări într-un stil cu totul diferit, aşa că au luat naştere clădiri care prezintă un amestec de stiluri, şi deci sunt în parte frumoase şi în parte urâte. Nu am cuprins aici bisericile de ţară clădite în vremea noastră.

— Cine a făcut aceste desene? — am întrebat eu.'

— Desenatorul se află în faţa dumitale, – a răspuns însoţitorul meu, arătându-l pe tânăr.

M-am uitat la el, şi atunci pe chipul lui a apărut o uşoară îmbujorare.

— Meşterul a colindat, încetul cu încetul, toate ţinuturile ţării, – a continuat amfitrionul meu, – şi a desenat construcţiile care i-au plăcut. A adus acasă un bloc cu schiţe, pe care apoi le-a executat, pe curat, pe planşe separate. În afară de planşele de arhitectură, avem şi planşe care înfăţişează interioare. Fii bun, Eustaţiu, şi arată-ne mapa cu interioare.

Tinărul a închis mapa pe care tocmai o văzusem şi a virât-o în sertar. Apoi a scos din alt sertar o altă mapă şi ne-a pus-o în. Faţă, spunând:

— Aici se află obiectele bisericeşti.

Am privit desenele din mapa pe care mi-a deschis-o, aşa cum privisem mai înainte planşele de arhitectură. Erau desene înfăţişând altare, strane, amvoane, chivoturi, cristelniţe, paraipete de cor, jeţuri, icoane, vitralii şi alte obiecte care se văd în biserici. Ca şi desenele arhitecturale, erau executate, fie în întregime în creion negru, fie parte în creion negru şi parte în culori. Dacă şi mai înainte mă ocupasem cu cercetarea acestor obiecte, acum m-am adâncit şi mai mult în studierea lor. Erau mai variate, iar pentru ochi mai atrăgătoare decât clădirile. Am privit fiecare planşă în parte, iar la multe din ele am mai revenit încă o dată. După ce am isprăvit cu această mapă, meşterul mi-a pus în faţă alta şi a spus:

— Aici sunt obiectele laice.

Mapa conţinea desene înfăţişând tot soiul de mobile, care se întâlnesc în locuinţe, în castele, în mânăstiri şi aşa mai departe. Erau acolo reproduceri de lambriuri, de plafoane întregi, de pervazuri de uşi şi de ferestre, ba chiar de pardoseli marchetate.

La obiectele lumeşti se lucrase cu mult mai mult în culori decât la cele bisericeşti şi la clădiri, deoarece la mobilele din locuinţe, culoarea este adesea un element esenţial al înfăţişării lor, mai cu seamă dacă sunt marchetate cu esenţe de lemn de culori diferite. Am găsit în această colecţie de desene reproduceri ale unor obiecte pe care le văzusem în locuinţa amfitrionului meu.

Astfel, printre ele se aflau scrinul-birou şi dulapul cel măre de haine. Chiar şi masa, la care încă se mai lucra în atelierul de tâmplărie, era aici, gata, în faţa noastră, pe hârtie. Am băgat de seamă, totodată, că numai blatul era reprezentat clar, în linii viguroase, iar scheletul şi picioarele fuseseră schiţate vag. Mi-am dat seama că desenatorul voia să indice în felul acesta partea nouă, care urma să fie adăugată mobilelor. Metoda lui mi-a plăcut foarte mult.

— Colecţia noastră înmănunchează aproape toate obiectele bisericeşti din ţara noastră, – a spus amfitrionul meu.

— Cred, cel puţin, că nu lipseşte nimic esenţial.

E mai greu să susţin acelaşi lucru în privinţa celor laice, întrucât nu poţi să ştii ce se mai află împrăştiat ici şi colo prin ţară.

După ce am cercetat şi mapa cu obiecte laice, însoţitorul meu a spus:

— Aceste desene înfăţişează numai obiecte reale, care ni s-au păstrat din vremuri vechi. Am întocmit însă şi desene care înfăţişează mobile sau alte obiecte mai mărunte, imaginate de noi. Meştere, arată-ne şi mapa aceea.

Tânărul a pus mapa pe masă.

Aceasta era cu mult mai cuprinzătoare decât fiecare din cele dinainte şi conţinea nu numai reprezentarea completă a obiectelor întregi, ci şi secţiunile lor transversale şi longitudinale şi proiecţiile lor orizontale. Erau proiecte de mobile de tot felul, apoi de lambriuri, pardoseli, plafoane, firide şi în sfârşit chiar şi de elemente de construcţie, case de scări şi altele. Fuseseră executate cu mare migală şi băgare de seamă; unele desene fuseseră refăcute de patru, chiar şi de cinci ori. Şi de fiecare dată cu schimbări şi îmbunătăţiri. Versiunile ultime fuseseră redate întotdeauna în culori, şi cu atât mai mare claritate, cu cât obiectele urmau să fie executate din lemn său din marmură. Am întrebat dacă unele dintre aceste obiecte au şi fost executate.

— De bună seamă, – a răspuns însoţitorul meu, – altminteri ce

rost ar fi avut să întocmim atâtea desene? Toate obiectele <pe care le-ai văzut desenate de mai multe ori şi a căror versiune ultimă a fost redată în culori, au fost executate. Aceste desene sunt planurile şi proiectele pentru noile mobile, pe care, cum am spus adineauri, suntem pe cale să le realizăm. Dacă treci vreodată prin localitatea despre care ţi-am spus că adăposteşte unele din ele, ai prilejul să vezi acolo nu numai multe din cele desenate aici, ci şi altele, care, asamblate cu ele, alcătuiesc un tot.

— Când priveşti aceste desene, – am spus eu, – şi când le priveşti pe cele cercetate mai înainte, îţi dai seama că edificiile' dintr-o anumită epocă şi mobilierul menit să fie pus în ele aleătuiesc o unitate indisolublă.

— Bineînţeles că alcătuiesc o unitate, – a răspuns el.

— Păi mobilele sunt rudele arhitecturii, aş zice nepoatele sau strănepoatele ei, şi s-au născut din ea. Acest lucru este atât de adevărat, încât şi mobilele noastre actuale ţin de arhitectura noastră actuală. Camerele noastre seamănă cu nişte cuburi goale sau cu nişte lăzi, în care se potrivesc de minune mobilele în linii drepte şi cu suprafeţe netede. Prin urmare nu e de mirare că mobilele vechi, cu mult mai frumoase, aflate în locuinţele noastre, le fac unora o impresie penibilă, deoarece sunt în contradicţie cu locuinţa; dar aceia n-au dreptate, pentru că atunci când găsesc că mobila nu e frumoasă, de fapt locuinţa este aceea care nu e frumoasă, aşa încât ea, locuinţa, nu mobila, ar trebui schimbată. De aceea, asemenea mobile sunt cu adevărat la ele acasă în castele şi în clădirile de odinioară, deoarece acolo găsesc o ambianţă pe potriva lor. Noi am tras foloase de pe urma acestei situaţii, iar din desenele noastre arhitecturale am tras multe învăţăminte pentru proiectarea mobilierului, pe care l-am conceput în armonie cu clădirile.

— Când ai în faţă atâtea asemenea lucruri, în atâtea imagini, aşa cum am avut noi acum, – am spus eu, – este cu neputinţă să nu resimţi o impresie puternică.

— Înainte de noi au trăit oameni foarte înţelepţi, – a răspuns el.

— Lumea n-a recunoscut întotdeauna acest lucru şi începe abia acum să-l admită întrucâtva. Nu ştiu dacă să numesc înduioşare sau întristare simţământul care mă cuprinde când mă gândesc că înaintaşii noştri nu şi-au dus la bun sfârşit operele

cele mai mari şi mai cuprinzătoare. Au contat, pesemne, pe o veşnicie a simţului estetic, încât au fost încredinţaţi că posteritatea va clădi mai departe ceea ce au început ei. Bisericile lor neterminate dăinuie în vremea noastră ca nişte venetici. Noi nu le-am mai înţeles, sau le-am desfigurat prin adaosuri pseudo- arhitecturale urâ'* Aş. Rea să fiu tânăr atunci când va veni Vremea în care, în patria noastră, emoţia stâmită de aeeste începuturi va deveni atât de puternică, încât să se găsească mijloacele necesare spre a le continua. Mijloace există, numai că sunt folosite pentru altceva, aşa cum aceste clădiri au fost lăsate neterminate nu din lipsă de mijloace, ci din alte motive.

Am arătat că mă pricep mai puţin la acest domeniu, dar că în altă problemă, anume cu privire la desen, s-ar putea să am şi eu ceva de spus:

— Am desenat timp îndelungat plante, pietre, animale şi alte lucruri, şi m-am deprins temeinic, aşa că pot să Ulă încumet să-mi spun părerea. În ceea ce priveşte acurateţea liniilor, corectitudinea perspectivei, plasarea iscusită a fiecărui volum şi alegerea justă a culorilor, aceste desene mi se par întru totul excelente, şi mă simt obligat să-mi manifest sus şi tare admiraţia.

La auzul acestui elogiu, meşterul n-a spus nimic, ci? i-a coborât privirea în pământ, dar amfitrionul meu părea încântat.

La un semn al patronului, meşterul a legat la loc mapa Şi a pus-o în sertar.

Am pornit apoi spre celelalte încăperi ale atelierului de tâmplărie. Când am trecut pragul, mi-am zis că, în ciuda Colecţiilor tatălui meu, în mijlocul cărora trăisem toată viaţa, nu înţelesesem până atunci prea mare lucru din obiectele de pe vremuri şi că mai aveam abia de învăţat.

Din camera desenelor ne-am dus în camera meşterului. Acolo, pe lângă mobilele obişnuite, mai erau mese de desen şi şevalete. Camera era la fel de simpatic amenajată ca şi camera desenelor.

Am vizitat şi camerele ucenicilor şi am intrat apoi şi în dependinţe. Acestea erau încăperi trebuitoare pentru diferitele obiecte de care are nevoie o asemenea întreprindere. Cea mai importantă era uscătoria, situată în dosul atelierului de tâmplărie, din care se putea ajunge în compartimentul ei de joi

şi în cel de sus. Avea menirea să asigure tuturor esenţelor de lemn prelucrate aici, starea de uscăciune necesară, ca să nu apară mai târziu avarii. În compartimentul de jos erau păstrate bucăţile de lemn brut mai. Mari, în r-p. L /4a_aua-hnpăţiW» mai mipj-tjiittt3â’fiftetam putut să-mi dau seama cu câtă seriozitate se procedase la organizarea acestui atelier, deoarece am găsit în uscătorie nu numai un stoc foarte mare de material lemnos, ci şi mai toate esenţele de lemn indigene şi străine. Aveam oa-recari cunoştinţe în materie, de pe vremea când mă ocupam cu ştiinţele naturale. În plus, lemnul era, aproape tot, gata tăiat în dimensiunile şi formele provizorii în care urma să fie prelucrat, pentru ca astfel să se poată usca în toată voia. Însoţitorul meu mi-a i. Rătat diferitele recipiente şi mi-a explicat în linii mari conţinutul lor.

în compartimentul de jos am văzut lemn de zadă, îmbinat în nişte structuri ciudate, foarte mari, ca nişte schele zvelte, sau cadre, sau aşa cev=_ şi, întrucât nu mi le-am putut explica, am întrebat de rostul lor.

— În ţara noastră, – mi-a răspuns însoţitorul meu, – se găsesc multe retabluri sculptate în lemn Toate sunt făcute din lemn de tei, iar unele din ele sunt de o mare frumuseţe. Îşi au obârşia în vremuri foarte vechi, cam între secolele al treisprezecelea şi al cincisprezecelea, şi, atunci când au canaturiler deschise, arată ca un chivot. Sunt, în parte, foarte deteriorate şi ameninţă să se strice de tot, mai devreme său mai târziu. Unul din ele l-am restaurat pe cheltuiala mea şi lucrăm acum la un al doilea. Schelele de lemn, de care ai întrebat, sunt suporturi, pe care trebuie fixată decoraţia. Decoraţia s-a mai păstrat destul de bine, dar suporturile au putrezit rău, aşa că trebuie să facem altele noi, după schiţele pe care le vezi aici.

— Păi vi s-a îngăduit să restauraţi retablul vreunei biserici? — am întrebat eu.

— Ni s-a îngăduit abia după multe piedici, – a răspuns el.

— Dar am învins piedicile. Ne-am izbit îndeosebi de neîncrederea beneficiarilor în priceperea şi capacitatea noastră; şi aveau dreptate. Unde am ajunge dacă s-ar îngădui ca unele opere existente să fie modificate în mod pripit? S-ar putea desfigura sau distruge obiecte de cea mai mare importanţă. Am fost nevoiţi să arătăm ce vrem să modificăm sau să adăugăm şi cum ar arăta lucrarea după restaurare. Abia după ce am

explicat că m vom modifica defel structurile existente, că niciun ornament nu va fi mutat de la locul lui, că niciun personaj nu va suferi schimbări la chip, la miini sau la faldurile veşmintelor, ci că nu urmărim decât să păstrăm existentul în forma sa actuală, ca să nu se degradeze mai rău, că vrem să completăm materialul acolo unde s-a degradat, ca să-i menţinem integritatea, că nu vom adăuga decât elemente extrem de mărunte, a căror înfăţişare este bine cunoscută datorită elementelor similare existente şi care deci pot fi confecţionate aidoma celor vechi, şi că am întocmit un desen în culori, în care se vede cum va arăta retablul curăţit şi restaurat, şi, -in sfârşit, după ce am restaurat, potrivit concepţiei noastre, câteva cioplituri în lemn, de mărime redusă, câte o figură şi altele, şi le-am supus vizionării, abia atunci ni s-a dat încuviinţarea. Nici nu mai vorbesc despre piedicile care ne-au fost puse de către câv-muire, despre bănuieli şi alte neplăceri de acest soi, care de altfel nici nu prea mi-au ajuns La urechi.

— Aţi desfăşurat o muncă îndelungată şi cred că şi importantă, – am spus eu.

— Am muncit câţiva ani, – a răspuns el, – iar în ceea ce priveşte importanţa, nimeni nu s-a îndoit mai muU| decât noi înşine dacă avem cunoştinţele trebuincioase. De aceea nici n-am introdus schimbări esenţiale. Chiar şi în cazurile în care s-a constatat cu certitudine că părţile com-1 ponente ale retablului au fost grupate, cu timpul, altfel decât la obirşie, am păstrat forma în care l-am găsit noi. N-am făcut altceva decât să descotorosim figurile de murdărie şi de spoială, am fixat ceea ce se coşcovise şi se] desprinsese, am completat ceea ce lipsea, acolo unde, cum am spus, înfăţişarea veche era pe deplin cunoscută, a. Nj

- umplut cu lemn tot ce era mâncat de cari, am preîntâmpinat, printr-o metodă verificată, distrugerile viitoare pr >-i duse de aceste insecte, şi în sfârşit, când întregul retablu a fost gata, l-am acoperit în întregime cu un firnis foarte i mat. Are să vină o vreme când, sub auspiciile statului, nu-j meroşi specialişti se vor reuni într-un aşezământ care se; va ocupa de restaurarea unor vechi opere de artă, se va; îngriji ca ele să fie reasamblate potrivit concepţiei originare şi va căuta să împiedice degradarea lor viitoare; căci, aşa cum ni s-a îngăduit nouă să lucrăm, cu toate că şi noi am fi putut

pricinui, fără să vrem, o desfigurare, tot astfel
14 s-ar putea îngădui în Viitor şi altora, care să nu fie atât de grijulii ca noi sau care,. În dragostea lor de frumos, să procedeze după capul lor şi să ştirbească astfel esenţa moştenirii artistice.

— Şi credeţi că o lege, care ar interzice să se schimbe cât de puţin esenţa unei opere de artă moştenite, ar putea preîntâmpina pentru totdeauna degradarea şi distrugerea ei? — am întrebat eu.

— Nu; nu cred, – a răspuns el, – deoârece pot veni timpuri cu o asemenea sărăcire a simţului artistic, încât să abroge chiar şi legea; dar o asemenea lege s-ar dovedi totuşi folositoare pentru a se asigura o durată mai îndelungată a operelor de artă şi o mai bună întreţinere a lor, decât dacă n-ar exista deloc. Cea mai bună protecţie a operelor de artă din trecut ar fi însă asigurată, de bună seamă, de un simţ artistic în continuă dezvoltare şi care să nu mai slăbească niciodată. Dar niciun mijloc, oricât de de- săvârşită ar fi folosirea lui, n-ar putea împiedica distrugerea, în cele din urmă, a unei opere de artă, datorită activităţii necurmate a oamenilor şi pornirii lor spre înnoiri, precum şi efermerităţii materiei. Tot ce există, ori- cât de mare şi de trainic ar fi, dăinuie un timp, îndeplineşte un scop, şi piere. Şi astfel, peste toate operele de artă, care mai dăinuie azi, se va aşterne cândva vălul veşnic al uitării, aşa cum este aşternut acum peste cele dinaintea lor.

— Lucraţi acum la restaurarea unui al doilea re- tablu, – am spus eu, – după ce aţi terminat unul. Dar aţi afirmat că există mai multe în ţară. Veţi mai restaura şi altele?

— Dacă aş avea mijloacele necesare, aş mai restaura şi altele, – a răspuns el.

— Dacă aş fi destul de bogat aş pune chiar să se termine unele clădiri medievale începute.’ La Griinau, de pildă, chiar lângă hotarul ţării noastre, biserica parohială a oraşului are un turn, care este cel mai frumos din ţară şi care, dacă ar fi terminat, ar fi şi cel mai înalt. A fost însă construit numai până la vreo două treimi din înălţimea sa finală. Acest turn, în stil vechi german, ar fi cel dintâi monument a cărui terminare aş plăti-o. Când mai vii pe aici, te duc într-o biserică, în care a fost restaurat pe cheltuiala statului un retablu sculptat, una dintre cele mai preţioase opere de artă de acest fel din câte există.

Cu aceste cuvinte am plecat din uscătorie, înapoi spre camera

de lucru. Pe drum, însoţitorul meu mi-a spus:

— De vreme ce Eustaţiu se îndeletniceşte în. Clipa de faţă mai cu seamă de finisarea operelor de artă aflate în lucru, l-a instruit pe fratele său, care a crescut între tiir.: şi care se ocupă acum cu precădere de desene. În prezer. T desenează decoraţiile aflate, în ţara noastră, la edificii, la lucrări în lemn sau în alte părţi, şi pe. Care nu le avem încă prinse în planşele noastre cu lucrări mai mari. Aşteptăm să se întoarcă în curând pentru câteva zile. Din toate acestea ar putea învăţa şi lumea de astăzi, dacă vrea | să înveţe. Nu numai din măreţie, dacă am contempla măreţia lucrurilor făcute de strămoşii noştri, şi de popoarele precreştine înzestrate cu simţ artistic, am putea învăţa să locuim iar în clădiri alese sau să fim înconjuraţi le mobilă aleasă, cel puţin aşa cum grecii se roagă în temple frumoase; ci ne-am putea desăvârşi'şi în lucrurile mărunte, şi atunci tapetele camerelor noastre ar putea fi mai frumoase, obişnuitele mobile, carafe, ceşti, lămpi, sfeşnice,: topoare, ar deveni mai frumoase, până şi desenele de pe ştofele de haine şi, în sfârşit, şi bijuteriile cu pietre scumpe ale femeilor, ar putea împrumuta ceva din rafinamentul J trecutului, în loc ca, aşa cum se întâmplă adesea astăzi, o barbarie de nestemate să zacă într-o barbarie de aur. Gândeşte-te numai la numeroasele desene de cruci,. Randafiri, J stele, pe care le-ai văzut pe planşele noastre cu edificii j medievale, şi ai să-mi dai dreptate.

L-am admirat pe omul care, în timp ce-mi vorbea astfel, mergea alături de mine în veşminte ciudate, ba chiar j lipsite de gust.

— Din asemenea strădanii am putea învăţa cel puţi ’ să-i stimăm pe oamenii care au trăit înaintea noastră, 1

— A continuat el, – în loc să ne obişnuim să auzim vor- 1 bindu-se numai despre progresele noastre, în comparaţie’® cu neştiinţa înaintaşilor noştri. Supraaprecierea unor anu mite lucruri aminteşte prea des de lipsa de experienţă.®

La aceste cuvinte ajunseserăm înapoi în atelier, undei ne-am luat rămas-bun de la meşter. I-am întins mâna, pe ■ care el mi-a strâns-o şi şi-a scuturat-o pe a sa cu însufk-a

— Ţfrer Când âm ieşit din clădire şi mi-am întors capul, am văzut prin fereastră cum 151 scoate şorţul verde şi şi-l leagă din nou la brâu. Totodată am auzit din nou zgomotul rindelei şi al ferăstrăului, care, în timpul vizitei noastre în atelier, cam

amuţise.

Ara păşit pe poteca dintre tufişuri şi am ajuns din nou în apropierea locuinţei.

— Ai văzut, aşadar, întreaga mea gospodărie, – a spus gazda mea.

— Păi n-am văzut bucătăria, pivniţa şi camerele slugilor, – am i’ăspuns eu.

— Ai să le vezi, dacă vrei, – a spus el.

Nu mi-am luat îndărăt vorba, pe care o rostisem mai mult în glumă, şi am intrat din nou în casă.

Am văzut aici o bucătărie mare, boltită, o cămară încăpătoare, trei camere de servitori, una pentru un fel de intendent, apoi spălătoria, cuptorul, pivniţa şi cămara de fructe. Aşa cum bănuisem, totul vădea ordine şi simţ practic. Am văzut slujnice la treabă şi l-am întâlnit şi pe intendent, care îşi îndeplinea îndatoririle zilnice. Paneraşul fin şi turtit, din care gazda mea hrănise păsările, se sprijinea intr-o firidă anume, de lângă uşă, unde părea a fi la locul lui.

Din aceste încăperi ne-am îndreptat spre seră. Adăpostea foarte multe plante, cele mai multe fiind de sezon. Pe etajere se aflau camelii, cu frunze verzi bine îngrijite, ro- dodendri, printre care, după cum glăsuia eticheta, unii galbeni (astfel de rododendri nu mai văzusem niciodată), azalee în soiuri’foarte variate, precum şi extrem de multe plante exotice. Dintre trandafiri se găsea aici, în număr covârşitor, trandafirul de India, iar florile lui tocmai se deschiseseră. De seră era alipit un mic pavilion vitrat, care adăpostea ananaşi. Pe aleea cu nisip din faţa ambelor clădiri se aflau, în hârdaie, lămâi şi portocali. Bătrinul grădinar avea părul şi mai alb decât patronul său. Era şi el îmbrăcat ciudat, numai că nu mi-am putut da seama care este Ciudăţenia. M-a izbit faptul că avea pe el mult alb pur, care, laolaltă cu şorţul lui alb, mi-a amintit mai degrabă de un bucătar, decât de un grădinar.

M-a frapat din nou faptul că latura îngustă a serei era îmbrăcată pe dinafară cu trandafiri, ca şi faţada dinspre miazăzi a locuinţei, dar nu mi-a făcut o impresie neplăcută.

Bătrâna soţie a grădinarului, pe care am găsit-o în locuinţa lui, era înveşmântată tot în alb. Cu locuinţa gr&di 1 narului se învecinau odăiţele ajutorilor.

— Acum ai văzut totul, – a spus amfitrionul meu, în, timp ce

ieşeam din odăiţe, – în afară de camerele de 2 oaspeţi, pe care am să ţi le arăt, dacă doreşti, şi de locuinţa | fiului meu adoptiv, în care însă nu putem intra acum, deoarece l-am stânjeni pe băiat la învăţat.

— Să lăsăm treaba asta pentru mai târziu, când âm să j vi-o amintesc, – am spus eu.

— Acum fac însă apel la *i* bunăvoinţa dumneavoastră pentru altceva, – pentru ceva ce-mi stă mai aproape de inimă.

— Şi care este acea dorinţă mai apropiată de inimă?

— Să-mi spuneţi, în sfârşit, – am răspuns eu, – cum j de aţi ajuns la o certitudine atât de categorică în ce pn- l veşte vremea.

— Rugămintea este întru totul îndreptăţită, – a răspuns el, – şi cu atât mai îndreptăţită, cu cât părerea dumi- j tale a fost motivul pentru care ai urcat până la casa noastră, iar disputa cu privire la furtună a fost motivul pentru car ai rămas aici timp mai îndelungat. Dar să ne ducem la prisacă şi să ne aşezăm pe o bancă sub un tei. Pe drum şi pe bancă am să-ţi povestesc ce mi-ai cerut.

Am luat-o pe o potecă lată, presărată cu nisip, străjuită la început de pomi fructiferi, iar apoi de tei înalţi, umbroşi.! Printre trunchiuri se aflau bănci, pe potecă se foiau păsări care ciuguleau în nisip, iar în rămuriş răsuna din nou ciripitul pe care îl auzisem în ajun.

— Ai văzut în locuinţa mea colecţia de instrumente pentru ştiinţele naturale, – a început însoţitorul meu, pe când mergeam pe poteca acoperită cu nisip.

— Ele explică o parte a problemei noastre.

— L’e-am văzut, – am răspuns eu.

— Mai cu seamă am observat barometrul, termometrul, precum şi un aero- metru şi un higrometru; dar asemenea instrumente am şi eu, şi au prezis, când le-am cercetat înainte de a porni la drum, mai degrabă ploaie decât vreme frumoasă.

— Barometrul a coborât, – a răspuns el, – şi a arătat o presiune atmosferică mai scăzută, fapt care prevesteşte adesea venirea ploii.

— Întocmai, – am răspuns eu.

— Acul higrometrului, – a continuat el, – s-a apropiat mai mult de punctul de umiditate maximă.

— Da, aşa a fost, – am răspuns eu.

— Electrometrul, insă, – a spus el, – a anunţat electricitate atmosferică puţină, astfel că nu ne puteam aştepta la o descărcare a ei, fenomen care, pe meleagurile noastre aduce de obicei ploaie.

— Am făcut, bineînţeles, şi eu, aceeaşi observaţie,

— Am replicat eu, – dar tensiunea electrică nu prea e în legătură cu schimbările vremii, ci este, de cele mai multe ori, doar o urmare a lor. În plus, ieri, către seară, s-a dezvoltat destul de multă electricitate, iar toate semnele despre care vorbiţi au prevestit o precipitaţie.

— Da, au prevestit-o, şi a şi căzut, – a spus însoţitorul meu, – deoarece din vaporii invizibili s-au format nori vizibili, care nu sunt altceva decât picături infime de apă. Ei sunt precipitaţia. Tensiunea electrică scăzută n-am luat-o în seamă; ştiam că, dacă se formează nori, apare şi electricitate suficientă. Semnele despre care am vorbit nu se referă însă decât la spaţiul restrâns în care te afli în clipa respectivă, dar trebuie să iei în considerare şi unul mai vast, precum şi albastrul văzduhului şi alcătuirea norilor.

— Văzduhul avea, încă de ieri dimineaţă, culoarea albastră profundă şi întunecată, premergătoare ploii, – am răspuns eu, – iar formarea norilor a început încă de la amiază şi s-a accelerat foarte repede.

— Până aici ai dreptate, – a spus însoţitorul meu, – iar natura ţi-a dat şi ea dreptate, producând o înnorare neobişnuită. Mai există însă şi alte indicii, în afară de cele despre care am vorbit până acum, şi care ţi-au scăpat. Ştii, cred, că există semne, proprii numai unui anumit ţinut şi înţelese de localnici, cărora le-au fost transmise din generaţie în generaţie. Uneori, ştiinţa izbuteşte să formuleze destul de corect temeiul acestei experienţe îndelungate.

Dumneata ştii că, în unele zone, un noruieţ care se iveşte şi stăruie într-un anumit punct al cerului, altminteri senin, înseamnă, pentru acea zonă, un semn neîndoielnic de furtună; că o nuanţă mai tulbure într-un anumit loc al cerului, o pală. De vânt venită dintr-o anumită direcţie, sunt prevestitorii unei ploi de durată, şi semn că ploaia vine sigur. Ţinutul nostru are şi el asemenea indicii, dar ieri n-a apărut niciunul din cele care vestesc ploaie.

— N-am putut observa indicii caracteristice exclusiv acestui

ţinut, – am răspuns eu, – dar cred că asemenea semne, ele singure, nu v-au putui determina să rostiţi o sentinţă atât de categorică.

— Nici nu m-au determinat, – a răspuns el.

— Mai avem şi alte motive.

— Anume?

— Toate semnele prevestitoare, despre care am vorbit până acum, sunt foarte rudimentare, – a spus el, – şi nu î le identificăm, de cele mai multe ori, decât datorită unor *i* schimbări care se ivesc în văzduh şi pe care, atunci când | nu ajung la o anumită mărime, nici nu le mai putem ob- 1 serva. Scena pe care iau naştere fenomenele meteorologice *i* este foarte întinsă. Acolo unde nu putem pătrunde cu pri- f virea şi de unde efectele nu ajung până la instrumentele 1 noastre ştiinţifice, s-ar putea să existe cauze şi contrain- 1 dicii, care, dacă le-am cunoaşte, ar putea să transforme f prevestirea noastră în contrariul ei. Indiciile pot aşadar | să ne şi înşele. Mâi există însă şi unelte mult mai sensibile, *J* a căror constituţie este o taină pentru noi, şi care sunt ae-l ţionate de cauze cu neputinţă de măsurat altminteri, dar * cu un efect foarte cert.

— Şi care sunt acele unelte?

— Nervii.

— Simţiţi aşadar cu ajutorul nervilor apropierea ploii *ti*

— Eu nu, – a răspuns el.

— Prin eforturile prea pu-’ temice la care îşi supune nervii, omul tulbură, din păcate, ? funcţionarea lor gingaşă, încât ajung să nu-i mai vorbească atât de clar pe cât ar fi putut. Natura i-a dat însă omului, f în schimb, ceva mai de preţ: inteligenţa şi raţiunea, cu care poate să-şi înlocuiască percepţiile senzoriale şi şă-şi asigure poziţia prioritară. Eu ra-am referit la nervii animalelor.

— E foarte adevărat ceea ce spuneţi, – am răspuns eu.

— Animalele se află într-o corelaţie mult mai nemijlocită decât noi cu tainele naturii. Trebuie însă să stabilim care sunt aceste raporturi şi să le găsim o formulare, mai cu seamă în ceea ce priveşte prognoza vremii.

— Eu n-am izbutit să stabilesc care este această corelaţie, – a răspuns el, – şi cu atât mai puţin să-i găsesc o formulare; ambele operaţii sunt, pare-se, foarte dificil» în această formă generală; dar am făcut întâmplător câteva observaţii, apoi le-am

repetat intenţionat şi am dobândit astfel experienţă şi rezultate, care fac cu putinţă o prognoză cu o certitudine aproape deplină. Multe animale depind într-o măsură atât de mare de ploaie şi de lumina soarelui, iar la unele este în joc chiar viaţa lor după cum e soare sau ploaie, încât Dumnezeu s-a văzut nevoit, vrând-nevrând, să le înzestreze cu uneltele necesare ca să poată presimţi fenomenele respective. Omul, însă, nu poate percepe o asemenea senzaţie ca senzaţie, n-o poate înţelege, deoarece ea scapă simţurilor lui; numai animalele, datorită acestei presimţiri, îşi iau măsuri de precauţie, iar omul poate să urmărească acele măsuri de precauţie şi să tragă învăţăminte din ele. Unele animale îşi găsesc hrana când e umezeală, altele şi-o pierd când e umezeală. Când plouă, unele trebuie să-şi ferească trupul, altele să-şi pună la adăpost puii. Multe animale trebuie să-şi părăsească sălaşul de moment, sau să-şi caute alt rost. Intrucât presimţirea trebuie să fie neîndoielnică, pentru ca acţiunea care decurge din ea să ducă la securitate, şi întrucât nervii au şi fost solicitaţi, când toate uneltele ştiinţifice făurite de mâna omului mai sunt încă mute, o prognoză a vremii, bazată pe o observare precisă a comportamentului animalelor poate să ofere mai multă certitudine decât cea dobândită cu ajutorul tuturor uneltelor ştiinţifice la un loc.

— Dumneavoastră inauguraţi o nouă orientare în materie.

— Oamenii au adunat, în acest domeniu, o sumedenie de cunoştinţe. Cei mai buni meteorologi sunt insectele, şi în genere animalele mici. Dar ele sunt cu mult mai greu de observat, deoarece, atunci când vrei să le observi, nu sunt uşor de găsit, şi deoarece nici comportamentul lor nu este întotdeauna uşor de înţeles. Dar de unele animale mai mici depind adesea altele mai mari, a căror hrană sunt cele mici, iar comportamentul animalelor mai mici are drept urmare comportamentul altora mai mari, pe care omul le poate urmări mai lesne. Am tras aici, bineînţeles, o concluzie indirectă, care face ca primejdia de a greşi să fie mai mare decât în cazul observaţiei directe şi în cel al faptului concret, de obicei grăitor. Să dau un exemplu: de ce, atunci când se apropie ploaia, brotacul coboară spre fund, de ce rândunica zboară mai jos, iar peştele sare din apă? Primejdia de a greşi scade, ce-i drept, printr-o repetare frecventă a observaţiei şi printr-o confruntare atentă; dar mai sigure ca orice rămân mulţimile de animale mici. Ai auzit, desigur, că

păianjenii sunt prevestitori ai vremii şi că furnicile ştiu când are să vină ploaia. Trebuie să observi viaţa acestor făpturi mărunte, să cercetezi organizarea lor domestică, să te apropii des de ele, să vezi cum îşi petrec timpul, să identifici hotarele teritoriilor lor, să afli care sunt Condiţiile fericirii lor şi cum şi le realizează. De aceea, vânătorii, pădurarii şi oamenii care trăiesc în singurătate şi se simt îndemnaţi să contemple viaţa în izolare cun se foarte bine aceste lucruri şi ştiu cum poate fi prevestită vremea după comportarea animalelor. Dar, ca în toate, es'. A nevoie şi de dragoste.

— Şi-a întrerupt expunerea şi a spus: – Ăsta e locul de care ţi-am vorbit. Aici se află cel mai frumos tei din grădina mea. Am pus să se amenajeze sub el o laviţă mai comodă şi rareori trec pe aici fără să iau loc pentru câteva minute, ca să mă desfăt cu zumzetul din frunzişul lui. Stăm jos?

Am răspuns afirmativ. Ne-am aşezat. Zumzetul se auzea într-adevăr deasupra capetelor noastre. Am întrebat:

— Dumneavoastră aţi făcut aceste observaţii urmărind viaţa animalelor, aşa cum aţi spus?

— De fapt nu mi-am pus în gând să fac observaţii, – a răspuns el.

— Dar întrucât am trăit mulţi ani în aceasJ casă şi în această grădină, s-au acumulat cu timpul o seami de constatări, care au dus la anumite concluzii, iar aceste concluzii m-au dus, la rândul lor, invers, la alte observaţii Mulţi oameni, care sunt obişnuiţi să creadă că ei înşişi ş preocupările lor sunt buricul pământului, socotesc că aceste lucruri sunt fleacuri; dar la Dumnezeu nu e aşa: nu este neapărat mare un lucru în care unitatea noastră de măsură intră de câteva ori, şi nu este neapărat mic un lucru pentru care nu mai avem unitate de măsură, ceea ce putem deduce din faptul că El are aceeaşi grijă de toate. Am crezut adeseori că studierea omului şi a activităţilor lui, ba şi a istoriei lui, nu este decât o altă ramură a ştiinţelor naturii, chiar dacă e mai importantă pentru noi, oamenii, decât pentru animale. Am avut într-o vreme prilejul să aflu unele lucruri în acest domeniu şi să memorez câte ceva. Dar ia să mă întorc la subiect. Despre ceea ce fac animalele mici când e să vină ploaie sau soare, sau în general cum trag eu concluzii din comportamentul lor, nu pot să vorbesc acum, pentru că ar fi prea incomod, cu toate că ar merita osteneala; un lucru pot să spun, însă, şi anume că,

potrivit experienţei mele de până acum, niciunul din animalele mici din grădina mea n-a dat vreun semn de ploaie, începând cu albinele, care zumzăie în aceste crengi, şi până la furnicile care-şi depun larvele la soare, lângă zăplazul grădinii mele, sau la gândacul săltăreţ, care-şi usucă hrana. Dar având în vedere că aceste animale, când m-am apropiat de ele, nu m-au înşelat niciodată, am dedus că formarea apei, pe care o preziceau instrumentele noastre ştiinţifice mai grosolane, nu va duce, la apariţia norilor, căci altminteri animalele ar fi ştiut. Nu mi-am dat însă seama cu precizie ce se va întâmpla cu norii; am ajuns doar la concluzia că, prin răcirea pe care ar trebui s-o pricinuiască umbra lor, ca şi prin curenţii de aer, cărora ei înşişi îşi datorau existenţa, s-ar putea isca un vânt, care, noaptea, ar putea mătura din nou cerul, înseninându-l.

— Cum s-a şi întâmplat, – am spus eu.

— Am putut să prevăd cu atât mai sigur fenomenul,

— A răspuns el, – cu cât cerul nostru şi grădina noastră au mai avut adeseori înfăţişarea de ieri, şi întotdeauna lucrurile s-au petrecut ca azi-noapte.

— Larg este drumul despre care vorbiţi, – am spus eu, – şi cunoaşterea omenească se află aici în faţa unei probleme defel lipsită de însemnătate. Este. O dovadă în plus că orice cunoaştere are ramificaţii, deseori nebănuite, şi că lucrurile cele mai mărunte nu trebuie nesocotite, * chiar dacă nu ştim încă în ce fel se află în legătură cu cele* mari. Aşa trebuie să fi ajuns şi oamenii cei mai de seama la operele pe care le admirăm, şi tot aşa poate şi meteoro-® logia să cunoască o mare dezvoltare, dacă ţine seama de’< lucrurile despre care aţi vorbit dumneavoastră.

— Sunt de aceeaşi părere, – a răspuns el.

— PemruJ voi, tinerii, studiul ştiinţelor naturii este mai lesnicios decât > a fost pentru noi, cei în vârstă. Azi, naturaliştii folosesc: mai mult metoda observaţiei şi cea a încercărilor, în Iod să recurgă, ca odinioară, la presupuneri, la teorii, ba chiar1 şi la fantezii. A trecut mult până să se generalizeze acestef metode, cu toate că, în toate epocile, au fost folosite uneori| de câte un naturalist izolat. Cu cât mai mult teren se câştigă cu metoda nouă, cu atât mai mult material stă la indemânsf în vederea unor cuceriri viitoare. Azi, ştiinţa studiază cui toată seriozitatea fiecare ramură în parte, în loc să se| ocupe, ca

odinioară, numai de aspectul ei general. De aceea,} va veni şi vremea în care va fi luată în seamă şi chestiunea! despre care am vorbit acum. Dacă progresul realizat de ştiinţele naturii în câteva decenii, va continua câteva veacuri, nici nu putem bănui cât de departe vom ajunge. Un singur lucru ştim acum: că domeniul încă necunoscut este mai mare decât cel cunoscut.

— Ieri am zărit câţiva muncitori, – am spus eu, – careî deşi cerul era plin de nori, pompau totuşi apă, îşi umpleau stropitorile şi udau plantele. Nu cumva au ştiut şi ei că nu vine ploaie, sau au executat doar poruncile dumnea< voastră, ca şi cosaşii care coseau iarba la fermă?

— A doua ipoteză a dumitale este cea justă, – a râs# puns el.

— Muncitorii aceştia cred, de fiecare dată când semnele de afară sunt împotriva mea, că mă înşel, deşf succesul prezicerilor mele le-ar fi putut fi învăţătură. Tot aşa au crezut fără îndoială şi ieri, că vine ploaie. Au udat plantele, fiindcă aşa am poruncit eu şi fiindcă la noi s-l introdus obiceiul ca cel care nesocoteşte în mod repetat poruncile să fie concediat. Dar în afară de animale mal există şi alte lucruri care prevestesc vremea, şi anumt plantele.

— În ceea ce priveşte plantele, ştiam asta, şi chiar mai bine decât în ceea ce priveşte animalele.

— În grădina mea şi în sera mea se găsesc plante,

— A spus el, – care vădesc o izbitoare corelaţie cu atmosfera, mai ales când se apropie ivirea soarelui, după ce a stat ascuns vreme îndelungată în nori. În mirosul florilor se poate adulmeca ploaia care se apropie, ba chiar şi în iarbă o poţi mirosi destul de clar. Lucrurile astea eu le în- tâlnesc întâmplător în grădină şi în casă; dar dumneata ai să le cunoşti cu mult mai bine şi mai temeinic atunci când ai să păşeşti pe noul făgaş al ştiinţei şi dacă ai să foloseşti mijloacele de care dispune ea acum, îndeosebi matematica. Mai cu seamă dacă ai să te avânţi pe o singură direcţie, ai să faci progrese neobişnuit de mari.

— Din ce aţi dedus asta? — am întrebat eu.

— Din înfăţişarea dumitale, – a răspuns el, – ca şi din afirmaţia categorică pe care ai făcut-o ieri cu privire la vreme.

— Acea afirmaţie a fost însă greşită, – am răspuns eu, – aşa încât dumneavoastră aţi fi putut deduce din ea tocmai contrariul.

— Nu, asta nu, – a spus el.

— Afirmaţia dumitale a dovedit, fiind atât de sigură, că ai supus unor observaţii precise obiectul de studiu şi, fiind atât de caldă, că-l îmbrăţişezi cu dragoste şi cu râvnă. Faptul că părerea dumitale a fost totuşi greşită se datorează numai împrejurării că n-ai cunoscut o an j mită situaţie, care ar fi putut să ţi-o influenţeze, altminteri ai fi judecat altfel.

— Da, aveţi dreptate, aş fi judecat altfel, – am răspuns eu, – şi n-am să mai judec niciodată atât de pripit.

— Ai spus ieri că te îndeletniceşti cu ştiinţele naturii,

— A continuat el.

— Pot să întreb dacă ai ales o anumită orientare, şi pe care anume?

Pus oarecum în încurcătură de această întrebare, am % răspuns:

— Eu nu sunt, la urma urmei, decât un simplu drumeţ., Am taman atâta avere, cât îmi trebuie ca să pot trăi independent, şi cutreier lumea ca s-o privesc. M-am apucat de curând de toate ştiinţele, dar le-am lăsat baltă şi mi-am s propus să studiez în primul rând numai geologia. Ca să întregesc lucrările de specialitate pe care le citesc, încerc, în călătoriile pe care le întreprind în diferite provincii ale» ţării, să fac observaţii, apoi aştern pe hârtie ceea ce am vă-* zut şi întocmesc desene. Întrucât acele lucrări se ocupă în-i deosebi de munţi, cercetez şi eu cu precădere munţii, dar* ele conţin şi multe alte lucruri care mă interesează.

— Această ştiinţă este foarte vastă, – a replicat amfifl trionul meu, – dacă este luată în înţelesul de istorie a pământului. Ea include unele ştiinţe şi face apel la altele^ Acum, când ştiinţa asta este încă tânără şi când i se schi-; ţează cele dintâi şi cele mai palpabile trăsături, munţii sunt de cea mai mare însemnătate; îi va veni însă rândul şij câmpiei, iar problema ei simplă şi mai greu de rezolvat nu va fi, desigur, mai puţin importantă.

— Va fi cu siguranţă importantă, – am răspuns eu. —4 încă înainte de a mă fi consacrat îndeletnicirii mele actualei şi încă înainte de a fi cunoscut munţii, am îndrăgit câmp.al şi graiul ei, prin care îmi vorbea atunci.

— Cred, – a replicat însoţitorul meu, – că, în epocal noastră menirea de căpetenie a ştiinţei despre care vor-1 bim este să culeagă material. Din materialul adunat, vre-i murile viitoare vor

alcătui ceva ce încă nu cunoaştem. Cu-* legerea de material precede întotdeauna ştiinţa; şi nu e de mirare, deoarece culegerea de material trebuie să existe înaintea ştiinţei; dar e de mirare că imboldul de a culege material încolţeşte în minţile oamenilor atunci când ure meazăă să apară o ştiinţă, chiar dacă ei încă nu ştiu ce anumfif va îmbrăţişa acea ştiinţă. Inimile sunt cuprinse de un fel de farmec al bănuielii, întrebându-se în ce scop există urt anumit lucru şi cu ce scop l-a creat Dumnezeu. Dar şi fără acest farmec, culegerea de material are ceva foarte atrăi gător. Toate mostrele de marmură le-am cules eu însumţ în munţi şi am condus personal extragerea lor din stâncij tăierea lor cu ferăstrăul, şlefuirea lor şi îmbinarea lor. Truda aceasta mi-a procurat multe satisfacţii şi cred că bucăţile de marmură îmi sunt atât de dragi numai pentru că le-am căutat eu însumi.

— Aveţi toate soiurile aflătoare în munţii noştri? — am întrebat eu.

— Nu le am pe toate, – a răspuns el.

— Aş fi izbutit eventual să le obţin încetul cu încetul, dacă aş fi avut cal puţin posibilitatea să-mi continui neîntrerupt expediţiile*

Dar- de când am început să îmbătrânesc îmi vine din ce în ce mai greu. Acum, când mă urc şi eu odată, rar de tot, până la muchea gheţarului Simmeis, simt că nu mai e ca în tinereţe, când omul nu cunoaşte alt hotar decât sfârşitul zilei sau pur şi simplu imposibilul. Deoarece nu mai pot să parcurg acum distanţe atât de mari, ca să-mi procur blocurile de marmură care îmi mai lipsesc, aprovizionarea cu marmură scade din ce în ce, şi scade şi datorită faptului că posed atât de multă şi că s-au rărit şi locurile unde mai pot găsi câte ceva ce-mi lipseşte. Întrucât eu însumi am adus toată marmura, nu pot să montez în casa mea nicio bucată de marmură adusă de o mână străină.

— Atunci poate că şi casa tot dumneavoastră personal aţi clădit-o, sau aţi renovat-o complet? — am întrebat eu.

— Eu însumi am clădit-o, – a răspuns el.

— Locuinţa aferentă terenurilor noastre era înainte vreme ferma, unde ai văzut ieri, când am stat pe laviţa de la popasul câmpenesc, nişte oameni care coseau iarba. Am cumpărat-o de la fostul ei proprietar, împreună cu toate terenurile ce ţineau de ea, am clădit casa pe colină şi i-am dat fermei destinaţia de anexă gospodărească.

— Dar este cu neputinţă ca dumneavoastră să fi amenajat şi grădina.

— Cum a luat naştere grădina e altă poveste, – a răspuns el.

— Trebuie să spun: am reamenajat-o; şi trebuie să spun: n-am reamenajat-o. Mi-am clădit casa pentru restul zilelor mele într-un loc care mi s-a părut prielnic. Ferma se afla în vale, ca mai toate clădirile de acest
/ fel, pentru ca să aibă în preajmă iarba grasă de care este adesea nevoie în gospodării; eu năzuiam însă să-mi am locuinţa pe colină. După ce a fost gata, urma să urc lângă ea şi grădina, care se afla lângă fermă şi nu ajungea până r la mine decât cu nişte copaci stingheri sau cu nişte pilcuri
ı de copaci. Teiul, sub care stăm acum, precum şi ortacii lui,
ı care se află în jurul lui sau care alcătuiesc o alee în grădină, sunt tot acolo unde au fost înainte. Bătrânul şi falnicul cireş t de pe colină se înălţa în mijlocul grânelor. Am legat colina ı de grădină, am croit un drum care suie spre cireş şi am înjghebat în jurul lui o laviţă. Şi la fel am procedat cu mulţi alţi copaci. Pe unii, printre care câţiva foarte mari.

de nu-ţi venea să-ţi crezi ochilor, i-am răsădit. I-am dez-S gropat iarna cu ditamai mormanul de pământ în jurul ră-l dăcinii, i-am răsturnat folosind nişte frânghii, i-am adus fi încoace şi i-am coborât, cu ajutorul unor pârghii şi pari, în j gropile pregătite anume. Crengile şi ramurile fuseseră scurtate după regulă, încât au înmugurit cu atât mai îm-f belşugat în primăvara următoare; copacii păreau să se fi ^ trezit la o nouă viaţă. Arbuştii şi pomii fructiferi pitici au A fost răsădiţi. Într-un timp mai scurt decât ne-am fi aş tep-f tat, am avut bucuria să vedem grădina renăscută atât de | frumos pe noul ei amplasament, de parcă nu s-ar fi aflat’ niciodată în altă parte. În apropierea fermei am pus să se# doboare nişte cioturi de copaci, care stânjeneau cultura ’, grânelor, deoarece acolo unde fuseseră înainte copaci am% creat ogoare, ca să câştig în partea aceea terenul pe carel il pierdusem în partea asta prin mutarea grădinii.

— Aveţi o gospodărie incintătoare, – am făcut eu ol remarcă. *.

— Nu numai gospodăria, ci tot ţinutul e încântător, – a î răspuns el, – şi e plăcut să locuieşti atei, când vii dinne| oamenii care stau înghesuiţi, şi când setea de muncă îţi* sporeşte vlaga.

Uneori trebuie să arunci o privire şi în si-;’ nea ta. Dar nu e bine să fii mereu singur cu tine, fie şi pe ■ cele mai minunate meleaguri; din când în când trebuie să4 te întorci în societatea ta, măcar ca să-ţi desfeţi ochii cu~ unele strălucite epave omeneşti, rămase din epoca tinereţii, ? sau ca să-ţi înalţi privirea la câte o namilă de om care s-a salvat. După asemenea răgazuri, viaţa la ţară se scurge iar ca untelemnul. Dar trebuie să te afli departe de oraş şi s& nu-l laşi să te atingă. În oraş ies la iveală schimbările pfi care le-au pricinuit artele şi meşteşugurile; la ţară, cel® pe care le-au pricinuit trebuinţele imediate sau înrâurire# fenomenelor naturale. Cele două categorii de schimbări se împacă una cu cealaltă, iar atunci când te-ai lepădat dl! prima, a doua ţi se pare aproape ca ceva permanent, şi atunci simţirii tale i se înfăţişează un prezent frumos, iar minţii un trecut frumos, care, prin schimbările produse dl om şi prin schimbările produse de natură, se pierd într-f nemărginire.

N-am răspuns nimic la acest discurs, şi am tăcut amânj doi câtva timp. Într-un târziu a reluat:

— Mai rămâi la noi în după-amiaza asta şi la noapte?

— După felul cum am fost primit aici, – am răspuns eu, – încerc un simţământ plăcut, dacă mi se îngăduie să mai rămân aici azi şi la noapte.

— Prea bine, – a replicat el.

— Dar} i dumneata re- buie să-mi dai voie să te las singur o parte a dimineţii, deoarece se apropie ceasul la care trebuie să mă duc la Gustav, ca să-l ajut la învăţătură.

— Va rog să nu vă sinchisiţi de mine, – am răspuns eu.

— Atunci te părăsesc, – a reluat el. — între timp, mai plimbă-te un pic prin grădină, sau cercetează ogorul, sau vizitează casa.

— Deocamdată nu doresc decât să-mi fie îngăduit să mai zăbovesc o clipă sub acest copac, – am replicat eu.

— Fă cum te îndeamnă inima, – a răspuns el, – numai să nu uiţi ce ţi-am spus ieri: că la noi prânzul se serveşte la ora douăsprezece.

— Nu uit, – am spus eu, – şi n-am să stric rânduiala.

La câteva clipe după aceste cuvinte s-a sculat, şi-a scuturat, cu mâna, din păr, insectele şi alte mărunţişuri care îi căzuseră pe cap din copac, mi-a spus „la revedere” şi s-a îndreptat spre casă.

5. DESPĂRŢIREA

Am mai zăbovit o bună bucată de vreme sub copac şi mi-am rânduit în minte tot ceea ce văzusem şi auzisem. Albinele zumzăiau în tei, iar păsările cântau în grădină. Prin verdeaţa copacilor se zăreau unele părţi ale casei, în care intrase bătrânul, – zidul ei alb, învelitoaree. Ei de ţiglă, – iar în dreapta mea, dincolo de tufişurile din zona în care bănuiam prezenţa atelierului de tâmplărie, se înălţa în văzduh o dâră subţire de fum. Cântecul păsărilor şi zumzetul albinelor erau pentru mine ca un fel de tăcere, deoarece, datorită drumeţiilor mele pe munte, eram deprins cu concertul lor necurmat. Tăcerea aceasta a fost întreruptă de unele sunete izolate, provenite de la muncitorii din grădină, fie că se auzea scârţâitul unei pompe, cu aju- torul căreia trăgeau apă şi o trimiteau prin jgheaburi în- f tr- un butoi, spre a fi folosită, seara, la stropit, fie că ră- 1 suna, mai departe sau mai aproape, grai omenesc, care % era o poruncă sau o lămurire. Cele câteva pete de cer, care *M* răzbeau prin verdeaţa pomilor, erau complet albastre, şifl dovedeau câtă dreptate avusese amfitrionul meu când p-e-J zisese vreme frumoasă.

Într-un târziu m-am trezit din meditaţie şi am suit spre 3 grădină.

M-am îndreptat spre cireşul cel falnic. Am căutat un 4 loc deschis, deoarece în grădină, din pricina perspectivei .1 limitate, nu puteam avea o privire sinoptică precisă asupra 1 condiţiilor meteorologice. Aici, sus, cerul se boltea deasu- ’■ pra mea ca un clopoţ uriaş, atotcuprinzător, iar în tot acest j clopot nu se afla nici un singur noruleţ. Munţii înalţi, pe | care nu-i putuserăm vedea în ajun, se înlănţuiau azi, cu I întreaga lor limpezime, de-a lungul cerului de la miazăzi. Dinaintea lor se zărea podişul cu numeroase puncte albe,

— Biserici şi sate, – mai aproape de mine se vedea câte o turlă dintr-o aşezare pe care o cunoşteam, iar la picioarele mele grădina, precum şi casa în care mă bucurasem în a jun 1 de o primire atât de prietenoasă. Grânele aflate nu departe 1 de mine, după zăplazul grădinii, şi care în ajun fuseseră j foarte liniştite, aveau acum o unduire, ce-i drept, slabă, I dar vioaie. M-am simţit îndemnat să cred că vremea nu era numai atunci atât de frumoasă, ci că avea să rămână * încă mult timp la fel de frumoasă.

De la cireşul cel falnic m-am înapoiat în grădină şi am *M* privit diferite lucruri.

Am mai intrat încă o dată şi în seră. Am putut să pri- i vesc acum unele lucruri mai în amănunţime decât avuse- j sem posibilitatea mai înainte, când, împreună cu însoţitorul meu, nu făcusem altceva decât să traversez sera. * Grădinarul alb mi s-a alăturat, mi-a explicat câte ceva, m-a; informat despre diferite lucruri şi mi-a răspuns binevoi! or *§* la toate întrebările, în măsura în care îi îngăduiau cunoştinţele şi priceperea. Când m-am pregătit să ies din seră, 1 ini-a spus că vrea să-mi mai arate ceva, ce patronul uitase J să-mi’ arate. M-a condus pe un teren acoperit cu nisip, pe S care razele soarelui puteau pătrunde din toate părţile şi care, datorită arborilor şi arbuştilor care îl înconjurau la o anumită depărtare, "eră totuşi apărat de vânturile puternice. În mijlocul terenului se afla un pavilion de sticlă, îngropat parţial în pământ. De aceea, precum şi pentru că era înconjurat de copaci, nu-l zărisem mai înainte. Când ne-am apropiat mi-am dat seama că era în întregime de sticlă şi că avea numai atâta schelet metalic, cât era nevoie pentru fixarea geamurilor. Mai era armat şi cu un grilaj puternic de fier, pesemne împotriva grindinei. După ce am coborât cele câteva trepte care duceau de la nivelul grădinii până în interior, am văzut că în pavilion erau plante, şi anume o singură specie: cactuşi. Erau acolo peste o sută de soiuri, în ghivece mici. Ghivecele scunde şi rotunde stăteau slobod, cele lunguieţe, cu rădăcini aeriene, aveau pereţi făcuţi din coji de copac, vălătuciţi cu pământ, pentru ca plantele să-şi prindă în ei rădăcinile aeriene. Toate geamurile de deasupra capetelor noastre erau deschise, pentru ca aerul să poată străbate întreaga încăpere, fără ca efectul razelor solare să fie, totuşi, tulburat. Ghivecele erau aşezate în şiruri, pe stative de lemn, care, la rândul lor, erau întrerupte, astfel că se putea circula în toate direcţiile şi se putea vedea totul. Grădinarul m-a călăuzit prin pavilion şi mi-a arătat despărţămintele şi subdespăr- ţămintele în care erau păstrate plantele.

I-am spus că mă bucură faptul că gazda mea îi poartă într-atâta de grijă familiei acestor plante, deoarece sunt desigur deosebite şi ciudate.

— Când le priveşti un timp mai îndelungat şi le şi îngrijeşti un timp mai îndelungat devin din ce în ce mai ciudate, – a răspuns

însoţitorul meu.

— Formaţiile lor cărnoase prezintă grupări extrem de variate, ghimpii lor pot servi atât ca podoabă, cât şi ca armă de apărare, iar florile lor par supranaturale, ca basmele. Peste o lună aţi putea vedea unele foarte frumoase. Acum sunt încă prea puţin dezvoltate.

I-am spus că am mai văzut în viaţa mea flori, nu numai din cele care, oricât de frumoase ar fi, cresc pe toate drumurile, ci şi unele rare, precum şi altele care unesc frumuseţea cu mireasma. I-am mai spus şi că m-am îndeletnicit cândva cu botanica, dar nu cu gândul la horticultură, ci pentru propria mea instruire şi încântare, şi că aceste plante, cactuşii, n-au fost cel din urmă lucru căruia i-am 1 acordat atenţie.

— Dar colecţionaţi obiecte vechi, – a răspuns el, – j aşa că ar fi de bună seamă nimerit să procedaţi la fel şi cu | plantele vechi. În sera de la Inghof se află un *Cereus,* mai 1 gros decât un braţ bărbătesc, cu veşmânt cu tot. Se caţără] pe perete, apoi se încovoaie şi creşte în continuare pe ta- j van, de care este legat cu nişte curmeie. Partea de jos s-a | şi prefăcut în lemn, în care au fost săpate tot felul de 1 nume. Cred că este un *Cereus peruvianus.* Cei de acolo nu I prea pun preţ pe el, aşa că ar trebui să cumpăraţi acel *Cereus,* chiar dacă, din pricina lungimii sale, ar trebui legate trei căruţe una de alta, spre a-l putea aduce încoace.

Are acum, cu siguranţă, virsta de două sute de ani.

N-am răspuns nimic, ca să nu-i dau peste cap cronologia referitoare la cultura cacteelor în Europa.

După ce am văzut tot ce era de văzut acolo, i-am mulţumit pentru osteneală şi am ieşit din căsuţă. S-a despărţit de mine cu cuvinte foarte amabile şi cu multe plecăciuni.

Întrucât voiam să arunc o privire şi în afara grădinii, m-am îndreptat spre grilajul de la intrare, pe care amfitrionul meu mi-l deschisese în ajun ca să intru. Un muncitor, care lucra prin preajmă, mi-a deschis uşa, pentru că eu nu ştiam cum funcţionează broasca. Am ieşit şi m-am dus pe acel versant al colinei pe care urcasem în ajun, şi l-am parcurs în mai multe direcţii. Deşi în linii mari cunoşteam foarte bine regiunea în care mă aflam, nu zăbovisem niciodată atât de mult în ea, ca să fi pătruns în toate ungherele ei. Mi-am dat seama că nimerisem într-o regiune frumoasă, foarte roditoare, că printre cotiturile

colinelor erau presărate locuri fermecătoare, şi că desimea terenurilor locuite dădea ţinutului un aer de mare voioşie. Vremea s-a încălzit treptat, fără să devină dogoritoare, şi s-a aşternut tăcerea care, mai mult ca oricând, stăruie pe 1 ogoare în epoca înfloririi trandafirilor. În acea epocă, toate plantele câmpului sunt verzi şi pe cale de a se pârgui, iar dacă în zonă nu sunt multe pajişti, de pe care să se cosească iarba, oamenii n-au de lucru pe ogoare şi le lasă singure, sub soarele aducător de rod. Tăcerea era întocmai ca în cre- ierii munţilor, dar aici omul nu se simţea la fel de singuratic ca acolo, deoarece era împresurat pretutindeni de prezenţa plantelor alimentare.

Dangătul unui clopot dintr-un sat de departe, ca şi ceasul meu, pe care l-am scos din buzunar, mi-au amintit că e amiază.

M-am îndreptat spre casă; grilajul mi-a fost deschis, dupt ce am tras o dată de stinghia clopoţelului, şi am pornit spre sufragerie. Acolo i-am găsit pe amfitrionul meu şi pe Gustav, şi ne-am aşezat la masă. Eram doar noi trei.

În timpul mesei, amfiţrionul meu a spus la un moment dat:

— Ai să te miri că stăm la masă singuri. Într-adevăi, este de deplâns faptul că s-a pierdut vechiul obicei ca stă- pânul casei să ia masa laolaltă cu familia şi cu slujitorii. Slujitorii făceau astfel parte din familie, căci slujeau adeseori o viaţă întreagă în aceeaşi casă. Stăpinul împărţea cu ei o viaţă tihnită, şi întrucât tot ce este bun în stat şi în omenire provine de la familie, ajungeau să fie nu numai slujitori de nădejde, care îşi iubesc slujba, ci şi oameni de nădejde, care, în simplitate şi cucernicie, ţin de casă ca de o biserică de nezdruncinat, şi cărora stăpânul le este un prieten credincios. Dar de când sunt despărţiţi de el, fiind plătiţi pentru munca lor şi primindu-şi hrana separat, nu mai sunt ataşaţi nici de el, nici de copilul lui, ci au alte ţeluri, i se pun împotrivă, îl părăsesc cu uşurinţă şi tot cu uşurinţă cad pradă viciului, deoarece sârit lipsiţi de familie şi de cultură. Prăpastia dintre oamenii aşa-numiţi culţi şi cei inculţi se cască din ce în ce mai mult, iar atunci când până şi ţăranul îşi mestecă bucatele într-o odăiţă separată, se iscă o diferenţiere nefirească acolo unde una firească n-ar fi existat.

— După un răstimp a continuat: – Am vrut să introduc acest obicei în

— Casa noastră, dar oamenii erau deprinşi altfel, nu se sinchiseau decât de ei înşişi, nu s-au putut ataşa de persoane

străine şi şi-ar fi pierdut doar libertatea de comportare. Nu încape îndoială că, încetul cu încetul, s-ar fi deprins cu acest tip de relaţie, mai cu ’seamă cei. Tineri, asupra cărora educaţia mai are o înrâurire; numai că eu sunt atât de bătrân. Încât o asemenea străduanie ar depăşi cu mult anii -câţi mi-au mai rămas de trăit. De aceea i-am eliberat pe slujitorii mei de o atare obligaţie, urmând ca, după® mine, alţii mai tineri să reînnoiască încercarea, dacă vor® împărtăşi vederile mele.

în timp ce vorbea mi-am amintit de casa mea părin- 3 tească, în care era atât de plăcut faptul că cel puţin sluj-* başii de la prăvălia tatei luau masa la prânz laolal dl cu noi.

Răgazul de după masă a fost menit vizitării fermei, ij iar lui Gustav i s-a dat voie să ne însoţească.

N-am luat-o pe drumul care, trecând prin faţa câre-M şului, duce sus, la ogoare, acel drum fiindu-mi cunoscuV» după cum a spus amfitrionul meu, ci am ieşit în câmp ■ printr-o portiţă de lângă stupină şi am coborât pe o cărare* povârnişul lin, acoperit cu pomi fructiferi înalţi, care, în— cărcaţi cu soiurile oele mai bune din tot ţinutul, nu mai ■ încăpuseră în livada fermei. Rareori mai întâlnisem pa- 1 jişti atât de’ grase ca cele pe care umblam.

Când am ajuns la clădirile fermei, mi-am dat seama că formau un patrulater vast, aidoma gospodăriilor mai măricele din ţinut, şi că mai fuseseră reparate ici şi colo şi apoi extinse prin adaosuri. Ograda avea de-a lungul clu- 1 dirilor un trotuar de lespezi late, iar pe restul suprafe ei j fusese aşternut balast, care era primenit des. În clădirile 9 din jurul ogrăzii se aflau grajdurile, şurile, şopronul pen- I tru căruţe şi locuinţele. Hambarul era situat ceva mai 1 departe, în grădină. Ne-am uitat la animalele care se gâ- I seau în clipa aceea acasă, începând cu caii şi cu bovin Qe J şi sfârşind cu porcii şi cu orătăniile. Pentru vite fusese J împrejmuit, în spatele casei, un ocol frumos, pe care pu- | teau fi lăsate în aer liber. Prin ocol curgea, într-un jgheab j adânc de piatră, apă proaspătă, din care puteau să se | adape. Nu mai văzusem niciodată o asemenea instalaţi ■, 1 care mi-a plăcut mult. Un ţarc asemănător fusese amena- 1 jat şi pentru păsările de curte, iar nu departe de el se in-* tindea o pajişte, pe care se puteau zbengui mânjii. Am j vizitat şi locuinţele oamenilor. Aici mi-au atras aten a ys ancadramentele de piatră, mari şi frumoase, ale ferestre-J§ lor, care, după cum

se putea observa lesne, fuseseri m lt ■“ mărite. În şopron se aflau nu numai carele şi celelalte | vehicule, ci şi restul uneltelor agricole. Depozitul de [unoi de grajd, care şi aici, ca în cele mai multe gospodării ţă-;

răneşti din ţara noastră, se aflase în ogradă, fusese mutat într-un loc din spatele casei, străjuit de jur împrejur de tufişuri înalte.

— Multe lucruri mai sunt aici pe cale să ia fiinţă şi să se dezvolte, – a spus amfitrionul meu, – dar mergem înainte fără să ne pripim. Oamenii au crescut în alte medii şi s-au deprins cu ele, aşa încât, pentru ca noul să nu-i zăpăcească şi să nu-i facă să-şi piardă dragostea de muncă, trebuie să le menajăm prejudecăţile. Şi mai trebuie să ne împăcăm cu gândul că atâtea lucruri au şi fost înfăptuite şi să sperăm că vor urma altele.

Oamenii care locuiau în această casă se îndeletniceau cu stingerea fânului cosit în ajun sau, acolo unde era na- voie, cu uscarea lui deplină. Amfitrionul meu a intrat în vorbă cu unii din ei şi le-a pus felurite întrebări în legătură cu treburile de fiecare zi.

Când ne-am îndepărtat prin partea opusă, am văzut şi grădina, în care erau cultivate legume şi alte. Plante, trebuincioase gospodăriei.

La înapoiere am luat-o pe alt drum, nu pe cel pe care venisem. În timp ce, la ducere, lăsasem cireşul cel falnic la miazănoapte, acum l-am lăsat la miazăzi, de parcă ar fi urmat să facem înconjurul întregii grădini. Ne-am suit spre pajiştea despre care amfitrionul meu îmi spusese în ajun că este hotarul nordic al proprietăţii sale, şi că nu putuse s-o amelioreze aşa cum ar fi vrut. Drumul urca lin, iar la poalele pajiştii ne-a întâmpinat un pârâiaş cu o mulţime de cotituri, tivit cu papură şi mărăcini. După ce am străbătut o bucată de drum, însoţitorul meu a spus:

— Asta e pajiştea pe care ţi-am arătat-o ieri de pe colină şi despre care am spus că până acolo se întinde proprietatea noastră, şi că n-am putut s-o amenajez aşa cum aş fi vrut. După cum vezi, terenurile vecine cu pârâul sunt mlăştinoase şi pline de rogoz. Situaţia s-ar putea îndrepta lesne şi am obţine bunătate de iarbă, dacă i-am da pârâului o albie dreaptă, ca să curgă mai repede, dacă am consolida ici şi colo cu bolovani malurile şi am umple cu pământ uscat adândturile. Am să-ţi arăt

acum motivul pentru care n-am procedat aşa. Vezi puieţii de arini care cresc pe ambele maluri ale pârâului? Dacă te apropii bagi de seamă că aceşti puieţi răsar din buturugi groase, din cocoaşe şi protuberanţe de lemn, aflate parţial la vedere § j deasupra pământului şi parţial ascunse în ţărâna udă.,

Ne-am apropiat de pârâu şi am văzut că, într-adevăr, aşa stau lucrurile.

— Aceste îngrămădiri informe de substanţă lem- | noasă, – a continuat el, – din care se înalţă mlădiţele subţiri sau crengile chircite, se formează aici, în teren mocirlos, dar şi în nisip sau în piatră, şi sunt un produs degenerat al arinului, care, altminteri, creşte drept în sus. În această strădanie multiplă a lemnului de a genera o sumedenie de mlade sau de crengi bifurcate şi de a se dezvolta astfel el însuşi, se produce o asemenea încâlcire şi răsucire a fibrelor şi a scoarţei, încât, atunci când tai cu ferestrăul un astfel de buştean şi geluieşti suprafaţa secţiunii, apare, în cercuri, în scânteieri şi în şerpuiri de tot felul, o combinaţie de culori şi de desene de toată frumuseţea, ceea ce face ca această esenţă de arin să fie foarte căutată pentru lucrările de tâmplărie şi deci’ deosebit de preţioasă. După ce am cumpărat proprietatea asta, când am cercetat pajiştea şi am descoperit buştenii de arin, am pus să fie scos unul din pământ şi să fie tăiat cu ferăstrăul, şi apoi l-am studiat. Întrucât mă pricepeam destul de bine să recunosc diferitele esenţe de lemn, mi-am dat seama că aceşti buşteni se numără printre cei mai frumoşi din câţi există, şi că învăpăierea culorii lor şi luciul lor cald şi mătăsos, însuşirile principale ale unei esenţe de preţ, cu greu şi-ar mai găsi pereche. Am pus să se dezgroape câţiva buşteni şi să se taie în scânduri subţiri. Ai să poţi; vedea, nu departe de proprietatea noastră, cum sunt folosite, dacă ai să mai vii pe aici sau dacă ai să ne dai timp ca să te ducem până acolo. Ceilalţi butuci i-am lăsat în pământ, ca pe o comoară, ca să se înmulţească. Numai atunci când unul din ei încetează să se mai dezvolte şi începe să se usuce, îl scoatem din pământ şi îl tăiem în scân- duri, pe care apoi le păstrez pentru lucrări viitoare, sau le vând. Pe locul lui se formează apoi cu uşurinţă un al uL; Am luat hotărârea să ocrotesc această proliferare de arini diformi, după ce, pe de o parte, m-am familiarizat, înce- tul cu încetul, cu împrejurimile casei noastre şi i-am cer- j cetat toate zănoagele şi toate albiile pâraielor, fără să mai găsesc pe

undeva Un lemn de arin măcar aproximativ atât de bun, şi după ce, pe de altă parte, chiar şi cel ce mi-a fost trimis din mai multe localităţi, la cererea mea, s-a dovedit inferior celui de aici. Am pus să se execute deasupra arinieştei o lucrare hidrotehnică, ca să feresc plantaţia de o eventuală inundare sau de o acoperire cu prundiş, şi să dirijez viiturile într-o altă albie. Vecinii mei s-au încredinţat de utilitatea acestei culturi, iar doi dintre ei au sădit chiar, în soluri sterpe, care nu puteau fi desecate, asemenea arini. Dacă au izbândit, nu se poate şti încă, deoarece plantele sunt încă prea tinere.

Am privit pilcurile de arini şi apoi ne-am văzut de drum.

Am mers de-a lungul pajiştii, am ajuns lângă o dumbravă, am trecut peste lucrarea hidrotehnică, despre care vorbise amfitrionul meu, şi am început să dăm ocol nu numai grădinii, ci întregii coline, pe care, printre grâne, se afla casa.

Întrucât razel^ soarelui au devenit din ce în ce mai calde, deşi nu chiar fierbinţi, m-a mirat că niciunul dintre cei doi însoţitori ai mei nu purta niciun acoperământ pe cap. Ieşiseră din casă în capul gol. Bătrinul oferea strălucirii soarelui belşugul părului său alb, iar pupilul său avea pe creştet cârlionţii castanii, deşi, lucioşi. Nu ştiam dacă ei doi, fără nimic pe cap, păreau ciudaţi faţă de mine, sau eu, cu pălăria mea de drumeţ, faţă de ei. Tânăr rul avea cel puţin avantajul că soarele îi îmbujora şi mai mult obrajii, punând pe ei culori şi mai frumoase decât avea de obicei.

îmi plăcea să-l privesc. Mersul lui uşor era o zi veselă de primăvară, faţă de călcătura hotărâtă şi cumpănită, deşi încă energică, a însoţitorului său, iar trupul său zvelt era începutul voios, pe când cel al tutorelui său înclinarea înspre sfârşit. În ceea ce priveşte comportarea, tânărul s-a arătat rezervat şi modest. Nu se vâra în vorbă dacă nu era întrebat. I-am adresat adesea cuvântul, întrebându-l de diferite lucruri, mai cu seamă de unele în legătură cu ţinutul din jur, pe care presupuneam că le cunoaşte. Mi-a răspuns plin de siguranţă şi cu un anumit respect faţă de mine, deşi, ca vârstă, nu eram atât de departe de el ca tutorele lui. Chiar şi acolo unde drumul era destul de lat, a mers aproape tot timpul în spatele nostru.

După ce am înconjurat complet colina, trecâad prin faţa mai multor locuinţe săteşti, am urcat spre casă pe aceeaşi parte şi pe acelaşi drum pe care ne suiserăm în seara din ajun. Când am

ajuns sus, ne-au întâmpinat trandafirii, aşa cum mă întâmpinaseră şi în ajun. La vederea lor am folosit prilejul şi i-am pus amfitrionului meu o întrebare în legătură cu trandafirii, pe care aveam de gând că i-o pun încă de când îi văzusem prima dată. L-am rugat, ca să-i putem privi mai bine, să ne apropiem mai mult de terenul cel mare, acoperit cu nisip. Ne-am apropiat, şi ne-am pomenit în faţa peretelui năpădit de trandafiri, care acopereau partea de jos a casei albe.

I-am spus că, de vreme ce cultivă atâtea soiuri, ian plantele au ajuns aici la o desăvârşire ca nicăieri aiurea, sunt convins că e un mare prieten al trandafirilor.

— Într-adevăr, această floare mi-e foarte dragă, – a1 răspuns el.

— O socotesc şi drept cea mai frumoasă, şi nuj mai ştiu, zău, care dintre aceste două sentimente a izvo-l rât din celălalt.

— Şi eu aş înclina, – am spus eu, – să socotesc trandafirul drept cea mai frumoasă floare. Camelia îi sea-l mănă, este gingaşă, luminoasă şi pură, adesea plină da măreţie; nouă, totuşi, ni se pare cam ciudată; are, ce-| drept, o anumită distincţie, dar îi lipseşte moliciunea tran-l

. Dafirului, sau, dacă mă pot exprima astfel, dulceaţa luij Despre miros nici să nu mai vorbim, căci n-are ce căuta în discuţia noastră.

— Nu, – a spus el, – n-are ce căuta, dacă vorbin| despre frumuseţe; dacă însă facem abstracţie de frumu^ seţe şi vorbim despre miros, cred că nu există nici imul! care să egaleze drăgăleşenia miresmei trandafirului.

— Problema s-ar putea discuta în contradictoriu, fie| care susţinându-şi propria preferinţă, – am răspuns eu, – dar trandafirul va avea cu siguranţă cu mult mai mul „partizani decât adversari. Este preţuit şi în zilele noastr® aşa cum a fost preţuit şi în trecut. Imaginea lui este cei mai des folosită în metafore, cu culoarea lui se împodo# beşte tinereţea şi frumuseţea, cu el se împresoară casele^ mirosul lui este socotit giuvaier şi este transportat ca ua bun de preţ, şi au existat popoare care au ocrotit cu străşnicie cultura trandafirului, ca de pimă romanii război- nici, care se şi încununau cu trandafiri. Trandafiml devine deosebit de îmbietor atunci când este pus în valoare ca aici, când este onorat şi, într-un fel, măgulit, prin varietate şi printr-o iscusită grupare de soiuri. În primul rând,

vedem aici o adevărată dictatură a trandafirilor, iar în al doilea rând, sunt repartizaţi pe vasta faţadă albă a casei, cu care contrastează. În faţa lor se află terenul acoperit cu nisip alb, iar acesta, la rindul lui, este despărţit de ogor printr-o panglică de catifea verde, care este fâşia de pajişte, şi printr-un tiv decorativ verde, care este gardul viu.

— Nu m-am gândit anume la asta când i-am plantat, – a spus el, – deşi am avut grijă să se prezinte cât mai frumos cu putinţă.

— Nu înţeleg însă cum de s-au putut dezvolta atât de bine aici, – am replicat eu.

— De fapt, aici au cele mai neprielnice condiţii: spalierul de lemn, de care sunt încătuşaţi, zidul alb care absoarbe razele dogoritoare ale soarelui, streaşina care fereşte de ploaie, de rouă şi de acţiunea bolţii cereşti, şi în sfârşit însăşi casa, care împiedică trecerea slobodă a aerului.

— Noi n-am obţinut această dezvoltare decât încetul cu încetul – a răspuns eL – La început am săvârşit o mulţime de greşeli. Am tras însă învăţămintele cuvenite, aşa că după aceea am lucrat corect. Pământul care le prieşte cu osebire trandafirilor a fost în parte adus de aiurea şi în parte preparat aici în grădină, după indicaţiile găsite în cărţile de specialitate, procurate anume în acest scop. N-am venit pe aceste meleaguri chiar cu totul neştiutor, am mai cultivat şi înainte trandafiri, şi mi-am aplicat aici experienţa. După ce a fost gata pământul am săpat în faţa casei un şanţ adânc şi lat şi l-am umplut cu ţarină. După aceea am instalat spalierul de lemn, vopsit din belşug cu culoare de ulei, pentru ca apa să nu-l poată face să putrezească, şi într-o primăvară am sădit în pământul afânat trandafirii pe care i-am crescut eu însumi sau care mi-au fost trimişi de nişte floricultori. Pe măsură ce au crescut au fost legaţi şi, de-a lungul anilor, răsădiţi, înlocuiţi, tunşi şi aşa mai departe, până ce, încetul cu încetul, peretele s-a umplut. În grădina au fost instalate răsadniţele, cum am zice pepiniera, în care sunt cultivaţi cei care urmează să ajungă cândva aici. Împotriva soarelui am pus să se monteze sub acoperiş un rulou de pânză, care, * tras uşor cu ajutorul unor sfori, poate fi preschimbai, deasupra trandafirilor, într-un fel de acoperiş, 3 menit. Să nu lase să pătrundă decât raze filtrate. Tulpinile J sunt astfel apărate de soarele prea fierbinte din timpul ţ verii, iar florile de razele solare care ar putea să le dăuneze. Cel de astăzi nu li se

pare prea fierbinte. După cum vezi, îl suportă,. Plini de voioşie. În ceea ce priveşte roua şi ploaia, despre care ai vorbit, află că spalierul nu este fixat atât de aproape de casă, încât să împiedice cu totul acţiunea cerului liber. Pe trandafiri se adună roua, ba cad pe ei chiar şi picături de ploaie. Pentru ca să putem veni totuşi în ajutorul trandafirilor şi să le dăm apă atunci când cerul o refuză, avem sub streaşină un cilindru gol, prevăzut cu orificii extrem de fine, şi care poate fi umplut cu apă din nişte butoaie aşezate sub acoperiş. Printr-o apăsare uşoară, orificiile se deschid, şi apa cade pe trandafiri ca roua. Este o privelişte cu adevărat plăcută să vezi, pe timp de secetă, că apa picură de pe frunze şi crengi, înviorându-le. Şi, în sfârşit, ca să nu lipsească aerul, aşa cum te temi. Există un mijloc lesnicios. Mai întâi, pe această colină se simte în permanenţă o adiere, care lunecă pe peretele casei. Dacă însă florile au totuşi nevoie de aer, în zilele foarte calme, atunci deschidem toate ferestrele parterului, atât cele de pe această faţadă, cât şi cele de pe faţada opusă. Întrucât faţada opusă este orientată spre miazănoapte, unde este răcoare datorită umbrei, aerul de acolo intră prin acele ferestre şi iese prin cele* dinspre trandafiri. Chiar şi în zilele în care nu adie nici *m* cea mai slabă boare se poate observa aici un freamăt Im* al frunzelor.

— Aţi luat măsuri temeinice, – am replicat eu, —X care dovedesc că iubiţi trandafirii, dar ele singure nu ex-; plică totuşi desăvârşirea fără seamăn a acestor plante, o § desăvârşire cum n-am mai întâlnit nicăieri: aici nu Se vede a nicio floare neîmplinită, nicio ramură uscată, nicio * frunză neregulată.

— Faptul se explică totuşi, în bună parte, prin măsurile luate, a spus el.

— Datorită orientării locului spre miazăzi, precum şi dispozitivelor pe care le-am instalat, acţiunea aerului, a soarelui şi a ploii a fost îmbunătăţită, atâta cât este posibilă aici o îmbunătăţire. Încă şi mai mult ne-am ocupat de pământ. Întrucât nu ştim care este temeiul ultim al dezvoltării fiinţelor vii în general, mi-am zis că trandafirilor ar trebui să le priască ceea ce provine de la trandafiri. Aşa încât am dispus să se adune toate de- şeurile de trandafiri, mai cu seamă frunzele şi chiar ramurile răsurilor, din întregul ţinut. Deşeurile sunt apoi strânse în mormane, într-un colţ mai retras al grădinii noastre, unde sunt expuse acţiunii aerului şi a ploii. Aşa se prepară pământul

prielnic trandafirilor. Dacă într-un morman nu se mai vede nicio urmă de substanţă vegetală şi nu i se mai înfăţişează privirii decât pământ moale, acesta este dăruit trandafirilor. Plantele nou sădite primesc în groapa lor atâta ţărână, cât să le ajungă câţiva ani. Trandafirii mai vârstnici, care s-au alimentat vreme mai îndelungată din pământul în care au fost sădiţi, primesc o porţie de pământ proaspăt. Ori se îndepărtează pământul de deasupra rădăcinilor şi li se dă altul nou, ori sunt scoşi cu rădăcină cu tot, iar locul este reumplut în întregime cu pământ proaspăt. Este surprinzător de vizibil cât de mult se bucură frunzele şi florile de acest dar. Dar în po- -fida pămân. Tului şi a aerului şi a soarelui şi a umezelii, n-ai vedea aici trandafirii atât de frumos dezvoltaţi, dacă nu le-am fi dăruit şi o altă îngrijire, – deoarece mereu apar defecţiuni, ale căror cauze nu le putem stabili, sau cărora, chiar dacă le-am stabilit cauzele, nu le putem veni de hac. La urma urmei, plantele sunt lovite şi ele, ca orice organism viu, de moartea-naturală. La noi, plantele bolnave sunt scoase numaidecât din pământ, duse în grădină, ca într-un fel de bolniţă a trandafirilor, şi înlocuite cu altele din pepinieră. Arbuşti morţi nu prea se întâlnesc aici, deoarece sunt înlăturaţi încă în timpul uscării lor. Dacă însă vreo cauză ucide repede un arbust, acesta este îndepărtat fără întârziere. Tot aşa, şi porţiunile care se îmbolnăvesc sau se prăpădesc sunt desprinse de pe spalier. Epoca cea mai prielnică este primăvara, când crengile sunt libere. Atunci punem scări cu două aripi, care ne îngă- duie să ajungem la toate elementele plantelor, şi cercetăm * întregul spalier. Curăţim coaja, o îngrijim, îi oblojim rănile, legăm crengile, şi le retezăm pe cele nefolositoare. Î Dar şi vara îndepărtăm de îndată orice frunză stricată şi ■ orice floare neîmplinită. Încetul cu încetul, toţi cei din j| casă au început să iubească trandafirii, îi îngrijesc cu (plăcere şi dau neîntârziat de veste când se iveşte vreun ji beteşug. Şi prin împrejurimi, oamenii au îndrăgit aceste» a flori, le sădesc în grădini şi le îngrijesc, iar eu le dăruiesc § oamenilor plante din răsadniţele mele şi îi învăţ cum să le j cultive. La două leghe de aici este un ţăran care, ca şi * mine, are trandafiri pe un perete întreg al casei sale.®

— Cu dt mai întemeiată îmi pare metoda dumnea- 1 voastră de a cultiva trandafirii, – am răspuns eu, – şi* cu cât mai întemeiată o consideraţi chiar dumneavoastră,» cu atât mai tare

mă simt îndemnat să întreb de ce cui: 1-8 vaţi trandafiri tocmai şi în mod preferenţial pe acest pe-] rete al casei dumneavoastră, unde nu beneficiază de uni amplasament prea prielnic şi unde trebuie luate atâtea şi atâtea măsuri, ca să li se asigure o dezvoltare deplină. Ce-i drept, se prezintă foarte frumos, dar n-ar putea oa ’e să fie cultivaţi în grădină în locuri şi în condiţii care| i-ar putea face să crească tot atât de frumoşi, ba chiar şi j mai frumoşi decât aici, şi unde aţi mai avea şi avantaj ui 3 că îngrijirea lor ar fi mult mai lesnicioasă?

— Am sădit trandafirii la peretele casei, – a răs-j puns el, – fiindcă de această floare este legată o amin-J tire a mea din tinereţe, ceea ce face să-mi fie drag modul* de a-i cultiva astfel. Cred că numai şi numai de aceea îmi* par atât de frumoşi trandafirii şi că de aceea îmi dau atâta» ostenească ca să-i îngrijesc aşa cum îi îngrijesc.

— N-aţi pomenit nimic despre gângănii, – am repli-l cat eu.

— Ştiu însă din experienţă că nicio specie vege- j talã, exceptând poate plopul, nu este bântuită cu atâta lă-l comie ca trandafirul de diferitele specii şi neamuri de| insecte care îl populează şi îl desfigurează. Aici nu văd nicio urmă a acestei calamităţi, de parcă nici n-ar existat sau de parcă trandafirul ar fi izbăvit de ea prin cine ştie; ce mijloc artificial. Că doar n-o să puneţi să fie înlăturat, ; ca pe o frunză bolnavă, fiece gândăcel, fiece păianj în, – fiece păduche-de-frunză! Dar asta mă mai duce şi la altă problemă, despre care mi-am propus să vă pun o întrebare, pe care aş mai fi pus-o desigur într-un moment prielnic, înaintea plecării mele, dar pe care îmi iau îngăduinţa să vi-o pun acum, de vreme ce mi-aţi încuviinţat, cu atâta amabilitate şi bunăvoinţă, să arunc o privire asupra rânduielilor acestei proprietăţi. În timpul drumeţiei mele la şes am avut deseori prilejul să observ că pomii fructiferi au multe crengi golaşe, sau că frunzişul le este vătămat ori urâţit, ca urmare a acţiunii omizilor. Fenomenul acesta nu prea mi-a bătut la ochi, deoarece îl cunoşteam încă din tinereţe şi nu se manifesta într-o măsură neobişnuit de mare; dar mi-a bătut la ochi faptul că, la fel ca la aceşti trandafiri, în toată grădina dumneavoastră nu se zăreşte niciun semn al unui asemenea necaz: nicio mlădiţă uscată, nicio creangă golaşă „nicio codiţă a unei frunze roasă, ba nici măcar o foaie vătămată a verzii, din care albiliţa se înfruptă cu atâta poftă. Păzind această sănătate a plantelor, mi-

au venit iarăşi în minte stricăciunile pe care le văzusem în ţinut, şi m-am hotărât să vă întreb dacă aţi luat măsuri speciale, de vreme ce curăţirea de omizi şi de gângănii s-a dovedit a fi peste tot neîndestulătoare.

— Prin curăţirea de gângănii, ce-i drept, nu ne-am fi putut feri de urâţire nici trandafirii, nici pomii şi arbuştii din grădină, – a răspuns el.

— Avem, într-adevăr, alte metode împotriva lor. Trebuie să-ţi mărturisesc un lucru: mă bucură faptul că ai remarcat în grădina mea absenţa acţiunii omizilor, şi am să-ţi dau cu dragă inimă explicaţia, îndeosebi pentru că metoda s-ar putea răspândi. Dar pentru ca să-ţi dau răspunsul la întrebare, locul cel mai nimerit este grădina, fiindcă acolo pot să-ţi arăt, pentru confirmare, o seamă de dispozitive, care vor sluji drept dovezi. Dacă n-ai nimic împotrivă, să ne ducem în grădină, unde, după drumul de la fermă până sus, n-are să fie neplăcută o scurtă odihnă pe o laviţă.

— Lăsaţi-mă să mai privesc o clipă -aceşti trandafiri, – am spus eu.

— Cum ţi-e voia, – a răspuns el.

M-am apropiat mai întâi de spalier ca să privesc totul în amănunt. Am văzut acum într-adevăr pământul curat, în care erau înfipte tulpinile şi pe care nu creştea niciun firicel de iarbă. Am văzut spalierul de lemn, vopsit cu îngrijire, de care erau legaţi arbuştii şi pe care erau întinse crengile, în aşa fel încât nu se vedea niciun loc liber pe peretele casei. De fiecare tulpină atârna, scris pe hârtie şi vârât într-un tub de sticlă, numele florii. Aceste tuburi de sticlă erau apărate de ploaie, fiind sus astupate, jos răs- frânte şi prevăzute cu un mic jgheab de scurgere. După ce am privit de aproape m-am dat înapoi şi am privit din nou, câteva clipe, întregul perete acoperit cu flori. În cele din urmă am spus că acum ne putem duce în grădină.

Ne-am apropiat de grilajul porţii. Bătrânul a apăsat, ca în ajun, când mi-a dat drumul să intru. Poarta s-a deschis, şi am păşit în gradină. Acolo ne-am apropiat de o laviţă, care se afla în umbra plăcută a după-amiezii. După ce ne-am aşezat, amfitrionul meu a spus:

— Mijloacele noastre de a apăra de desfrunzire arborii, arbuştii şi plantele mai mici sunt atât de simple şi atât de temeinic legate de natură, încât ar fi ruşinos să le mai înşir,

dacă pe de altă parte n-ar fi adevărat şi că ele nu sunt folosite peste tot. În ceea ce priveşte desfrunzirea copacilor şi a crengilor, ea nu se datorează întotdeauna omizilor, ci adesea, cu timpul, şi altor cauze. Împotriva desfrunzirii totale a întregului copac şi deci a morţii lui suntem la fel de lipsiţi de mijloace de apărare ca şi împotriva morţii omului; dar copacul nu trebuie lăsat până ajunge să zacă mort în grădină, ci, dacă prin retezarea crengilor uscate i s-a dăruit în repetate rânduri puterea de a reîntineri, şi-apoi, treptat, acest mijloc începe să nu-şi mai confirme efectul, îi faci atât copacului, cât şi grădinii, un mare bine dacă îi desparţi. Aşadar, un asemenea copac nu are ce căuta într-o grădină cât de cât îngrijită, şi nici pe alt sol. Dar pentru ca nici măcar unele porţiuni ale copacului să nu se desfrunzească, avem mai multe mijloace. Anume: să-i dăm copacului ceea ce îi trebuie, şi să-i luăm ceea ce îi dăunează. De aceea, condiţia de căpetenie este să nu sădim niciodată un copac într-un loc în care nu poate să trăiască. Niciun om cu scaun la cap nu va sădi niciodată copaci în locuri care le refuză viaţa. Mai există însă şi locuri care nu sunt prielnice numai pentru că nu sunt lucrate, sau pentru că le lipseşte ceva ce-i este necesar unei anumite plante. Ca să putem spune că am pregătit bine locul, am săpat o groapă, înainte de a sădi copacul, şi am umplut-o cu pământ afinat, dar am săpat-o atât de mare şi de adâncă, încât copacul să poată ajunge laadânci bătrâneţe până să fie nevoit să-şi întindă rădăcinile în sol nelucrat. Chiar şi trunchiurile vechi, pe care le-am găsit aici şi a căror stare nu mi-a plăcut, le-am făcut să renască la o nouă viaţă, scoţându-le de la locul lor, afânând pământul în care crescuseră şi replantându-le. Dar înainte de a fi săpat groapa, înainte de a fi aşezat pomul în ea, am mai încercat să stabilim, din experienţă sau din cărţi, ce-i mai trebuie în afară de pământ, şi ce loc să-i hărăzim. Copacul pentru care nu se găseşte un loc prielnic în grădină nici n-are ce căuta în grădină. Copacii care au nevoie de mult aer i-am pus la aer, pe cei care iubesc lumina, la lumină, pe cei care preferă umbra, la umbră. Ocrotiţi de cei de statură mai mare sau mai. Rezistenţi la vânt i-am sădit pe cei care aveau nevoie de ocrotire. Cei care nu suportă frigul şi bruma se află în preajma zidurilor sau în locuri călduroase. Şi în felul acesta cresc acum toţi, datorită propriei lor vitalităţi şi hranei naturale. Primăvara, fiecare trunchi şi crengile lui cele

mai groase sunt spălate şi curăţite cu peria şi cu clăbuc de săpun. Cu ajutorul periei sunt îndepărtate-substanţele străine care i-ar putea dăuna copacului, iar spălatul este o baie folositoare scoarţei, care, ca şi pielea animalelor, este de cea mai mare însemnătate pentru viaţă. Totodată, trunchiurile devin astfel mai frumoase. Copacii noştri nu au muşchi, scoarţa lor e curată, iar cea a cireşilor aproape la fel de fină ca o mătase cenuşie.

Văzusem, într-adevăr, că toţi co, păcii au o scoarţă foarte sănătoasă, dar pusesem fenomenul în legătură cu frunzele lor frumoase şi în general cu buna lor stare, ca o consecinţă inevitabilă.

— Dacă se întâmplă ca, în pofida tuturor prevederilor, unele porţiuni ale copacilor să se desfrunzească totuşi din pricina vânturilor, a frigului sau a altor factori, – a continuat amfitrionul meu, – acele porţiuni sunt înlăturate, primăvara, când tundem copacii. Tăietura este lipită apoi cu un chit trainic, pentru ca să nu pătrundă umezeală în lemn şi să işte vreo boală în partea încă sănătoasă. În felul acesta nu s-ar mai putea vedea niciodată în grădină o des- frunzire, dacă n-ar veni vrăjmaşi din afară, care să încerce s-o provoace. Astfel de vrăjmaşi sunt grindina, ruperile de nori şi alte asemenea fenomene meteorologice, împotriva cărora nu există leac. Dar nici nu aduc stricăciuni prea mari. Sunt rare pe meleagurile noastre, iar efectele lor pot fi uşor remediate prin înlăturarea rapidă a părţilor vătămate, prin lăstari tineri şi prin răsădiri. Dar vrăjmaşi şi mai primejdioşi sunt insectele, care pot strica bunătate de grădină, îi pot altera frumuseţea şi îi pot da, în câţiva ani, o înfăţişare cu adevărat jalnică. Aceasta este problema despre care am spus că o voi pomeni la urmă. Uite, grădina noastră este scutită anul acesta de plaga gângăniilor, pe care, după cum ai spus, le-ai observat, în timpul drumeţiei, la alţi copaci.

— Am văzut, în locuri călduroase şi ferite de vânt, nişte meri aproape complet desfrunziţi, – am răspuns eu.

— Am întâlnit mai multe asemenea cazuri. Dar crengi izolate desfrunzite sau frunzişul unor copaci întregi stricat am văzut adeseori. Numai că n-am socotit că este un rău prea mare şi n-am tras concluzia că avem un an prost, deoarece ştiam că asemenea distrugeri se ivesc mereu şi că pagubele pricinuite, dacă nu întrec măsura, nu înseamnă mare lucru. Am privit

fenomenul ca pe ceva ce este în firea lucrurilor.

— Cred că n-ai avut dreptate, – a spus amfitrionul meu.

— Fenomenul acesta aduce întotdeauna pagubă, şi dacă socotim paguba pe ţinuturi întregi, s-ar putea să fie foarte însemnată, la care se mai adaugă şi cealaltă, că trebuie să priveşti copacul desfrunzit. Iar fenomenul nu este nici în firea lucrurilor. Există un mijloc de a-i veni de hac, şi anume un mijloc care, în afara eficacităţii lui, mai este şi foarte frumos, aşa că ne dăruieşte, pe lângă folos, şi o plăcere, prin care natura parcă vrea să ne călăuzească spre aplicarea lui. Totuşi, aşa cum am spus adineauri, acest mijloc este folosit mai puţin decât toate, ba chiar lumea se arată, pe alocuri, plină de zel în. A-1 nimid. Cred că ai luat cunoştinţă de acest mijloc.

L-am privit întrebător.

— N-ai auzit în grădina noastră ceva ce ţi-a atras în mod deosebit atenţia? — a întrebat el.

— Cântecul păsărilor, – am răspuns eu prompt.

— Ai observat corect, – a replicat-el. —"Păsările sini, în această grădină, mijlocul nostru împotriva omizilor şi a gângăniilor dăunătoare. Ele curăţă arborii, arbuştii, plantele mici şi, fireşte, şi trandafirii, cu mult mai bine decât ar fi putut să facă această treabă mina omului sau oricare alte mijloace. De când aceşti muncitori agreabili ne vin în ajutor, în grădina noastră nu s-a mai întâmplat nici în acest an, nici altă dată, vreo vătămare datorită omizilor, căci, oricât de neînsemnată ar fi fost, tot am fi observat-o.

— Dar păsări sunt pretutindeni, – am răspuns eu.

— Să fie ele oare mai numeroase în grădina dumneavoastră, ca s-o poată ocroti mai bine?

— Sunt într-adevăr mai numeroase în grădina noastră,

— A replicat el, – cu mult mai numeroase decât în orice alt loc din ţară şi poate şi din alte ţări.

— Şi cum a fost adusă încoace o asemenea mulţime?

— Am întrebat eu.

— Lucrurile se petrec aşa cum am arătat adineauri despre copaci. Trebuie să li se creeze condiţii favorabile, dacă vrem să le avem într-un anumit loc; numai că vieţuitoarele nu trebuie mai întâi sădite în acel loc, ca arborii, ci vin singure, mai cu seamă păsările, a căror strămutare este atât de lesnicioasă.

— Şi care sunt condiţiile favorabile? — am întrebat eu.

— În primul rând ocrotirea şi hrana, – a răspuns el.

— Cum poate fi ocrotită o pasăre? — am întrebat.

— Nu poate fi ocrotită, – a spus amfitrionul meu, – ci se ocroteşte singură; dar i se poate da prilejul de a se ocroti. Păsările eântătoare, care nu au arme de apărare, caută adăpost, împotriva vrăjmaşilor şi a vremii rele, în scorburi de copaci, sau în cavităţile găsite în stânci ori în ziduri, atât de strimte, încât duşmanul lor, de obicei mai mare, să nu le poată urma, şi atât de adânci, încât acesta să nu poată ajunge până la fund cu ciocul sau cu laba. Unele, ca gheonoaia, îşi făuresc ele însele scobiturile în copaci. Altele se pitesc în hăţişuri, în care păsările de pradă, ne- văstuicile şi alţi asemenea urmăritori nu pot să pătrundă, în acţiunea lor de auto-apărare, păsările sunt preocupate, mai mult decât de propria lor ocrotire, de ocrotirea puilor lor, pe care îi ţin în acele ascunzişuri. Abia atunci când nu mai sunt de găsit asemenea locuri sigure, iar timpul presează, pasărea cântătoare se mulţumeşte să locuiască şi să, clocească în locuri mai proaste. Dacă un ţinut are multe] asemenea refugii, putem deduce, fără să greşim, că are şi j multe păsări, dacă nu lipsesc celelalte condiţii. Gândeş- 1 te-te numai la un acoperiş vechi şi stricat al unei turle, în jurul căruia, roiesc stăncuţele şi lăstunii. Dacă vrem să | atragem păsări într-un ţinut, trebuie să creăm asemenea refugii, şi cât mai bune. Nu putem scobi stânci sau trunchiuri de copaci, dar putem atâma peste tot în copaci nişte 1 găvane de lemn. Ceea ce şi facem. Confecţionăm aceste găvane destul de adânci, le îndreptăm orificiile în direcţia opusă furtunilor şi viscolelor, în general înspre miazăzi, şi le facem doar atât de largi, pentru ca păsările cărora le sunt menite să poată intra sau ieşi. Vei fi văzut aceste găvane în copacii din grădina noastră.

— Le-am văzut, – am răspuns eu – şi am bănuit vag la ce ar putea sluji, dar din pricina altor impresii am uitat de ele.

— Dacă ne mai plimbăm niţeluş prin grădină, – a spus amfitrionul meu, – mai putem vedea câteva. Pentru păsările care îşi fac cuibul în tufişuri creăm în tufişurile noastre o împletitură atât de deasă de mărăcini şi de crengi spinoase, încât chiar şi un bondar cu greu s-ar putea strecura ca să intre sau ca să iasă; dar pasărea îşi găseşte totuşi o intrare şi-şi clădeşte acolo cuibul. Dacă vrei, poţi să vezi. Câteva asemenea cuiburi. Partea lor nostimă este că putem privi familiile de păsări

în propria lor gospodărie, ceea ce este cu neputinţă la cele care îşi. Fac cuiburile în scorburi. În felul acesta ocrotim păsările mai mici, de care avem nevoie în grădină. Cele mari, care se pot apăra cu ciocul, cu ghearele şi cu aripile, sunt socotite la noi mai degrabă duşmani decât prieteni, şi nu le tolerăm.

— S-a întrerupt, dar după un răstimp a continuat: – Pe lângă ocrotire, păsările mai au nevoie şi de hrană. Ele evită locurile sărace în hrană şi se deosebesc astfel de oameni, care uneori parcurg distanţe mari ca să se ducă tocmai acolo unde nu-şi pot agonisi întreţinerea. Păsările adecvate pentru grădina noastră se hrănesc mai ales cu viermi şi cu insecte, dar dacă într-un loc prielnic clădirii cuiburilor numărul de păsări ajunge atât de mare încât nu-şi mai găsesc hrana, o parte migrează şi-şi caută aiurea cele trebuincioase traiului. De aceea, dacă vrem să reţinem într-un loc un număr atât de mare de păsări, încât să fim pe deplin încredinţaţi că vor fi destule spre a preveni pagubele chiar şi în anii cei mai bogaţi în insecte, trebuie să le oferim cu mâinile noastre, în afara de hrana dăruită de natură Şi una artificială. Dacă procedăm astfel, putem creşte într-un loc oricâte păsări dorim. Dar, ca să nu pierdem din vedere scopul urmărit, trebuie să avem grijă să le dăm de mâncare numai atâta cât este nevoie pentru a împiedica o înfometare. În această privinţă nu este de temut, în general, că alimentaţia artificială întrece măsura, deoarece păsările preferă în orice caz insectele. Numai atunci când această hrană arificială este prea îmbietoare pentru ele, se poate bănui că s-a întrecut măsura, ceea ce se poate constata lesne după înmulţirea insectelor. O oarecare experienţă ne îngăduie să ţinem calea cea dreaptă. Iama, când unele specii rămân aici, şi în epocile în care hrana naturală le lipseşte cu desăvârşire, trebuie hrănite complet, dacă vrem să le păstrăm. Datorită îngrijirilor noastre, unele păsări, care, primăvara, îşi mai căutau locurile unde să-şi dureze cuiburile, au rămas în grădina noastră. Văzând că aici se bucură de confort şi că hrana le este asigurată, s-au întors în anul următor, sau, dacă erau păsări necălătoare, n-au mai plecat deloc. Dar întrucât şi puii au simţământul patriei şi deci prefera să rămână în locul unde au văzut lumina zilei, şi-au ales şi ei grădina ca viitoare reşedinţă. Păsărilor aflătoare aici li s-au alăturat, din când ân când, şi imigranţi, şi astfel an de an sporeşte numărul lor în grădină şi chiar în împrejurimi. Până şi unele păsări care nu

obişnuiesc să locuiască în grădini, ci mai mult în păduri şi în tufişuri izolate, au poposit uneori la noi, şi fiindcă] e-a plăcut, au rămas aici, cu toate că au dus poate lipsă de unele lucruri, pe care le-ar fi avut în pădure şi în singurătate. În hrană includem şi lumina, aerul şi căldura, pe care le dăruim, după trebuinţă, punând cuiburile de lemn în cele mai felurite puncte ale grădinii, pentru ca perechile să şi le poată alege pe cele mai călduroase sau mai răcoroase, pe cele mai aerisite sau mai ânso- rite. Păsările pentru care nu se poate găsi un loc prielnic nu se află aici. Acestea sunt numai păsările care nu fac parte din fauna meleagurilor noastre şi de care deci nici nu avem nevoie. Îfl epocile de migraţie ne mai vizitează şi păsările călătoare în trecere de două ori pe an pe aici. De fapt, ele n-au dreptul să primească de pomană, dar de vreme ce se amestecă printre cele de baştină, se înfruptă şi ele din strachina acestora şi apoi pleacă mai departe.

— Şi. În ce chip le daţi păsărilor hrana trebuincioasă?

— Am întrebat.

— Avem diferite metode, – a răspuns el.

— Unele păsări, când mănâncă, au teren ferm sub picioare, ca bunăoară gheonoaiele, care ciocănesc cu pliscul în copaci, sau cele care îşi caută hrana pe pământ plat. Altora, îndeosebi păsările de pădure, le plaoe clătinarea crengilor când mănâncă, deoarece îşi caută hrana tocmai în acele crengi. Celor dinţii li se presară hrana peste tot locul, iar ele ştiu s-o găsească. Celorlalte li se întind nişte grătare, atârnate de sfori, şi pe care se află mincarea, îndesată în troace mici sau înfiptă pe beţe. Păsările se apropie în zbor şi se leagănă pe grătar, ciugulind. Încetul cu încetul devin încrezătoare, şi până la urmă nu se mai ţin de tipic, încât şi cele care mănâncă pe teren ferm, şi cele învăţat* cu legănarea crengilor, zburdă pe aria de hrănire a orătăniilor, cea de lângă seră, unde m-ai văzut azi dimineaţă.

— Treaba de azi dimineaţă am socotitr-o mai curând în- timplătoare, decât intenţionată. — am spus eu.

— O fac cu dragă inimă când sunt de faţă, – a replicat el, – cu toate că ar putea s-o facă şi alţii. Pentru păsările mai sfioase, cum sunt cele proaspăt sosite şi cele de pădure, avem locuri mai retrase, unde le punem hrana. Pentru păsările mai prietenoase şi mai sociabile am născocit chiar un procedeu foarte comod şi plăcut. Am în casă o cameră, unde de ferestre

sunt fixate nişte scândurele, pe care pun hrana. Oaspeţii înaripaţi se apropie de bună voie şi iau masa în faţa ochilor mei. De aceea am şi preschimbat camera în cămară şi păstrez acolo, în dulapuri, ale căror despărţituri sunt prevăzute cu etichete, hrana alcătuită din grăunţe, sau care nu este expusă unei alterări rapide.

— Camera din colţ, – am spus eu, – al cărei rost nu l-am înţeles. Scândurelele le-am crezut policioare pentru ghivece de flori, cu toate că nu mi s-au părut destul de bune pentru acest scop.

— Păi atunci de ce n-ai întrebat? — a replicat eL!

— Am avut de gând, daT pe urmă am uitat, – am răspuns eu.

— Întrucât cele mai multe cântătoare se hrănesc cu insecte, – şi-a continuat el expunerea, – nu e chiar de tot uşor să le prepari tuturora hrana. Deoarece însă o bună parte dintre ele, pe lângă gângănii, nu dispreţuiesc nici grăunţele, în cămară se găsesc toate seminţele de pe câm- piile şi din pădurile noastre, şi când se epuizează sau se învechesc, le înlocuim cu altele proaspete. Păsărilor cărora nu prea le plac grăunţele, li se amestecă printre grăunţe resturi de la masa noastră: carne fragedă, fructe, bucăţele de ouă răscoapte, legume şi altele. Piţigoiul, dacă îşi face datoria, prinzând insecte, şi mai cu seamă când îşi îngrijeşte puii, primeşte bucuros, drept răsplată, o bucăţică de slănină, după care se dă în vânt. Uneori presărăm şi zahăr. Apă se găseşte din belşug în grădină. În fiecare butoi este fixată pieziş o scândurică, pe care păsările pot coborî până la apă. În tufişuri sunt nişte străchini de piattă, în care turnăm apă, iar în desişul din partea nordică a grădinii se află un mic izvor, căruia i-am pus borduri de bolovani.

— Aveţi aşadar enorm de multă bătaie de cap cu aceşti locatari ai grădinii, – am spus eu.

— Te deprinzi uşor, – a răspuns el. — iar răsplata este foarte mare. Nici nu-ţi vine să crezi câtă experienţă dobândeşti, când îngrijeşti ani de zile în şir aceste zburătoare şi-ţi arunci din când în când ochii asupra activităţii lor. Toate mijloacele născocite de oameni pentru a feri plantele de insecte, oricât de desăvârşite ar fi şi cu oricât zel ar fi aplicate, rămân neîndestulătoare, prin natura lucrurilor. Câte mâini omeneşti ar trebui să lucreze pentru ca să descopere nenumăratele locuri în care se prăsesc insectele şi ca să aplice mijloacele de combatere? Nici chiar

locurile complet curăţite nu prezintă certitudine pe timp mai îndelungat, şi trebuie mereu reexaminate. Insectele se înmulţesc şi se răspândesc pe nesimţite şi cu repeziciune în cele mai diferite epoci, pe vrejuri, pe frunze, pe flori, sub scoarţă. Cum li s-ar putea oare descoperi ouăle, ca să fie distruse până nu germinează? Dăunătorii sunt adesea atât de mici, încât abia dacă-i putem descoperi cu ochiul liber, şi adesea se instalează în locuri greu accesibile, ca bunăoară în vârfurile cele mai proeminente ale celor mai subţiri creng: ale copacilor Adesea, stricăciunea s-a produs ou cea mai mare repeziciune, chiar dacă eşti încredinţat că ai fost cu ochii-n patru îrutoate ungherele grădinii, că n-ai lăsat neluat în seamă niciunul şi că ţi-ai îndemnat oamenii să scotocească în mod cât mai amănunţit cu putinţă. Această treabă i-a dat-o Dumnezeu ca sarcină neamului păsăresc şi cu osebire celui al păsărilor mici şi cântătoare, şi într-adevăr, numai neamu. Păsăresc îi face faţă până la capăt. Toate însuşirile insectelor, despre care am vorbit, numărul lor imens, dimensiunile lor infime, prezenţa lor ascunsă şi în sfirşit înmulţirea lor rapidă, nu le ocrotesc împotriva păsărilor. Să vorbim mai întâi despre numărul lor imens. Toate păsările cântătoare, chiar dacă mai târziu mănâncă grăunţe, îşi hrănesc puii cu omizi, insecte, rime, şi întrucât aceşti pui cresc foarte repede şi mănâncă fără încetare, o singură pereche aduce în cuib, într-o singură zi, o cantitate considerabilă de gângănii, dar-mite o sută de perechi în zece, în paisprezece, în douăzeci de zile. Atâta le trebuie puilor până învaţă să zboare. Şi toate locurile, oricât de numeroase ar fi, sunt scotocite de harnicii părinţi. Să vorbim apoi despre dimensiunile infime ale insectelor. Oricât de mici ar fi ele sau larvele şi ouăle lor, tot sunt descoperite de ochii ageri, iscoditori, ai unei păsări. Ba chiar unele păsări, ca scorţarul sau pitulicea, n-au voie să le aducă puilor lor decât fărâme minuscule de hrană, pentru că ei înşişi, când ies din găoace, au deabia mărimea linei muşte sau a unui păianjen mic. Să trecem în sfârşit la camuflarea şi inaccesibilitatea domiciului insectelor: aceşti doi factori nu le apără de ciocul păsărilor, atunci când păsările au nevoie de hrană pentru puii lor sau pentru ele însele. Ce oare ar putea fi inaccesibil pentru o pasăre? Ea se avântă până la crengile cele mai de sus, se anină de coajă şi o sfredeleşte, răzbeşte prin tufişurile cele mai dese, ţopăie în ţărână, şi se strecoară chiar şi

pe sub bolovani şi prin grohotiş. Odată, într-o iarnă, când crengile îngheţate păreau de piatră, am văzut o gheonoaie pestriţă care izbea violent cu ciocul într-o asemenea creangă, ca să-şi scoată din ea hrana. În treacăt fie zis: gheonoaiele mai şi semnalează astfel crengile putrezite şi năpădite de vermină şi care trebuie aşadar să fie înlăturate. În sfârşit, acţiunea neprevăzută şi fulgerătoare a omizilor, pe care omul o descoperă prea târziu, nu poate avea loc, deoarece păsările sunt pretutindeni cu ochii-n. Patru şi o împiedică la timp.

— După o pauză, bătrinul a continuat: – În ce măsură aceste vieţuitoare sunt create anume pentru gângănii reiese din observaţia că-şi împart între ele treaba. Piţigoiul albastru şi piţigoiul de brădet ştiu să găsească ouăle omizii inelare şi ale altor specii de omizi, depuse sub scoarţă în vârfurile cele mai proeminente ale crengilor; piţigoiul moţat cercetează cu atenţie interiorul coroanei copacului; scorţarul ia copacii la rând şi, coborând pe trunchiul fiecăruia, scoate ouăle ascunse; cintezoiul, căruia îi place să-şi instaleze cuibul în conifere, ceea ce ne face să avem şi astfel de arbori în grădină, coboară şi el bucuros din copaci şi se ia pe urmele gândadlor şi ale altor gângănii, fiind ajutat şi chiar întrecut de presuri, pitulici, măcâleandri, care-şi caută şi-şi găsesc hrana pe pământ, sub verze şi în tufişuri. Păsările nu se stânjenesc unele pe altele şi nu-şi reduc activitatea de necrezut, ba chiar par mai degrabă să se îndemne unele pe altele. N-am întreprins anume asemenea observaţii, dar atunci când trăieşti ani de-a rândul printre aceste vieţuitoare, observaţia rezultă de la sine.

— După altă pauză a continuat: – Comportarea acestor vieţuitoare mi-a sugerat şi o idee ciudată, sau, mai bine zis, mi-a întărit-o, căci o aveam de mult Tuturor realităţilor importante, Dumnezeu le-a alăturat nu numai faptul că suntem conştienţi de valoarea lor, d şi un anumit farmec, datorită căruia pătrund în mod plăcut în fiinţa noastră. Acestor mici vieţuitoare atât de folositoare le-a dăruit, pot să spun, glasul de aur, faţă de care nici omul cel mai nesimţitor nu este destul de nesimţitor. În grădina noastră am resimţit mai multă plăcere dedt, uneori, în sălile în care este executată muzica cea mai magistrală. Ce-i drept, pasărea cântă -şi într-o colivie, deoarece pasărea este uşuratică, se sperie foarte tare, se teme, dar uită repede spaima şi teama, sare pe OTice obiect care poate să-i susţină pidoarele,

şi-şi fredonează acolo cântecul pe care l-a învăţat şi pe care îl repetă într-una. Când este prinsă de tânără, sau chiar la o vârstă mai înaintată, uită de sine, îşi uită şi dntecul, ajunge să ţopăie încolo şi încoace într-un spaţiu restrâns, cu toate că altminteri are nevoie de unul mare, şi-şi cântă melodia, dar acum acest cântac este un cântec al obişnuinţei, nu al plăcerii. Avem în grădină o colivie uriaşă, fără sârmă, fără stinghii şi fără uşiţe, unde pasărea cântă, copleşită de extraordinara bucurie căreia i se dăruieşte atât de lesne, o colivie în care putem asculta îngemănarea multor glasuri, ceea ce într-o cameră n-ar fi fost dedt larmă, şi, în sfârşit, o colivie în care putem privi apucăturile domestice ale păsărilor, precum şi gesturile. Lor, atât de variate, şi capabile adesea să smulgă un zâmbet chiar şi celui mai serios observator. Acest mod al nostru de a creşte păsări într-o grădină n-a fost imitat Oamenii nu sunt insensibili faţă de_ frumuseţea păsării şi faţă de muzicalitatea ei; ha chiar aceste două însuşiri sunt neno-ţ rocirea păsării. Oamenii vor să le guste, vor să le guste de foarte aproape, şi deoarece nu pot făuri, ca noi, o colivie cu sârme şi stinghii invizibile, în care ar putea urmări, adevăratul mod de viaţă al păsării, construiesc una cu| sârme şi stinghii vizibile, în care pasărea este închisă şi-şi jj întâmpină moartea timpurie cântând. În felul acesta ei nu? rămân nesimţitori faţă de glasul păsării, dar rămân nesimţitori faţă de suferinţa ei. La aceasta se mai adaugă şi fap-! tul că omului, mai cu seamă la virsta copilăriei, îi face plăcere, datorită slăbiciunii şi înfumurării lui, să prindă, prin isteţime şi iscusinţă, şi să ţină în captivitate, păsări, adică nişte făpturi care, prin capacitatea lor de a zbura şi prin iuţeala lor, nu par subordonate puterii lui. De aceea, prinderea păsărilor a fost, din timpuri străvechi, o plăcere, mai ales pentru tineri, dar trebuie să spunem că este o plăcere foarte crudă, care de fapt ar trebui dispreţuită. Bineînţeles, încă şi mai cumplit şi mai detestabil este să prinzi păsări cântătoare nu de dragul /iersului, ci să le prinzi şi sfl le ucizi ca să le mănânci Cele mai nevinovate şi uneori şi cele mai frumoase vieţuitoare, care ne desfată prin cânte- cul lor fermecător şi prin drăgălăşenia lor, şi care ne fac numai şi aumai bine, sunt urmărite ca nişte răufăcătoare, sunt de cele mai multe ori împuşcate, atunci când dau ascultare instinctului lor de întovărăşire, sau spânzurate, atunci când vor să-şi potolească foamea chinuitoare. Şi toate acestea se

întâmplă pentru a satisface nu o nevoie imperioasă, ci o plăcere sau o toană. Ar fi de necrezut, dacă n-am şti că totuşi lucrurile se petrec aşa, din lipsă de chibzuinţă sau.1 din obişnuinţă. Dar asta dovedeşte tocmai cât de departe suntem încă de adevărata civilizaţie. De aceea, la unele popoare sălbatice, sau la altele, care nu ştiau să-şi înfrâneze lăcomia, sau care nu puteau încă să-şi folosească în chip mai nobil puterile, nişte oameni înţelepţi au creat câte o suprestiţie, menită să salveze o anumită pasăre, numai de dragul frumuseţii sau utilităţii ei. Aşa a devenit rândunica pasăre sacră, care aduce binecuvântare casei unde poposeşte şi pe care, dacă o răpui, săvârşeşti un păcat. Şi cu greu se găseşte o pasăre mai vrednică de o asemenea cinste decât rândunica, zburătoarea atât de frumoasă şi care aduce. Foloase incalculabile. Aşa a fost pusă şi barza sub ocrotire divină, iar graurilor le atârnăm căsuţe de lemn în copacii noştri. Trag nădejde că, atunci când vecinilor noştri li se vor deschide ochii cu privire la succesul şi la foloasele creşterii păsărilor cântătoare, vor începe şi ei, poate, să ne imite, deoarece sunt cu osebire sensibili la succese şi la foloase. Dar mai cred şi că autorităţile noastre n-ar trebui să minimalizeze problema, că ar fi bine să promulge o lege aspră împotriva prinderii şi uciderii păsărilor cântătoare, şi că legea ar trebui aplicată cu tact, dar şi cu străşnicie. Atunci neamului omenesc i s-ar păstra neatinsă o desfătare sacră, am străbate ţările ca pe nişte grădini frumoase, iar adevăratele grădini ar fi înviorătoare, n-ar avea de suferit în niciun an, iar în cei deosebit de nefericiţi n-ar înfăţişa privelişte a unei desfrunziri totale şi a unei întristătoare pustiiri. N-ai vrea să le priveşti un pic pe prietenele noastre înaripate?

— Cu dragă inimă, – i-am răspuns.

Ne-am sculat de pe laviţă şi am pornit înapoi, mai către fundul grădinii.

Ciripitul pe mai multe voci, auzit în grădină, şi dntul limpede din apropierea noastră, care, în după-amiaza din ajun, când îl auzisem în cameră, sunase cam ciudat, mi s-au părut acum întru totul îmbietoare, ba chiar vrednice de respect, încât atunci când am văzut o pasăre strecurându-se printre crengi sau fugind pe o alee acoperită cu nisip, am resimţit un fel de bucurie. Însoţitorul meu m-a condus la un tufiş, a arătat cu degetul interiorul lui şi mi-a spus:

— Priveşte!

I-am răspuns că nu văd nimic.

—

— Priveşte mai atent, – a spus el, îndreptându-şi diiB nou degetul într-acolo.

Am văzut atunci un cuib, sub o împletitură de mărăcini extrem de deasă, care fusese înjghebată în tufiş. În cuib saj afla o guşă-roşie, judecind cel puţin după spinare. Nu şi-a^ luat zborul, d s-a mulţumit să-şi întoarcă un pic capul spre;. Noi, şi-a îndreptat căutătura în sus şi ne-a privit, cu ochii ei negri, strălucitori, netemătoare şi încrezătoare.

— Această guşă-roşie, numită uneori şi măcăleandruj cloceşte, – a spus însoţitorul meu.

— Este o căsătorie târi [zie, precum se întâmplă adesea. Vin în vizită la cuib di; câteva zile încoace şi îi pun pe aproape câte o larvă a gărS găriţei de făină. Pişichera ştie asta, de aceea mă şi întreabă! de larvă şi nu se teme de străinul care e cu mine.

Într-adevăr, mica făptură a rămas liniştită în cuib* Conversaţia şi privirile noastre n-au tulburat-o.

— De fapt, trebuie să fim cinstiţi cu păsările, – aş spus amfitrionul meu, – dar n-am nicio larvă la mine şB de aceea te rog pe tine, Gustav, să te duci în casă şi să-mffi aduci una.

Tânârul s-a întors numaidecât şi s-a îndreptat grabnia spre casă.

între timp, însoţitorul meu m-a mai condus o bucată! de drum şi mi-a arătat într-un alt tufiş, sub mărăcini, urtj cuib în caie se afla o presură.

— Asta s-a aşezat pe pui, cărora abia le-a crescut pri-l mul puf, şi îi încălzeşte, – a spus însoţitorul meu.

— N J poate să se depărteze prea mult de ei, şi de aceea cea mai mare parte a hranei o aduce tatăl puilor. Peste câteva zilei însă, vor fi destul de măricei ca să-şi scoată capul de subj mama lor, chiar dacă ea se aşază din când în când peste eil

Nici presura nu şi-a luat zborul la apropierea noastră, j ci ne-a privit liniştită.

însoţitorul meu mi-a mai arătat astfel şi alte câteva cui-j buri cu pui, care, dacă erau singuri, la zgomotul apro-j pierii noastre, şi-au deschis larg ciocurile galbene, aştep-j ţându-şi hrana. În alte două cuiburi se aflau mame, care,] când ne-am apropiat, nu şi-au luat zborul. În trecere an* mai dat de altul, în care părinţii îşi hrăneau puii, şi nu şi-au întrerupt treaba, ci s-au apropiat de

noi filfiind şi şi-au hrănit puii în prezenţa noastră.

— Ţi-am arătat acum cuiburi încă locuite, – a spus amfitrionul meu, —r dar cele mai multe s-au şi golit, tineretul a început să zburde prin grădină dând din aripi şi face exerciţii pentru călătoria de toamnă. Cuiburile sunt mai numeroase decât se bănuieşte; le vizităm numai pe cele ceva mai accesibile.

Între timp a sosit şi Gustav cu larva cerută şi i-a pus-o bătrinului în palmă. Acesta s-a dus înspre tufişul în care se afla cuibul măcăleandrului, şi a pus larva pe poteca de alături. N-a apucat bine să se depărteze şi să se reîntoarcă la noi, care aşteptam pe aproape, şi măcăleandrul s-a ş’ strecurat pe sub crengile cele mai de jos ale tufişului, s-a ’ repezit spie larvă, a înhăţat-o şi a luat-o la goană, înapoi în tufiş.

M-am simţit profund înduioşat de această întimplare. Amfitrionul meu a fost în acea clipă, în ochii mei, un om înţelept, care coboară până la nivelul unei făpturi inferioare.

Tânărul Gustav era şi el foarte vesel şi-şi manifesta bucuria când se uita într-un tufiş şi vedea un sălaş. M-am convins astfel că plăcerea copiilor de a distruge cuiburile păsărilor prin sustragerea ouălor sau a puilor, precum şi prinderea păsărilor în general, nu este înnăscută, ci că această pornire de a distruge, atunci când este prezentă, a fost iscată şi călăuzită pe acest făgaş de către părinţi sau educatori, şi că, printr-o creştere mai bună, poate să se transforme în contrariul ei.

Am pornit mai departe. Într-un molift mic, aflat la marginea grădinii, mi-au mai arătat sălaşul unei cintezc, clădit pe trunchi, în împletitura unor ramuri şi crengi, parte crescute natural, parte introduse artificial. Pe alţi copaci am văzut şi păsări care se strecurau din şi în găvanele atâmate. Însoţitorul meu a spus că, dacă aş sta mai multă vreme la el, aşa începe să înţeleg chiar şi deprinderile păsărilor.

Am replicat că din drumeţiile mele pe munţi şi din studiile mele anterioare din domeniul ştiinţelor naturii, cunosc o mulţime de asemenea lucruri.

— Acelea reprezintă totuşi cu mult mai puţin, – a spus amfitrionul meu, – decât ceea ce ne însuşim printr-o convieţuire pe viu.

O seamă de cuiburi, agăţate în copaci cu ajutorul unor frânghii împletite din nuiele şi despre care se ştia că ni; mai sunt locuite, au fost date jos şi desfăcute, ca să văd cum sunt

amenajate. Fiecare din ele era un simplu găvan, alcătuit din două piese pe jumătate cave, care puteau fi strânse laolaltă cu ajutorul unor inele, înşurubabile mai slab sau mai tare.

— Nicio pasăre cintătoare, – a spus însoţitorul meu, – nu intră într-un cuib vechi, clădit mai de mult fie de ea însăşi, fie, de o altă zburătoare, ci îşi înjghebează în fiecare primăvară un cuib nou. De aceea am pus să se confecţioneze găvanele din două părţi, ca să le putem desface uşor şi să putem scoate din ele cuiburile vechi. Această alcătuire este foarte propice şi pentru curăţirea găvanelor, deoarece, atunci când sunt nelocuite, se oploşesc în el® tot felul de gângănii, iar pasărea se fereşte de murdărie şi de aer viciat şi nu şi-ar face sălaş într-un găvan jegos. Către sfârşitul iernii, când începe să se presimtă primăvara, dăm jos toate aceste găvane, le curăţăm cu cea mai mare grijă şi le reparăm, lama le lăsăm în copaci, pentru ca unele păsări care nu pleacă să-şi găsească adăpost în ele. Cuiburile vechi le defibrăm, iar către primăvară împrăş- tlăm în grădină fibrele, pentru ca familiile să-şi găsească materialul trebuincios locuinţelor lor.

În trecere am zărit şi stinghiile de coborât în butoaiele cu apă, iar în tufiş am dat de pârâiaşul susurător.

în timp ce ne înapoiam spre casă, însoţitorul meu a spus:

— Mai e un soi de oaspeţi, pe care îi hrănesc, nu pentru c& mi-ar fi de folos, ci pentru ca să nu-mi facă pagubă, încă din prima epocă a şederii mele aici, când am plantat o pepinieră dă pomi fructiferi, adică o grădiniţă în care erau cultivaţi puieţi de altoi, am băgat de seamă că iarna scoarţa puieţilor era mâncâtă, şi tocmai cea mai bună şi mai fragedă scoarţă de pe puieţii cei mai aleşi. Răufăcătorii au fost identificaţi, în parte prin urmele lăsate de ei în zăpadă, şi în parte pentru că au fost prinşi asupra faptului: erau iepuri. I-am gonit, dar în zadar, fiindcă s-au întors, şi apoi nici nu putea să stea cineva de strajă zi şi noapte la pepinieră. Atund mi-sm zis că bieţii hoţi îmi mănâncă scoarţa numai pentru că n-au ceva mai bun, căci dacă ar fi avut, nu s-ar fi atins de scoarţă. Aşa încât am început să culeg toate deşeurile de varză şi de alte plante asemănătoare, rămase în grădină sau pe ogoare, le-am păstrat în pivniţă şi le-am pus treptat, pe vreme de ger sau de zăpadă abundentă, pe terenurile din afara grădinii. Gestul mi-a fost răsplătit: iepurii au mâncat din ele şi ne-au lăsat în pace pepiniera. Până la urmă, după ce au

descoperit masa îmbelşugată, musafirii s-au tot înmulţit, şi întrucât se mulţumeau cu ce era mai prost, chiar şi cu cocenii groşi ai verzei, pe care îi puteam procura lesne de pe ogoarele noastre şi de pe cele ale unor megieşi, nu m-au mai preocupat, şi am continuat să-i hrănesc. Îi priveam adeseori din pod, prin lucarnă, cu luneta. Sunt nostimi: vin în goană, de departe, se zgâiesc bănuitori la hrana uşor accesibilă, se ridică în două labe, ţopăie, dar până la urmă nu se pot abţine să se năpustească şi să înfulece- de zor ploconul, la care, vara, nici nu s-ar fi uitat. Unii oameni, ştiind că pe aici vin numeroşi iepuri, au pus capcane. Dar întrucât i-am pândit cu mare atenţie şi am poruncit să fie îndepărtate capcanele, şi întrucât am şi interzis trecerea peste ogoarele noastre şi i-am tras la răspundere pe cei prinşi cu mâţa-n sac, lucrurile s-au potolit. Nişte ticăloşi au întins în apropierea noastră şi laţuri pentru prinderea păsărilor; dar aproape fără nid un folos, fiindcă păsările aveau în grădina noastră hrană foarte bună şi nu s^au lăsat ademenite de momeala străină. De aceea, prada, ca număr de păsări, n-a fost nidodată mare, şi cu oarecare pază şi supraveghere, pe care am instituit-o încă din primii ani, am izbutit să facem ca această ticăloşie să şi înceteze foarte curând.

Bătrânul m-a poftit să intru în casă şi să văd camera cu hrană pentru păsări.

În timp ce ne îndreptam într-acolo a spus:

— Printre duşmanii dătătoarelor se numără şi pisicile, dinii, dihorii, nevăstuidle, păsările de pradă. Împotriva acestora din urmă le apără mărăcinii, precum şi găvanele cuiburilor, iar câinii şi pisicile sunt dresaţi în casa noastră în aşa fel încât ori nu calcă În grădină, ori sunt în depărtaţi cu totul.

între timp am ajuns în casă şi ne-am dus în camera din colţ, în care văzusem numeroasele sertăraşe. Însoţitorul meu mi-a arătat proviziile, scoţând sertăraşele şi ex- punându-mi grăunţele, şi mi-a spus că hrana care nu este alcătuită din grăunţe, precum ouăle, pâinea, slănina, se scoate la nevoie din cămara de alimente a casei.

— Vecinii mei au fost de părere, – a spus însoţitorul meu, – că, pe lângă munca necesară pentru întreţinerea păsărilor cântătoare, nici cheltuielile făcute cu hrănirea lor nu sunt compensate de foloasele obţinute. Dar n-au dreptate. Munca este o plăcere, lucru de care cel ce intră în horă îşi dă seama

curând, după cum iubitorul de flori nu cunoaşte munca, ci doar îngrijirea, care, în plus, cere, la flori, cu mult mai multă activitate decât creşterea păsărilor în aer liber. Cheltuielile, ce-i drept, nu sunt chiar neînsemnate; dar dacă vând numai fructele de soi ale unui singur prun, pe care, mulţumită păsărilor, omizile nu l-au mâncat, preţul de vânzare acoperă pe deplin cheltuielile făcute cu hrănirea cintătoarelor. Câştigul este, bineînţeles, cu atât mai mare, cu cât sunt mai de soi fructele cultivate în grădină. În plus, vecinii mei sunt greu de înduplecat să cultive fructe de soi pe aceste meleaguri, deoarece socotesc că o asemenea cultură nu este cu putinţă. Noi, însă, trebuie să le arătăm că este cu putinţă, înfăţişându-le fructele şi dându-le să le guste, şi trebuie să le arătăm că mai şi rentează, punându-le sub ochi scrisori ale partenerilor noştri comerciali, care ne-au cumpărat fructele. Le mai cedăm şi puieţi din pepiniera noastră şi îi învăţăm cum şi în ce loc să-i sădească.

— După o pauză a continuat: – Dacă mai vine un an ca cel de acum cinci ani... A fost un an păcătos, cu arşiţă şi cu ploaie prea puţină, iar omizile au ros cu nemiluit^. Pomii din Rohrberg, din Re- gau, din Landegg şi din Pludem au rămas ca nişte tâmuri, iar flamurile sure ale cuiburilor de omizi atârnau de crengile ponosite. Grădina noastră era nevătămată şi de un verde închis, chiar şi fiecare frunză şi-a păstrat zimţuirea şi ascuţirea naturală. Dacă, ferească Dumnezeu, ar mai veni un asemenea an, vecinii mei ar mai trage un pic de învăţătură de minte, pe care n-au tras-o prima dată.

Între timp am văzut grăunţele şi organizarea, am întrebat câte ceva şi am cerut şi unele explicaţii. Apoi am ieşit din încăpere. Când am ajuns pe culoar, îndreptându-ne către camera lui Gustav, bătrânul mi-a spus:

— Se înţelege că se mai pripăşesc pe aici şi specii nefolositoare: leneşe, sau certăreţe. O mare scandala- gioaică este vrabia, tăvăleşte în cuiburi străine, se ia la harţă cu toate zburătoarele, şi dă iama în seminţele şi în dreşele noastre. Dacă vrăbiile nu sunt prea numeroase, le Las în plata Domnului, ba chiar le mai şi presar niscai grăunţe. Dacă însă se înmulţesc prea de tot, le vin de hac cu puşca pneumatică, şi le alung la ferma de jos. Un duşman aprig s-a dovedit a fi pieptănuşul. Zbura spre stupină şi-mi înhăţa albinele. Nu i-am găsit alt ac de cojoc decât să-l ucid fără milă cu puşca pneumatică. Am instituit

o pază aproape regulată şi am continuat pânda până când a bătut în retragere. Pieptănuşii erau atât de isteţi, încât ştiau unde e primejdia, şi se duceau la hambare, la atelierul de dulgherie al fermei şi la cărămidărie, unde se află, sub acoperiş, cuiburile mari de viespi. De aoeea, ca să atragem aceste păsări intr-acolo, nu distrugem, la fermă şi în alte locuri mai depărtate, cocoloaşele cenuşii ale unor asemenea cuiburi, instalate pe sub riglele şi căpriorii acoperişurilor sau sub streşini.

Între timp am ajuns în culoarul camerelor de oaspeţi, la uşa care ducea în locuinţa lui Gustav. Amfitrionul meu a întrebat dacă n-aş vrea să arunc acum o privire în acea locuinţă. Am intrat.

Locuinţa era alcătuită din două încăperi: o cameră de lucru şi un dormitor. Amândouă erau în cea mai bună rinduială, ceea ce se întâmplă rar în asemenea camere. Altminteri, mobilierul lor era foarte simplu: dulapuri pen- tiu cărţi, ustensile de scris şi de desenat, o masă, dulapuri pentru haine, nişte scaune şi patul. Tânărul a cam roşit, văzând un străin în locuinţa sa. Am plecat numaidecât, iar locatarul, nevrând să ne mai însoţească, ci să rămână în camerele în care mai avea treabă, ne-a făcut a. Cea uşoară şi distins» plecăciune, pe care o observasem la el şi în ajun.

— Acum poţi să vizitezi şi camerele de oaspeţi, – a spus însoţitorul meu.

— După aceea se cheamă că ai văzut toate încăperile casei noastre.

Am acceptat. A scos din buzunar un clopoţel de argint j ţi a sunat

Peste puţin s-a ivit o servitoare, căreia i-a cerut cheile, camerelor. Ea le-a adus, atârnate de un inel, de pe care puteau fi scoase una câte una. Pe fiecare era gravat numărul camerei respective. Amfitrionul meu i-a dat drumul slujnicei, apoi mi-a deschis, una după alta, camerele. Erau absolut identice între ele: la fel de mari, fiecare cu câte două ferestre, şi fiecare cu mobilier la fel ou al meu.

— După cum vezi, – a spus el, – nu suntem prea neospitalieri în casa noastră: încă de când am durat-o am contat pe oaspeţi. Intr-un caz extrem putem adăposti aici chiar mai mulţi decât numărul de camere de oaspeţi, pu-, nând dte doi într-o cameră şi folosind şi alte camere, mai cu seamă cele de la parter. Dar

de când există casa, cazul extrem nu s-a ivit.

Când am ajuns în partea dinspre răsărit a casei, adică în partea opusă locuinţei mele, a deschis o uşă, prin care n-am intrat într-o cameră, ca până atunci, ci în trei, foarte frumos mobilate şi foarte agreabile. Prima era o cameră pentru un slujitor, sau mai degrabă pentru o slujnică, «, deoarece arăta întocmai ca odaia în care locuiau slujnicele mamei. Se aflau aici dulapuri mari de haine, paturi ascunse de perdele de stambă verde, şi zăceau vraişte tot felul de lucruri, ca în camera slujnicelor mamei. În celelalte două încăperi nu se vedeau asemenea lucruri, ci, dimpotrivă, acolo domnea o ordine îxemplară, deşi, după în»- făţişare, păreau menite pentru femei. În prima, mobilierul era de lemn de mahon, iar în a doua de. Lemn de cedru, în ambele camere se aflau mese frumoase şi scaune cu tapiţerie moale. Pe jos erau întinse covoare moi, între ferestre erau atârnate oglinzi înalte, în plus se mai afla în fiecare cameră câte o oglindă în trei canaturi, lângă ferestre erau măsuţe de lucru, iar în colţul fiecărei camere se afla, înconjurat ermetic de nişte perdele albe, un pat. Fiecare încăpere avea câte o etajeră pentru flori, iar pe pereţi I câteva tablouri.

După ce mi-am aruncat ochii. Prin aceste camere/ însoţitorul meu a deschis, cu ajutorul unui buton, o uşă secretă, şi m-a condus într-o a patra cameră, mai mică şi cu o singură fereastră. Odăiţa era foarte frumoasă. Avea un tapet de mătase de un trandafiriu cald, cu desene de o culoare ceva mai închisă. De-a lungul tapetului de mătase roz pal era o canapea tapisată cu mătase de un cenuşiu deschis, tivită cu paspoal de un verde mat. În cameră mâi erau şi scaune tapisate la fel. Mătasea, cu desene cenuşii pe fond tot cenuşiu, contrasta în mod plăcut cu rozul pereţilor, făcând aproape impresia că vezi nişte trandafiri albi alături de alţii roşii. Benzile verzi aminteau de frunza verde a trandafirilor. În unul din colţurile din fund ale camerei se afla un cămin, de culoare tot cenuşie, dar mai închisă, cu dungi verzi la chenare şi cu profilaţii de aur foarte înguste. În faţa canapelei şi a scaunelor se afla o masă, al cărei blat era de marmură cenuşie, de aceeaşi culoare ca cea a căminului. Picioarele mesei şi cele ale scaunelor, precum şi ramele canapelei şi ale celorlalte mobile erau făcute din frumosul lemn vioriu de ştir, dar lucrat atât de fin, încât nicăieri nu bătea la ochi. La fereastra încadrată de perdele de mătase cenuşie, care dădea, pe sub

bolţile verzi ale unor copaci, spre peisaj şi spre munţi, se afla o măsuţă din acelaşi lemn, un scaun cu tapiseria mai bombată, şi un taburet, de parcă aici ar fi fost locul de odihnă al unei femei. Pe pereţi atâmau doar patru tablouri mici în ulei, identice între ele ca mărime şi înrămare. Pe jos era întins un covor verde, de preţ, a cărui culoare simplă nu se deosebea decât foarte puţin de verdele paspoalului. Vătraiul şi celelalte ustensile ale căminului aveau roânere aurite, iar pe masă se afla un clopoţel de aur.

Niciun indiciu nu dovedea că încăperea este locuită. Nid o mobilă nu era urnită din loc, pe covor nu se vedea nicio cută, iar în perdelele ferestrei nid un fald.

După ce am privit un timp, cu uimire, camera, însoţitorul meu a deschis din nou uşa secretă, care nu se putea vedea nici din interiorul camerei, şi m-a condus afară. În odăiţa roz n-a scos nicio vorbă, şi nid eu. Nici după ce am străbătut şi celelalte camere, pe care le-a încuiat în urma noastră, nu mi-a vorbit nimic despre scopul acestei locuinţe, iar eu, fireşte, n-am putut să-i cer să mi-l spună.

Când am ajuns afară, pe culoar, a spus:

— Acum mi-ai văzut întreaga casă; dacă mai treci în viitor pe aici sau ivi aduci aminte de ea când eşti departe, ai să ştii cum arată pe dinăuntru.

La aceste cuvinte şi-a vârât inelul cu chei în unul din I buzunarele ciudatului său surtuc.

— Este o imagine, – am replicat eu, – care mi s-a i întipărit adine şi pe care n-o voi uita prea curând.

— Mi-am cam închipuit, – a răspuns el.

Când am ajuns în apropierea camerei mele, mi-a dat i bună-ziua, spunând că mi-a răpit prea mult timp şi că nu] vrea să-mi mai răpească, ca să nu mă mai obosească. 1

l-am mulţumit pentru amabilitatea şi serviabilitatea cu 1 care mi-a dăruit o parte a zilei ca să-mi arate casa şi gos-] podăria, şi ne-am despărţit. Mi-am scos cheia din buzunar 1 şi mi-am deschis camera, ca să intru, în timp ce pe el 1 l-am auzit cum coboară scara.

Am rămas până spre seară în camera mea de oaspeţi, | atât pentru că eram ostenit şi aveam într-adevăr nevoie de oarecare odihnă, cât şi pentru că nu mai voiam să-mi stânje- ■ nesc amfitrionul.

Seara m-am mai plimbat un pic pe ogoarele din afara grădinii şi m-am întors abia la ora cinei. Am învăţat cu acest prilej să-mi deschid şi să-mi închid singur grilajul.

Nu mai venise niciun alt musafir, aşa că la cină, ca şi la prânz, au luat parte numai amfitrionul meu, Gustav şi eu. Am stat de vorbă despre tot soiul de nimicuri, ne-am despărţit curând*, eu m-am dus în camera mea, am mai citit, am scris, şi în cele din urmă m-am dezbrăcat, am stins luminarea şi m-am culcat. *

Dimineaţa următoare a fost din nou splendidă şi senină. Am deschis ferestrele, am lăsat să năvălească în cameră mireasma şi aerul, m-am îmbrăcat, m-am înviorat spălându-mă cu apă din belşug, şi înainte ca soarele să fi putut suge măcar o singură picătură de rouă, m-am şi înfiinţat în sufragerie, cu raniţa în spinare, cu pălăria şi cu bastonul de lemn de porumbar în mână. Bătrânul şi Gustav mă şi aşteptau.

După ce am luat micul dejun, în timpul căruia, în ciuda invitaţiei, nu-mi lepădasem raniţa, am mulţumit încă o dată pentru marea amabilitate şi cordialitate cu care am

/

fost primit aici, mi-am luat rămas-bun şi mi-am văzut de drum.

Bătrânul şi Gustav m-au petrecut până la poarta zăbrelită a grădinii. Bătrânul a deschis, ca să mă lase să ies, după cum cu două zile înainte îmi deschisese ca să-mi îngăduie să intru. Amândoi au ieşit împreună cu mine, pe poarta deschisă. Când am ajuns pe terenul acoperit cu nisip dinaintea casei, învăluiţi de mireasma trandafirilor, amfitrionul meu a spus:

— Cu bine! Mergi sănătos! Noroc! Noi ne întoarcem, prin grilajul acesta, la viaţa noastră la ţară şi la îndeletnicirile noastre. Dacă mai treci cândva prin apropiere şi-ţi face plăcere să ne vizitezi, te primim cu drag. Dar dacă drumul dumitale nu trece pe aici şi vii totuşi anume la noi, ca să ne faci o vizită, ne-am bucura mult de tot. Nu este o vorbă goală dacă spun că ne-am bucura; n-am folosit o simplă formulă de politeţe, ci am exprimat un adevăr. Dacă te trage inima, vino să stai în casa asta cât pofteşti, şi rânduieşte-ţi viaţa aici cât de slobod doreşti, după cum şi noi ne-o rânduim cât de slobod dorim. Ar fi bine să ne anunţi dinainte când vii, eventual printr-un mesager, pentru că uneori, nu prea des, suntem totuşi plecaţi.

— Sunt încredinţat că, dacă mai vin, mă primiţi cu prietenie, –

am răspuns eu, – fiindcă aşa spuneţi, iar felul dumneavoastră de a fi mi-a creat convingerea că nu sunteţi în stare să faceţi, din politeţe, o afirmaţie nesinceră. Nu prea îmi dau seama care e motivul invitaţiei, dar de vreme ce o formulaţi, o accept cu dragă inimă şi vă mărturisesc că vara viitoare, chiar dacă drumul meu obişnuit nu mă va aduce încoace, voi revent anume pe aceste meleaguri şi în această casă, ca să stau câtva timp aici.

— Aşa să faci, şi ai să vezi că eşti binevenit, – a spus el, – chiar dacă-ţi prelungeşti şederea la noi.

— S-ar putea să vin, – am răspuns eu, – şi acum: rămâneţi cu bine.

— Cu bine.

Cu aceste cuvinte mi-a întins mâna şi mi-a strâns-o pe a mea.

După ce mi-a dat drumul mâinii, i-am întins-o şi flăcăului Gustav, care mi-a apucat-o, dar n-a scos o vorbă, ci doar m-a privit prietenos.

După aceea ne-am despărţit. Ei s-au întors, prin grilaj, I spre casă, iar eu, cu pălăria pe cap, am coborât cărarea pe care urcasem cu două zile în urmă.

Mi-am pus acum întrebarea: la cine oare petrecusem# o zi şi două nopţi? El nu-mi ceruse să-i spun cum mia cheamă, nici nu-mi spusese cum îl cheamă pe el. N-an^B ’ putut să-mi dau răspuns la întrebare.

Şi mi-am văzut de drum. Spicele verzi răspândeau acum, * în soarele de dimineaţă, raze învăpăiate, în tiiffp ce, cândl | urcasem, stătuseră în umbra furtunii care ameninţa să sej j dezlănţuie.

Pe când coboram printre ogoare, m-am mai uitat o datir [îndărăt şi am văzut casa albă, luminată de soare, aşa cumj |

o mai văzusem adeseori. Am mai putut desluşi şi culoarea! j trandafirilor şi mi s-a părut că mai aud şi ciripitul nume-*] [roaselor păsări din grădină.

Apoi m-am întors şi am coborât, până ce am ajuns În tufişul şi la împrejmuirea ţarinilor, unde, cu două zile înl urmă, mă abătusem de la drumul mare. Nu m-am putut | stăpâni să-mi mai întorc o dată privirea. Acum, casa nu se» mai vedea decât ca o pată albă, aşa cum o mai văzusen* adeseori în drumeţiile mele.

Am pornit înainte, pe drumul mare, spre ţinta mea»

Pe primul bărbat pe care l-am întâlnit l-am întrebat aţ cui e casa albă de pe colină.

— Ea fermierului- de la Asper, – a răspuns omul.

— I Păi doar ai fost şi dumneata ieri la ferma Asper şi te-aiş plimbat cu proprietarul ei.

— Dar nu se poate ca proprietarul acelei case să fie® fermier! — am exclamat eu, căci ştiam prea bine că, pe» aceste meleaguri, oricărui ţăran mai înstărit i se spunw fermier.

— Asta n-a fost de la bun început proprietarul fermei* Asper, – a răspuns omul, – dar a cumpărat gospodăria Asper de la vechiul proprietar al fermei, iar casa care sef află în grădină şi ţine de gospodăria Asper, el a clădit-ojj aşa că acum el e proprietarul fermei Asper, deoarece ăJ| vechi a murit de mult.

— Păi n-are şi alt nume? — am întrebat eu.

— Nu; noi îi spunem: fermierul de la Asper, – a răsrg puns el.

Mi-am dat seama că omul nu ştia nimic altceva despre amfitrionul meu şi nici nu se sinchisise niciodată de el, astfel că am renunţat la orice altă cercetare.

M-am mai întâlnit şi cu alţi oameni, de la care am primit acelaşi răspuns. Toţi judecau deandoaselea şi spuneau că imobilul din grădină ţine de gospodăria Asper. Aşa încât am hotărât să las deocamdată baltă investigaţiile, până când voi da de un om, de la care să pot obţine un răspuns mai ca lumea.

Întrucât însă nu-mi plăcea numele de „fermierul de la Asper* şi „ferma Asper“, i-am spus provizoriu, în gând, casei în care se oficia un adevărat cult al trandafirilor: „casa cu trandafiri".

N-am mai întâlnit însă niciun om pe care să-l fi putut întreba încă o dată.

Văzându-mi mai departe de drum, am lăsat să mi se perinde în gând întâmplările ultimei zile. Îmi părea bine că dădusem, în casa aceea, de o curăţenie şi o rânduială atât de desăvârşite, cum nu mai văzusem până atunci decât în casa părintească. Am repetat în sinea mea tot ce-mi arătase şi-mi spusese bătrânul, şi mi-a trecut prin minte că m-aş fi putut purta mult mai bine, că la multe din întrebările puse aş fi putut da răspunsuri mai temeinice şi că în general aş fi putut spune lucruri mai ca lumea.

Meditaţiile mi-au fost însă întrerupte. După ce am umblat cam un ceas pe drumul mare, am ajuns la colţul făgetului, despre care vorbiserăm cu două zile în urmă, adică cel care ţinea de proprietăţile amfitrionului meu şi în care desenasem cândva un

fag bifurcat. Drumul urcă un pic mai abrupt de-a lungul pădurii şi coteşte în colţul ei. Când am ajuns la cotitură mi-a ieşit în faţă o trăsură, care cobora încet, cu un sabot la o roată. Se prea poate ca trăsura să fi mers mai încet ca de obicei, deoarece pentru persoanele din ea prevederea devenise lege. În trăsura deschisă şi, datorită vremii frumoase, cu coşul strâns complet, se aflau două femei, una mai în vârstă şi alta mai tânără. Amândouă purtau voaluri, care le atâmau de pe pălării până pe umeri. Cea mai în vârstă îşi trăsese voalul peste faţă, care, totuşi, voalul fiind alb, mai putea fi întrezărită. Cea mai tânără îşi răsfrânsese voalul de-o parte şi de alta a chipului, pe care îl expunea la aer. Le-am privit pe amândouă şi mi-am scos într-un târziu pălăria, în semn de salut; politicos. Ele au mulţumit cu amabilitate, iar trăsura a trecut dinaintea mea. În timp ce trăsura cobora muntele, ! mi-am zis că, de fapt, chipul omenesc este poate cel mai¥ frumos obiect de desenat.

M-am uitat lung după trăsură, până s-a făcut nevăzută* la cotul drumului. Apoi am luat-o înainte şi în sus, pe li-* ziera pădurii.

După trei ore am ajuns p! o colină, de unde, privim» înapoi, puteam să contemplu ţinutul din care venisem. Aml văzut clar, cu luneta, pe care mi-o scosesem din raniţă, uns punct alb casa în care îmi petrecusem ultimele două*M* nopţi; iar în spatele casei am zărit munţii. Ce mic era* acum punctul, în cuprinsul lumii mari!

Am ajuns curând în localitatea în care, întrucât pânăB acum nu mă oprisem nicăieri, aveam de gând să prânzesc, * cu toate că soarele mai avea de parcurs un mic arc pânăl deasupra creştetului.

Am întrebat şi în acea localitate de proprietarul casei® albe şi am descris-o cât am putut de bine. Mi s-a pomenit* de un bărbat care a îndeplinit cândva înalte funcţii de stat, * dar mi s-au citat două nume: cel al baronului Von Risach* şi cel al unui oarecare domn Morgan. Am rămas astfel lai fel de nelămurit ca şi mai înainte.

A doua zi de dimineaţă am ajuns la masivul care era* ţinta drumeţiei mele şi în care hotărâsem să mă mut, de# pe celălalt masiv, trecând printr-o porţiune de câmpie. La# amiază am sosit la hanul pe care mi-l alesesem drept lo->* cuinţă. Geamantanul meu sosise înaintea mea la han, unde* mi s-a

spus că am fost aşteptat mai devreme. Am arătatei pricina întârzierii mele, m-am instalat în camera reţintftă* dinainte, şi m-am apucat de treburile de care îmi propu** sesem să mă ocup în aceas^ parte a muntelui.

6. VIZITA!

Am rămas destul de multă vreme în noul meu loc de“ popas. Din îndeletnicirile mele de până atunci au luat fiinţă altele noi şi m-au ţintuit locului. Mai târziu am pă-j truns încă şi mai adine în valea dintre munţi şi m-am apucat de treburi pe care nici nu mi le propusesem pentru vara aceea.

Către sfârşitul toamnei m-am întors la ai mei. Călătoria s-a desfăşurat întocmai aşa cum se desfăşuraseră toate celelalte întoarceri acasă. Când am plecat de pe munte, frunzele paltinilor, ca şi cele ale mestecenilor şi frasinilor, erau nu numai de mult căzute, dar îşi şi perduseră frumoasa culoare galbenă şi se făcuseră de un negru murdar, care nu mai amintea de odraslele crengilor, aşa cum fuseseră ele vara, ci de ţărâna roditoare în care aveau să se preschimbe, iarna, pentru noua progenitură. Locuitorii văilor montane şi ai costişelor, care la nevoie fac focul în orice anotimp, îl întreţineau acum toată ziua în sobă, ca să se încălzească, iar în dimineţile senine bruma sclipea pe păşunile de munte şi transforma verdele buruienilor într-un ruginiu veşted. Dar atunci când am ajuns la şes, şi munţii de la orizont nu se mai zăreau decât ca un chenar albastru al câmpului, şi când am coborât în sfârşit pe apele fluviului lat, spre capitala noastră, am simţit în jurul meu adieri atât de catifelate şi de calde, încât mi-am zis că am plecat prea devreme de pe munţi. Nu era însă decât deosebirea dintre clima de pe munte şi cea de la şes. Când am debarcat şi am ajuns la porţile oraşului meu natal, salcâmii roşii mai erau încă înfrunziţi, razele calde ale soarelui cădeau pe zidurile de incintă şi pe case, iar oameni frumos îmbrăcaţi hoinăreau pe stră2i în ceasurile după-amiezii. Culoarea îmbietoare, roşietică şi vineţie, a strugurilor -scoşi la vânzare în faţa porţii şi în piaţa dinăuntrul ei, mi-au amintit de unele zile prietenoase şi voioase din toamnele copilăriei mele.

Am luat-o de-a lungul străzii drepte, am cotit în câteva uliţe lăturalnice şi m-am oprit în sfârşit în faţa bine cunoscutei case periferice cu grădină.

După ce am urcat scara şi le-am găsit pe mama şi pe soră-

mea, prima mea grijă a fost să întreb dacă toţi ai mei sunt bine sănătoşi. Totul era în regulă, mama pusese să se facă rânduială şi în camerele mele, pretutindeni fusese şters praful, toate cele erau curate lună şi la locul lor, de parcă aş fi fost aşteptat chiar în acea zi, ;

După o convorbire scurtă cu mama şi cu soră-mea, | nu mi-am mal aşteptat geamantanul şi m-am îmbrăcati orăşeneşte, cu hainele lăsate acasă. Voiam să mă duc în ’târg şi să-l salut pe tata, care mai zăbovea la prăvălie, t Forfota lumii de pe uliţe, foiala oamenilor spilcuiţi, în trecere pe aleile spaţiului verde dintre oraş şi suburbane, 1 goana trăsurilor şi huruitul lor pe caldarâmul de pavele de piatră şi, în sfârşit, când am ajuns în inima târgului, frumoasele vitrine cu mărfuri şi înfăţişarea semeaţă a clădirilor, m-au surprins şi aproape că m-au intimidat, ’ deoarece se băteau cap în cap cu viaţa mea la ţară; dar încetul cu încetul mi-am revenit şi toate acestea mi-au ţ > apărut din nou ca ceva obişnuit şi bine cunoscut. N-am intrat la prietenii mei, prin faţa locuinţelor cărora treceam, n-am intrat nici în librăria în care obişnuiam să * zăbovesc seara multe ceasuri şi care se afla în drumul meu, ci m-am grăbit să ajung la tata. L-am găsit la birou, l-am salutat respectuos şi am fost întâmpinat şi de el cu *t* cea mal mare căldură. După ce am schimbat câteva cuvinte despre sănătate şi despre alte lucruri curente, mi-a. Spus să mă duc acasă, pentru că el mai are niţică treabă, dar că vine şi el curând, ca să petreacă seara cu mama, cu soră-mea şi cu mine.

Am pornit de-a dreptul spre casă. Acolo am mai dat «

o raită prin grădină, i-am aruncat câteva cuvinte dezmier- “ dătoare dulăului din curte, care mă întâmpinase cu urlete şi ţopăieli de bucurie, şi am mai stat câtva timp alături ţ de mama şi de soră-mea După aceea am intrat în toate camerele locuinţei noastre, mai cu seamă în cele cu mobile vechi, cu cărţi şi cu tablouri. Mi s-au părut aproape banale.

După o bucată de vreme a venit şi tata. În ziua aceea, masa fusese pusă pentru cină în odăiţa cu arme vechi, în, jurai căreia se căţăra iedera. Până pe înserat, ferestrele fuseseră lăsate deschise. Intrucât, în timpul plimbării mele în oraş, îmi sosiseră de pe vas geamantanul şi cuferele, am cărat în odăiţă darurile aduse de mine din călătorie: pentru mama, câteva oale şi vase mai deosebite, pentru tata, un amonit de o neobişnuită mărime

şi frumuseţe, precum şi alte bucăţi de marmură, şi un ceasornic dip. Secolul al şaptesprezecelea, iar pentru soră-mesC «băşnuita floare-de-colţ, o genţiană uscată, o basma ţărănească de mătase şi un lănţug de argint, de purtat pe piept, aşa cum este purtat, pe alocuri, la munte. Au fost aduse în odăiţă şi darurile pregătite pentru mine: obiecte confecţionate de mama şi de soră-mea, printre care o taşcă de drumeţie, deosebit de frumoasă, apoi toate tipurile de creioane de bună calitate, rânduite într-o casetă după gradele de duritate, pene de gâscă selecţionate, hârtie satinată, şi din partea tatei un atlas al munţilor, despre care pomenise în câteva rânduri şi pe care îl cumpărase pentru mine. După ce toate au fost date cu bucurie şi primite tot aşa, ne-am aşezat la masă, în seara aceea numai noi, aşa cum se crease, încetul cu încetul, obiceiul să se procedeze la fiecare înapoiere a mea după o absenţă mai îndelungată. S-au servit felurile despre care mama bănuia că-mi plac cel mai mult. Intimitatea şi dragostea neprefăcută, aşa cum le afli în orice familie civilizată, m-au bucurat nespus de mult, după lunga mea singurătate.

Când cele dinţii discuţii, în primul rând despre membrii familiei şi apoi despre evenimentele trăite de ei în ultima vreme, au fost încheiate, şi după ce mi s-a relatat întregul mers al gospodăriei în timpul absenţei mele, mi s-a cerut să-mi povestesc şi eu călătoria. Am explicat ţelul ei şi am istorisit pe unde am fost şi ce am făcut ca să-l ating. Am pomenit. Şi de bătrânul meu amfitrion şi am relatat cum am nimerit la el, cât de bine m-a găzduit şi ce am văzut acolo. Mi-am exprimat bănuiala că, judecind după graiul lui, s-ar putea să fie de fel din oraşul nostru. Tata şi-a scotocit amintirile, dar n-a izbutit să identifice vreun bărbat care să semene cu cel zugrăvit de mine. Oraşul e mare, a fost el de părere, şi s-ar putea ca pe mulţi din locuitorii lui să nu fi avut prilejul să-i cunoască. Soră-mea a fost de părere că, datorită şi mediului în care dădusem de el, mi-a apărut poate în altă lumină, mai deosebită, şi l-am zugrăvit în acea lumină, din care cauză este mai greu de recunoscut. Am replicat că n-am povestit nimic altceva decât. Lucruri văzute şi că acele lucruri văzute sunt atât de clare, încât, dacă m-aş pricepe mai bine să mânuiesc culorile, aş putea chiar să le şi pictez. Cei de faţă au socotit în* că, de vreme ce bătrânul m-a invitat să-i fac o a doua < vizită, iar eu, fără îndoială, nu voi

pregeta să i-o fac. Timpul va lămuri lucrurile. Faptul că nu l-am întrebat j fără ocol cum îl cheamă, toţi ai mei l-au aprobat, de- ■ oarece el a făcut mult mai mult, şi anume m-a primit ■ şi m-a găzduit, fără să caute să-mi afle nici numele, nici | obârşia.

În cursul conversaţiei, tata s-a interesat mai înde-, aproape de unele obiecte din casa bătrânului, pe care le pomenisem, mai cu seamă de diferitele varietăţi de marmură, de mobilele vechi, de sculpturile în lemn, de statui, -i de tablouri şi de cărţi. Varietăţile de marmură am putut să *i*

i le descriu aproape exact, la fel şi mobilele vechi. Tata s-a arătat nespus de incinta t de descriere şi a spus că ar J însemna o mare bucurie pentru el să poată vedea cândva cu ochii săi asemenea lucruri. Despre sculpturile în lemn; n-am putut să-i dau prea multe informaţii, nici despre / cărţi, iar despre statui şi despre tablouri n-am putut să-i dau decât foarte puţine, aproape niciuna. Tata nici n-a stăruit în această privinţă, iar mama a fost de părere că * ar fi tare frumos dacă tata s-ar hotărî într-o bună zi să facă o călătorie în Ţara-de-Sus, ca să vadă personal obiectele din casa bătrânului, pentru că acum stă tot timpul la birou, pe scaun, iar în ultima vreme se duce şi în fiecare după-amiază acolo şi zăboveşte adesea până noaptea târziu. O călătorie l-ar înviora, iar bătrânul, care îi primise cu atâta prietenie feciorul, îl va întâmpina desigur cu căldură şi-i va arăta colecţiile, ca unui cunoscător, cu mult mai multă tragere de inimă decât altcuiva. Şi, cine ştie, tata ar mai putea eventual să ochiziţioneze în această călătorie vreo piesă pentru cabinetul său de antichităţi. Dacă stă şi aşteaptă până când se rezolvă treburile cele mai arzătoare şi până când să se poată bizui mai mult ca acum pe oamenii mai tineri din birou, nu apucă niciodaia să călătorească, deoarece treburile sunt întotdeauna arzătoare, şi cu cât tata îmbătrâneşte şi cu cât vrea mai mult să şi le rezolve personal, neîncrederea în capacitatea oamenilor mai tineri creşte.

Tata a răspuns că odată şi odată nu numai că are să plece într-o călătorie, dar că într-o bună zi are să iasă la pensie şi n-are să se mai ocupe de afaceri.

Mama i-a replicat că ar fi foarte bine şi că ziua aceea are să i se pară ca o a doua zi de nuntă.

Tata mi-a mai cerut să-i descriu, rând pe rând, esenţele de lemn, cu care sunt marchetate diferitele mobile din casa cu

trandafiri, cele din care sunt alcătuite pardoselile, şi în sfârşit cele menite să fie cioplite. I le-am descris destul de bine, deoarece atunci când am văzut aceste lucruri am fost cu gândul la tata şi am reţinut mai mult decât ar fi fost cazul altminteri. Mi-a cerut să-i descriu şi în ce ordine sunt îmbinate acele esenţe, ce figuri alcătuiesc, şi dacă îmbinarea liniilor şi a culorilor are un farmec deosebit. Mi-a mai cerut să-i dau mai multe amănunte şi despre varietăţile de marmură aflate pe culoar şi în sală, şi să-i explic cum sunt asamblate, ce varietăţi anume se învecinează şi cum ies astfel în evidenţă. Adesea am recurs la o bucată de hârtie şi la creion, ca să-i arăt în mod concret ceea ce văzusem. Mi-a mai pus şi alte întrebări, şi datorită succesiunii lor logice am fost în stare să-i relatez mai multe lucruri decât credeam că observasem.

Când s-a făcut târziu, mama ne-a îndemnat la odihnă. Atunci ne-am despărţit de odăiţa cu arme şi m-am dus la culcare,

A doua zi am început să-mi aranjez locuinţa pentru iarnă. Mi-am despachetat încet-încet lucrurile aduse din călătorie, le-am aşezat aşa cum eram deprins şi am căutat să le pun în rând cu cele vechi. Această treabă mi-a luat câteva zile.

în prima duminică de după sosirea mea a avut loc o masă de bun-venit. Au fost invitaţi toţi funcţionarii tatei, iar la masă s-au servit mâncăruri mai alese şi un vin mai de soi. Cei doi bătrâni, care fuseseră vecinii noştri în casa mohorâtă din centru au fost poftiţi şi ei, deoarece ţineau foarte mult la mine şi deoarece cucoana spusese cândva că are să fie ceva de capul meu. Aceste mese intraseră de câţiva ani în obiceiul casei, iar cei doi bătrâni erau de fiecare dată oaspeţii noştri.

După ce mi-am pus la punct, în linii mari, camerele, i-am vizitat şi pe prietenii mei din oraş şi mi-am petrecut din nou unele după-amieze la librărie, unde mă simţeam gxzav de bine Când umblam pe uliţele oraşului, mi se părea că toate câte le ştiam despre bătrânul meu amfitrion.

le citisem într-o carte de basme; dar când ajungeam iarâştf acasă şi intram în cabinetul de antichităţi şi în camera cu tablouri, bătrânul redevenea un personaj real şi servea ca termen de comparaţie cu viaţa mea de aici.

Urmele, inevitabil lăsate de o sosire dintr-o călătorii mai îndelungată, mai cu seamă atunci când din acea câl$» torie ai adus o sumedenie de obiecte care trebuie orânduite, ’

dispăruseră, în sfârşit, din camera mea: cărţile se aflau la îndemână, pregătite pentru a fi folosite, uneltele şi ustensilele de desen erau puse în ordine, aşa cum aveam na* voie de ele pentru la iarnă. Iar iarna era relativ aproape, ; Trecuseră şi ultimele zile frumoase de sfârşit de toamnă,: dăruite cu atâta dărnicie oralului nostru, şi începuse vremea rece, umedă şi ceţoasă.

În timpul absenţei mele avusese loc o schimbare în familia noastră. Soră-mea Clotilda, care până atunci fusese" întotdeauna o copilă, se făcuse în această vară, brusc, o fetişcană. Când m-am reîntors m-am mirat grozav vă* zând-o şi mi s-a părut chiar niţeluş străină.

Această schimbare a adus cu sine, pentru iama apro*» ’ piaţă, şi o schimbare în casa noastră. Până atunci, viaţa noastră fusese foarte simplă, aproape rustică, pentru capi* tala unui mare imperiu. Cercul familiilor cu care ne aflam în relaţii nu fusese prea larg, şi chiar în acel cerc, întâlni*, rile se mărginiseră mai degrabă la vizite ocazionale sau la joaca obişnuită a copiilor în grădină. Acum lucrurile stă* teau altfel. La Clotilda veneau prietene, cu ai căror părinţi fuseserăm în relaţii, iar acestea aveau, la rândul lor, altt rude şi cunoştinţe, cu care, încetul cu încetul, am intrat şi noi în relaţii. Venea lume la noi, se făcea muzică, se citea, ne duceam şi noi la alţii, unde cei de faţă se distrau tot aşa, cu muzică şi cu lucruri asemănătoare. Toate acestea n-au avut însă asupra casei noastre o înrâurire atât de covârşl* toare, încât să-i producă transformări radicale. În afară de prietenii pe care îi aveam dinainte şi cu apucăturile cărora eram obişnuit, am mai făcut cunoştinţă şi cu alţii noi, Cei mai mulţi dintre ei aveau preocupări cu totul diferit! de ale mele şi mi s-au părut, în cele mai multe privinţe, superiori mţe. Dar şi ei mă socoteau un ins ciudat, în primul rând pentru că în casa noastră educaţia fusese diferită de cea din alte case, şi apoi pentru că mă îndeletniceam cu alte lucruri decât cele spre care îşi îndreptau ei dorinţele şi năzuinţele. Cred că, datorită ciudăţeniei mele, mă stimau mai puţin decât se stimau între ei.

Surorii mele îi manifestau o atenţie deosebită şi căutau să-i placă. Tinerii, cărora le era îngăduit să ne calce pragul, se numărau numai printre cei ai căror părinţi erau invitaţi la noi, pe care şi noi îi vizitam, şi a căror moralitate nu putea fi pusă la îndoială. Soră-mea nu ştia că bărbaţii caută să-i placă, şi nici nu-

i păsa. Eu însă mi-am dat seama într-o bună zi că soră-mea va avea cândva un soţ, şi câtva timp m-a tot muncit gândul că soţul acela nu poate şi nu trebuie să fie altfel decât tata.

Şi pe mine, aceşti tineri, precum şi alţii, care nu veneau în casă numai de dragul soră-mi, mă atrăgeau adesea în conversaţiile lor, îmi vorbeau despre părerile, năzuinţele şi distracţiile lor, iar unii mi-au împărtăşit chiar lucruri pe care le gândeau în taină. Astfel, într-un rând, unul, pe nume Prebom, fiul unui bătrân care deţinea o slujbă înaltă la Curte şi care venea deseori la noi, mi-a spus că tânăra Tarona este cea mai frumoasă fată din oraş, că are un trup cum n-are nimeni dintre cei o jumătate de milion de locuitori ai oraşului, cum nici n-a avut vreodată cineva, şi cum niciunul dintre artiştii timpurilor mai vechi şi mai noi n-ar fi fost în stare să zugrăvească, că are nişte ochi în stare să preschimbe pietrişul în ceara şi să topească diamante. Că o iubeşte cu o asemenea înflăcărare, încât nopţi în şir zace, fără somn, în pat, sau se plimbă încolo şi încoace prin cameră. Că ea nu locuieşte aici, dar că vine adesea în oraş, şi că are să mi-o arate, şi că eu, ca prieten, trebuie să-i vin în ajutor.

Mi-am zis că această mărturisire mi poate fi prea serioasă. Dacă o iubeşte atât de mult pe fata aceea n-ar fi trebuit să-mi spună asta mie, sau altcuiva, chiar dacă am fi fost prieteni; dar nu eram prieteni, în înţelesul adevărat al cuvântului, ci numai în înţelesul curent dat acestui termen în oraş, pentru a-i desemna pe oamenii care se cunosc foarte bine şi care se văd des. Şi, la urma urmei, nici nu putea să se aştepte la vreun ajutor din partea mea, pentru că eu eram cam nepriceput în domeniul relaţiilor sociale, deci cu mult inferior lui în această privinţă.

I-am vizitat şi eu uneori pe unii tineri, chiar când părinţii noştri nu erau de faţă, şi atunci venea de asemenea vorba despre fete. Câte un llnăr spunea că o iubeşte cu înfocare pe cutare fată, că tânjeşte în zadar după ea sau că a primit din partea ei semne că-i împărtăşeşte sentimentele. P Eu erara întotdeauna de părere că n-ar fi trebuit să spună asta, iar dacă făcea vreo observaţie mai îndrăzneaţă despre fizicul sau purtarea unei fete, roşeam, şi aveam impresia^ că a fost jignită soră-mea.

Acum mă duceam mai des în oraş şi priveam mai atent vechea clădire a catedralei noastre arhiepiscopale. De când privisem desenele arhitecturale, atât de precise şi de

numeroase, din casa cu trandafiri, clădirile nu mi s-au mai părut atât de străine ca mai înainte. Îmi plăcea să le privesc, ca să văd dacă au vreo asemănare cu obiectele pe care le văzusem în desene. În timpul călătoriei mele de la casa cu trandafiri în valea din munţi, în care mi oprisem după aceea, şi din acea vale până la vasul pe care' urma să mă îmbarc ca să mă întorc acasă, nu mi se înfă-i ţişase nimic vrednic de luat în seamă în mod deosebit.: Doar câteva troiţe de tip foarte vechi aminteau de figurile simple şi nepretenţioase, pe care le văzusem la meşterul Eustaţiu, desenate în linii simple, pe hârtie curată. Dar în firida uneia din troiţe fusese pusă, în locul statuii aflate acolo cândva, şi de care mai amintea soclul, o pic* tură nouă, în culori bălţate, iar în altă troiţă nu era nid un fel de icoană. În cursul călătoriei mele pe fluviu am trecut, ce-i drept, prin faţa unor biserici şi a unor caside, care ar fi meritat poate o vizită, dar pe vas, ţelul meu mă ducea mai departe. La catedrala arhiepiscopală am văzut aproape toate tipurile de decoraţii, muluri, arce, coloane şi detalii arhitecturale mai complexe, aşa cum le văzusem pe hârtie în casa cu trandafiri. Mi-a făcut plăcere să văd toate acestea şi să le compar în. Memorie cu cele din desene.

Cu privire la nestemate mi-am adus de asemene* aminte ce spusese bătrânul din casa cu trandafiri despre monturi. Mi s-au ivit destule prilejuri de a vedea nestemate montate. În nenumărate vitrine din oraş se lăfăiau giuvaieruri, ca decor şi ca ispită. Oriunde îmi ieşea 1 în drum, le priveam şi nu puteam să nu-i dau dreptate bă- tainului. Când îmi reprezentam în minte desenele unor cruci, rozete, stele, firide şi ale altor lucruri asemănătoare de pe clădirile medievale, aşa cum le văzusem în casa cu trandafiri, îmi păreau cu mult mai diafane, mai gingaşe şi, aş zice, mai intime, decât giuvaiericalele de aici, şi totuşi nu erau decât părţi ale unor clădiri, în timp ce acestea aveau pretenţia să treacă drept podoabe. Mi s-a părut într-adevăr că, după cum spusese el, sunt grosolane ca aur şi grosolane şi ca nestemate. Numai în unele prăvălii, socotite drept cele mai de lux, am găsit o excepţie. Am văzut că acolo monturile, erau foarte simple, ba chiar că, atunci când nestematele aveau dimensiuni mai mari şi deci şi c valoare mai mare, nu li se mai făcea aproape nicio montură, ci se folosea numai atâta aur sau atâtea diamante mici, cât părea strict necesar pentru a se putea apuca obiectele cu mâna şi a le fixa pe trupul omenesc. Soluţia

aceasta mi s-a părut mai bună, deoarece aici nestematele aveau numai rolul să reprezinte valoarea şi frumuseţea. În sinea mea mi-am zis însă că nestematele, oricât de frumoase, nu sunt decât materie, şi că ar fi cu mult mai minunate dacă le-am înconjura şi cu o structură capabilă, fără să le ştirbească frumuseţea, să exprime nu numai încântarea materiei, ci şi sufletul omenesc, care a intervenit aici şi care ne-ar putea aduce bucurie. Mi-am propus ca, dacă mai trec pe la bătrânul meu amfitrion, să discut cu el această problemă Mi-am dat seama că învăţasem lucruri folositoare în casa cu trandafiri.

Cu acel prilej am făcut cunoştinţă din întâmplare cu fiul unui giuvaiergiu, socotit drept cel mai de seamă din oraş. Mi-a arătat deseori piesele cele mai de preţ din magazin, dar care nu erau expuse niciodată în vitrină, mi le-a explicat, şi mi-a atras atenţia asupra caracteristicilor după care se poate deduce frumuseţea nestematelor. Nu m-am încumetat niciodată să-mi spun părerea despre monturile lor. Mi-a făgăduit să mă iniţieze mai îndeaproape în cunoaşterea nestematelor, iar eu am acceptat bucuros.

întrucât, datorită drumeţiilor mele pe munte, eram obişnuit să fac multă mişcare, hoinăream în fiecare zi, fie plimbându-mă prin cartierele oraşului, fie dând o raită prin împrejurimile lui. Foloasele aerului curat şi tare al înălţimilor mi le-a înlocuit aici aerul de toamnă, care de* venaa din ce în ce mai aspru, şi-mi plăcea să-i ţin piept când adia, înnegurat sau aprig, dinspre munţii care stră* juiau, către apus, împrejurimile oraşului.

În acea epocă am început să merg din când în când şi la teatru. Cât am fost copii, tata nu dăduse voie niciodată să fim duşi la spectacole de teatru. Spunea că teatrul în* fierbântă peste măsură imaginaţia copiilor, că le-o tulbură, că trezeşte în ei tot felul de simţăminte tiranice şi că-i expune primejdiei să cadă apoi pradă unor pofte sau chiar unor patimi. Când am crescut mai măricei, ceea ce, la mine, fusese cazul de mai multă vreme, la soră-mea însă abia de un an, ni s-a îngăduit să ne ducem, foart» rar, la Teatrul Imperial. Tata alegea atunci piesele despre care era convins că sunt nimerite pentru noi şi că ne împlinesc personalitatea. La operă sau chiar la balet n-am avut voie să mergem niciodată, şi cu atât mai puţin la un teatru de cartier. Iar la spectacole nu asistam de altfel decât însoţiţi de părinţi. De când devenisem independent, aveam şi libertatea de

a frecventa teatrele după propri» mea alegere. Dar întrucât mă îndeletniceam cu lucrări ştiinţifice, nu mă simţeam prea mult atras în această direcţie. Din obişnuinţă mă duceam uneori la câte una din piesele pe care le mai văzusem împreună cu părinţii. În toamna aceasta, lucrurile au luat altă întorsătură. Iml alegeam uneori eu însumi o piesă, pe care ţineam s-o văd pe scena Teatrului Imperial.

Pe vremea aceea juca la Teatrul Imperial un actor, căruia îi mersese vestea că în interpretarea regelui Lear din tragedia lui Shakespeare atinge culmea a ceea ce est* în stare să realizeze un om în această ramură artisticii Teatrul Imperial avea şi faima de a fi o instituţie exemplară pentru întreaga lume germanofonă. De aceea m> susţinea că pe nicio scenă de limbă germană nu exist! ceva comparabil cu acea interpretare, iar un mare cunoscător al artei dramatice, în cartea sa despre aceşti lucruri, a spus că ar fi cu neputinţă ca interpretul regelui Lear de pe scena noastră Imperială să joace rolul aşi cum îl joacă, dacă n-ar avea într-însul scânteia miraculoasă, datorită căreia capodopera shakespeariană a foit creată şi înzestrată cu neasemuită înţelepciune.

Aflând toate acestea, m-am hotărât să asist la cel mai apropiat spectacol cu *Regele Lear* la Teatrul nostru Imperial.

într-o zi, în ziarele care soseau zilnic când tata îşi lua micul dejun a fost anunţat un spectacol cu *Regele Lear* la Teatrul Imperial, avându-l ca interpret al rolului titular pe actorul despre care am pomenit şi care acum se apropia de vârstă senectuţii. Venise iarna. Mi-am pus treburile la punct în aşa fel, încât să mă pot duce seara la Teatrul Imperial Deoarece priveam cu plăcere forfota oraşului, aşa cum, în drumeţiile mele, cercetam ceea ce vedeam în munţi, am plecat mai devreme de acasă, ca să străbat agale drumul dintre suburbana mea şi centru. Mi-am pus un costum simplu, aşa ccan obişnuiam să port în timpul plimbărilor, şi o şapcă de voiaj. Cădea o ploaie măruntă, cu toate că era destul de frig. Ploaia, deşi îmi' cădea pe costum, pe care nu mai avea cum să-l strice prea mult, nu-mi displăcea, ci o socoteam mai degrabă binevenită. Înaintam cu paşi măsuraţi prin burniţă. Din pricina poleiului care se formase, drumul dintre copacii de pe spaţiul verde dinaintea oraşului era parcă acoperit cu sticlă, iar oamenii care mergeau în faţa mea şi lângă mine alunecau mereu. Eu eram obişnuit cu drumurile anevoioase şi

înaintam fără dificultate pe pârtia de gheaţă. Crengile copacilor sclipeau în vecinătatea felinarelor aprinse; altminteri era peste tot întuneric, încât întregul spaţiu verde şi zidurile de incintă ale oraşului dispăruseră în beznă. Când am coborât de pe trotuar pe partea carosabilă, o mulţime de trăsuri mi-au huruit prin faţă, caii pisând poleiul, iar roţile ciopârţindu-l. Cele mai multe, trăsuri, dacă nu chiar toate, se duceau spre teatru. Mi s-a părut cam ciudat că atât acestea, dt şi eu însumi, ne îndreptam pe această vreme urită, spre o sală, în care aveam să fim amăgiţi cu o poveste născocită. Aşa am ajuns în pasajul acoperit din faţa scării, care acum era iluminat şi în care opreau trăsurile. De acolo am trecut în vestibul, mi-am cumpărat bilet, mi-am Vârât şapca în buzunarul paâdesiului, mi-am depus pardesiul la vestiar

ı şi am intrat în parterul iluminat al sălii de spectacol Prinsesem de la tatăl meu obiceiul să nu vizionez niciodată de sus sau de la mare depărtare un spectacol, pentru ca să privesc actorii în poziţia lor obişnuită, nu ca sA le văd creştetul sau umerii şi pentru ca să le pot urmări mimica şi gesturile. De aceea, m-am oprit cam la capătul primei treimi a lungimii sălii şi am aşteptat să se umple sala şi să sune clopoţelul ca să anunţe că începe spectacolul.

Atât stalurile, cât şi lojle, s-au umplut cu oameni îm* brăcaţi elegant, potrivit uzanţei, dar în seara aceea, atras pesemne de faima piesei şi a actorului, a venit la teatru un public mult mai numeros şi mai amestecat, după cum se putea vedea de la prima aruncătură de ochi. Nişte bărbaţi de lângă mine şi-au exprimat această părere şi, într-adevăr, în mulţime putea fi zărită şi câte o persoană venită cu siguranţă din fundul suburbanelor. Cei mal mulţi, înghesuiţi unii în alţii, priveau curioşi cortina. P# atunci nu aveam obiceiul, şi nu-l am nici acum, să mă uit, în sălile supra-aglomerate, în jurul meu, ca să văd lumea adunată, veşmintele, podoabele, luminile, chipurile şi aşi mai departe. Am stat deci liniştit, până a început şi s-| terminat uvertura, până s-a ridicat cortina şi a început piesa.

A intrat regele, şi a fost, aşa cum avea să spună mal târziu despre sine, rege din cap până la picioare. Dar a foit şi nerod, pripit şi vrednic de milă. Regan, Goneril şi Coi*- delia au vorbit aşa cum era în firea lor să vorbească, iar Kent a vorbit şi el aşa cum nu putea altfel. Regele i-a ascultat pe toţi, aşa cum trebuia

să-i asculte, potrivit firii sale violente, uşuratice şi totuşi prietenoase. A surghiu* nit-o pe Cordelia, cea sincefă, care n-a putut să-şi înfliv * rească răspunsul, şi împotriva căreia s-a Înfuriat cu atll mai. Vârtos, cu cât mai înainte ea fusese preferata lui. Şi-| împărţit regatul între celelalte două fiice ale sale, Regal) şi Goneril, care, la întrebarea sa, cine îl iubeşte mai mult, l-au linguşit cu vorbe meşteşugite, trădându7şi astfel făţărnicia dragostei lor, dacă regele ar fi fost în stare să-şi dea seama. Fapta lor a scârbit-o într-atâta pe nobila Cor* delia, încât aceasta, la întrebarea 'cum îşi iubeşte ea tatăl, nu s-a priceput să răspundă aşa cum ar fi răspuns poate altă dată, când inima i s-ar fi deschis de bună voie. Gele s-a mâniat împotriva lui Kent, care încercase s-o apere pe Cordelia, şi l-a surghiunit şi pe el, astfel că, având în vedere firea violentă şi copilăroasă a regelui, nu te aşteptai decât la rele.

Nu cunoşteam piesa, şi în scurt timp am fost captivat de desfăşurarea acţiunii.

Regele locuieşte acum, cu cei o sută de cavaleri ai săi, în prima lună la una din fiice, pentru ca în cea de-a doua să tragă la cealaltă, şi să continue tot aşa, cu schimbul, potrivit învoielii. Urmările acestei proaste rânduieli s-au arătat şi în ţară. În casa nobilă a lui Gloucester, un bastard se răzvrăteşte împotriva tatălui şi a fratelui legitim şi provoacă lucruri nefireşti, deoarece şi în casa regelui s-au petrecut lucruri nefireşti şi condamnabile. La curtea fiicei, precum şi la a doua curte, cea a regelui şi a celor o sută de cavaleri ai săi, instalată în prima, se iscă dihonii şi adversităţi, iar atitudinea fiicei faţă de comportarea regelui şi a suitei lui este foarte lesne de înţeles, dar odioasă. Şi este sfâşietoare încrederea naivă, aproape stupidă, cu care regele îşi părăseşte prima fiică, cea care i se împotrivise cu vorbe de ocară, ca să se ducă la cealaltă, mai blajină, care îi face vânt cu vorbe; şi mai aspre. Aici, slujitorul său este pus în butuci, iar el însuşi nu primeşte adăpost, pentru că gazdele nu sunt pregătite şi pentru că este aşteptată sora cealaltă, oare trebuie găzduită, încât regele este sfătuit să se întoarcă din nou la fiica părăsită şi să se supună rinduielilor ei. Regele avusese la început o încredere oarbă în aceste două fiice, se pripise când o judecase pe Cordefia, dovedise uşurinţă la împărţirea demnităţilor; acum ia naştere căinţa, ruşinea, mânia şi turbarea. Nu vrea să se întoarcă la fiica lui, preferă să iasă pe câmp, pe o furtună

violentă, care are voie să se dezlănţuie împotriva lui, deoa- Tece ei nu i-a dăruit nimic. Şi păşeşte pe câmpul pustiu, în noapte, pe furtună. Moşneagul îşi lasă pletele albe pradă vântului, în timp ce înaintează pe câmp, neînsoţit de nimeni, decât de bufon, îşi aruncă hlamida în sus, şi când îşi epuizează ocările, nu mai ştie să spună altceva decât: „Lear! Lear! Lear!“, dar acest unic cuvânt conţine întreaga sa viaţă trecută şi toate simţămintele sale prezente. Meu târziu se aruncă la pieptul bufonului şi strigă înfricoşat: „Bufonule! Bufonule!, îmi ies din fire, dar nu vreau să-mi ies din fire, numai să nu înnebunesc!“ întrucât ultimele patru cuvinte le rostise mai potolit, aproape rugător, mi-au şiroit lacrimile pe obraji, am uitat de lumea din juruî meu şi mi s-a părut că acţiunea se desfăşoară aievea. Am rămas cu privirea aţintită spre scenă. Regele chiar înnebuneşte, îşi pune, în zilele de după acea noapte cu furtună, cunună de flori, umblă hai-hui pe coline şi pe câmpii, şi înjghebează cu nişte cerşetori un înalt tribunal Între timp i s-a trimis veste fiicei sale Cordelia că Regan şi Goneril se poartă foarte urât cu tatăl lor. Cordelia venise cu oaste, ca să-l salveze. Fusese găsit pe cânap şi acum e întins pe pat în cortul Cordeliei şi doarme. În ultima vreme nu mai ştia ce se petrece în jurul său, îm- bătrânise sub ochii noştri, ba parcă se şi pipernicise. Dormise mult, medicul este de părere că această stare de rătăcire a minţii se datorează numai violenţei copleşitoare a simţămintelor, şi că, printr-o odihnă îndelungată şi datorită somnului înviorător, mintea i se va însănătoşi. Într-un târziu, regele se trezeşte, priveşte femeia din faţa sa, n-are curajul s-o recunoască pe Cordelia ca atare, şi spune ruşinat, îndoindu-se de propria sa minte, că o ia pe această femeie străină drept copila sa Cordelia. Când ceilalţi îl conving, cu blândeţe, că ceea ce şi-a închipuit x este realitate, coboară din pat fără să spună nimic şi, în genunchi şi cu mâinile împreunate, îi cere propriei sale copile iertare.

în clipa aceea inima îmi era ca zdrobită; nu mai ştiam, de durere, Cum să-mi ţin firea. N-aş fi bănuit asta: da mult nu mai era vorba de un spectacol, ci în faţa mea se desfăşura cea mai reală realitate, Sfârşitul fericit, care i se oferea pe atunci publicului la spectacolele cu această piesă, ca să calmeze îngrozitoarea stare de spirit pricinuită de tragicele evenimente de pe scenă, n-au mai avut niciun efect asupră-mi. Aproape că nu mai ştiam ce s» petrece în faţa mea şi în jurul meu.

După ce mi-am mai venit puţintel în fire, mi-am rotit, cam sfios, privirea, ca să mă încredinţez, parcă, dacă fusesem observat. Am văzut că toate chipurile, copleşite de emoţie, erau îndreptate spre scenă. Numai într-o lojă de la parter, foarte aproape de mine, era o fată care nu 3ua în seamă spectacolul, era albă ca varul, iar celelalte persoane din lojă se agitau în jurul el. Mi-a părut nespus de frumoasă. Chipul îi era înecat în lacrimi. Mi-am aţintit privirea spre ea. Văzând însă că cei din lojă se înghesuie în jurul şi în faţa ei, ca pentru a o feri de priviri străine, mi-am dat seama de necuviinţa mea şi mi-am întors ochii în altă parte.

Între timp piesa se terminase, şi în jurul meu se isca. Se frământarea produsă întotdeauna când iese publicul de la teatru. Mi-am scos batista, mi-am şters cu ea fruntea şi ochii şi m-am pregătit să plec. M-am dus la vestiar, mi-am luat pardesiul şi m-am îmbrăcat. Când am ajuns în vestibul, am dat acolo de o foarte mare îmbulzeală, şi întrucât erau mai multe ieşiri, oamenii unduiau deavalma încolo şi încoace. M-am lăsat târât de un şuvoi mai mare, care se revărsa lent prin ieşirea principală. Deodată mi s-a părut că privirea mea, îndreptată spre ieşire, este solicitată imperios de ceva din imediata apropiere. Am întors capul şi, într-adevăr, aveam doi ochi mari şi frumoşi faţă-n faţă cu ai mei, iar chipul fetei din loja de la parter se afla foarte aproape de al meu. "Am privit-o stăruitor, şi mi s-a părut că se uită la mine prietenos şi că-mi zâmbeşte dulce. Dar în aceeaşi clipă a trecut mal departe. Venise din culoarul lojilor cu un şuvoi de oameni care se încrucişase cu al nostru, şi se zbătea să iasă printr-un culoar lateral. N-am mai văzut-o decât din spate şi am observat că purta un mantou de mătase neagră. În cele din urmă am ieşit şi eu prin uşa principală. Acolo mi-am scos mai întâi şapca din buzunarul pardesiului, mi-am pus-o pe cap şi am mai stat o clipă locului, ca să mă uit la trăsurile care plecau, ducându-şi, în noaptea opacă, luminile roşii ale felinarelor. Ploua şi mai des decât atunci când intrasem. Am luat-o spre casă. Am răzbit printre trăsurile în mers, am scăpat din puhoiul de pietoni şi am cotit pe drumul mai singuratic care duce la loc deschis, printre şirurile de copaci ale suburbanei. Am. Irecut pe lângă felinarele mohorâte, am ajuns din nou pe uliţele suburbanei, le-am parcurs, şi m-am văzut în sfârşit în casa părinţilor mei.

Se făcuse aproape miezul nopţii. Mama, care, cu asemenea prilejuri, nu uita de măsurile necesare pentru a asigura în primul rând sănătatea membrilor familiei, era încă îmbrăcată şi mă aştepta în sufragerie. O slujnică îihi deschisese uşa şi-mi spusese să mă duc într-aoolo. Mama mai avea încă cina pregătită pentru mine şi m-a poftit să stau la masă, dar i-am spus că mai sunt încă prea preocupat de spectacol şi nu pot să mănânc nimic. S-a arătat îngrijorată şi mi-a vorbit de doctorii. I-am răspuns că mă simt cât se poate de bine şi că n-am nevoie de nimic altceva decât de odihnă.

— Bine, dacă ai nevoie de odihnă, atunci odihneşte-te, – a spus ea.

— Nu te silesc, ţi-am vrut binele.

— Dumneata mi-ai vrut binele ca totdeauna, scumpă mamă, – i-am răspuns eu.

— De aceea îţi şi mulţumesc.

I-am luat mâna în a mea şi i-am sărutat-o. Ne-am urat reciproc noapte bună, am luat luminări şi ne-am dus în camerele noastre.

M-am dezbrăcat, m-am întins pe pat, am stins lumî-fl nările şi am aşteptat ca inima, care îmi zvâcnea violent, ® să mi se potolească încet-încet. Se crăpa de ziuă când aml adormit.

Primul lucru pe care l-am făcut a doua zi a fost să-l9 rog.pe tata să-mi scoată din bibliotecă operele lui Sha- a kespeare şi, după ce mi le-a dat, să mi le pun la înde- * mână, în camera mea, ca să le citesc în cursul iernii. Mi-am mai reîmprospătat şi cunoştinţele de engleză, cal să nu fiu nevoit să le citesc în traducere.

Când îmi luasem rămas-bun, vara trecută, de la bătrânul meu amfitrion şi când intrasem pe drumul mare la9 liziera pădurii, întâlnisem două femei care mergeau în-j tr-o trăsură. Atunci îmi spusesem că obiectul cel mai ni-jl merit pentru a fi desenat este chipul omenesc. Acest gândf mi-a trecut din nou prin minte, aşa încât am căutat sân dobândesc cunoştinţe referitoare la chipul omenesc. Aml vizitat Galeria Imperială de tablouri şi am privit acolo* toate capetele frumoase de fată câte le-am găsit pietatea M-am dus de câteva ori acolo ca să privesc acele capete® Dar priveam şi chipurile fetelor vii cu care mă vedeamjj ba chiar, în zilele de iarnă uscate, făceam plimbări şi priveam chipurile fetelor pe care le întilneam pe stradă. Dar printre toate

chipurile, atât cele pictate, cât şi cele realej nu se afla niciunul care, ca frumuseţe, să se poată com-l para; fie şi de departe, cu cel al fetei din lojă. Şi eram sigur de asta, cu toate că, de fapt, nu-mi mai puteam readuce defel în. Memorie acel chip, şi cu toate că, dacă l-aş fi revăzut, nu l-aş mai fi recunoscut. Îl zărisem într-o împrejurare deosebită, dar în viaţa de toate zilele cu siguranţă că arăta cu totul altfel.

Tata avea un tablou care înfăţişa un copil citind. Chipul copilului era extrem de simplu, nu exprima nimic altceva decât atenţia cerută de lectură, nu se vedea dealt- minteri decât din profil; dar cât de fermecător era întregul tablou! Am încercat să desenez acest chip, dar n-am izbutit să-i redau prin linii trăsăturile, cu atât mai simple, cu cât ochiul nici nu i se vedea, fiind umbrit de pleoapă. Mi s-a îngăduit să dau jos tabloul, să-l aşez în poziţia dorită de mine, ca să încerc să-l desenez; dar cu toate că mi-am pus la bătaie întreaga iscusinţă, pe care o deprinsesem desenând alte obiecte, n-am izbutit. Până la urmă tata mi-a spus că efectul acestui tablou rezidă mai cu seamă în fineţea coloritului, şi că de aceea nu poate fi redat în linii negre. Văzând câtă osteneală îmi dau, m-a familiarizat mai îndeaproape cu însuşirile culorilor, iar eu m-am străduit să mai învăţ dte ceva şi în domeniul acesta şi să fac şi exerciţii.

Ciudat era faptul că nu-mi trecuse niciodată prin minte s-o privesc pe soră-mea, ca să văi dacă nu cumva trăsăturile ei ar fi bune ca model pentru desene, sau că nu re- simţisem dorinţa să-i desenez chipul, cu toate că, în ochii mei era, după cel al fetei din lojă, cel mai frumos din lume. Nu avusesem niciodată curajul necesar. Adesea mă mai bătea şi acum încă gândul că nimic pe lume nu poate fi atât de frumos şi de pur ca soră-mea Clotilda; dar atunci îmi veneau în minte trăsăturile fetei înlăcrimate, pe care membrii familiei ei încercaseră s-o liniştească, şi despre care îmi închipuiam că mă privise prietenos în vestibulul teatrului, şi mă vedeam nevoit să-i dau întâietate. Nu puteam să mi-o închipui, ce-i drept, dar în faţa ochilor minţii îmi plutea o imagine obscură, nelămurită, a frumuseţii. Prietenele soră-mi sau alte fete, cu care mă întâlneam întâmplător, aveau pe chip unele însuşiri plăcute, atrăgătoare; le priveam şi mă gândeam cum ar putea fi desenată una sau alta dintre ele; dar nu m-aş fi încumetat niciodată să 16 rog să-mi pozeze, aşa că n-am ajuns să desenez

nici im chip viu, prezent în faţa ineeM îmi evocam trăsăturile lor în memorie sau desenam duoâ picturi. În cele din urmă mi s-a atras atenţia i că schiţei numai capete de fete. M-am ruşinat, şi m-am apucat, mal târziu, să desenez capete de bărbaţi, de moşnegi, de femei, ba chiar şi alte părţi ale trupului^ În măsura în caro puteam să-mi procur modele sau mulaje de platru.

În pofida acestor străданii, cărora, potrivit principiului casei noastre, nu 11 se putea pune piedică, tiu mi-am neglijat totuşi îndeletnicirea de căpetenia, îmi plăcea nespus de mult să umblu de colo până colo, acasă, printr® colecţiile mele, mă gândeam adesea la ruvintele bâtrânului din casa cu trandafiri, şi, în contrast cu petrecerile la care eram poftit, sau chiar cu plimbările şi cu vizitele de afa «* ceri, locuinţa mea era pentru mine ca o sihăstrie îmbie* toare şi cu rosturi adând, pe care o îndrăgisem şi mal mult, pentru că ferestrele ei dădeau spre grădini şi spr% locuri nezgomotoase.

Cu cât iarna se apropia de sfârşitul ei, cu atât sporeau petrecerile în oraş, şi cu atât mai vârtos simţeam şi eu îrv» demnul şi îndatorirea să mă duc în vizită la diferite fa* milii.

Într-o asemenea împrejurare am avut parte de o în «tâmplare, care, după spectacolul cu *Lear,* m-a preocupat mai mult ca orice altceva.

Eram de ani de zile în strânse relaţii de prietenie cu 0 familie domiciliată la Palatul Imperial: văduva şi fiici unui bărbat vestit, care, pe vremuri, se bucurase de maiî vază. Întrucât tatăl ocupase o însemnată funcţie la Curt» fiica, după moartea lui, a ajuns domnişoară de onoam şi de aceea locuia la Palat, împreună cu mama eu Dintro fii, unul era în armată, celălalt la o ambasadă. A.tund când domnişoara nu era de serviciu, mama ei primea din când în când, seara, un mic cerc de invitaţi, cu care făcea|i lectură, conversaţie sau muzică. Când mama domnişoarei a mai Imbătrinit, se juca uneori la ele şi cărţi. Noi ne du* ceam destul de des acolo, cu prilejul unor asemenea seri, în iama aceea, reţinusem un timp mai îndelungat dedt ar fi îngăduit de fapt buna-cuviinţă, o carte, care îmi fu» şese împrumutată de mama domnişoarei de onoare. Aşi că m-am dus într-o zi la ea, ca să-i restitui personal cartea şi să-mi cer scuze. Când am ajuns din piaţa Palatului, pe sub bolta înaltă a porţii, în curtea de onoare, au ieşit din curte, pe la dreapta mea, mai multe trăsuri, care mi-au tăiat drumul şi m-au silit să stau pe loc

câtva timp. Lângă mine mai erau vreo câţiva inşi, şi i-am întrebat ce e cu aceste trăsuri.

— Sunt ale unor persoane sus-puse, care i-au prezentat împăratului felicitări după însănătoşirea sa, – a spus un bărbat de lângă mine.

În cea din urmă dintre trăsuri, trasă de doi murgi, stătea pe canapea un bărbat singur. Îşi pusese alături de el pălăria şi-şi purta părul alb slobod în aerul de iama. Pardesiul îi era un pic descheiat, şi de sub el se zăreau nişte decoraţii. Când trăsura a trecut prin faţa mea l-am văzut de aproape: era bătrânul meu amfitrion, care mă găzduise cu atâta prietenie în casa cu trandafiri. A trecut repede, aşa cum obişnuiesc trăsurile de acest soi, şi a luat-o înspre oraş. A ieşit pe poarta Palatului, cea cu doi uriaşi care susţin cornişa. Am vrut să întreb pe careva dintre cei de lângă mine cine e bărbatul din trăsură, dar întrucât, dintre trăsurile care îi opriseră pe pietoni, a lui fusese ultima, şi pietonii putuseră treţe, toţi cei din preajma mea plecaseră, iar «ei aflaţi acum lângă mine nu văzuseră trăsura de aproape.

Aşa încât am străbătut curtea şi am urcat pe aşa-nu- mita scară a cancelariei imperiale..

Am găsit-o pe bătrână singură, i-am înmânat cartea şi mi-am cerut scuze.

în cursul convorbirii am pomenit de bărbatul pe care îl zărisem în trăsură, şi am întrebat dacă nu cumva ştie dânsa cine este. N-avea habar de nimic.

— Nu m-am uitat pe fereastră, – a spus ea.

— Se petrec multe în curtea cea mare, dar nu le iau în seamă. Nici n-am ştiut că a fost o primire la împărat: alaltăieri încă nu se restabilise complet. Când mai trăia soţul meu ne uitam întotdeauna în curtea cea mare a Palatului; dar oricât de importante ar fi evenimentele petrecute acolo, ele se repetă totuşi, când le tot vezi ani în şir, mereu aceleaşi, astfel că, până la urmă, nu te mai uiţi deloc, iar atunci când de afară se aude „Prezentaţi arm’!“ sau se

lac auziţi călăreţi, sau duruie trăsuri, în casă pui mina pe 1 o carte sau pe andrele.

— Apoi, adresându-i-se fiică-si, s domnişoara de onoare, care tocmai intrase, a întrebat-o: – j Dintre cei care au plecat de la vizita de curtoazie la îm- j părat, cine a ocupat ultima trăsură, Henrieto?

— A fost bătrânul Risach, – a răspuns ea.

— A ve- J nit anume până aici, ca să se prezinte maiestăţii sale şi j să-şi exprime bucuria că-l vede însănătoşit.

în tinereţea mea auzisem adesea rostindu-se numele de Risach, dar pe atunci mă preocupase atât de puţin cu ce se îndeletniceşte un bărbat, al cărui nume îl auzeam rostit, încât acum n-am avut habar cine este Risach. Aşa că am întrebat, cu timiditatea inerentă unor asemenea întrebări, şi am aflat că baronul Von Risach nu ocupase cele mai inalte dregătorii de stat, dar că în timpul domniei pline de măreţie şi de mâhnire a împăratului, aflat acum şi el în pragul bătrâneţii, lucrase totuşi, împreună cu băr- . Baţii de la conducerea rosturilor Europei, la bunul mers al acelor rosturi, că fusese preţuit de suverani străini, ca lumea crezuse că va ajunge cândva în vârf, dar că apoi se retrăsese. Acum stă mai mult la ţară, dar vine des lai oraş ca să-şi viziteze câte un prieten. Împăratul îl preţuieşte mult, şi se mai întâmplă şi acum să i se ceară uneori sfatul. S-a însurat, zise-se, cu o femeie bogată, dar şi-a pierdut apoi soţia. Amănuntele nu sunt prea bine cunoscute.

Toate acestea mi le-a spus domnişoara de onoare.

— Vezi, draga mea Henrieta, – a spus bătrâna, – cum se schimbă lucrurile pe lume. Tu nu ştii, fiindcă eşti încă tânără, şi n-ai experienţă. Ceea ce e jos ajunge sus, ceea ce e sus ajunge jos, un lucru se schimbă într-un fel, altul altminteri, şi vin al treilea rămâne cum a fost Acest Risach venea foarte des la noi. Când tatăl meu ne mai plimba uneori în vechea sa droşcă de doctor, vopsită în verde închis şi negru, Risach luase loc, nu o dată, ci deseori, pe capră, sau chiar, când plecam la ţară şi lumea nu ne putea vedea, în spate, ca un valet, deoarece trăsura tatei avea o podişcă pentru un slujitor. Noi eram copii mai măricei; el era un tânăr student, care nu prea avea cunoscuţi; obârşia lui n-o ştia nimeni, şi nici nu-l întreba nimeni de ea. Când ne aflam în grădina casei noastre de la ţară, sărea cu fraţii mei capra, sau goneau împreună dinii în apă, sau puneau în mişcare leagănul. L-a adus în casă pe tatăl tău ca tovarăş de joacă al fraţilor mei. Nu prea se ştia pe atunci care din doi era mai frumos: Risach sau taică-tău. Dar după o bucată de vreme Risach a fost văzut mai rar, nu ştiu de ce. După câţiva ani m-am căsătorit cu tatăl tău. Fraţii mei s-au răspândit, ca slujbaşi ai statului, iar părinţii mei s-au prăpădit. Vorbeam des

despre Risach, dar ne vedeam rar. Tatăl tău şi-a început activitatea propriu-zisă abia după ce Risach ieşise la pensie. Şi acum iată-mă pe mine tot aici, dar în altă aripă a Palatului, tatălui tău i-a fost dat să plece din lumea asta, tu nu mai eşti copilă, o slujeşti pe înalta şi buna ta stăpână... Şi fiindcă a venit vorba de Risach: am impresia că n-au trecut dedt vreo câţiva ani de când punea în mişcare scrân- ciobul din grădina noastră.

Am întrebat dacă Risach n-are cumva o proprietate în Ţara-de-Sus.

Mi-a răspuns că are una acolo.

N-am vrut silmai pun întrebări, ca să nu fiu nevoit să depăn întreaga desfăşurare a găzduirii mele din vara aceea.

Dar după ce am ajuns acasă le-am povestit alor mei la masa de prânz întâlnirea din acea dimineaţă. Tata îl cunoştea foarte bine pe baronul Von Risach. În trecut se întâlnise de câteva ori cu el, dar nu-l mai văzuse de mult. Punctele de reper că gazda mea din casa cu trandafiri fusese baronul Von Risach au fost următoarele: faptul că, dacă în goana cailor nu m-a înşelat o asemănare, îl văzusem eu însumi; faptul că are o proprietate în Ţara-de- Sus; faptul că este înstărit, aşa cum trebuia să fie gazda mea; şi faptul că este înzestrat cu aptitudini spirituale deosebite, pe care gazda mea părea de asemenea să le aibă. Am luat hotărârea să renunţăm la orice investigaţie, deoarece gazda mea nu-şi spusese din proprie iniţiativă numele, şi să lăsăm lucrurile aşa cum sunt.

În afară de aceste două întâmplări, care, cel puţin pentru mine, au fost importante, nu s-a petrecut în iarna aceea nimic în stare să-mi atragă în mod deosebit atenţia. Eram foarte ocupat, mă vedeam adesea nevoit să lucrez şi noaptea, şi aşa a trecut iarna, parcă mult mai repede decât cu ani în urmă. Mi-au dat satisfacţie mai ca seamă f numeroasele posibilităţi de a te cultiva, pe care le oferă un oraş mare şi pe care altminteri nu prea le găseşti.

Când zilele s-au mai lungit, când atmosfera tipic oră- | şenească a încetat şi s-au depănat săpţămânile liniştite ale.. Postului, l-am întrebat într-o bună zi pe Prebom de ce ■ nu mi-o arătase pe contesa Tarona, pe care o iubeşte atâta, care este atât de frumoasă şi pentru a cărei cucerire îmi ceruse ajutorul

— În primul rând nu e contesă, – mi-a răspuns el.

— Nu prea cunosc starea ei socială; taică-său a murit, iar ea

locuieşte cu o mamă bogată; ştiu însă că nu e de viţă nobilă, ceea ce îmi convine grozav, doarece nici eu nu sunt. În al doilea rând, ea şi maică-sa n-au venit iarna asta în oraş. De aceea n-am putut să ţi-o arăt şi de aceea ai găsit tu prilej să mă zeflemiseşti. Dar mai întâi trebuie s-o vezi. Toate fetele despre care se spune anul acesta că sunt grozav de frumoase, toate câte au fost ridicate în slăvi, toate câte au luat ochii, nu fac o para chioară, ba fac chiar mai puţin decât o para chioară, faţă de ea*v

I-am răspuns că n-am vrut să-l zeflemisesc, ci doar să spun lucrurilor pe nume.

Când primăvara a început să se apropie, m-am pregătit de plecare. Voiam să pornesc anul acesta mai devreme, pentru că-mi pusesem în gând ca, înainte de a mă duce în munţi, să dau o raită pe la casa cu trandafiri. An de an, pregătirile mele deveniseră mai minuţioase, deoarece în fiecare an aveam tot mai multă experienţă, iar proiectele mele ţinteau tot mai departe. Anul acesta mai hotărâsem să iau cu mine unelte de desen mai complete, ba chiar şi culori. Aşa cum se întâmplă cu orice deprindere, aşa s-a întâmplat şi în cazul meu. După ce, în fiecare toamnă, mi se făcea dor de cămin, în fiecare primăvară mă simţeam ca o pasăre călătoare, care trebuie să se întoarcă pe meleagurile pe care le-a părăsit în toamna precedentă.

în martie, când în oraş au început zilele frumoase, care îi ademeneau pe oameni să iasă la câmp şi pe zidurile de incintă, am fost gata cu pregătirile şi, după ce mi-am luat de la ai mei obişnuitul şi cordialul rămas-bun. Într-o dimineaţă am pornit la drum.

Pe atunci, ca şi acum încă, nu puteam să sufâf să plee noaptea de lângă ai mei, şi nici să pornesc noaptea într-o călătorie. Dar pe vremea aceea poştalionul plecă Spre Ţara- de-Sus abia seara, şi de aceea am preferat să călătoresc de data aceasta cu o trăsură închiriată, Vilele din afara oraşului, care aparţineau unor orăşeni bogaţi, mai hibernau încă. Erau înfofolite, în parte, în învelişurile lot de paie şi de scânduri, ceea ce contrasta puternic cu cerul senin şi cu circârliile care începuseră să cânte peste tot. Trăsura a mers numai pe teren şes. Când am ajuns în zona colinafă, am coborât din trăsură şi mi-am continuat drumul pe jos, în etape scurte, aşa cum obişnuiam.

Am privit din nou, în dreapta şi în stânga, clădirile care mi-au atras atenţia, ca fiind vrednice de a fi privite. Citisem odată undeva că omul ajunge mai lesne şi mai sigur să cunoască şi să îndrăgească obiectele atunci când le priveşte în desene şi picturi decât dacă le vede în realitate, deoarece dimensiunile reduse ale desenului concentrează pe un spaţiu mai mic şi în mod individualizat tot ceea ce vede în realitate la scară mare şi grupat. La mine, această sentinţă părea să se confirme. De când privisem desenele arhitecturale din casa cu trandafiri înţelegeam mai bine clădirile, le judecam mai lesne şi nu mă dumiream de ce mai înainte nu prea le băgasem de seamă.

În Ţara-de-Sus, vremea era cu mult mai aspră decât cea pe care o lăsasem în urma mea, în oraş. Când am ajuns într-o dimineaţă la colţul pădurii de fagi a amfitrionului meu, acolo unde pârâul Aliz se varsă în Agger, unele gârliţe mai erau acoperite cu o pojghiţă de gheaţă. Când am zărit caisa cu trandafiri, mi-a făcut cu totul altă impresie decât atunci când o văzusem ca un punct alb în verdele închis şi suculent al ogoarelor şi copacilor, sub un cer zăpuşit şi dogoritor. Pe ogoare, cu excepţia fâşiilor verzi ale semănăturilor de iarnă, se mai vedeau încă brazdele castanii ale ţă- rânei golaşe, pomii nu aveau încă niciun mugurel, iar albul casei mă privea de pe un fond mov.

Am trecut pfe drumul mare, în apropiere de Hohrberg, şi am ajuns într-un tâfziu în locul unde drumul de ţară urcă, pe coastă, până la casa cu trandafiri. Am păşit printre zăplazuri şi garduri vii golaşe, am urcat pe ridicătura dintre ogoare şi m-am pomenit în faţa grilajului casei. Cât de schimbată era acum! Copacii, cu crengile castanii sau negre, fără frunze, se înălţau în văzduhul vânăt. Singurul verde era cel al spalierelor grădinii. Peste tulpinile trandafirilor de pe faţada casei fusese coborâtă o rogojină de paie frumos lucrată. Am tras de minerul clopoţelului; a apărut un om care mă cunoştea şi care mi-a dat drumul să intru. M-a condus la stăpân, care tocmai se afla în grădină.

L-am găsit îmbrăcat în haine de vară, numai că erau făcute dintr-o ştofă mai călduroasă. Părul alb îi era tot neacoperit, ca de obicei.

Bătrânul mi-a părut şi acum la fel de contopit cu mediul său înconjurător, cum îmi apăruse şi în vara trecută.

Muncitorii spălau cu apă şi săpun trunchiurile pomilor

fructiferi. Am mai zărit şi muncitori, care, suiţi ici şi colo pe scări portabile, în preajma pomilor, retezau crengile uscate şi cele de prisos. Când plecasem vara trecută, amfitrionul meu îmi spusese să-i dau de veste dinainte când mai vin, ca să-l găsesc acasă. Dar nu-şi dăduse seama, pesemne, cât de anevoios este acest lucru, cici de obicei nici eu însumi nu pot să ştiu când şi cum m-aş putea vedea nevoit să-mi schimb programul din pricina situaţiei meteorologice sau a altor împrejurări. De aceea nu i-am dat de veste şi i-am picat neanunţat, pe riscul meu. Dar când a văzut că mă îndrept spre dânsul, m-a primit la fel de prietenos cum se purtase cu mine în anul precedent, în timpul şederii mele în casa lui.

I-am spus că datorită lui însuşi îi năvălesc acum în casă într-o epocă atât de timpurie a anului, căci m-a invitat cu atâta bunăvoinţă, încât n-am putut să mă abţin de a veni încoace, înainte ca văile şi potecile din munţi să fie destul de uscate ca să-mi pot începe pe ele cercetările.

— După cum ştii, avem un şir întreg de camere de musafiri, – a spus el.

— Suntem foarte bucuroşi de oaspeţi, şi dumneata, fără îndoială, nu eşti unul nepoftit, după cum ţi-am spus vara trecută.

A vrut să mă conducă în casă, dar i-am spus c& nu umblasem în ziua aceea decât trei ceasurij că puterile mele sânţ încă în stare foarte bună, şi că aş dotî, cu îngăduinţa lui, să rămân aici, cu el, în grădină. Şi că-l rog numai să poruncească să mi se ducă raniţa şi bastonul în camera mea.

rÂ scos din buzunar clopoţelul de argint, pe care îl purta la dinsul, şi a sunat. Sunetul, chiar sub cerul liber, era extrem de pătrunzător, şi la auzul lui a apărut din casă o slujnică. Bătrânul i-a poruncit să-mi ducă în camera mea raniţa, pe care între timp o dădusem jos, şi bastonul, pe care i-l întinsesem. I-a mai dat apoi câteva instrucţiuni, ce anume trebuie făcut în acea cameră.

Am întrebat de Gustav, am întrebat de desenatorul din atelierul de tâmplărie, şi am întrebat chiar şi de grădinarul bătrân şi alb, precum şi de nevastă-sa. Mi-a răspuns că Gustav e sănătos şi-şi desăvârşeşte mintea şi trupul; că în momentul de faţă flăcăul are treabă în camera sa de lucru, şi că va fi cu siguranţă foarte bucuros să mă vadă; că desenatorul e aşa cum îl ştiu, şi că grădinarul şi grădinăreasa nu se mai schimbă deloc

de ani de zile şi arată anul acesta la fel cum i-am văzut vara trecută. Am întrebat în sfârşit de slujitori, de muncitorii grădinari şi de oamenii de la fermă. Mi-a răspuns că sunt bine cu toţii, că de la vizita mea de anul trecut nu s-a ivit niciun caz de boală, şi că niciunul dintre oameni n-a dat vreun prilej temeinic de nemulţumire.

După ce am schimbat câteva cuvinte banale, mai ales cu privire la calitatea drumurilor pe care venisem încoace şi la stadiul semănăturilor de iarnă de pe ogoare, s-a întors la treaba care se desfăşura în faţa lui, şi atunci mi-am îndreptat şi eu atenţia într-acolo. Când îmi povestise că pune să fie spălate trunchiurile copacilor mi-am închipuit că operaţia este foarte complicată. Dar acum am văzut că, prin folosirea unor scări duble şi a unor scânduri, se desfăşoară cât se poate de simplu. Cu periile cu coadă lungă, muncitorii ajungeau până la crengile cele mai de sus, şi întrucât erau pe deplin încredinţaţi de utilitatea acestei măsuri, munceau cu tragere de inimă, aşa că lucrarea înainta cu o repeziciune nebănuită. Într-adevăr, dacă priveai un trunchi spălat şi periat, ce curat şi neted se înălţa în văzduh, în timp ce vecinul său mai era încă zgrunţuros şi murdar, îţi spuneai, pe bună dreptate, că unul se simte grozav de bine şi că celălalt arată posomorit. Mi-am adus aminte ce*mi spusese cu mândrie, vara trecută, amfitrionul meu, anume: să privesc numai trunchiul cireşului de colo şi am să mă conving că scoarţa lui e ca o mătase cenuşie fină. Era într-adevăr ca mătasea, şi cred că semăna din ce în ce mai mult cu mătasea, deoarece era curăţită din nou în fiecare an.

Când, după un răstimp, ne-am dus mal spre fundul grădinii, am văzut şi alte munci. Oamenii legau şi potriveau gardurile vii, puneau gheme de mărăcini sub cuiburile păsărilor, reparau stricăciunile pricinuite de iarnă potecilor, afinau pământul sub pomii pitici, care erau gata tunşi, iar la cei ceva mai plăpânzi, susţinuţi de araci, controlau dacă aracii sunt ficşi sau nu cumva putreziseră în pământ. De asemenea: înnodau la loc curmeiele desfăcute, săpau pământul în grădina de legume, deschideau sau acopereau unele ferestre ale răsadniţelor de lamă, reparau pompele, mai băteau câte un cui, şi, în sfârşit, mai curăţau şi fixau ici şi colo câte un găvan pentru păsări.

M-am despărţit de amfitronul meu, deoarece era foarte ocupat cu conducerea lucrărilor, şi m-am plimbat singur prin

grădină, în locurile care mă atrăgeau. Păsările se şi înfiinţaseră în număr mare, se strecurau printre crengile desfrunzite ale copacilor şi se auzea pe alocuri chiar cântec şi ciripit. Deosebit de îmbietor răsuna, dinspre ogoarele din jurul grădinii, cântecul ciocârliilor, care se avtntau în tărie. Deoarece arborii şi arbuştii erau încă lipsiţi de frunziş, dispozitivele pentru hrănirea şi adăparea păsărilor erau mai vizibile, şi m-am uitat la ele mai mult decât la prima mea vizită, căci acum ştiam de existenţa lor. Am zărit ctâeva din grătarele care serveau la expunerea grăunţelor şi despre care îmi vorbise amfitrionul meu.

Am privit şi crengile. Mugurii frunzelor şi bobocii fio- I rilor erau foarte umflaţi, gata să plesnească.

Am urcat până la cireşul cel falnic şi mi-am aruncat cehii peste grădină, peste casă şi către munţi. Văzduhul, de un albastru întunecat, era extrem de limpede. Ziua aceasta frumoasă, cum nu sunt decât destul de puţine la] începutul primăverii, fusese cea care îl determinase pei amfitrionul meu să dispună executarea atâtor lucrări în] grădină. Sub văzduhul limpede, pământul mai era încă] aproape pustiu. Am vrut să mă duc şi la locul de odihnă de pe câmp, dar drumul, care se prea poate să fi fost îngheţat în zori, era acum moale şi pătruns de udăţură, încât j dacă aş fi călcat pe el ar fi fost foarte neplăcut şi m-aş fi năclăit de noroi. Am privit câtva timp întunecatele semănături de iarnă şi brazdele golaşe de pe ogoarele alăturate şi apoi am coborât din nou.

M-am dus la grădinar şi la nevastă-sa. Nu i-am găsit pe amândoi neschimbaţi, aşa cum spusese amfitrionul meu. Bărbatul mi s-a părut şi mai albit. Părul lui nu se mai deosebea de albul pânzei. Dar soţia lui da, era neschimbată. Se trăgea cu siguranţă dintr-o familie iubitoare de curăţenie, pentru că ţinea căsuţa într-un chip atât de primitor, iar pe bătrinul ei soţ îl îmbrăca atât de curat şi de cochet. El, deşi schimbat, mi-a făcut exact aceeaşi impresie ca şi anul trecut, de parcă ar fi avut cu totul altă meserie.

în timp ce mă îndreptam de la seră spre bătătura de hrănit păsările, m-am întâlnit cu Gustav. A venit în goană spre mine, cu un strigăt de bucurie, şi mi-a dat bineţe.

Flăcăiandrul se schimbase foarte mult în scurtă vreme. Când a ajuns lângă mine am văzut din nou cât e de frumos, iar în mijlocul naturii aspre, – care nu scosese încă la iveală nicio

frunză, niciun fir de iarbă, niciun vrej, nicio floare, ti, potrivit anotimpului, îşi etala numai brazdele negricioase, trunchiurile castanii şi crengile goale, – era şi mai frumos. De altfel, băgasem de seamă, dnd desenam, că, bunăoară, ochii animalelor par mult mai strălucitori pe capete ciufulite, şi că f eţde gingaşe ale copiilor par încă şi mai gingaşe, dacă sunt înconjurate de o blană. Gustav avea pe obraji o îmbujorare discretă, în jurul frunţii o bogăţie de cârlionţi şateni, şi ochi mari şi negri, ca de fată. Deşi era foarte zglobiu, în aceşti ochi se ghicea o undă de tristeţe.

Ne-am îndreptat spre locul unde se afla tatăl său adoptiv. Pe drum i-am povestit de ai mei: de maică-mea, de taică-meu şi de drăgălaşa mea soră I-am mai vorbit şi despre oraş, cum e viaţa acolo, ce distracţii oferă, ce este neplăcut în el, şi cum îmi petrec eu timpul acolo. El mi-a spus că a şi început studiul ştiinţelor naturii, că tatăl lui adoptiv îi arată experienţe, şi că-i pare grozav de biiie.

Am rămas câtva timp lângă tatăl adoptiv. Gustav mi-a arătat tot soiul de lucruri şi mi-a atras atenţia asupra unor schimbări intervenite de la vizita mea anterioară.

Prânzul ne-a adunat în casă.

Stând la masă faţă-n faţă cu bătrânul meu amfitrion, în timp ce se serveau felurile de mâncare, mi-a venit brusc în minte un gând: ce dinţi frumoşi are! I se înşirau în gură foarte deşi, albi, mici şi îmbrăcaţi cu un smalţ fin, şi nu lipsea niciunul. Datorită faptului că-şi petrecea multă vreme în aer liber, obrajii lui aveau o roşeaţă plăcută şi sănătoasă, numai părul mi s-a părut că-i albise şi mai mult, ca cel al grădinarului.

După masă am stat oleacă în camera mea. Fusese aranjată deosebit de primitor, iar în sobă ardea focul.

După-amiază ne-am dus la atelierul de tâmplărie. Eus- taţiu, părăsindu-şi locul de muncă, m-a salutat, foarte voios, iar eu i-am răspuns cu însufleţire la salut. Ceilalţi’* lucrători au lăsat şi ei să se înţeleagă că mă mai ţin minte.

La început n-am cercetat lucrurile decât în fugă şi în linii 1 mari. Masa cea frumoasă avansase mult de tot, dar mai avea până să fie terminată. Se făcuseră iarăşi câteva noi I achiziţii. Mi-au fost arătate şi mi s-a explicat ce s-ar putea 1 face din ele. Se întocmiseră şi noi planuri pentru lucrări I originale, şi mi s-au expus pe scurt principiile lor fundamentale. L-am rugat pe

Eustaţiu să-mi îngăduie să-l vizitez de câteva ori în timpul şederii mele acolo. Mi-a încuviinţat foarte bucuros.

După această vizită am făcut o plimbare lungă, în pofida drumurilor desfundate. Când i-am spus amfitrionului 1 meu că am şi observat prezenţa păsărilor în grădină, mi-a răspuns:

— Dacă ai sta mai mult în mijlocul nostru ai afla acum întreaga biografie a acestor vieţuitoare. Cele rămase lo- \ cului au şi început să zburde, iar cele plecate sosesc încetul cu încetul şi sunt întâmpinate cu chiote. Se îmbulzesc la masă şi caută să uite cât mai repede de grijile hranei, îndurate pe meleagurile străine, căci acolo nu prea găsesc ele un părinte grijuliu, care să le ospăteze. De acum înainte ’ devin din ce în ce mai duioase şi cântă zi de zi tot mai frumos. Apoi începe giugiuleala în crengi, şi se fugăresc." Urmează înjghebarea căminului. Se îngrijesc de viitor şi cară tot soiul de zdrenţe pentru construirea cuibului. Atunci pun eu să li se scămoşeze ^el de fel de aţe, dar ele, nu le iau întotdeauna, ci văd uneori pe câte una că trage de un pai plin de noroi. Acum vine şi vremea trudei, ca la bărbaţii în floarea vârstei. Atunci păsările uşuratice devin serioase, sunt preocupate fără încetare să-şi hrănească odraslele, să le crească şi să le instruiască, spre a fi apte pentru o treabă utilă, mai cu seamă pentru marea călătorie în perspectivă. Către toamnă au iarăşi o epocă mai liberă. Atunci au un fel de vară târzie şi se mai hârjonesc câtva timp, înainte de a porni la drum.

După ce ne-am întors de la plimbare şi s-a înserat, ne-am adunat lângă căminul din sufragerie, în care ardea un foc vesel. A fost chemat şi Eustaţiu, iar grădinarul coliliu a venit şi el ca să spună ce progrese făcuseră plantele din răsadniţele de iarnă şi din sere. Menajera Cate- rina punea din când în când o băutură caldă pe o măsuţă.

A doua zi de dimineaţă m-am dus la amfitrionul meu în camera cu grăunţe, ca să asist la hrănirea păsărilor. Bătrânul şi-a ales din sertare toate categoriile de hrană, apoi a deschis ferestrele şi a pus hrana pe scândurele. A rămas la fereastră, şi eu lângă el. Păsările s-au apropiat, totuşi, zburând în rotocoale sau în linii drepte. Nu se temeau nici de el, fiindcă îl cunoşteau ca pe un fel de tată adoptiv, şi nici de mine, fiindcă mă aflam lângă el S-au îmbulzit, iau ciugulit, au ciripit şi la un moment dat s-au şi în- căierat.

— La sfârşitul primăverii şi vara le mai dau bucuros femelelor

un supliment gras, – a spus el, – pentru că uneori s-ar putea să se afle printre ele o mamă la ananghie. Cele care înfulecă atât de zorite şi totodată atât de temătoare sunt străine. Pentru nimic în lume nu s-ar apropia de om, dacă nu le împinge o foame cumplită. În unele ierni aspre am văzut, pe aceste scânduri, păsări din cele mai neobişnuite.

După ce s-a terminat totul şi nu s-au mai prezentat oaspeţi, a închis ferestrele.

De aici m-am urcat în podul casei, deoarece îmi spusese că şi iepurilor li se presară acum hrană în afara grădinii, şi că din pod pot fi zăriţi. Nu au încă nimic altceva decât sărăcăcioasa semănătură de iarnă şi vreascuri de conifere, aşa încât trebuie ajutaţi. De îndată ce slujnica a împrăştiat frunzele şi s-a depărtat, s-au şi apropiat iepuri. Am fixat un ochean pe un căprior şi am văzut o scenă caraghioasă, asupra căreia îmi atrăsese atenţia Gustav, şi anume: ditamai iepurele a apărut în obiectiv, zgâindu-se îngrozit la mincarea suspectă şi mişcându-şi repede buzele, de parcă ar fi început să hăpăie. După ce am văzut şi scena asta, am coborât şi m-am dus cu Gustav în camera cu instrumente pentru studiul ştiinţelor naturii.

Trebuia să luăm mai întâi micul dejun. Iarna, micul dejun se servea întotdeauna în camera cu aparate pentru studiul ştiinţelor naturii, pentru că cei ai casei îşi petreceau o parte a dimineţii în camerele lor şi nu voiau să coboare în sufragerie anume pentru micul dejun, şi pentru că în acest timp celelalte încăperi ale bătrânului, camera de lucru şi dormitorul, erau dereticate şi aerisite.,

Amfitrionul meu ne aştepta, pe mine şi pe Gustav; căci nu se urcase cu noi în pod. Încăperea era încălzită moderat, iar în apropierea sobei se afla o masă pusă şi prevăzută cu tot ce trebuie pentru preparat un mic dejun agreabil Masa se afla într-un. Spaţiu liber, iar în jurul ei aparatele ştiinţifice.

După micul dejun, stând cu toţii în jurul mesei, în timp ce o căldură îmbietoare umplea carriera, iar reflexele soarelui de dimineaţă, intrat foarte pieziş prin geamuri, făceau să lucească alama, sticla şi lemnul diferitelor aparate, i-am spus bătrânului meu amfitrion:

— Ciudat: când, de la proprietatea dumneavoastră, am ajuns la oraş şi la frământările lui, existenţa dumneavoastră de aici mi-a stăruit în memorie ca un basm, iar acum, când sunt aici şi

văd în faţa mea atâta tihnă, această existenţă îmi pare iarăşi aievea, şi viaţa la oraş un basm. Lucrurile mari îmi par mărunte, iar cele mărunte îmi par mari.

— Amândouă şi toate fac parte dintr-un întreg, pentru ca viaţa să se împlinească şi să aducă fericire, – a răspuns el.

— Deoarece oamenii vor şi preţuiesc im singur lucru, deoarece, ca să se sature, se reped în unilateralitate, îşi pricinuiesc propria nefericire. Dacă ne-am face ordine în noi înşine, ne-am bucura cu mult mai mult de cele pâmân- teşti. Dar dacă avem prea multe dorinţe şi pofte, le dăm întotdeauna ascultare numai lor şi nu mai suntem în stare să sesizăm nevinovăţia lucrurilor din afara noastră. Din păcate, le şocotim importante, când sunt obiecte ale patimilor noastre, şi lipsite de importanţă, când nu au nicio legătură cu ale, cu toate că adesea ar putea să fie invers.

N-am înţeles încă, atunci, prea exact, aceste cuvinte. Eram încă prea tânăr şi adeseori nu ascultam decât glasul propriului meu for interior, şi nu pe cel al lucrurilor din jurul meu.

Către amiază a sosit unul din geamantanele mele, pe care îl trimisesem la casa cu trandafiri. L-am deschis, am scos din el nişte cărţi, desene şi alte lucruri, şi i le-am arătat lui Gustav, când a venit la mine. Apoi m-am instalat gospodăreşte în camera mea.

Aşa au trecut mai multe zile.

în casa aceasta, fiecare era independent şi-şi p_tea vedea de treburile lui. Numai rânduiala casei crease în- trucâtva anumite obligaţii. Chiar şi Gustav părea a fi întru totul liber. Legea care îi reglementa munca fusese statornicită odată pentru totdeauna, era foarte simplă, iar tânărul şi-o însuşise, nu putea să nu şi-o însuşească, pentru că era înţelegător, şi i se supunea.

Gustav m-a rugat stăruitor să asist odată la ora lui de ştiinţele naturii. l-am spus asta amfitrionului meu, care n-a avut nimic împotrivă. Aşa că am asistat după aceea, nu o dată, ci de mai multe ori, la aceste lecţii. Bătrânul meu amfitrion stătea într-un fotoliu şi povestea. Descria un fenomen, îl explica foarte clar, dacă era cu putinţă îl şi reproducea cil aparatele din colecţia sa, iar dacă nu era cu putinţă, căuta să-l facă înţeles printr-un desen sau printr-o reprezentare simbolică. Apoi povestea pe ce cale au ajuns oamenii la cunoaşterea acelui fenomen. După ce isprăvea, proceda la fel cu un al doilea fenomen, înrudit cu cel

dinţii. Şi după ce încheia un ciclu de fenomene legate între ele, care i se părea îndestulător, punea în lumină ceea ce era asemănător în toate fenomenele şi înfăţişa fenomenul fundamental sau legea. Ca bază a acestor lecţii nu fusese luată o anumită carte, ei Gustav însemna mai târziu, din memorie, ceea ce i se povestise, bătrânul făcea, de faţă cu el, îndreptările cuvenite, şi astfel băiatul se pomenea nu numai cu un manual al ştiinţelor naturii, ci învăţa materia, chiar prin însemnările şi îndreptările făcute. Ceea ce îşi însuşea Gustav era câte- odată reluat în conversaţii amicale. Limbajul lecţiilor era întotdeauna atât de simplu şi de limpede, încât cred că şi un copil le-ar fi putut înţelege. Abia acum mi-am dat mai bine seama cât de nepotrivit procedează în această ştiinţă, la oraş, unii profesori, care o îmbracă, oarecum, într-un limbaj ştiinţific păsăresc, pe care niciun elev nu-l pricepe, şi prin care o împletesc cu matematica în aşa hal, încât amândouă la un loc nu mai sunt niciuna din ele, şi nici nu alcătuiesc un tot. Am văzut că Gustav aplica şi aritmetica la ştiinţele naturii, dar recunosc că acolo unde o aplica, o aplica întotdeauna în cunoştinţă de cauză şi cu claritate, şi că privea întotdeauna matematica nu ca ştiinţa de căpetenie, ci aici ca slujitoare a naturii. Judecind după propriile mele lucrări dinainte, am ajuns la convingerea că şi în această disciplină primise neîndoios o instrucţie temeinică. L-am întrebat intr-un rând despre asta şi am aflat că, şi pe acest tărâm, îi fusese dascăl tatăl său adoptiv.

Am luat parte, mai târziu, şi la lecţia de geografie. Aici m-a izbit faptul că erau folosite hărţi desenate, toate la aceeaşi scară, aşa că Rusia era înfăţişată pe o hartă extraordinar de mare, iar Elveţia (pe una foarte mică. Mi-am dat seama de raţiunea acestei măsuri, anume: pentru ca, ţinând seama de imaginaţia vie a tinerilor, să li se întipărească în minte în mod trainic o imagine a raporturilor dintre dimensiuni. Mi-am amintit cu acest prilej de o prinsoare, pe care noi, copiii o tăcuserăm, pe o nimica toată, în legătură cu întrebarea dacă Philadelphia nu este situată la aproape aceeaşi latitudine ca Roma, ceea ce majoritatea, pufnind în râs, au tăgăduit. O hartă adusă numaidecât a dovedit că este situată mai la sud chiar decât Neapole. În general, şi oamenii în toată firea, care erau de faţă, au susţinut că, la copii, această greşeală se datora fără îndoială scării la care erau desenate hărţile noastre obişnuite. Hărţile

folosite de Gustav fuseseră întocmite de către desenatorul din atelierul de tâmplărie, după hărţile din atlasurile noastre.

L-am întrebat pe amfitrionul meu dacă Gustav învaţă şi istoria. Mi-a răspuns:

— Foarte adesea, tinerii învăţăcei sunt iniţiaţi, odată cu geografia, şi în istorie, dar cred că o asemenea proce dare este greşită. Dacă avem în vedere, în geografie, nu numai împărţirea istorică a pământului şi a ţărilor, ceea ce socotesc deopotrivă drept greşeală, d privim configuraţiile permanente ale pământului, pe care, tocmai datorită înrâuririi lor, au luat fiinţă felurite popoare, atunci pământul este un obiect al naturii, iar geografia, în mare parte, una din ştiinţele naturii. Dar dacă pun faţă-n faţă natura şi oamenii, ştiinţele naturii sunt cu mult mai palpabile pentru noi decât ştiinţele oamenilor, pentru că obiectele naturii pot fi pipăite şi privite în afara noastră, în timp ce obiectele omenirii ne sunt prin noi înşine tăinuite. S-ar putea crede că ar trebui să fie invers, că omul se poate cunoaşte mai bine pe sine ca obiect străin, şi aşa şi cred mulţi, dar lucrurile nu stau aşa. După cum am mai spus cândva, patima şi egoismul fac ca unele realităţi ale omenirii, ba chiar realităţi ale propriului nostru for interior, se ne fie ascunse, sau cel puţin tulburate. Nu cred oare cei mai mulţi că omul este culmea creaţiei, că e mai bun decât orice altceva, chiar şi decât nepătrunsul? Şi nu socotesc oare cei care nu sunt în stare să-şi depăşească propriul eu că universul nu este altceva decât scena acestui eu, chiar dacă punem la socoteală şi nenumăratele lumi ale spaţiului veşnic? Şi totuşi, s-ar părea că lucrurile stau cu totul altfel. De aceea cred că Gustav ar face bine să treacă la ştiinţele omului abia după însuşirea ştiinţelor naturii, şi să ţină seama aproximativ de această ordine: anatomia, psihologia, logica, etica, dreptul, istoria. Apoi ar putea să citească ceva filosofie, şi pe urmă trebuie să păşească în viaţă.

Pentru lecţiile lui Gustav erau statornicite anumite ore, pe care bătrânul nu le scăpa niciodată din vedere, iar pentru învăţat şi pentru temele scrise erau fixate alte ore, pe care şi Gustav le respecta foarte conştiincios. De restul timpului, Gustav putea dispune în voie.

în asemenea ore libere stăteam uneori amândoi în sala de lectură. Adesea venea şi amfitrionul meu, iar câteodată şi Eustaţiu sau alt tâmplar. Bătrânul, ca dascăl, îi indica lui Gustav

ce cărţi are voie să citească Elevul le folosea cu zel, şi nu l-am văzut niciodată că întinde mâna după alta. Eustaţiu şi ceilalţi oameni puteau să-şi aleagă căr— ţue după pofta inimii, şi, firește, şi eu. Când m-am aflat pentru prima oară în această casă, am criticat faptul că biblioteca este despărţită de camera de lectură, ceea ce mi se p&rea ocol şi risipă de spaţiu. Dar acum, după ce lo- cuisem vreme mai îndelungată în casa amfitrionului meu, mi-am dat seama Că părerea mea fusese greşită. Biblioteca, datorită faptului că nu slujea la nimic altceva decât la adăpostirea cărţilor, era oarecum sacră, cărţile dobân- deau importanţă şi gravitate, camera era tempţul lor, şi într-un templu nu se lucrează. Această măsură era şi un prinos adus creaţiei spirituale, care este cuprinsă, în chip atât de felurit, pe filele de pergament scrise şi pe foile de hârtie tipărite. Camera de lectură, însă, mijloceşte apoi folosirea concretă şi familiară a acestei creaţii spirituale, caborându-i măreţia până la nivelul nevoii noastre imediate şi pământene. Camera era şi foarte agreabilă pentru lectură. Aici pătrundea soarele prietenos, aici erau perdelele verzi, aici era mobilierul care te îm’oia la citit şi la scris. Până şi faptul că, după vremelnica ei folosinţă, fiecare carte trebuia dusă înapoi în bibliotecă şi pusă la locul ei, îmi părea acum cu mult rost; ţi se transmitea astfel simţul ordinei şi al curăţeniei, care este, tocmai la cărţi, ceea ce este în ştiinţă sistemul. Când îmi aduceam acum aminte de bibliotecile pe care le mai văzusem, unde se aflau scări, mese, scaune, bănci, pline cu cărţi, hârtii, ustensile de scris, sau chiar cârpe de şters praful, asemenea săli de bibliotecă îmi păreau nişte biserici, în care se face negoţ cu vechituri.

Mă duceam des şi la Eustaţiu, în atelierul de tâmplărie. În una din primele zile foarte senine ani scos din sertar, cu îngăduinţa lui, ţoate desenele, şi le-am privit tncă o dată, pe îndelete şi cu de^amănuntul. Aproape că nu-mi venea să cred ce progrese făcusem datorită exerciţiilor mele de desen din iarna trecută. Am înţeles acum, mai bine decât vara, multe lucruri din cele aflate aici, iar cea mai mare parte dintre ele mi-au şi plăeut mai mult. I-am arătat lui Eustaţiu unele din desenele mele, mai ale6 cele înfăţişând plante, şi pe care, de astă dată, le adusesem cu mine în număr mai mare, în geamantan. La prima mea şedere aici aveam Şi> raniţă numai câteva hirţosge, o lunetă şi alte lucruşoare, care încap într-un spaţiu atât de restrins, dar desene

nu. Eustaţiu s-a bucurat când mi-a văzut desenele, dar mi s-a părut ciudat că se uită la cele cu plante nu ca un prieten şi cunoscător ai plantelor, ci ca un arhitect care poate folosi formele ler. Mai târziu a încercat să facă şi el desene după plante vii, dar deosebirea dintre ale lui şi cele ale unui prieten al plantelor a ieşit încă şi mai mult, iii evidenţă: din pricina unor adăugiri imperceptibile, desenele se preschimbaseră, din plante, în motive decorative de toată frumuseţea. Îşi şi alegea de obicei modele care se aflau într-o relaţie mai intimă cu meseria lui sau care puteau fi puse într-o asemenea relaţie. Cât priveşte celelalte obiecte, la care se lucra în atelierul de tâmplărie, mi le-a arătat pe toate şi mi-a dat şi unele explicaţii, când i le-am cerut. Cred că şi în această privinţă făcusem progrese, din vara trecută încoace, mai cu seamă datorită faptului că privisem în mod amănunţit obiectele din colecţiile tatălui meu şi mi le întipărisem în minte, ca să pot să iau cu mine imaginile lor şi să le compar cu cele aflate aici. Am constatat acum că devenisem mai sensibil la frumuseţea plasticii obiectelor, multe dintre ele mi-au plăcut mai mult decât vara trecută, şi mi-au atras atenţia şi unele pe care atunci nu le luasem în seamă. Zăboveam uneori în camera prietenoasă a lui Eustaţiu şi vorbeam cu el despre fel de fel de lucruri, în timp ce soarele dimineţii răzbea discret prin perdelele lăsate.

După-amiezile, mai ales când vremea era mohorâtă şi treburile în aer liber nu prea dădeau ghes, ne adunam în camera de lucru a amfitrionului meu. Această cameră, în după-amiezile în care era bine dereticată şi în care aveam mai mult timp liber, era locul de adunare al micului nostru grup, atunci când se aduna. Bătrânul meu amfitrion pusese să i se amenajeze această cameră foarte confortabil, cu toate că era destinată clipelor de singurătate, căci atunci când nu chema înadins lume în jurul său, iubea singurătatea Avea lângă scaunul său un miner de tras clopoţelul soneriei, care ducea, prin planşeu, în camera slugilor, ca să poată chema repede un slujitor. În dormitor se găsea ceva asemănător, m afară de obişnuitul mâner pentru tras clopoţelul soneriei, mai avea acolo, pe tăbliile laterale ale patului două plăci, care, prin cea mai uşoară apăsare cu mina, puneau în mişcare un clopot cu sunet puternic şi prelung, pentru ca, dacă i s-ar întâmpla ceva bătrânului, să i se poată sări grabnic în ajutor. Doi slujitori aveau în permanenţă

la ei cheile încăperii lui, pentru ca noaptea să i se poată descuia uşile pe dinafară. Aceste dispozitive erau o invenţie a lui Eustaţiu, deoarece bătrânul nu suferea nicio restricţie din partea slujitorilor, ba nici măcar apropierea lor, ca să nu fie deranjat. Şi nu îngăduise nici ca Gustav să doarmă într-o cameră alăturată, ca să nu se deprindă cu el şi să-i simtă apoi lipsa, de vreme ce, odată şi odată, flăcăul tot trebuia să plece. Când eram reuniţi în camera de lucru a amfitrionului meu, discutam de obicei despre problemele proprietăţii, despre schimbările necesare, despre lucrurile care se cereau începute, precum şi despre obiectele de artă. Aici erau aduse planurile şi schiţele obiectelor care urmau să fie executate din lemn, sau ale unor amenajări necesare în grădină, sau ale modificărilor proiectate la unele clădiri. Fusese o idee bună să se aducă iplanurile şi schiţele tocmai în această cameră, deoarece aici găseau o ambianţă foarte frumoasă şi aleasă, aşa încât orice greşeală şi orice lipsă, constatată în proiecte, putea fi numaidecât depistată şi îndreptată. În ziua în care se adunau mai mulţi inşi în camera de lucru a bătrânului, se întindea întotdeauna pe jos un covor, pentru ca pardoseala ei preţioasă să nu sufere vreo stricăciune.

Când drumurile erau uscate ne duceam mai des la fermă. Acolo, muncile pe care le aduce cu sine începutul primăverii se executau voinicеşte. De la şederea mea de anul trecut în casa cu trandafiri totul progresase mult, în ceea ce priveşte ordinea şi belşugul. Pesemne că se lucrase cu sârg până toamna târziu şi chiar iarna, în măsura în care fusese cu putinţă. În curte nu se mai vedea numai frumosul pavaj al trotuarelor clădirilor şi nisipul curat întins peste tot, ci mai apăruse în mijloc o mică fântână ţişnitoare, care arunca trei jeturi de apă într-un havuz, iar în jurul ei se amenajase un strat de flori. Spre toate acestea dădeau ferestrele luminoase de pe faţadele fermei. Astfel, partea respectivă a clădirii arăta ca o reşedinţă seniorială, cu toate că două laturi ale curţii erau grajduri şi şoproane. L-am întrebat pe amfitrionul meu dacă a mai făcut şi ziduri noi, deoarece ferma mi se părea acum mult mai împlinită decât anul trecut, şi totodată mai arătoasă decât cele care se construiesc pe aceste meleaguri.

— N-am făcut zidiri noi, – a răspuns el, – am pus doar să se aplice ultimele elemente decorative exterioare, şi am mai mărit ferestrele. Aveam şi motiv. Fermele şi gospodăriile ţărăneşti mai

măricele din ţinutul nostru nu sunt chiar atât de urât construite cum socoteşti dumneata. Numai că nu sunt niciodată terminate decât până la un anumit punct, mai departe nu; ultima fază, să-i zicem finisarea, lipseşte, deoarece ipe localnici nu-i trage inima s-o facă. N-am executat decât finisarea. Dacă ar exista mai multe asemenea exemple, s-ar schimba în ţinut părerile despre înfăţişarea decentă a caselor şi despre condiţiile necesare pentru a fi locuite. Casa asta este un asemenea exemplu.

Drumurile din jurul fermei şi de pe pajiştile şi ogoarele ei nu mai arătau nici ele aşa cum arătaseră, în cea mai mare parte, vara trecută. Erau acoperite şi stabilizate cu cuarţ alb şi delimitate cu cea mai mare precizie.

La amiază, în zilele frumoase, care începuseră să se şi încălzească, stăteam cu plăcere pe laviţa dimprejurul cireşului falnic, şi priveam copacii neînfrunziţi, ogoarele proaspăt grăpate, fâşiile verzi ale semănăturilor de iarnă, pajiştile abia încolţite, şi – prin aburul exalat de obicei din văi la începutul primăverii – munţii înalţi, care se jucau cu strălucirea omătului aflat încă pe ei în cantităţi uriaşe. Gustav se ţinea scai după mine, pesemne pentru că, dintre toţi locatarii casei, eram cel mai apropiat de el ca vârstă. De aceea îi plăcea să stea lângă mine pe laviţă. Ne duceam uneori la popasul de pe câmp, unde-mi arăta câte o tufă, care peste puţin urma să înflorească, sau un loc însorit, unde apăruse cea dintâi verdeaţă, sau nişte bolovani, în preajma cărora se şi hârjoneau mici animale, născute înainte de vreme.

Într-o zi am descoperit în dulapurile cu obiecte din natură o colecţie a tuturor esenţelor de lemn indigene. Erau expuse, toate, în formă de cuburi, două dintre feţele cuburilor fiind tăiate perpendicular pe direcţia fibrelor, iar celelalte paralel cu ea. Dintre aceste patru feţe, una era aspră, a doua netedă, a treia lustruită, iar a patra avea scoarţă, înăuntrul cuburilor, care erau geale şi puteau fi deschise, se găseau florile uscate, părţi ale fructcior, frunzele şi alte accesorii caracteristice ale plantei respective, că de pildă chiar şi soiurile de muşchi care cresc în mod obişnuit în anumite zone pe scoarţa lor. Eustaţiu mi-a spus că domnul bătrin, – aşa îi spuneau amfitrionului meu toţi locatarii casei, numai Gustav, 11 numea tată adoptiv, – Înjghebase colecţia şi o organizase astfel. Potrivit voinţei domnului bătrân, colecţia urma să fie confecţionată încă o dată

şi trimisă în dar şcolii de meserii.

îmbrăcămintea ciudată a amfitrionului meu şi obiceiul lui de a umbla tot timpul cu capul neacoperit, care la început mă frapaseră puternic, până la urmă nu mi s-au mai părut anormale, ba chiar am găsit că se armonizau atât cu atmosfera camerelor lui, cât şi cu înfăţişarea oamenilor din jurul lui, de care nu se distingea prin nobleţe, ci cu care era mai degrabă asemenea, dar de care se deosebea totuşi prin originalitate. Eu, dimpotrivă, am avut impresia că multe lucruri socotite de noi a fi de bun gust, de fapt nu sunt de bun gust, cele mai lipsite de gust fiind costumul orăşenesc al bărbaţilor şi pălăria lor orăşenească.

La rugămintea mea am fost condus odată în camerele amenajate după tipicul femeiesc. Mi-a plăcut din nou foarte mult, mai cu seamă ultima, cea micuţă, pe care am numit-o „camera rozelor". Acolo puteai să stai, să cugeţi şi să contempli, prin fereastra ei frumoasă, peisajul. Se înţelege că n-am întrebat la ce foloseşte.

Îi povesteam adesea amfitrionului meu despre taică- meu, despre maică-mea şi despre soră-mea. I-am descris întreaga noastră viaţă de familie, şi i-am descris în câteva rânduri, cât de precis am putut, lucrurile pe care le adăpostea tata în camerele sale şi pe care punea preţ. Cu aceste (prilejuri nu i-am spus cum mă cheamă şi nici el nu m-a întrebat.

Tot aşa, nici eu nu-i ştiam încă numele, cu toate că petrecusem un timp îndelungat în casa lui. Numele lui nu fusese rostit întâmplător, şi întrucât nu mi-l spusese el însuşi, n-am vrut, din principiu, să cer nimănui să mi-l spună. Cel mai lesne l-aş fi putut afla de la Gustav sau de la Eustaţiu, dar pe aceştia doi nu mă simţeam defel îndemnat să-i întreb, şi în cea mai mică măsufâ pe Gustav, ori de câte ori rostea în mod spontan numele de „tată adoptiv". Bătrânul era foarte bun cu mine, foarte îndatoritor, foarte prietenos; nu şi-a spus numele, şi nici eu nu puteam presupune cu certitudine că şH crede cunoseut de mine; de aceea am luat hotărârea să nu întreb niciodată de numele proprietarului casei cu trandafiri, cbiftr dacă m-aş afla departe de ea, oricât de departe.

Treptat, vremea s-a schimbat. Zilele s-au lungit mult, razele soarelui erau acum fierbinţi, intervalele de timp în care cerul se arăta limpede şi fără nori erau acum mai lungi dedt cele în care

era înnorat sau neguros, plantele încolţeau, arborii înmugureau, la tulpinile trandafirilor de pe faţada casei se lucra de zor, totul era plin dş voioşie, primăvara reintrase în toate drepturile ei. Sorocul plecării mele sosise de mult. I-am spus asta încă o dată amfitrionului meu, şi întrucât mă pregăteam să-mi expediez geamantanul, a fost fixată şi ziua plecării.

Ne înţeleseserăm dinainte că-mi voi organiza în aşa fel treburile, încât să pot reveni în epoca înfloririi trandafirilor şi să petrec din nou mai mult timp aici. Văzând că sunt primit cu braţele deschise şi că, în privinţa mijloacelor de întreţinere, nu sunt o povară În gospodărie, şi întrucât mă simţeam atras de acest loc, înţelegerea fusese întru totul pe placul meu. Numai că, după cum a fost de părere amfitrionul meru, în acest caz trebuia să pornesc din văile alpine de îndată ce trandafirii de acolo îşi vor fi împlinit bobocii, deoarece aici, datorită pământului mai bun şi a îngrijirii mai bune, înfloresc mai devreme decât în toate celelalte colţuri ale ţării. Am făgăduit să procedez întocmai, aşa că totul *3* fost în ordine.

În ajunul plecării mele s-a întors acasă fratele lui Eustaţiu. Să tot fi avut douăzeci şi ceva de ani, era bine legat, avea obraji oacheşi, cârlionţi castanii şi buzele un pic răsfrinte. Am avut impresia că-l mai întilnis’em de câteva ori, în călătoriile mele. A adus în mapa lui numeroase desene, printre care multe erau frumoase. Toate desenele i-au fost privite cu interes. Urmau să fie executate acum pe coli mai mari şi în chip artistic.

După ce, în seara dinaintea plecării, am mai dat o raită pe ia fermă, după ce în dimineaţa următoare am mai trecut pragul lui Eustaţiu şi cei al soţilor grădinari, după ce le-am spus „cu bine” celor ai casei şi după ce mi-am luat rămas-bun de la amfitrionul meu şi de la Gustav, am coborât colina, şi am auzit dinspre grădină, şi dinspre tufişuri, şi dinspre semănături, stridentul concert primăvă- raţic al păsărilor.

7. INTÂLNIREA

În timpul călătoriei mele spre ţinta aleasă am desenat o statuie frumoasă, pe care am găsit-o într-o firidă din zidul unui castel în ruine. Îmi scosesem în acest scop din raniţă blocul de desen, pe care acum îl duceam în permanenţă la mine. A fost singura întrerupere şi singurul popas în această călătorie.

Când am ajuns la ţintă, cel dintâi lucru pe care l-am făcut a fost să-mi organizez timpul mai cu socoteală decât înainte. N-

am putut să nu recunosc că felul în care se executa munca zilnică în casa cu trandafiri mă influenţase puternic. Întrucât acolo timpul era la maţe preţ şi prin urmare era gospodărit cu multă grijă, am început şi eu, cu toate că nici până atunci nu avusesem motive să-mi fac cine ştie ce mustrări, să-mi îndrept totuşi străduniile, în mod mult mai ordonat decât înainte, înspre un singur ţel într-un anumit răstimp, nu ca până atunci, când, pradă unor impresii de moment, trecusem adesea de la un ţel la altul, aşa încât, deşi îmi dădusem toată osteneala, nu obr ţinusem întotdeauna rezultatul corespunzător străduniei. Mi-am impus îndatorirea să cercetez în amănunţime o anumită zonă şi să nu neglijez pe parcurs absolut nimic esenţial, dar nici să nu amiân nimic pentru un eventual viitor mai propice, astfel încât, dacă până în epoca înfloririi trandafirilor nu voi fi gata cu toată zona planificată, să fiu gata cel puţin cu porţiunea cercetată efectiv până la acea dată şi să fiu în stare să interpretez rezultatele şi să le formulez cu precizie. Foarte curând după începerea lucrărilor mi-am dat seama că mă întinsesem pe un spaţiu prea mare, dar tot foarte curând mi-am dat seama şi de faptul că spaţiul mai restrâns, pe care l-aş fi parcurs, mi-ar

ii asigurat mai mult succes, decât dacă aş fi încercat să cuprind cam totul, timp îndelungat, aşa cum făcusem în trecut. La aceasta s-a mai adăugat şi o oarecara satisfacţie, pe care o resimţeam când vedeam cum se înlănţuie în ordine verigă cu verigă, în timp ce înainte aveam în faţă mai degrabă un material atrăgător, dar amorf, decât o configurare dară, rezultată din acel material.

Lăzile mi s-au umplut pe rând şi s-au înşiruit una după alta. Călăuzelor mele şi hamalilor mei le-a sporit încrederea în mine. Au început să-mi fie simpatici, şi eu lor, încât s-a închegat treptat o voioasă camaraderie, iar munca a devenit plăcută şi prin urmare şi spornică. Adesea, dnd stăteam seara cu toţii la cârciumă în jurul mesei mari, pătrate, de arţar, sau când, după ce au venit în sfârşit zilele caniculare, în loc să stăm în jurul scândurilor moarte ale mesei, stăteam afară, sub arţarii vii şi fremătători, în jurul cărora fusese dulgherită o masă de molift şi spre care dădeau numeroasele ferestre ale cârciumii, oamenii mei îşi recapitulau ce se petrecuse în acea zi, ce se petrecuse de paisprezece zile încoace, ce treburi am dus noi la capăt, – căci ei aşa se exprimau: noi, – şi câţi munţi au fost cutreieraţi.

Curând au început să şi înţeleagă, în felul lor, cum stau lucrurile, să discute şi să se ia la harţă în legătură cu evenimentele de pe munte şi să mă creadă în stare, dacă aş fi putut ţine minte unde îşi au obârşia toate piesele adunate şi dacă aş fi putut măsura înălţimea şi grosimea munţilor, să reproduc muntele la scară mică pe o pajişte sau pe un câmp. Le-am spus că asta este o parte a ţelului meu şi că, dacă muntele nu poate fi reprodus aidoma pe o pajişte sau pe un câmp, va fi totuşi desenat pe hârtie şi colorat în aşa fel, încât oricine se pricepe la lucrurile acestea, să aibă în faţa ochilor muntele, laolaltă cu tot ceea ce-l alcătuieşte. De aceea, nu numai memorez de unde provin mostrele şi în ce raporturi se află ele în munţi, ci le şi notez, ca să nu fie uitate, şi lipesc pe mostre şi etichete, pe care scriu tot ce trebuie. Aşezate în ordinea lor firească, mostrele sunt apoi dovada celor pictate pe hârtie, sau pe hartă, cum i s-o fi spunând documentului. Oamenii mei au fost de părere că am procedat foarte inteligent, căci în felul acesta, cine are nevoie de o piatră sau de orice altceva, pentru o construcţie sau pentru alt scop, poate afla imediat, de pe hartă, unde se găseşte ceea ce caută. Le-am spus că alt obiectiv este şi posibilitatea d° a putea deduce, din ceea ce se află în munţi, cum au luat el fiinţă.

Unul din oameni a fost de părere că munţii n-au luat fiinţă, ci au existat încă de la facerea lumii.

— Ei şi cresc, – a spus un altul, – fiecare piatră creşte, fiecare munte creşte, ca şi celelalte creaturi. Numai că, – a adăugat el, fiind de felul lui cam hâtru, ’ – ei Au cresc atât de repede ca ciupercile.

Aşa discutau ei, îndelung şi des, despre această problemă, şi aşa ne sfătuiam în legătură cu lucrurile noastre, învăţau prin simplul contact cu elementele muntelui şi apoi, privindu-le mereu, îşi completau încetul cu încetul cunoştinţele şi şi le corectau, şi adesea zâmbeau ironic amintindu-şi de câte o idee sau părere greşită, pe care o avuseseră înainte.

Jurnalul meu, cu însemnările necesare pentru păstrarea ordonată a materialului, se tot lungea, iar filele i se tot înmulţeau, oferind perspectiva de a se putea întocmi o sinteză cuprinzătoare şi ordonată, când vor veni zilele de iarnă sau orice alte zile de răgaz.

Duminicile sau în alte răstimpuri, când munca nu prea dădea ghes, se mai ivea şi prilejul unor distracţii îmbietoare şi al unei

odihne întremătoare.

Într-o zi am găsit o bucată de marmură, dintr-o varietate pe care nu-mi aminteam s-o fi văzut în casa cu trandafiri a amfitrionului meu. Avea trei culori, – albul cel mai pur, roz şi galben-pai, – amestecate mărunt şi atrăgător. Este o varietate dintre cele mai rare, iar aici se afla într-un bloc de o mărime cum nu mai văzusem niciodată. Am luat hotărârea să ri dăruiesc amfitrionului meu această marmură. Am căutat să dobândesc un drept de proprietate asupra blocului, şi de îndată ce am izbutit, am pus oamenii să-l disloce, fără să-l ştirbească, şi apoi să-l taie într-o formă regulată. S-a constatat că din acest material se putea confecţiona un frumos blat de masă.5 Din alicăria rezultată am luat cu mine câteva bucăţi mai măricele, ca 9ă pun să se meşterească din el tot felul de suveniruri. Am dispus Bă se facă din una din ele o plă cuţă, şlefuită şi lustruită, pentru ca amfitrionul meu să poată vedea cât mai clar desenul şi coloritul marmurei.

încheiaserăm o etapă, când în văi au început să se Ivească micuţii boboci ai trandafirilor. Chiar şi păducelul, care creşte la câmp, în locuri ferite, sau pe coastele stân- coase ale munţilor, a început să-şi preschimbe ghemotoa- cele în floarea frumo3să, dar simplă, considerată drept străbuna trandafirilor noştri. M-am hotărât aşadar să mă aştern la drum spre casa cu trandafiri. În alţi ani, când mă pregăteam să mă întorc acasă după o vară lungă, n-am resimţit, cred, niciodată, o plăcere mai mare, decât acum, când, după o trudă bine organizată, m-am pregătit să vizitez casa cu trandafiri, ca să mă bucur acolo de o scurtă, dar plăcută, şedere la ţară.

Într-o după-amiază am urcat într-acolo şi am găsit trandafirii, ce-i drept, nu în floare, dar într-atât de ticsiţi de boboci, încât era de aşteptat, peste puţine zile, o bogata înflorire.

— Cum s-au schimbat toate! — i-am spus proprietarului, după ce i-am dat bineţe.

— Când am plecat de aici astă-primăvară, totul era încă pustiu, şi acum totul înfrunzeşte, înfloreşte şi înmiresmează aproape cu aceeaşi îmbelşugare ca anul trecut, când am urcat întâia’dată spre această casă.

— Da, – a răspuns el, – semănăm cu bogătaşul care nu-şi poate număra comorile. Primăvara faci cunoştinţă personal cu fiecare fir de iarbă care, printre cele dintâi, scoate sfielnic caipul

din glie, şi îi observi cu grijă dezvoltarea, până când ajung să fie atât de multe, încât nici nu le mai iei în seamă şi nici nu te mai gândeşti cât de trudnic s-au ivit, ba nici măcar că din ele se face fân, şi nu te sinchiseşti câtuşi de puţin că de-abia în acest an au încolţit, ci te porţi de parcă s-ar afla de când lumea acolo.

M-a călăuzit spre locuinţa care-mi fusese amenajată. În capul culoarului camerelor de oaspeţi se aflau două camere care, prin spargerea, unei uşi, fuseseră preschimbate într-o singură locuinţă Una din ele era foarte mare şi avusese iniţial menirea de a găzdui în acelaşi tjmp mai multe persoane. Acum era golită, şi avea la pereţi mese şi rafturi, iar în mijloc o masă lungă, ca să-mi pot rândui obiectele aduse eventual din munţi. A doua cameră era mai mică şi fusese mobilată ca dormitor şi cameră de zi. Bătrânul mi-a întins cheile locuinţei. Apoi m-a dus să-mi arate, – în coliba de zid, situată nu departe în spatele atelierului de tâmplărie, la limita apuseană a grădinii, colibă folosită pe vremuri pentru lucrările de pietrărie, – o încăpere care fusese golită şi în care puteam să-mi las, până una-alta, unele obiecte colecţionate. Mi-a spus că dacă am nevoie de mai mult spaţiu ar putea goli şi mai mult, intrucât acum lucrările de pietrărie erau aproape încheiate, şi rareori se mai taie, se mai şlefuieşte sau se mai lustruieşte câte ceva. Am fost atât de mişcat de aceste atenţii, încât aproape că nu m-am mai simţit în stare să-i mulţumesc. Nu înţelegeam ce merite îmi câştigasem din partea bătrânului sau a anturajului lui, încât să mi se facă asemenea pregătiri. Un lucru a avut darul să mă liniştească: mi-am dat seama, din aceste măsuri, că nu eram un musafir nepoftit în. / casa lui, căci altminteri nu i-ar fi trecut prin gând să le ia. Această convingere făgăduia să-mi ofere, în împrejurările date, o mult mai mare libertate de mişcare. Până la urmă tot i-am prezentat mulţumirile mele, pe care le-a primit cu plăcere.

După ce mi-am lepădat în l&cuinţa mea echipamentul de drumeţie şi s-au terminat primele convorbiri cu caracter general, am ţinut să fac o plimbare metodică prin grădină. Am ieşit pe uşa secundară a casei, şi când am ajuns în curticica îngrădită s-a apropiat de mine dulăul, dând din coadă. Când am văzut că bătrânul Hilan mă recunoaşte şi-mi urează bun-venit, m-am bucurat ca un copil, căci am avut impresia că nu mai sunt un străin aici, ci că fac parte oarecum din familie.

A doua zi după sosirea mea şi-a făcut apariţia căruţa cu

bagajul meu şi cu blocul de marmură. Am pus să fie descărcat bagajul şi i-am predat amfitrionului meu blocul, precizându-i că, prin el, îi aduc o amintire de pe munte. Totodată i-am înmânat şi plăcuţa şlefuită, ca să poată cerceta amănunţit natura marmurei. A privit cu multă atenţie blocul şi apoi şi plăcuţa şi a spus:

— Marmura aceasta este nemaipomenit de frumoasă, n-o am încă în colecţia mea, iar blocul pare compact şi fără crăpături, astfel că va fi cu putinţă o şlefuire fără cusur; mă bucur nespus că am ajuns în posesia acestei piese, şi-ţi mulţumesc din toată inima că mi-ai adus-o. Dar n-o pot folosi în casa mea, deoarece aici sunt montate numai piese colecţionate de mine însumi, şi deoarece realizarea unei astfel de colecţii şi catalogarea pieselor ei componente îmi procură atâta plăcere, încât nici pe viitor nu înţeleg să mă abat de la acest principiu. Totuşi, din marmura asta se va face cu siguranţă ceva vrednic de ea şi sper că şi pe placul dumitale, şi doresc ca prilejul folosirii ei să fie şi pentru dumneata şi pentru mine un izvor de bucurie.

De altfel, mă cam aşteptasem la o asemenea reacţie, aşa că m-am liniştit.

Marmura a fost cărată în coliba pietrarilor, ca să stea acolo până ce se va fi luat o hotărire în privinţa ei. Am cerut ca celelalte bagaje ale mele să fie duse în locuinţa mea.

Vara umblalm totdeauna îmbrăcat uşor, în haina de pânză de în, fie nealbită, fie în dungi. Pe cap purtam de obicei o. Pălărie uşoară de paie. Acum, ca să nu bat aici la ochi şi să mă deosebesc mai puţin de veşmintele simple ale locatarilor casei, mi-am scos din cufăr câteva asemenea costume, precum şi o pălărie de paie, m-am îmbrăcat în unul din ele şi mi-am păstrat costumul de călătorie pentru o viitoare drumeţie.

în parte, amfitrionul meu fusese cel care introdusese pe proprietatea sa un port cam ciudat, iar în parte oamenii şi-l însuşiseră ei înşişi. Slujnicele casei se îmbrăcau în portul naţional; numai acolo unde acesta era, ca în munţii noştri, mai lipsit de pitoresc, sau chiar mai urât, proprietarul casei îl modificase şi îl şi înzestrase cu mici adaosuri, care mi s-au părut frumoase. La început adaosurile întâmpinaseră împotrivire, dar întrucât fuseseră dăruite de către domnul bătrân şi oamenii nu voiau să-l supere, au fost acceptate, iar mai târziu au ajuns să fie nu numai pizmuite de către femeile din împrejurimi, ci şi

imitate. Bărbaţii care slujeau în casă sau munceau la fermă sau în grădină purtau veşminte de pinză de în vopsită, numai că aceasta nu era atât de închisă la culoare cum se obişnuieşte la noi, în munţi. Vara, nu purtau o scurtă sau alt soi de haină, ci umblau doar în cămaşă, iar în jurul gâtului îşi legau, nu prea strâns, o basma. Pe cap, unii nu purtau nimic, ca stăpâiyal casei, iar alţii purtau obişnuita | pălărie de paie. Eustaţiu părea că nu imită pe nimeni la îmbrăcăminte, ci că şi-o alege el însuşi. Purta şi el haine de pânză de în în dungi, de cele mai multe ori ruginie cu cenuşiu sau cu alb; dar dungile erau aproape de un lat de palmă, sau întreaga ţesătură nu avea decât două culori:, Jumătate din lungime era cafenie şi jumătate albă. Uneori purta o pălărie de paie, alteori umbla cu capul neacoperit. Muncitorii lui aveau costume asemănătoare, pe care arareori se putea vedea o pată, căci la lucru purtau şorţuri mari verzi. Dintre toţi aceşti oameni se distingeau grădinarul şi grădinăreasa, care se îmbrăcau numai în haine albe ca zăpada.

Le-am arătat amfitrionului meu şi lui Eustaţiu desenul pe care îl făcusem după statuia din firida zidului. S-au bucurat că acord atenţie unor asemenea lucruri şi au spus că aceeaşi imagine se găseşte şi printre desenele lor, numai că în clipa de faţă se află, împreună cu alte planşe, afară din casă.

Am privit acum tot ceea cp anul trecut, în acelaşi anotimp, îmi păruse neobişnuit în grădină şi pe câmp. Frunzele copacilor, foile verzei şi ale celorlalte legume, şi nu numai cele din grădina casei cu trandafiri, dar şi cele din împrejurimile imediate, precum şi din împrejurimile relativ mai îndepărtate, nu erau roase de omizi. În timpul călătoriei mele încoace îmi îndreptasem anume atenţia asupra acestei chestiuni. Totuşi, grădina nu era lipsită de frumoasa podoabă a fluturilor, deoarece, pe de o parte, păsările nu puteau să devoreze omidă cu omida, iar pe de altă parte, vântul aducea în grădina noastră aceste frumoase flori vii, sau • veneau ele singure încoace, în pribegiile pe care le întreprind uneori pe distanţe mari.

Cântecul păsărilor mi s-a părut din nou ciudat, ca şi anul trecut, şi din nou grozav de duios. Datorită faptului că, în libertate, păsările se află la felurite depărtări, astfel că sunetele produse de ele ajung la urechile noastre cu intensitate inegală, şi că din când în când se mai şi întrerup, deoarece cântăreţele au între timp tot felul de treburi, – să ciugulească ceva, sau să-şi

supravegheze puii, – se iscă o duioşie fermecătoare, ca într-o pădure, în timp ce păsările chiar cele mai meştere la cântat, dacă sunt puse în numeroase colivii înghesuite unele în altele, nu fac decât hărmălaie. Totodată, datorită faptului că în grădină păsările stau totuşi mai aproape Una de alta decât în pădure, timbrul lor este mai împlinit, pe când în pădure este uneori subţiratic şi stingher. Am văzut cuiburile păsărilor, le-am cercetat şi am făcut cunoştinţă cu deprinde* rile acestor vieţuitoare.

M-am instalat în camerele mele şi am scos cărţile şi hârtlile aduse cu mine, ca să citesc şi să fac însemnări. Atft pus şi pe masa cea mare şi pe poliţele de pe pereţi unele obiecte mai mărunte, mai cu seamă nişte fosile sau alte vestigii interesante, ca să le am la îndemână. Gustav venea des la mine, manifesta interes pentru aceste lucruri, îi explicam câte ceva, iar amfitrionul meu se bucura când mă yedea că-i vorbesc flăcăului despre ştiinţa mea, fie cu o carte în mână sub teii umbroşi din grădină, fie fără carte, în plimbări lungi, căci bătrânului îi mai plăcea foarte mult mişcarea. Gustav îmi povestea în schimb despre ştiinţa lui, iar eu, deşi vorbea despre lucruri pe care le cunoşteam prea bine, îl ascultam cu bunăvoinţă. Răstimpurile în care nu aveam treabă şi eram singur le petreceam în plimbări pe câmp, sau dând o raită pe la atelierul de tâmplărie, sau în seră, sau la cactuşi.

Holdele unduitoare, pe care le găsisem anul trecut în jurul acestei gospodării, unduiau şi anul acesta şi ee fă. — ceau din zi în zi tot mai frumoase, mai dese şi mai îmbelşugate: grădina se înveşmânta În mulţimea frunzelor ei şi a fructelor în curs de dezvoltare; câtttecul păsărilor suna parcă din ce în ce mai fermecător şi părea să umple tot mai mult crengile, iar în cele din urmă aceste vieţuitoare sperioase au început să mă cunoască, primeau hrană din mâna mea şi nu se mai fereau de mine. Încetul cu încetul am făcut cunoştinţă cu toţi slujitorii şi le spuneam pe nume, ei erau prietenoşi, şi cred că se purtau frumos cu mine, deoarece vedeau că stâpânul lor îmi este binevoitor.

Trandafirii propăşeau vâzând cu ochii şi aşteptau cu tniile clipa în care aveau să-şi deschidă bobocii. Ajutam adesea la îngrijirea acestor flori şi eram de faţă dnd se controlau operaţiile impuse de întreţinerea lor şi dnd se verifica dacă se află în

perfectă stare. Îmi plăcea, de asemenea, să asist când se controlau alte munci, de pildă când se lucra pe pajişti, sau în pădure, unde copacii doborâţi iarna erau acum tăiaţi, fie brut, pentru îoc, fie în dimensiuni precise, pentru construcţii sau pentru lucrările de tâmplărie. Atunci când bătrânul şi Gustav păşeau lângă mine cu capul descoperit, îmi ţineam adesea în mână pălăria de paie, şi trebuie să mărturisesc că aerul îmi adia cu mult mai plăcut prin păr, decât când părul îmi era reţinut pe creştet de o pălărie, şi că, datorită cârlionţilor, capul descoperit îmi era ferit de arşiţă la fel de bine ca de o pălărie.

Într-o zi, în timp ce mă aflam în camera mea, am auzit zgomotul unei trăsuri care se apropia de casă. Nu ştiu de ce, dar am coborât ca să văd sosirea trăsurii. Când am ajuns la grilaj, trăsura se şi oprise în dreptul lui. Fusese trasă până acolo de doi cai murgi, vizitiul mai era pe capră Şi părea să fi oprit chiar atunci. În faţa portierei trăsurii, cu spatele spre mine, stătea amfitrionul meu, lângă el Gustav, şi alături de acesta Caterina şi două slujnice. Trăsura nu fusese încă deschisă; era o trăsură vitrată închisă, şi avea în partea dinăuntru a ferestrelor perdele verzi de mătase, netrase deoparte. O clipă după sosirea mea, amfitrionul meu a deschis portiera trăsurii şi i-a oferit unei femei mâna, ca să-i ajute să coboare. Femeia purta un văl la pălărie, dar şi-l dăduse peste cap, încât i se vedea chipul. Era o femeie în vârstă. În clipa în care am zărit-o mi-a venit în minte comparaţia pe care o făcuse cândva amfitrionul meu între unele femei pe cale de a îmbătrâni şi trandafirii în curs de ofilire: „Ele se aseamănă cu aceşti trandafiri. Chiar dacă chipul lor este brăzdat de nenumărate riduri, mai stăruie totuşi, printre riduri, graţia şi o culoare plăcută, nespus de frumoasă”, spusese el, şi aşa era această femeie. Deasupra numeroaselor ei riduri fine stăruia o îmbujorare atât de discretă şi de gingaşă, încât nu puteai să n-o îndrăgeşti şi să n-o socoteşti un trandafir al acestei case, mai frumos, în- ofilirea lui, decât trandafirii înfloriţi recent. Avea, sub frunte, doi ochi negri, foarte mari, de sub pălărie îi ieşeau două şuviţe de păr argintiu, subţiri de tot, iar gura ei era nespus de fermecătoare şi de frumoasă. A coborât de pe scara trăsurii şi a spus:

— Bună ziua, Gustav!

La aceste cuvinte, bătrânul s-a înclinat către dânsa, ea şi-a înclinat faţa spre el, şi buzele amândurora s-au săru; at în chip

de salut de bun-venit.

După această femeie a coborât din trăsură o a doua. Purta şi ea un vă! în jurul pălăriei şi şi-l dăduse şi ea peste cap. De sub pălărie îi ieşeau nişte cârlionţi castanii, obrazul ei era neted şi fin: era o fată. Sub frunte avea şi ea ochi negri şi mari, iar gura ei era plină de graţie şi nespus d-e prietenoasă. Fata mi s-a păruf extraordinar de frumoasă. N-am fost în stare să mă mai gândesc la altceva, deoarece □i-am amintit brusc că ests necuviincios să stau după grilaj şi să mă uit La musafiri cum coboară din trăsură, în timp ce gazdele stau cu spatele la mine şi n-au habar de prezenţa mea. M-am întors, am luat-o pe după colţul casei şi m-am înapoiat în camera mea de zi.

După câtva timp, auzind paşi şi voci, mi-am dat seama că străbat cu toţii, prin faţa uşii camerei mele, tot lungul culoarului, ca să se ducă pesemne în încăperile frumoase din aripa estică a casei.

Ce s-a întâmplat, după aceea cu trăsura, dacă au mai coborât dintr-însa una sau două persoane, nu aveam de unde să ştiu, fiindcă n-am mai vrut să mă uit nici măcar pe fereastră. Dar am putut să-mi dau seama, după vorbele ri vociferările oamenilor, că mai multe obiecte fuseseră descărcate şi cărate în casă. Într-un târziu am auzit şi trăsura că pleacă ■ pesemne că o duceau lâ fermă.

Am continuat să stau pe scaun în fundul camerei. Nici nu m-am apropiat de fereastră, nici nu m-am dus în grădină, nici n-am ieşit măcar din cameră, cu toate că o bună bucată de tunp se scursese în linişte şi tăcere. Am vrut să citesc sau să scriu, dar nici de asta n-am fost în stare.

În sfârşit, după câteva ceasuri, a venit Caterina şi mi-a spus că domnul bătrân mă roagă să mă duc în sufragerie, unde sunt aşteptat.

Am coborât.

Când am intrat am văzut că amfitrionul meu stătea într-un fotoliu la masă, iar lângă el Gustav. Pe latura opusă a mesei stătea femeia. Scaunul ei era însă un pic deplasat de la locul lui şi întors spre uşa prin care intrasem. În spatele ei şi puţin mai într-o parte stătea pe alt scaun fata.

Erau acum cu 4otul altfel îmbrăcate decât atunci când le văzusem coborind din trăsură. În locul pălăriilor de oraş, pe care le purtaseră, capul le era acoperit acum de pălării de paie cu

boruri nu prea late, atâta doar cât să facă destulă umbră, iar rochiile lor erau făcute dintr-o stofă, simplă, de culoare pastelată deschisă, şi lipsite de zorzoane, după cum nici croiala nu avea nimic bătător la ochi, nici rusticitate ostentativă, nici înfăţişare prea strict urbană.

În preajmă stăteau mai mulţi slujitori, iar Caterina, care mă adusese încoace, intrase şi ea după mine în cameră şi li se alăturase slujnicelor prezente acolo. Până şi grădinarul Simion era de faţă.

Când am ajuns în apropierea mesei, amfitrionul meu s-a sculat, a ocolit masa, m-a condus dinaintea femeii şi a spils:

— Dă-mi voie să ţi-l prezint pe tânărul despre care ţi-am vorbit.

După aceea s-a întors spre mine şi a spus:

— Dânsa este Matâlda, mama lui Gustav.

Ea n-a spus nimic, ci şi-a aţintit pentru o clipă ochii mari spre mine.

Bătrânul a arătat-o apoi cu mâna pe fată şi a spus:

— Dânsa e Natalia, sora lui Gustav.

Nu ştiu dacă obrajii fetei erau de felul lor atât de roşii sau dacă roşise ea atunci. Eram foarte intimidat şi n-am fost în stare să scot nicio vorbă. Mi s-a părut extrem de ciudat faptul că acum, când numele îi erau aproape indispensabile, bătrânul nici nu m-a întrebat de al meu, nici nu l-a rostit pe cel al femeilor. Până să mă dumeresc dacă odată cu plecăciunea pe care o făcusem mai trebuie sau nu să spun ceva, bătrânul a continuat:

— Dumnealui a devenit un agreabil colocatar al nostru şi ne dăruieşte o parte din timpul dumisale în singurătatea noastră de la ţară. Se străduieşte să cerceteze munţii şi şesurile şi să-şi aducă o contribuţie la cunoaşterea fondului existent originar şi la elaborarea istoriei transformărilor. Cu toate că înfăptuirile şi înnoirile lumii sunt mai degrabă treaba bărbatului matur şi a bătrânului, osârdia temeinică îi stă bine şi tânărului, chiar şi atunci când ea nu este atâfe de certă şi de hotărâtă ca în cazul de faţă.

— Prietenul meu mi-a vorbit despre dumneata, – mi-a spus cucoana, privindu-mă din nou cu ochii ei negri şi strălucitori, – Mi-a povestit că ai stat la el anul trecut, că l-ai vizitat astă-primăvară, şi că i-ai făgăduit să-ţi petreci din nou câtva timp în această casă în epoca înfloririi trandafirilor. Fiul meu mi-a vorbit

şi el foarte des despre dumneata.

— Se pare că nu-i displace să se afle printre noi, – a spus amfitrionul meu, – deoarece chipul, cel puţin, i-a rămas la fel de voios, atât cu prilejul vizitei precedente, cât şi cu prilejul celei de acum.

În timp ce vorbea mi-am revenit şi am spus:

— Cu toate că vin din metropolă, n-am întreţinut decât foarte puţine relaţii şi de aceea nu ştiu cum trebuie să mă comport faţă de persoane străine. În această casă am fdst primit cu braţele deschise, când, din greşeală, m-am temut de o furtună şi am urcat până aici în căutare de adăpost, şi am fost poftit cu bunăvoinţă să mai vin, ceea ce am şi făcut. În scurtă vreme a început să-mi fie tot atât de drag să stau aici, ca acasă la’scumpii mei părinţi, unde domneşte aceeaşi ordine şi rânduială ca aici. Dacă nu incomodez şi dacă nu le displac celor ai casei, spun cu inima deschisă, deşi nu ştiu dacă se cuvine s-o spun, că voi veni întotdeauna bucuros încoace când voi fi invitat.

— Păi eşti invitat, – a răspuns amfitrionul meu, – iar după cum ne purtăm cu dumneata îţi poţi da seama că eşti din toată inima binevenit. Acum, atât mama lui Gustav cât şi sora lui vor petrece câtva timp în această casă. Încă nu ştiu cum are să se desfăşoare viaţa noastră. N-ai vrea să iei loc câteva minute lângă mine şi să aştepţi până îşi prezintă urările de bun-venit toţi cei aflaţi aici?

S-a întors la locul lui, ocolind din nou masa, iar eu l-am urmat. Gustav mi-a făcut loc lângă tatăl său adoptiv şi m-a privit plin de bucuria resimţită de orice fiu care, pe meleaguri străine, primeşte vizita mamei sale.

Natalia n-a rostit niciun cuvânt.

Acum, de îndată ce le-am ptivit mai atent pe cele două femei, am recunoscut că în faţa mea se află într-adevăr

t

mama şi sora lui Gustav: amândouă aveau aceiaşi ochi negri şi mari ca şi Gustav, amândouă aceleaşi trăsături ale feţei, iar Natalia mai avea şi cârlionţii castanii ai lui Gustav, în timp ce ai mamei etalau argintiul vârstei. Acum, păful mamei, aranjat cu gust, forma, de-o parte şi de alta a frunţii, o fâşie mult mai latăă decât sub pălăria de paie, purtată în timpul călătoriei.

Pe când ne ocupam locurile, menajera Caterina a venit în faţa

Matildei, care i-a spus:

— De o mie de ori bun-găsit, Caterino. Îţi mulţumesc: îi oblăduieşti cu credinţă pe stăpânul tău şi pe fiul meu şi le porţi cu mare luare-aminte de grijă. Îţi mulţumesc din suflet. Ţi-am adus un mic dar, ca amintire. Ţi-l dau numaidecât.

După ce Caterina a făcut un pas înapoi, după ce toţi ceilalţi s-au apropiat şi s-au înclinat şi după ce câteva slujnice i-au sărutat Matildei mâna, aceasta a spus:

— Vă spun tuturor, din toată inima: bun-găsit. Cu toţii aveţi grijă de stăpân şi de fiul său adoptiv. Bine te-am găsit, Simion; bine te-am găsit, Clara. Vă mulţumesc tuturor, şi v-am adus fiecăruia câte ceva, ca să vedeţi că, în afecţiunea mea, n-am uitat pe nimeni. De altfel nu e verba, bineînţeles, decât de nişte fleacuri.

Oamenii şi-au repetat plecăciunile, unii şi sărutul mâi- nii, şi au plecat. Făcuseră o plecăciune şi dinaintea Nata- liei, care le răspunsese cu multă prietenie.

După plecarea lor, Matilda i-a spus lui Gustav:

— Ţi-am adus şi ţie ceva ce nădăjduiesc că-ţi va face plăcere. Nu spun încă ce anume. Nu este însă un dar definitiv, şi trebuie să-l întrebăm mai întâi pe tatăl tău adoptiv dacă ai voie să-l foloseşti pe de-a-ntregul sau numai în parte, sau deloc încă.

— Îţi mulţumesc, mamă, – a răspuns fiul.

— Ce bună eşti, dragă mamă! Ştiu despre ce e vorba, şi aşa cum va spune tatăl meu adoptiv, întocmai aşa voi face.

— Prea bine, – a răspuns ea.

După aceste cuvinte s-au sculat toţi în picioare.

— Ai venit anul acesta într-un moment cât se poate de potrivit, Matildo, – a spus amfitrionul meu.

— N-a înflorit încă nici un singur trandafir, dar toţi sunt gata să înflorească.

Între timp ne apropiaserăm de uşă, iar amfitrionul meu m-a rugat să rămân cu ei.

Am ieşit cu toţii prin grilajul verde şi ne-am dus spre terenul acoperit cu. Nisip din faţa casei. Slujitorii păreau să fi avut din vreme cunoştinţă de această intenţie, deoarece doi dintre ei au adus un fotoliu încăpător şi l-au pus, la oarecare fiepărtare, cu faţa spre trandafiri.

Matilda s-a aşezat în fotoliu, şi-a împreunat mâinile în poală şi a privit trandafirii.

— Noi am rămas în picioare în preajma ei: Natalia în stingă ei, alături de ea Gustav, amfitrionul meu în spatele fotoliului, iar eu, ca să nu fiu prea aproape de Natalia, în dreapta şi niţel mai retras.

Matilda, după ce a stat în fotoliu o bună bucată de timp, s-a sculat, şi atunci am plecat cu toţii de pe terenul cu nisip.

Ne-am îndreptat acum spre atelierul de tâmplărie. Eustaţiu nu luase parte la obştească urare de bun-venit din sufragerie. Pesemne că era socotit artist, căruia i se cuvine o vizită. După comportarea tuturor mi-am dat seama că într-adevăr aşa stau lucrurile şi că toţi socotesc că aşa este corect. Eustaţiu ştia asta, cu siguranţă, căci aştepta în faţa uşii, împreună cu oamenii lui, acum fără şorţuri verzi, ca să-i întâmpine pe vizitatori. Matilda le-a mulţumit cu amabilitate tuturor pentru urări, i s-a adresat cu căldură lui Eustaţiu, l-a întrebat de sănătatea lui şi a oamenilor lui, de lucrările şi de strădaniile lor, şi a pomenit de unele realizări din trecut, ceea ce n-am prea înţeles, deoarece îmi erau necunoscute. După aceea am intrat toţi în atelier, unde Matilda a examinat fiecare loc de muncă în parte. În camera lui Eustaţiu l-a rugat pe acesta să-i arate, în timpul şederii ei mai îndelungate în casa cu trandafiri, unele lucrări, şi să i le explice mai pe larg.

De la atelierul de tâmplărie ne-am îndreptat spre locuinţa grădinarului, unde Matilda a schimbat câteva cuvinte cu bătrânul grădinar şi cu soţia lui.

Apoi ne-am dus la seră, la ananaşi, la cactuşi şi în grădină.

Matilda părea să cunoască toate locurile» cu de-amănun- tul; s-a uitat curioasă la răzoare! e unde nădăjduia să găsească anumite flori, a cercetat unele dispozitive cunoscute de ea dinainte, ba chiar a tras cu coada ochiului şi spre nişte tufişuri, în care se mai putea aştepta să dea de cuibul vreunei păsări. Nu i-au scăpat neobservate micile modificări faţă de tţecut şi a întrebat de cauza lor. Astfel am ajuns, străbătând întreaga grădină, până la cireşul cel falnic şi la popasul câmpenesc.. Acolo s-a mai întreţinut câteva minute cu amfitrionul meu despre recoltă şi despre relaţiile cu vecinii.

Natalia a vorbit extrem de puţin.

După ce ne-am întors în casă, ne-am îndreptat spre camerele noastre, deoarece se apropia masa de prânz. Amfitrionul meu mi-a spus din capul locului că nu trebuie să mă schimb pentru

masa de prânz, deoarece asta nu intră în obiceiurile casei, nici chiar când iau parte oaspeţi străini, aşa că n-aş face altceva decât să bat la ochi.’

I-am mulţumit pentru indicaţie.

Când am coborât în sufragerie, la ora douăsprezece, i-am găsit intr-adevăr pe toţi cu veşmintele neschimbate. Amfitrionul meu purta hainele sale de toate zilele, iar cucoanele aceleaşi rochii în care făcuseră plimbarea. Gustav şi cu mine eram îmbrăcaţi ca de obicei.

în capul mesei se afla un scaun mai măricel, iar dinaintea lui, pe masă, un vraf de farfurii. După o rugăciune mută, amfitrionul meu a condus-o pe Matilda la acel scaun, pe care ea l-a ocupat numaidecât. În stingă ei a luat loc amfitrionul meu, în dreapta eu, alături de amfitrionul meu Natalia, iar lângă ea Gustav. M-a frapat faptul că o condusese pe Matilda în chip de musafir de frunte spre locul cu farfuriile, ocupat în casa părinţilor mei de mama, care îi servea de acolo pe ceilalţi. Aici, însă, se statornicise pesemne acest obicei; pentru că, într-adevăr, Matilda a început de îndată să umple pe rând cu supă farfuriile, pe care o jupânească tânără la ducea la locul fiecăruia.

întregul ritual m-a făcut să mă simt grozav de bine. Am avut impresia că până în clipa de faţă lipsile. În casa cu trandafiri se instaurase acum acea atmosferă familiară, datorită căreia locuinţa părinţilor mei îmi fusese întotdeauna atât de dragă şi ds îmbietoare.

Mâncarea a fost la fel de simplă ca în toate zilele pe care le petrecusem în casa cu trandafiri.

Conversaţia a fost sinceră şi serioasă, iar amfitrionul meu a condus-o cu neprefăcută voioşie şi seninătate.

După masă a apărut un coş mare, adus în sufragerie de Arabela, slujnica Matildei, care venise odată cu cucoanele, dar pe care n-am văzut-o când a coborât. În afară de coş a, mai fost adus un balot, învelit în hârtie cenuşie şi legat cu şnururi frumoase, şi a fost aşezat pe două scaune de lângă perete. În coş se aflau darurile pe care Matilda le adusese personalului şi care au fost acum despachetate. Mi-am dat seama că această împărţire de daruri era uzuală şi că avea loc adesea. Slujitorii au intrat, şi fiecare dintre ei a primit câte ceva pe potrivă: fetele, o basma neagră de mătase, sau un şorţ, sau o ştofă de rochie, iar bărbaţii, un rând de nasturi de argint pentru o jiletcă, sau o

cataramă strălucitoare pentru panglica de la pălărie, sau un portmoneu lucrat cu gust. Grădinarul a primit ceva învelit în nişte foi de metal foarte subţiri. Am bănuit că era un soi de tutun mai deosebit, pentru prizat.

După ce toate au fost împărţite, după ce cu toţii au mulţumit din adâncul inimii şi au ieşit din cameră, Matilda a arătat balotul care mai zăcea încă pe scaune şi a spus:

— Gustav, vino încoace!

Adolescentul s-a sculat în picioare şi s-a dus spre ea, ocolind masa. Matilda l-a luat de mână, zâmbind prietenos, şi i-a spus:

— Ceea ce se mai află aici, îţi aparţine. M-ai rugat încă de multă vreme să-ţi fac acest dar, însă tot de multă vreme am fost nevoită să ţi-l refuz, pentru că nu era încă pentru tine. • Sunt operele lui Goethe. Acum îţi aparţin. Multe dintre ele sunt pentru o vârstă mai coaptă, ba chiar pentru cea mai coaptă. Tu nu poţi să stabileşti care dintre volume este bine să le citeşti acum şi în ce ordine, şi pe care trebuie să ţi le păstrezi pentru mai târziu. Tatăl tău adoptiv, numeroaselor binefaceri pe care i le datorezi, are s-o mai adauge şi pe aceea că va face alegerea în locul tău, iar tu ai să-i dai ascultare şi în această privinţă, aşa cum i-ai dat ascultare şi până acum.

— Negreşit, dragă mamă, aşa am să fac, negreşit, – a spus Gustav.

— Cărţile nu sunt tocmai nou-noute şi frumos legate, aşa cum poate că te aştepţi, – a continuat ea.

— Sunt aceleaşi cărţi ale lui Goethe pe care le-am citit şi eu cu în- cântare şi cu durere, în atâtea ceasuri de noapte şi în atâtea ceasuri de *zi,* şi care adesea mi-au adus mângâiere şi linişte sufletească. Sunt cărţile mele cu operele lui Goethe, pe care acum ţi le dau ţie. Mi-am zis că dacă, în afară de conţinutul lor, mai găseşti în ele şi mina mamei tale, s-ar putea să-ţi fie mai dragi decât dacă o găseşti numai pe cea a le- gătorului şi a tipografului.

— O, îmi sunt mai dragi, mult mai dragi, scumpă mamă, —a răspuns Gustav.

— Le ştiu: sunt cărţile legate în piele castanie catifelata, cu ornamente fine, aurite, pe cotor, şi cu litere elegante în mijlocul ornamentelor aurite.

. Te-am văzut atât de des cufundată în lectura lor! De aceea te-am rugat în repetate rânduri să-mi procuri şi mie asemenea

cărţi.

— M-am gândit că ţie îţi sunt mai de folos, – a spus Matilda. — şi de aceea ţi le-am dat. Dar deoarece ţin foarte mult ca, în zilele câte mi-au mai rămas de trăit, să mai citesc şi eu din operele acestui om excepţional, am să mi le cumpăr din nou. Pentru mine, cele noi au aceeaşi însemnătate ca şi cele vechi. Tu, însă, ia-ţi-le în primire pe ale tale şi pune-le bine în locul ce ţi-a fost pregătit în acest scop.

Gustav i-a sărutat mâna şi şi-a pus braţul, într-un gest de timidă tandreţe, pe umărul veşmântului ei. Apoi, fără să spună niciun cuvânt, s-a îndreptat spre pachetul de cărţi şi a început să-i dezlege sfoara.

După ce a izbutit s-o dezlege şi după ce a scos cărţile din hirtiile în care fuseseră învelite şi a răsfoit câteva volume, s-a apropiat brusc de noi, cu o carte în mână, şi a spus:

— Dar uite, mamă, unele rânduri sunt subliniate cu un creion foarte ascuţit, şi cu acelaşi creion foarte ascuţit sunt scrise, de mâna dumitale, nişte însemnări pe J margine.

Aceste însemnări sunt proprietatea dumitale, ele nu sunt cuprinse în cărţile nou cumpărat, şi socot că n-am voie să te lipsesc de bunul dum tale.

— Dar ţi-l dau ţie, – a răspuns ea, – ţi-l dau din * toată inima, ţie, care locuieşti departe de mine şi care în viitor ai să locuieşti probabil încă şi mai departe de mine. Când ai să citeşti aceste cărţi, ai să citeşti inima poetului şi inima mamei tale, care, deşi, ca valoare, este cu mult mai prejos decât cea a poetului, are pentru tine neasemuita întâietate că e inima mamei tale. Când am să citesc pasajele pe care le-am subliniat, am să mă gândesc că aici îţi aduci tu aminte de maică-ta, şi când privirea are să-mi parcurgă paginile pe care am aşternut însemnări pe margine, am să văd în închipuire privirea ta, care va trece aici de la cuvintele tipărite la cele scrise de mână şi va avea dinainte scrisul aceleia care este cea mai bună prietenă a ta pe lumea asta. În felul acesta, cărţile vor fi de-apururi o legătură între noi, oriunde ne-am afla. Sora ta Natalia stă cu mine şi-mi aude mai des decât tine spusele, iar eu îi aud deopotrivă de des glasul drag şi-i privesc chipul luminos.

— Nu, nu, mamă, – a spus Gustav, – nu pot să iau cărţile, v-aş lipsi de ele pe tine şi pe Natalia.

— N-avea grijă, Natalia are să primească altceva, —*î* a

răspuns Matilda.

— Ţi-am mai explicat că nu ne lipseşti de ele. De-altfel, am luat de mult hotărârea, bine chibzuită, să-ţi dăruiesc aceste cărţi.

Gustav nu s-a mai împotrivit. I-a cuprins mamei sale dreapta cu amândouă mâinile, i-a strâns-o, i-a sărutat-o şi s-a întors la cărţi.

După ce le-a despachetat pe toate, a chemat un slujitor şi l-a pus să i le ducă în locuinţa sa.

Fusese plănuit ca după prânz să ne răspândim, şi fiecare să-şi petreacă timpul după pofta inimii.

în cursul episodului cu cărţile nu izbutisem să privesc chipul Nataliei, ca să aflu ce se petrece în sufletul ei şi ce
i se oglindeşte în trăsături. Nu puteam decât să presupun că este pătrunsă de un simţământ de deplină încuviinţare faţă de hotărârea maică-si. Dar după oe ne-am sculat de la masă, după ce am rostit rugăciunea mută şi ne-am înclinat, pe rând, unul în faţa altuia, în timp ce-mi ţineam privirea aţintită numai spre bătrânul meu amfitrion şi spre Matilda, şi când ne pregăteam să ieşim din cameră, iar Natalia l-a luat de braţ pe Gustav şi s-au întors amândoi, fratele şi sora, ca să se îndrepte spre uşă, am îndrăznit să-mi înalţ privirea către oglinda în care nu se putea să n-o văd. Dar n-am văzut aproape nimic altceva decât imaginea celor patru ochi negri, absolut identici între ei.

Am ieşit cu toţii în aer liber.

Amfitrionul meu şi Matilda s-au îndreptat spre o clădire gospodărească.

Natalia şi Gustav s-au dus în grădină. Gustav i-a arătat Nataliei diferite lucruri, la care ţinea, sau care îl încântau, iar ea şi-a manifestat, bineînţeles, interesul de soră faţă de preocupările fratelui iubit, chiar dacă nu înţelegea prea bine acele preocupări, pe care, dacă ar fi fost vorba numai de ea, nu şi le-ar fi însuşit. La fel se comporta de altfel şi Clotilda cu mine, în casa părinţilor mei.

Am rămas la intrarea casei şi i-am urmărit cu privirea pe Gustav şi pe Natalia, până ce mi-au dispărut din câmpul vizual. Pentru o clipă i-am mai zărit: se uitau cu atenţie într-un tufiş. Mi-am zis că Giistav i-a arătat Nataliei vreun cuib de pasăre, şi că ea se uită cu interes la minuscula familie cu pene. În altă clipă au zăbovit lângă flori şi le-au privit. Într-un târziu n-am mai

văzut nimic. Rochia de culoare deschisă a Nataliei dispăruse printre arbori şi arbuşti, câteva pete sclipitoare au mai devenit din când în când vizibile, şi apoi nimic. După aceea m-am urcat în camerele mele.

Aveam impresia că o mai văzusem undeva pe fata asta, dar întrucât mă ocupasem până atunci cu mult mai mult de obiecte neînsufleţite sau de plante, decât de oameni, îmi lipsea îndemânarea de a aprecia oameni, nu eram în stare, să ţin minte trăsăturile feţei lor, să mi le întipăresc şi să le compar; de aceea n-am putut nici să-mi aduc aminte unde aş mai fi putut-o vedea pe Natalia.

Am rămas toată după-amiaza în locuinţa mea.

De îndată ce văpaia zilei, care fusese perfect senină, s-a mai potolit, am fost invitat la o plimbare. Luau parte: amfitrionul meu, Matilda, Natalia, Gustav şi eu.'Am străbătut cu toţii o porţiune a grădinii. Amfitrionul meu, Ma- tilda şi cu mine am alcătuit un grup, deoarece mă atrăse- seră în conversaţia lor, şi am mers unul lângă altul, acolo unde lăţimea cărării acoperite cu nisip ne-a îngăduit. Celălalt grup era alcătuit din Natalia şi Gustav, care mergeau cu un număr măricel de paşi înaintea noastră. Conversaţia noastră a avut ca subiect mai întâi grădina şi feluritele ei părţi componente, care se succedau, alcătuind un întreg agreabil şi binefăcător, apoi casa şi unele ornamentaţii din interiorul ei, apoi s-a extins la ogoare, din nou încărcate de belşugul care avea să-i ajute pe oameni să mai treacă un an, şi a cuprins în sfârşit ţara, unele aspecte bune ale ei, şi altele care se cereau îmbunătăţite. Am urmărit cu privirea cele două făpturi înalte, care mergeau înaintea noastră. Gustav mi s-a părut în ziua aceea pe deplin matur. Văzându-l alături de sora lui am constatat că e mai înalt decât dânsa. Această impresie m-a încercat de câteva ori. Dar dacă el era mai înalt, boiul ei era mai gingaş, iar ţinuta ei mai graţioasă. Ca şi tatăl lui adoptiv, Gustav nu avea altceva pe creştet decât belşugul cârlionţilor săi castanii şi deşi, iar atunci când Natalia şi-a scos pălăria de paie, pe care o purta aidoma maică-si, şi şi-a atâmat-o de braţ, am văzut că buclele ei aveau exact culoarea celor ale lui Gustav, şi când fratele şi sora. Care păreau a se iubi mult, au mers foarte aproape unul de altul, mi s-a părut, de departe, că văd o singură revărsare de păr castaniu şi strălucitor, şi că cele două făpturi se despart numai de la gât în jos.

Am ieşit cu toţii pe poarta care ducea spre fermă, dar n-am intrat în fermă, ci am făcut un ocol mare prin ogoare şi ne-am urcat apoi, pieziş, înapoi spre casă, trecând peste povâmişul sudic al colinei.

Deoarece zilele erau foarte lungi, rumeneala amurgului mai lumina, atunci când ne-am sculat de la cină, care se servea întotdeauna exact la aceeaşi oră, aşa că am ieşit în seara aceea în grădină după cină. Ne-am suit spre cireşul cel falnic. Acolo ne-am aşezat pe laviţă. Amfitrionul meu şi Matilda stăteau la mijloc, astfel că feţele lor erau îndreptate în jos, înspre grădină. În stânga amfitrionului meu stăteam eu, în dreapta Matildei stăteau Natalia şi Gustav. Văzduhul se întuneca din ce în ce, o lumină palidă se aşternuse deasupra vârfurilor copacilor din grădină, care amuţise, şi deasupra acoperişului casei. Conversaţia era veselă şI liniştită, iar copiii îşi întorceau mereu chipurile spre stingă, ca să audă ce se vorbeşte şi să arunce din când în cânefşi ei câte un cuvânt.

De îndată ce stelele s-au aprins pe cer una după alta, iar în adâncurile tufişurilor din grădină s-a instaurat bezna deplină, am intrat în casă şi apoi în camerele noastre.

Eram foarte trist. Mi-am pus pe masă pălăria de paie, mi-am lepădat haina şi m-am uitat prin una din ferestrele de: – hiss. Acum n-a mai fost ca atunci când am privit pentru întiia oară, din această casă, întunericul nopţii, prin fereastra deschisă, peste spalierul cu trandafiri. Pe cer nu se adunaseră nori, care să-l străbată în anumite direcţii şi să formeze grupări nestatornice, ci pe întreaga bolta sclipea acum, simplu şi calm, spuza de stele. Trandafirii nu-şj trimiteau mireasma în sus, până la adăpostul meu <je noapte, deoarece mai erau încă ascunşi în boboci; numai aerul intra pe fereastră, de abia perceptibil. Nu eram însufleţit, ca atunci, de dorinţa de a cerceta firea şi caracterul amfitrionului meu, care constituiau o problemă rezolvată de mine, sau de nerezolvat. Singurul lucru asemănător era faptul că, dincolo de’terenul cu nisip dinaintea trandafirilor, se înălţau şi acum, calme şi nemişcate, grânele, dar. Acum erau de alt soi, şi nu mă puteam aştepta’să se mişte noaptea în bătaia vântului şi să se legene în faţa mea dimineaţa, când aveam să privesc cu ochi limpezi împrejurimile.

Se făcuse foarte târziu când am plecat de la fereastră şi, cu toate că obişnuiam ca în fiecare seară, înainte de culcare, să mă

rog Creatorului, acum am căzut în genunchi lângă măsuţa mea simplă şi am înălţat o rugă cucernică şi fierbinte către Dumnezeu, în voia căruia am pus totul, mai cu seamă existenţa şi soarta mea, precum şi soarta alor mei.

După aceea m-am dezbrăcat, mi-am încuiat camerele şi m-am culcat.

Era cât p'aci să aţipesc, când mi-a venit ideea să nu pun întrebări cu privire la Matilda şi la împrejurările vieţii ei, după cum nu fusesem nici cu privire la amfitrionul meu.

M-am trezit foarte devreme dar, potrivit anotimpului, se şi luminase de-a tjinelea. Un cer albastru, fără niciun nor, se boltea deasupra colinelor, iar holda, la picioarele mele, nu se legăna, într-adevăr, ci stătea nemişcată, înveş- mântată din belşug în rouă, ca într-o mantie de scântei, aprinse de soarele aflat la orizont.

M-am îmbrăcat, mi-am înălţat gândurile către Dumnezeu şi m-am apucat de lucru.

După o bucată bună de timp am auzit prin ferestrele mele, pe care le deschisesem după ce soarele se mai suise pe boltă, zgomot de ferestre care se deschideau şi la capătul estic al casei. În aripa aceea locuiau" cucoanele, în camerele lor elegante, mobilate după gustul femeiesc. M-ani dus la fereastră, m-am uitat afară şi am văzut că într-adevăr în acea aripă a casei toate canaturile ferestrelor erau deschise. După câtva timp, când s-a apropiat ora micului- dejun, am auzit paşi femeieşti îndreptându-se, prin dreptul uşii mele, spre scara de marmură, pe care fusese întins un covor moale. Am recjunoscut şi glasul lui Gustav, deşi vorbea în surdină, pesemne ca să nu mă stingherească.

După alte câteva minute am coborât şi eu pe scara de marmură, prin faţa statuii de marmură a muzei, şi ani intrat iii sufragerie.

Ziua a trecut cam ca şi cea precedentă, şi tot aşa s-au scurs apoi, rând pe rând, multe altele.

Pe timpul şederii cucoanelor în casa cu trandafiri, rân- duiala casei n-a fost aproape deloc tulburată, numai că a fost nevoie să se ia anumite măsuri, cerute de atenţia cuvenită îndeobşte femeilor. Orele de curs şi de studiu ale lui Gustav au fost respectate ca şi mai înainte, iar îndeletnicirile amfitrionului meu au continuat şi ele după programul normal.

Matilda a luat parte tot timpul la treburile gospodăreşti. S-a îngrijit de tot ce-l privea pe fiul ei, şi de tot ce era legat de bunăstarea casnică a bătrânului. Nu arareori a fost văzută în bucătărie, stind în mijlocul slujnicelor şi lucrând cot la cot cu ele. Îi mai plăcea să se ducă şi în cămară, în pivniţă sau în alte locuri importante pentru gospodărie. S-a mai ocupat şi de bunăstarea slujitorilor: de hrana lor, de locuinţa lor, de îmbrăcămintea lor şi de locurile lor de dormit. A ţinut în bună rânduială rufăria, veşmintele şi celelalte lucruri ale domnului bătrân şi ale fiului ei, iar când au fost necesare vinele reparaţii, nu s-a lăsat până nu le-a văzut executate. Printre aceste treburi, a mai ieşit câteodată în tâmpul zilei pe terenul cu nisip dinaintea casei *şi* a contemplat, cu melancolie parcă, trandafirii căţăraţi pe peretele casei.

Natalia şi-a petrecut multă vreme cu Gustav. Fratele şi sora se iubeau, pesemne, extraordinar de mult. El îi arăta ei cărţile, îndeosebi pe cele noi, adăugate celor vechi, îi spunea la ce lecţii ajunsese în acele zile şi încerca să i le transmită şi ei, chiar dacă ea trecuse crndva pe acelaşi drum, şi deci le ştia. Uneori hoinăreau prin grădină, bucurându-se de viaţa care fremăta acolo, şi totodată bucurându-se fiecare de viaţa celuilalt, căci se completau reciproc, şi aproape că nu-şi dădeau seama de faptul că sunt două fiinţe distincte.

Când aveam cu toţii timp liber, petreceam adesea laolaltă. Ne plimbam prin grădină, sau ne aşezam sub un copac umbros, sau zăboveam la fermă. Eu n-am îndrăznit niciodată să mă angajez într-o conversaţie, aşa cum făceam când eram singur cu amfitrionul meu, şi cu toate că Matilda era foarte amabilă cu mine, când îmi vorbea amuţeam aproape întotdeauna.

Trandafirii au început să se dezvolte, mulţi dintre ei erau gata înfloriţi, şi ceas de ceas îşi deschideau alţii potirele plăpânde. Ieşeam foarte des din casă ca să privim podoaba, iar uneori se aducea şi o scară, ca să fie îndepărtat ceea ce era stânjenitor sau neîmplinit.

Prânzurile au fost cordiale şi agreabile. Faptul că Ma- tildă şi Natalia veneau la masă îmbrăcate, deşi simplu, tot atât de distins şi de decent cum fusesem obişnuit să văd la maică-mea şi la soră-mea, dădea şi el prânzurilor o anumită strălucire, căreia mai înainte îi simţisem lipsa. Perdelele erau în permanenţă lăsate, ca să oprească razele directe ale soarelui,

încât în cameră domnea o lumină blândă şi dif uză.

Serile, după cină, le-am petrecut numai în aer liber, deoarece zilele au fost toate frumoase. De cele mai multe ori am stat sus, sub cireşul cel falnic, care era incontesta bil cel mai frumos loc pentru o siestă de seară, cu toate că şi în orice altă epocă, dacă arşiţa nu era prea supărătoare, oferea cea mai mare satisfacţie. Amfitrionul meu conducea cu limpezime şi cu eăldură discuţiile, iar Matilda se pricepea să-i răspundă în chip corespunzător. Conversaţia era dusă cu o asemenea îngăduinţă şi înţelegere, încât mă atrăgea întotdeauna, şi-mi îndreptam bucuros atenţia asupra ei; chiar când se referea la lucruri banale, mi se părea că aud ceva nou şi impresionant. Apoi, sub licărul stelelor sau la lumina slabă a secerii subţiri a lunii, care plutea din ce în ce mai limpede în rumeneala amurgului, bătrânul o călăuzea pe Matilda peste colină, în jos, spre casă, iar siluetele zvelte ale copiilor ei dispăreau pe lângă tufişurile întunecate.

Toate acestea au fost atât de simple şi de fireşti, încât am avut în permanenţă impresia că cei doi oameni în vârstă ar fi soţ şi soţie şi proprietarii moşiei, că Gustav şi Natalia ar fi copiii lor, iar eu aş fi un prieten care a venit să-i viziteze, aici, în acest colţ de lume izolat, unde voiau să-şi petreacă restul existenţei în singurătate şi tihnă.

într-o zi, în sufragerie a avut loc o masă sărbătorească. Au fost invitaţi Eustaţiu, intendentul, bătrânul grădinar cu nevastă-sa, administratorul fermei şi menajera Cate- rina În locul Caterinei urma ca altă femeie să ia în mână conducerea bucătăriei. După cum mi-am dat seama din toate acestea, se statornicise pesemne obiceiul să se organizeze un asemenea ospăţ de fiecare dată când sosea Matilda. Oamenii au luat parte în chip firesc, iar conversaţia s-a desfăşurat cu măsură, ceea ce dovedea că era vorba de o deprindere. Matilda s-a priceput să-i determine să spună câte un cuvânt la locul lui, ceea ce i-a dat fiecărui vorbitor un sentiment de demnitate, care a făcut ca participarea lui la reuniune să i se pară agreabilă. Numai Eustaţiu a fost socotit că n-are nevoie de un asemenea îndemn, şi de aceea a fost mai scump la vorbă şi n-a rostit decât fraze banale despre lucruri banale. Simţea că este considerat ca făcând parte din lumea mai bună, aşa cum ajunsesem şi eu să-l consider, în mod absolut firesc, după ce l-am cunoscut mai îndeaproape, pe când ceilalţi nu-şi dădeau seama că sunt

înălţaţi de circumstanţă.

Grădinarul şi. Nevastă-sa alcătuiau, în veşmintele lor albe, curăţele, o fermecătoare pereche de bătrâni, faţă de care şi ceilalţi se purtau cu o anumită deferenţi. Felurile de bucate au fost mai numeroase ca de obicei. Bărbaţii au primit drept băutură un vin de munte, iar femeilor li s-a servit la desert unul dulceag.

într-o zi, când trandafirii se apropiau tot mai mult de înflorire, pe terenul cu nisip dinaintea casei au fost aduse scaune şi fotolii şi au fost jinduite în semicerc, cu deschiderea curbei înspre casă, iar la mijloc a fost. Instalată o niasă lungă. Ne-am aşezat pe scaune, a fost chemat grădinarul Simion, a venit şi Eustaţiu, iar dintre muncitori ţi grădinari a putut să vină cine a vrut. S-au şi folosit de această îngăduinţă. Trandafirii au fost supuşi unei judecăţi foarte amănunţite. S-au pus întrebări: care sunt cci mai frumoşi sau care îi plac mai mult unuia sau altuia. Verdictele au fost variate, şi fiecare dintre noi a căutat să-şi argumenteze părerea Pe masă se aflau tipărituri şi planşe, la care s-a făcut apel, fără însă a se aproba chiar toate soluţiile preconizate acolo. S-a pus întrebarea dacă n-ar trebui răsădiţi^unii arbuşti, ca să se obţină un amestec mai frumos al culorilor. Părerea tuturor a fost să nu se facă răsădirea, deoarece le-ar pricinui suferinţe arbuştilor, iar atunci când ar ajunge la maturitate, s-ar putea chiar să se usuce; o alăturare de culori prea căutată ar trăda intenţia şi ar strica efectul; mai plăcută ca orice altceva este totuşi o încântătoare alăturare întâmplătoare. A fost luată aşadar hotărirea de a se lăsa arbuştii la locul lor. S-a vorbit apoi despre însuşirile diferiţilor arbuşti, li s-a apreciat desăvirşirea ca atare, fără a se ţine seama de flori, şi în mai multe rânduri i s-au cerut lămuriri grădinarului. În ceea ce priveşte sănătatea plantelor şi îngrijirea lor nu s-a putut formula nicio critică, deoarece erau şi în acest an la fel de ireproşabile ca întotdeauna. Au fe -l puse apoi pe masă nişte răcoritoare şi toate cele necesarr- gustării de după-amiază. Din spusele Matildei am dedus că era pe deplin familiarizată cu toţi trandafirii afla’i aici, şi că observa până şi unele mici schimbări intervenite de un an încoace. Avea desigur favoritele ei printre flori, dar se vedea că le iubeşte mult pe toate. Din cele discutate: am înţeles din nou ce însemnătate aveau trandafirii pentru această casă.

Către seara aceleeaşi zile, casa cu trandafiri a primit o vizită. Era un bărbat care avea în apropiere o proprietate importantă, pe care şi-o gospodărea el însuşi, în pofida faptului că iama stătea o bună bucată de vreme la oraş. Venise însoţit de nevastă-sa şi de două fiice. Se aflau pe drumul de întoarcere de la o vizită făcută într-un loc mai depărtat al ţinutului, şi, după cum spuneau, urcaseră cu trăsura până la casa aceasta ca să vadă dacă trandafirii au pi înflorit ţi ca să admire obişnuita splendoare a peisajului. Aveau de gând să plece, seara, mai departe, dar deoarece ora era cam înaintată, amfitrionul meu a stăruit pe lângă ei să-şi petreacă noaptea în casa lui, ceea ce ei au acceptat. Slujitorii au dus la fermă trăsura şi caii, iar călătorilor li s-au dat nişte camere.

Au revenit însă foarte curând, ne-am dus cu toţii pe terenul cu nisip din faţa casei, şi trecerea în revistă a trandafirilor a fost reluată. Cu toate că masa fusese îndepărtată, o parte din scaune se mai aflau încă acolo. Mama fetelor s-a aşezat pe unul din ele şi a invitat-o pe Matilda să ia loc alături de ea. Fetele s-au dus lângă trandafiri. S-a vorbit mult despre flori, care au fost admirate.

înainte de cină s-a mai făcut o plimbare prin grădină şi printr-o parte a ogoarelor, apoi s-a dus fiecare în camera lui.

Când a bătut ceasul cinei ne-am adunat iarăşi cu toţii în sufragerie. Străinul şi însoţitoarele lui se schimbaseră: bărbatul a apărut chiar într-un frac negru, iar femeile în rochii care la oraş nu se poartă la vizite festive, ci la vizite amicale. Noi purtam hainele noastre obişnuite. Dar’tocmai datorită veşmintelor străinilor, cărora, judecând obiectiv, nu li se putea reproşa nimic, – ceea ce mă pricepeam destul de bine să judec, pentru că văzusem adesea asemenea veşminte la maică-mea şi la soră-mea şi auzisem adesea şi păreri despre ele, – hainele noastre n-au fost puse în umbră, ci mai degrabă le-au edipsat pe cele ale străinilor, cel puţin în ochii mei. Veşmintele spilcuita mi s-au părut bătătoare la ochi şi nefireşti, în timp ce celelalte erau simple şi la locul lor. Făcea impresia că

Matilda, Natalia, bătrânul meu amfitrion şi chiar Gustav erau oameni de seamă, pe când ceilalţi erau indivizi din gloată, aşa cum se găsesc pe toate drumurile.

În timpul mesei şi după aceea, când am mai zăbovit în sufragerie, am admirat frumuseţea fetelor. Cea mai mare dintre

cele două fiice ale străinului, – mie, cel puţin, mi s-a părut a fi cea mai mare, – se numea Iulia. Ayea păr castaniu ca şi Natalia. Era îmbelşugat şi fusese aranjat frumos în jurul frunţii. Ochii ei erau căprui, mart, şi priveau blajin. Obrajii ei erau gingaşi şi proporţionaţi, iar gura ei era extrem de blindă şi de generoasă Silueta ei se dovedise în apropierea trandafirilor şi în timpul plimbării ca fiind zveltă şi distinsă iar mişcările ei fireşti şi pline de demnitate. Fiinţa ei emana vin farmec nespus de atrăgător. Mezina, care se numea Apolemia, avea şi ea păr castaniu, dar mai deschis decât cel al surorii sale. Era la fel de îmbelşugat şi poate chiar mai frumos aranjat. Fruntea ei se reliefa clară şi bine conturată, şi de sub ea priveau doi ochi albaştri, nu atât de mari ca cei căprui ai surorii sale, dar mai naivi, mai plini de bunătate şi mai sinceri. Aceşti ochi păreau a proveni de la tatăl ei, care îi avea tot albaştri, pe când ai mamei erau căprui. Obrajii ei păreau încă şi mai gingaşi' decât cei ai surorii sale, iar statura aproape imperceptibil mai scundă. Felul ei de a fi era mai puţin graţios dedt cel al surorii sale, dar în schimb era mai spontan şi mai comunicativ. Prietenii mei de la oraş ar fi spus despre ele că sunt două făpturi răpitoare, ceea ce şi erau. Nu ştiu dacă frumuseţea Nataliei era infinit mai mare sau dacă sălăşluia într-însa o altă fiinţă, dar de un lucru eram sigur: că nu izbutisem înc3 să pătrund decât în mică măsură în sufletul ei, deoarece îmi vorbise foarte puţin, şi că nu-i putusem aprecia mersul şi mişcările, deoarece nu avusesem curajul necesar pentru a o privi cu atenţie, aşa cum priveşti un desen: Natalia era însă cu mult superioară odor două fete r mult mai firească, mai senină şi mai frumoasă, astfel că nu mai era. Posibilă nicio comparaţie. Dacă este adevărat că există fete care pot fermeca, atunci cele două surori puteau fermeca, dar Natalia răspândea parcă o profundă fericire.

Matilda şi amfitrionul meu păreau sa simpatizeze şi să preţuiască foarte mult această familie, după cum a reieşit din purtarea lor faţă de ea.

Mama celor două fete să tot fi avut vreo patruzeci de ani. Mai avea încă întreaga prospeţime şi sănătate a unei femei frumoase, numai că era un pic prea plinuţă pentru ca să poată sluji drept model la desen, cel puţin aşa cum preferă artiştii plastici să fie o femeie frumoasă. Conversaţia şi manierele ei dovedeau că făcea parte din aşa- numita elită a societăţii. Tatăl

fetelor părea să fie un om cu carte, care îmbina felul de a fi al păturilor mai distinse ale capitalei, cu simplitatea experienţei de viaţă şi cu firea blajină a unui fermier, asupra căruia natura exercita o blândă înrâurire.. Îmi plăcea să-l ascult când vorbea. Matilda arăta cu mult mai în vârstă decât mama celor două fete, părea să fi fost odinioară ca Natalia, dar acum era o întruchipare a calmului şi, aş putea spune, a resemnării. Nu ştiu de ce, cât a stat- şi ea în casa cu trandafiri, mi-a venit de mai multe ori în minte acest termen. Lua parte la discuţie când se vorbea despre subiectele abordate de musafiri, dar nu introducea niciodată în conversaţie propriiie ei subiecte. Vorbea cu simplitate, fără să fie stăpânită de subiectele discutate şi fără să caute să le stăpânească ea pe ele în exclusivitate. Amfitrionul meu a împărtăşit părerile moşierului vecin şi a vorbit cu limpezimea lui caracteristică, lăsându-l totodată pe oaspete, din politeţe, să aleagă subiectele conversaţiei-.

Aceste două grupuri de oameni au stat aşadar la aceeaşi masă şi s-au mişcat în aceeaşi cameră: erau într-adevăr două grupuri de oameni distincte.

Din faptul că suiseră cu trăsura până aici tocmai în epoca înfloririi trandafirilor am dedus că vecinii amfitrionului meu nu numai că ştiau de patima lui pentru aceste flori, dar că i-o şi împărtăşeau oarecum.

După masă nu ne-am mai plimbat, ca în zilele din urmă, ci am rămas cu toţii la taci al fe, şi apoi ne-am dus la culcare, mai târziu decât se obişnuia altminteri în această casă.

În dimineaţa următoare, micul-dejun a fost luat în grădină şi, după ce am mai zăbovit un pic în seră, oaspeţii au plecat, cu rugăminea stăruitor reînnoită să li se întoarcă vizita cât de curând pe moşia lor. Invitaţia a fost acceptată.

După această întrerupere, în casa cu trandafiri zilele s-au scurs aşa cum se scurseseră de la sosirea cucoanelor. Timpul liber ni l-am petrecut iarăşi, adeseori, împreună. Nu rareori, în acele zile, am fost poftit stăruitor să mă alătur celorlalţi. Natalia avea şi ea anumite ore de studiu, pe care şi le respecta cu conştiinciozitate. Gustav mi-a spus că Natalia învaţă acum limba spaniolă şi că adusese cu ea cărţi spanioleşti. În ce mă priveşte, am folosit în cele din urmă încăperea care îmi fusese cedată în aşa- numita casă a pietrarilor şi mi-am cărat acolo din lucruri. Gustav a început să citească opetele lui Goethe. Tatăl lui

adoptiv i-a ales *Iiermann şi Dorothea* şi i-a spus să citească lucrarea cu cea mai mare atenţie, încât să înţeleagă pe deplin fiecare stih, iar dacă ceva i se pare neclar să facă bine şi să întrebe. Pe mine m-a mişcat faptul că volumele stăteau înşirate toate în camera lui Gustav, şi că ai lui aveau încredere că flăcăul nu va citi niciun alt volum, în afară de cel indicat de tatăl lui adoptiv. Mă duceam des la el, şi dacă, datorită faptului că ajunsesem să-i cunosc bine caracterul, n-aş îi ştiut că-şi va ţine făgăduiala, tot m-aş fi încredinţat de acest lucru în urma vizitelor mele.

Matilda şi Natalia erau adesea de faţă când amfitrionul meu le presăra grăunţe oaspeţilor săi cu pene, în bătătura de hrănit orătăniile, şi nu arareori, când mă întorceam dimineaţa de la o plimbare prin grădină, yedeam că la hră- nireq păsărilor în camera din colţ, de ferestrele căreia erau prinse scândurelele pentru grăunţe, lucra o mină frumoasă, pe care o recunoscusem: era a Nataliei. Vizitam uneori împreună cuiburile în care se mai clocea sau în care se aflau pui. Cele mai multe însă se şi goliseră, iar progenitura locuia acum pe crengile copacilor Ne duceam deseori la atelierul de tâmplărie, ne întreţineam cu oamenii, ei ne arătau cum înaintaseră lucrările şi comentam cu ei progresele realizate. Îi vizitam chiar şi pe unii vecini şi le cercetam gospodăriile. Când stăteam acasă, ne adunam în camera de lucru a amfitrionului meu, unde citeam câte ceva, sau făceam vreo experienţă interesantă în < camera destinată ştiinţelor naturii „sau ne duceam în cabinetul cu tablouri sau în sala de marmură. Amfitrionului me. U i se cerea adesea să-şi pună în aplicare meşteşugul şi să prezică vremea. Toate pronosticurile lui se confirmau. Uneori nu se învoia să facă asemenea pronosticuri, deoarece, după cum declara, semnele nu i se păreau destul de clare.

Uneori ne adunam şi în camerele cucoanelor. Ne ău- ceam acolo când eram invitaţi. Odăiţa mică dini fund, cea cu uşa secretă, era folosită mai mult de Matilda. Eu o numisem., camera rozelor-’ şi, în glumă, numele i s-a păstrat. Mi-a făcut o impresie plăcută când am văzut cu câtă dragoste şi cât de îmbietor fusese amenajată pentru acea ie- meie vârstnică. Culorile pastelate, – roşu pal, cenuşiu al- bicios, vioriu şters, auriu, – creau o atmosferă de calm şi armonie. Matildei îi plăcea să stea la fereastră pe scaunul ei cam ciudat şi să privească

peisajul încadrat de munţi, şi atunci, de afară, i se vedea chipul, pe care amfitrionul meu îl comparase cândva cu un trandafir pe cale de a se ofili.

în aceste încăperi, Natalia, lă cererea amfitrionului meu, citea uneori cu glas tare câte ceva. Altminteri se făcea conversaţiei Pe masă se aflau nişte hârtii, aşezate ordonat, şi alături de ele cărţi. N-am izbutit niciodată să-mi iau inima în dinţi şi să trag cu coada ochiului măcar spre titlurile acclor cărţi, darmite să pun mâna pe vreuna din ele şi să mă uit în ea. Nici ceilalţi n-au făcut niciodată o asemenea încercare. Lângă fereastră era un gherghef acoperit, la care poate. Că Matilda lucra ceva, dar nu ne-a arătat nimic. Gustav, pesemne din simpatie pentru mine, ca să-mi facă o bucurie cu lucrurile frumoase confecţionate de soră-sa, a rugat-o, în repetate rânduri, să mi le arate. Dar Natalia, cu cuvinte şi gesturi simple, l-a refuzat de fiecare dată.

Într-o noapte, când ferestrele mele erau deschise, am’ auzit sunete de ţiteră. Cunoşteam foarte bine acest instrument muzical răspândit la munte. În timpul drumeţiilor mele am auzit foarte des cântându-se la ţiteră, şi de cele mai felurite mâini, şi am încercat să-mi deprind urechea cu tonurile şi cu timbrul ei. M-am apropiat de fereastră. Şi am ciulit urechilc. Erau două ţitere, care, în aripa estică a casei, tintau ba rând pe rând, ba împreună. Cine are auzul deprins cu aceste sunete, îşi dă numaidecât seama dacă se cântă la aceeaşi ţiteră sau la două ţitere distincte, şi dacă e vorba de aceeaşi pereche de mâini sau de două perechi. În încăperile cucoanelor am văzut mai târziu cele două ţitere. Dar când eram noi de faţă nu se cânta niciodată la ele. Amfitrionul meu n-a cerut asta, eu nici atât, iar Gustav s-a abţinut şi el cu toată fermitatea.

între timp a venit încetul cu încetul şi epoca în care trandafirii ajung la cea mai deplină şi mai superbă înflorire. Vremea fusese foarte favorabilă. Câteva ploi slabe, pe care amfitrionul meu le prevestise, fuseseră cu mult mai prielnice înfloririi decât ar fi putut să fie o vreme permanent frumoasă. Când arşiţa fusese prea mare, ploile răciseră aerul pâflă la o temperatură moderată şi plăcută şi spălaseră frunzele, florile şi tulpinile de praful care, după o vreme îndelung frumoasă, se adună, chiar şi în locurile aşezate departe de drum şi în mijlocul dmpiilor, pe acoperişuri, pe ziduri, pe garduri, pe frunze şi pe paie, şi le spălaseră cu mult mai temeinic decât fuseseră în stare să le spele stropirile cu

instalaţia de sub acoperiş. Şi iată că, într-o bună zi, sub albastrul cel mai profund, mai frumos şi mai limpede al cerului se deschiseseră mii de asemenea flori; părea că nid un singur boboc nu rămăsese în urmă, neînflorit. Se întindeau pe întreaga faţadă, în toate culorile, de la albul cel mai pur până la alb-gălbui, la galben, la roşu pal, la trandafiriu învăpăiat, la purpuriu, la roşu vioriu, la roşu închis, încât, văzându-i, te simţeai îndemnat să le dai dreptate popoarelor din vechime, care cinsteau cu o veneraţie aproape religioasă trandafirii, iar la sărbătorile şi petrecerile lor se şi încununau cu aceste flori. Ne duseserăm în fiecare zi, fie separat, fie cu toţii laolaltă, la spalierul cu trandafiri, ca să vedem cum au mai evoluat, şi vizitaserăm din când în când şi alte locuri din grădină, plantate cu trandafiri, dar în ziua aceea am declarat toţi într-un glas că înflorirea lor este fără seamăn, că mai frumoasă nu mai poate fi vreodată, şi că de acum înainte va începe negreşit să scadă. Această părere mai fusese rostită şi cu câteva zile în urmă, dar acum toată lumea socotea că nu se mai înşală, că fenomenul ajunsese la apogeu. Pe cât îmi puteam aduce aminte de anul trecut, când găsisem şi eu trandafirii în plină înflorire, acum erau mai frumoşi decât atunci.

Veneau mereu musafiri ca să vadă trandafirii. Cultului trandafirilor, practicat în această casă, şi îngrijirii adecvate primite de ei aici, le mersese vestea prin vecini, aşa că veneau unii, care voiau într-adevăr să se bucure de rezultatele extraordinare ale acestei culturi floricole; alţii, care voiau să-i facă plăcere proprietarului, şi alţii, care nu se pricepeau la nimic mai bun decât să maimuţărească ceea ce făceau cei din preajma lor. Nu era greu de făcut deosebirea între aceste trei categorii. Amfitrionul meu se purta cu ei cu o condescendenţă de care nu-l crezusem în stare, încât abia acum, când l-am putut observa printre oameni, i-am descoperit această însuşire.

Uneori veneau şi săteni şi se rugau să li se îngăduie să privească trandafirii. Li se arătau nu numai trandafirii, ci şi toate celelalte lucruri pe care ţineau să le vadă, în casă şi în grădină, dar mai cu seamă ferma, în măsura în care nu o cunoşteau încă sau le erau încă necunoscute ultimele schimbări intervenite acolo.

într-o zi a venit, şi preotul din Rohrberg, pe care îl întâlnisem în casa cu trandafiri cu prilejul vizitei mele de anul trecut. Şi-a

desenat câţiva trandafiri într-un bloc, pe care şi-l adusese cu el, şi a folosit chiar şi acuarele, ca să imite cât mai fidel cu putinţă culorile florilor. Desenul nu urma însă să fie o reproducere artistică a unor flori; preotul voia numai să-şi însemne o anumită varietate de trandafiri, pe care dorea să şi-o sădească în grădina sa, şi să păstreze imaginea lor. De altfel, amfitrionul meu obişnuia de mult să-i dea preotului plante, ca să-şi înfrumuseţeze cu ele grădina, reamenajatâ şi extinsă, din jurul casei parohiale.

Cel mai mult dintre toţi părea însă să iubească trandafirii Matilda. Pesemne că iubea mult toate florile, deoarece pe etajerele din camerele ei se aflau în permanenţă cele mai frumoase şi mai proaspete flori din grădină; de asemenea, pe ijnasa la care mâncam se puneau de obicei câteva ghivece cu flori. În această casă erau interzise florile culese prin rupere sau prin retezare, sau puse în pahare cu apă, afară c^e cele a căror îndepărtare fusese impusă de un început de ofilire. Dar cea mai mare atenţie.

Matilda la-o acorda trandafirilor. Nu numai că se ducea la cei aliaţi în grădină ca arbuşti izolaţi sau grupaţi şi se interesa de întreţinerea şi îngrijirea lor, dar îi vizita şi singură, după cum băgasem de seamă şi mai înainte, pe cci care înfloreau pe zidul casei. Adesea zăbovea îndelung în faţa lor şi îi contempla. Uneori îşi aducea un scăunel, se Urca pe el şi-şi făcea de lucru printre crengi. Desprindea Vreo frunză veştedă, care le scăpase privirilor celorlalţi, sau încovoia o creangă ca să scoată la lumină o floare, a cărei deschidere deplină era stânjenită, sau îndepărta un Rlndăcel, sau aerisea crengile, acolo unde erau prea înghesuite. Alteori, răminea în picioare pe scăunel, lăsa să-i cadă mâna şi, dusă pe gânduri, privea plantele desfăşuralo în faţa ei.

Ziua socotită drept cea mai frumoasă a înfloririi trandafirilor a şi fost într-adevăr cea mai frumoasă. De atunci, splendoarea podoabei florale a început să scadă, iar floriie au început să se ofilească, astfel cji a fost nevoie să se recurgă mai des la scară şi la foarfeci, ca să se înlăture urâţirile.

Mai veniseră în casa cu trandafiri şi doi călători străini, care poposiseră acolo o noapte şi o parte a dimineţii următoare. Vizitaseră grădina, ogoarele şi ferma. Amfitrionul meu nu-i dusese în camerele sale şi în atelierul de tfmplărie, fapt din care

am dedus, spre satisfacţia mea, că la prima mea sosire în casa lui îmi făcuse un hatir, pe care nu-l făcea oricui, aşa încât am tras concluzia că mă bucurasem de un fel de simpatie din partea lui.

Către sfârşitul epocii înfloririi trandafirilor a sosit Re- land, fratele lui Eustaţiu. Întrucit şi-a petrecut mai multe zile acolo, am găsit prilejul să-l cercetez mai îndeaproape, îâu ajunsese încă la dezvoltarea fizică a' fratelui său, şi n-avea nici supleţea acestuia, dar părea să aibă mai multă vigoare, care făgăduia să asigure un frumps succes îndeletnicirilor sale. M-a frapat faptul că, în câteva rânduri. Ţi-a aţintit ochii întunecaţi asupra Nataliei, mai îndelung decât mi s-a părut ca s-ar fi cuvenit. Adusese cu el o seamă de desene şi avea de. Gând ca, înainte de a se reîntoarce ca să-şi pună materialul în perfectă ordine, să mai viziteze o zonă mai depărtată a ţării.

înainte ca Matilcia şi Natalia să plece din casa cu trandafiri, urma să mai fie întreprinsă făgăduita vizită la moşi^ vecinului, numită Ingheim, adică vatra (sau căminul) Ing, dar căreia deseori oamenii îi spuneau Inghof, adică ferma (sau moşia) Ing. S-a trimis vorbă acolo că cei din casa cu trandafiri vor să vină în vizită într-o anumită zi, care a şi fost acceptată. În dimineaţa acelei zile, la trăsura cucoanelor au fost înhămaţi murgii care le aduseseră încoace şi care în acest răstimp rămăseseră la fermă. Matilda şi Natalia au luat loc în trăsura lor, iar amfitrionul meu, Gustav şi eu, care fusesem inclus în invitaţia de întoarcere a vizitei, ne-am suit într-o altă trăsură, trasă de doi minunaţi cai suri ai ^amfitrionului meu. O călătorie rapidă, de un ceas, ne-a dus la destinaţie. Ingheim este un castel, sau mai bine zis, acolo sunt două castele, înconjurate de câteva alte clădiri. Castelul vechi fusese fortificat. Turnurile rotunde, cenuşii, construite din blocuri de piatră paralelipipedice, mai sunt în picioare, ca şi zidul cenuşiu dintre turnuri, clădit din acelaşi material. Ambele părţi au început însă, sus, să se dărăpăneze. În spatele turnurilor şi al zidurilor se află casi veche, nelocuită, tot cenuşie, pe cât se pare nevătămată, dar după ferestrele închise cu scânduri se ghiceşte de jos că e pustie şi neospitalieră. În faţa acestor vestigii din vremurile vechi se ■înalţă casa nouă, albă, care, cu obloanele ei verzi la ferestre şi cu învelitoarea ei roşie de ţiglă, arată deosebit de primitoare. Când vii de departe ţi se pare că este alipită de castelul vechi, care se înalţă în spatele ei.

Dar când te afli chiar în casă şi ieşi apoi în spatele ei, îţi dai seama că resturile castelului se găsesc încă destul de departe, în spate, că stau cocoţate pe o stincă şi că sunt despărţite de casa nouă printr-un şanţ lat, acoperit ca o livadă. De altfel, de departe nici nu se poate aprecia volumul cas&i noi, din cauza mărimii neobişnuite a castelului. Dar de îndată ce le afli în ea îţi dai seama că este foarte încăpătoare, şi că asigură nu numai spaţiul necesar familiei, ci că îngăduie chiar şi găzduirea unui însemnat număr de oaspeţi. Auzisem adesea rostindu-se numele castelului, dar nu-l văzusem niciodată. Se află situat atât de departe de drumurile frecventate şi este atât de bine mascat de o colină mare, încât nu poate fi zărit de călătorii care se duc spre munţi, trecând prin această zonă. Când ne-am apropiat, în ţaţa ochilor ni s-au desfăşurat cele câteva clădiri. Mai întâi am ajuns la anexele gospodăreşti, aşa-numita fermă. Acestea se aflau relativ departe de conac, aşa cum se obişnuieşte pe multe moşii din ţara noastră „şi alcătuiau un ansamblu separat. De aici, drumul ducea, printr-o alee destul de lungă, mărginită de tei falnici, străvechi, spre casa nouă. Aleea este o porţiune a celei care urca pe vremuri până la podul mobil al vechiului castel, de aceea se întrerupe, aşa încât restul distanţei până la casă l-am parcurs pe o pajişte verde, frumoasă, împodobită ici şi colo cu straturi de flori. Casa, de culoare cenuşie albicioasă, avea pilaştri şi frize. Toate ferestrele, în măsura în care obloanele deschise îngăduiau o privire spre interior, aveau perdele grele. Când trăsura cucoanelor s-a oprit sub acoperişul perenului de la intrare, domnul Von Ingheim, împreună cu soţia sa şi cu fiicele sale, se şi aflau acolo, pentru a le ura musafirilor bun-venit. Cu toţii erau îmbrăcaţi cu gust, iar slujitorii din spatele lor erau în haine de gală. Domnul Von Ingheim le-a ajutat’cucoanelor să coboare din trăsură, şi întrucât între timp coborâserăm şi noi şi ne apropiaserăm, am fost salutaţi de întreaga familie şi petrecuţi pe scară până sus. Am fost conduşi într-o cameră mare de primire şi poftiţi să luăm loc. Matilda şi Natalia etalau rochii „ce-i drept, mai elegante decât cele purtate în casa cu trandafiri, dar fără garnituri sau zorzoane pe ştofa fină. Amfitrionul meu, Gustav şi eu eram îmbrăcaţi aşa cum se obişnuieşte în vizitele la ţară. Am luat loc cu toţii pe superbele perne răspândite peste tot. Pe o masă, peste care era întinsă o scoarţă frumoasă, se găseau diferite gustări şi băuturi

răcoritoare. Alte mese din cameră erau goale. Mobilierul era de lemn de mahon şi părea să provină din cele mai bune ateliere din capitală. Tot aşa erau şi oglinzile, policandrele şi celelalte obiecte din cameră. Un colţ de lângă fereastră era ocupat de un pian de toată frumuseţea. Cele dintâi fraze schimbate s-au referit la lucrurile obişnuite: sănătatea, vremea, starea plantelor de câmp şi de grădină. Bărbaţii îşi spuneau reciproc „vecine1*, iar femeile nu-şi spuneau nicicum.

După ce. Am luat câte ceva din gustările de pe masă, ne-am sculat în picioare şi am străbătut camerele. Erau înşirate pe un culoar, iar cele mai multe din ferestrele lor dădeau spre miazăzi, spre peisaj. Toate camerele erau foarte frumos mobilate, după moda nouă. Deosebit de luxes era mobilierul de palisandru din salonul doamnei, unde, ca şi în camera de lucru a fetelor, se aflau alte piane. Stăpânul casei m-a condus mai cu seamă pe mine prin încăperi, căci îmi erau încă necunoscute. Ceilalţi ne-au urmat din când în când, în una sau alta dintre încăperi.

Din camere am ieşit toţi în grădină. Aceasta arăta ca multe alte grădini frumoase şi bine întreţinute din apropierea capitalei. Alei frumoase cu nisip, pajişti cu straturi de flori, pilcuri de tufe ornamentale şi de pădure, o seră cu camelii, rododendroni, azalee, ericee, calceolarii şi multe plante exotice, şi în sfârşit bănci şi mese, în locuri umbroase. Livada, ca plantaţie utilitară, nu se afla lângă casă, ci în spatele fermei.

Din grădină ne-am dus la fermă, aşa cum se obişnuieşte în vizitele la ţară. Am trecut printre şirurile de bovine dolofane, şi am trecut în revistă oile, caii, orătăniile, lăptăria, căşăria, fabrica de bere şi altele. În spatele şurilor am dat de grădina de legume şi de livada foarte întinsă. De aici ne-am dus pe ogoarele bogate şi pe pajişti. În zare se contura pădurea care aparţinea moşiei.

După ce ne-am încheiat plimbarea am fost conduşi într-o sufragerie mare, de la parter, unde era pusă masa pentru prânz. Meniul simplu, dar ales, a fost servit de slujitorii care stăteau în picioare în spatele scaunelor noastre. Familia Ingheim ne dăduse prilejul să constatăm, încă de când venise în vizită la casa cu trandafiri, că se numără printre cele cultivate, ceea ce s-a confirmat şi acum, când ne primise în propria ei casă. Atât părinţii, cât şi fetele, vădeau simplitate, calm şi modestie. Conversaţiile s-au învârtit în jurul mai multor subiecte, nu s-au avintat unilateral pe un singur făgaş, ci s-au acomodat, cu

măsură, părerilor generale. După masa de prânz am petrecut câtva timp în camerele de la parter. S-a făcut muzică, şi anume s-a cântat la pian şi din gură. La început a cântat ceva la pian doamna Ingheim, apoi fetele, mai întâi separat şi după aceea împreună, la patru mlini. Fiecare fată a mai cântat şi din gură. Natalia a stat pe pernele de mătase şi a ascultat cu atenţie. Dar când i s-a cerut să cânte şi ea ceva la pian, a refuzat.

Către seară ne-am întors cu trăsurile la casa cu trandafiri.

După ce Gustav a sărit din trăsură, după ce amfitrionul meu şi cu mine am coborât şi noi, iar eu am văzut făptura zveltă, nobilă, a Nataliei, îndreptându-se spre scara de marmură, am rămas o clipă locului şi apoi m-am dus şi eu în camerele mele, unde am rămas până la cină, care s-a desfăşurat ca de obicei. După cină nu s-a mai făcut nicio plimbare.

M-âm dus în dormitorul meu, am deschis ferestrele, – care, în pofida zilei călduroase, fuseseră ţinute închise, din pricina-absenţei mele, – şi m-am aplecat în afară-. Stelele începuseră se lumineze lin, văzduhul era calm, iar mireasma trandafirilor se înălţa până la mine. Am căzut In- tr-o reverie profundă. Mi s-a părut că visez: liniştea nopţii şi mireasma trandafirilor mi-au amintit de clipe din trecut; azi, însă, era cu totul altfel

După vizita la Inghof au urmat câteva zile ploioase, şi. După ce au trecut, făcând din nou loc luminii soarelui, a sosit sorocul la care Matilda şi Natalia urmau să plece din casa cu trandafiri. Unele lucruri erau gata împachetate, iar printre ele am zărit şi cele două ţitere, puse în tocuri de catifea, vârâte la rândul lor în cutii de piele.

În sfârşit a fost fixată ziua plecării.

În ajun, cucoanele şi-au luat rămas-bun după-amiază în câteva locuri, – la soţii grădinari, la atelierul de tirn- plărie şi la fermă, – iar seara au fost cărate în trăsură bagajele principale.

A doua zi de dimineaţă, Matilda şi Natalia au venit ia micul-dejun în haine de călătorie, în vreme ce Arabe.a. Slujnica Matildei, mai ducea în trăsură lucrurile folosite până în ultima clipă.

După micul-dejun şi după ce cucoanele şi-au pus pălăriile de călătorie, Matilda i-a spus amfitrionului meu:

— Îţi mulţumesc, Gustav. Rămâi cu bine şi vino curâr. D la Sternenhof.

— Cu bine, Matildo, – a răspuns amfitrionul meu.

Cei doi bătrâni s-au sărutat din nou pe buze, aşa cura iăcuseră la sosirea Matildei.

— Cu bine, Natalio, – i-a spus el apoi fetei.

Aceasta a răspuns pe şoptite:

— Îţi mulţumesc pentru bunătate.

Matilda i-a spus flăcăului:

— Fii ascultător şi ia-ţi-l drept pildă pe tatăl tău adoptiv.

Flăcăul i-a sărutat mâna.

Apoi, întorcându-se spre mine, Matilda a spus:

— Îţi mulţumesc pentru ceasurile plăcute, pe care ni le-ai dăruit în această casă. Stăpânul ei va şti să-ţi mulţumească pentru vizită. Fii bun cu băiatul meu, aşa cum ai iest şi până acum, şi primeşte-i afecţiunea. Dacă frumoasa dumitale ştiinţă îţi îngăduie, alătură-te celor din casa aceasta care vor veni în vizită la Sternenhof, „moşia stelelor”. Prezenţa dumitale va fi foarte binevenită acolo.

— Mă simt dator să vă întorc mulţumirile pentru bunăvoinţa fără seamăn ce mi-aţi arătat-o dumneavoastră şi stăpânul acestei case, – am răspuns eu. Dacă gustav are oarecare afecţiune pentru mine, ea se datorează fără îndoială inimii sale bune, şi dacă dumneavoastră nu vă displace să vin la Sternenhof, am să mă număr cu siguranţă printre vizitatori.

Mi-am dat seama că ar fi trebuit să-mi iau rămas-bun şi de la Natalia, dar n-am fost în stare să scot niciun cuvânt, şi am făcut doar o plecăciune mută. Ea mi-a răspuns la plecăciune, dar tot fără niciun cuvânt.

După aceea am ieşit cu toţii din casă şi ne-am dus pe terenul cu nisip. Trăsura şi murgii ei se şi aflau în faţa grilajului. S-au adunat acolo şi slujitorii. Au mai venit şi Eustaţiu cu lucrătorii lui, grădinarul cu oamenii lui şi cu nevastă-sa, precum şi intendentul fermei cu vătaful argaţilor.

— Vă mulţumesc din toată inima, oameni buni, – a spus Matilda.

— Vă mulţumesc pentru prietenia şi bunătatea voastră. Fiţi buni şi credincioşi faţă de stăpânul vostru. Pe tine, Caterin, te rog să ai grijă de el şi de Gusta-, să nu li se întâmple nici unuia din ei nimic rău.

— *VL-* zând-o pe Caterinî gata să vorbească, a continuat: – Ştiu, ştiu, fac’ tot ce-ţi stă în putinţă, ba chiar mai mult decât îţi stă în putinţă, dar aşa e omul: se roagă pentru împlinirea

dorinţelor sale fierbinţi, chiar dacă ştie că vor fi oricum împlinite, ba chiar că au şi fost împlinite.

— Drum bun până acasă,: – a spus Caterina, în timp ce-i săruta Matildei mâna şi-şi ştergea ochii cu un colţ al şorţului.

Toţi s-au înghesuit ca să-şi ia rămas-bun, iar Matilda a avut pentru fiecare câte un cuvânt pornit din inimă. Ne-am luat cu toţii rămas-bun şi de la Natalia, care a mulţumit la fel de prietenos.

— Eustaţiu, nu uita cu totul de Sternenhof, – a spus Matilda, întorcându-şi privirea spre el.

— Vizitează-ne laolaltă cu ceilalţi. Nu vreau să spun că avem neapărată nevoie de prezenţa dumitale acolo pentru vreo lucrare, ci te rog să vii de dragul nostru.

— Am să vin, preastimată doamnă, – a răspuns Eustaţiu.

Matilda le-a mai spus câteva cuvinte grădinarului şi nevesti-si, şi intendentului, şi după aceea oamenii s-au dat cu câţiva paşi înapoi.,

— Fii cuminte, copilul meu, – i-a spus lui Gustav, în timp ce-i făcea, cu degetul mare şi cu arătătorul, semnul crucii pe frunte, pe care apoi i-a sărutat-o.

Flăcăiaşul i-a prins cu putere mâna şi i-a sărutat-o. Am văzut în ochii lui mari şi negri, înecaţi în lacrimi, că ar mai fi dorit să i se arunce de gât, dar pesemne că l-a reţinut timiditatea, care era o trăsătură a firii sale.

— Cu bine, drăgălaşa mea Natalia, – a spus amfitrionul meu.

Fata i-ar fi sărutat pe loc mâna care îi fusese întinsă, dacă el i-ar fi îngăduit.

— Scumpul meu Gustav, îţi mulţumesc încă o dată, – i-a spus Matilda amfitrionului meu.

Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar a podidit-o plânsuL A scos o batistă albă, fină, şi şi-a apăsat-o cu putere pe ochii plini de lacrimi.

Amfitrionul meu a rămas nemişcat şi şi-a ţinut în frâu ochii, dar şi din ei picurau lacrimi.

— Drum bun, Matildo, – a spus el într-un târziu, – şi dacă în timpul şederii tale aici s-a greşit ceva, n-a fost vina noastră.

Matilda şi-a luat batista de pe ochii care continuau să lăcrimeze, l-a arătat pe Gustav şi a spus:

— Cea mai mare vină a mea iat-o: o vină pe care n-o voi putea stinge niciodată.

— N-a luat naştere ca să fie stinsă, – a răspuns amfitrionul meu.

— Nu mai vorbi despre asta, Matildo. Dacă faci o faptă bună, o faci din toată inima.

S-a^ mai ţinut o clipă de mâini, în timp ce o uşoară adiere matinală purta spre picioarele lor câteva frunze ale trandafirilor ofiliţi.

Apoi, bătrânul a petrecut-o până la trăsură, ea s-a urcat, iar Natalia a urmat-o.

Celor câteva zile ploioase le urmase una foarte senină, nu prea caldă. Trăsura era deschisă şi cu coşul strâns. Matilda şi-a lăsat pe faţă vălul prins de aceeaşi pălărie pe care o purtase la sosire; Natalia, însă, şi l-a dat pe al ei spre spate şi şi-a oferit boarei matinale ochii. După ce s-a suit şi Arabela în trăsură, caii s-au opintit, roţile au brăzdat nisipul, şi trăsura a pornit la vale, spre drumul mare.

Ne-am întors în casă.

S-a dus fiecare în camera lui şi la treburile lui.

După ce am zăbovit câteva minute în locuinţa mea, am ieşit în grădină. M-am apropiat de câteva flori, care, în acest anotimp, atât de înaintat pentru ele, încă nu se ofiliseră, apoi de legume, de pomii pitici, şi în cele din urmă am urcat la cireşul cel falnic. De la cireş m-am dus la seră. Acolo l-am găsit pe grădinar, care avea de lucru cu plantele lui. Când m-a văzut intrând mi-a venit în întâm- pinare şi mi-a spus:

— Bine că pot să stau singur de vorbă cu dumneavoastră. L-aţi văzut?

— Pe cine? — am întrebat eu.

— Păi doar aţi fost la Inghof, – a răspuns el.

— Nu se poate să nu-l fi văzut pe *Cereus peruvianus.*

— Nu, nu l-am văzut, – am replicat eu, amintindu-mi de convorbirea în cursul căreia el îmi povestise că la Inghof se află un cactus enorm; – Uitasem de el.

— Bine, dacă aţi uitat de el, poate că l-a văzut stă- pânul meu, – a spus el.

— Cred că nu ne-a atras atenţia nimeni asupra acestei plante când ne-am aflat în seră, – am răspuns eu, – pentru că dacă altcineva s-ar fi apropiat într-adins de planta aceea, aş fi băgat desigur de seamă şi aş fi privit-o şi eu.

— Foarte ciudaţ şi foarte greu de înţeles, – a spus el.

— Bine, dacă aţi uitat să-l priviţi pe *Cereus peruvia- nus,* trebuie să mergeţi odată cu mine până acolo; nu facem nici două ceasuri, iar drumul este plăcut. O asemenea minune n-o mai găsiţi lesne în altă parte. N-au izbutit niciodată să-l facă să înflorească. Daci l-aş avea aici, ar scoate foarte-curind f'. Ori cu mult mai albe ca părul meu. Ai noştri sunt încă mult prea mici ca să dea flori.

I-am făgăduit să mă duc într-o zi cu el la Inghof, ba chiar să încerc, dacă n-am să supăr pe nimeni şi daică n-am să dau de piedici prea mari, să fac în aşa fel, încât planta aceasta să fie strămutată la el.

S-a bucurat grozav şi a spus că piedicile nu' sunt mari, că proprietarii de acolo nu se sinchisesc de *Cereus,* altminteri i-ar fi dus pe musafiri să-l vadă, şi că stăpânul poate că nu vrea să-i rămână îndatorat vecinului. Dar dacă aş pune eu o vorbă bună. *Cereus* ar veni cu siguranţă încoace.

Ia te uită cum îşi cară omul pretutindeni cu el propriile preocupări, mi-am zis, şi cum caută să le transmită tuturor celorlalţi oameni! Acest grădinar,. Preocupat de plantele sale, crede că toată lumea trebuie să le dea atenţie, în timp ce mie îmi umblă cu totul alte gânduri prin cap şi în timp ce amfitrionul meu îşi vede de treburile sale, iar Gustav învaţă. Spusa grădinarului a avut totuşi şi o latură bună pentru mine, şi anume că m-a făcut să-mi uit un pic simţămintele nostalgice şi dureroase şi să mă conving că ele nu sunt aproape deloc justificate şi că n-au aproape niciun drept să se creadă unicul lucru din lume, sau măcar cel mai important.

Am mai rămas în seră şi i-am cerut grădinarului să-mi arate şi să-mi explice şi alte lucruri. După aceea m-am înapoiat în locuinţa mea şi m-am apucat de treabă.

Ne-am reunit la masa de prânz, am făcut după amiază o plimbare, iar conversaţiile s-au desfăşurat ca de obicei.

După vizita cucoanelor, timpul s-a scurs în casa cu trandafiri la fel ca înainte.

Durata întreruperii lucrărilor mele în munţi, pe care mi-o acordasem eu însumi în vederea unei şederi la amfitrionul meu, era aproape consumată. Aveam aproape gata şi ceea ce-mi propusesem să realizez, ca munci de completare, în casa cu trandafiri. Mi-am îngăduit totuşi o amânare, deoarece se plănuise o vizită la Sternenhof, moşie care, cum mi-am dat

seama, era reşedinţa Matildei, şi ţineam să iau parte la această vizită. Se mai pusese la cale şi vizitarea unei biserici din Ţara-de-Sus şi în care se afla un superb retablu din Evul Mediu. Am hotărât ca timpul pierdut să-l recuperez rămânând mai mult pe munţi la toamnă.

Amfitrionul meu dispusese să se înceapă noi construcţii la fermă şi folosea în acest scop mai mulţi oameni. Se ducea zilnic acolo, ca să controleze lucrările. Îl însoţeam şi noi foarte des. Tocmai se făceau ultimele transporturi de fân de pe păşunile situate mai sus, în pădurea Aliz, a • căror recoltă fusese cosită mai tirziu decât la şes. Neţ-a bucurat această hrană înmiresmată, aromată, a dobitoace-, lor, adusă din fâneţele alpine şi care este mult mai bună decât cea provenită din fâneţele grase din văi, deoarece pe pajiştile alpine -cresc buruieni foarte variate, care îşi extrag din cele mai felurite straturi de rocă substanţele necesare dezvoltării lor, în timp ce pământul de grădină, mai uniform, al pajiştilor de pe; erenurile joase produce soiuri mai puţine, deşi mai bogate în apă. Amfitrionul meu acorda o atenţie deosebită acestei probleme, pentru că ea este prima condiţie a bunăstării animalelor domestice, aceşti prietenoşi ortaci ai omului. Tot ceea ce putea jtirbi aroma, mireasma şi, aşa cum se exprima el, atracţia nutritivă, trebuia înlăturat cu străşnicie, iar atunci dnd, datorită nebăgării de seamă sau vitregiilor vremii, avea totuşi loc o asemenea ştirbire, partea alterată se cerea îndepărtată cu totul sau folosită la alte nevoi gospodăreşti De aceea, nicăieri nu puteau fi văzute vite mai frumoase, mai dolofane, mai străludtoare şi mai zglobii dedt la Asperhof. În plus, mai trăgea în cumpănă şi avantajul economic, pentru că, de vreme ce fusese cu desăvârşire interzis să se folosească partea mai proastă, oamenii procedau cu cea mai mare grijă la strângerea şi la transportul finului, pe Ungă faptul că, datorită cunoştinţelor 6ale meteorologice, amfitrionul meu suferea mai puţină pagubă din pricina ploii, a vântului şi a altor capricii ale vremii, decât cei mai mulţi agricultori, cărora nici nu le păsa de aceste cunoştinţe. Iar dezavantajul nefolosirii părţii mai proaste era compensat din plin de avantajul linei propăşiri mai certe a animalelor. La Asperhof se putea executa întotdeauna cu un număr mai mic de dobitoace mai multă muncă decât în alte gospodării. La aceasta se mai adăuga o anumită voie-bună şi

voioşie a muncitorilor, care nu lipseşte niciodată dacă sunt conduşi cu pricepere şi dacă sunt trataţi tot timpul cu bunăvoinţă, chiar când regimul de muncă este sever. Cu prilejul actualei mele prezenţe în casa cu trandafiri am auzit deseori oamenii din împrejurimi spunând că nimeni nu s-ar fi aşteptat ca vechiul Asperhof să mai dea asemenea roade.

Deoarece se abătuseră iarăşi câteva furtuni, care cură- ţiseră văzduhul, încât se puteau aştepta câteva zile frumoase, a fost hotărâtă data plecării noastre spre localitatea care avea în biserică un retablu deosebit de interesant

Pe malul nordic al splendidului nostru fluviu, care împarte ţara intr-o regiune nordică şi una sudică, se înalţă, un podiş, pe multe mile lungime. Pe malul sudic se întinde un ţinut relativ şes, de opt până la zece mile lăţime, extrem de roditor, mărginit de lanţul Alpilor. Până acum mă avântasem mai ales în Alpi; pe podişul de la nord nu călcasem decât o singură dată şi nu-i cutreierasem decât un colţişor. Acum urma să-i străbat şi interiorul, împreună cu amfitrionul meu, pentru că biserica, ţinta călătoriei noastre, se afla cu mult mai aproape de hotarul nordic decât de cel sudic al podişului. Am urcat cu trăsura, în tovărăşia. Lui Eustaţiu, de pe malul fluviului pe terasele succesive, şi apoi am parcurs podişul propriu-zis, presărat cu coline. Am suit în câteva rânduri, agale, cu trăsura, până în vârful cel mai înalt al câte unui munte, ne-am continuat drumul pe culme, sau am coborât într-o vale, am ocolit ades po- vârnişul coborând pe serpentine, am trecut printr-o strungă strimtă, am urcat iarăşi, ne-am schimbat destul de des direcţia şi am privit sub diferite unghiuri colinele, gospodăriile şi alte obiective. Am zărit adesea de pe câte o culme întregul ţinut de şes, situat spre sud, cu măreaţa lui salbă de creste, ca să ajungem apoi din nou în vreo zănoagă, unde nu mai aveam lângă trăsura noastră nimic altceva decât vreun molid negricios, cu crengi, bogate, sau vreo moară. Adesea, când părea că ne putem apropia de vreun obiect pe teren plat, se căsca deodată pe terenul plat o prăpastie adâncă, pe care trebuia s-o ocolim pe un drum şerpuit.

La prima mea vizită pe acest podiş făcusem observaţia că aici mă simt împresurat de o mai mare linişte şi tăcere decât atunci când cutreieram alte zone, tot liniştite şi tăcute. Nu mi-am mai bătut prea mult capul cu asta. Acum am avut din nou aceeaşi

impresie. Pe aceste meleaguri, puţinele localităţi mai măricele sunt situate foarte departe una de alta, gospodăriile sătenilor stau singuratice pe coline sau în văgăuni adânci, sau pe un povârniş nebănuit. În jurul lor se întind pajişti, holde, pădurici şi stânci. Pâraiele curg tăcute în râpe, iar dacă susură, susurul lor nu se aude, deoarece drumurile se desfăşoară foarte adeseori pe înălţimi. Un râu mare nu există în ţinut, şi când vezi la miazăzi şesul întins şi salba piscurilor, priveliştea nu este altceva decât o impresie vizuală, măreaţă, dar mută. În Alpi, firul drumului se desfăşoară numai în văi, pe lângă râuri sau puhoaie, şi nu se poate bifurca decât rar; circulaţia pe el forfoteşte înghesuită, iar pe lângă el e numai freamăt şi foşnet.

în ţinutul acesta mai sunt încă răspândite şi păstrate multe antichităţi de preţ. Aici au locuit pe vremuri familii bogate, iar urgia războaielor şi a năvălirilor n-a trecut pe aici.

Am ajuns în mica aşezare Kerberg. Se află situată într-un colţ foarte retras şi este cu totul lipsită de importanţă. Pe aici nu trece nici măcar o şosea ceva mai circulată, ci numai unul din acele drumuri de ţară, care slujesc la schimbul produselor localnicilor, şi care sunt foarte bine pavate cu nisip şi piatră din zonă. Numai poziţia este frumoasă, deoarece formaţiile alpine sunt aici ceva mai mari şi, acoperite în parte cu pădure deasă, se apropie unele de altele în chip atrăgător. Şi totuşi, în această localitate se află biserica spre care am călătorit. În spatele localităţii, cam spre miazănoapte, se înalţă, pe un munte, un castel vast, înconjurat de parcuri şi păduri întinse. În acest castel a locuit cândva un neam de nobili puternici şi bogaţi: Unul dintre ei a pus să fie clădită şi decorată în stil vechi german biserica din mica aşezare Kerberg. Arcele ei ogivale sunt susţinute de coloane zvelte de piatră, care o împart în trei nave, iar nişte ferestre înalte, cu rozete de piatra în arcele lor şi cu ochiuri de geam mici şi poligonale, îi dau lumină. Retablul din absida principală, cioplit din lemn de tei, este înconjurat de cinci ferestre. Multă vreme a trecut peste el. Ctitorul a murit; chipul lui, din marmură roşie, în basorelief, poate fi văzut pe o lespede din biserică. Au venit alţi oameni, au făcut adaosuri în biserică, au zugrăvit şi vopsit coloanele şi pereţii de piatră de talie, cele două retabluri din capelele laterale, despre a căror înfăţişare nu se mai ştie astăzi nimic, au fost înlocuite cu altele noi, şi se zice că nişte vitralii frumoase încadraseră chivotul, dar că au

dispărut şi că în cele cinci ferestre au fost puse geamuri dreptunghiulare ordinare, într-adevăr, ele mai urâţese şi acum încă biserica. Noii stă- pini ai castelului n-au mai fost atât de bogaţi şi de puternici, alte vremuri au iscat alte idei, şi astfel retablul cioplit în lemn din absida principală a fost murdărit de păsări, de muşte, de gângănii, iar soarele, care a trecut nestingherit prin geamurile dreptunghiulare, l-a scorojit, unele piese componente ale lui s-au desprins şi au căzut şi au fost apoi lipite la loc alandala, iar în braţele, chipurile şi veşmintele personajelor s-au cuibărit carii.

De aceea, autorităţile au restaurat retablul, şi spre el ne îndreptam.

Eustaţiu ne-a dus în biserică. Era o dimineaţă însorită. Niciun. Om nu era înăuntru. Ne-am oprit în faţa sculpturii în lemn. Eustaţiu s-a priceput să ne explice multe lucruri în legătură cu regulile artei vechi şi cu istoria acesteia. Ne-a vorbit despre panoul din mijloc, în care, pe socluri fastuos decorate şi sub cornişe bogate, se înălţau trei statui, înfăţişând personaje întregi, în mărime superioară celei naturale: sfântul Petru, sfântul Wolfgang, – amândoi în odăjdii episcopale, – şi sfântul Cristofor, durându-l pe umăr pe pruncul Iisus, care, potrivit legendei, îi devine greu ca un glob pământesc acestui bărbat cu puteri de uriaş şi îi sleieşte vlaga, ceea ce şi exprimă statuia, în jur se mai aflau, după datina străbună, numeroase per «sonaje la scară mică. Panoul din mijloc era flancat de două canaturi laterale în rame decorate, cu scene lucrate în baso-relief: Buna-Vestire, Naşterea Domnului, închinarea celor trei magi şi Adormirea Maicii Domnului. Deasupra panoului din mijloc se afla un fronton cu decoraţie ajurată ascendentă, care, după părerea lui Eustaţiu, este denumită greşit gotică, ea fiind mai degrabă germană medievală. Pe spatele celor două canaturi laterale se aflau figura sfântului Florian şi cea a sfântului Gheorghe, în picioare, în armuri de cavaleri medievali. Sfântul Florian avea la picioarele sale alegoria casei în flăcări, iar sfântul Gheorghe pe cea a balaurului. Eustaţiu a susţinut că dimensiunile mici ale unor atari atribute ale figurilor arhaice nu se pot explica decât privindu-le ca alegorii, deoarece strămoşii noştri, înzestraţi cu simţ artistic, cu siguranţă că n-ar fi săvârşit marea greşeală a disproporţiei dintre volumele obiectelor. Amfitrionul meu, fără să respingă părerea lui Eustaţiu, a spus că procedeul mai poate

fi interpretat şi altfel, anume: că prin exagerarea mărimii figurilor, faţa de care o casă sau un balaur par mult prea mici, artistul a vrut să exprime caracterul lor supranatural.

Amfitrionul meu a mai spus că trebuie să fi fost cândva vremuri nu numai cu mult mai mult simţ artistic, ci că şi arta trebuie să fi găsit pe atunci o înţelegere mai generală până în păturile cele mai de jos ale poporului. Altminteri, cum ar fi ajuns unele opere de artă în localităţi atât de izolate ca satul Kerberg? Sau cum s-ar afla asemenea opere de artă în biserici şi în paraclise încă şi mai mici din Ţara-de-Sus, amplasate adesea în locuri singuratice, pe vreo colină, sau ale căror ziduri ies la iveală din desişul unei păduri alpine? Sau cum se explică faptul că unele bisericuţe, paraclise, troiţe, pietre comemorative, de odinioară, sunt lucrate cu o asemenea artă? Iar în zilele noastre decăderea artei ajunge până în păturile de sus, nu numai pentru că poporul este pus să aşeze în biserici, pe morminte şi în alte locuri sfinte, fel de fel de lucrări execrabile, care mai curând stingheresc reculegerea decât o stimulează, ci şi pentru că adeseori sunt aduse până sus, în castelul seniorial, operele stupide şi lipsite de conţinut ale unei epoci nevolnice. După aceste consideraţii, amfitrionul meu şi Eustaţiu au fost cuprinşi de o tristeţe pe care n-am prea înteles-o.

După retablu am mai privit şi biserica, apoi statuia de piatră a bărbatului care o ctitorise, precum şi alte monumente funerare şi inscripţii vechi. A reieşit că, spre deosebire de ferestrele navelor, cele cinci ferestre ale absidei principale nu aveau, în arcele lor ogivale, rozete de piatră, ceea ce era o dovadă în plus că geamurile fuseseră scoase cândva din aceste ferestre şi că, pentru ca să se pună mai bine în valoare picturile din arcele ogivale sau chiar pentru ca să se monteze mai lesne geamurile dreptunghiulare, au fost înlăturate ancadramentele de piatră.

Am ieşit din biserică alături de cei doi însoţitori ai mei, îmbogăţit cu o seamă de idei.

La înapoiere am luat-o pe alt drum, ca să pot vedea şi alte zone ale ţării. Am mai vizitat câteva biserici şi clădiri mai mici, dar Eustaţiu mi-a făgăduit că, după ce ajungem acasă, are să-mi arate desenele obiectelor văzute. Pe drum, cei doi bărbaţi au vorbit şi de epoca probabilă a construirii bisericii din Kerberg. Au dedus acea epocă din modul de construcţie a clădirii şi din unele decoraţii. Au regretat numai că din documente nu se pot afla

amănunte în această privinţă, deoarece arhiva vechiului castel era inaccesibilă.

În ziua următoare, la amiază, am coborât cu trăsura denivelările în trepte ale terenului şi am ajuns noaptea tirziu la casa cu trandafiri.

După câteva zile i-am amintit grădinarului că ne înţeleseserăm să ne ducem împreună la Ingheim. S-a bucurat de ţinerea mea de minte şi într-o după-amiază frumoasă am pornit amândoi la castel. Am arătat care este scopul vizitei noastre şi am fost primiţi cu amabilitate. Ne-am dus numaidecât la seră. Planta, spre care mă călăuzise grădinarul Simion, era într-adevăr de o mare frumuseţe şi de o mărime impunătoare. Nu ştiam cu precizie cât de mult se dezvoltă în general aceste plante şi până la ce dimensiuni sunt în stare să ajungă; dar una mai mare nu mai văzusem nicăieri. Mi-am dat seama totodată că la Ingheim nu i se dădea cine ştie ce atenţie, întrucât ungherul în care fusese sădită direct în sol era cel mai neîngrijit dintre toate: zăceau vraişte acolo araci, curmeie, frunze veştede şi alte lucruri, şi era plin cu stative, pe care se aflau alte plante, astfel că era ascuns vederii. Ce-i drept, braţul verde al plantei putea fi văzut aproape de tavan, dar cu prilejul primei mele vizite nu mă uitasem în sus. Însoţitorul meu a recunoscut acum că este vorba de un *Cereus* p*eruvianus* şi mi-a expus caracteristicile lui. Alţi cactuşi n-am putut descoperi la Ingheim. După unele atenţii de care ne-am mai bucurat la castel, am pornit către seară înapoi, iar eu l-am consolat pe bătrânul meu însoţitor, spunându-i că, după părerea mea, nu va fi prea greu să aducem această plantă la casa cu trandafiri. Acolo va întregi şi împodobi colecţia, în timp ce la Ingheim este stingheră. Cei de la Ingheim vor privi desigur cu bunăvoinţă o dorinţă a amfitrionului meu, iar eu voi căuta să pun umărul în vederea realizării ei.

După câtva timp am plecat în vizită la Sternenhof. De data aceasta, în afară de Eustaţiu. A venit cu noi şi Gustav. Caii suri au fost înhămaţi la o trăsură mai mare decât aceea pe care o folosiserăm pe podiş, şi am coborât colina, traşi de ei. Mai era încă mult până la răsăritul soarelui, căci abia se crăpase de ziuă. Am mers cu trăsura pe drumul mare, către Rohrberg, şi am suit într-un târziu la liziera pădurii Aliz. În timp ce caii urcau agale pe şosea, amfitrionul meu a spus:

— Se prea poate să le fi văzut aici anul trecut pe Matilda şi pe Natalia. Când au venit la mine în vizită, în epoca înfloririi trandafirilor, şi le-am vorbit despre dumneata, despre şederea dumitale la mine şi despre plecarea dumitale în dimineaţa sosirii lor, mi-au spus că au întâlnit pe înălţimea Aliz un drumeţ, care semăna oarecum cu cel descris de mine.

Mi-am dat seama deodată că, într-adevăr, Matilda şi Natalia fuseseră cele două femei pe care le întâlnisem aici în acea dimineaţă. Acum mi-au revenit limpede în minte aceleaşi pălării de călătorie, pe care le purtaseră şi de astă dată, şi trăsăturile Nataliei, ca şi trăsura şi caii murgi. Aşadar de aceea îmi plutea mereu în faţa ochilor chipul Nataliei, ca şi cum aş mai fi văzut-o cândva. Ba chiar îmi zisesem atunci că cel mai nobil model pentru arta desenului este chipul omenesc, dar, ca orice om neajutorat, care este mai iscusit în reţinerea tuturor celorlalte impresii decât în a celor omeneşti, o pierdusem totuşi din nou din închipuire. I-am spus amfitrionului meu că prin observaţia lui îi venise în ajutor memoriei mele, că acum ştiu totul limpede, că pe această înălţime le întâlnisem pe Matilda şi pe Natalia, şi că m-am uitat după ele, în timp ce trăsura lor cobora la pas muntele.

— Mi-am dat seama numaidecât că aşa a fost, – a răspuns el.

Dar şi altceva mi-a trecut prin gând şi m-a făcut să roşesc. Aşadar, amfitrionul meu vorbise cu cucoanele despre mine şi mă şi descrisese. Prin urmare îmi arătase interes, ceea ce m-a bucurat grozav.

Când am ajuns pe culmea muntelui, amfitrionul meu i-a poruncit vizitiului să oprească trăsura într-un loc, unde printre arbuştii înşiraţi de-a lungul drumului se putea vedea peisajul, s-a sculat în picioare în trăsură şi m-a rugat să fac şi eu acelaşi lucru. A spus că de acolo poate fi cuprinsă cu privirea acea porţiune a pădurii Aliz care ţine de Asperhof. Mi-a indicat cu degetul arătător limitele acestei proprietăţi, identificate după deosebirile de culoare produse de amestecul de fagi şi brazi, de jocul de lumină şi umbră şi de alţi factori. După ce am înţeles în suficientă măsură ceea ce-mi arătase şi după ce i-am arătat şi eu cu degetul, aproximativ, zonele în care umblăsem eu în cursul drumeţiilor mele, ne-am aşezat din nou şi am plecat mai departe.

Cu acest prilej am auzit pentru prima dată din gura lui că-şi

desemnează domeniul cu numele de Asperhof, adică „gospodăria Asper“ sau „moşia Asper“.

Nu mult după aceea ne-am abătut de lâ drumul mare, care se îndrepta spre răsărit, şi am luat-o pe un drum vici- nal obişnuit, spre miazăzi. Ne-am apropiat aşadar de munţi. La prânz am zăbovit o bună bucată de vreme într-un han singuratic, pentru înviorarea noastră şi pentru odihna cailor, a căror îngrijire amfitrionul meu a supravegheat-o îndeaproape, iar spre seară, când era aproape întuneric, amfitrionul meu mi-a arătat în zare contururile domeniului Stemenhof. Fusesem de două ori prin părţile acestea, mi-am amintit chiar în linii mari de clădire şi ştiam sigur că la poalele colinei pe care era aşezată creşteau arţari foarte frumoşi. Nu avusesem însă niciodată vreun motiv să mă ocup mai îndeaproape de aceste lucruri.

La lumina stelelor am ajuns la arţarii ştiuţi de nune, ne-am suit pe o colină, am trecut printr-o poartă boltită şi ne-am oprit într-o curte. Aici se aflau patru copaci mari, după ale căror coroane caracteristice, profilate pe cerul întunecat al nopţii, mi-am dat seama că sunt arţari. În mijlocul lor clipocea o fântână. Auzind huruitul trăsurii sub bolta răsunătoare a porţii, s-au apropiat nişte argaţi cu felinare în mâini, ca să ne ajute să coborâm. Numai- decât după aceea au apărut în curte şi Matilda şi Natalia, ca să ne ureze bun-sosit. Ne-au condus pe scară, până într-o antecameră, în care cuvintele de bun-venit şi de bun- găsit au fost repetate, şi de unde ni s-au arătat camerele noastre.

A mea era o încăpere mare, prietenoasă, în care ardeau pe masă două luminări. După ce slujitorul a închis uşa după el, mi-am pus pălăria pe masă, şi primul lucru pe care l-am făcut apoi a fost să străbat repede camera de câteva ori încolo şi îfiapoi, ca să-mi dezmorţesc un pic mădularele înţepenite din pricina călătoriei. De îndată ce mi s-au dezmorţit mai mult sau mai puţin, m-am apropiat de una din ferestrele deschise, ca să văd împrejurimile. Dar nu prea erau multe de văzut. Noaptea înaintase prea mult, iar luminările din cameră făceau ca văzduhul de afară să pară şi mai întunecat. Am văzut doar că ferestrele mele dădeau spre câmp deschis. Încetul cu încetul, în faţa ochilor mei au prins contur siluetele întunecate ale arţarilor de la poalele colinei, apoi urmau nişte pete spălăcite şi altele întunecate, pesemne alternanţa de câmp şi pădure, iar mai

departe nu se mai putea desluşi nimic altceva decât cerul superb de deasupra, luminat de nenumărate stele, dar nu şi de o cât de mică bucăţică de lună.

După câtva timp a sosit Gustav şi m-a luat la cină. A fost foarte bucuros că mă aflu la Sternenhof. Am făcut oarecare rânduială printre hainele mele din sacul de călătorie, care îmi fusese adus sus, şi apoi l-am urmai pe Gustav în sufragerie. Aceasta arăta cam ca cea din casa cu trandafiri. Matilda stătea, ca acolo, pe un scaun de onoare situat în capul mesei, la dreapta ei amfitrionul meu şi Natalia, iar la stingă eu, Eustaţiu şi Gustav. O menajeră şi o slujnică au avut şi aici grijă de masă. Cina s-a desfăşurat întocmai cum se desfăşurase la amfitrionul meu în serile în care fuseserăm împreună cu toţii.

Ca să ne putem odihni de pe urma călătoriei, ne-am despărţit curând şi ne-am dus în camerele noastre.

Am aţipit neliniştit, dar am căzut încetul cu încetul într-un somn adânc şi m-am trezit după răsăritul soarelui. Era timpul să arunc o privire în jurul meu.

M-am îmbrăcat cât de repede şi de îngrijit am putut, m-am dus la o fereastră, am deschis-o şi m-am uitat în afară. Pe spinarea vastă a colinei pe care se afla clădirea se întindea şi cobora la vale o pajişte verde, foarte frumoasă şi foarte uniformă, care nu era întreruptă de nicio tufă de flori sau de alte plante, ci cuprindea numai drumul aşternut cu nisip alb. Pe drumul cu nisip urcau Natalia şi Gustav. Am privit chipurile lor frumoase, tinereşti, dar ei nu m-au putut vedea, fiindcă nu şi-au ridicat privirile. Păreau cufundaţi într-o discuţie confidenţială, şi când s-au apropiat mi-am dat din nou foarte limpede seama, – după mers, după ţinută, după ochii mari şi întunecaţi, după trăsăturile feţelor, – că sunt frate şi soră. I-am privit atâta cât au fost vizibili, adică până când, în cele din urmă, i-a înghiţit bolta întunecoasă a porţii.

Acum locul a rămas cu desăvârşire pustiu.

Nu se vedea aproape nimic.

încetul cu încetul, însă, a început să-mi apară înaintea ochilor o agreabilă împestriţătură de holde, crânguri şi pajişti, am zărit ferme, răspândite de jur împrejur, ici şi colo sclipea în zare câte o turlă albă a unei biserici, iar drumul mare îşi şerpuia prin verdeaţă dunga albicioasă, încheierea o alcătuia muntele, atât de limpede, încât puteau fi desluşite, la poalele lui, cotiturile

văii, iar în creştetul lui forma muchiilor pripoareloi' şi cea a conurilor, precum şi straturile de omăt.

Foarte mari şi frumoşi erau arţarii de la picioarele colinei, şi poate de aceea îmi atrăseseră atenţia încă mai de mult, cu prilejul drumeţiilor mele prin acest ţinut. După ei urmau şiruri de arini, care semnalau albiile pâraielor.

Casa trebuie să fi fost vastă, deoarece faţada pe care se aflau ferestrele mele, şi pe care o puteam cuprinde cu privirea aplecându-fnă peste parapet, era foarte întinsă. Era netedă, cu zolbancuri de piatră proeminente sub ferestre, şi avea o culoare cenuşie-albicioasă, care părea să-i fi fost dată printr-o spoială recentă.

în spatele casei se afla, poate, o grădină sau o pădurice, deoarece auzeam venind de acolo cântec de păsări. Mi s-a părut că disting din dnd în când şi susurul fântânii din curte.

Ziua era senină.

Am aşteptat să văd ce se mai întâmplă.

Un slujitor m-a poftit la micul-dejun. A fost servit la aceeaşi oră ca în casa cu trandafiri. Când am intrat în sufragerie, Matilda mi-a spus că a fost tare drăguţ din partea mea că-i însoţisem la Sternenhof pe prietenul şi pe fiul ei, şi că se va strădui să-mi facă şederea cât mai plăcută, strădanie în care va trebui să-i vină în ajutor prietenul ei, căci el face să-mi fie atrăgătoare şi şederea la Asperhof.

I-am răspuns că mi-a făcut mare plăcere călătoria la Sternenhof şi că-mi pare bine că mă aflu acolo. Şi că nu este cazul să mi se acorde o atenţie deosebită; singura mea rugăminte este să fiu iertat dacă săvârşesc vreo greşeală.

După mine a intrat Eustaţiu. Matilda l-a salutat şi pe el încă o dată.

Gustav. Care venise înainte, mi s-a alăturat.

Cucoanele erau în rochii de casă, frumoase, dar mai puţin simple ca cele purtate în casa cu trandafiri. Pe amfitrionul meu l-am văzut pentru prima dată în cu totul alte haine decât pe moşia lui şi cu prilejul vizitei la Ingheim. Era îmbrăcat în negru, într-un frac cu o croială ceva mai largă şi mai comodă decât de obicei, ba chiar ţinea în mină o pălărie uşoară de castor.

După micul-dejun, Matilda mi-a spus că vrea să-mi arate locuinţa ei. Ceilalţi ne-au întovărăşit. Din sufragerie am ieşit într-un vestibul. La capătul acestuia a fost deschisă o uşă cu două

canaturi, şi am văzut un şir de camere, care părea să se întindă pe toată lungimea casei! Când am intrat am constatat că în camere totul era rânduit frumos, într-o desăvârşită curăţenie şi armonie.

Uşile stăteau deschise, ’astfel că se putea privi prin toate încăperile. Mobilele erau adecvate, pereţii erau împodobiţi cu numeroase picturi, în camere erau vitrine cu cărţi şi cu instrumnte muzicale, iar pe etajere, aşezate în locuri anume, se găseau ghivece cu flori. Prin ferestre se putea contempla priveliştea din preajmă şi munţii, din zare.

M-am convins că aceste camere constituie o plimbare frumoasă, desfăşurată sub un acoperiş şi între pereţi.. Puteai să le străbaţi de-a lungul, înconjurat de obiecte agreabile, fără să simţi frigul sau vitregiile vremii sau ale iernii, zărind totuşi câmpia şi pădurea şi muntele. Chiar şi vara era o plăcere să te plimbi aici, cu ferestrele deschise, deci pe jumătate în aer liber şi pe jumătate în lumea artei. Când mi-am îndreptat privirea mai cu atenţie asupra amănuntelor m-au frapat îndeosebi mobilele. Erau noi şi lucrate după o concepţie foarte inspirată. Se potriveau atât de bine cu locurile pe care le ocupau, încât păreau că nu veniseră din afară, ci că se născuseră odată cu camerele. Mi-am dat seama numaidecât că în ele erau amestecate foarte multe esenţe, altminteri nu prea folosite la mobile, dar armonizate între ele în aceeaşi măsură în care, în natură, se armonizează între ele făpturile cele mai felurite.

l-am spus asta amfitrionului meu, care mi-a răspuns:

— Ai întrebat cândva dacă obiectele confecţionate în atelierul nostru de tâmplărie se află în casa mea, şi ţi-am răspuns că ac< lo nu se găseşte nimic important, dar că ■unele sunt adăpostite în alt loc, în care, dacă te interesează asemenea lucruri, te-aş duce cu dragă inimă Camerele acestea de aici sunt acel alt loc, şi ai acum în faţa ochilor mobilele noi, făcute în atelierul nostru de tâmplărie.

— E însă vrednic de admirat cât de bine se potrivesc aici, în ciuda diversităţii lor, – am spus eu.

— Când ne-am pus în gând să amenajăm încetul cu încetul camerele Matildei cu mobile noi, – a răspuns el, – s-a făcut releveul întregului şir de camere, în plan şi în elevaţie, s-au ales culorile pe care urmau să le aibă pereţii fiecărei camere în parte şi s-au aplicat numaidecât aceste culori pe desene. După aceea

s-a trecut la stabilirea mărimii, formei şi culorii, ba chiar şi a esenţelor de lemn, pentru fiecare mobilă S-au întocmit desenele în culori ale mobilelor şi s-au comparat cu desenele camerelor. După cum ţi-am spus cândva, mobilele au fost proiectate în genul celor pe care le cunoaştem de pe vremuri, dar în aşa fel, încât să nu imităm întru totul vremurile trecute, ci ana confecţionat obiecte de sine stătătoare pentru vremurile de astăzi, cu urme ale. Învăţămintelor trase din vremurile trecute. Am ajuns treptat la această concepţie, deoarece am băgat de seamă că mobilele noi nu sunt frumoase, şi că cele vechi nu sunt apte să creeze o atmosferă domestică armonioasă în încăperile din zilele noastre. Când, după numeroase încercări, desene şi proiecte, obiectele au fost gata, ne-am mirat şi noi văzând ce frumoase sunt. În artă, dacă putem vorbi de artă la lucruri atât de mărunte, un salt este tot atât de puţin posibil ca în natură. Cine ar voi să născocească ceva atât de nou, încât nici ca detalii, nid ca înfăţişare generală, să nu fi existat niciodată ceva asemănător, ar fi tot atât de nerbd ca cel care ar avea pretenţia ca, din animalele şi plantele existente, să se dezvolte brusc altele noi, neexistente înainte. Numai că în natură, evoluţia treptată este întotdeauna pură şi înţeleaptă, în timp ce în artă, care este supusă arbitrarului omului, apare adesea dezechilibrul, adesea stagnarea, adesea regresul. În ceea ce priveşte esenţele de lemn, au fost folosite aici mai toate, precum şi cele mai frumoase scânduri pe care le-am tăiat din excrescenţele arinilor crescuţi în lunca noastră mocirloasă. Ai să le poţi vedea acuş. Ne-am mai dat însă osteneala să colecţionăm din tot ţinutul nostru esenţele de lemn care ni s-au părut frumoase, şi am adunat încetul cu încetul mai multe decât ne aşteptam. Iată, de pe terenurile Alizului, paltinul neted, alb ca neaua, arţarul inelat, srân- durile tăiate din excrescenţele arţarului negru; apoi mesteacănul de pe pripoarele şi stâncile Alizului, ienupărul de pe câmpia stearpă şi povârnită, frasinul, scoruşul-de-murite, tisa, ulmul, chiar şi nodurile de brad, alunul, verigarul, porumbarul şi mulţi alţi arbuşti, care se întrec în trăinicie şi frăgezime; apoi, din grădinile noastre, nucul, prunul, piersicul, părul, trandafirul. Eustaţiu a reprodus pe hârtie, în culori, secţiunile longitudinale ale tuturor acestor arbori şi le-au pus alături, ca să fie comparate. Poate că are să-ţi arate odată, la Asperhof, desenele şi să-ţi mai prezinte felurite specii pe care

le-am pomenit aici. Dar în colecţia de esenţe trebuie să se afle şi ele.

Am privit totul cu de-amănuntul. Scândurile de arin, despre care amfitrionul meu îmi spusese anul trecut că au fost folosite în altă parte, erau într-adevăr extraordinare,

— Învăpăiate şi aproape nobile, – dar şi neobişnuit de mari, iar celelalte esenţe erau atât de gingaşe, atât de frumos îmbinate, încât nici nu bănuiai că asemenea minunăţii se găsesc în pădurile noastre. Iar formele mobilelor erau atât de graţioase, atât de gingaşe, atât de suple, cu totul altfel decât cele confecţionate acum, şi erau totuşi noi şi adecvate epocii noastre. Mi-am dat seama cât de preţioase sunt desenele lui Eustaţiu. M-am gândit la taică-meu, care iubeşte atât de mult asemenea lucruri. Ah, dacă ar fi acum aici, ca să le poată vedea! Am simţit că-mi îmbogăţisem cunoştinţele. Am îndrăznit să arunc o privire spre Natalia, dar mi-am întors numaidecât ochii. Era atât de îngândurată, încât cred că am roşit când m-am uitat la ea.

Matilda i-a spus lui Eustaţiu:

— În decursul timpului s-au mai schimbat unele lucruri pe aici şi nu mai sunt la fel de frumoase ca la început, dar fără să fi intervenit vreo perturbare intenţionată. Când ai să ai un răgaz şi ai să doreşti să vii pe la noi ai să p®ti să-ţi dai seama de greşelile săvirşite şi să ne propui mijloace de îndreptare.

Am trecut mai departe. Printr-o uşă deschisă am ajuns în nişte camere situate în altă aripă a casei. Cele străbătute dădeau spre miazăzi, iar acestea spre apus. Erau o sală mare şi două încăperi laterale. Dacă primele camere fuseseră plăcute şi primitoare, cele de aici erau pur şi simplu superbe. Sala era pardosită cu marmură, iar camerele aveau lambriuri de pe vremuri, perdele de pe vremuri şi mobile de pe vremuri. Pardoseala sălii înmănunchia cele mai frumoase şi mai rare varietăţi de marmură de la noi, montate după un desen şi lustruite în aşa fel încât oglindeau toate obiectele. Era cel mai solemn şi mai pasionant covor. Am fost obligaţi să încălţăm şi aici papuci de pâslă. Pe această pardoseală lucioasă ca oglinda se aflau cele mai frumoase şi mai bine păstrate dulapuri de pe vremuri, precum şi alte mobile. Aici erau numai cele mai mari. În cele două încăperi alăturate se aflau, pe pardoseli de lemn, viu colorate, cele mai mici, mai gingaşe şi mai fine. Chiar dacă

mobilele de pe vremuri nu erau mai frumoase decât cele ale amfitrionului meu, – cred că mai frumoase nici nu prea există, – cele de aici creau o atmosferă, de parcă.

cei pentru care fuseseră făcute urmau să intre acum pe uşă în veşmintele lor de odinioară.

— Bucăţile de marmură, – a spus amfitrionul meu, – le-am cules din tot locul, le-am şlefuit, le-am lustruit şi apoi le-am montat după un vechi motiv decorativ care se regăseşte la numeroase ferestre de biserici.

— Dar este de mirare, – am spus eu, – că aţi găsit atâtea mobile vechi, care, puse la un loc, să alcătuiască un ansamblu unitar.

— Vasăzică dumitale îţi face impresia de ansamblu unitar? — a răspuns el.

— Uite, îmi place că spui asta. Dumneata eşti un observator neobsedat de mania lucrurilor de pe vremuri, pe care ne-o reproşează potrivnicii noştri. Vasăzică, primeşti simţământul de la obiecte, nu ţi-l transferi pe el în ele, aşa cum spun de asemenea despre noi potrivnicii noştri. Dar iată cum stau lucrurile: atunci când lumea a constatat nimicnicia şi vidul trecutului apropiat şi şi-a îndreptat din nou atenţia asupra celui depărtat, şi nu l-a mai privit ca pe un ciuruc, ci a căutat în el frumosul, a săvârşit, bineînţeles, unele neghiobii. A colecţionat din nou lucruri vechi, numai lucruri vechi. În locul metodei noi a obiectelor noi a venit cea şi mai nouă a obiectelor vechi. Au fost adunate cu ghiotura scrinuri, scăunele de rugăciune, mese şi alte asemenea lucruri, pentru că erau vechi, nu pentru că erau frumoase, şi au fost puse în locuinţe. Şi aşa s-au trezit stând laolaltă obiecte, care, pe vremea lor, erau foarte distanţate unele de altele, iar uneori s-a întâmplat, bineînţeles, ca rezultatul să fie urât, şi ca potrivnicii vechiului, dacă aveau simţul frumosului, să fie nevoiţi să-i întoarcă spatele. Străbunii confereau obiectelor lor un caracter specific, – care era pecetea sensibilităţii lor şi a întregii lor vieţi afective, – şi mergeau atât de departe, încât jertfeau acestui caracter specific până şi scopul. În mobilele noi se pot păstra mai comod decât în cele vechi rufele, hainele şi alte lucruri. De aceea, mobilele vechi, din aproximativ aceeaşi epocă, dar cu scopuri diferite, pot fi puse alături, fără să li se tulbure prea mult caracterul familiar şi intim, în timp ce mobilele noastre, care nu au caracter, ci numai scop,

duc la absurd, de îndată ce pui în aceeaşi încăpere obiecte cu utilizări diferite, precum biroui, lavoarul, biblioteca şi patul. Cel mâi puternic efect il obţii, bineînţeles, dacă pui într-o ca-. Meră mobile vechi, din aceeaşi epocă, deci cu acelaşi caracter, dar şi cu aceeaşi utilizare Atunci realizezi intr-adevăr cu totul altceva decât cu obiectele noastre noi.

— Ceea ce mi se pare că e cazul aici, – am spus eu.

— Nu toate sunt vechi, – a răspuns el.

— Multe lucruri s-au pierdut în mod atât de irecuperabil, încât este aproape cu neputinţă să mobilezi o locuinţă întreagă cu obiecte din aceeaşi epocă, şi să nu lipsească nicio piesă necesară. De aceea am preferat să confecţionăm din nou asemenea piese în stilul lor vechi, decât să le amestecăm cu piese vechi din cu totul altă epocă. Dar pentru ca nimeni să nu fie indus în eroare, ăm aplicat pe fiecare piesă nouă în stil vechi câte o plăcuţă de argint, pe care este gravat adevărul.

Mi-a arătat apoi obiectele executate drept completare în atelierul de tâmplărie. Mi-au făcut aceeaşi impresie ca şi cele vechi, şi mi-au amintit în mod obsesiv de tatăl meu. Am fost condus şi la perdelele vechi şi grele, întreţe-l sute cu fir de aur şi de argint, şi mi s-a spus că sunt autentice, ca şi tapetele de piele, colorate şi prevăzute cu ornamente metalice Numai că pielea avusese nevoie de reparaţii şi de lucrări de întreţinere

După ce am privit îndeajuns aceste încăperi sobre şi solemne, Matilda a descuiat broasca grea a uşii de ieşire şi am trecut în câteva încăperi mai puţin importante, orientate spre miazănoapte, printre care vestibulul şi sufrageria. De acolo am ajuns în aripa ale cărei ferestre se bucurau de soarele de dimineaţă. Aici se afla locuinţa Matildei şi cea a Nataliei. Fiecare avea dte o încăpere mai mare şi una mai mică. Erau mobilate simplu, cu piese noi, şi exprimau, prin diferite obiecte de utilizare curentă, faptul că sunt locuite, cii toate că nu se vedeau acolo numeroasele nimicuri, care umplu de obicei camerele femeilor, aşa cum este cazul, dacă nu la părinţii mei, dar în multe alte case din capitală. În fiecare dintre cele două locuinţe am văzut dte una din ţiterele care se aflaseră în casa cu trandafiri. La Natalia dominau florile. Peste tot se găseau etajere, pe care fuseseră aduse flori din gradină, ca să se ofilească aici. Erau şi pe pardoseală plante, înşirate în semicerc sau grupate, îndeosebi dintre cele cu frunze frumoase sau cu

forme frumoase.

într-un vestibul, din care se intra în aceste locuinţe, se afla un pian.

Camerele de la etajul casei rămăseseră aşa cum fuseseră odiniooară. Arătau aşa cum arată de obicei camerele în castelele vechi şi vaste. Erau ticsite cu mobile din diferite epoci şi, de cele mai multe ori, lipsite de gust, cu mărunţişuri rămase de la generaţiile trecute, cu câteva arme, şi cu tablouri, îndeosebi portrete, pictate după toanele vremii. Pe pereţii culoarelor erau atârnate mai cu seamă tablouri înfăţişând peşti mari, care fuseseră prinşi cândva, cu descrierea lor alături, precum şi vânat: cerbi, păsări, porci mistreţi şi aşa mai departe. Nu lipseau nici dinii favoriţi. La acest cat se aflau, spre miazăzi, camerele de oaspeţi, unde se făcuse ordine. Aici se găsea şi camera mea, alături de cea a lui Gustav.

După trecerea în revistă a camerelor, am ieşit în aer liber. Scara principală, lată, de marmură roşie, cobora spre curte. După dimensiunile curţii se vedea cât de mare este castelul. Era închisă de patru aripi lungi, întru totul asemenea. În mijlocul ei se afla un havuz de marmură cenuşie, în care, dintr-un' grup de naiade înlănţuite ţâşneau patru jeturi de apă. În jurul havuzului erau patru arţari, mai mici decât cei care tiveau colina castelului. Pe terenul acoperit cu nisip de sub arţari se aflau bănci, tot de marmură cenuşie. Din acest teren cu nisip porneau radial nişte alei aşternute tot cu nisip. Restul spaţiului era pajişte uniformă, afară de un trotuar de lespezi de piatră în jurul clădirii.

Am ieşit din curte pe poarta cea mare. Când am ajuns afară, mi-am întors fără voie capul ca să privesc clădirea. Deasupra porţii se afla o stemă relativ mare, de piatră, cu şapte stele. N-am mai văzut nimic altceva decât ceea ce văzusem când mă uitasem de dimineaţă pe fereastră. Am mers pe o cărare aşternută cu nisip, am înconjurat casa şi am ajuns în spatele ei în grădină Aid am văzut ceea ce-mi închipuisem încă dinainte, anume că edificiul, care merita pe drept cuvânt denumirea de castel, era alcătuit numai din cele patru aripi, dispuse în forma unui pătrat perfed.

Anexele gospodăreşti erau situate destul de departe, în vale.

Grădina începea cu flori, fructe şi legume, dar părea să se încheie în depărtare cu ceva ce arăta ca un crâng de foioase.

Totul era curat, frumos şi ordonat. Grădina era populată şi aici cu păsări, iar dotările erau şi ele asemănătoare cu cele de la Asperhof. De aceea, pomii erau ară- toşi şi sănătoşi. Şi trandafiri se vedeau mulţi, dar nu în combinaţii atât de meşteşugite ca la amfitrionul meu. Serele erau întinse şi cu mult mai mari şi mai bine îngrijite decât la Asperhof. Grădinarul, un bărbat tânăr şi, pe cât părea, cultivat, ne-a întâmpinat la intrare, curtenitor şi respectuos. Mi-a arătat comorile sale în mod mai amănunţit decât mă aşteptam, avind în vedere că pentru însoţitorii mei nimic nu era nou. Erau acolo, atât în încăperea caldă, cât şi în cea rece, multe plante de pe alte continente. Grădinarul s-a arătat deosebit de încântat de bogata sa colecţie de ananaşi, care ocupau într-o seră un loc anume.

Nu departe în spatele serei se afla un pâlc de tei, aproape tot atât de frumoşi şi de mari ca cei din grădina de la Asperhof. Nisipul de sub umbrarul format de coroanele lor era şi el la fel de bine greblat, şi, spre a completa asemănarea, şi pe el se foiau cintezoi, presuri, guşi- negre şi alte păsări, tot atât de netemătoare, ca pe nisipul casei cu trandafiri. Faptul că sub tei se aflau laviţe, este firesc. Teiul este arborele tihnei domestice. Care e teiul de pe meleagurile germane, – şi cu siguranţă că şi de pe altele, – sub care să nu se găsească o laviţă, sau de care să nu atâme o icoană, sau lângă care să nu se afle un paraclis? Frumuseţea înfăţişării lui, umbra lui şi zumzetul din crengile lui îmbie şi întremează. Ne-am dus la umbra teilor.

— Acesta este de fapt locul cel mai frumos de la Sternenhof, – a spus Matilda, – şi oricine vizitează grădina trebuie să se odihnească niţeluş aici, aşa că vă rog să faceţi şi dumneavoastră acelaşi lucru.

Cu aceste cuvinte ne-a arătat laviţele, rânduite aproape în arc de cerc sub trunchiurile teilor şi în spatele cărora se afla un perete de tufe verzi. Ne-am aşezat. Zumzetul, obişnuit în aceşti copaci, se auzea fără întrerupere deasupra capetelor noastre, goana mută a păsărilor deasupra nisipului curat se desfăşura în faţa ochilor noştri, iar zborul lor intermitent spre coroanele copacilor răsuna lin în urechile noastre.

După un răstimp am băgat de seamă că se face auzit, deşi cu întreruperi, un susur lin, ca şi cum ar fi fost ba adus de o adiere uşoară, ba nu. Am spus ce aud.

— Ai auzit bine, – a răspuns Matilda.

— Avem să vedem numaidecât despre ce este vorba.

Ne-am sculat şi am trecut pe o cărăruie îngustă, aşternută cu nisip, printre tufişurile aflate la mică depărtare, în spatele teilor. După ce am făcut vreo patruzeci sau cincizeci de paşi, desişul s-a deschis şi am dat de un luminiş, închis la spate cu verdeaţă deasă. Verdeaţa era alcătuită din iederă, care îmbrăca un zid de blocuri mari de piatră, iar acesta, la cele două capete ale sale, era străjuit de nişte stejari uriaşi. În mijlocul zidului era un gol mare, mărginit sus de un arc, asemenea unei firide mari sau unei bolţi de biserică. Înlăuntrul acestui gol boltit, îmbrăcat şi el cu iederă, se afla o statuie de marmură albă ca zăpada. N-am văzut niciodată o marmură de un alb atât de sclipitor şi aproape străveziu, care devenea şi mai izbitor datorită verdelui înconjurător. Statuia era a unei fete, dar cu mult peste obişnuita mărime naturală, ceea ce însă, în peretele cu iederă şi alături de stejarii cei falnici, nu bătea la ochi. Fata îşi sprijinea fruntea cu o mână; celălalt braţ îl ţinea în jurul unui vas, din care curgea apă într-un bazin din faţa ei. Din bazin, apa cădea într-o groapă zidită în nisip, de unde se scurgea ca o gârliţă în tufiş.

Am stat câteva minute, am privit statuia şi am vorbit despre ea. Cu ajutorul unei cupe de alabastru, aflată într-o adâncitură a iederei, Eustaţiu şi cu mine am gustat chiar din apa proaspătă, care se scurgea din vas.

După aceea ne-am dus în spatele peretelui cu iederă, pe o scară de piatră, şi ne-am urcat pe un dâmb, unde se aflau iarăşi bănci, umbrite de felurite tufe. Ne oferea însă o vedere înspre casă. Am fost poftiţi să stăm jos un pic şi aici. Între stejari, ca într-o ramă verde, noduroasă, a apărut casa. Cu acoperişul ei ţuguiat, de ţiglă bătrânească, şi cu hormurile ei late şi înalte, semăna cu un castel, dacă nu cu un castel din vremurile cavalereşti, totuşi cu unul din anii în care se mai purta încă armură, dar când peste armură erau lăsaţi să cadă zulufii moi ai perucii. Severitatea unei asemenea apariţii reieşea şi din întreaga construcţie. De o parte şi de alta a castelului se vedea peisajul, iar în spate albastrul plăcut al munţilor. Siluetele întunecate ale teilor, sub care ne odihniserăm, se conturau ceva mai departe, în stânga, şi nu stânjeneau perspectiva.

— S-a săvârşit o mare greşeală când zidurile castelului au fost tencuite, în vremea din urmă, în alb-cenuşiu, – a spus amfitrionul meu, – poate pentru a-l face mai prietenos,

preocupare care se răspândise mult către sfirşitul veacului trecut Dacă blocurile mari de piatră din care sunt durate zidurile principale n-ar fi fost tencuite, cenuşiul lor natural, împreună cu ruginiul invelitorii şi cu verdele copacilor, ar fi făcut o impresie deosebit de armonioasă. Acum, însă, castelul arată ca o femeie bătrână, înveşmântată în alb. Dacă ar fi proprietatea mea, aş încerca să-l curăţ cu apă şi cu perii, şi în cele din urmă şi pe cale uscată, cu un şpaclu. O sumă modestă alocată anual acestui scop ar face să sporească în chip îmbucurător speranţa de a scăpa de înfăţişarea lui urâtă.

— Păi am putea să facem încercarea aproape de sol, şi din rezultatele obţinute să întocmim un deviz estimativ, – a spus Matilda, – deoarece mărturisesc că nici mie nu-mi placo să văd această culoare, mai cu seamă că faţa exterioară a zidurilor era de piatră aparentă, cu rosturi fine între blocuri, dovadă că atunci când s-a construit castelul nu s-a urmărit să se dea faţadelor altă culoare, decât cea naturală a pietrei. Acum, castelul, în interior, cu toate că nu evocă nicio epocă artistică, este, în felul lui, mult mai firesc decât în exterior.

— Cenuşiul zidului, cu zolbancurile de piatră, profilate destul de iscusit, cu înălţimea şi lăţimea ferestrelor, al căror raport faţă de plinuri este corect, cred că ar putea da edificiului o înfăţişare mult mai frumoasă decât se bănuieşte acum, – a spus Eustaţiu.

La aceste cuvinte mi-a venit în minte ceea ce-mi spusese cândva amfitrionul meu, că mobilelor vechi nu le stă bine în casele noi. Mi-am adus aminte că în sala şi în încăperile acestui castel, mobilate ca pe vremuri, ferestrele înalte, plinurile late dintre ele şi plafoanele de stil ale camerelor puneau foarte bine în valoare mobilele, ceea ce, fără îndoială, nu s-ar fi întâmplat în nişte camere modeme.

În timp ce stăteam de vorbă, au urcat până la noi, pe scara de piatră, Natalia şi Gustav, care rămăseseră în urmă. Lângă nimfa fântânii. Chipurile lor erau vag îmbujorate, iar ochii lor negri priveau senin zarea. Cu o mişcare graţioasă, cei doi tineri s-au oprit în spatele nostru.

De pe această colină cu perspectiva dintre stejari ne-am continuat drumul înapoi în grădină şi am ajuns în cele din urmă în grupul de arţari, fagi, stejari, brazi şi alţi copaci, care închidea grădina ca o pădurice. Ne-am dus la umbră. Larma voioasă a păsărilor nu cred să fi fost altundeva mai intensă decât aici. Am

vizitat locuri în care naturii i se dăduse ajutor, ca să devină încă şi mai plăcute, iar Gustav mi-a arătat laviţe, măsuţe şi alte lucruri şi unghere, unde petrecuse cu Natalia în copilărie, unde învăţaseră, unde se jucaseră. Am mers pe lângă trunchiurile minunat presărate cu pete de lumină şi umbră şi ne-am plimbat pe porţiunile întunecate şi pe cele luminate ale cărărilor aşternute cu nisip, am trecut prin faţa unor tufişuri verzi dese, a unor bănci şi chiar a unui izvor şi, prin cotituri, pe care nu le zărisem, am ajuns din nou în grădina neîmprejmuită, dar într-un loc situat în partea opusă celui pe unde intraserăm în pădurice.

Aici am lăsat la stânga noastră cei doi stejari falnici, tot aşa şi teii, şi ne-am întors pe alt drum la castel.

Prânzul a fost servit în mijlocul verdelui superb al colinei, chiar în faţa casei, sub un polog de pânză.

După amiază, Matilda şi Eustaţiu au discutat deocamdată despre ce se putea face pentru a se remedia stricăciunile pe care, cu timpul, le suferiseră mobilele noi din camerele de la miazăzi, precum şi pardoselile şi în parte şi mobilele vechi din camerele de la apus. Către seară au fost vizitate ferma şi anexele gospodăreşti.

După cum, în casa cu trandafiri, Matilda se Interesase de participarea femeilor la treburile casei, cercetând tot ceea ce ţinea de gospodărie şi dând îndrumări în vederea unor îmbunătăţiri, la fel a procedat acum şi amfitrionul meu la Sternenhof cu tot ceea ce era legat de administrarea moşiei, materie în care părea să aibă mai multă experienţă decât Matilda. A intrat în toate încăperile, a cercetat animalele şi îngrijirea lor, a controlat dotările pentru păstrarea şi prelucrarea produselor gospodăreşti. Din. Acţiunile amfitrionului meu şi din puţinul pe care îl auzisem din conversaţiile lui cu Matilda, privitor la treburile casnice, s-a dovedit a fi un bărbat deprins cu gospodărirea unei mari proprietăţi, şi care îşi îndeplineşte, cu cumpănire şi cu o privire atotcuprinzătoare, îndatoririle respective, fără să atingă hotarele înlăuntrul cărora se desfăşoară activitatea unei femei. Toate acestea se petreceau în m®d atât de firesc, de parcă aşa ar fi trebuit să fie şi n-ar fi putut să fie altfel.

De la fermă ne-am dus pe pajiştile şi pe ogoarele domeniului. În cele din urmă am trecut şi dincolo de hotarele proprietăţii, călcând pe pământul altor oameni, pe care, în parte, i-am găsit

trudind pe ogoare şi cu care am stat de vorbă. Am ajuns în sfârşit pe o ridicătură, care oferea o perspectivă cuprinzătoare. Ne-am oprit acolo. Cel dimii lucru la care ne-am uitat a fost castelul cu colina lui verde, înconjurat de arţari, şi cu grădina împădurită de la marginea moşiei. Apoi am trecut la alte privelişti. Mi s-au arătat şi numit, una după alta, casele împrăştiate prin împrejurimi şi legate laolaltă, ca prin nişte lanţuri verzi, prin şirurile de pomi fructiferi, care străbăteau aici, în lung şi-n lat, ţinutul. Apoi ne-am îndreptat privirile spre aşezările mai depărtate, ale căror turle puteau fi zărite de aici. Acum am putut să iau parte mai activă la conversaţie, pentru că cele mai multe dintre acele localităţi îmi erau cunoscute. Când s-a ajuns însă la munţi, eu am fost aproape cel mai versat. Mi s-au pus întrebări cu privire la diferite chestiuni şi am constatat că ştiu să răspund, aşa încât încetul cu încetul mi s-a dezlegat limba. Am spus numale munţilor, ale căror piscuri se profilau pe cer, am spus şi numele unor părţi ale lor, am numit văile, ale căror cotituri se puteau urmări cu privirea, am arătat podişurile acoperite cu zăpadă, am zărit trecătorile, care legau sau despărţeau unii munţi sau lanţuri întregi de munţi, şi am căutat să precizez direcţiile în care erau situate anumite localităţi de munte, cunoscute de mine, sau populate de familii de asemenea cunoscute de mine. Natalia stătea în picioare lângă mine, era numai urechi şi mi-a pus chiar şi întrebări.

După ce a asfinţit soarele, iar văpaia blândă de pe piscuri s-a stins, ne-am înapoiat la castel.

Cina a fost servită în sufragerie.

Astfel am petrecut cu toţii mai multe zile, într-o atmosferă prietenească şi în conversaţii pline de voie-bună, uneori instructive.

în sfârşit ne-am pregătit de plecare. Dis-de-dimineaţă, trăsura era gata, cu caii înhămaţi. Matilda şi Natalia se sculaseră, ca să ne ureze drum bun. Amfitrionul meu şi-a luat rămas-bun de la Matilda şi de la Natalia. Eustaţiu şi Gustav şi-au luat şi ei rămas-bun, iar eu am socotit că se cuvine să-i adresez şi eu Matildei câteva cuvinte de mulţumire pentru binevoitoarea ei primire. Mi-a răspuns cu amabilitate şi m-a poftit să mă reîntorc curând. I-am spus un cuvânt de rămas-bun chiar şi Nataliei, care mi-a răspuns pe şoptite.

Aşa cum stătea în faţa mea, am înţeles, o dată mai mult, de

ce-mi trecuse prin minte, când o zărisem prima dată, că omul este totuşi cel mai înălţător obiect pentru arta desenului, într-atât de galeş priveau ochii ei senini şi într-atât de duios se întipăreau trăsăturile ei în sufletul oricui o privea.

Ne-am urcat în trăsură, am coborât colina acoperită cu iarbă verde, am cotit înspre miazănoapte şi am ajuns noaptea târziu la casa cu trandafiri.

Şederea mea în această casă nu s-a mai prelungit mult, deoarece nu mai aveam timp de pierdut. Mi-am strâns lucrurile, am însemnat pe lăzi şi pe geamantane ce drum să ia, i-am vizitat pe toţi cei de la care socoteam că trebuie să-mi iau rămas-bun, i-am mulţumit amfitrionului meu pentru bunătatea şi amabilitatea lui, am făgăduit să mă întorc, şi într-o bună zi am pornit la drum, coborând de pe colina cu trandafiri. Întrucât tocmai atunci Gustav era liber, el şi Eustaţiu m-au petrecut cale de un ceas.

«PARTEA A DOUA

i. Extinderea:

M-am îndreptat înspre localitatea în care îmi între-’ rupsesem lucrările. Oamenii, care fuseseră informaţi că urmează să mă întorc, mă aşteptau de mult. Bătrânul Gas- par, care era cel mai credincios însoţitor al meu în drumeţiile de pe munţi şi care căra de obicei, într-o tolbă de piele, puţinele merinde necesare amândurora pentru o zi, întrebase de câteva ori de mine la hanul străjuit de arţari, şi, după cum mi-a spus hangiţa, rămăsese un pic pe uliţă de fiecare dată, înainte de a intra, şi se uitase la numeroasele ferestre dinspre arţari de la etajul de lemn ai casei, ca să vadă dacă la una dintre» ele nu cumva se iveşte capul meu. Acum, Gaspar stătea iarăşi lângă mine la masa lunguiaţă de molid de sub copacii verzi. Ceilalţi, cărora le trimisese vorbă, veniseră şi ei. Mi-a părut grozav de bitie şi m-am simţit chiar mişcat când am văzut că oamenii aceştia sunt încântaţi de reîntoarcerea mea şi că se bucură la gândul că ne vom continua munca.

Am pornit voiniceşte la treabă, ca şi cum mi-ar fi dat ghes conştiinţa să recuperez ceea ce neglijasem datorită absenţei mele îndelungate. Am lucrat cu mai multă hărnicie şi tragere de inimă decât oriclnd, am- cercetat împreună cu echipa pantele abrupte de-a lungul liniilor lor de încastrare în fundurile văilor şi pe diferitele lor culmi, care ne-au fost accesibile sau pe care ni

le-am făcut accesibile cu ajutorul ciocanelor şi al dălţilor. Am mers împreună de-a lungul văilor şi am căutat urme ale formaţiunilor lor, am urmărit apele care se scurg în adâncuri şi am cercetat concreţiunile aduse de ele de la mari distanţa şi împinse de ele tot mai departe şi mai departe. Principalul nostru loc de adunare a rămas casa străjuită de arţari, şi cu toate că lipseam adesea timp mai îndelungat de acolo şi înnoptam la alte hanuri de munte, sau la nişte argaţi lemnari, sau într-un sălaş de pe o păşune alpină, sau chiar sub cerul liber, ne întorceam totuşi, în răstimpuri, în casa străjuită de arţari, unde eram socotiţi ca încetăţeniţi, oamenii mei îşi găseau locurile lor de dormit în fin, iar eu aveam camera mea permanentă, bine mobilată, şi o încăpere în care mi se puteau aduce obiectele colecţionate.

Adesea, când eram ostenit de muncă sau când socoteam că am colecţionat destule obiecte în acea zi, stăteam în vârful unei. Stânci şi contemplam nostalgic priveliştea din jur, sau mă uitam în jos, spre unul din cele câteva lacuri din munţii noştri, sau scrutam adâncul. Întunecat al unei prăpăstii, sau îmi căutam în morenele unui gheţar un bloc de piatră, şi priveam, în singurătate, culoarea albastră, sau verde, sau sclipitoare, a gheţii. Când veneam iarăşi devale şi ajungeam în mijlocul oamenilor mei, care erau adunaţi la han, totul mi se părea iarăşi mai limpede şi mai firesc.

Unui pădurar, care însă nu slujise vreme mai îndelungată ca guard într-un singur ocol silvic, ci mai mult umblase haimana, i-am cerut să-mi aducă de peste munţi o ţiteră. Tocmai fiindcă nu rămăsese nicăieri multă vreme şi slujise cam peste lot, cunoştea bine tot muntele şi ştia unde se fac cele mai bune şi mai frumoase ţitere. Din acelaşi motiv putea să şi judece mai bine decât oricine calitatea ţiterelor, deoarece era cel mai iscusit şi mai vestit ţiterist din partea locului. Mi-a adus o ţiteră foarte frumoasă: gâtul era de lemn negru ca pana corbului, cu incrustaţii decorative de sidef şi de fildeş, iar căluşul era de argint pur, strălucitor. Feţele, mi-a spus curierul, erau făcute dintr-un lemn de brad de rezonanţă, fără pereche, găsit de meşterul lutier după căutări de ani de zile. Picioruşele ţiterei erau nişte bile de fildeş. Şi, într-adevăr, când pădurarul cânta la ea, eram convins că niciun instrument făcut de mâna omului nu poate avea un timbru mai dulce. Nici chiar ceea ce cântaseră

Matilda şi

Natalia în casa cu trandafiri nu fusese atât de minunat; nu auzisem niciodată, nici pe aici, nici aiurea, ceva comparabil cu sunetele scoase din ţiteră de către acest pădurar. L-am lăsat cu plăcere să cânte de faţă cu mine, la ţitera mea, deoarece niciuna nu-i suna ca aceasta şi spunea că trebuie „dezgheţată". A devenit profesorul meu da ţiteră şi când am văzut că preferă ţitera mea tuturor celorlalte, mi-am pus în gând să-i cumpăr una la fel, dacă voi. Fi mulţumit de lecţii. De altfel, îmi povestise că lutierul făcuse mai multe la fel cu a mea, din acelaşi lemn. Dar deoarece fusese cam scumpă, m-am gândit că lutierul nu le va putea vinde prea repede pe toate şi că are să mai aibă una, când am să vreau să i-o ofer dascălului meu în dar, ca supliment la onorariul datorat în bani.

în aceeaşi vară am început să-mi alcătuiesc o colecţie de mostre de marmură. Piesele pe care le-am găsit întâm- plător sau • pe care mi le-am procurat anume au fost tăiate în plăci groase, pe ale căror feţe se vedea varietatea marmurei. Când găseam bucăţi mai mari, pe lângă faptul că-mi completam cu ele colecţia, puneam să se facă din ele felurite obiecte mărunte, de folosit pe birouri, pe scrinuri, pe lavoare, sau accesorii de mobile, sau chiar mobile întregi. Nădăjduiam să le fac părinţilor mei o mare bucurie, aducându-le din când în când, direpţ beneficiu secundar al lucrărilor mele, o podoabă pentru casăr sau chiar pentru grădină, căci mă bătea şi gândul să pun să se facă dintr-un bloc de marmură o fântână, dacă voi găsi unul îndeajuns de mare.

Jos, la Lautertal, l-am întilnit odată pe Roland, fratele lui Eustaţiu. Făcuse nişte desene într-o biserică veche şi acum punea pe curat, în hanul din Lauteral, aceste desene şi alte câteva, pe care le schiţase prin împrejurimi. Căci nu departe de Lautertal se afla o fermă singuratică, sau, mai bine zis, o clădire solidă, de piatră, în gen de castel, pe vremuri proprietatea unei familii, care, prin negoţul cu produse ale munţilor şi printr-un trafic din ce în ce mai extins în numeroase zone ale lumii, se îmbogăţise şi apoi scăpătase din nou, din pricina degenerării urmaşilor, a uşurinţei lor şi a risipei. Un membru al acestei familii clădise conacul de piatră. Acum casa aparţinea unui domn străin, de la oraş, care o cumpărase de

dragul aşezării ei şi rarităţilor dinăuntrul ei şi care o vizita din când în când. Casa adăpostea detalii arhitecturale frumoase, lucrări de pietrărie frumoase şi sculpturi în lemn frumoase, acestea din urmă în parte la plafoane, la uşi şi la ferestre, şi în parte la mobilier. Sculptura în lemn trebuie să fi fost cândva <n munţi mult mai înfloritoare decât acum. Noul proprietar nu dădea voie să se scoată din casă'nici unul din aceste obiecte, şi nici nu vindea vreunul din ele. Roland primise încuviinţarea să deseneze acolo tot ce i se părea vrednic de a fi desenat. De aceea locuia la hanul din Lautertâl. Am vizitat de câteva ori casa împreună cu el şi am discutat apoi cu el cele văzute, mai cu: seamă seara, când, după ce ne încheiam munca de peste zi, ne întâlneam la masa din sala mare a hanului. Am constatat că e un om foarte înflăcărat, cu hotărâri ferme şi cu pasiuni puternice, fie că inima îi era copleşită de un obiect de artă, fie că se străduia să aducă ceva în raza de acţiune a fiinţei sale. Când Roland a plecat din Lautertal, eu am mai rămas.

Înainte ca treburile mele să mă fi smuls de pe acele meleaguri, am mai găsit ceva care, de dragul tatălui meu, mi-a umplut inima de bucurie. Gaspar ascultase deseori discuţiile mele cu Roland şi mai aruncase chiar şi dte o privire prin desene. Într-o zi mi-a spus că, dacă lucrurile vechi îmi fac atâta plăcere, poate să-mi arate ceva foarte vechi şi foarte interesant, în casa unui tăietor de lemne, care are o casă, o grădină şi o sfoară de pământ, îngrijite de nevastă-sa şi de copiii săi măricei. La îndemnul meu, ne-am urcat într-o zi până la casa aceea, care era aşezată dincolo de un pinten de pădure, în mijlocul unei păşuni uscate, nu departe de nişte ogoare mici şi foarte aproape de un bloc mare de piatră, răzleţ, din cele care se găsesc adesea, rupte din stâncă, în cuprinsul unor terenuri mănoase. Lucrarea veche, pe care am găsit-o acolo, era lam- brisajul de pe două plinuri dintre trei ferestre, înalte cam de jumătate stat de om. Erau, evident, rămăşiţele unui lambrisaj mult mai mare, care se întinsese cândva de jur împrejur, de-a lungul tuturor pereţilor unei camere, de la pardoseală până la înălţimea arătată. Numai pe două plinuri dintre ferestre se mai păstraseră lambriurile, dar acestea erau întregi. Figuri de îngeri şi de băieţi, în basorelief, înconjuraţi de decoraţii frunziforme, stăteau pe un soclu şi susţineau nişte cornişe gingaşe. Proprietarul căsuţei aşezase cele două lambriuri În camera sa mai bună, în aşa fel

încât cavitatea lor nedecorată să fie îndreptată spre cameră În această cavitate pusese icoane moderne, sculptate în lemn şi pictate. Pesemne că lucrarea se aflase cândva în casa de piatră şi dispăruse de acolo, deoarece, urmaşii făcuseră poate lucrări de renovare şi vânduseră pe un preţ de nimic unele obiecte. Proprietarul casei de pe pajişte ne-a spus că bunicul său cumpărase aceste lucruri atunci când moara Hager se vânduse la licitaţie din pricina risipei făcute de morar. Cercetările mele în legătură cu restul lambriurilor au fost zadarnice. Prin mijlocirea lui Gaspar am cumpărat de la proprietarul lor rămăşiţele. Am pus să se facă nişte lăzi, am desprins piesele îmbinate, le-am împachetat cu mina mea şi le-am trimis, până una-alta, în casa străjuită de arţari, ca să stea acolo alături de celelalte lucruri ale mele.

În toamna aceea am rămas într-adevăr foarte mult în munţi. Când mi-am luat rămas-bun de la casa străjuită de arţari, zăpada nu numai că se aşternuse pe culmi, dar acoperise şi întregul ţinut, iar lumea nu mai circula în trăsuri, ci în sănii. Îmi împachetasem toate lucrurile şi le trimisesem înainte, întrucât în anul următor eram nevoit să nu-mi nud stabilesc sediul în această casă primitoare, ci altundeva. Mi-am luat rămas-bun de la toţi oamenii mei şi am pornit spre şes, pe pârtia acoperită cu polei, de lângă râul vuitor, pe malurile căruia începuseră să se închege bucăţi de gheaţă Drumul, pe parcursul lui, m-a dus pe înălţimi, de pe care puteam zări la miazănoapte împrejurimile casei cu trandafiri, iar la miazăzi pe cele ale moşiei Sternenhof. Acum, în veşmântul alb, aşternut deasupra râmpiilor şi despicat de fâşiile întunecate ale pădurilor, de abia am putut să recunosc formaţiile coli- nare, în cuprinsul cărora trebuia să se afle casa prietenului meu, şi cu atât mai puţin să disting împrejurimile moşiei Sternenhof, deoarece nu fusesem niciodată iarna pe acele meleaguri. Un singur lucru însă ştiam sigur, şi anume: în ce direcţie trebuia să se afle casa, în care vara trecută înfloriseră atâţia trandafiri, şi în ce direcţie castelul, în spatele căruia se găseau teii bătrâni şi izvorul străjuit de făptura femeiască de marmură albă. Firele sentimentale care mă atrăgeau în amindouă direcţiile au fost însă destrămate de o legătură mai puternică: aceea care mă mâna spre ai mei, spre cei dragi şi scumpi mie.

Când am ajuns la şes şi am sosit în localitatea unde urmau să

mă aştepte lăzile, le-am găsit nevătămate şi le-am predat chirigiului meu, ca să le ducă la fluviu, rugându-l stăruitor să aibă grijă de ele ca de ochii din cap, mai cu seamă de cele cu obiectele vechi. A doua zi am plecat cu o trăsură în urma căruţei. Pe malul fluviului am pus să mi se urce lăzile, cu băgare de seamă, pe o navă, şi în dimineaţa următoare am plecat cu aceeaşi navă spre oraşul meu natal.

Am ajuns cu bine acolo, am poruncit ca bagajul să-mi fie dus acasă, am despachetat mai întâi lada cu obiecte vechi şi m-am liniştit când s-au ivit dintr-însa, nevătămate, sculpturile în lemn. Bucuria tatei a fost extraordinară, mama s-a bucurat de dragul tatei, iar soră-mea, ai cărei ochi strălucitori căutau când spre mine, când spre tata, a dovedit astfel că e mulţumită de mine. Toate acestea m-au făcut să uit multe lucruri, care îmi umpleau inima, aproape ca o îngrijorare. Mă aflam din nou în mijlocul alor mei, care luau parte, cu toată puterea sufletului lor, la fericirea mea, ceea ce m-a liniştit şi mi-a creat un dulce simţământ, care, în vremea din urmă, îmi devenise aproape străin.

A doua zi, când am intrat în sufragerie, l-am găsit acolo pe tata, care stătea în faţa lambriurilor şi le contempla. Ba se apleca spre ele ca să le vadă mai de aproape, ba îngenunchia şi pipăia cu mâna sau cerceta ceva mai în amănunt cu ochii. Mi-a râs inima de bucurie, şi atunci firele de păr alb, care i se iveau din ce în ce mai des pe cap, printre cele de culoare închisă, mi s-au părut de două ori mai venerabile, iar discretul rid creat de grijă pe fruntea lui, – apărut, în urma trudei pentru noi, pe acest sediu al gândurilor lui, în timp ce eu îmi putusem vedea de năzuinţele mele şi mă putusem bucura de liime şi de oameni, şi în timp ce soră-mea înflorise ca un trandafir superb, – m-a umplut aproape cu evlavie. Mama s-a apropiat, şi atunci tata i-a arătat câte ceva şi i-a explicat poziţiile figurilor, traseul şi curbura vrejurilor şi a frun- zeior şi ordonanţa ansamblului. Datorită deprinderii ei de ani de zile, mama înţelegea aceste lucruri mult mai bine decât mine, şi mi-am dat seama acum că-i adusesem tatei ceva cu mult mai frumos decât îmi închipuisem. Mi-am propus ca, în primăvara viitoare, să întreprind cercetări mult mai temeinice, ca să dau de piesele încă lipsă ale acestor lambriuri; iniţial nu întrebasem de ele decât superficial, acum însă aveam de gând să scormonesc cât mai atent cu putinţă întregul ţinut. După ce am mai vorbit câtva timp despre această

operă de artă, mama m-a condus prin toate camerele mele şi mi-a arătat îmbunătăţirile făcute în absenţa mea pentru ca şederea mea în casă la iarnă să fie cât mai plăcută. Ni s-a alăturat şi soră-mea, care, după ce mama a plecat, m-a luat de gât cu amândouă braţele, m-a sărutat şi mi-a spus că sunt bun ca pâinea caldă, şi că, după tata şi mama, din toate lucrurile care există pe lume, pe mine mă iubeşte ea cel mai mult şi mai cu foc. La aceste cuvinte a fost cât pe-aci să mă podidească lacrimile.

Mai târziu, în timp ce mă plimbam singur încolo şi încoace în camera mea, inima îmi spunea într-una: „Acum totul e bine, acum totul e bine.“

A doua zi mi-am cumpărat un manual de limba spaniolă, recomandat de un prieten care se îndeletnicea de câţiva ani cu astfel de lucruri. Am început să învăţ după acea carte, concomitent cu celelalte lucrări ale mele, mai întâi singur, urmând ca mai târziu, dacă voi socoti că e nevoie, să-mi iau şi un profesor de spaniolă. Totodată, nu numai că am continuat să citesc piesele lui Shakespeare, dar în timpul liber am abordat şi alte opere poetice. Am scos din nou la îndemână scrierile autorilor antici greci şi romani, din care fusesem obligat să citesc unele fragmente când îmi făceam studiile. Pe atunci, creaţiile acestor două popoare, în măsura în care le putusem pătrunde cu calm şi cu obiectivitate, îmi plăcuseră foarte mult, şi de aceea am reluat acum lectura lor.

Ţiteră mea îi făcea mare plăcere soră-mi. Îi executam la ţiteră bucăţile pe care eram acum în stare să le cânt pe aceste strune, i-am expus principiile elementare ale instrumentului şi i-am dat primele lecţii, iar atunci când a început să ne vină în casă şi un profesor din oraş, ca să ne ajute să ne perfecţionăm amândoi, i-am împrumutat ţitera şi i-am făgăduit să-i trimit din munţi una tot atât de frumoasă şi de bună, sau chiar una şi mai frumoasă şi mai bună, numai să găsesc. I-am povestit că omul care îmi dă pe munte lecţii de ţiteră cântă cu mult mai frumos decât profesorul din oraş, deşi nu atât de meşteşugit. I-am spus că am de gând să învăţ foarte sârguincios în munţi şi că, la reîntoarcerea mea, am să-i dau lecţii, ca să-i transmit şi ei ceea ce-mi voi fi însuşit între timp.

Cu asemenea preocupări, precum şi cu alte treburi începute încă în iernile precedente, a trecut anotimpul rece. Când a suflat

adierea de primăvară şi pământul a început să se zvânte, am pornit din nou în drumeţia mea de vară. Mi-am ales, totuşi, încă o dată drept popas casa străjuită de arţari, deşi ştiam că voi fi nevoit să plec adesea departe de ea şi să lipsesc timp mai îndelungat. Mă obişnuisem cu ea şi poposeam cu drag şi cu plăcere acolo.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să trimit după pădurarul care mă învăţa să cânt la ţiteră. Întrucât era uşor de găsit, a sosit foarte curând, şi ne-am înţeles cum să ne continuăm exerciţiile de ţiteră. În acelaşi timp am început să fac cercetări ca să găsesc părţile lipsă ale lambriurilor pe care i le adusesem tatălui meu. Am scotocit casa în care desenase Roland vara trecută, am scotocit şi casa argatului lemnar care îmi vânduse lambriurile dintre ferestre, mi-am extins cercetările în toate colţurile ţinutului înconjurător, i-am pus îndeosebi pe oamenii care pătrund adesea în cele mai tăinuite unghere ale unor case sau ale altor clădiri, ca bunăoară dulgheri şi zidari, să-mi dea numaidecât de veste dacă descoperă ceva cioplit în lemn, m-am deplasat eu însumi în diferite locuri, ca să controlez cu ochii mei, dar nu s-a ivit nimic. Când nu mai era aproape nicio îndoială „s-a constatat că lambriurile cumpărate de mine aparţinuseră cândva casei de piatră a neguţătorilor de pe munte, al căror neam se stinsese, şi că acolo lambriurile se prea poate să fi îmbrăcat partea de jos a pereţilor unei săli întregi. Cu prilejul unei aşa-numite înfrumuseţări, întreprinse cândva de nişte urmaşi, deveniţi mai târziu risipitori, lambriurile fuseseră pesemne înlăturate şi lăsate pe mâini străine, încât şi-au tot schimbat Droprietarii. Por- ţiunile dintre ferestre ale lambriurilor, prevăzute cu un fal de firide în care puteau fi aşezate icoane, s-au păstrat, iar celelalte porţiuni, plate, s-au degradat până la dispariţie, sau au fost chiar sparte sau puse pe foc de oameni nesăbuiţi.

încă în primele zile ale şederii mele pe munte am pornit, în tovărăşia pădurarului, de la casa străjuită de arţari, peste masivul Acher, în valea Echer, unde locuia lutierul de la care pădurarul cumpărase ţiteră pentru minej şi de la care voiam să cumpăr una şi pentru soră-mea. Omul acela făcea ţitere pentru întregul ţinut munte» înconjurător, ca şi pentru a fi trimise pe alte meleaguri. Mai avea încă două întru totul identice cu a mea. Am ales una din ele la întâmplare, deoarece nid ca lucrătură,

nici ca timbru, nu se putea percepe vreo deosebire între ele. Meşterul lutier mi-a spus că demult n-a mai făcut ţitere atât de bune şi că multă vreme nici n-are să mai facă. A mai spus că toate trei sunt făcute din acelaşi lemn, pe care îl căutase cu multă trudă şi îl găsise foarte anevoie, şi că s-ar putea să nu mai găsească niciodată un asemenea lemn. Pe de altă parte, s-ar putea să nici nu mai facă ţitere atât de preţioase, deoarece cumpărătorii săi de departe nu cer decât marfă de duzină şi tot aşa şi muntenii, care, deşi se pricep la calitate, nu cumpără cu dragă inimă ţitere scumpe.

Din lecţiile de ţiteră pe care le-am luat cti pădurarul meu, mi-am însemnat dt de mult am putut, ca să-i împărtăşesc şi soră-mi meşteşugul de a dnta la ţiteră.

Când s-a apropiat sorocul înfloririi trandafirilor m-am dus la Asperhof şi am şi găsit pregătite pentru mine cele două camere, în care locuisem vara trecută.

încă în prima zi, grădinarul Simion, care a venit la mine de la sera lui, mi-a povestit că Cereus *peruvianiis* se află la Asperhof. Stăpânul îl cumpărase de la Inghof şi, întrucât, fără doar şi poate, eu pusesem la cale această achiziţie, se simte îndemnat să-mi exprime mulţumirile sale. Ce-i drept, îi vorbisem amfitrionului meu despre Cereus, aşa cum îi făgăduisem grădinarului, dar nu ştiu în ce măsură contribuisem la acea tranzacţie, aşa încât i-am spus grădinarului că nu pot să-i primesc mulţumirile dedt cu rezerve. Am fost nevoit să-l urmez pe grădinar în pavilionul cacteelor, ca să-l văd pe Cereus. Planta fusese ră- sădită pe un teren liber, i se construise, în pavilionul cacteelo:, un foişor special, ca un fel de turnuleţ, cu gea- n un duble, şi se luaseră măsuri, prin proptele sau prin dirijarea razelor solare spre anumite locuri ale plantei, pentru ca *Cereus,* care la Inghof fusese nevoit să se curbeze când ajunsese la plafonul serei, să poată creşte din nou drept în sus. Nu mi-aş fi închipuit că această plantă este atât de mare şi atât de frumoasă

Deoarece tatălui meu obiectele de pe vremuri 5i făceau atâta plăcere, aşa cum îi făcuseră şi lambriurile pe care i le adusesem toamna trecută, i-am prezentat amfitrionului meu, după ce am stat câtva timp în casa lui, o rugăminte. Rugămintea o aveam mai de multă vreme la inimă, dar i-am /prezentat-o abia acum, pentru că cei din casa cu trandafiri îmi arătau atâtî bunătate şi

prietenie. Anume, l-am rugat pe amfitrionul meu să-mi îngăduie să desenez şi să pictez câteva din mobilei sale vechi, ca să-i duc tatălui meu reproducerile, care -ar fi putut da o imagine mai clară a obiectelor decât ar fi fost în stare descrierile mele. Şi-a dat încuviinţarea şi a spus:

— Dacă vrei să-i faci tatălui dumitale o plăcere, desenează şi pictează după pofta inimii. Nu numai că n-am nimic împotrivă, dar voi avea şi grijă ca în camerele în care doreşti să lucrezi să se facă întârziat tot ce trebuie ca să lucrefci comod. Dacă Eustaţiu îţi poate fi de folos, va veni desigur foarte bucuros să-ţi dea o mână de ajutor.

În ziua următoare,. În camera unde se afla garderobul cel mare, cu care aveam de gând să încep, am» ăsit un şevalet, iar lângă el o masă de desen. Dulapul fusese mutat de la locul lui într-un loc cu lumină mai bună, şi la toate ferestrele, în afară de una singură, erau trase perdelele, pentru c; lumina să cadă uniform pe obiectul care urma să fie desenat. Eustaţiu îmi pusese la dispoziţie toate culorile sale, pentru eventualii că printre cele aduse de mine ar fi pe undeva vreo lacună. S-a constatat de la bun început că desenele trebuie întocmite în orice caz în culori, deoarece altminteri nu s-ar fi putut obţine o imagine fidelă a obiectelor, care erau îmbinate din esenţe de culori diferite.

M-am pus numaidecât pe treabă. Amfitrionul meu avusese grijă să am şi liniştea necesară. Ori de câte ori desenam, nimeni nu avea voie să intre în camera în care mă aflam, şi în general, atâta vreme cât se găseau ustensilele mele acolo, camera nu putea fi folosită în niciun alt scop. Cu atât mai mult am-socotit că trebuie să dau zor.

Între timp au sosit la Asperhof Matilda şi Natalia şi au rămas acolo, ca anul trecut.

Am continuat să desenez cu sârg. Nimeni nu şi-a exprimat dorinţa să vadă ce lucrez. Pe Eustaţiu îl rugasem să-mi îngăduie să-i cer din când în când sfatul, ceea ce mi-a încuviinţat bucuros. De aceea îl duceam uneori în cameră, iar el îmi arăta cu multă pricepere ceea ce era ici şi colo de îndreptat. Numai pe Gustav l-a împins curiozitatea să-mi vadă desenele. Nu mi-a venit greu să-i satisfac dorinţa, nu pentru că-i scăpase vreo vorbă în această privinţă, ci pentru că se ataşase atât de mult de mine, iar firea lui era foarte sinceră şi spontană. De aceea l-

am invitat să mă viziteze în cameră când desenez, şi mi-am programat munca în aşa fel, înqât timpul meu rezervat desenatului să coincidă cu orele lui libere. Venea regulat, se uita cum lucrez, mă întreba câte ceva, şi în cele din urmă mi-a spus că vrea să încerce şi el o asemenea pictură, întrucât amfitrionul meu n-a avut nimic împotrivă, i-am dat în seamă, spre folosinţă, culorile mele, şi şi-a început lucrul, la o masă de lângă mine, căutând să reproducă acelaşi dulap. Era bine instruit la desen; Eustaţiu îi fusese mentor; dar acesta nu încuviinţase încă până acum că elevul său să înceapă a folosi culorile, pentru că pornea de la principiul că mai întâi trebuie să existe un desen foarte sigur şi reuşit. Joaca aceea cu dulapul, – căci nu era altceva decât o joacă, – o încuviinţare ca pe o excepţie.

În scurt timp mi-am terminat prima lucrare. Având culorile reproduse exact şi conştiincios, acuarela era aproape mai atrăgătoare şi mai fermecătoare decât obiectul însuşi, deoarece totul devenise acum mai mic şi mai gingaş.

După ce am terminat desenul, l-am înfăţişat amfitrionului meu şi Matildei. L-au găsit bun, şi au propus câteva mici modificări. Întrucât mi-am dat seama de necesitatea lor, le-am executat de îndată. După aceea, lucrarea a fost socotită atât de ei, cât şi de Eustaţiu, drept terminată.

După garderob am trecut la biroul cu delfini. Având în vedere că, datorită primului meu desen, dobândisem o anumită îndemânare, la al doilea treaba a mers mai repede, mai uşor şi cu mai mult elan. După ce l-am terminat, l-am înfăţişat şi pe acesta Matildei, amfitrionului meu şi lui Eustaţiu. Între timp şi-a terminat şi Gustav desenul cu dulapul cel mare, şi l-a adus să-l arate. A fost un pic luat în derâdere, dar pe de altă parte i-au fost arătate şi lui unele lucruri care se mai cereau modificate sau adăugate. Şi la desenul meu au fost propuse unele îmbunătăţiri. După ce ne-am dus amândoi la bun sfârşit cizelările, în camera în care desenasem, mobilele au fost mutate din nou la locul lor, iar şevaletul şi ustensilele noastre de pictură au fost îndepărtate. Îmi propusesem să desenez în această cameră numai acele două obiecte.

După aceea am încercat să mai desenez câteva obiecte mai mărunte.

Între timp mai venise lume în vizită în casa cu trandafiri, ne-am dus şi noi la câţiva vecini, am făcut plimbări, şi în multe seri

am stat în grădină, sau în faţa trandafirilor, sau sub cireşul cel falnic, de vorbă despre fel de fel de lucruri.

Odată, când am vorbit despre mobilele de la Sternenhof şi am arătat că tatălui meu i-ar face mare plăcere să le vadă desenate, Eustaţiu mi-a spus că n-ar fi nicio greutate să desenez şi la Sternenhof la fel ca la Asperhof. N-am stăruit, deoarece n-am avut curajul să vorbesc despre asta cu Matilda. A doua zi, Eustaţiu mi-a adus la cunoştinţă încuviinţarea, iar Matilda m-a invitat în chipul cel mai prietenos şi mi-a spus că în casa ei mă voi bucura de toate Înlesnirile. I-am mulţumit din tot sufletul pentru bunăvoinţă şi după câteva zile am plecat la Sternenhof cu caii amfitrionului meu, în timp ce Matilda şi Natalia au mai rămas în casa cu trandafiri.

Spre uimirea mea, la Sternenhof am găsit totul pregătit în vederea primirii mele. Deoarece în castel existau tablouri, existau şi câteva şevalete, care îmi fuseseră aşezate, spre alegere, în camera mare, cea cu mobilele de pe vremuri. În cameră mai fusese adusă şi o masă de desen, cu toate cele trebuincioase. Mi-am ales unul din şevalete şi am dispus ca celelalte să fie duse înapoi la locurile lor..

Masa de desen am păstrat-o lângă şevalet, ca să lucrez mai comod. Aproape totul era acum organizat ca la Asperhof. Totodată mi s-a dat voie să dispun ca mobilele pe care aveam de gând să le desenez să fie mutate la lumină, după dorinţa mea. Pentru locuit şi dormit mi s-a pregătit aceeaşi cameră, care îmi fusese oferită la prima mea vizită. Pentru a lua masa mi s-a propus fie sala în care lucram, fie camera mea de locuit. Am ales-o pe cea din urmă.

Am trecut mai întâi în revistă mobilele şi le-am ales pe cele pe care aveam de gând să le desenez. După aceea m-am aşternut la treabă. Am pictat cu multă râvnă, ca să scurtez cât mai mult cu putinţă neorânduiala produsă în casă în mod necesar de lucrările mele. De aceea rămâneam toată ziua în cameră; numai seara, după apusul soarelui, sau dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, ieşeam pe câmp sau în grădină; ca să fac o plimbare în aerul înviorător, sau uneori, stând chiar pe loc, în picioare, sau şezând pe o bancă, să contemplu priveliştea vastă clin jurul meu. Adesea, după ce curăţăm pensula şi puneam la locul lor ustensilele de pictură folosite peste zi, stăteam pe bancă sub teii bătrâni şi înalţi din grădină şi meditam, până ce ultima

rumeneşlă a amurgului li se strecura printre frunze, iar umbrele de pe terenul acoperit cu nisip se întunecau într-atâta, încât nu se mai puteau zări obiectele mărunte de pe jos. Dar şi mai des mă duceam pe terenul din spatele peretelui cu iederă, de unde se putea cuprinde cu privirea castelul, încadrat de stejarii înalţi, iar alături de castel şi în dosul lui se vedea peisajul şi munţii. Ţinutul se învăluia în tăcere, când cerul senin al amurgului se întindea deasupra castelului, când pe acoperişul acestuia sclipeau vârfurile giruetelor, când verdeaţa din jur se odihnea fără mişcare şi când albastrul munţilor se estompa din ce în ce. Uneori, în zilele deosebit de călduroase, mă duceam şi în grota cu nimfa de marmură, mă bucuram de răcoarea care domnea acolo, priveam curgerea uniformă a apei, apoi şi marmura netedă, pe care numai din timp în timp scânteia o luminiţă, atunci când o rază tirzie se prindea de apă şi era zvârlită înapoi pe sculptură.

Castelul era pustiu, slujitorii se aflau departe, în camerele lor, şiruri întregi de ferestre erau acoperite de perdele lăsate, şi rareori se îndrepta o persoană spre fintâna din curte, ca să scoată apă, care nu contenea să susure monoton între arţarii înalţi. Această tăcere făcea să-mi zboare cu atât mai mult gândul la locatarele acum absente, să mi se pară că le pot descoperi urmele, şi să cred că le voi întâlni negreşit pe undeva. Era mai bine când ieşeam la câmp. Acolo prindeau viaţă sunetele muncii, acolo vedeam oameni voioşi, care îşi vedeau de rosturile lor, şi dobitoace vioaie care îi ajutau.

Era la castel un fel de intendent, care primise pesemne poruncă să-mi poarte de grijă, căci făcea tot ce socotea el că este necesar ca să mă simt la largul meu. Mă întreba des ce doresc, punea să mi se aducă la masă mai multe bucate şi băutuA decât era nevoie, se îngrijea în permanenţă să am apă proaspătă, luminări şi alte lucruri, pusese să mi se aducă în cameră o mulţime de cărţi, luate pesemne din vechea bibliotecă a castelului, şi socotea din când în când că politeţea îl obligă să stea de vorbă cu mine câteva minute. M-am folosit cât mai puţin cu putinţă de toate înlesnirile ce mi s-au făcut la castel, şi nu m-am dus nici măcar la fermă, unde era mare vânzoleală, ca să nu tulbur prin prezenţa mea munca vreunuia din oameni.

După ce am isprăvit de desenat obiectele alese, nu mi-am încetat activitatea, deoarece fiecare obiect se cerea completat

cu altul, sau mai bine zis: deoarece mobilele acestei camere şi cele ale încăperilor învecinate alcătuiau un întreg cu neputinţă de fragmentat. Mi-a fost însă de folos' marea îndemânare pe care o dobândisem încetul cu încetul, astfel că, până la urnă, am ajuns să realizez într-o zi mai mult decât până atunci în trei.

Eustaţiu a venit odată să-mi facă o vizită. Am văzut în asta un semn că mi se dădea prilejul să mă folosesc de sfaturile lui. Le-am şi folosit, m-am bucurat de cuvintele lui, şi am urmărit ideile pe care mi le-a expus. Mi-a povestit că şi Matilda şi Natalia au de gând să mai stea multă vreme la Asperhof. Deoarece, după cum ştiam, anul trecut vizita lor în casa cu, trandafiri fusese mult mai scurtă, mi-am zis că s-ar putea să rămână anul acesta timp mai îndelungat acolo numai ca să mă lase pe mine să-mi văd de treabă în linişte la Sternenhof. Nu ştiam dacă aşa stau lucrurile sau nu, dar s-ar fi putut să stea aşa, şi de aceea m-am hotărât să-mi scurtez activitatea de artist plastic.

Odată şi odată tot trebuia să termin, pentru că tot n-aş fi putut desena toate obiectele. I-am adus la cunoştinţă lui Eustaţiu la ce dată voi fi gata. A rămas două zile la castel, a măsurat câte ceva, a cercetat câte ceva în unele camere, şi apoi s-a întors la casa cu trandafiri.

încă nu terminasem complet, când toţi cei de la Asperhof au venit la Sternenhof şi au rămas câteva zile. Eustaţiu a venit şi el cu ei. Am arătat tot ce lucrasem, după care totul s-a petrecut aşa cum se petrecuse în casa cu trandafiri: lucrările mi-au fost găsite în general bune şi mi s-a indicat ici şi colo câte ceva de îndreptat. Încă de când avusesem ca modele mobilele de la Asperhof lucrasem în culori de ulei, pentru că dobândisem încetul cu încetul o mai mare îndemânare la folosirea lor decât la cea a acuarelelor, şi pentru că efectul lor este mult mai puternic. Mobilele de la Sternenhof le reprodusesem tot în culori de ulei, iar reproducerile acestea au fost mult mai izbutite decât cele din casa cu trandafiri. Mi-am însuşit propunerile de îmbunătăţire care mi-au fost făcute, şi mi le-: am întipărit în minte, în vederea aplicării lor.

De la Sternenhof, Eustaţiu s-a întors la casa cu trandafiri; amfitrionul meu, Matilda, Natalia şi Gustav au plecat într-o scurtă călătorie.

Nici eu n-am mai rămas mult timp la castel. Am mai terminat ceea ce era de terminat, am mai îndreptat ceea ce mi se

recomandase să îndrept şi ceea ce între timp mi s-a părut şi mie însumi că ar trebui îndreptat, şi am aşteptat apoi până ce s-au uscat bine toate lucrările, ca să pot să le împachetez şi să le pregătesc să ajungă în mâinile tatălui meu. După aceea i-am mulţumit foarte îndatoritor intendentului pentru amabilitate, fetelor care mă slujiseră le-am împărţit câteva daruri, procurate de mine dinainte în acest scop, şi m-ăm urcat în trăsura pe care mi-o pusese la dispoziţie intendentul pentru înapoierea mea la casa cu trandafiri.

Când am ajuns la casa cu trandafiri, amfitrionul meu şi toţi ceilalţi se întorseseră din călătorie. Am mai rămas câteva zile cu ei, apoi mi-am luat rămas-bun şi m-am înapoiat în casa străjuită de arţari, la lucrările mele.

Am căutat să execut cât mai repede aceste lucrări; dar totul era acum altfel, totul luase acum alt colorit în inima mea.

Când am plecat, primăvara, din capitală şi am mers în urma trăsurii, care urca Ja pas un munte, m-am oprit odată lângă un morman de grohotiş, care fusese scos din albia unui râu şi răsturnat pe drum, şi privisem totul cu un fel de evlavie. În pietrele roşii, albe, cenuşii, galbene închis şi pestriţe, cu forme rotunjite şi turtite, am recunoscut solii munţilor noştri, le-am recunoscut pe fiecare după stânca din care fusese ruptă şi al cărei crainic devenise. Aici zăcea fiecare printre ortaci, al căror loc de baştină se afla adesea la o depărtare de multe mile de al său, şi toate aveau acum cam aceeaşi formă, şi toate aşteptau să fie sfărâmăte şi folosite la bătucirea drumului.

M-am pomenit cugelând: în ce scop există toate acestea, cum au luat. Fiinţă, şi cum se leagă unele de altele şi cum îi vorbesc inimii noastre?

Odată am ajuns jos, la lac, şi am constatat, în după-amiaza aceea însorită, că frumuseţea povâmişurilor munţilor este, de cele mai multe ori, mai deplină faţă în faţă cu oglinda unui lac. Să fie care pură întâmplare, sau apele rostogolite, care gonesc înspre lac, să fi brăzdat, scobit, tăiat, crăpat atât de frumos munţii? Sau impresia noastră izvorăşte din contractul dintre apă şi munţi, apa având o suprafaţă lină, netedă, mătăsoasă, despicată de ţancurile, scobiturile, lamele cofcoritoare şi aspre, în timp ce dedesubt nu se distinge nimic, ceea ce face să sporească enigma? Mi-am zis cu acest prilej: dacă apa ar fi mai străvezie, nu chiar atât de străvezie ca aerul, dar aproape la fel,

atunci ar trebui să vedem întregul bazin interior, nu atât de limpede ca în aer, ci într-un văl umed şi verzui. Ar fi foarte frumos. Ca urmare a acestui gând am rămas timp mai îndelungat în preajma lacului, am închiriat o cameră într-un han şi am făcut o seamă de măsurători ale adâncimii apei în diferite locuri, a căror depărtare de mal am determinat-o cu ajutorul unei rulete. Mi-am zis că în felul acesta s-ar putea stabili aproximativ ferma bazinului lacului, s-ar putea desena, şi s-ar putea deosebi, prin- tr-o culoare mai verzuie, mai paâă, bazinul interior de cel exterior. M-am hotărât să continui măsurătorile cu alt prilej. ’

Aceste preocupări m-au dus la contemplarea ciudăţeniilor formaţiilor noastre geologice. În fundul lacului am văzut o vale, iar pe talpa ei, – care, în alte văi, este plină cu belşugul proliferării vegetale şi cu sfărâmături de stincă rostogolite până jos, prezentând astfel o frumoasă alternanţă de plante şi roci, – nu se dezvoltă un sol vegetal, cj sporeşte pe nesimţite bolovănişul, iar terenul se înaltă şi umple despicăturile originare. Se mai adaugă şi bucăţile căzute nemijlocit în lac de pe pereţii stâncoşi, şi se mai adaugă colinele, care, abătându-se de la regulă, sunt împinse în lac de puhoaie şi apoi sunt teşite de izbitura valurilor. În mii şi mii de ani, bazinul se umple tot mai mult, până când, să tot fi trecut o sută de milenii sau mai bine, într-o zi nu mai există lac, iar pe grosimea uriaşă a straturilor de prundiş calcă piciorul omului, înverzesc plante şi cresc până şi copaci. Astfel am descoperit unele locuri, care au fost cândva fund de lac. Râul, părintele lacului, scurmase, în curgerea sa, din ce în ce mai adânc, coborâse. Oglinda lacului, fundul lacului se înălţase, până când n-a mai rămas nimic altceva decât o vale, în care fostele maluri se întind acum pe distanţe lungi, ca nişte metereze verzi, cu buruieni robuste, cu tufe înfloritoare şi ici-colo chiar şi cu zâmbitoare sălaşuri omeneşti, în timp ce apa întinsă de odinioară a devenit o panglică îngustă, care şerpuieşte prin peisaj, sclipind.

Dinspre lac am cercetat cu privirea stratificările rocilor. Ceea ce este şistozitatea la cristale, apare aici la scară mare. În unele locuri, înclinaţia este una, în altele este alta. Aceste foi uriaşe au fost oare prăvălite cândva şi au fost apoi ridicate, sau mai sunt în continuare ridicate? Am desenat unele stratificări, cu frumoasele lor raporturi şi cu înclinaţiile lor faţă de orizontală. În

timp ce examinam astfel straturile şi priveam formaţiile lor, am avut impresia că mă aflu în faţa unei istorii necunoscute, pe care-nu sunt în stare s-o descifrez, dar care trebuie să aibă totuşi puncte de reper, capabile să confirme sau să infirme ipotezele.

Tot privind fragmentele unor corpuri neînsufleţite, pe care le adunam pentru colecţiile mele, m-a frapat faptul că unele asemenea corpuri zac aid, altele dincolo, că uriaşe cantităţi din acelaşi material sunt îngrămădite în chip de munţi mari, şi că, pe de altă parte, la distanţe mici, alternează stratificări mici. De unde au venit, cum s-au îngrămădit? Sunt oare aşezate după o lege, şi cum s-a concretizat ea? Adesea se întâlnesc părţi ale unui corp mai mare, fie grămadă, fie izolate, în locuri unde corpul însuşi nu există, unde aceste părţi nici n-ar trebui să se găsească, unde sunt străine. Cum au ajuns acolo? În general: cum a luat naştere într-un loc tocmai acest material şi nu altul? Cum s-a ajuns, în linii mari, la forma munţikw? Mai dăinuie ea în puritatea ei iniţială, sau a suferit şi încă mai suferă schimbări? Cum s-a ajuns la configuraţia pământului însuşi, cum i s-a încreţit faţa? Aceste neregu- larităţi sunt mari, sau sunt mici?

Când am dat de marmura mea mi-am zis: ce minunată este marmura! Unde au pierit vietăţile ale căror urme le bănuim în aceste alcătuiri? în ce epocă au dispărut gasteropodele uriaşe, a căror amintire ne este transmisă aici? O amintire venită din timpuri străvechi, pe care nimeni nu le-a măsurat, pe care poate că niciun om nu le-a văzut, şi care au dăinuit mai mult decât faima oricărui muritor.

Un fapt mi-a dat de gândit. Am descoperit păduri moarte, ca nişte osuare ale unor păduri, numai că aici osemintele nu erau îngrămădite într-o sală, ci mai stăteau încă în picioare pe solul lor. Copaci morţi, descojiţi, albi, în număr mare, încât se impunea presupunerea că în acest loc s-a aflat cândva o pădure. Copacii erau molizi, sau zade, sau brazi. Acum,. Nu mai putea creşte acolo niciun copac, în jurul trunchiurilor moarte nu mai sunt decât plante tî- râtoare, şi acestea rar. De cele mai multe ori, solul este acoperit de grohotiş, sau de bolovani năpădiţi de muşchi, galben Este oare acesta un fapt izolat, datorat numai unor cauze locale singulare? Datează oare de la facerea lumii? S-au ridicat oare munţii şi şi-au urcat podoaba pădurilor lor la altitudini mai mari, aducătoare de moarte? Sau s-a modificat

solul, sau situaţia gheţarilor a fost alta? Sau gheaţa ajungea odinioară mai jos? Cum au devenit toate acestea?

Se vor mai schimba oare multe, se va mai schimba totul încă o dată în întregime? În ce succesiune rapidă au loc fenomenele? Dacă, prin efectul cerului şi al apelor sale, munţii se macină neîncetat, dacă sfărâmăturile vin la vale. Dacă sunt tocate în continuare şi dacă, în cele din urmă, rlul le cară la şes, ca nisip şi prundiş: cât de departe va duce acest proces? A început demult? Straturile uriaşe de pietriş morenic din ţinuturile şese răspund afirmativ. Va mai dura mult? Atâta vreme cât aerul, lumina, căldura şi apa rămân aceleaşi, atâta vreme cât vor exista înălţimi, tot atât va mai dura. Aşadar munţii vor dispărea cândva? Şesurile vor fi întrerupte numai de înălţimi şi dâmburi mici şi plate, şi apoi vor fi chiar şi acestea nivelate de viituri? Va dispărea atunci căldura de pe şesurile umede sau în râpele adinei şi fierbinţi, după cum aerul rece al înălţimilor nu va mai avea nicio înrâurire asupra pământului, astfel că toate elementele meleagurilor noastre vor fi învăluite de aceeaşi substanţă căldicică şi se vor schimba condiţiile de viaţă ale tuturor plantelor? Sau continuă încă şi astăzi activitatea prin care au fost ridicaţi munţii, ca să pună la loc sau să depăşească, prin forţa lor interioară, înălţimea, care le este ştirbită din afară? încetează cândva forţa de ridicare? Pământul s-a răcit, după milioane de ani, iar scoarţa lui e mai groasă, astfel că magma fierbinte din miezul lui nu mai este în stare s-o străpungă, ca să-şi împingă în sus cristalele? Sau magma cască în permanenţă, încet şi pe nesimţite, marginile acestei scoarţe, atunci când îşi ridică prin ea sâărâmăturile de roci? Dacă pământul radiază căldură şi se răceşte tot mai mult, nu se micşorează? Nu se reduc atunci vitezele de rotaţie ale paralelelor lui? Asta nu modifică alizeele? Nu se schimbă vânturile, norii, ploile? Câte milioane de ani trebuie să treacă până să poată o unealtă omenească să măsoare schimbarea?

Asemenea întrebări mă predispuneau la gravitate şi la solemnitate şi-mi creau impresia că în fiinţa mea pătrunde o viaţă nouă, mai plină de conţinut. Cu toate că acum colecţionam mai puţin decât înainte, simţeam, totuşi, că în sufletul meu sunt stimulat cu mult mai intens decât în trecut.

Dacă vreo istorie este vrednică de meditaţie şi cercetare, aceea este istoria Pământului, cea mai bogată în ipoteze, cea

mai fermecătoare, din câte există; o istorie, în care cea a oamenilor nu e decât o mică intercalare, şi cine ştie cât de mică, deoarece poate fi continuată de alte istorii, ale unor fiinţe poate superioare. Izvoarele istoriei Pământului le păstrează el însuşi, înlăuntrul lui, ca într-o arhivă; izvoare cuprinse poate în milioane de documente, şi pe care nu avem decât să învăţăm cum să le citim, fără să le răstălmăcim prin prea mult zel şi prin idei preconcepute. Cui i se va înfăţişa vreodată limpede dinaintea ochilor această istorie? Va veni oare o asemenea epocă, sau n-o va cunoaşte niciodată pe deplin decât cel care a cunoscut-o din totdeauna?

De astfel de întrebări mă refugiam la poeţi. Când, după drumeţii lungi, mă întorceam în casa străjuită de arţari, sau când locuiam, departe de casa străjuită de arţari, în cine ştie ce odăiţă a unei cabane alpine, citeam operele unui om, care nu dezlega el însuşi probleme, dar care împărtăşea, ca pe o dezlegare, prezentată într-un înveliş atrăgător, cugetări şi simţăminte binefăcătoare. Aveam la în- demână diferiţi asemenea oameni. Printre cărţi se aflau şi unele pline de emfază. Ele nu înfăţişau fireş dinăuntrul şi dinafara omului aşa cum este, ci căutau s-o înfrumuseţeze şi să producă efecte neobişnuite. Le întorceam spatele. Cui nu-i este sfânt ceea ce există, cum poate să creeze ceva mai bun decât ceea ce a creat însuşi Creatorul? În ştiinţele naturii mă deprinsesem să observ însuşirile lucrurilor, să îndrăgesc aceste însuşiri şi să cinstesc lamura acelor lucruri. La poeţii emfatici n-am găsit niciun fel de însuşiri, şi mi s-a părut pur şi simplu caraghios ca un om care n-a învăţat nimic să vrea să creeze.

îmi plăceau personalităţile care priviseră cu ochi limpezi lucrurile şi întâmplările şi le înfăţişau, cu trăsături sigure, pe măsura propriei lor dimensiuni lăuntrice. Alţii împărtăşeau simţăminte cu o frumoasă forţă morală, care mă impresionau profund. Este de necrezut ce putere pot exercita cuvintele; iubeam cuvintele şi iubeam personalităţile şi tânjeam adesea după un viitor fericit, necunoscut, nedefinit.

Cei vechi, pe care odinioară îmi închipuisem că-i înţeleg, îmi apăreau totuşi acum altfel decât înainte. Mi se părea că sunt mai fireşti, mai adevăraţi, mai simpli şi mai măreţi decât personalităţile epocii mpderne, şi că nu lasă ca seriozitatea firii lor şi respectul de sine să ajungă la excesele pe care epocile mai

tirzii le-au socotit drept frumoase. Îi aveam cu mine, aproape în toate drumeţiile, pe Homer, pe Eschil, pe Sofocle, pe Tucidide. Ca să-i înţeleg, îmi procurasem toate lucrările lingvistice eline care îmi fuseseră recomandate şi învăţam din ele. Procedeul cel mai avantajos pentru înţelegere era însă lectura însăşi. Dintre autorii antici îmi plăcea să-i pun pe istoriografi printre poeţi, deoarece îmi păreau acolo mai la locul lor decât autorii moderni.

Pe nepusă masă, m-am apucat şi de peisaje. Munţii se înălţau în faţa mea, ca farmecul şi masivitatea lor, aşa cura nu-i văzusem niciodată până atunci. În cercetările mele, munţii fuseseră întotdeauna crâmpeie. Acum erau tablouri, după cum mai înainte fuseseră simple obiecte, în tablouri te puteai cufunda, pentru că aveau adâncime, iar obiectele puteau fi privite întotdeauna desfăşurat. Aşa cum altădată desenasem, în scopuri ştiinţifice, obiecte ale naturii, aşa cum ajunsesem, în acele desene, la folosirea culorilor, aşa cum, abia de curând, desenasem şi pictasem mobilier: aşa am încercat acum să desenez pe hârtie sau pe pânză şi să pictez cu culori de ulei întreaga panoramă, în care erau cuprinse toate câte se aflau în planuri succesive, şi pluteau în văzduh, şi se profilau pe cer. Mi-am dat seama numaidecât că era cu mult mai greu decât fuseseră străduniile mele dinainte, deoarece aici trebuia să sesizez ceva spaţial, care nu se înfăţişa în dimensiuni date şi în culorile naturale, ci ca sufletul unui înteeg, în timp ce înainte avusesem de transpus într-un bloc de desen un obiect cu relaţii liniare cunoscute şi cu o culoare caracteristică. Primele încercări au dat pe de-a-ntregul greş. Dar asta nu m-a descurajat, ci mai degrabă m-a îmboldit şi mai vârtos. Am reluat încercările, iar şi iar. În cele din urmă n-am mai distrus picturile, ca mai înainte, ci le-am păstrat, ca să le pot compara. Compararea mi-a arătat, încetai cu încetul, că încercările se îmbunătăţeau şi că desenul devenea mai spontan şi mai firesc. Era o nemaipomenită desfătare a inimii să pot sesiza inefabilul care sălăşluia în lucrurile din faţa mea, şi cu cât năzuiam mai mult înspre acea posibilitate de a-l sesiza, cu atât mai frumos devenea şi inefabilul din faţa mea.

Am rămas în munţi atâta cât a fost cu putinţă, şi cât frigul în creştere nu mi-a interzis cu desăvârşire o şedere în aer liber.

Către sfârşitul toamnei am pornit încă o dată spre amfitrionul meu, în casa cu trandafiri. Era pe vremea când la munte zăceau

straturi groase de omăt pe culmi, iar podişul îşi lepădase orice podoabă. Grădina prietenului meu era golaşă, stupina era înfofolită în paie, pe crengile desfrunzite ţipa doar vreun piţigoi răzleţit sau vreo pasăre de iarnă, iar deasupra lor treceau spre miazăzi, pe cerul cenuşiu, triunghiurile sure ale gâştelor. Stăteam, în serile lungi, lângă focul din cămin, lucram peste zi la înveli rea şi pregătirea pentru iernat a obiectelor care aveau nevoie de aceste măsuri, sau făceam în unele după-amieze dte o plimbare, când ceaţa nestatornică cutreiera colinele şi văile şi câmpiile.

I-am arătat amfitrionului meu încercările mele de a picta peisaje, deoarece aş fi socotit oarecum drept prefăcătorie să nu-i âmpărtăşesc nimic din schimbarea care se petrecuse în mine. M-am sfiit mult să-i înfăţişez încercările, dar i le-am înfăţişat totuşi, şi anume într-o clipă când a fost de faţă şi Eustaţiu. Drept introducere, am povestit cum am ajuns încetul cu încetul să fac aceste lucruri.

— Li se întâmplă la fel tuturor celor care umblă des prin munţi şi care au imaginaţie şi o oarecare iscusinţă în murii, – a spus amfitrionul meu.

— Nu trebuie să-ţi ceri scuze pentru asta; era de aşteptat să nu te mărgineşti la colecţionarea de pietre şi de pietrificări; aşa e în firea lucrurilor, şi aşa e bine.

Schiţele au fost cercetate mai temeinic şi mai în amănunţime decât ar fi meritat După ce atât amfitrionul meu cât şi Eustaţiu au privit de câteva ori fiecare coală, mi-au vorbit despre ele. Părerea lor a fost că lucrările mele de naturalist fuseseră cu mult mai reuşite decât cele artistice. Mi-au spus că pietrele care se află în prim-planuri, plantele care cresc în jurul lor, o bucată de lemn putred, care zace acolo, sfărâmăturile de stânci-din primul plan, chiar şi apele care se viră nemijlocit în ochii privitorului, le-am exprimat cu fidelitate şi cu semnalmentele lor caracteristice, dar că depărtările, marile suprafeţe de umbră şi lumină de pe întregi masive muntoase, precum şi adâncimea şi imensitatea bolţii cereşti n-am reuşit să le redau. Mi s-a arătat nu numai că fusesem prea precis la culori, că am pictat lucrurile depărtate numai după ceea ce-mi spusese conştiinţa, nu ochiul, dar şi că am desenat cu mult prea mari şi fundalurile, că ele le-au apărut mari ochilor mei şi că am vrut să indic asta prin accentuarea contururilor. Dar că prin amândouă procedeele,

adică prin claritatea picturii şi prin mărirea depărtărilor, le-am apropiat pe acestea din urmă şi le-am ştirbit măreţia pe care o au în realitate. Eustaţiu m-a sfătuit să acopăr o placă de sticlă cu balsam de Canada, care o face un pic mai aspră, încât culorile să adere fără ca ea să-şi piardă transparenţa, şi să desenez prin această placă de sticlă, cu ajutorul unui penel, depărtările, împreună cu obiectele mai apropiate învecinate, şi am să văd cât de mărunţi apar până şi cei mai mari şi mai întinşi munţi, şi cât de mari devin lucrurile mărunte, aflate în imediata apropiere. Dar acest procedeu el îl recomandă numai ca să se ajungă la cunoaşterea raporturilor de mărime şi ca să se dobândească o scară de proporţie, iar nu ca să se facă în acest chip reproduceri artistice ale unor peisaje; deoarece printr-un asemenea procedeu s-ar pierde libertatea şi spontaneitatea, care sunt esenţa şi inima artei. Ochiul trebuie doar să facă exerciţii şi să înveţe; sufletul trebuie să creeze, iar ochiul să-l slujească. În ceea ce priveşte colorarea depărtărilor, m-a sfătuit ca, acolo unde aş avea îndoieli, dacă văd sau doar ştiu un anumit detaliu, mai degrabă să nu-l indic şi în general să fiu, în colorit, mai degrabă mai neprecis decât mai precis, pentru că astfel obiectele câştigă în măreţie. Datorită impreciziei, ele devin mai depărtate, cea ce este de ajuns ca să devină mari. Trăgând linii cu creionul pe o hârtie mică sau pe o pânză mică, nu poţi face nimic mare. Printr-o redare mai clară, corpurile se apropie şi se micşorează. În general, dacă eşti nevoit să săvârşeşti o greşeală împotriva preciziei, – şi niciun om nu poate reda lucrurile, şi mai cu seamă peisajele, absolut întocmai ca în realitate, – atunci este de preferat ca obiectele să fie redate în linii mari, şi nu fărâmiţate în prea multe detalii. Acest mod de redare este mai artistic şi mai eficient.

Am înţeles foarte bine ceea ce mi-au spus şi mi-am dat şi seama de unde provin greşelile despre care mi-âu vorbit. Până acum desenasem toate obiectele gândindu-mă numai la ştiinţa mea, unde principalul erau detaliile. Acestea se cereau neapărat exprimate în desen, şi în modul cel mai precis tocmai cele prin care obiectele se deosebesc de altele, înrudite cu ele. Chiar şi atunci când desenasem, chipuri, avusesem nemijlocit înaintea ochilor contururile lor, materialitatea lor, jocul lor de lumină şi de umbră. De aceea, ochiul meu era deprins să vadă, chiar şi la obiectele situate departe, detaliile reale, oricât de nelămurit se

zăreau, şi în schimb să iau mai puţin în seamă ceea ce le confereau aerul, lumina şi aburul, ba. Mai mult, să fac mai degrabă abstracţie de toate astea, ca de nişte piedici ale observaţiei, decât să-mi fac din ele obiectul atenţiei. Prin critica făcută de prietenii mei mi s-a deschis brusc mintea şi mi-am dat seama că va trebui să învăţ să privesc şi să pătrund ceea ce până acum mi se păruse dintotdea- una ca neesenţial Datorită aerului, luminii, aburului, norilor. Datorită altor corpuri, situate aproape, obiectele do- bândesc o altă înfăţişare, şi pe aceasta trebuia s^o scrutez în adâncime, şi să caut ca factorii determinanţi să fie obiecte ale ştiinţei mele, la fel cum îmi fuseseră mai înainte amănuntele care îmi săriseră din prima clipă în ochi. În felul acesta aş putea ajunge să izbutesc a înfăţişa corpuri care plutesc într-un mediu şi într-un anturaj aii altor corpuri. Le-am spus asta prietenilor mei, şi mi-au aprobat hotărârea. Atunci când ceaţa sau în general anotimpul mo- horât au îngăduit o privire în zare, ceea oe fusese spus cu cuvirte a fost analizat şi prin exemple din realitate, şi am vorbit despre felul cum se înfăţişau munţii depărtaţi, sau unele părţi ale lor, sau terenurile mai apropiate, desprinse din lanţul principal. Este de necrezut cât de multe am învăţat în acea scurtă şedere a mea din toamnă în casa cu trandafiri.

Am vorbit cu amfitrionul meu şi despre poeţii pe care îi citeam şi i-am povestit ce impresie puternică îmi fac cuvintele lor. Cu un anumit prilej ne-am dus odată în biblioteca lui, el m-a condus în faţa dulapurilor în care se aflau operele poeţilor, şi mi-a arătat ce cărţi de acest gen are. Mi-a mai spus că, în timpul şederii mele în casa lui, pot să mă folosesc după pofta inimii de aceste cărţi, că pot să le citesc în cabinetul de lectură sau să le şi iau cu mine în. Locuinţa mea. Se aflau acolo opere în limbi dintre cele mai vechi, din India până în Grecia şi în Italia, şi se aflau acolo opere din epocile mai noi şi chiar din cele mai noi. Cele mai numeroase erau fireşte cele ale autorilor de limbă germană.

— Am colecţionat aceste cărţi, – a spus el, – nu pentru că le- aş pricepe pe toate, deoarece limba unora dintre ele mi-e cu desăvârşire străină, dar am învăţat, în cursul vieţii mele, că poeţii, dacă sunt poeţi în adevăratul înţeles al cuvântului, trebuie socotiţi printre cei mai mari binefăcători ai omenirii. Ei sunt preoţii frumosului şi, ca atare, – ţinând seama de necurmatele schimbări ale concepţiilor despre lume, despre om,

despre menirea omului, despre destinul omului şi chiar despre lucrurile divine, – transmit ceea oe dăinuie veşnic în noi şi ceea ce aduce pururi fericire. Ei ne dăruiesc toate acestea în veşmintul farmecului, care nu îmbătrâneşte, care ni se înfăţişează în toată simplitatea şi care nu vrea să judece şi să osândească. Şi deşi toate artele întruchipează, într-o formă aleasă, divinul, ele sunt totuşi legate de materie, menită să mijlocească această întruchipare: muzica, de ton şi sunet; pictura, de linii şi de culoare; sculptura, de piatră, de metal, de platru; arhitectura, de mari mase de materiale. Artele trebuie, mai mult sau mai puţin, să lupte cu materia; numai poezia nu mai are aproape nicio materie, materia ei ’ este gândirea, în cel mai larg înţeles al său, iar cuvântul nu este materie, ci este doar purtătorul gândirii, aşa cum de pildă aerul duce sunetul spre urechea noastră. De aceea, poezia este cea mai pură şi mai elevată dintre arte. Şi întrucât socot că este aşa cum spun, am’adunat aici autorii pe care glasul vremurilor i-a desemnat drept mari în arta poeziei. Am pus alături de ei poeţi în limbi străine, pe care nu le înţeleg, numai pentru că ştiam că istoria poporului lor îi consideră eminenţi, şi după ce un specialist mi-a confirmat că-l am în volumul respectiv pe poetul dorit. Se prea poate să zacă aici neînţeleşi, după cum se prea poate să intre în această sală vreun cititor care îi înţelege şi îi citeşte pe Unii din ei. Am pus aici şi cărţi care îmi plac, chiar dacă judecata vremii sună altfel sau mai aşteaptă abia să fie formulată. În aceste cărţi am găsit.

multă fericire, şi la bătrâneţe aproape mai multă chiar decât în tinereţe. Cu toate că tineretul soarbe năvalnic şi eu înflăcărare cuvintele rostite de o gură de aur, cu toate că le poartă în piept cu un fel de exaltare şi cu dor, el simte- totuşi, aproape întotdeauna, mai degrabă căldura propriilor simţăminte, decât să poată primi înţelepciunea şi măreţia străină într-o inimă cumpănită, oontemplativă, chibzuită. Dumneata însuţi eşti tânăr şi s-ar putea ea profunzimea şi comunicativitatea poeziei să-ţi dea aripi şi să-ţi deschidă inima pentru orice măreţie’ viitoare, aşa cum procedează întotdeauna, cu tineretul pdezia pură; dar odată şi odată ai să-ţi dai seama singur cu cât mai blând şi mai limpede luminează soarele crepuscular al bătrâneţii măreţia unei minţi străine, decât soarele matinal învăpăiat al tinereţii, care colorează totul cu

strălucirea sa, după cum este fapt neîndoios că dragostea credincioasă, profundă şi adevărată a soţiei în vârstă fericeşte mai intens şi mai trainic decât patima dogoritoare a miresei tinere, frumoase şi strălucitoare. Tineretul vede în poezie propria sa nemărginire şi nesfârşire viitoare, care ascunde defectele şi înlocuieşte pierderile. El pune în opera de artă, poetizând, ceea ce trăieşte în propria sa inimă. De aici provine iluzia că opere de valori foarte diferite pot înflăcăra tineretul în acelaşi fel şi că unele produse de prima mărime, dacă nu sunt o oglindire a năzuinţelor tinereţii, nu pot fi înţelese. La bătrâneţe, chiar şi acele imbolduri scânteietoare ale tinereţii, rămase cu mult în urmă, – cum ar fi dorul dragostei dintâi, cu toată întunecarea şi nemărginirea ei, sau beatitudinea dulce şi îmbătătoare a dragostei împărtăşite, sau visurile unor fapte viitoare şi ale unor măreţii viitoare, sau întrezărirea uqei vieţi nesfârşite în perspectivă, sau cea dintâi bâjbâială într-o artă oarecare, – prinse de moşneag în blânda oglindă a amintirii sale, îi dau acestuia mai multă fericire decât tânărului care, în viitoarea vieţii, nu le bagă în seamă, iar de o geană sură s-ar putea să atâme o lacrimă mai binefăcătoare şi uneori chiar mai dureroasă decât scânteia învăpăiată, care, produsă de un simţământ puternic, scapără o clipă în ochii tânărului şi nu lasă nicio urmă. Acum nu mai citesc dedt arareori din scoarţă în scoarţă operele marilor autori, dar le răsfoiesc necontenit şi le voi răsfoi până la capătul vieţii mele. Pe cele ale autorilor mai mărunţi le mai parcurg uneori în întregime, deoarece în pasaje izolate nu sunt prea interesante. Cugetările titanilor literaturii sunt o mare desfătare şi înviorare spirituală; ele mă vor însoţi câte zile mi-au mai rămas de trăit, şi presimt că la poarta neagră a veşniciei îmi voi atirna cununi, împletite parcă din propriii mei trandafiri.

De aceea nici nu îngădui ca vreo carte să fie scoasă din casă, pentru că nu ştiu dacă n-am să am eu însumi nevoie de ea foarte curând. În casă stau toate la dispoziţia oricui doreşte să le folosească. Numai pentru Gustav se face o selecţie, pentru că este încă prea tânăr şi nu poate să cumpănească singur lucrurile. Ce-i drept, n-ar găsi aici nimic întru lotul prost, dar nici n-ar înţelege tot ce e bun, aşa că şi-ar irosi timpul citind ce nu trebuie, sau ar putea să înţeleagă greşit unele lucruri, şi atunci rezultatul ar fi negativ. Lucrul prost, care se pretinde poezie,

este foarte primejdios pentru tineret. În ştiinţă se dă cu mult mai lesne în vileag. În matematică rezidă în prezentare, întrucât nu prea pot exista asemenea lucrări, în care până şi materia să fie greşită; în ştiinţele naturii rezidă atât în prezentare, cât şi în materie, în aceasta din urmă exprimându-se în forma unor afirmaţii îndrăzneţe; numai în aşa-numita filosofie poate fi mai ascuns, la fel ca în poezie, pentru că unele filosofii sunt alcătuite ca poezie şi îşi exercită înrâurirea ca atare; dar în operele de poezie propriu-zisă, lucrul prost se ascunde de sufletul înmugurit al tânăru'. Ui, acesta îşi aşterne asupră-i florile şi poftele proprii, şi absoarbe otrava. O minte limpede, care încă din copilărie s-a deprins cu claritatea, şi o inimă bună, neprihănită, sunt metereze în faţa calităţii proaste şi a imoralităţii operelor poetice, deoarece mintea limpede respinge emfaza găunoasă, iar inima neprihănita refuză imoralitatea. Amândouă, însă, operează numai împotriva lucrului cu certitudine prost. Acolo unde este învăluit în farmec şi amestecat cu ceva pur, este mai suspect ca oriunde, şi acolo trebuie să vină Ln ajutor sfătuitorii şi prietenii din familie, în parte spre a face lumină şi în parte spre a opri din capul locului apropierea răului. Împotriva calităţii proaste a prezentării sau împotriva plictisului nu este nevoie de alt leac decât ele însele. Dumneata eşti încă tânăr, ce-i drept, dar n-nai început să citeşti poeţi atât de tânăr ca cei mai mulţi dintre tinerii noştri, şi ai învăţat atâta ştiinţă, încât socot că ţi se pot da în mână toţi poeţii, fără teama vreunei primejdii, chiar şi cei foarte îndoielnici în meseria lor. Mintea dumitale va şti de bună seamă să aleagă grâul de neghină şi se va lămuri şi mai temeinic tocmai prin această selecţie. Deoarece am vorbit despre ştiinţa înţelepciunii, – pe care, pe meleagurile noastre germane, o mai numim, ca „dragoste de înţelepciune11, cu cuvântul grecesc „filosofie", – trebuie să-ţi spun ceea ce ai observat pesemne şi din alte spuse ale mele, că nu prea mă dau în vânt după ea, când apare în veşmântul ei propriu şi caracteristic. Am parcurs cu bunăvoinţă opere filosofice vechi şi noi, dar m-am îndeletnicit prea mult cu natura, ca să pun mare preţ pe nişte simple speculaţii, ba chiar mi-e şi lehamite de ele. Poate mai discutăm altă dată despre asta. Dacă am învăţat vreodată un dram de înţelepciune, nu l-am învăţat din cărţile de filosofie propriu-zise, şi cel mai puţin din cele noi, – acum nu le mai citesc defel, – ci l-am luat din scrierile poeţilor, sau din

istorie, care mi se pare, la urma urmei, cel mai concret poem.

Când l-am auzit pe amfitrionul meu că vorbeşte astfel, mi-am adus aminte că-l văzusem într-adevăr citind mult. Stătuse adesea pe o laviţă cu o carte, la umbra unui copac, sau, într-un anotimp mai aspru, într-un loc însorit; adesea se plimbase cu una în mină, şi foarte des rămăsese în cabinetul de lectură, şi-şi adusese cărţi şi în camera de lucru. Cu prilejul ultimei noastre călătorii la Sternenhof, luase cu dinsul cărţi, şi cred că am auzit de la Gustav că, la orice drum, ia cu el cărţi în bagaj.

în timpul şederii mele actuale în casa cu trandafiri m-am dus foarte des la bibliotecă, şi aşa cum stătusem altădată în faţa dulapurilor cu lucrări din domeniul ştiinţelor naturii, şi aşa cum luasem atunci câte o carte cu mine în camera de lectură, aşa am stat acum în faţa dulapurilor ’cu opere ale poeţilor, am privit pe rând multe dintre acele cărţi, am luat câte una în cabinetul de lectură sau, cu încuviinţarea amfitrionului meu. În camera mea, şi mi-am însemnat titlul câte uneia în carnetul meu, pentru a mi-o cumpăra când voi ajunge acasă.

. Către sfârşitul şederii mele, când am mai avut câteva zile însorite, am desenat şi am pictat şi unele porţiuni ale frumoaselor pardoseli din casa cu trandafiri. Am făcut asta ca să-i pot duce tatei câteva reproduceri după lucrurile văzute de mine.

Când s-a apropiat sorocul plecării mele, amfitrionul meu mi^a comunicat că ar mai avea ceva de vorbit cu mine, şi mi-a spus:

— Întrucât însăşi firea dumitale te-a smuls, în bună parte, din cercul pe care ţi l-ai trasat în jur, şi întrucât la preocupările dumitale anterioare ai mai adăugat pătrunderea poeziei, după cum chiar şi pictura de peisaje a fost ca o tranziţie în sfera artei, un pas în afara cercului dumitale, dă-mi voie ca, în chip de prieten, care îţi vrea binele, să-ţi spun câteva cuvinte. N-ar strica să-ţi aşezi personalitatea pe o temelie mai largă. Atunci când forţele vitale sunt active concomitent în toate direcţiile sau în multe direcţii, omul, tocmai fiindcă toate forţele sunt active, este mai mulţumit şi mai împlinit decât dacă o singură forţă ţinteşte într-o singură direcţie. Personalitatea este atunci mai lesne maturizată şi consolidată în întregul ei. Năzuinţa îndreptată într-o singură direcţie îi aplică minţii o legătură pe ochi, împiedicând-o să vadă ceea ce se află în apropiere şi ducând-o la nesăbuinţă. Mai târziu, când temelia e pusă, omul

trebuie să se îndrepte din nou spre ţelul unic, dacă vrea să producă ceva de seamă. Atunci nu va mai cădea în unilateralitate. În tinereţe trebuie să te îndeletniceşti cu de toate, ca să fii bun, ca bărbat, abia atunci, pentru o singură îndeletnicire. Nu susţin că ar trebui să pătrundem până la esenţă în toate direcţiile, ca de pildă în toate ştiinţele, aşa cum ai început cândva şi dumneata, căci ar fi o treabă copleşitoare sau chiar ucigătoare, fără să fie măcar posibilă, ci că ar trebui să cercetăm viaţa, aşa cum ne înconjoară ea peste tot, şi să lăsăm ca fenomenele ei să-şi exercite înrâurirea asupra noastră, ca să-şi întipărească urmele, pe nesimţite şi inconştient, fără a le subjuga ştiinţei. În aceasta, socotesc eu, constă cultivarea firească a minţii, spre deosebire de cultivarea ei conştientă. Încetul cu încetul, mintea se adaptează la evenimentele vieţii. Am impresia că ai îmbrăţişat prea de tânăr o singură ramură, întrerupe-o pentru un timp. Ai s-o reiei apoi mai degajat şi mai temeinic. Îndreaptă-ţi atenţia şi spre fenomenele neînsemnate ale vieţii, ba chiar şi spre cele serbede. Pleacă la oraş, caută să pătrunzi ceea ce se petrece acolo, întoarce-te după aceea la noi, la ţară, stai odată o bucată de vreme fără treabă la noi, adică fă ce te îndeamnă clipa şi inima. Ne-am bucura împreună de această casă şi de această grădină, ne-am duce în vizită la megieşul Ingheim, am pleca şi la ceilalţi vecini mai depărtaţi şi am lăsa să se scurgă întâmplările pe lângă noi aşa cum vor ele să se scurgă.

I-am mulţumit pentru observaţii şi i-am spus că şi eu însumi simt ceva asemănător, că mai sunt cam neajutorat în faţa vieţii, că părinţii mei şi prietenii care îmi vor binele trebuie să fie îngăduitori faţă de mine, şi că sunt recunoscător pentru orice sfat. Şi că sunt îndeosebi încântat de invitaţia de a sta mai mult timp în casa lui şi că-i voi da foarte bucuros urmare.

Când a sosit sorocul plecării mele, mi-am împachetat desenele şi tot ce aveam în casa cu trandafiri, mi-am luat un cordial rămas-bun de la bătrân, de la Gustav, de la Eustaţiu, de la Roland, care venise şi el, le-am urat rămas- bun tuturor locuitorilor casei, ai grădinii şi ai fermei, şi am plecat înapoi, în capitală, la ai mei.

Cel dinţii lucru pe care l-am văzut acolo, după cea mai călduroasă şi mai sinceră urare de bun-venit, a fost că tata pusese, vara trecută, să se modifice căsuţa de sticlă şi de lemn

în care erau atimate armele vechi, în jurul căreia se căţăra iedera şi care de fapt alcătuia rezalitul cel mai proeminent al casei, ca un foişor al aripii ei din dreapta, dinspre grădină. O mărise simţitor, dar atât scheletul, cât şi cercevelele, le lăsase în forma lor dinainte, numai că le înlocuise cu altele noi şi le înzestrase cu frumoase decoraţii şi cioplituri. Streaşina fusese confecţionată în stilf medieval, frumos cioplită şi decorată. Iedera se căţăra şi acum pe leaţuri şi se uita pe alocuri înăuntru prin geamuri. Ferestrele nu se mai deschideau în afară şi înăuntru, ca înainte, ci erau glisante. Cea mai mare modificare era însă aceea că tata pusese să se înalţe doi stâlpi, în timp ce înainte cei doi pereţi exteriori fuseseră de sticlă. Aceşti doi stâlpi aveau întocmai dimensiunile trebuitoare pentru ca cele două lambriuri pe care i le adusesem toamna trecută să se potrivească pe ei. Dar lambriurile nu erau încă montate pe stâlpi, deoarece zidăria mai trebuia abia să se usuce, pentru ca lemnul să nu sufere vreo stricăciune. Tata nu-mi împărtăşise decât planul general şi măsurile luate pentru executarea lui. Aşa cum, pe de o parte, mă bucura faptul că tata preţuia atât de mult acea sculptură în lemn, încât, anume cu scopul de a o putea aplica, pusese să se modifice căsuţa, tot astfel mă durea, pe de altă parte, că nu fusesem în stare să descopăr părţile lipsă ale lambriurilor. I-am adus tatei la cunoştinţă strădaniile mele, precum şi mâhnirea pe care mi-o pricinuise insuccesul. El şi mama m-au consolat şi mi-au spus că, şi în forma existentă, totul se prezintă minunat de frumos, că nu trebuie să râvnim cu încăpăţânare ceea ce a dispărut şi nu mai poate fi dobândit, ci că trebuie să ne bucurăm de ceea ce o soartă prielnică ne-a mai păstrat. Căsuţa, a mai spus ea. Va fi o amintire şi, când va fi gata, ori de câte ori ne vom afla în ea, ne va apărea în faţa ochilor epoca în care a fost lucrată sculptura în lemn, şi aceea în care un fiu iubitor a adus-o din munţi ca să-i facă plăcere tatălui său.

Am fost nevoit să mă liniştesc, deşi nu prea bucuros. Mi s-a părut acum că ar fi nespus de frumos dacă lambriurile s-ar întinde de jur împrejur, în interiorul căsuţei, şi dacă deasupra lor. Într-o parte, ar străluci pilaştrii, iar în cealaltă parte ferestrele.

După câteva zile, în care au fost purtate primele convorbiri, aşa cum se întâmplă întotdeauna când un membru al familiei se

întoarce dintr-o călătorie, chiar dacă acea călătorie se repetă an de an, şi întrucât între timp îmi sosiseră şi geamantanele şi lăzile, i-am arătat tatei reproducerile pe care le făcusem după mobilele şi pardoselile din casa cu trandafiri şi de la Sternenhof. Eram foarte curios oe impresie aveau să-i facă. Aşteptasem o duminică în care avea timp şi în care îşi petrecea bucuros, după masa de prânz, o bună bucată de vreme, în mijlocul familiei. Am întins colile pe o masă în faţa lui. La vederea lor, mi s-a părut, – pot să spun, – că e uluit. A privit cu lu- are-aminte planşele, a luat-o pe fiecare de câteva ori în mână, şi'n-a scos, timp îndelungat, niciun cuvânt. Intr-un târziu, impresiile i s-au preschimbat într-o bucurie nedeghizată. A spus că nici nu-mi dau seama ce am făcut, că nici nu-mi dau seama ce valoare au aceste lucruri, că în trecut nu pusesem câtuşi de puţin în lumină, prin cuvinte, frumuseţea şi armonia acestor obiecte, aşa cum făcusem acum prin. Desen şi culoare, chiar dacă amândouă au încă lipsuri. În prima clipă, tata a crezut că mobilele pe care le reprodusesem la Sternenhof sunt cu adevărat vechi, dar după ce i-am atras atenţia că sunt noi, a spus că cel care a întocmit schiţele lor trebuie să fie un om extraordinar, că trebuie să fie nu numai foarte familiarizat cu stilul şi cu alcătuirea mobilelor, ci că trebuie să aibă şi un neobişnuit simţ estetic, ca să aleagă din mulţimea de forme lăsate moştenire, ceea ce alesese. A mai spus că gruparea mobilelor este atât de omogenă, de parcă ar fi fost confecţionate toate într-un singur scop şi într-o singură epocă. Şi că până şi mobilele cu adevărat vechi din casa cu trandafiri sunt de o frumuseţe cum n-a mai văzut niciodată, cu toate că-i erau cunoscute cele mai eminente şi mai vestite colecţii din oraş şi din câteva castele; şi că cele două piese atât de deosebite, ca garderobul cel mare şi biroul-scrin cu delfini, cu greu s-ar mai putea găsi aiurea, şi ar fi vrednice să se afle într-o încăpere imperială.

Pentru a-l caracteriza mai sugestiv pe bărbatul care întocmise schiţele pentru Sternenhof, i-am povestit tatei că am văzut în casa cu trandafiri multe desene arhitecturale şi de alte genuri, înfăţişând obiecte cu mult mai de seamă, acele desene fiind şi executate cu o măiestrie incomparabil mai mare decât cea la care aş fi fost în stare să ajung eu în reproducerile mele. Şi că acele desene fuseseră pentru el ante-proiecte, ca să poată întocmi apoi proiectele propriu-zise.

Am avut impresia că tata nu ia în seamă cuvintele mele, căci punea câte o planşă deoparte, lua o alta ia mină şi o privea.

— Pe cât pot eu judeca după aceste reproduceri, – a spus el, – obiectele vechi pe care le-ai înfăţişat aici sunt nu numai excelente în sine, dar foarte probabil, după cum reiese din desene şi din colorit, sunt şi restaurate foarte judicios. Faţă de ele, colecţia mea este un fleac, şi după aceste planşe îmi dau seama cum trebuie abordată problema, atunci când ai răgazul, cunoştinţele şi mijloacele necesare.

Mi-a părut grozav de bine că-mi trecuse prin minte să reproduc pentru tata aceste lucruri, ca să-şi poată face o idee despre ele, şi m-am bucurat că-l interesează şi că e atât de încântat.

— Două sunt iăile de armat, – s fost de părere mama, – şi anume: poţi să pui să ţi se confecţioneze, după aceste picturi, obiectele înfăţişate, ca să-ţi fie c desfătare permanentă, sau poţi să faci o călătorie la Asperhof şi la Sternenhof şi să le vezi în realitate, ca să te bucuri cât timp le priveşti şi apoi să te încânte în amintire după ce pleci de^acolo.

Tata a răspuns:

— Să pun să se copieze mobilele desenate aici ar fi o nesăbuinţă, pentru că, în primul rând, ar fi nevoie de încuviinţarea proprietarului, şi în al doilea rând, chiar dacă s-ar obţine încuviinţarea, copiile n-ar avea în ochii mei aceeaşi valoare ca originalele. Ar mai fi o soluţie: să se proiecteze după aceste desene, cu încuviinţarea proprietarului, compoziţii noi, şi să fie apoi executate Dar asta presupune o îndemânare cu totul deosebită, de care nu numai că nu mă socotesc în stare, dar pe care nu pot trage nădejde s-o găsesc nici la meseriaşii de specialitate cunoscuţi de mine în oraşul nostru. Şi până la urmă obiectele astfel confecţionate n-ar fi decât tot nişte simple cva-sicopii. Confecţionarea, aşadar, nu merge În ce priveşte cea de-a doua cale a ta, mamă. J voi folosi cu siguranţă, încă de când am auzit povestindu-se despre aceste lucruri mi-am pus în gând să mă duc să le văd; acum. Însă, după ce am privit reproducerile, sunt convins nu numai că voi face cu atât mai neîndoios călătoria, ci şi că o voi face mult mai curând decât credeam.

— Ar fi minunat, – am strigat toţi, aproape Intr-un glas.

Mama a spus:

— Ar fi bine să fixezi deîndată ziua plecării şi să te înţelegi numaidecât cu feciorul tău, ca să te ducă la bătrânul din casa cu trandafiri, bătrânul urmând să te călăuzească şi la Sternenhof.

— Nu mă mai strângeţi cu uşa, – a răspuns el.

— Am spus că mă duc; ajunge. După cum ştiţi, un bărbat care depinde de afacerile sale şi care n-are cum să ghicească ce împrejurări neprevăzute îi vor cere timp şi trudă, nu-şi poate lila angajamente ferme.

Mama îl cunoştea prea bine ca să nu mai stăruie: el ar fi rămas tot la vorba lui. S-a mulţumit cu ceea ce auzise.

Atât ea, cât şi soră-mea, mi-au mulţumit că-i adusesem tatei tablourile care îi făcuseră atâta plăcere.

— Pardoselile trebuie să fie şi ele splendide, – a exclamat el.

— Sunt mult mai frumoase decât se poate vedea din pictară asta aproximativă, – am răspuns eu.

— Penelul meu nu poate încă exprima strălucirea, gingăşia şi fineţea mătăsoasă a fibrelor lemnului, însuşiri atât de preţuite acolo, încât pe acele pardoseli nu e voie de călcat decât în papuci de pâslă.

— Îmi închipui, – a răspuns el, – îmi închipui.

După aceea am fost nevoit să-i numesc toate esenţele indicate pe planşe prin culori şi din care erau alcătuite obiectele înfăţişate. De altfel, pe cele mai multe le-a recunoscut, ceea ce m-a bucurat, deoarece era o dovadă că redasem cu fidelitate culorile. Dintre cele pe care nu le-a recunoscut m-am priceput să le numesc absolut corect aproape pe toate.

S-a minunat iar şi iar, şi a căutat să-şi închipuie aievea obiectele.

Mama şi soră-mea m-au întrebat dacă munca aceasta mi-a răpit mult timp şi dacă nu m-a surmenat.

Am răspuns că, de dragul scopului urmărit, am fost foarte silitor, că la început a mers mai greu şi că încetul cu încetul m-am deprins, încât pe urmă am înaintat mult mai repede decât mă aşteptam. Iar în ceea ce priveşte surmenajul, l-am resimţit, bineînţeles, la început, dar după ce lucrurile au prins să se limpezească, după ce am luat avânt, după ce am mai înregistrat iă-colo câte o reuşită, şi mai cu seamă după ce, prin precizia redării unor esenţe, culoarea a început parcă să-mi vină de la sine în pensulă, s-a instalat curând spontaneitatea şi, cu timpul, s-a adăugat şi plăcerea.

După aceste cuvinte, tata mi-a semnalat şi câteva greşeli, pe care le săvârşisem în lucrările mele, şi mi-a explicat cum aş putea să le evit, dacă ar fi să mai pictez altă dată asemenea lucruri. Întrucât avea tablouri şi întrucât se îndeletnicise ani în şir cu ele, i se formase desigur simţul critic în materie de pictură, şi am recunoscut că tot ce spusese fusese absolut just, dar totodată m-am socotit şi în stare să-mi îndrept greşelile în viitor.

După greşeli, tata a trecut la însuşirile pozitive ale lucrărilor mele şi a spus că, judecind după desenele unor capete, pe care le făcusem cu câtva timp în urmă, nu s-ar fi aşteptat să pot executa în culori de ulei ceva atât de reuşit.

Acea după-amiază de duminică ia fost foarte agreabilă.

Vorbele bune pe care mi le-a spus soră-mea, îndeosebi în acea după-amiază, au însemnat pentru mine o răsplată mai frumoasă decât dacă un cunoscător ar fi spus că planşele mele sunt excelente, şi lauda mamei, că mă girodisem la tata şi la casa părintească şi că, din dragoste pentru ai mei, ca să le fac plăcere. Îndeplinisem o muncă anevoioasă, a stârnit în mine simţămintele cele mai duioase, iar atunci când şi tata, cu câteva cuvinte alese, mi-a mulţumit şi mi-a spus că n-are să uite această gingăşie sufletească, nu mi-am putut stăpâni lacrimile decât cu un mare efort.

I-am dăruit toate planşele în deplină proprietate, iar el le-a inclus în colecţia sa de curiozităţi.

A doua zi am despachetat ţiterele, le-am aşezat pe amândouă în faţa soră-mi şi am pus-o să aleagă dacă doreşte s-o primească în dar pe a mea sau pe cea nou cumpărată. Ea a ales-o pe cea nouă, care i-a făcut foarte mare plăcere. I-am arătat şi bucăţile pe care mi le însemnasem după cum le cârîtase dascălul meu de la munte, şi i le-am lăsat în camera ei, ca să poată pune pe cineva să i le copieze, şi ca să înceapă, cu ajutorul lor, să exerseze. I-am făgăduit să-i fiu la iarnă dascăl în această artă.

După câtva timp am scos la iveală picturile mele cu peisaje alpine. Până atunci nu avusesem curajul să le arăt, dar până la urmă am simţit mustrări de cuget prea amare, că păstrez secrete faţă de ai mei. Alesesem tot o după-amiază de duminică. M-am uitat uimit în ochii tatei când. După ce a privit planşele, a spv. S acelaşi lucru pe care îl spuseseră amfitrionul

meu în casa cu trandafiri şi apoi

Eustaţiu. Critica acestor doi nu mă mirase, deoarece îi socoteam cunoscători şi deoarece erau munteni. Tata, însă. Cu toate că avea tablouri, era neguţător şi nu zăbovise niciodată mai multă vreme la munte; asta a făcut să-mi sporească şi mai mult respectul ce i-l purtam. Mi-a semnalat locurile în care ştirbisem adevărul şi mi-a explicat cum ar fi trebuit să fie pictate. I-am înţeles pe loc explicaţiile. Ceea ce a lăudat şi a găsit că e corect mi-a plăcut apoi şi mie însumi de două ori mai mult.

Am fost nevoit să-i arăt Clotildei încă o dată planşele, *şi* numai cu ea singură în camera ei. Mi-a cerut să-i explic aproape totul. Nu fusese niciodată pe munţi mai înalţi sau pe cei primitivi; voia să vadă cum sunt alcătuite aceste lucruri, care îi stârniseră grozav curiozitatea. Deşi picturile mele nu erau opere de artă, aşa cum mi-am dat acum din ce în ce mai bine seama, ele aveau totuşi o calitate, pe care am remarcat-o abia mai târziu, şi anume că nu urmărisem, ca un artist, fidelitatea absolută, sau un efect armonios, sau să aplic reguli şcolăreşti, ci, fără nicio deprindere preconceputâ, mă dăruisem lucrurilor şi căutasem să le înfăţişez aşa cum le vedeam. În felul acesta, tablourile câştigaseră în naturaleţea detaliilor tot ceea ce pierduseră ca omogenitate şi catifelare, şi îi dă- ruiaU profanului, ca şi celui care nu văzuse niciodată munţii, o imagine mai apropiată decât picturile frumoase şi artistice, afară numai dacă acestea nu se numărau printre cele mai desăvârşite, care dezvăluie fireşte, în cea mai mare măsură, şi adevărul. De aceea Clotilda mi-a spus, printr-un fel de presimţire inconştientă, că acum ştie cum arată munţii, ceea ce n-ar fi aflat dintr-un mare număr de tablouri bune. Şi-a manifestat şi dorinţa de a putea vedea cândva ea însăşi munţii înalţi, şi a spus că, atunci când tata va întreprinde călătoria spre casa cu trandafiri şi spre Sternenhof şi va vizita cu acest prilej şi munţii, are să-l roage s-o ia cu el. I-am povestit atunci o mul- | ţime de lucruri despre munţi, i-am descris splendoarea şi; măreţia lor, i-am adus la cunoştinţă multe particularităţi ale lor şi i-am povestit mai amănunţit ca de obicei diferitele mele călătorii prin munţi şi tot ce făcusem acolo. Nu mai^ vorbisem niciodată atât de mult cu ea despre munţi. După această povestire mi-a cerut s-o învăţ să facă şi ea desene şi tablouri ca cele din faţa ei. A spus că are să-şi facă rost de culori

şi de toate celelalte A spus că are să-şi facă rost de culori şi de toate celelalte materiale şi ustensile de trebuinţă. Deoarece oricum desena destul de bine, treaba nu era chiar atât de anevoioasă pe dt păruse la prima vedere. I-am făgăduit ajutorul meu, dacă părinţii vor fi de acord.

După câtva timp i-am întrebat pe părinţi. În linii mari n-au avut nimic împotrivă, numai că mama a cerut categoric ca aceste lucrări să nu fie decât preocupări secundare, distracţii, nu îndeletniciri principale, deoarece îndatorirea de căpetenie a femeii este casa ei, iar lucrurile acestea, deşi pot foarte bine să ţină de casă, totuşi, dacă sunt practicate unilateral sau chiar cu patimă, mai degrabă subminează casa, decât ajută să fie clădită. Clotilda este însă destul de coaptă încât să dea toată atenţia viitoarei ei meniri.

Noi am înţeles toate acestea şi am făgăduit să evităm orice exagerare.

Au fost procurate toate cele trebuincioase şi ne-am început munca, după programul aprobat de părinţi.

Soră-mea a vrut să înveţe de la mine şi spaniola. Eu continuasem acest studiu şi, deoarece i-o luasem înainte, i-am devenit profesor şi la spaniolă, pentru care mama şi-a dat învoirea cu aceeaşi îngrădire ca şi jjentru pictura de peisaje. Am avut aşadar în casa noastră, în acest an, mai multe treburi dedt altădată.

Mi-a părut neşpus de bine, în toamna aceea, că nici tata, nici mama, n-au întrebat mai îndeaproape de amfitrionul meu. Fie că, potrivit celor povestite de mine, aveau încredere deplină în el, fie că nu voiau să se amestece prea mult, ca să nu-mi stânjenească libertatea de mişcare.

Cu toate treburile domestice, odată cu apropierea iernii am început totuşi să duc oarecum o altă viaţă decât cea pe care o dusesem până acum, şi anume una mai variată. Mai înainte nu vizitasem dedt acele cercuri din oraş, în care fuseseră invitaţi părinţii mei sau în care fusesem eu

— Atras de prieteni Aceste cercuri erau alcătuite în cea mai mare parte de oameni dintr-o categorie socială asemănătoare cu cea a tatălui meu. Acum simţeam în mine im- boldul de a cunoaşte şi moravurile şi uzanţele, ca şi vederile şi părerile, unor oameni aflaţi pe trepte mai înalte ale societăţii. Întâmplarea mi-a dat, ici şi colo, prilejul respectiv, şi uneori am

căutat şi eu însumi asemenea prilejuri. Se întâmpla să-mi fac relaţii şi uneori să le şi pot cultiva în continuare. Am făcut cunoştinţă cu persoane din înalta nobilime, am observat cum se mişcă şi cum vorbesc unii cu alţii, şi cum se comportă faţă de cei care nu sunt de-o seamă cu ei.

în oraşul nostru locuia o bătrână prinţesă văduvă, al • cărei soţ, răposat prea devreme, fusese generalisim în ultimele războaie mari. Ea îl însoţise adesea pe câmpul de luptă şi aflase acolo ce este strategia şi tactica militară, colindase cele mai mari oraşe ale Europei şi făcuse cunoştinţă cu oameni care aveau în mână pâinea şi cuţitul În întreg cuprinsul continentului, citise ceea ce scriseseră «ei mai eminenţi bărbaţi şi cele mai eminente femei, în opere literare sau critice şi în parte în ştiinţele care îi erau accesibile, şi admirase tot ceea ce creaseră mai de seamă artele. Pe vremuri fusese una din cele mai extraordinare frumuseţi ale cercurilor înalte, şi acum încă foarte anevoie îţi puteai închipui ceva mai fermecător decât trăsăturile calde, inteligente şi prietenoase ale chipului ei. Un bărbat, care se îndeletnicea mult cu tablourile şi cu judecarea lor şi care se afla adeseori în preajma prinţesei, a spus odată că numai Rembrandt ar fi fost în stare să picteze tonurile fine şi nuanţele artistice ale chipului ei. Îşi avea acum locuinţa la limita estică a oraşului interior, ca să primească din plin soarele de dimineaţă în camere şi să aibă vedere liberă spre verdele proaspăt al zonei de centură şi spre suburbanele din depărtare. Feciorii ei în floarea vârstei, aflaţi în înalte funcţii militare,

’ o vizitau aici pe bătrâna şi venerabila lor mamă, ori de câte ori slujba le îngăduia prezenţa în oraş, şi ori de câte

1 ori găseau, în timpul unei asemenea prezenţe, o clipă de răgaz. Nepoţi frumoşi şi nepoate frumoase intrau şi ieşeau în şi din casa ei, şi mulţi alţi membri ai numeroasei ei familii erau văzuţi în camerele ei. Dar recrearea sau încordarea spirituală, —: um vrem s-o luăm, – rămăsese o; nevoie pentru ea. Voia nu numai să afle ce se mai produce astăzi în toate domeniile spiritului, iar dacă vreo operă dobândea faimă şi făcea vilvâ, să şi bată la poarta ei, ca să vadă dacă poate să intre; dar mai lua adesea în mână şi câte o carte a unor autori care îi plăcuseră în tinereţea ei şi care fuseseră vestiţi pe atunci, o parcurgea, şi verifica dacă ar mai face şi azi, în acelaşi fel, numeroasele însemnări şi observaţii înscrise de ea cândva pe

margine cu creiottul roşu, sau dacă ar pune altele în locul lor; ba chiar aborda şi opere din trecutul cel mai depărtat, pe care azi oamenii doar le citează, nu le mai citesc, afară numai dacă sunt savanţi; voia să afle ce cuprind, iar dacă îi plăceau le mai recitea din când în când. Ţinea să fie informată în permanenţă cu privire la situaţia diferitelor state şi popoare. De aceea primea scrisori de la unele rude şi cunoştinţe, iar pe masa ei trebuia să găsească gazetele cele mai importante. Dar deoarece la vârstă ei, cu toate că vederea nu-i slăbise prea mult, cititul multe ore pe zi i-ar fi putut deveni anevoios, avea o lectoră, care îi citea cu glas tare o parte, şi anume cea mai mare, a materialului. Această lectoră nu era însă o simplă lectoră, ci mai. Degrabă o doamnă de companie, care se întreţinea cu prinţesa despre cele citite şi care avea o asemenea cultură, încât era În stare să alimenteze mintea bătrânei, după cum şi ea primea hrană din mintea ei. Potrivit părerii unor bărbaţi, care pot vorbi despre astfel de lucruri, doamna de companie era extraordinar de înzestrată: era în stare să asimileze orice lucru măreţ şi apoi să-l exteriorizeze, după cum şi propriile ei creaţii, spre care se lăsa din când în când îmboldită, se numărau. Printre cele mai remarcabile ale vremii. Stătea în permanenţă în preajma prinţesei, chiar dacă aceasta pleca, vara, la o moşie, situată într-un ţinut depărţat al imperiului şi care era reşedinţa ei îndrăgită, sau când făcea o călătorie, sau când rămânea câtva timp intr-un loc pitoresc din munţii noştri.

Atunci când se afla în oraş, prinţesa reunea în unele seri în jurul ei un mic cerc, în care fie că se citea câte ceva cu glas tare, fie că se discuta despre chestiuni ştiinţifice, sau sociale, sau politice, sau artistice. Reuniunile aveau loc regulat în aceeaşi zi a săptămânii, ajunseseră cunoscute în oraş, erau foarte apreciate sau zeflemisite, în funcţie de cel ce le judeca, aveau căutare, şi erau alcătuite uneori din personalităţi foarte înalte. La aceste reuniuni ml se îngăduise să iau parte. Prinţesa mă întâlnise de câteva ori, odată fusese vorba despre ştiinţa mea, s-a arătat foarte curioasă să afle ce se ştie din istoria formării pământului şi pe baza căror da’te i s-au formulat concluziile, şi mă atrăsese în cercul ei. La reuniuni, când mă aflam în salonul ei, ascultam cu luare aminte, şi vorbeam puţin, de obicei numai atunci când eram întrebat. Prinţesa, într-o

rochie de mătase neagră sau cenuşie, – culori mai deschise nu purta niciodată. — stătea în fotoliul ei tapisat, cu un taburet sub picioare. Lampa avea înspre ea un abajur verde şi, când se făcea lectură, îşi revărsa lumina în «direcţia persoanei care citea cu glas tare. Ceilalţi stăteau comod în jur. De cele mai multe ori se alcătuia de la sine un fel de cerc. Toţi ascultau, cufundaţi în adâncă tăcere, ceea ce se citea, şi luau parte cu aprindere la discuţiile care urmau lecturii, sau care, atunci când nu se făcea lectură, umpleau întreaga seară. Prinţesa se pricepea să le imprime un curs plin de însufleţire şi de profunzime. Părea că tot ceea ce bărbaţii cei mai eminenţi vorbeau în prezenţa ei fusese inspirat de ea şi că cel mai mare talent al ei era să scoată la iveală ceea ce mocnea în alţii. În acest timp îşi ţinea înfundat în fotoliu, în chipul cel mai atrăgător, trupul extrem de firav şi, cu toate că ajunsese la o vârstă foarte înaintată, îi mai impresiona încă, prin frumuseţea ei captivantă, pe toţi cei de faţă. Uneori, când simţea un imbold lăuntric, se scula în picioare, se ţinea de fotoliu şi le vorbea musafirilor cu glasul ei limpede, gingaş şi melodios.

în saloanele prinţesei am făcut cunoştinţă cu diferite persoane. Uneori ne vorbea acolo un artist de prestigiu, alteori un om de stat, iniţiat în cele mai importante probleme ale ţării noastre, sau o altă personalitate de seamă, sau stâlpii şi comandanţii bravei noastre oştiri. Am auzit; la prinţesă aforisme, pe care am vrut să le reţin, şi de» * aceea mi le-am însemnat, ca să-mi devină un bun inalienabil. Mărturisesc că n-am intrat niciodată fără o oare-». Care stânjeneală în salonul cu pereţii zugrăviţi în albastru, cu mobile de un albastru închis şi cu vreo câteva tablouri, dintre care mă atrăgea mai cu seamă cel ce înfăţişa cona- cui ei, şi mărturisesc că n-am ieşit niciodată din acel salon fără un simţământ de tihnă şi de satisfacţie. Simţeam că acele seri sunt de mare însemnătate pentru mine, că prefigurează un viitor.

În afară de acei oameni excepţionali, am făcut cunoştinţă la prinţesă şi cu alte personalităţi ale marii nobilimi a imperiului nostru, am intrat uneori în contact cu cercurile lor şi le-am aflat felul de a fi, modul de viaţă şi obiceiurile.

Pe lângă aceste pături ale societăţii, am frecventat şi altele. Se afla în oraş un loc public, vizitat îndeosebi de artişti de tot felul, care stăteau acolo la taifas, luau câte o gustare, citeau

ziare sau se distrau cu exerciţii fizice. Locul acela îl vizitam cu plăcere. Veneau acolo fel de fel de oameni: câte un actor al Teatrului Imperial sau al Operei, sau un pictor, al cărui nume era pe atunci foarte preţuit, sau muzicieni, atât interpreţi, cât şi compozitori, sau sculptori, şi arhitecţi, dar mai cu seamă scriitori şi poeţi, iar printre ei se găseau şi conducători şi colaboratori ai unor ziare. Mai frecventau localul şi unii înalţi slujbaşi de s at, j tirgoveţi, negustori, şi în general oameni care se interesau de arte şi de ştiinţe şi aveau relaţii cu cercurile respective. Cu toate că, de fapt, acolo domnea o voioşie spontană, cu toate că păreau să precumpănească numai exerciţiile fizice şi în plus jocul de şah, se înfiripau totuşi şi discuţii şi, aşa cum era de aşteptat de la asemenea bărbaţi, discuţii foarte însufleţite, care constituiau, în fond, elementul principal. Aici puteai cunoaşte, în cuvinte simple, mintea profundă a unuia, sau cea calmă a altuia, care despică orice chestiune şi o desface în părţile ei componente, sau cea vioaie,: care trece peste tot şi toate, sau cea frivolă, care ia totul n deridere, sau cea ale cărei deprinderi sunt ele însele cam suspecte. Se întâmpla adeseori ca numai un cuvânt, sau o glumă, să prilejuiască. Tragerea unor concluzii. În pofida timidităţii mele, care mă ţinea departe, am intrat totuşi şi eu în vorbă uneori şi am făcut cunoştinţă cu unii vizitatori ai localului. Nici manierele şi gesturile lor, care ie obicei contează, nu mi s-au părut indiferente.

Am frecventat cu plăcere în iarna aceea şi unele locuri în care se adună oameni mulţi, ca să se distreze. Aco’ i aveam posibilitatea să văd, ca pe un tot, înfăţişarea lor, firea lor şi felul lor de a fi. Mă duceam de preferinţă acolo unde se aduna poporul propriu-zis, cum i se spune acum adesea, spre deosebire de aşa-numita pătură cultă. Cei cărora li se spune culţi sunt aproape peste tot la fel; poporul însă, aşa cum l-am cunoscut în drumeţiile mele, este autentic, şi are datinile şi obiceiurile lui.

Am audiat concertele bune, am continuat să vizitez Teatrul Imperial, am mers acum şi la Operă, şi am ascultat şi unele conferinţe ştiinţifice publice, am mai vizitat şi unele colecţii de artă şi de cărţi, dar mai cu seamă, pentru desăvârşirea propriilor mele lucrări viitoare, galeriile de pictură.

Continuam să mă întâlnesc cu noul meu prieten, fiul giuvaiergiului. Am început cu el la un moment dat un şir de lecţii

despre pietrele preţioase şi despre perle. Au fost fixate două zile săptămânal, în care, la o anumită oră, când era liber, mă duceam la el şi rămâneam cât îi îngăduia lui timpuL M-a iniţiat mai întâi în cunoaşterea tuturor acelor minerale cărora li se spune pietre preţioase sau nestemate şi care sunt folosite cu precădere drept podoabe. Mi-a arătat şi toate soiurile de perle. Pe urmă mi-a explicat cum se pot recunoaşte giuvaierurile veritabile şi cum pot fi deosebite de cele false. De abia mai târziu a trecut la caracteristicile celor frumoase şi ale celor mai puţin frumoase. La aceste lecţii mi-au fost de mare ajutor cunoştinţele mele în ştiinţele naturii, ba chiar am fost în stare să extind, prin amănunte din specialitatea mea, cunoştinţele prietenului meu, mai cu seamă în ceea ce priveşte transparenţa pietrelor preţioase, dubla refracţie şi aşa-numita polarizare a luminii. Dar tot nu m-am încumetat încă să vorbesc cu el despre montarea uzuală a pietrelor scumpe şi să-i împărtăşesc ideile mele în această privinţă.

Pe lângă treburile mele propriu-zise am continuat să-i dau lecţii soră-mi. La pictură mai întâmpina încă greutăţi mult mai mari dedt mine, pentru că, pe de o parte, era mai puţin deprindă şi, pe de altă parte, pentru că nu văzuse tablourile originale, d avea în faţa ei numai nişte copii relativ proaste. La ţiteră, lucrurile au mers mult mai bine. Am devenit în acel an un dascăl mai priceput decât fusesem în cel precedent şi, după ceea ce învăţasem eu însumi, mai bun chiar dedt imul din oraş, cu toate că cei din oraş ştiu să învingă greutăţile, a căror depăşire ne-ar fi fost cu neputinţă mie şi Clotildei. Dar după părerea pe care mi-o formasem în munţi, nu asta conta, aşa că am ajuns să învăţăm unul de la celălalt şi am petrecut multe ceasuri plăcute şi însufleţite în tovărăşia ţiterei..

Până la urmă am fost. Nevoit să-i dau Clotildei şi lecţii de spaniolă. Deoarece eram tot timpul cu câţiva paşi înaintea ei, am putut să-i fiu dascăl cel puţin în ceea ce priveşte cunoştinţele elementare. Ce ar mai fi fost de făcut după aceea, rămânea de văzut.

Aşa a trecut iama, şi am rămas atunci la ai mei, la oraş, până către sfârşitul primăverii.

2. APROPIEREA

Cu toate că aproape toată iama fusese vorba ca în primăvara următoare tata să mă însoţească în munţi şi să-l viziteze cu

acest prilej pe bătrânul din casa cu trandafiri, ca să-i vadă obiectele rare şi cele de preţ, totuşi, când a sosit primăvara, n-a găsit răgazul necesar ca să se desprindă de treburile sale, încât am fost nevoit, ca şi în anii precedenţi, să plec singur la drum.

Când am ajuns la amfitrionul meu, prima grijă a fost să-i vorbesc despre lambriuri. Nu-i pomenisem până atunci de ele, pentru că nu le socotisem prea importante. I-am povestit că le găsisem şi le cumpărasem la Lautertal, şi că sunt alcătuite din figuri şi decoraţii, cioplite în lemn. Şi că tata, căruia i le adusesem, se bucurase mult cu ele – nu numai că le primise cu deosebită încântare, dar mai şi transformase o parte a unui pavilion al casei noastre, ca să le poată monta acolo în mod adecvat. Şi că acest din urmă amănunt mi-a dovedit cât de mult ţine tata la asemenea lucruri, ceea ce m-a determinat să cercetez mai îndeaproape, ca să văd dacă nu pot să dau de completările lambrfurilor, căci ceea ce are tata nu sunt decât nişte fragmente, şi anume două îmbrăcăminţi de pilaştri, iar restul lipseşte. I-am spus că am mai întreprins cercetări, şi cât se poate de temeinice, aşa cred; dar că vreau să le continui şi încerc să găsesc şi alte căi şi mijloace ca să-mi ating ţelul, dacă resturile lambriurilor se mal află pe undeva, sau să dobândesc certitudinea absolută că ceea ce caut nu mai există. I-am descris amfitrionului meu lam- briurile, în măsura în care m-a ajutat memoria, şi i-am adus la cunoştinţă locul şi împrejurările descoperirii. Nu i-am ascuns că fac asta ca să-mi dea un sfat, cam cum să procedez în continuare, căci este vorba de un obiect care îl preocupă îndeaproape pe tatăl meu. I-am spus că mă străduiesc să dau de aceste lucruri nu neapărat pentru că sunt frumoase, cu toate că şi asta ar putea constitui un imbold în sine, ci mai cu seamă pentru că ele îi aduc bucurie tatei, care, cu cât îmbătrâneşte, cu atât mai mult se închide într-un spaţiu restrâns, biroul lui şi casa lui devin încetul cu încetul întreaga sa lume, se preocupă acum mai ales de operele de artă şi de cărţi, iar înrâurirea acestor lucruri asupra lui sporeşte odată cu anii. În primele zile, abia s-a putut dezlipi de sculptura aceea în lemn, i-a privit cu de-amănuntul toate părţile alcătuitoare, şi până la Urmă s-a familiarizat într-atâta cu ea, de parcă ar fi fost de faţă la executarea ei. De aceea vreau să procedez în aşa fel, încât să nu ajung în situaţia de a fi nevoit să-mi fac un reproş, că în cercetările mele mi-ar fi scăpat ceva. Deocamdată, bineînţeles,

cercetările ri-au dat roade.

Amfitrionul meu mi-a mai pus câteva întrebări în legătură cu anumite părţi ale lucrării şi cu descoperirea ei, ca să afle unele date pe care nu i le comunicasem, sau care îi rămăseseră nelămurite, şi m-a pus să-i descriu încă o dată, în cele mai mici amănunte, locurile unde făcusem descoperirea. După aceea mi-a spus să-i trimit fără întâr- ziere tatălui meu o scrisoare şi să-l rog să măsoare cu precizie dimensiunile exterioare şi interioare ale sculpturii în lemn şi să mi le comunice. Am înţeles pe loc rostul acestei operaţii şi m-am ruşinat că nu-mi dăduse mie însumi prin minte s-o fac. Amfitrionul meu mi-a mai spus că deocamdată are să-i scrie lui Roland, ca să-i expună problema, iar ulterior, după ce vor fi sosit dimensiunile, are să i le trimită şi lui. Totodată are să le ceară reprezentanţilor săi din acel ţinut să se ocupe şi ei de problemă. Dacă obiectul căutat poate fi găsit, Roland ar fi totuşi cel mai nimerit colaborator, dar şi ceilalţi oameni, la care avea de gând să mai facă apel, îşi dovediseră cu prisosinţă iscusinţa şi ei, în cele mai felurite împrejurări.

I-am mulţumit în chipul cel mai îndatoritor amfitrionului meu pentru bunăvoinţă şi i-am făgăduit să nu neglijez nimic.

În dimineaţa următoare, un curier a dus la cel mai apropiat oficiu poştal scrisoarea mea către tata şi scrisorile amfitrionului meu către Roland şi către ceilalţi. Amfitrionul meu trebuie să fi scris până noaptea târziu, deoarece curierul luase un maldăr întreg de scrisori. Pe mine, această bunăvoinţă m-a mişcat peste măsură, pentru că nu ştiam prin ce mă făcusem vrednic de ea.

Se înţelege de la sine că în primele zile ale şederii mele în casa cu trandafiri am1 vizitat toate locurile pe care le îndrăgisem.

În camera de desen a lui Eustaţiu am găsit masa cu instrumente muzicale terminată. Nu trecuse decât puţină vreme de la terminarea ei, de aceea se mai afla acolo. N-aş fi bănuit că lucrarea pe care o văzusem la începutul restaurării sale se va înfăţişa astfel atunci când va fi gata. În timpul din urmă văzusem o sumedenie de tablouri, de statui, de desene şi de alte opere de artă şi făcusem şi eu însumi astfel de lucruri, aşa că puteam să mă socotesc în stare de o modestă părere, dar dacă n-aş fi ştiut că scheletul mesei fusese făcut din nou, nu mi-aş fi dat seama niciodată, atât de bine se armoniza cu blatul, ca

structură, ca manieră şi chiar şi la culoarea lemnului. Întreaga lucrare era pură ca stil şi superbă ca înfăţişare. Culorile diferitelor esenţe folosite la decoraţie, la frunziş, la fructe şi la instrumentele muzicale ieşeau puternic şi bine conturat în evidenţă. Până şi proporţiile greşite dintre diferitele instrumente muzicale, bunăoară dintre flaut, vioară şi tobă, care, la prima mea vizită în atelierul de tâmplărie, îmi displăcuseră, mi s-au părut acum naive şi ca atare atrăgătoare, încât blatul mi-a plăfcut mai mult decât dacă ar fi fost întru totul fără greşeli sau dacă ar fi fost făcut după concepţii artistice moderne. L-am întrebat pe Eustaţiu unde urma să fie plasată masa. N-a putut să-mi spună. Nu se comunicase nimic în această privinţă, dacă Va rămâne în casă sau dacă va fi trimisă în altă parte. Acum rămâne aici, pentru ca uscarea să se poată face trep- tat, aşa cum se cere la orice mobilă nou confecţionată, ca să nu sufere vreo stricăciune. Cele mai multe dintre obiectele confecţionate din nou sau recondiţionate au rămas în acest scop în camera de desen, dacă au avut loc acolo. Am mai privit câtva timp masa şi am trecut apoi la alte obiecte.

M-am dus în vizită şi la soţii grădinari, la oamenii de la fermă, la lucrătorii din grădină, la slujitorii casei şi la câţiva vecini, la care fusesem mai des înainte şi pe care îi cunoscusem mai îndeaproape.

Cu toate că, potrivit sfatului şi invitaţiei amfitrionului meu, mă hotărâsem să-mi las baltă, în acest an, preocupările profesionale şi să petrec o parte a verii în casa cu trandafiri, lăsându-mă în voia toanelor de moment, n-am avut destulă voinţă ca să nu fac absolut nimic, ceea ce ar fi însemnat pentru mine cel mai mare chin, ci m-am lăsat călăuzit, în acţiunile mele, de plăcere şi de împrejurări. Amfitrionul meu îmi rezervase aceleaşi două camere pe care le ocupasem şi până acum, şi era bucuros că aveam de gând să-i urmez sfatul şi să-mi îndrept atenţia şi în altă direcţie; nu numai tot timpul unilateral spre lucrările mele, şi că odată şi odată aveam să ajung la o conştiinţă mai cuprinzătoare dedt până acum. Adusesem cu mine o mulţime de cărţi şi de scrieri, aveam la mine toate ustensilele trebuitoare pentru pictura în ulei, şi-mi mai pusesem în bagaj, din prevedere, şi o seamă de unelte pentru măsurători şi pentru alte operaţii tehnice.

Dacă de la casa cu trandafiri o iei spre miazănoapte peste

colina cu cireşul cel falnic, ajungi pe pajiştea unde curge pârâul cu arini, de unde îşi procură amfitrionul meu splendidul material lemnos pe care îl foloseşte, pe lângă celelalte esenţe, la lucrările sale de tâmplărie. Fuseserăm adesea la acest pârâu şi ne plimbaserăm pe malurile lui. Izvora dintr-o dumbravă, în care amfitrionul meu pusese să se execute nişte iezături, ca să ocrotească de inundaţii pajiştea şi să împiedice învolburarea pârâului. În dumbravă se afla un heleşteu măricel, de fapt un mic lac, în- trucât nu era artificial, ci luase naştere mai mult de la sine. Nu se făcuseră decât mici intervenţii, ca să nu se producă înnămoliri pe maluri şi inundaţii la vărsare. Apa acestui bazin de pădure este atât de limpede, încât, deşi destul de adânc, i se mai pot zări toate pietrele pestriţe de pe fund, numai că par colorate într-un albastru-verzui, ca în toate apele care curg din Alpii noştri calcaroşi sau în apropierea lor. În jurul acestei ape, rămurişul este atât de des, încât nu se poate vedea nicio piatră şi cu greu un mal, ci ramurile par să se înalţe chiar din apă. Copacii din preajmă sunt în parte conifere, care, cu aspectul lor grav, întrerup pe alocuri voioşia crengilor, frunzelor şi coroanelor foioaselor, care alcătuiesc majoritatea. Se găsesc aici mai cu seamă arini, arţari, fagi, mesteceni şi frasini. Printre trunchiuri proliferează mărăcinişul. Pârâul de pe pajiştea cu arini a amfitrionului meu îşi datorează lacului existenţa, dar întrucât acesta trăieşte de pe urma unor izvoare, pârâul scurs din el este adesea atât de uscat, încât poţi să calci pe bolovanii lui proeminenţi peste nivelul apei, fără să-ţi uzi pingelele. Acolo unde pârâul iese din lac a fost durată o colibă, a cărei principală menire este ca în ea să se poată dezbrăca cei care vor să facă baie în lac. Fundul lacului, cu frumosul lui prundiş, coboară atât de lin, încât poţi să înaintezi relativ departe şi să te desfeţi cu apa învolburată, fără să pierzi fundul. Această parte a lacului este foarte adecvată şi pentru învăţarea înotului, deoarece pretutindeni ajungi cu tălpile la fund şi te poţi deda mai degajat exerciţiilor. Mai departe începe domeniul celor care sunt pe deplin stăpâni pe braţele şi mişcările lor. Gustav se ducea vara aproape la fiecare două zile la lac, împreună cu Eustaţiu sau cu altcineva, sau uneori chiar şi cu amfitrionul meu, ca să înoate. Această activitate, ca şi celelalte exerciţii fizice care îi fuseseră puse în program în casa cu trandafiri, păreau să-i facă multă plăcere. Amfitrionul meu ţinea foarte mult la exerciţiile fizice,

deoarece, după cum spunea-el, sunt neapărat necesare dezvoltării şi sănătăţii trupului. Lăuda foarte mult aceste exerciţii la greci şi la romani, popoare pe care le preţuia în mod deosebit. Este la mintea cocoşului, obişnuia el să spună, că după cum boala trupului face ca mintea să ajungă altceva decât este într-un trup sănătos, tot astfel un trup vânjos şi bine dezvoltat este temelia a tot ce înseamnă destoinicie şi dârzenie. La vechii romani, o bună parte a ascensiunii lor iniţiale şi apoi a succeselor lor în decursul istoriei trebuie căutată în îngrijirea şi dezvoltarea trupului lor. De aceea şi ascensiunea lor a ţinut numai atât cât a ţinut practicarea raţională a exerciţiilor fizice. În şcolile modeme se neglijează prea mult această disciplină, care la noi ar fi cu atât mai necesară, cu cât, din pricina înghesuirii elevilor în odăiţe jilave şi supraîncălzite, apar boli necunoscute şederii în aer liber. De aceea nici capacitatea spirituală a elevilor din epoca modernă nu se dezvoltă aşa cum ar trebui şi aşa cum se dezvoltă la copiii care colindă pădurea şi câmpiile. De aici provine, în parte, sărbezeala şi indolenţa vremii noastre. Acum, având mult timp liber, m-am dus foarte des cu Gustav în pădurice, şi întrucât sunt un bun înotător, flăcăul a văzut în mine un model şi, căutând să-l egaleze, şi-a dezvoltat mlădierea şi rezistenţa mai bine decât şi le-ar fi putut dezvolta înotând singur.

Gustav începuse să mă îndrăgească din ce în ce mai mult. Cred că, aşa cum îmi închipuisem încă mai înainte, asta se datora în primul rând faptului că eram de vârste apropiate. Şi cred că se mai adăuga şi faptul că eu, care fusesem crescut în izolare şi departe de lume, mai păstrasem poate timp de mulţi ani şi poate mult mai pregnant caracteristicile copilăriei decât alţii de o seamă cu mine; şi, în sfârşit, mai putea să joace un oarecare rol şi faptul că, neavând acum preocupări profesionalei găseam mult mai multe puncte comune cu el decât găsisem cu prilejul şederilor mele anterioare în casa cu trandafiri.

Am scris acum la Asperhof mai multe scrisori decât altădată, am citit poeţi, am contemplat totul în jurul meu, am hoinărit adesea până departe prin ţinut; dar acest mod de viaţă a început curând să mă plictisească, şi am căutat ceva care să mă preocupe mai intens. Poeţii, partea cea mai nobilă a îndeletnicirilor mele de acum, mi-au stârnit din nou gustul pentru pictură. Mi-am pus la punct uneltele şi materialele de

desen şi de pictură şi mi-am reînceput exerciţiile de pictură peisagistică. Pictam, după cum mi se năzărea, ba un crâmpei de cer, ba un nor, ba un copac sau pilcuri de copaci, munţi din depărtare, coline cu holde, şi altele. N-am exclus nici figurile omeneşti şi am încercat să înfăţişez părţi ale lor. Am căutat să pun pe pânză chipul grădinarului Simion şi pe cel al soţiei sale. Amândoi au resimţit o mare bucurie. Le-am dat tablourile, ca să şi le atârne în cameră, după ce le-am comandat nişte rame drăguţe şi le-am încadrat, şi după ce mi-am făcut pentru propria mea mapă, copiile celor două portrete. Air* pictat mâinile sau busturile unor persoane aflate în casa cu trandafiri sau la fermă. Să-l rog pe amfitrionul meu) sau pe Eustaţiu, sau pe Gustav, să-mi slujească drept obiect al străduniilor mele artistice, n-am îndrăznit, deoarece rezultatele fuseseră încă prea neînsemnate.

Dintre toţi, Gustav a manifestat cel mai mare interes pentru aceste lucruri. Aşa cum pictase vara trecută îiru preună cu mine mobile, anul acesta a încercat să picteze şi peisaje. Tatăl lui adoptiv şi dascălul lui de desen n-au avut nimic împotrivă, deoarece pentru aceste îndeletniciri erau folosite numai ore libere, iar exerciţiile sale fizice nu aveau de suferit; dar şi deoarece astfel legătura dintre mine şi el se întărea şi mai mult, ceea ce amfitrionul meu privea, pare-se, cu ochi buni, căci flăcăul, ia urma urmei, n-avea spre cine să-şi îndrepte simţământul de prietenie, care, la anii lui, se trezeşte atât de lesne, şi care îşi caută întotdeauna, cu duioşie, un obiectiv. Gustav când vedea că din mâna mea se iveşte, în culori plăcute un copac, sau o piatră, sau un munte, sau un râuleţ, nu mai putea de bucurie. La Eustaţiu văzuse în cea mai mare parte numai desene arhitecturale sau de mobilier, Roland tot astfel de desene adusese din călătoria lui. Peisajele din colecţia de tablouri a tatălui său adoptiv pu_ tea să observe, ce-i drept, copaci verzi, nori albi, munţi albaştri, dar nu privise niciodată acele lucruri ca să-şi dea seama de geneza lor, ci ele existau, pur şi simplu, aşa cur^ există şi altele, bunăoară casa, – colina cu grâne, muntele turla bisericii de departe, şi nu se gândise că ar fi în stare să creeze şi el asemenea lucruri. În timpul plimbărilor îmi vorbea, descriindu-mi cum este structurat copacul de aici, cum se rotunjeşte muntele de colo, şi-mi povestea că deseori visează desene.

Flăcăului i se dădea voie să plece cu mine chiar şi distanţe

mai mari. În acest scop, obligaţiile lui şcolare au fost în aşa fel programate, încât să le poată întrerupe fără cine ştie ce pagubă. În schimb, câştiga mult în ceea ce. Priveşte sănătatea şi călirea trupului. Lipseam adesea mai multe zile, şi Gustav se bucura nespus atunci când seara, după o masă uşoară în vreun han, ne duceam în camera noastră, unde putea să admire de la ferestre o privelişte shăină, să-şi pună raniţa pe masă ca să-şi rânduiască lucrurile, şi apoi să-şi întindă pe pat mădularele ostenite.

Urcam munţi înalţi, ne căţăram pe pereţi de stâncă, urmam firul unor pâraie şopotitoare şi treceam cu barca peste lacuri. El prindea putere, ceea ce devenea viaibil când ne întorceam de la vreo drumeţie pe munţi, – *ăci mai întotdeauna ne duceam pe munţi, – când obrajii i se bronzau, aproape să se înnegrească, când cârlionţii îi adumbreau fruntea, iar ochii mari îi scânteiau. Nu ştiu ce atracţie lăuntrică, ce simpatie, mă purta spre acest flăcău. Ca minte nu era totuşi, la urma urmelor, decât un copilandru, căruia trebuia abia să-i deschid ochii asupra celor mai mărunte lucruri ale vieţii de toate zilele, mai cu seamă când era vorba de treburile drumeţiei, şi care nu-mi putea oferi, din sufletul lui, nimic în stare să-mi lărgească şi să-mi înalţe orizontul, dedt icoana celei mai desăvârşite bunătăţi şi purităţi, ceea ce mă deprinsesem să văd, să îndrăgesc şi să venerez la el din zi în zi mai mult.

De câteva ori m-am dus şi la lacul Lauter. Începusem anul trecut să-i măsor adâncimea în diferite locuri, ca să pictez un tablou în care munţii din jurul lacului se prelungeau în mod vizibil şi sub oglinda apei şi erau estompaţi numai printr-un ton mai spălăcit. Farmecul acestei imagini m-a cuprins din nou, încât mi-am continuat măsurătorile, după un plan, ca să determin tot mai corect fundul căldării lacului şi să-i dau tabloului cât mai multă veridicitate. Gustav m-a însoţit în câteva rânduri şi a lucrat cot la cot cu oamenii, pe care îi tocmisem ca să conducă, vasul, să întindă ruletele, să instaleze scripeţii de pe care se desfăşurau firele cu plumb, sau să execute alte s operaţii necesare.

Am resimţit o plăcere nespusă când am constatat că, în- | cetul cu încetul, învăţam să redau din ce în ce mai bine
i subtilităţile chipului omenesc, mai cu seamă, – ceea ce îmi venise atât de greu mai înainte, – atunci când unda vaporoasă

a culorii se întindea pe obrajii durdulii ai unor fete frumoase, aproape lipsiţi de orice variaţie şi totuşi atât de feluriţi. Mă atrăgeau îndeosebi încercările de a imita pe pânză drăgălăşenia, cuviinţa, şăgălnicia, multor' fete de la şes sau de la munte.

Într-o seară, când scăpărau fulgere aproape în toată zarea şi mă duceam din grădină spre casă, am găsit deschisă uşa care dădea spre culoarul de marmură de amonit, spre scara lată de marmură şi spre sala de marmură.

Un muncitor care lucra prin preajmă mi-a spus că, pe cât se pare, stăpânul intrase pe uşă şi că, pesemne, se află i în sala de piatră, unde îi place să se refugieze atunci] când furtuna e gata să se dezlănţuie şi că uşa a rămas poate deschisă pentru ca Gustav, dacă vine, să se poată sui şi el. M-am uitat în culoarul de marmură, am văzut lângă prag mai multe perechi de papuci de pâslă şi m-am hotărât să mă duc şi eu sus, în sala de piatră, ca să mă întâlnesc cu amfitrionul meu. Am încălţat o pereche de papuci de pâslă pe măsură şi am pornit de-a lungul culoarului de marmură de amonit. Am ajuns la scara de marmură şi am urcat-o agale. În ziua aceea nu fusese întins pe trepte un covor, incit scara se înfăţişa în toată strălucirea ei şi sclipea atunci când un fulger brăzda cerul şi cădea pe scară prin luminatorul de sticlă din acoperiş. Am ajuns astfel până la mijlocul scării, unde, pe un po- dest, într-o firidă spaţioasă, nu departe de perete, se afla statuia de marmură albă. Era încă atâta lumină, cât să se poată desluşi toate obiectele în linii clare şi cu umbre bine conturate

Am privit statuia şi mi s-a părut în clipa aceea cu totul altfel. Fata, atât de frumos întruchipată, aşa cum o poate crea un artist, cum şi-o poate reprezenta imaginaţia, sau cum o poate visa o inimă plină de dor, stătea în faţa mea, pe soclul ei scund, asemănător mai degrabă cu o treaptă, pe care parcă se urcase ca să-şi rotească privirea în jur. N-am putut să trec mai departe şi mi-am aţintit cu mai multă luare aminte ochii asupra ei. Părea să fie de obârşie păgână. Capul îi stătea pe grumaz ca o floare pe lujerul ei, un pic înclinat înainte, dar foarte puţin, aproape imperceptibil, iar lumina pătrunsă prin geamul gros al luminatorului casei scării avea pe el tonalitatea caracteristică, pe care n-o are decât pe marmură. Fărul, strâns neglijent la spate, desena pe ceafă o umbră fugară, care făcea ca lumina să

fie şi mai plăcută. Fruntea, exprima o seninătate, pe care, bineînţeles, numai marmura este în stare s-o redea. N-aş fi bănuit că o frunte omenească poate fi atât de frumoasă. Părea naivă, şi totuşi lăcaşul unor ginduri înălţătoare. Sub acest tron atrăgea atenţia mai întâi chipul, calm şi serios, apoi gura, atât de fin arcuită, de parcă era gata să grăiască vorbe înţelepte sau să intoneze cântece frumoase, rămânând totuşi plină de blândeţe. Întregul era încheiat, în mod armonios, de bărbie. Faptul că personajul nu se mişca părea datorat numai cerului încărcat şi ameninţător, care se întindea, cu furtunile lui în perspectivă, deasupra luminatorului de sticlă, îndemnând la contemplare. Umbre catifelate, ca nişte neguri frumoase, accentuau strălucirea blândă a pieptului, iar de acolo, veşmântul cădea până la glezne. Mi-a venit în minte Nausikaa, aşa cum stătea ea în poarta sălii de aur şi îi spunea lui Odiseu cuvintele: „Străine, când ajungi în ţara ta, să nu mă uiţi “. O mână era lăsată în jos şi ţinea între degete un beţişor; cealaltă era în parte ascunsă de veşmântul pe care îl ridica un pic. Veşmântul era mai degrabă un simplu cearşaf înfăşurat cu iscusinţă, decât ceva confecţionat după o anumită croială. Trăda trupul neprihănit al fetei şi reda atât de fidel materialul, încât aveai impresia că-l poţi împături, ca să-l pui într-un sipet. Peretele simplu de marmură de amonit scotea şi mai bine în evidenţă, prin contrast, făptura albă. Când sclipea un fulger, se revărsa peste ea o lumină trandafirie, după care reapărea culoarea iniţială. Am găsit foarte nimerită ideea de a nu instala statuia într-o cameră unde există ferestre prin care pătrund lumini tulburi, ci de a o adăposti într-o încăpere destinată numai ei, unde lumina să vină de sus şi s-o învăluie în luciri crepusculare, ca într-un templu. Pe de altă parte, încăperea nu trebuia să fie una de folosinţă zilnică, şi era foarţe nimerit faptul că pereţii din jur erau căptuşiţi cu o marmură de preţ. Am avut senzaţia că stau lângă o fiinţă vie, tăcută, şi am simţit ca un fior, la gândul că, dintr-o clipă în alta, fata s-ar putea mişca. Am privit statuia şi am văzut de câteva ori pe ea alternanţa dintre culoarea roşietică a fulgerelor şi cea albă-cenuşie a pietrei. După ce am privit-o îndelung, mi-am continuat drumul. Dacă aş fi putut să calc cu pâslari mai uşor decât de obicei, aşa aş fi călcat. Am urcat agale, cu paşi muţi, treptele străluci-] toare de marmură, până la sala de piatră. Uşa era între- | deschisă. Am intrat.

Amfitrionul meu se afla într-adevăr acolo. Purta în- 1 călţări uşoare, cu tălpi şi mai moi decât pâsla, şi se plimba 1 de colo până colo pe pardoseala lustruită.

Când m-a văzut venind s-a apropiat de mine şi s-a | oprit în faţa mea.

— Am zărit deschisă uşa spre culoarul de marmură, | – am spus eu.

— Mi s-a comunicat că s-ar putea să fiţi aici j sus, şi atunci am urcat, ca să vă caut.

— Bine ai făcut, – a răspuns el.

— De ce oare nu mi-aţi spus, – am continuat eu, – f că sculptura de pe scara de marmură este atât de frumoasă?

— Dar acum de la cine ai aflat asta? — a întrebat el.

— Am văzut-o cu ochii mei, – am răspuns eu.

— Ei bine, atunci ai să ştii mai sigur acest lucru şi ai să-l crezi cu mai multă tărie, – a replicat el, – decât dacă ţi l-ar fi afirmat altcineva.

— Adică: am convingerea că sculptura este foarte frumoasă, – am răspuns eu, căutând s-o dreg.

— Împărtăşesc convingerea dumitale că această operă este de mare valoare, – a spus el.

— Şi de ce nu mi-aţi vorbit niciodată despre ea? — am întrebat eu.

— Deoarece am socotit că, după un anumit timp, ai s-o studiezi din proprie iniţiativă şi ai s-o găseşti frumoasă, – a răspuns eL

— Dacă mi-aţi fi spus dumneavoastră acest lucru mai din timp, l-aş fi ştiut şi eu mai din timp.

— Să-i spui cuiva că un obiect este frumos, – a răspuns el, – nu înseamnă întotdeauna să-i înlesneşti perceperea frumosului. În multe cazuri s-ar putea ca acea persoană să creadă doar. Dar astfel se ştirbeşte în mod cert perceperea frumosului de către cel care l-ar fi descoperit oricum, prin imbold propriu. Acest lucru l-am presupus şi la dumneata, şi de aceea te-am aşteptat bucuros.

— Dar ce veţi fi gândit tot timpul despre mine, constatind că mi-a fost dat să văd această sculptură şi că n-am scos o vorbă despre ea? — am întrebat eu.

— Mi-am zis că eşti sincer, – a spus el, – şi te-am preţuit mai mult decât pe cei care vorbesc fără convingere despre statuie,

sau pe cei care o laudă pentru că aud că o laudă alţii.

— Şi de unde aţi achiziţionat această splendidă sculptură? — am întrebat eu.

— Îşi are obârşia în vechea Eladă, – a răspuns el, – iar povestea ei este ciudată. A zăcut ani în şir într-o şandrama de scânduri de lângă Cumae, în Italia. Partea ei de jos era mascată de un paravan de lemn, deoarece îşi avea domiciliul într-un loc, în parte deschis, în parte îngrădit, folosit adesea la jocuri cu mingea, şi nu arareori mingea zbura în şandramaua care adăpostea sculptura. De aceea, de la piept în jos i se făcuse o apărătoare, ca un fel de pantă de acoperiş, pentru ca mingea să se rostogolească până pe pământ, iar de acolo în sus, personajul apărea ca bust. În aceeaşi magazie, alcătuită în parte din panouri ds scânduri şi în parte din resturi de ziduri, mai fuseseră adăpostite şi alte statui: un Hercule mititel, câteva capete, şi un taur arhaic, de vreo trei picioare înălţime. Terenul, care era folosit şi pentru dans, era mărginit, acolo unde nu avea perete, de plante căţărătoare şi de viţă de vie, iar acolo unde era deschis, privea, peste mirţi, lauri, stejari, spre munţii albaştri şi spre cerul senin al acelei ţări. Magazia nu era acoperită decât în unele porţiuni, îndeosebi în cele unde se aflau statuile. Acele porţiuni aveau nişte acoperişuri asemănătoare cu graţioasele tichiuţe purtate de fetele italiene. În rest, acoperişul magaziei era bolta cerească. O împrejurare favorabilă m-a dus la Cumae şi la acest teren de dans, pe care tocmai se veselea tineretul satului. Către seară, după ce petrecăreţii au plecat spre casele lor, am cercetat construcţia, alcătuită din resturi ale unor monumente arhitecturale antice, precum şi statuile, toate de platru, aşa cum se fac atât de frecvent în Italia copiile după operele de artă vechi şi preţioase. Pe acest Hercule, mai cu seamă, îl cunoşteam foarte bine, numai că aici era înfăţişat mult mai mic. Bustul de fată, căci statuia fetei o luasem drept bust, îmi era necunoscut, dar mi-a plăcut grozav. Când mi-am exprimat admiraţia pentru pitorescul amplasamentului terenului, proprietăreasa. O adevărată sibilă din vechea Romă, mi-a spus că în scurtă vreme locul are să arate şi mai frumos. Că feciorul ei, care câştigase ceva bani prin negoţ, are să preschimbe magazia într-o sală cu coloane şi cu mese de jur împrejur, ca să vină străini bogaţi să petreacă. Şi că statuile trebuie îndepărtate, pentru că sunt desperechiate şi pentru că

oameni şi dobitoace stau laolaltă, că feciorul ei a şi comandat nişte lucrări de platru foarte frumoase, toate de aceeaşi mărime. M-a condus la fată şi mi-a arătat printr-o crăpătură dintre scânduri că e întruchipată cu trupul întreg şi că întrece cu mult în mărime celelalte obiecte. De aceea, la marginea de sus a grinzilor din jurul statuii a fost montat un soclu de lemn, vopsit, de pe care 'torsul să privească în jos, ca bust. Astfel, obiectul a fost pus în concordanţă cu celelalte obiecte. Am întrebat-o când vine fiul ei şi când începe reconstrucţia. După ce mi-a răspuns, am plecat. În ziua indicată de bătrână ca dată a începerii reconstrucţiei, m-am întors. L-am găsit acolo pe fiul văduvei, căci bătrâna era văduvă. Reconstrucţia începuse. Interesantele fragmente ale zidurilor vechi fuseseră în parte demolate, iar materialele rezultate fuseseră stivuite, ca să fie folosite la noua construcţie. Plantele agăţătoare şi viţa fuseseră stârpite, boschetele din faţa terenului fuseseră distruse, şi se începuse nivelarea solului, pentru a se amenaja nişte pajişti. Pe latura de miazăzi se şi începuse zidăria soclului, pe care urmau să se înalţe stâlpii de cărămidă. Statuia fetei, acum degajată de paravanul de lemn, zăcea într-un şopron, care adăpostea în cea mai mare parte unelte de construcţie. Lângă ea se aflau Hercule, taurul şi capetele. Acestea din urmă, după cum am constatat acum, înfăţişau personaje din Roma antică. Mi-a plăcut acum grozav de mult şi partea de jos a statuii fetei, pe care n-o văzusem înainte şi care nu era prea deteriorată, şi întrucât obiectele zăceau în şandramaua de scânduri pentru a fi vândute, am început târguiala. Vânzătorul, însă, mi-a spus că nu dă nimic cu bucata, ci numai întreaga colecţie, încât am fost nevoit să cumpăr şi taurul, şi pe Hercule şi capetele. Preţul n-a fost mic, deoarece proprietarul îşi dădea foarte bine seama de frumuseţea statuii şi a căutat să şi-o valorifice; dar ra-am învoit. Am comandat lăzi, ca să car obiectele cumpărate. Pe Hercule l-am vândut în Italia pe o nimica toată, împreună cu taurul şi cu capetele, dar statuia fetei am ambalat-o bine, pentru ca platrul să nu sufere vreo stricăciune, şi am trimis-o în localitatea în care îmi aveam domiciliul atunci; nu pot să-ţi spun acum numele ei, era un târguşor în preajma munţilor. Încă de pe atunci m-a izbit faptul că preţul transportului sculpturii a fost cam piperat şi că hamalii s-au plâns de greutatea ei; am crezut însă că e un tertip italienesc, ca să-mi stoarcă mie, unui străin, ceva bani în plus.

Dar după ce m-am întors în Austria şi după ce într-o bună zi a sosit la Asperhof statuia, de care avusesem grijă, prin intermediul unor agenţi expeditori bine cunoscuţi de mine, să fie ambalată şi transportată în bune condiţiuni. M-am convins şi eu de greutatea neobişnuită a obiectului. Întrucât lada de scânduri care adăpostea statuia nu putea să fie atât de grea, eu şi Eustaţiu, care se găsea de câtva timp la Asperhof, ne-am gândit că sculptura se udase, poate, şi că umezeala o vătămase. Am poruncit să fie dusă în baraca pregătită de mine în faţa intrării în grădină anume pentru ca să adăpostesc statuia şi s-o curăţ de numeroasele pete de murdărie, cu care se alesese la fosta ei reşedinţă. În baracă, după ce a fost eliberată de scânduri şi de toate celelalte materiale de ambalaj, am constatat că temerea noastră nu se confirma. Sculptura era perfect uscată, aşa cum este îndeobşte platrul. Am pus în funcţiune treptat dispozitivele menite să ne permită urcarea statuii pe o placă turnantă, în apropierea peretelui de sticlă al barăcii, ca s-o putem privi şi curăţi cât mai comjjd. După ce am urcat-o pe placa turnantă şi ne-am încredinţat că nu e în primejdie să se răstoarne, am trecut la cercetarea ei. Eustaţiu a fost entuziasmat de frumuseţea ei şi mi-a atras atenţia asupra unor amănunte, care îmi scăpaseră pe terenul de dans şi de jocuri cu mingea de lângă Cumae, şi mai târziu în şopronul cu materiale de construcţie. Acum, statuia avea bineînţeles o poziţie mult mai avantajoasă, deoarece, prin geamurile curate ale peretelui de sticlă, lumina intensă cădea pe ea şi-i scotea în evidenţă toate curburile şi rotunjimile formelor. După ce ne-am convins că ne intrase în casă o operă de preţ, am hotărât să ne apucăm numaidecât de curăţirea ei. Ne-am propus ca, acolo unde murdăria nu era decât superficială, să folosim numai apă chioară şi o pensulă. O uşoară spoire şi lustruire urma să slujească drept ultimă finisare. Totodată am hotărit ca în locurile mai adine pătrunse de murdărie să folosim cuţitul şi pila, dar lucrând cu cea mai mare băgare de seamă şi lăsând mai degrabă să persiste o urmă slabă de murdărie, decât să producem o ciuntire vizibilă a materialului. Eustaţiu a făcut încercări în prezenţa şi cu încuviinţarea mea. Ne-am apucat numaidecât de treabă. Intr-o zi, Eustaţiu a urcat până la mine şi mi-a spus că trebuie să-mi atragă atenţia asupra unei situaţii ciudate. Umblind cu cuţitul fin pe omoplatul statuii, dăduse de

un material, care nu avea sunetul surd al platrului, ci pe care cuţitul luneca, scoţând un sunet foarte vag. Dacă bănuiala n-ar fi prea îndrăzneaţă, el, Eustaţiu, s-ar încumeta să spună că materialul este marmură. Am coborât împreună cu el în baracă. Mi-a arătat punctul cu pricina. Era un punct, care se jupuise din pricina contactului frecvent al statuii cu solul, atunci când fusese întinsă pe jos, precum şi din pricina numeroaselor ei deplasări. Am lăsat cuţitul să lunece în acel punct, i-am auzit sunetul şi am avut şi eu senzaţia că este vorba de marmură. Întrucât punctul în care tăcuserăm încercările era totuşi prea bătător la ochi, ca să le putem continua, provocând astfel, poate, o degradare, am luat amândoi hotărârea să întreprindem o nouă încercare într-un punct mai puţin vizibil. La călcâiul piciorului stâng lipsea o bucăţică; acolo trebuia pus în' orice caz nişte platru, şi în punctul acela ne-am hotărit să cercetăm. Am întors statuia pe placa turnantă intr-o poziţie, în care lumina intensă să cadă pe ştirbitura de pe călcâi. S-a constatat că, în afară de acea mică scobitură, mai era desprinsă încă o bucăţică de platru, gata să cadă la cea mai uşoară atingere. Am vârât cuţitul, bucata a sărit, şi pe fondul dezgolit a ieşit la iveală un material care nu era platru. Ochiul ne-a spus că e marmură. Am adus o lupă, am îndreptat cu ajutorul unor oglinzi o lumină puternică asupra punctului în cauză, l-am privit prin lentilă, şi mi-au scăpărat în ochi cristalele fine ale marmurei albe. Eustaţiu s-a uitat şi el prin lupă, am folosit apoi şi alte procedee, şi s-a adeverit că suprafaţa cercetată era marmură. Ca să facem dovada deplină a acestui lucru de necrezut sau ca să ne infirmăm propria părere, ne-am apucat să cercetăm şi alte puncte ale statuii. Am început cu porţiunile care erau oarecum mai vătămate, şi am trecut încet-încet şi la altele. În cele din urmă n-am mai respectat prea strict măsurile de precauţie pe care ni le impusesem iniţial şi am ajuns la constatarea că, în numeroase locuri, sub platrul statuii se află marmură albă. Părea astfel întemeiată concluzia că nu numai în porţiunile cercetate, ci peste tot, platrul fusese aşternut peste marmură. Greutatea mare a statuii n-a fost cel din urmă temei al bănuielii noastre. Nu ne-am putut explica datorită cărei întâmplări, sau cărei intenţii năstruşnice, statuia de marmură fusese îmbrăcată în platru. Ipoteza cea mai probabilă ni s-a părut a fi aceea că un proprietar oarecare făcuse cândva această operaţie pentru ca

un vrăjmaş străin, care ameninţa, poate, cetatea sa de reşedinţă şi operele ei de artă, să creadă că statuia este făcută dintr-un material fără valoare şi deci să nu fie ispitit s-o ia ca pradă de război. După aceea, fie că vrăjmaşul luase totuşi statuia, fie că se ivise o altă împrejurare potrivnică, învelişul n-a mai putut fi înlăturat, încât miezul de preţ a fost nevoit să zacă ani neînchipuit de mulţi în coaja sa păcătoasă. Am început să înlăturăm încet-încet platrul de pe creştet, în parte, şi anume stratul exterior mai grosolan, cu cuţitul, şi în parte, adică stratul de dedesubt, cu pensula, folosind şi puterea dizolvantă a apei. De la cap am înaintat astfel în jos, până la tălpi; toată statuia, absolut toată, era de marmură. Datorită platrului, marmura fusese apărată de vitregiile vremurilor: nu fusese nevoită să absoarbă apa tulbure a pământului sau alte impurităţi, şi era mai curată decât văzusem vreodată marmură din epoca antică, ba chiar era atât de albă, încât părea că statuia fusese dăltuită recent. După ce a fost înlăturat tot platrul, suprafaţa, care era totuşi aspră, din pricina particulelor de platru rămase lipite, a fost lustruită cu ajutorul unor drpe moi, de lână, până când a ieşit la iveală marmura strălucitoare şi au devenit vizibile, datorită jocului de lumină şi umbră, formele extrem de fine şi de gingaşe ale fetei. Acum, statuia era cu mult mai frumoasă decât ni se înfăţişase în platru, încât şi Eustaţiu, şi eu, am fost cuprinşi de admiraţie. Ne-am dat seama numaidecât că nu-şi are obârşia într-o epocă mai nouă, ci că provine de la grecii antici. Văzusem foarte multe sculpturi ale Antichităţii pagine şi printre ele şi pe cele venerate drept cele mai frumoase, aşa încât puteam să le deosebesc de sculpturile medievale sau de cele moderne. Adusesem la Asperhof toate reproducerile existente ale sculpturilor antice, astfel că puteam recurge şi de data aceasta la comparaţii, iar Eustaţiu, care nu văzuse prea multe originale, a putut şi el să-şi facă o părere. Numai după cercetări foarte îndelungate şi foarte migăloase am ajuns amândoi la convingerea certă că statuia îşi are obârşia în Antichitatea elină. Cu prilejul acestor cercetări, în legătură cu care am întreprins chiar şi călătorii, ca să le asigurăm o bază mai certă, am ajuns să cunoaştem atât de bine caracteristicile sculpturilor vechi şi noi, încât de la prima ochire puteam deosebi unele de altele operele de seamă ale celor două epoci. Lucrările proaste sunt bineînţeles cu mult mai greu de datat. Ciudat este faptul că nu

ne-a parvenit absolut nicio lucrare antică întru totul lipsită de valoare; fie că asemenea lucrări nici n-au fost făcute, fie că o epocă, înzestrată cu simţ artistic le-a aruncat numaidecât la gunoi, în timpul acelor cercetări am învăţat multe lucruri despre arta veche. Dar n-am putut să stabilim de la cine şi din ce epocă provine statuia noastră. Un fapt era totuşi sigur: că nu datează din epoca austeră, ci din cea ceva mai târzie, mai decadentă. Dar înainte de a fi îndepărtat statuia din şopronul în care era adăpostită, ba chiar înainte de a mă fi gândit unde s-o amplasez, mai era ceva de făcut. Am plecat în Italia şi l-am căutat, la Cumae, pe vânzătorul statuii mele. Era aproape gata cu amenajările terenului său. Acesta devenise acum o hală de modă nouă, cu câţiva clienţi care beau vin roşu dulce, cu alte statui de platru, cu o pajişte verde în jur şi cu o privelişte frumoasă. I-am povestit despre descoperirea făcută de mine şi i-am propus să hotărască preţul sculpturii în consecinţă. Totodată i-am spus că poate s-o vadă gl însuşi sau să trimită pe cineva s-o vadă, în Austria. A socotit că nu e nevoie s-o vadă nici el, nici altcineva, ci a cerut pe loc o sumă destul de grasă, susţinând că preţurile unor asemenea obiecte se schimbă mult de la o epocă la alta. Cu câtva timp în urmă, averea mea sporise simţitor, datorită unei moşteniri, aşa că m-am arătat gata să-i plătesc italianului suma cerută, numai că voiam să mă informez mai îndeaproape cu privire la originea statuii şi să aflu ce drept ar mai putea avea asupra ei fostul proprietar, ţinând seama de noua situaţie. Cercetările mele n-au dus la nimic altceva decât că statuia se aflase de multe generaţii în posesia familiei de la care o cumpărasem, că aici au existat cândva rămăşiţele unei clădiri vechi, că încetul cu încetul’clădirea fusese demolată, că din havuz, din balustradele scunde şi din alte obiecte de piatră albă se arsese piatră de var, şi că din rămăşiţele clădirii fuseseră durate cu acel var case în împrejurimi. Printre dărâmături s-au găsit mai multe statui, care au fost vândute. Fata cea albă cu bagheta în mână, căreia i se făcuse cândva un paravan de lemn. A iscat un proces cu privire la plata ei, iar sentinţa, prin care. Bunicul actualului proprietar fusese condamnat să plătească statuia, mi-a fost arătată la tribunal, de unde am şi luat-o apoi, în copie legalizată. După ce m-am mai adresat şi unui notar, ca să-mi întocmească un act de vânzare-cumpărare a statuii de marmură şi mi-am luat un exemplar

autentic al actului, am depus suma convenită şi m-am întors acasă Aici s-a ţinut sfat, unde să fie amplasată statuia, care îmi aparţinea acum cu drept deplin. N-a fost greu de găsit locuL Prevăzusem, pe scara de marmură, un podest, care, pe de-o parte, să întrerupă scara, făcând-o ’ astfel mai comodă, iar pe de altă parte să devină cândva domiciliul unei statui, care să confere scării splendoare. După ce ne-am încredinţat prin măsurători că statuia nu e prea înaltă pentru locul respectiv, am construit soclul scund pe care se află ea în clipa de faţă, am improvizat un mecanism ca s-o putem transporta şi urca pe scară, şi am dus-o la locul ei. Zăboveam adesea amândoi în faţa statuii şi o priveam. Efectul n-a slăbit cu timpul, ci dimpotrivă, a devenit din ce în ce mai puternic şi mai persistent, şi dintre toate obiectele de artă pe care le posed, acesta îmi este cel mai drag. Asta este marea valoare a operelor de artă ale seninei lumi eline antice, nu numai a monumentelor de artă plastică, atâtea câte ni s-au păstrat, ci şi a celor ale artei poetice. Că, prin simplitatea şi puritatea lor, ne umplu sufletul, iar atunci când, încetul cu încetul, anii vieţii se scurg, nu-l părăsesc, ci îl lărgesc şi mai mult, cu calmul şi măreţia lor, şi stârnesc, prin firescul şi echilibrul lor, o admiraţie din ce în ce mai profundă. In- epoca modernă vedem, dimpotrivă, o goană disperată după efect, care nu captivează, ci, fiind lipsită de autenticitate, respinge. Au venit o mulţime de oameni să vadă statuia, o seamă de prieteni şi cunoscători ai artei antice, şi rezultatul a fost aproape întotdeauna acelaşi: o neprecupeţită admiraţie şi preţuire. Noi, adică Eustaţiu şi cu mine, am făcut astfel mari progrese în cunoaşterea artei antice, şi amândoi am ajuns abia prin cea antică la cunoaşterea temeinică a celei medievale. După ce am contemplat neasemuita puritate, claritate, diversitate şi desăvârşire a formelor antice şi am trecut la cele medievale, pline de greşeli mari în aceste privinţe, ni s-a dezvăluit aici o lume lăuntrică, un suflet neprefăcut, plin de credinţă şi de adâncime, care ne mişcă, prin bâlbâiala sa, aproape aşa cum ne înalţă arta Antichităţii prin desăvârşirea expresiei. În ceea ce priveşte epoca în care a fost creată statuia noastră, nu putem încă afirma nici acum ceva sigur, nici măcar dacă a venit la Roma, împreună cu altele din puzderia de statui aflate în Elada, sau dacă a fost executată de un grec printre romani, dacă a ajuns în casa vreunui patrician, aşa cum se

întâmpla ades în acele vremuri, când arta greacă era răspândită în Italia, deşi prea puţin înţeleasă, şi dacă a trecut apoi în stăpânirea unui neam cu totul străin.

După aceste cuvinte, amfitrionul meu a tăcut. În timp ce vorbea, am străbătut amândoi încăperea în sus şi în jos. Mi-am dat atunci seama de ce se refugia în această sală când se dezlănţuia o furtună seara. Prin ferestrele ei luminoase se poate cuprinde cu privirea întregul cer de miazăzi, ba chiar şi părţi ale celui dinspre apus şi dinspre răsărit. Pe muchea orizontului poate fi zărit întregul lanţ al Alpilor noştri. Atunci când începe o furtună pe acele meleaguri, – şi cel mai frumos spectacol îl oferă norii de furtună, când se adună deasupra munţilor pierduţi în depărtare sau când lunecă de-a lungul crestelor lor, – putea s-o privească în voie cum se desfăşoară în faţa lui. Gravitatea îngrămădirilor de nori se asocia cu gravitatea pereţilor de marmură, iar faptul că sala era cu totul lipsită de mobilier făcea să sporească şi mai mult singurătatea şi măreţia. După ce lumina slabă a amurgului s-a instaurat pe deplin, suprafaţa marmurei din încăpere a început să reflecte fulgerele, şi în timp ce umblam aşa de colo până colo, marmura rece şi pură mi s-a părut de câteva ori scufundată ca într-o văpaie, în care numai uşile de lemn mai erau întunecate în plină vâlvătaie.

L-am întrebat pe amfitrionul meu dacă statuia de marmură este de multă vreme în posesia sa.

— Numărul anilor nu e prea mare, – a răspuns el, – dar nu pot să ţi-l indic cu precizie, pentru că nu l-am păstrat în memorie. Am să-mi cercetez catastifele şi am să-ţi spun mâine de când se află statuia în casa mea.

— Sper să-mi îngăduiţi, – am spus eu, – să privesc mai des statuia, ca să-mi întipăresc în minte, încetul cu încetul, şi să înţeleg din ce în ce mai limpede, de ce e atât de frumoasă şi care sunt caracteristicile în stare să producă un asemenea efect asupra noastră.

— Poţi s-o priveşti ori de câte ori doreşti, – a răspuns el. — îţi dau cu dragă inimă cheia culoarului de marmură, sau poţi să şi cobori din culoarul camerelor de oaspeţi, pe scara de marmură, numai să nu uiţi să ai întotdeauna pregătiţi papucii de pâslă. Mă bucur acum că am pus să se construiască scara şi culoarul de marmură aşa cum au fost construite. De pe atunci încă mă gândisem tot timpul că pe scară va fi aşezată cândva o statuie

de marmură albă, că lumina cea mai favorabilă pentru statuie ar fi cea venită de sus, şi că pereţii casei scării, ca şi pardoseala, ar trebui să aibă o culoare pastelată, mai închisă, în setnilumina casei scării, albul apare aproape cu desăvârşire pur, şi se detaşează foarte clar de culoarea înconjurătoare, mai întunecată. Dar însuşiri, după care vrei dumneata să-i deduci frumuseţea, n-ai să găseşti. Tocmai asta este esenţa celor mai izbutite opere ale artei antice, şi cred că asta este şi esenţa artei superioare în general: că nu afli părţi izolate sau intenţii izolate, despre care să poţi spune că sunt cele mai frumoase, ci întregul e frumos, despre întreg poţi spune că e cel mai frumos, părţile alcătuitoare fiind doar fireşti. În asta rezidă şi marele impact pe care asemenea opere de artă îl exercită asupra unui spirit înzestrat cu simţul proporţiilor, un impact a cărui înrâurire nu scade odată cu înaintarea în vârstă, ci sporeşte. De aceea, unui om priceput în ale artei îi este la> fel de uşor ca unuia întru totul neştiutor, să recunoască asemenea opere de artă, cu condiţia ca sensibilitatea lui să fie accesibilă frumosului. Îmi vine în minte, în sprijinul afirmaţiei mele, un exemplu cât se poate de concludent. M-am aflat odată într-o sală cu statui antice, printre care se număra şi una de marmură albă, înfăţişând un tânăr care doarme, tolănit într-un jilţ. Au intrat în sală nişte săteni, după al căror port se putea deduce că locuiau într-un colţ foarte depărtat al ţării. Purtau surtuce lungi, iar pe încălţările lor cu cataramă zăcea colbul unei drumeţii încheiate poate de abia în dimineaţa aceea. Când au ajuns în preajma tânărului s-au apropiat de el tiptil, în vârful picioarelor. Rareori a avut parte un artist plastic de o recunoaştere atât de nemijlocită şi de profundă. Dar celui ale cărui preocupări sunt îndreptate într-o anumită direcţie şi care nu este în stare să priceapă şi să guste decât frumuseţea aferentă direcţiei respective, sau celui deprins cu anumite însuşiri estetice izolate, existente în operele de artă moderne, îi vine foarte greu să înţeleagă operele de artă ale Antichităţii, care îi par, de cele mai multe ori, lipsite de conţinut şi plicticoase. De fapt, şi dumneata ai fost într-o astfel de situaţie. Cu toate că n-ai fost subjugat de arta modernă, care redă numai unele aspecte, dumneata ai făcut totuşi reproduceri după anumite obiecte, îndeosebi după cele legate de preocupările dumitale ştiinţifice, cu prea multă osârdie şi vreme mult prea îndelungată într-o singură direcţie, pentru ca ochiul

dumitale să nu se fi obişnuit, iar sensibilitatea dumitale să nu fi înclinat, cu şi mai multă îndărătnicie, să recepteze cu aceeaşi dragoste şi altceva, adică ceva cu altă orientare, sau mai degrabă ceva fără nicio orientare sau cu toate orientările. Nu m-am îndoit niciodată că ai să ajungi la această privire de ansamblu, deoarece în dumneata sălăşluiesc imbolduri frumoase, care nu sunt încă îndreptate pe vreo cale înşelătoare şi care tind spre împlinire; dar n-aş fi bănuit că acest lucru se va întâmpla atât de curând, deoarece te mai stăpânea, cu prea multă putere, strădania, întru totul vrednică de laudă până la un anumit grad, de a pătrunde particularul. Am fost convins că un sentiment uman general şi elevat te va călăuzi spre poziţia pe care văd acum că te afli. J

O bună bucată de vreme n-am putut să răspund nimic la spusele amfitrionului meu. Ne-am plimbat de colo până colo în tăcere prin sală, iar liniştea a fost cu atât mai deplină. Cu cât încălţările noastre cu tălpi moi nu făceau nici cel mai mic zgomot pe pardoseala lucioasă. Fulgerele zvâcneau din când în când pe suprafeţele oglindate din jurul nostru şi de sub noi; tunetul parcă. Duduia chiar în casă prin ferestrele deschise, iar norii se clădeau, în chip de munţi; sau de ruine, sau de ţări aeriene, în spaţiul vast, pe care îl dominau ferestrele sălii.

Într-un târziu i-am spus că mi-am adus aminte ce-mi afirmase adesea tatăl meu: că în operele de artă frumoase trebuie să existe un repaos în mişcare.

— Asta este o expresie curentă în materie de artă, – a replicat amfitrionul meu.

— Prin mişcare se înţelege de obicei mobilitate. Arta plastică, despre care, de fapt, vorbim aici, nu poate înfăţişa defel mişcarea. De regulă, arta înfăţişează fiinţe vii, oameni, animale, plante, şi se ştie că pentru un artist, chiar şi peisajul, în pofida munţilor neclintiţi, este o fiinţă care respiră, datorită norilor săi nestatornici şi podoabei sale vegetale, căci altminteri i-ar părea ca ceva încremenit. De aceea, arta trebuie să înfăţişeze aceste obiecte în aşa fel, încât privitorului să i se pară că în clipa următoare ar putea să se mişte. Aş Vrea să dau aici încă un exemplu din Antichitate. Toate ţesăturile din care se fac veşminte se mlădiază în chip diferit, în funcţie de mişcările specifice ale diferiţilor oameni. Odată, un prieten al meu a recunoscut un faimos şi foarte preţuit actor bătrân, într-o

împrejurare în care n-a putut vedea decât o bucată din vestonul actorului. Iar dacă plastica ţesăturilor, manifestată de cele mai multe ori în falduri, este reprodusă după realitate, nu după criterii arbitrare, cărora, potrivit unor legi estetice tradiţionale, le este supus manechinul, în această plastică reprodusă rezidă în primul rând o anumită originalitate şi unicitate, care înfăţişează obiectul în mod senzorial; şi atunci plastica nu exprimă numai starea în care se află veşmintele în acea clipă, ci trimite şi înapoi la clipa imediat anterioară, care mai persistă vag, lăsând totodată să se bănuiască şi cea imediat următoare, spre care tinde. Această plastică este cea care îi dă ochiului privitorului, ir.ai cu seamă la veşminte, impresia de mişcare şi, ca atare, cea de lucru viu. Această plastică este totodată cea pe care cei vechi, înclinaţi să lucreze îndeosebi după natură, au redat-o cu atâta măiestrie, atunci când şi-au îmbrăcat personajele în veşminte, încât s-a spus că au înfăţişat nu numai ceea ce este, ci şi ceea ce a fost cu o clipă mai înainte şi ceea ce va fi în clipa următoare.. De aceea ei înfăţişează, la veşminte, nu numai părţile principale, ci şi detaliile corespunzătoare, şi fac asta cu o asemenea fineţe şi precizie, încât uiţi de materialul din care este făcută lucrarea şi vezi numai materialul din care este făcut veşmintul, şi ţi se pare că-l poţi face ghem în mână. Unei asemenea plastici, unii moderni îi opun aşa-numitele falduri nobile, le reproduc în bronz sau în marmură şi evită cu mare grijă detaliile prea precise, chipurile ca să nu tulbure echilibrul, rezultatul fiind că vezi mase mari de falduri, ce-i drept nobile, dar că în fiecare fald domină materialul sculpturii, nu cel al veşmântului; că vezi faldul de bronz sau de marmură, iar sensibilitatea ţi se răceşte, şi ai impresia că omul astfel îmbrăcat nu poate să umble, fiind împiedicat de faldurile de piatră sau de metaL Aşa cum se petrec lucrurile cu veşmântul, tot aşa se petrec şi cu trupul, care este veşmântul sufletului, iar sufletul este unicul obiect înfăţişat de artist prin imaginea alegorică a trupului. Cei vechi s-au lăsat şi aici călăuziţi de natură, iar atunci când au săvârşit păcate, pe care ochiul analitic al naturalistului ar trebui, strict vorbind, să le blameze, ele nu sunt de aşa natură, încât ochiul mai puţin materialist al artei să fie silit să le osândească. Tn schimb, curbura suprafeţelor mădularelor, în părţile lor alcătuitoare şi în detaliile lor, prezintă o asemenea desâvârşire şi execuţie, încât devin vizibile şi starea lor actuală,

şi cea imediat anterioară, şi cea imediat ulterioară, iar mădularele, aşa cum am spus mai sus despre veşminte, fac impresia că se mişcă şi că sunt vii. Ca la veşminte, unii moderni conferă şi mădularelor proporţii mai ample şi forme mai generale, mai puţin finisate, ca să nu ajungă să fie crispate, şi atunci muşchii apar de obicei ca nişte corpuri de sticlă, netede, rigide, casante, iar personajul nu se poate mişca. Cele spuse pot înlesni aproximativ sesizarea a ceea ce se înţelege în artă prin mişcare. Ceea ce se numeşte repaos constă poate, în primul rând, din faptul că, privit îndeaproape, orice obiect înfăţişat de arta plastică se află în repaos. Trăsura care goneşte, calul care aleargă, cascada care se prăvăleşte, norul care se deplasează, chiar şi fulgerul care zvâcneşte, sunt, în reproducere, ceva încremenit, neclintit, iar artistul nu poate înfăţişa mişcarea ca mobilitate, ca iluzie optică, decât cu ajutorul mijloacelor arătate de mine adineauri, înăl- \îndu-şi totodată obiectul dincolo de limitele lucrului înfăţişat nemijlocit şi conferindu-i astfel o importanţă incomparabil mai mare. Dar mişcarea înfăţişată nu trebuie să fie prea violentă, altminteri mijloacele nu ajută, iar artistul dă greş şi devine ridicoL Bunăoară, nişte cai care se prăvălesc de pe o stâncă, nu trebuie pictaţi în timp ce cad. Această scenă ar putea să devină mai lesne un desen care să satisfacă mintea, decât un tablou care să încânte întreaga sensibilitate artistică. De aceea cascada, care îşi reînnoieşte în permanenţă formele plastice, poate fi înfăţişată cu mult mai puţină primejdie decât un lichid turnat dintr-un vas, caz în care închipuirea este chinuită de gândul că vasul nu se goleşte. Vulturul plutind în înălţimile tăriei apare măreţ în tablou, iar cel care, aproape de ochii noştri, se năpusteşte asupra prăzii, poate să devină penibiL Ceaţa care urcă pe culmi este plină de farmec, dar fumul care se ridică din salva unui tun ne irită prin faptul că rămâne neclintit. Este lesne de înţeles că limitele între care lucrurile pot fi Înfăţişate în mişcare sunt greu de stabilit cu precizie, şi că talentele mai mari au voie să meargă în acest domeniu mult mai departe decât talentele mai mici. Am văzut astfel foarte des trăsuri pictate ca fiind în mers. În acele tablouri, caii se află de obicei, potrivit poziţiei picioarelor, într-o goană de toată frumuseţea, în timp ce spiţele roţilor stau, clar şi vizibil, încremenite într-un repaos deplin. Artistul mai priceput ne va înfăţişa volbura spiţelor şi va adăuga. Şi îmbina şi alte

elemente, ca să vedem trăsura mişcându-se aievea. În afară de această noţiune de repaos material arătată aici, se poate înţelege mult mai des, prin repaos, cel artistic, adică echilibrul, de care o operă de artă, fie că este tablou, poem sau muzică, nu se poate lipsi niciodată, căci ar înceta să mai fie operă de artă. Repaosul, sau echilibrul, în artă, este concordanţa generală a tuturor părţilor unul întreg, realizată prin acea cumpănire care nu trebuie să lipsească nici în cea mai avântată inspiraţie artistică, prin acea plutire deasupra operei de artă şi prin acea supervizare ordonatoare a acesteia, oricât de puternic s-ar zbuciuma într-însa simţămintele sau acţiunile, aşa încât creaţia artistică a omului ajunge să semene cu creaţia lui Dumnezeu şi vădeşte măsura şi ordinea, care ne încântă atâta. Mişcarea inspiră, repaosul împlineşte, şi aşa ia naştere în suflet acea închegare, căreia îi spunem frumuseţe. Nu încape îndoială că altora, aceste cuvinte ar putea să le sugereze altceva, ceva care s-ar putea să fie bun, sau chiar mai bun decât ce gândesc eu, căci de obicei aşa se întâmplă cu asemenea afirmaţii curente: fiecare le tălmăceşte în felul lui. Din fericire, forţa de creaţie, de regulă, nu acţionează după asemenea teze teoretice, ci nimereşte drept la ţintă, pentru că este forţă, şi nimereşte cu atât mai sigur, cu cât se concretizează în chip mai firesc pe propriul ei făgaş. Pentru înţelegerea artei, pentru cei care îi contemplă creaţiile şi discută despre ele, comentarea lor, îmbrăcarea în cuvinte a esenţei lor este o treabă folositoare, dar cuvintele nu trebuie să devină obiectul de căpetenie, deci nu trebuie să ne cramponăm în aşa măsură de un anumit sens, pe care îl punem noi în ele, încât să condamnăm tot ce nu corespunde acelui sens. Altminteri ar trebui să-L criticăm cel mai vârtos pe cel mai mare şi mai neasemuit artist, pe Dumnezeu, care a creat un număr atât de imens de plăsmuiri şi ale cărui opere, unii oameni cu minte rudimentară le critică, susţinând că ei le-ar fi făcut altfel.

La aceste cuvinte a intrat în sală Gustav. Se înserase, dar ploaia încă nu începuse.

— Flăcăul acesta se mai află încă pe aceeaşi treaptă pe care te-ai aflat dumneata până de curând, – a spus amfitrionul meu, arătindu-l pe Gustav, care se apropia de el.

— Ce vrei să spui cu asta, tată? — a întrebat băiatul.

— Vorbeam despre artă, – a răspuns amfitrionul meu, – şi sunt

de părere că nu eşti încă în stare să înţelegi şi să judeci opere de artă aşa cum poate oaspetele nostru.

— Păi asta e şi părerea mea, – a răspuns Gustav, – şi de aceea e în bună parte mentorul meu, iar dacă năzuieşte ca, în ce priveşte înţelegerea artei, să te ajungă din urmă pe dumneata, pe Eustaţiu şi pe mama, am să năzuiesc şi eu să-l ajung din urmă pe dumnealui.

— E bine aşa, – a spus amfitrionul meu, – cu toate că nu tocmai despre asta era vorba, dar n-are importanţă.

Cu aceste cuvinte, ca pentru a preîntâmpina alte întrebări, s-a apropiat de fereastră, iar noi l-am urmat.

Am privit un timp toţi trei peisajul din faţa noastră, care, deasupra câmpiei din ce în ce mai întunecate, devenea tot mai superb, apoi, când amurgul s-a îngânat cu bezna şi a sunat ora cinei, am coborât pe scara de marmură în sufragerie.

Furtuna s-a dezlănţuit în cursul nopţii, mai întâi cu tunete şi apoi cu nimic altceva decât cu ploaie, după care a urmat o dimineaţă foarte frumoasă şi senină.

Cel dintâi lucru pe care l-am făcut În ziua aceea a fost să mă duc la statuia de marmură. În ajun, în timp ce coboram scara, n-o mai văzusem lămurit, ci doar luminată superficial de un fulger. Întunericul, pe scară, devenise prea impenetrabil. Astăzi mi se înfăţişa, simplă şi fără podoabe, în lumina naturală calmă şi vie, intrată în casa scării prin luminatorul de sticlă din tavan. Nu-mi închipuisem că statuia este atât de mare. M-am postat în faţa ei şi am privit-o îndelung. Amfitrionul meu avusese dreptate: n-am putut descoperi nicio frumuseţe parţială,

— Cuvântul frumuseţe fiind luat în înţelesul modern, şi mi-am amintit chiar pe scară că auzisem adesea spunându-se despre o carte sau despre o piesă de teatru, ba şi despre o pictură, că e plină de frumuseţi, şi în faţa statuii mi-am dat seama cât de greşită este o asemenea sentinţă, sau, dacă este îndreptăţită, cât de săracă este o operă care are numai frumuseţi, chiar dacă este plină de ele, şi care nu este ea însăşi o frumuseţe; căci o operă de înalt nivel artistic, mi-am dat seama acum, n-are frumuseţi, şi cu atât mai puţin, cu cât este mai unitară şi mai fără de seamăn. Am’ ajuns până şi la ideea şi la constatarea, pe care n-o înţelesesem bine niciodată, că atunci când spui: bărbatul acesta, sau femeia aceasta, are un glas frumos, ochi frumoşi, gură frumoasă, spui totodată că restul nu este tot atât

de frumos, căci altminteri n-ai scoate în evidenţă un detaliu. Ceea ce este adevărat la un om viu, mi-am zis, nu este adevărat la o operă de artă, ale cărei părţi trebuie să fie toate deopotrivă de frumoase, astfel ca niciuna să nu bată la ochi, altminteri nu este pură ca operă de artă şi, în înţelesul strict al cuvântului, nici nu este operă de artă. Făcând abstracţie de faptul că, – sau mai degrabă tocmai pentru că – n-am putut descoperi la statuie frumuseţi parţiale, ea a produs din nou asupra mea, după cum mi-am dat acum foarte limpede seama, o impresie extraordinară. Impresia n-a fost însă ca cea produsă adesea asupra mea de unele lucruri frumoase, chiar şi de unele opere literare, ci a fost, dacă-mi este îngăduit să folosesc expresia, mai generală, mai tainică, mai inexplicabilă, a avut un efect ma insinuant, mai puternic; dar temeiul ei se afla în zări mai înalte, şi am început să înţeleg ce însuşire nobilă este frumuseţea, şi cu cât mai greu este de sesizat şi de împărtăşit decât amănuntele care îi bucură pe oameni, şi că sediul ei este întotdeauna un suflet mare, de unde se îndreaptă către oameni, ca să genereze ceva măreţ. Am simţit că în acele zile mi-am îmbogăţit mult sufletul.

Curând după aceea am vorbit şi cu Eustaţiu despre statuie. S-a bucurat foarte mult că o găsisem atât de frumoasă şi mi-a spus că de mult dorea să discute cu mine despre ea, dar că acest lucru fusese cu neputinţă, deoarece eu n-o pomenisem niciodată, iar o discuţie nu devine rodnică decât atunci când amândouă părţile manifestă interes pentru un anumit subiect. Am privit acum împreună statuia şi ne-am atras reciproc atenţia asupra unor lucruri pe care aveam impresia că le observăm la ea. Cu toate că, prin simplitatea şi firescul ei, – care sporeau zi de zi în ochii mei, minunându-mă din ce în ce mai mult, – statuia părea să se sustragă oricărei analize de detaliu, Eustaţiu s-a priceput totuşi să vorbească în mod competent despre geneza ei, despre proporţiile ei şi despre secretul efectului ei artistic. Cât a vorbit, am fost numai urechi, şi am simţit că tot ce spune este adevărat, cu toate că nu l-am înţeles tot timpul cu aceeaşi uşurinţă ca pe amfitrionul meu, deoarece nu ştia să se exprime la fel de limpede şi de simplu ca el. M-am adâncit în înţelegerea

’sculpturii, şi mi s-a părut, după cele spuse de Eustaţiu,. R că fata de marmură-se apropie tot mai mult de sufletul meu.

Eustaţiu a scos la iveală o mulţime de desene cu re- v

produceri ale unor opere de artă plastică medievale, atât f sculpturi, cât şi lucrări realizate pe alte căi. Am comparat «Împreună aceste opere cu cele provenite din Elada. Eusta- Iţiu a mai adus, pentru comparaţie, şi o serie de sculpturi f reale, înfăţişând mici heruvimi, sfinţi sau alte personaje, j'care se aflau în casa cu trandafiri sau prin apropiere. Ochii ^ mei s-au încredinţat, o dată mai mult, că tot ce spusese
amfitrionul meu despre arta elină şi cea medievală era I adevărat. Din statuia greacă părea că-mi vorbeşte geniul ţ unui artist tânăr, şi totuşi maturizat, înzestrat din plin cu
simţul măsurii şi al proporţiilor, şi totodată capabil să I confere operei sale o superbă plasticitate. În creaţiile plas- i tice medievale mi s-a înfăţişat un suflet naiv, simplu.

J duios, care, plin de credinţă şi de dragoste, recursese la I anumite mijloace de exprimare, fără a le stăpâni pe de- f plin, nu-şi dăduse seama de acest lucru, dar produsese | totuşi efecte care şi acum încă ne mai fac o impresie pu- I temică şi ne umplu de uimire. Sufletul este aici cel care I vorbeşte şi care, în puritatea şi gravitatea sa, ne stimeşte I admiraţia, în timp ce epocile de mai târziu, din care Eusta-

ı ţiu a etalat numeroase reproduceri după statui, n-au generat, în pofida concepţiei lor judicioase şi clare şi a cunoaşterii mijloacelor artistice, decât personaje glaciale, în veşminte fluturânde neverosimile, cu gesturi exagerate, personaje care nu au nici ardoare, nici sinceritate, deoarece nu le-a avut nici artistul, şi care nu exteriorizează nici măcar un suflet, fiindcă artistul n-a lucrat cu sufletul, ci cu cine ştie ce intenţie conştientă, pe potriva concepţiilor de creaţie dominante în epoca respectivă, din care pricină a căutat să înlocuiască ceea ce îi lipsea ca simţire, punând în operă agitaţie şi crispare. Cât priveşte plasticitatea, am avut impresia că Evul Mediu n-a năzuit la desâvârşire în f această privinţă. Alături de un cap, care, în simplitatea ţ şi autenticitatea sa, era eminent şi ireproşabil, se găseau plăsmuiri şi alcătuiri aproape imposibile. Artistul n-a văzut asta, pentru că şi-a regăsit, în expresia operei, starea sa sufitească; altceva n-a urmărit, iar la o contopire a datelor senzoriale n-a tins, pentru că, cel puţin în activitatea sa artistică, acest procedeu îi era străin. De aceea resimţim şi noi efectul interiorizării, chiar dacă, spre deosebire de artistul creator din Evul Mediu, noi

percepem lipsurile concrete ale operei.

Nespus de frumoase au fost zilele pe care le-am petrecut alături de Eustaţiu, cu asemenea studii şi cercetări comparative.

Am fost atras din nou şi spre picturile unor epoci vechi şi de mult apuse. În prima mea tinereţe simţisem o anumită repulsie faţă de picturile vechi. Aveam impresia că în ele domneşte o întunecare şi o mohorâre, potrivnice şi mult inferioare farmecului vesel al culorilor, prezent în tablourile noi şi chiar şi în natură. Această părere, ce-i drept, o repudiasem, atunci când începusem eu însumi să pictez, şi-mi dădusem seama încetul cu încetul că obiectele din natură, şi chiar şi chipul omenesc, nu au culorile violente, care se găsesc în cutia cu culori de pictură, şi că, în schimb, natura posedă o putere a luminii şi a umbrei, căreia, eu cel puţin, nu puteam să-i dau viaţă cu toate culorile mele. Nu ajunsesem totuşi la înţelegerea picturii de odinioară, în măsura în care s-ar fi cuvenit şi ar fi fost necesar. Cu toate că înaintasem în această direcţie şi recunoscusem ca foarte frumoase anumite detalii ale tablourilor vechi, eram prea preocupat în permanenţă de studiile- mele în domeniul ştiinţelor naturii ca să iau în seamă cu mai multă tragere de inimă creaţiile artistice decât pe cele ale naturii. De aceea plantele, fluturii, copacii, pietrele, apele, chiar şi chipul omenesc, îmi păreau a fi obiecte demne de reprodus în pictură, dar tablourile vechi nu-mi păreau a Ei reproduceri, ci un fel de obiecte de preţ, care există ca atare şi pe care se văd lucruri aflate în mod uzual în tablouri. Această orientare a avut pentru mine avantajul că, în încercările mele de a picta obiecte din natură, n-am ajuns să imit vreun maestru, ci că lucrările mele, în ciuda imperfecţiunii lor, aveau ceva foarte concret şi firesc –, dar pe de altă parte a rezultat de aici şi dezavantajul că n-am învăţat niciodată de la maeştrii vechi cum trebuie tratate culorile şi liniile, şi că am fost nevoit să-mi născocesc totul anevoie eu însumi, fără să izbutesc decât arareori. Cu toate că mai târziu a început să mă intereseze pictura medievală, iar în cursul iernii mi-am petrecut chiar mult timp în galeriile de tablouri din oraşul nostru, atitudinea mea dinainte rămăsese totuşi, inconştient, mai mult sau mai puţin precumpănitoare, iar arta penelului nu s-a bucurat din partea mea de dăruirea meritată. Acum, tot parcurgând, împreună cu Eustaţiu, desenele după operele de artă plastică medievală, contemplând, alături de el, ca pe o nouă minune, o

operă greacă din vechime, com- parind această operă cu cele mult mai puţin vechi ale înaintaşilor noştri, şi învăţând să percep deosebirile şi asemănările dintre ele, am început să privesc şi tablourile amfitrionului meu, ca şi alte tablouri, cu alţi ochi decât până atunci. Nu numai că mă duceam des în camera lui cu tablouri şi zăboveam acolo timp îndelungat, dar am cerut şi catalogul tablourilor lui, ca să mă familiarizez încetul cu încetul cu maeştrii pe care îi colecţionase, şi am rugat să mi se îngăduie să aşez câte un tablou pe şevalet, ca să-l studiez. Aşa mi-am petrecut adesea zile în şir, cer- cetând câte un singur tablou. Ce lume nouă mi s-a deschis în faţa ochilor! Aşa cum poeţii mi-au desferecat o lume a sufletului, tot aşa mi s-a desfăşurat şi aici o lume a sufletului, dar cu ce mijloace întru totul diferite era ea atinsă aici! Cu câtă forţă, cu câtă graţie, cu câtă îmbelşugare, cu câtă gingăşie, fusese realizată aici o creaţie asemănătoare, ba chiar la fel, cu cea a Creatorului, şi totuşi omenească! Am făcut cunoştinţă cu legăturile dintre pictura veche,

— Prietenul meu avea aproape numai tablouri vechi, – şi natură. Am aflat că maeştrii vechi au imitat natura mult mai fidel şi mai atrăgător decât cei noi, ba chiar că, în studierea trăsăturilor caracteristice ale naturii, au dovedit o nemaipomenită perseverenţă şi răbdare, poate mai multă decât simţeam că aş avea eu însumi, şi poate chiar mai multă decât au unii confraţi ai lor din zilele noastre. Nu puteam să mă pronunţ, deoarece cunoşteam prea puţine opere contemporane şi nici nu le privisem aşa cum priveam acum tablourile mai vechi, dar mi se părea aproape cu neputinţă o pătrundere mai adâncă a esenţei naturii. Nu înţelegeam cum de nu putusem atâta amar de vreme

I

e-o văd în măsura în care ar fi trebuit. Dar cu toate că cei vechi, de care mă ocupam acum, îşi dăduseră multă silinţă să înfăţişeze realitatea şi i se devotaseră cu tot su-

Getul, ei n-au mers totuşi atât ds departe cât merseseră eu în reproducerea obiectelor mele din natură, pe care căutasem să le redau cu toate amănuntele, atât cât fusese cu putinţă. După cum mi-am dat seama, asta ar fi fost î*^ dezavantajul operei de artă, care, în loc să producă o irrx_ presie de ansamblu calmă, s-ar fi fârâmiţat în numeroase detalii Maeştrii reprezentaţi în colecţia amfitrionul^ meu se pricepuseră să cuprindă în linii

mari detaliile naturii şi să le înfăţişeze, – adesea cu o singură tuşă de pe_ nel, – astfel încât să ai impresia că zăreşti până şi cele mai mărunte semnalmente, dar privind mai îndeaproape vedeai că nu sunt decât urmarea unei. Ratări în linii mari şi generale. Această tratare în linii mari le mai asigura însă şi efecte mari, care îi scapă celui ce redă cel® mai mărunte elemente în cele mai mărunte subdiviziuni ale lor. Abia acum am văzut ce făpturi frumoase ale speciei umane vieţuiesc pe pânzele pictorilor, cât de nobile le sint mădularele, cât de felurit – radios, energic, spiritual, blajin – le este chipul, cât de distinse le sunt veşmintele, fie ele şi nişte trenţe de cerşetor, şi cât de adecvat fundalul Am văzut că şi culoarea chipurilor şi a altor părţi ale tru_ puhu este lumina vie a întruchipărilor omeneşti, nu ma_ teria colorantă, cu ajutorul căreia nepriceputul aplică plăsmuirilor sale un roşu şi un alb respingător, că umbrei® se adâncesc atât cât le arată natura, şi că fundalul are 0 adâncime şi mai mare, dobândindu-se astfel o forţă apropiată de cea dată de Creaţiune prin adevărata lumină a soarelui, o forţă pe care n-o poate picta nimeni, deoarece penelul nu poate fi muiat în lumină, o forţă pe care 0 admiram acum atât de mult la tablourile vechi. Din natura extra-umană am văzut nori. Luminoşi, ceruri senine, copaci zvelţi şi frunzoşi, câmpii întinse, stânci ţuguiate, munţi î^, depărtaţi, pâraie limpezi, lacuri lucii şi păşuni verzi, văzut monumente arhitecturale, şi am văzut aşa-numita natură statică în plante, flori, fructe, animale mari şi mici. Am admirat dibăcia şi inteligenţa cu care este coordonat şi redat totul. Mi-am dat seama cum au pictat înaintaşi^ noştri peisaje şi animale. M-a uimit glazura fină, folosită de un pictor ca să dea tablourilor sale transparenţă, sau grosimea stratului de culori de ulei netransparente, foloi site de altul pentru a reda un munte, şi menite să prindă şi să reflecte lumina, silind-o astfel să participe la pictarea tabloului, printr-D culoare inexistentă în cutia cu culori. Mi-am dat seama cum a pictat un artist fondul în culori transparente şi şi-a aplicat pe el culorile compacte, dense, sau cum şi-a întins un altul, cu penelul lat, culoare după culoare, realizând cu ajutorul lui şi tranziţiile tonurilor şi conturând cu el şi desenul. Faptul că tablourile vechi sunt mai mohorâte mi s-a părut lesne de înţeles, deoarece, cu timpul, culorile se întunecă, din pricina oxidă- rii uleiului, iar verniul, iniţial incolor, devine castaniu închis. Artiştii prevăzători

s-au priceput mai bine decât cei pripiţi să evite ambele dezavantaje, iar amfitrionul meu avea tablouri care vădeau o strălucitoare splertdoare cromatică, realizată mai mult prin forţa tonurilor, decât prin culori bătătoare la ochi sau chiar neveridice. Întrucât până acum mă îndeletnicisem mult cu culorile, zăboveam adeseori îndelung lângă câte un tablou, ca să mă lămuresc cum a fost pictat. În odăiţa trandafirie a Matildei, în care m-a dus amfitrionul meu, ca să văd şi acolo tablourile, erau atârnate patru pânze mici, dintre care două semnate de Ti- ţian, una de Dominichino şi una de Guido Reni. Erau cam de aceeaşi mărime şi aveau rame identice. Erau cele mai frumoase din toată colecţia amfitrionului meu. Cu cât le priveai mai mult, cu atât mai mult te captivau. L-am rugat cam prea des pe amfitrionul meu să-mi arate aceste patru mici tablouri, şi n-a obosit să-mi descuie de fiecare dată încăperile cucoanelor, ca să mă conducă în odăiţă, să mă lase să privesc tablourile şi să stea de vorbă cu mine despre ele. De câteva ori le-a dat jos şi le-a pus pe masă sau pe un scaun, în aşa fel încât să stea în cea mai prielnică lumină. Am petrecut pe atunci zile de neuitat în casa cu trandafiri a prietenului meu.

L-am întrebat odată de unde are tablourile.

— Mi-au intrat în casă încetul cu încetul, în funcţie de sârguinţa colecţionarului şi uneori şi de întâmplare, – a răspuns el.

— Câteva le-am moştenit de la un unchi, dar acelea nu sunt cele mai de preţ pe care le am; am vândut o parte din ele, ca să cumpăr altele, mai puţine, dar mai bune. Ţi-am mai spus cândva că am fost în Italia. Am făcut trei călătorii în acea ţară. Acolo am mai găsit câte ceva, Am umblat în permanenţă după tablouri, am cumpăra:

câteva, am revândut unele din ele, am cumpărat altele, şi aşa mai departe, intr-o necontenită primenire, până când lucrurile au ajuns să arate aşa cum arată acum. În clipa de faţă, însă, nu mai vând şi nu mai schimb nimic, chiar dacă mi se iveşte un obiect extraordinar, pe care nu l-aş putea achiziţiona fără să cedez unul dobândit anterior. Odată cu virsta, omul se ataşează în aşa măsură de lucrurile cu care s-a obişnuit, încât nu se mai poate lipsi de ele, chiar dacă încep să se uzeze, să se decoloreze şi să se jerpelească. Nu-mi place să arunc veşmintele vechi, şi tot aşa, dacă aş fi nevoit să scot din casă vreunul dintre

tablourile care mă înconjoară de atâta amar de vreme, aş suferi nespus de mult. Acum trebuie să rămână aşa cum sunt şi acolo unde sunt, până mor. Chiar şi gândul că un urmaş va lăsa tablourile la locul lor şi le va preţui înseamnă o mare mângâiere pentru mine, deşi este o nerozie şi caut să scap de ea, căci viaţa pe pământ este o permanentă năzuinţă şi izbândă şi de aceea se produc întotdeauna mutaţii, deci se vor produce şi aici. De altminteri, de multă vreme n-am mai cumpărat nimic, afară de un peisaj mititel, foarte drăguţ, al lui Ruysdael, care este atârnat lângă uşă în camera cu tablouri şi pe care dumneata îl priveşti cu atâta plăcere. N-aş cumpăra decât ceva foarte valoros, în măsura în care mi-ar sta în puteri. Am fost nevoit să aştept adesea ani de zile un tablou care îmi plăcea foarte mult şi pe care doream să-l am, şi l-am aşteptat fie pentru că proprietarul era încăpăţinat şi, deşi voia să vândă tabloul, punea condiţii cu neputinţă de îndeplinit, fie că nu voia să se despartă de tablou, deşi îl terfelea şi îl lăsa să se degradeze. Uneori, ca să am o rezervă pentru schimburi, m-am văzut silit să cumpăr tablouri mai proaste, care, prin farmecul culorilor sau prin alte însuşiri, furau ochii. Există oameni care ţin la tablouri, care nu înstrăinează pânze vechi, importante, dacă au asemenea pânze, dar care totuşi nu-şi dau seama de valoarea lor şi, datorită unei proaste îngrijiri, le lasă să sufere stricăciuni Ei preferă o pictură pe care o înţeleg mai bine, sau care le place mai mult, chiar dacă este mai puţin valoroasă, şi sunt gata să facă schimb. Schimbul este pentru ei o plăcere, şi când dezvăluiam că tabloul lor este mai valoros decât al meu, şi când, după ce făceam o evaluare exactă, le compensăm diferenţa în bani, plăcerea lor sporea, întrucât tot se mai 1 îndoiau şi se întrebau dacă am sau nu dreptate şi dacă nu cumva am supraapreciat în mod subiectiv tabloul vechi, căci ochii le spuneau că diferenţa nu este chiar atât de mare. În felul acesta am achiziţionat o seamă de lucruri pe placul meu, fără să fiu nevoit să-mi calc în picioare simţul dreptăţii, aşa cum se întâmplă atât de lesne în afacerile cu tablouri. Maica Domnului cu Pruncul, care îţi place atât de mult şi pe care aş înclina s-o socotesc aproape o podoabă a colecţiei mele, mi-a găsit-o Roland în podul unei case. Se urcase acolo cu proprietarul, ca să cumpere fiare-vechi, printre care se aflau şi nişte pinteni medievali şi o sabie. Pânza nu avea ramă şi nu era făcută măcar sul, ci zăcea în colb, împăturită ca o cârpă.

Roland n-a putut să-şi dea prea bine seama dacă e de preţ, şi a cumpărat-o pe o nimica toată de la omul acela. Un ostaş o trimisese cândva din Italia. O folosise ca pe o simplă pânză de împachetat şi îndesase în ea rufărie şi haine vechi, care să-i fie cârpite acasă. De aceea, la îndoituri, tabloul avea fisuri, din care sărise culoarea de ulei. În plus, mai fuseseră tăiate fâşii din ea, întrucât suprafaţa ei păruse pesemne prea mare pentru coletul respectiv. Tăieturile se mai vedeati foarte clar, în timp ce marginile celelalte erau foarte scorojite şi mai păstrau urmele ţintelor cu care fuseseră fbcate odinioară pe şasiu. Dar datorită maltratărilor suferite de tablou de-a lungul vremurilor, culoarea dispăruse şi în alte locuri, nu numai la fisuri, astfel că acum se putea vedea nu numai grundul, ci ici şi colo chiar şi firele pânzei propriu-zise. În halul acesta a ajuns tabloul la Asperhof. Mai întâi l-am despăturit, l-am întins pe jos, l-am spălat cu apă curată şi apoi am fost nevoiţi să-i punem greutăţi la cele patru colţuri, ca să-l menţinem întins şi să-l putem privi. A stat aşa în faţa noastră, pe pardoseala camerei. Ne^am dat seama că este opera unui pictor italian, ne-am dat seama şi că datează dintr-o epocă mai veche, dar din priciha stării în oare se afla, n-am putut stabili nici cine i-a fost autorul, nici cel puţin din ce epocă datează. Unele părţi, care îi rămăseseră intacte, ne-au îndreptăţit totuşi să presupunem că s-ar putea să aibă o valoare destul de mare. Ne-am apucat aşadar să confecţionăm un panel, pe care să poată fi lipită pânza. Noi confecţionăm de obicei asemenea panele din lemn de stejar, şi anume din două foi de placaj şi dintr-un grătar intermediar, pentru a preîntâmpina aşa-numita strâmbare sau deformare a lemnului. După ce panelul a fost gata şi după ce chitul s-a uscat, am întins pânza pe noul ei suport. Acolo unde marginile fuseseră tăiate, am dat panelului o dimensiune mai mare, şi am completat cu pânză nouă porţiunile lipsă, ca să-i putem reda picturii aproximativ înfăţişarea presupus iniţială. După aceea ne-am apucat să curăţim tabloul de verniul vechi, care se mai păstrase pe alocuri, şi de murdărie. Verniul a fost uşor de înlăturat cu mijloacele obişnuite, nu însă la fel de uşor şi murdăria învechită de-a lungul veacurilor, fără să ne expunem primejdiei de a vătăma şi culorile. Tabloul curăţit, aşezat pe şevalet, ne-a apărut acum cu mult mai frumos decât după prima spălare superficială, dar mai era încă atât de desfigurat de numeroasele crăpături, fisuri şi coşcoveli, încât o

apreciere exactă n-a fost cu putinţă nici acum, chiar dacă am fi avut mult mai multă experienţă. Roland şi Eustaţiu au purces la restaurare. Nu există treabă mai anevoioasă, şi de aceea unele picturi au fost atât de degradate şi de devalorizate. Cred că n-am pornit pe o cale greşită. Culoarea originară nu trebuia nicidecum acoperită. Din fericire, tabloul nu suferise niciodată o reparaţie sau o aşa-numită suprapic- tare, astfel că aveam în faţă fie număi culoarea originară, fie niciuna. În locurile lipsite de culoare a fost introdusă, ca un ştift, culoarea marginilor golului, până s-a umplut cavitatea. Am folosit culorile cât mai uscate cu putinţă, şi frecate atât de fin, cât a fost în stare să le frece piatra, fără să se oprească. Dacă însă mai descopeream, după uscare, vreo adâncitură, o umpleam din nou cu aceeaşi culoare, şi continuam astfel până când nu se mai vedea nicio cavitate. Proeminenţele rămase după uscare le netezeam şlefuind cu un cuţitaş fin. De asemenea, şi peste murdăria cu neputinţă de înlăturat am aşternut culoarea înconjurătoare. Atunci când, datorită uleiului conţinut, sau altor cauze, care poate că mai contribuiseră şi ele, culoarea, după un timp mai îndelungat, se închidea, încât apărea pe tablou ca o pată, am aplicat peste pată, cu vârful unei pensule fine, mici puncte de culoare de ulei extrem de uscată, până când nu s-a mai deosebit de nuanţa din jur. Această operaţie am repetat-o la nevoie chiar şi de câteva ori. Până la urmă, locurile proaspăt acoperite cu culoare n-au mai putut fi recunoscute defel cu ochiul liber. Numai lupa mai trăda retuşurile. Am aplicat ani în şir acest procedeu, mai cu seamă că uneori aveam de executat şi alte lucrări, şi deoarece procedeul nostru avea nevoie şi el însuşi de între- . Ruperi relativ lungi, ca să se usuce culorile, sau ca să li se dea timp să dea la iveală modificările realizate. În schimb, nu se observa că tabloul recondiţionat nu este în întregime vechi: avea fisurile fine ale tablourilor vechi şi avea şi puritatea şi claritatea penelului originar. Atunci când tablourile vechi sunt restaurate prin suprapictare, apare adeseori un înveliş deasupra fisurilor generate de trecerea timpului, iar acest înveliş nu numai trădează că pânza a fost restaurată, ci constituie totodată un văl subţire, întins peste culori, pe care le face să devină tulburi şi netransparente. Asemenea tablouri fac adesea impresia de lucru mohorât, neplăcut, apăsător. S-ar putea ca unii să socotească neînsemnată şi fără rost activitatea

noastră de restaurare a tablourilor vechi, mai cu seamă că cere atâta timp şi atâta muncă; dar nouă ne-a dăruit o mare şi profundă bucurie. Sunt sigur că dumneata n-ai s-o dezaprobi, deoarece creaţiile artistice au început să te preocupe îndeaproape. Atunci când opera unui maestru vechi prindea viaţă în faţa noastră, nu ne însufleţea numai sentimentul creaţiei, ci cel cu mult mai înalt al reînvierii unui lucru care altminteri s-ar fi pierdut şi pe care noi înşine nu l-am fi putut crea. După ce au fost gata câteva porţiuni ale tabloului s-a constatat că toate culorile lui sunt mai pure şi mai strălucitoare decât crezusem şi că pictura are o valoare mult mai mare decât bănuisem la început. Atâta vreme cât numeroasele crăpături şi locuri dezgolite de culoare, precum şi petele de murdărie, pe care nu le putuserăm înlătura, s-au mai aflat pe tablou, ele au exercitat o influenţă şi asupra părţilor lui nevătămate şi chiar şi asupra celor perfect de bine păstrate, făcând ca întregul său colorit să pară mai urât decât era în realitate. Dar după ce locurile discordante au fost acoperite cu culorile corespunzătoare pe o suprafaţă relativ mare. Iar culoarea nouă a accentuat-o pe cea veche, în loc s-o contrazică, a rezul tat o puritate, o catifelare, o transparenţă, ba chiar o învăpăiere, care ne-a uimit, deoarece la tablourile foarte deteriorate nu se poate aprecia succesiunea justă a tranziţiilor, până ce nu le ai terminate în faţa ochilor. Coloritul special ar putea să pară, bineînţeles, încă şi mai desăvârşit, fiind înconjurat şi scos în evidenţă de porţiunile neretuşate şi discordante, dar era de prevăzut că, atunci când întregul tablou avea să fie gata, armonia lui va trebui să producă o impresie hotărât artistică. În timpul lucrului mi-am dat multă osteneală ca să aflu întreaga istorie a tabloului şi originea lui, dar n-am ajuns la niciun rezulţat. Ostaşul care trimisese pânza din Italia murise de mult, şi nu mai trăia nicio persoană care să fi, avut o legătură. De cât apropiată cu cele întâmplate, deoarece acestea se petrecuseră cu mult mai de mult decât bănuisem. Bunicul ultimului proprietar al tabloului a povestit adesea că a auzit cum că un ostaş născut în casa lui îşi trimisese cândva acasă, din Italia, ciorapii şi cămăşile, învelite într-o pânză cu icoana Maicii Domnului. Veracitatea povestirii s-a confirmat prin faptul că s-a mai găsit, în podul casei, vechea icoană deteriorată a Maicii Domnului. N-am putut afla nici ce împrejurare îl dusese în Italia

pe acel ostaş german. Să descopăr de pe ce meleaguri a1 o Italiei venise tabloul, nici nu mai putea fi vorba acum. A fost un fel de sărbătoare atunci când, după un timp îndelungat, după multă trudă şi o seamă de întreruperi, pictura s-a aflat în, faţa noastră într-o frumoasă ramă de aur lucrată în stil vechi. A fost chemat şi Roland, deoarece către sfârşitul lucrării pornise într-o călătorie şi-l lăâase pe fratele său să termine treaba. Au fost poftiţi şi câţiva vecini, ba chiar şi un prieten şi cunoscător al artei vechi, căruia îi scrisesem despre ce e vorba, a venit încoace de la o depărtare destul de mare, ca să vadă restaurarea, iar alţii, deşi nu fuseseră invitaţi, au venit şi ei, deoarece aflaseră din întâmplare de povestea asta şi ştiau că la Asperhof sunt oricând bineveniţi. Nu este adevărat ceea ce se spune adesea că o femeie frumoasă este. Mai frumoasă fără podoabe decât cu podoabe; şi tot aşa nu este adevărat că un tablou n-are nevoie de ramă ca să fie pus în valoare. Am comandat pentru tabloul cu

Maica Domnului o ramă cu motive medievale şi am supravegheat uneori executarea ei, dnd vreo treabă sau propria mea voinţă m-a dus la oraş. A sosit la Asperhof cu mult înainte de a fi fost gata tabloul şi a fost nevoită să aştepte în acest răstimp împachetată în lada ei. N-am încercat nici măcar o singură dată să montăm în ea pânza până n-a fost gata, ca să nu slăbească efectul. La tablourile noi, bineînţeles, abia rama arată dacă nu cumva mai trebuie acfeugat şi modificat câte ceva. La tablourile vechi restaurate, lucrurile stau altfel, mai cu seamă dacă au fost restaurate după procedeul nostru. Aici, existentul arată calea de urmat pentru restaurare, şi de aceea profunzimea, intep. Siiatea şi strălucirea culorilor sunt condiţionate de ceea ce se găseşte dinainte pe pânză. Cum are să arate apoi tabloul înrămat nu depinde de bunul plac al restauratorului, iar dacă înrămat îi şade bine sau mai puţin bine, este treaba pictorului iniţial, a cărui operă n-avem voie s-o modificăm. Atunci când sfânta Maria, pe care nici măcar nu se aplicase încă vemiul, ne-a privit dintre ornamentele în stil vechi ale ramei, foarte bine armonizate cu tabloul, ni s-a părut minunată, şi de abia atunci am văzut cât farmec şi câtă forţă pusese pictorul de odinioară în opera sa. Cu toate că rama era bogat decorată cu flori, cu motive geometrice şi chiar cu părţi ale trupului omenesc şi că avea scânteieri de mare efect, tabloul

nu părea agitat, ci domina rama, preschimbându-i opulenţa într-o fermecătoare diversitate, în timp ce el însuşi se punea singur în valoare prin forţa sa artistică, şi trona, în culorile sale sublime, înconjurat de acea splendidă podoabă. Un strigăt discret a scăpat de pe buzele tuturor celor de faţă, şi m-am bucurat că nu mă înşelasem atunci când, bizuindu-mă pe forţa artistică a tabloului, îi comandasem o ramă atât de bogată. Am stat cu toţii o bună bucată de vreme în faţa lui şi am privit frumuseţea coloritului pielei, veşmintelor şi fundalului care, laolaltă cu simplitatea şi nobleţea desenului şi cu ordonarea echilibrată a suprafeţelor, alcătuia un întreg atât de demn şi de sacru, încât nu puteai să nu te simţi copleşit de o profundă gravitate, de o adevărată cucernicie. Abia mai târziu am început să vorbim, am discutat despre una şi alta, şi am ajuns, după cum era firesc, să cutezăm a face presupuneri cu privire la autor. Ba era Guido Reni, ba era Tiţian, ba era şcoala lui Rafael. Pentru toate ipotezele s-au găsit temeiuri, şi concluzia a fost, şi aşa a rămas şi până astăzi, că nu ştim cine a pictat tabloul. Roland a fost extraordinar de bucuros că bănuise valoarea pânzei încă de când o văzuse deteriorată şi că, prin faptul că o cumpărase, făcuse o achiziţie atât de bună. Pe atunci era încă foarte tânăr, nu era nici pe departe atât de versat ca acum şi de aceea nu fusese prea sigur că procedase bine. Pe faţa lui Eustaţiu se citea că, vorba ceea, îi râde inima de bucurie. Ziua s-a încheiat, atunci, cu o masă prietenească, oferită musafirilor mei. În zilele următoare am căutat locul cel mai prielnic pentru atârnat tabloul. Roland a primit, drept răsplată, o lucrare pe care şi-o dorise de mult, iar Eustaţiu, după cum am băgat de seamă, şi-a aflat cea mai deplină satisfacţie în faptul că a fost atras în cercurile noastre artistice. Omului, de la care fusese cumpărată pânza deteriorată, i-am mai dat ceva bani în plus, cu care l-am despăgubit peste aşteptările sale, deoarece n-ar fi putut niciodată şi nid nu i-ar fi trecut prin minte să pună pe cineva să restaureze tabloul, iar fără Roland, tabloul nici n-ar fi fost vândut, aşa că s-ar fi degradat din ce în ce, până la distrugerea lui totală. Chiar şi după trecerea multor ani, am mai zăbovit adesea în faţa tabloului şi am avut parte de multă bucurie contemplându-l. Am privit chipul şi mâinile Maicii Domnului şi am privit şi Pruncul, în parte dezgolit şi în parte învelit cuviincios în năframe frumoase. Este un obicei al

pictorilor italieni ca Pruncul să nu fie ţinut în braţele Maicii Sale, ci mai degrabă să stea pe un obiect destul de înalt în faţa Ei, înclinat frumuşel către Ea, iar Ea să-L cuprindă alintător cu braţele. Autorul nu numai că a găsit astfel prilejul să picteze trupul Pruncului într-o poziţie cu mult mai frumoasă decât dacă Maica L-ar fi ţinut la pieptul Ei, dar a obţinut totodată şi avantajul mult mai important că a putut să înfăţişeze Pruncul sfânt în întreaga Lui forţă şi independenţă, ceea ce are ca efect impresia că proslăvim de pe acum puterea cu care va acţiona El mai târziu. Faptul că popoarele meridionale îl pictează pe Mântuitor ca pe un Prunc m-a încântat din totdeauna, iar dacă, pe tabloul meu, Pruncul sfânt arată mai curând ca un trup vânjos şi minunat de frumos al Sudului, acest lucru nu-mi dă de gândit, pentru că şi pruncii Iisus şi pruncii Ioan ai neasemuitului Rafael arată tot aşa, iar efectul artistic este totuşi atât de formidabil. Nu prea îmi place că Maica Domnului, a cărei gură este atât de frumoasă. Îşi îndreaptă ochii spre cer. Cred că efectul este astfel cam îngroşat, şi că artistul pune în acea mişcare o semnificaţie străină de personajul pictat. Cu mijloace mai simple se obţin efecte mai bune. Dacă pictorul ar fi fost în stare să pună sfinţenia şi sublimul nu în ochii ridicaţi spre cer, ci în chiar fiinţa personajului, în timp ce ochii ar fi privit pur şi simplu în gol, ar fi fost mult mai bine. Madonele lui Rafael privesc calm şi cu gravitate, încât devin regine ale Cerului, pe când atâtea altele nu sunt decât nişte fete care se roagă. De aici cred că pot şi eu să deduc că tabloul nu aparţine şcolii lui Rafael, oricât aminteşte de ea prin minunata întruchipare a Pruncului. Tabloul nu-l mai ţin expus acolo unde era la început. Am schimbat de câteva ori locurile tuturor tablourilor, şi resimţim o deosebită plăcere când încercăm să aflăm dacă, printr-o altă aranjare, efectul de ansamblu nu devine cumva mai puternic. De asemenea, au avut loc o serie de consfătuiri foarte serioase şi am făcut şi numeroase încercări cu privire la culoarea în care să zugrăvim pereţii, pentru ca tablourile să iasă cât mai bine în evidenţă. În cele din urmă ne-am oprit la castaniul roşcat, pe care îl mai găseşti şi astăzi în camera cu tablouri. Acum nu mai schimb nimic. Aşezarea actuală a tablourilor mi-a intrat în sânge şi mi-e dragă, încât orice modificare mi-ar face o impresie neplăcută. Mica mea colecţie a devenit una din bucuriile bătrâneţii mele. Achiziţionarea

tablourilor, care, după cum poţi deduce din spusele mele dinainte, n-a fost întotdeauna atât de lesnicioasă ca în cazul Madonei noastre, reprezintă un fir călăuzitor în desfăşurarea vieţii mele, iar acest fir călăuzitor este legat de multe împrejurări, care îmi prilejuiesc o privire retrospectivă, în parte veselă şi în parte tristă. Ne-am pomenit în fel de fel de situaţii, am făcut cunoştinţă cu fel de fel de oameni şi ne-am cheltuit mult timp cu restaurarea tablourilor, cu uitarea unor dezamăgiri, cu trăirea unor frumuseţi, şi ne-am mai cheltuit mult timp şi cu desenarea şi proiectarea unor rame, deoarece, treptat, am pus toate tablourile în rame proiectate de noi, şi aşa se face că aceste opere stau aeum în jurul meu ca nişte prieteni vechi şi venerabili, din zi în zi tot mai venerabili, care sunt încântarea şi desfătarea zilelor câte mi-au mai rămas de trăit.

Faptul că, datorită povestirii amfitrionului meu, m-am apropiat şi mai mult sufleteşte de colecţia lui de tablouri, se înţelege de la sine.

Am început să-mi îndrept atenţia şi asupra stampelor lui. Întrucât acestea nu erau înrămate şi sub sticlă, ci erau adăpostite în sertarele încăpătoare ale mesei din camera de lectură, puteau fi privite cu mult mai comod decât tablourile. Mi-am scos mai întâi mapele una după alta şi am privit pe rând toate gravurile. După aceea am trecut însă la o cercetare mai ordonată. Amfitrionul meu, aşa cum nu îngăduia să se scoată cărţi din casă, dar punea să i se ducă oaspetelui, în camera lui, cărţile cerute, tot aşa proceda şi cu gravurile, numai că dădea câte o mapă întreagă în cameră, nicidecum planşe izolate, ca să le cruţe şi să le ferească de deteriorare. Deoarece îmi venea peste mână să petrec ceasuri în şir în camera de lectură, privind stampe, amfitrionul meu a pus să mi se aducă mapele una după alta în locuinţa mea, încât am putut să privesc pe îndelete gravurile, am putut să-mi şi întrerup această îndeletnicire prin altele, şi am putut, după ce am ţinut un timp oarecare mapa în locuinţa mea, s-o înlocuiesc cu alta. Mai târziu, după ce cercetasem cu de-amănuntul toate mapele, însemnându-mi lucrările care îmi plăcuseră în mod cu totul deosebit sau pe cele care îmi fuseseră semnalate de către amfitrionul meu sau şi de către Eustaţiu ca excepţionale, am deschis din când în când o mapă sau alta, ca să privesc câte o gravură foarte îndrăgită de mine. Mi le-am însemnat în carnet şi pe cele pe care Voiam să

mi le cumpăr şi eu, dâcă se mai puteau găsi în comerţ. Datorită acestor cercetări, am ajuns să cunosc şi până la urmă să şi preţuiesc maniera de creaţie a diferiţilor artişti şi a diferitelor epoci. Am constatat astfel că, la fel ca în cazul picturilor, această artă a avut şi ea, cu foarte puţine excepţii, un trecut mai măreţ decât îi este prezentul, ba chiar la gravuri am putut să mă încredinţez de acest lucru şi mai precis decât la picturi, deoarece prietenul meu avea şi gravuri vechi şi gravuri noi, în timp ce în camera sa cu tablouri erau prea puţine tablouri noi. Comparaţia era aşadar mai dificilă la tablouri, căci nu prea îmi aminteam decât foarte puţin de tablourile noi, pe care le văzusem în oraş şi pe care în plus le privisem cu alţi ochi. Am pătruns şi am preţuit din ce în ce mai mult fineţea, măreţia, frumuseţea şi echilibrul tratării gravurilor şi, întrucât îmi vertea cu mult mai uşor să-mi procur gravuri decât tablouri. M-am hotărit să încep deocamdată prin a cumpăra planşe izolate, pe care le socoteam foarte izbutite, şi să pun astfel bazele unei colecţii. Mi-am petrecut foarte mult timp cu contemplarea şi memorarea gravurilor şi a picturilor. Eustaţiu venea des la mine, vorbeam cu el despre aceste lucruri şi, pe zi ce trecea, stima mea pentru el creştea.

în acelaşi timp mă duceam adesea şi în atelierul de tâmplărie, precum şi în alte ateliere, ca să mă uit cum se lucrează acolo.

Cu aceste prilejuri m-a izbit faptul că amfitrionul meu nu comandase încă nicio lucrare din marmura cu adevărat extraordinar de frumoasă pe care i-o adusesem şi care păruse să-l fi bucurat mult. De altfel, nici n-am izbutit să dau de marmura aceea în casa cu trandafiri. Zăcuse în şopronul în care mai fuseseră depozitate adeseori unele minerale ale mele. Acum nu mai era acolo. Să fi fost oare mutată în alt loc, mai sigur, ca să nu sufere vătămări, sau fusese trimisă totuşi undeva, unde era acum prelucrată? Această din urmă ipoteză era greu de crezut, pentru că amfitrionul meu punea să se prelucreze toate obiectele de lemn şi de piatră în casa lui, unde nu numai că existau dispozitivele şi uneltele necesare, dar unde puteau fi atraşi oricând şi meseriaşii care eventual mai lipseau.

într-o zi am plecat în valea Lauter şi am petrecut câtva timp acolo. N-am făcut deplasarea ca să-mi continui îndeletnicirea obişnuită, ci ca să văd cum se prelucrează marmura. La vreo două leghe depărtare de hanul străjuit de arţari se afla atelierul

în care se tăia şi *ze* şlefuia marmura şi în care se confecţionau diferite obiecte de marmură. Localitatea se numea Mlaştina Roşie, dar n-am putut afla de ce, căci prin partea locului n-am văzut decât teren stâncos şi ape curgătoare, iar pe multe mile în lung şi-n lat, nici urmă de mlaştină; dar aşa se numea localitatea. Se aflau acolo şi câteva bucăţi din marmura mea, din care se făcea ceva pentru tata. Bucata cea mai mare era aproape trandafirie şi urma să devină un havuz pentru grădină. Havuzul îl schiţasem eu însumi. Ţinând seama de pasiunea mea pentru plante, modelul îl luasem din regnul vegetal. Era o frunză foarte asemănătoare cu cea a dalacului, în care zace globul strălucitor, negru profund. Frunza o modelasem din ceară, după una adevărată, numai că-i făcusem zimţii mai mici, iar adâncimea mai mare. Frunza de ceară a reprodus-o în ipsos, la scară mult mai mare, un muncitor foarte priceput în asemenea lucrări de modelaj, iar după frunza de ipsos urma să se cioplească havuzul de marmură. Pe fundul lui trebuia să se afle globul, întocmai ca la frunza de dalac, iar dintr-un vrej înălţat deasupra frunzei urma să ţâş- nească un jet subţire de apă, care să se reverse pe frunză. Frunza urma să fie de marmură trandafirie, iar tulpina şi lujerul dintr-o marmură de culoare mai închisă. M-am străduit să urmăresc, la Mlaştina Roşie, în ce măsură înaintase lucrarea, şi am căutat; prin consfătuiri cu meseriaşii. Să obţin mai multă graţie şi puritate. Din altă marmură urmau să se confecţioneze alte elemente. În primul rând pavajul din jurul dalacului. Frunza urma să-şi verse apa pe acest pavaj, care avea să formeze, pe suprafaţa lui, un jgheab cu pantă lină, ca să ducă apa mai departe. Culoarea pavajului urma să fie un gălbui spălăcit. Strân- sesem în acest scop o mulţime de bucăţi de marmură. Pentru un pavilion din grădină proiectasem blatul unei măsuţe. Mai erau în lucru şi câteva consolete, câteva cornişe şi nişte greutăţi pentru hârtiile de pe birou. Ca supliment mai erau un cuib, în care se aflau două ouă, făcute dintr-o marmură de o culoare foarte asemănătoare cu cea a ouălor de nagâţ.

Am fost foarte mulţumit de stadiul lucrărilor. Frunza havuzului era gata în forma ei brută, astfel că se putea trece la finisarea detaliilor şi la şlefuirea finală. Doi meseriaşi lucrau exclusiv la acest obiect. Cu ajutorul modelului de ipsos am dispus să se mai facă vreo câteva modificări. Nu mi se păruse îndeajuns de

graţioasă şi nu reda destul de bine mlădierea formelor vegetale. M-am dus pe munte, am căutat plante de dalac şi le-am adus în ghivece, împreună cu pământul lor, ca să nu se ofilească prea repede şi să ne slujească timp mai îndelungat drept model. Cu ajutorul acestor plante am căutat să arăt ceea ce îi mai lipsea modelului. Am explicat unde ar trebui ca o anumită parte a frunzei să se întindă mai lin, sau ca o margine să se curbeze mai graţios, pentru că, în cele din urmă, imaginea de marmură, când va fi gata, să nu lase impresia că a fost făcută, ci că a crescut. Mi-am dat osteneala să expun problema fără să-l jignesc pe omul care făcuse modelul de ipsos, şi s-o îmbrac mai degrabă în haina unui sfat, aşa încât părerile mele au fost împărtăşite cu dragă inimă, şi întrucât primele încercări au izbutit, iar havuzul, datorită asemănării lui mai mari cu frunza naturală, câştigase şi el, în mod vădit, în frumuseţe, meseriaşii şi^au văzut în continuare de treabă cu sârg, au căutat să se apropie tot mai mult de caracteristicile plantei şi au avut parte de bucuria de a vedea în sfârşit lucrarea terminată într-o formă mult mai nobilă şi mai desâvârşită decât înainte. Chiar şi pentru unele lucrări ulterioare au dobândit, prin acest procedeu, un punct de reper, precum şi speranţa de a se avânta în sfere mai înalte şi mai senine.

Maistrul a vorbit cu mine pe şleau despre toate astea. Până atunci obiectele au fost confecţionate după modele şi ^chiţe aduse în atelier, apoi au fost expediate şi s-au obţinut pe ele preţurile obşinuite ale unor asemenea produse, astfel că întreprinderea a putut să-şi ducă zilele, dar fără să prospere. Faptul că se puteau folosi de plante ca modele nu le trecuse prin minte pietrarilor. Acum şi-au aţintit privirile spre plante şi au constatat că toţi munţii sunt plini de lucruri care le-ar putea arăta cum să-şi confecţioneze şi să-şi înnobileze produsele.

Am rămas acolo până când frunza dehpsos a fost complet terminată şi până m-am liniştit cu privire la uneltele folosite pentru măsurători, astfel ca formele modelului să poată fi transferate corect în reproducerea de marmură.

După ce i-am mai rugat pe pietrari să dea zor lucrării, ca s-o pot duce cât mai repede cu putinţă în grădina tatălui meu şi după ce am făgăduit că mai vin odată în vizită în vara aceasta la atelier, am pornit înapoi spre casa cu trandafiri.

în timpul acestei călătorii de înapoiere, pe care, în munţi, am

făcut-o pe jos, am escaladat peştera de gheaţă, m-am aşezat pe un bloc de piatră şi, adâncit în gânduri, mi-am rotit privirea, aproape întreaga după-amiază, asupra priveliştii desfăşurate în faţa mea.

în casa cu trandafiri mi-am reluat cercetarea tablourilor. M-am folosit chiar şi de o lupă şi le-am privit cu ea, ca să văd cum au lucrat diferiţii artişti vechi, dacă unul din ei mânuise un penel ţeapăn şi bont, altul unul lunguieţ şi moale, dacă au folosit o pensulă lătăreaţă sau ascuţită, dacă au pus un grund gros sau au aşternut pe un grund subţire culori compacte, netransparente, dacă au finisat pe porţiuni mici sau dacă au realizat mai întâi sumar întregul tablou şi i-au desăvârşit apoi treptat toate detaliile.

Amfitrionul meu, care era foarte priceput în aceste chestiuni, m-a ajutat.

Dintre poeţi m-am îndreptat acum spre Calderon. Ajunsesem în stare să-l citesc în original şi m-am adâncit, cu multă râvnă, în gândirea lui.

Am vizitat de câteva ori, cu toţii, domeniul Inghof. Acolo se făcea uneori muzică. Tot acolo am vizitat locurile cele mai frumoase din împrejurimi sau am trecut în revistă tot ce era interesant de văzut în grădină, săi^ la fermă, sau în casă.

În epoca înfloririi trandafirilor, Matilda şi Natalia au venit la Asperhof. Cunoşteam ziua sosirii lor şi le-am aşteptat. După ce au coborât din trăsură, după ce Matilda şi amfitrionul meu şi-au dat bineţe, Matilda a rostit câteva cuvinte către Gustav, apoi s-a întors spre mine şi şi-a exprimat, cu cea mai prietenoasă mină şi cu cea mai caldă căutătură, bucuria de a mă fi găsit aici, de a şti că mi-am petrecut un timp mai îndelungat împreună cu prietenul ei şi cu fiul ei, şi de-a putea spera că voi rămâne la Asperhof pe toată durata acestui frumos anotimp.

l-am răspuns că m-am hotărât să-mi petrec anul acesta toată vara numai pentru plăcerea mea, şi că sunt extrem de recunoscător că-mi este îngăduit să zăbovesc în acest loc, atât de prielnic desăvârşirii inimii, spiritului şi întregii fiinţe a unui bărbat tânăr.

În timpul acestui dialog, Natalia a stat în faţa mea. Mi-a apărut, anul acesta, mai pârguită, şi era atât de extraordinar de frumoasă, cum nu mai văzusem până atunci vreo făptură femeiască.

Nu mi-a adresat niciun cuvânt, ci doar m-a privit. N-am fost în stare să născocesc nicio frază de bun-venit. M-am înclinat, în tăcere, iar ea mi-a răspuns la plecăciune cu alta la fel.

După aceea am intrat cu toţii în casă.

Zilele s-au scurs ca în anii trecuţi. S-a ivit numai o singură abatere. Am început, încet-încet, să vorbim despre tablouri, să vorbim despre statuia de marmură, aflată pe frumoasa scară a casei, ne-am dus adesea spre camera cu tablouri ca să privim câte ceva, am zăbovit unele clipe în clar-obscurul scării, spre care pogora, de sus, valul de lumină difuză, şi ne-am desfătat cu splendoarea sculpturii eline şi cu desăvârşirea proporţiilor ei. Mi-am dat seama că Matilda se pricepea la arta plastici şi că o iubea din toată inima. Am constatat că nici Natalia nu era străină de chestiunile artistice, către care părea să aibă o înclinare destul de pronunţată. Astfel am aflat acum că în trecut, când îmi îndreptasem încă prea puţin atenţia asupra picturilor şi a altor asemenea opere de artă, iar acestea nu ocupau încă un loc important în sufletul meu, cei din casa cu trandafiri mă cruţaseră, evitând să vorbească, de faţă cu mine, despre operele de artă aflătoare în casă, ca să nu mă atragă într-o sferă de preocupări care, în acea clipă, se mai găsea încă aproape cu \otul în afara orizontului meu sufletesc. Mi-am adus aminte totodată că nici tata nu mi-a vorbit niciodată din proprie iniţiativă despre tablourile sale, şi că şi-a spus părerea numai în măsura în care am adus eu însumi vorba despre ele sau când l-am întrebat câte ceva în legătură cu acest subiect. Cu toţii au evitat aşadar subiectul în c&re nu mă simţeam încă la largul meu şi spre care sperau să-mi îndrept poate cândva interesul.

Această constatare m-a făcut să mă cam ruşinez şi să-mi dau seama cât sunt de stângaci şi de neajutorat; dar întrucât fuseseră întotdeauna atât de buni şi de binevoitori fată de mine, am dedus că nu aveau o părere proastă despre mine, şi că socoteau drept lucru neîndoios că mai târziu mi se va trezi interesul pentru ceea ce ei îndrăgeau atât de mult. Acest gând m-a liniştit, într-un fel. Dar mai cu seamă m-a umplut de mulţumire faptul că le făcea pig_ cere să stea de vorbă cu mine despre subiecte în legătură cu arta’plastică, şi că deci ceea ce spuneam eu în acea^ă chestiune nu erau nerozii.

într-o zi, când trandafirii erau aproape deplin înfloriţi am devenit, fără voia mea, martorul câtorva cuvinte pe care Matilda

i le-a adresat amfitrionului meu şi care, în mod vădit, îi erau menite numai lui. Desenam, într-o cameră de la parter, grila unei ferestre. Parterul casei avea, la toate ferestrele, grile de fier. Acestea nu erau însă de felul *zăbrelelor* cu bare groase, ca cele montate în numeroase cas? precum şi la închisori, ci erau curbate lin şi aveau sus şi jos o arcuire plată, terminată la mijloc cu o frumoasă ro- zetă, care era ca un fel de cheie de boltă. Rozeta era lucrată fin, şi era mai fidelă modelului ei, trandafirul, decât orice lucrare în fier văzută vreodată de mine. În plus, întreaga grilă era plină de graţie, iar barele mai aveau, în afară de rozetă, şi multe alte ornamente fermecătoare. Se lăsase amurgul; mă aflam într-o cameră de la parter, ale cărei ferestre dădeau înspre trandafiri; venisem ca să-mi schiţez provizoriu întreaga grilă, care, afară, era prea mascată de trandafiri. Detaliile ornamentale, care se dezvoltau jn principal spre exterior, voiam să le desenez ulterior de afară. În timp ce eram absorbit de lucrarea mea, la ferestre s-a făcut întuneric, ca şi cum frunzişul dinaintea lor ar fi fost acoperit de o umbră. Când m-am uitat mai atent intr-acolo, am observat că lângă fereastră se afla cineva, dar din pricina luj erelor dese n-am putut recunoaşte cine era în clipa aceea, prin fereastra deschisă a răsunat, limpede şi desluşit, glasul Matildei, care a spus:

— Aşa cum s-au ofilit trandafirii aceştia, la fel s-a ofj. Lit şi fericirea noastră.

Acestuia i-a că&puns glasul amfitrionului meu?

— Nu s-a ofilit, are doar o altă înfăţişare.

M-am sculat în picioare, m-am îndepărtat de la fereastră şi m-am dus în mijlocul camerei, ca să nu mai aud restul convorbirii. În plus, – întrucât am socotit că ar fi mai mare ruşinea dacă amfitrionul meu şi Matilda ar afla mai târziu că, în timp ce au stat de vorbă în faţa ferestrei, am săvârşit necuviinţa să mă găsesc în camera căreia îi aparţinea acea fereastră, – am ieşit şi din cameră şi m-am dus în grădină. Când i-am zărit, după câteva minute, pe amfitrionul meu, pe Matilda, pe Natalia şi pe Gustav îndreptindu-se spre cireşul ce} falnic, m-am întors în cameră şi mi-am luat ustensilele de desen, pe care le lăsasem acolo, deoarece, între timp, se întunecase şi nu mai vedeam să desenez.

După ce epoca înfloririi trandafirilor s-a încheiat, am hotărit să petrecem câtăva vreme şi la Sternenhof. În timp ce urcam

colina care ducea într-acolo, am văzut că lângă ziduri fuseseră ridicate nişte schele, iar după ce ne-am apropiat mi-am dat seama că muncitorii aflaţi pe schele ră- zuiau tencuiala de pe blocurile de piatră ale faţadei şi le curăţau. Se făcuse în prealabil, într-un loc mai retras al casei, o încercare care confirmase că, fără tencuială, casa va arăta cu mult mai frumos.

La Sternenhof am fost tratat cu aceeaşi amabilitate ca în trecut, ba chiar. — dacă ar fi să mă iau după impresii şi dacă ar fi îngăduite asemenea deosebiri de nuanţă, – cu şi mai multă amabilitate decât în trecut. Matilda mi-a arătat personal tot ceea ce a socotit că: ni-ar fi cât de cât de folos, şi mi-a explicat cu acest prilej tot ceea ce a bănuit că are nevoie de explicaţii. În acele zile am mai aflat ţi că Matilda cumpărase castelul de la un bărbat distins, care îl locuise rar şi îl cam neglijase. Înaintea lui, castelul aparţinuse unui văr de departe, al cărui bunic îl cumpărase, iar înaintea acelui bunic se perindaseră acolo o mulţime de proprietari, iar moşia căzuse în paragină. Matilda a început prin a-i dezlega pe veci de îndatoriri, în schimbul unei despăgubiri convenite de comun acord, pe supuşii castelului, care anterior fuseseră obligaţi să predea castelanului dijme şi dări, şi pe care i-a făcut astfel stăpâni deplini pe pământul lor. Apoi s-a apucat să gospodărească ea însăşi bunurile aferente castelului şi şi-a întemeiat un anturaj casnic închis, alcătuit din propria ei familie şi din slujitori, şi a trăit în acest anturaj. A reorganizat ferma şi, cu ajutorul unor oameni vrednici, pe care i-a tocmit, a îmbunătăţit starea ogoarelor, a pajiştilor şi a pădurilor. Frumoasele şiruri de pomi fructiferi, care străbăteau câmpiile şi care îmi plăcuseră atât de mult încă de la prima mea vizită aici, erau sădite de ea însăşi, iar atunci când putea să facă rost de undeva de nişte pomi fructiferi de bună calitate, chiar şi aproape adulţi, nu cruţa nici timpul, nici cheltuielile, ca să-i aducă şi să-i răsădească pe pământul ei. Întrucât vecinii începuseră treptat să procedeze la fel, ţinutul a dobândit înfăţişarea plăcută şi caracteristică, prin care se deosebea de domeniile înconjurătoare.

Cu toate că picturile aflate în camerele Matildei şi ale ’ Nataliei nu aveau în general, după părerea mea, valoarea celor de la Asperhof, se găseau totuşi printre ele şi câteva care, potrivit vederilor mele actuale, păreau a fi fost executate cu cea mai mare măiestrie. l-am comunicat amfitrio- i nului părerea

mea. El mi-a confirmat-o şi mi-a arătat pânze de Tiţian, Guido Reni, Paolo Veronese, Van Dyck şi Holbein. Tablouri neînsemnate sau chiar proaste, ca cele pe care, atât cât puteam acum să-mi aduc aminte, le văzusem cu ani în urmă în unele colecţii, nu se găseau nici în locuinţa Matildei, nici la Asperhof. Au avut loc şi aici discuţii, ca şi în casa cu trandafiri, despre picturi, şi pot spure că printre clipele cele mai frumoase s-au numărat cele în care un tablou era pus pe şevalet, când la ferestre se trăgeau perdelele, pentru ca nu cumve să pătrundă în cameră o lumină stânjenitoare, când tabloul era împins în punctul cu lumina cea mai favorabilă, şi când noi ne instalam înaintea lui. În mod obişnuit, Matilda şi amfitrionul meu stăteau pe scaune, Eustaţiu şi cu mine stăteam în picioare, iar lângă noi Natalia şi nu arareori şi Gustav, care, în asemenea ocazii, era foarte rezervat şi atent. De cele mai multe ori vorbea amfitrionul meu despre tablou, adesea însă şi Eustaţiu, iar Matilda îşi expunea şi ea părerile. Poate că deseori se repetau unele cuvinte spuse şi altă dată, sau ni se arătau pânze pe care le mai văzusem, sau ni se atrăgea atenţia asupra unor lucruri cunoscute. Astfel ne reînnoiam plăcerea de a putea gusta frumuseţea acelei opere de artă. Eu luam foarte rar cuvântul, cel mai mult puneam câte o întrebare şi ceream să mi se explice ceva. Natalia stătea cu noi şi nu scotea niciodată niciun cuvânt.

Mă duceam des şi la naiada fintânii, cea de sub bolta de, iederă din grădină. În trecut admirasem mai ales marmura ei nespus de frumoasă, cum nu mai văzusem alta vreodată; acum mi s-a părut că şi naiada este o plăsmuire în- cântătoare. Am comparat-o cu cea de pe scara din casa amfitrionului meu. Cu toate că aceea avea un aer de nobleţe, de demnitate şi de gravitate, care o făcea, în ochii mei, cu mult superioară aceasta mi s-a părut şi ea deosebit de atrăgătoare, de catifelată şi de expresivă: emana un echilibru calm, aşa cum îi şade bine zeiţei unui izvor, şi avea totuşi şi acel aer de puritate’ şi, aş zice, de ciudăţenie, pe care o pictură nu-l are, dar pe care marmura îl creează în mod atât de sugestiv. Am devenit acum mai conştient de această senzaţie de straniu şi mi-am dat seama şi că m-a cuprins şi în trecut, când m-am aflat în faţa unor sculpturi de marmură. La sculptura cu pricina mai trăgea în cumpănă şi ceva deosebit, cu rădăcini în preocupările mele geologice, şi anume faptul că marmura era atât de frumoasă şi

aproape fără nicio pată. Era din varietatea aceea transparentă la margini, al cărei alb aproape că scânteiază, îndemnându-ne să credem că micile ei cristale sclipesc ca nişte ace de gheaţă sau ca nişte granule de zahăr tos. Această puritate a sculpturii avea în ochii mei un aer de măreţie. Numai acolo unde apa se scurgea din vasul ţinut în braţe de personaj, marmura avea o irizare verzuie, iar piedestalul pe care odihnea piciorul mai coborât era tot verde şi puţin cam murdărit de umezeala venită din sol. Marmura statuii prietenului meu era fără cusur, poate că era de Păros, dar luase oarecum culoarea marmurii vechi, în timp ce naiada era ca nouă, ca de marmură de Carrara. Am fost de părere, iar prietenii mei mi-au confirmat-o. Că statuia aceasta este mai recentă, dar, ca şi în cazul celei a amfitrionului meu, sculptorul nu era cunoscut.

îmi plăcea foarte mult să stau în grotă, lângă statuie. Era în grotă o bancă de marmură albă, într-o retragere a clădirii, de-o parte a naiadei. De acolo, sculptura putea fi contemplată foarte lesne. Pe marmură stăruia o penumbră blândă, iar în penumbră părea că marmura luminează. Se mai putea privi aici scurgerea lină a apei din urcior, unduirea ei în havuz, picurarea ei pe sol şi, din clnd în când, scânteierile ei.

Drept locuinţă mi se dăduse aceeaşi încăpere pe care o ocupasem în primele două rânduri când mă aflasem la castel. Fusese înzestrată cu toate înlesnirile imaginabile, de care, în cea mai mare parte, nici n-aveam nevoie, deoarece mă obişnuisem. În viaţa mea de călător, să-mi rân- duiesc treburile în modul cel mai simplu.

Când am plecat de la Sternenhof, Matilda mi-a urat drum bun, la fel de călduros şi de prietenos cum mă primise.

Pe drumul de întoarcere am vizitat mai mulţi fermieri, care se bucurau de mare vază în ţinut, am văzut ce inovaţii introduseseră pe proprietăţile lor şi ce mai aveau de gând să întreprindă în viitor. Amfitrionul meu a luat cu el nişte butaşi de viţă de vie, niscai seminţe şi o serie de desene ale unor instalaţii şi dispozitive noi.

înainte de a pleca îndărăt spre ai mei m-am mai dus încă o dată la Mlaştina Roşie, ca să văd cât a înaintat confecţionarea obiectelor din marmura mea.. Câteva dintre cele mici erau gata. Havuzul şi obiectele mai mari urmau să fie terminate la anul. Am încuviinţat acest plan de lucru, pentru că preferam ca treaba

să fie făcută ca lumea, decât să se încheie curând. Am împachetat obiectele terminate, ca să le iau cu mine acasă.

La reîntoarcerea mea în casa cu trandafiri am găsit o scrisoare de la Roland, care îmi aducea la cunoştinţă roadele cercetărilor sale în legătură cu completările lambriurilor d^ pe stâlpii tatălui meu. Spunea că nu mai era nicio speranţă să se mai descopere părţile lipsă. Că în tot acel ţinut muntos nu se afla nimic asemănător cu lambriurile descrise, că în general n-au existat niciodată niciun fel de lambriuri în locurile pe care le cutreiera de ani de zile, sau, dacă au existat, erau foarte ascunse, astfel că găsirea lor trebuia lăsată pe seama întâmplării, după cum tot din întâmplare fusese descoperit şi ceea ce îi adusesem eu tatei. Că lambriurile despre care este vorba aici au fost aproape sigur distruse. Şi că dimensiunile pieselor aflate în posesia tatălui meu, aşa cum i le comunicasem eu, se potrivesc întocmai într-o încăpere a casei de piatră din Lautertal, bănuită din capul locului a fi obârşia acelor obiecte, încăperea pomenită fiind acum pustie. Mai spunea că sunt acolo doi stâlpi, pe care trebuie să fi fost aplicate lambriurile încă existente; că panourile intermediare au fost distruse, la fel ca altele, aflate pe vermuri în acel mic castel de piatră, altminteri ar fi trebuit să li se dea de urmă, fie în clădire, fie prin împrejurimi, ceea ce n-a fost cazul; sau au fost duse într-un loc foarte ascuns, căci altminteri cercetările desfăşurate de vreo doi ani încoace şi căror* le mersese vestea i-ar fi determinat cu siguranţă pe localnici să scoată în vârizare obiectele, în schimbul unei sume frumuşele. În concluzie, Roland spunea că trebuie să ne obişnuim cu gândul că nu se mai poate găsi nimic, şi că dacă s-ar mai găsi totuşi ceva, ar fi un noroc nesperat. Amfitrionul meu şi cu mine ne-am mărturisit unul altuia că ne cam aşteptam la acest rezultat.

Către sfârşitul toamnei am plecat înapoi spre casă. Îmi alesesem pentru sosire o dimineaţă de duminică foarte senină, deoarece ştiam că, în această zi, tata va fi acasă, astfel că-mi voi putea petrece după-amiaza în sânul întregii familii. Nu venisem, ca de obicei, pe un vas, ci pornisem pe jos, pe la răsăritul soarelui, parcursesem astfel tot muntele, şi-mi continuasem apoi drumul către miază-noapte cu o trăsură, până în oraşul nostru. Pe tata l-am găsit foarte bine dispus; părea întinerit cu câţiva ani. Ochii îi străluceau, ca şi cum ar fi fost

copleşit de o foarte mare bucurie. Ceilalţi arătau şi ei foarte voioşi şi mulţumiţi.

După masa de prinz, tata m-a condus în pavilionul de sticlă şi mi-a arătat lambriurile gata aplicate pe stâlpi. Era o privelişte vrednică de admiraţie. N-aş fi crezut niciodată că sculptura aceea în lemn se va înfăţişa atât de bine: fusese în întregime curăţită şi dată discret cu baiţ.

— Uite – a spus tata, – ce frumos a ieşit totul. Lambriurile se potrivesc pe stâlpi, de parcă ar fi fost făcute anume pentru ei. De fapt, chiar aşa şi este: deşi lambriurile n-au fost făcute pentru stâlpi, stâlpii au fest făcuţi pentru lambriuri. Cu mult mai important este însă faptul că sculptura în lemn se potriveşte cu întregul" pavilion, de parcă i-ar fi fost menită de la bun început, şi asta mă bucură cel mai mult. De aceea nici faptul că celelalte panouri ale lambriurilor n-au putut fi găsite nu mă mâhneşte în aceeaşi măsură ca pe tine. Dacă părţile lipsă ar fi ieşit la iveală, aş fi fost nevoit să reclădesc întregul pavilion, deoarece cu greu s-ar fi potrivit aici. Iar judecind după structura lor, n-ar fi putut fi ciuntite sau mărite. Prin urmare. Hai să ne bucurăm de ceea ce există, iar dacă, prin- tr-o minime, apar şi părţile lipsă, avem să ne gândim ce este de făcut. După cum vezi, ne-am dat multă osteneală să umplem golurile şi să punem totul într-o corelaţie firească.

Aşa şi era. Deasupra lambriurilor fuseseră montate, pe stâlpi, nişte oglinzi, ale căror rame continuau decoraţiile lambriurilor şi făceau tranziţie spre decoraţiile cercevele- lor şi ale şprosurilor ferestrelor. Sub ferestre fuseseră montate cornişe şi lambriuri, în aşa fel încât să alcătuiască o suprafaţă mai liniştită între sculpturile în lemn. Mi-am exprimat admiraţia că i se dăduse ansamblului o asemenea înfăţişare.

— Ne-a fost însă de ajutor un meşter foarte iscusit,

— A răspuns tata, – şi am putut astfel să mai modificăm dte ceva, după sfatul lui, altminteri lucrarea n-ar fi ajuns să arate aşa cum arată. Stai jos lângă noi, ca să-ţi povestesc cum a fost.

Stătea împreună cu mama pe o bancă împletită din fire subţiri de trestie, iar soră-mea şi cu mine am- luat loc în faţa lor, pe scaune.

— Amfitrionul tău, – a început tata, – a dat de noi şi, atunci când ai lipsit două săptămâni, ne-a trimis încoace ichiţele sale de construcţie şi desenele unui mare număr de alte obiecte, ca

să le văd. Mi-a făcut şi propunerea să pun pe cineva să-mi copieze, spre folosinţa mea, cele care-mi plac în mod deosebit, numai să-i trimit mai înainte toate planşele şi să i le însemn pe cele a căror reproducere o doresc, iar el va avea grijă să mi le întoarcă mai târziu, cu un prilej oarecare, în acest scop. Am refuzat, dar am pus să se întocmească în grabă nişte schiţe după unele ornamente, în măsura în care mi-am dat seama că-mi vor putea sluji la lucrările mele viitoare. Dar cel mai mare folos l-am tras noi, adică lucrătorul meu şi cu mine, de pe urma studierii întregii colecţii de desene. Am făcut astfel cunoştinţă cu lucruri noi, am văzut că există şi ceva mai frumos decât ceea ce avem noi, astfel că am întocmit planul de modificare a pavilionului şi am dus la bun sfârşit executarea lui mult mai bine decât fără acest ajutor. Desenele de clădiri, de mobilier şi de alte obiecte, pe care mi le-a trimis amfitrionul tău, sunt atât de frumoase, încât cred că nu există multe de o seamă cu ele. Am văzut, ce-i drept, cu ani în urmă, cu prilejul călătoriilor şi drumeţiilor mele, clădiri nespus de frumoase şi pe alocuri chiar mai frumoase decât acestea, dar desene arhitecturale n-am văzut niciodată atât de clare şi de precise. Am resimţit o mare bucurie privind aceste lucrări, şi pot să afirm.că cine se află în posesia unei asemenea colecţii de obiecte superbe, atât de numeroase şi totodată atât de variate, nu mai poate să decadă niciodată, când dă îndrumări, până la ceea ce este nesemnificativ, fără valoare, lipsit de conţinut; ba chiar dimpotrivă, printr-o justă folosire, şi dacă spiritul său ştie să recepteze lucrurile, trebuie să dea la iveală numai ceea ce este elevat şi pur. Este o rară favoare a soartei ca un om să aibă răgazul, mijloacele şi colaboratorii, cu care să poată realiza asemenea opere. Printre cele mai frumoase clipe ale vieţii mele s-au numărat cele în care mi-a fost îngăduit să răsfoiesc aceste colecţii şi să mă adâncesc în contemplarea lucrurilor care mă atrăgeau în mod deosebit. Poate că soarta îmi va acorda totuşi, odată şi odată, favoarea de a mă putea folosi de oferta acestui bărbat, ca să înfăptuiesc din când în când câte ceva ce ar însemna o mare bucurie a zilelor mele cele de pe urmă! Aşadar, îţi place ceea ce am pus să se adauge la lambriurile noastre?

— Foarte mult, tată, – am răspuns eu, – dar acum am altceva de vorbit; nu pot să-mi revin din uimirea că amfitrionul meu şi-a trimis încoace desenele, la care ţine atâta, cu siguranţă că nu

mai puţin decât la cărţile sale, pe care nu le lasă să-i iasă din casă. Această întâmplare mă umple de o bucurie atât de mare, încât nu găsesc cuvinte s-o exprim nici măcar pe jumătate. Tată, simţămintele mele au luat, în vremea din urmă, un asemenea avânt, că nici eu însumi nu-mi dau seama ce se petrece; trebuie să stau de vorbă cu dumneata despre toate astea, am multe de discutat cu dumneata. Iar amfitrionului meu trebuie să-i mulţumesc fierbinte, de îndată ce-l văd; trimiţându-ţi desenele mi-a făcut cea mai mare favoare pe care ar fi fost în stare să-mi facă.

— Atunci te rog să vii cu mine ca să mai vezi ceva, – a răspuns tata.

M-a condus în cabinetul său de antichităţi. Mama şi soră-mea au venit şi ele.

Lângă un stâlp, împodobit cu o oglindă lunguiaţă cu ramă de modă veche, se afla masa cu instrumente muzicale, pe care o văzusem, în casa cu trandafiri, prima dată în timpul restaurării ei, iar la începutul acestei veri, complet terminată.

De uimire n-am fost în stare să scot niciun cuvânt.

Tata, care mi-a înţeles simţămintele, a spus:

— Masa este proprietatea mea. Mi-a fost trimisă vara aceasta, cu rugămintea de a o pune printre celelalte obiecte ale mele şi cu menţiunea că trimiţătorul s-ar bucura nespus dacă i-ar face o plăcere unui om care ţine la aceleaşi lucruri ca şi el.

— Atunci trebuie să plec de îndată la prietenul meu, – am exclamat eu.

— Eu i-am transmis mulţumirile mele, – a spus tata, – dar dacă tu vrei să te duci acolo şi să i le exprimi personal, m-aş bucura cu at-ît mai mult.

Soră-mea a sărit într-un picior, ba chiar aproape că a ţopăit prin cameră, şi a strigat:

— Mi-am închipuit că aşa are să facă, mi-am închipuit! Ce bucurie, ce bucurie! Pleci curând?

— Mâine în zori, – am răspuns eu.

— De azi încă trebuie să comandăm caii.

— Anotimpul este înaintat, şi de abia ai venit, fiule,

— A spus mama, – dar nu te opresc. Masa asta şi, mai mult încă, firea bărbatului care a trimis-o, l-au umplut de fericire pe tatăl tău. Cei de acolo trebuie să fie oameni minunaţi.

— Nu există alţii ca ei pe lume! — am exclamat eu.

Fără întârziere l-am trimis pe argat la poştă, ca să-mi comande doi cai pentru dimineaţa următoare, la ora patru. După aceea am mai vorbit cu toţii despre masă. Tata ne-a arătat pe larg însuşirile ei, ne-a dat unele explicaţii, şi apoi m-a lămurit, printr-o lungă argumentare, de ce trebuie să rămână tocmai în locul acela. Fără să mai aduc vorba despre tablourile tatei, pe care aş fi fost foarte bucuros să le revăd şi despre care avusesem de gând să discut cu el, şi fără să mai intru în amănunte cu privire la felul cum îmi petrecusem vara în acest an, am lăsat să treacă restul zilei şi am aşteptat cu nerăbdare dimineaţa. Am răspuns numai la unele întrebări ocazionale ale tatei şi am ascultat când mi-a vorbit din nou despre ceea ce fusese pentru el un adevărat eveniment în vara aceasta, înainte de culcare ne-am dat noapte-bună şi apoi m-am dus în camera mea.

La ora trei dimineaţa aveam gata un geamantanaş de piele şi cu o jumătate de oră mai târziu eram şi eu gata, în haine de călătorie. În sufragerie, unde mi se pregătise un mic-dejun, mă aşteptau mama şi soră-mea. Tata, mi-au spus ele, mai dormea. Am luat micul-dejun, caii se aflau în faţa porţii, mama şi-a luat rămas-bun de la mine, soră- mea m-a însoţit până la trăsură şi m-a sărutat cu nespusă căldură, m-am urcat, şi trăsura a pornit prin beznă.

Nu călătorisem încă niciodată cu propriii mei cai de poştă, deoarece socoteam că o asemenea cheltuială era risipă. Acum mi-am permis; călătoria mi se părea încă prea înceată, iar la fiecare haltă de poştă, unde am primit cai noi şi o trăsură nouă, aşteptarea mi s-a părut o veşnicie.

Nu-l întrebasem pe tata de scrisoarea care venise odată cu desenele sau cu masa, şi nici nu mă informasem cum sosiseră aceste lucruri la noi. Nici tata nu pomenise nimic. Am hotărit să rămân credincios atitudinii mele şi să nu pun nicio întrebare despre toate acestea.

După o călătorie de o zi şi o noapte, întreruptă doar de mesele necesare, am ajuns la casa cu trandafiri către amiaza zilei a doua. Am oprit în faţa grilajului, am luat geamantanul din trăsură şi l-am dat unui argat, care nu s-a mirat câtuşi de puţin, deoarece se obişnuise pesemne cu plecările şi sosirile mele, am trimis trăsura şi caii înapoi la ultima haltă de poştă, de care aparţineau, am intrat În casă şi am întrebat de prietenul meu.

Mi s-a spus că e în camera sa de lucru.

Am cerut să fiu anunţat şi am fost poftit să urc.

Când am intrat, m-a întâmpinat zâmbind. I-am spus că ştie, pesemne, de ce am venit.

— Cred că pot să-mi închipui, – a răspuns el.

— Atunci n-are să vă mire, – am spus eu, – că, după o călătorie cu sufletul la. Gură, v-am mai călcat o dată pragul în acest an, pentru care mi-am mai luat o dată rămas- bun. I-aţi făcut tatălui meu o îndoită bucurie, mie nu mi- aţi suflat o vorbă, nid tatăl meu nu mi-a scris nimic, probabil pentru ca să facă să crească impresia pe care mi-o va produce darul, când îl voi vedea cu ochii mei. Aş fi fost prea nedrept dacă n-aş fi venit şi dacă nu v-aş fi mulţumit pentru marea bucurie care mi-a copleşit inima. Nu ştiu prin ce am meritat să faceţi ceea ce aţi făcut; nu ştiu ce legătură există între dumneavoastră şi tatăl meu, ca să-i faceţi un dar atât de preţios, şi ca să vă gândiţi cu atâta dragoste la el, trimiţându-i desenele. Vă mulţumesc de o mie de ori din tot sufletul. Pentru toate dovezile de prietenie de care am avut parte în casa dumneavoastră v-am mulţumit în adâncul inimii şi v-am mai mulţumit şi prin viu grai. Acest dar este însă cel mai drag dintre toate câte le-am primit de la dumneavoastră, şi vă prezint pentru el cea mai fierbinte mulţumire, care şi-ar găsi cea mai bună expresie dacă mi-ar fi dat şi mie să pot face ceva pentru dumneavoastră.

— S-ar putea ca şi asta să se întâmple odată şi odată,

— A răspuns el, – dar cel mai bun lucru pe care îl poate face omul pentru un altul rămine totuşi ceea ce este bun pentru el însuşi. Nimic nu-mi face mai mare plăcere decât faptul că nu m-am înşelat, şi că pe tatăl dumitale l-au bucurat obiectele trimise, şi că bucuria tatălui dumitale a fost şi bucuria dumitale. De altminteri, totul este cât se poate de simplu şi de firesc. Dumneata mi-ai vorbit despre antichităţile pe care le posedă tatăl dumitale şi care îi fac plăcere. Mi-ai vorbit despre tablourile sale, i-ai dus sculpturi în lemn, pentru care a pus anume să se reclădească un mic pavilion al casei sale, ţi-ai dat multă osteneală ca să găseşti completările la acele sculpturi, mi-ai cerut chiar şi mie sfatul în privinţa aceasta, şi nu ţi-a fost prea plăcută temerea că, în ciuda tuturor strădaniilor, n-ai să găseşti ceea ce cauţi. Atunci m-am gândit că aş putea eventual să-i fac tatălui dumitale o plăcere cu unul dintre obiectele mele, m-am

sfătuit cu Eustaţiu şi i-am trimis masa. Trimiterea desenelor a fost şi ea întru totul logică. Anul trecut dumneata ai întocmit cu multă trudă, aici şi la Sternenhof, reproduceri după unele mobile, pentru ca tatăl dumitale să-şi poată face o idee generală despre ceea ca se află aici. Era firesc aşadar să i se trimită desene, care conţin un material cu mult mai bogat, cu mult mai cuprinzător şi cu mult mai nobil, cu toate că ele nu reprezintă decât colecţia unui singur om şi că sunt cu mult mai prejos decât splendorile artistice care mai există ici şi colo. Avem aici o mulţime de mobile vechi, ne mai putem lipsi de unele din ele, am şi dăruit câteva, şi dăruim cu dragă inimă un asemenea obiect unui om, căruia acel obiect îi face plăcere şi care se pricepe să-l îngrijească şi să-l preţuiască.

— M-aş simţi adânc îndurerat, – am spus eu, – dacă aţi avea măcar cea mai vagă bănuială că, prin comportarea mea, am urmărit un asemenea rezultat.

— Nu mi-am închipuit niciodată asta, tinere prieten,

— A răspuns el, – altminteri nici n-aş fi trimis ceea ce am trimis. Dar e aproape douăsprezece. Vino cu mme în sufragerie. Ce-i drept, habar n-aveam de sosirea dumitale, dar se va găsi câte ceva, ca să nu rabzi de foame, şi ca nici noi să nu fim păgubiţi.

Cu aceste cuvinte ne-am dus în sufragerie.

După masă, Gustav m-a însoţit până la locuinţa mea, care fusese ţinută tot timpul în stare de curăţenie şi unde acum un foc slab răspindea o căldură plăcută. Aveam oarecare nevoie de odihnă, iar căldura temperată mi-a des- morţit mădularele.

în cursul după-amiezii, amfitrionul meu mi-a spus:

— N-am avut niciodată o toamnă târzie atât de frumoasă ca anul acesta. Catastifele mele meteorologice nu consemnează una asemănătoare de când locuiesc aici, şi toate indiciile ne îndreptăţesc să credem că această vreme va mai ţine câteva zile. Dar asemenea zile senine de toamnă târzie nu sunt nicăieri mai frumoase decât pe podişurile noastre de miazănoapte. În timp ce, nu arareori, deasupra şesului se aşterne ceaţa dimineţii, ba chiar şi fluviul îşi târăşte după el în fiecare dimineaţă fâşia de ceaţă, peste creştetele Ţării-de-Sus se întinde un cer fără nori şi se înalţă un soare limpede, care stăruie toată ziua. De aceea şi este relativ cald pe podişuri în acest anotimp, şi pe când în ţinuturile joase, ceţurile aspre au şi

scuturat frunzele pomilor fructiferi, în cele de sus, câte un meste- căniş, sau câte un făget, se mai făleşte cu podoaba sa aurie şi roşie. Apoi, după-amiază priveliştea întregului ţinut de câmpie este şi ea, de obicei, mai clară decât în orice altă epocă a verii. De aceea am hotărât să mai facem anul acesta o călătorie în Ţara-de-Sus, aşa cum am făcut une-.1 ori în trecut. Distanţele nu sunt prea mari acolo, şi dacă se ivesc semne că vremea este pe cale să se schimbe, putem oricând să pornim înapoi şi să ajungem din nou fără necazuri la Asperhof. Mâine sosesc Matilda şi Natalia; pleacă şi ele cu noi. Ne însoţeşte şi Eustaţiu. N-ai vrea să faci călătoria cu noi şi să te bucuri, laolaltă cu noi, de această agreabilă toamnă târzie? Dacă vine apoi zăpadă sau ploaie, poţi foarte bine să pleci spre casă cu poştalionul, iar vremea n-are să-ţi dea prea mult de furcă.

— Vremea nu poate să-mi dea niciodată prea mult de furcă, – am replicat eu, – deoarece sunt călit împotriva vitregiilor ei. Pe de altă parte, ţinând seama de simţămintele pe care le nutresc faţă de dumneavoastră, nu mi se poate oferi o plăcere mai mare decât aceea de a călători câtva timp în tovărăşia dumneavoastră; dar acasă, ai mei n-au habar de acest plan şi mă aşteaptă pesemne foarte curând.

— Păi ai putea să le dai de veste printr-o scrisoare, – a spus el.

— Da, aş putea, – am răspuns eu.

— Cu toate că, îndată ce am sosit, după o absenţă de multe luni, am pornit din nou, şi cu toate că mă aşteaptă acum în zilele imediat următoare, vor recunoaşte că o şedere mai îndelungată în tovărăşia unui om, la care am plecat cu o treabă ca cea ivită între noi, îşi are temeiul numai în firea lucrurilor. Mi-ar lua-o mult mad mult în nume de rău dacă, în împrejurările date, m-aş întoarce acasă, decât dacă mai ră- mân câtva timp în preajma dumneavoastră.

— Ţi-am pus o. Întrebare şi ţi-am făcut o propunere,

— A răspuns amfitrionul meu.

— Fă cum crezi că e mai bine. Soluţia aleasă de dumneata va fi desigur cea justă.

— Scriu numaidecât scrisoarea.

— Bine, iar eu o trimit neîntârziat la poştă.

M-am dus în camera mea şi i-am scris tatei o scrisoare. Soluţia aleasă de mine era desigur cea justă. Tata, mama şi

soră-mea nu mi-ar fi iertat niciodată nesocotinţa de a nu mă fi alăturat bucuros, în vederea unei scurte călătorii, unui om care se purtase cu familia mea aşa cum se purtase.

După ce am terminat scrisoarea, am coborât cu ea, iar argatul folosit de obicei ca mesager, o şi aştepta, ca s-o ducă, împreună cu alte mesaje, în locul din care urma să ajungi la poştă.

A doua zi, încă în cursul dimineţii, au sosit Matilda şi Natalia. Părea că tuturor le-a făcut plăcere dnd au aflat motivul pentru care, după ce mi-am luat rămas-bun, m-am întors în casa cu trandafiri. M-au privit cu mai multă prietenie., Chiar şi Natalia, care mă ocolise în fel şi chip, era alta. În câteva rânduri, când eram cu spatele la ea, i-am simţit parcă aţintită asupra mea privirea, pe care însă, de îndată ce m-am uitat la ea, şi-a îndreptat-o în altă parte. G, ustav se ataşase de mifte cu tot sufletul şi nu-şi ascundea defel acest simţământ. Ştiam că mă bucurasem din totdeauna de afecţiunea sa, iar eu i-am răspuns din adâncul inimii cu aceeaşi afecţiune.

După-amiază au fost făcute pregătirile de călătorie, iar în dimineaţa următoare, încă înainte de răsăritul h soarelui, am pornit cu toţii la drum. În trăsura Matildei mai călătoreau Natalia şi o slujnică, iar în trăsura amfitri- f onului meu Eustaţiu, Gustav şi eu. Roland, cu care aveam ţ întâlnire undeva în cuprinsul ţinutului, urma să călăto- r rească o bucată de drum cu noi, şi fusese luată hotărârea ca Gustav să treacă atunci în trăsura maică-si. Conformaţia neobişnuită a Ţării-de-Sus a determinat un plan neobişnuit al călătoriei. Anume, fusese luată hotărârea să urcăm pe jos unii munţi mai abrupţi şi mai înalţi şi tot aşa să-i coborâm, ceea ce urma să adune din cmd în când întregul grup, iar din când în când să-l separe. În felul acesta, unele lucruri le puteam vedea în comun, iar altele individual, comunicându-ne însă fără întârziere impresiile.

încă înainte ca soarele să fi ajuns la meridian, noi ne şi aflam pe clina care desparte şesul de podiş şi ne îndreptam acum înspre tinta propriu-zisă a călătoriei noastre.

Amfitrionul meu avusese dreptate. În lumina blândă a soarelui de după-amiază, care aici era aproape mai cald decât pe şesurile şi în văile Ţării-de-Jos, ne-am apropiat de o privelişte încântătoare. Chiar şi unele împrejurări secundare au contribuit ca să ne agrementeze călătoria. Drumurile nisipoase ale Ţării-de-Sus, care erau şi foarte bine construite, s-au dovedit foarte

uscate, fără să fie prăfoase, ceea ce nu se putea spune despre drumurile de la şes, care erau fie îmbibate de ceţurile matinale zilnice, fie din capul locului umede, reci şi murdare pe distanţe lungi, din pricina solului lor impermeabil. Aşa încât am înaintat comod, iar în jurul nostru totul era limpede, străveziu şi calm. Pălăria galbenă de paie a Nataliei se ivea în faţa noastră sau dispărea, după cum trăsura ei urca o mică pantă sau o cobora. Soarele, pe cerul fără nori, urcase mult către miazăzi, de parcă ar fi vrut să-şi ia rămas-bun pentru acest an. Ultima rămăşiţă de vlagă a razelor sale mai lucea pe câte o stâncă şi pe culorile pes#iţe ale mărăcinişului de lângă ea. Pe câmp, recolta era strânsă; ogoarele, din nou arate, se întindeau golaşe de-a lungul colinelor şi povârnişurilor; numai fâşiile verzi ale semănăturilor de iarnă mai luminau printre ele. Animalele domestice, scăpate din chingile verii, care le ţintuise pe mici petice de păşune, hoinăreau pe pajişti, ca să se bucure de iarba de toamnă, sau chiar pe ţarini. Crângurile, care încununau numeroasele coline, med sclipeau în această epocă târzie a anului, etalând. În podoaba încă nelepădată a frunzişului, fie o culoare galbenă-aurie, fie una roşietică, sau formau dungi pestriţe, intercalate în verdele închis al pinilor, care se căţăra pe culmi. Iar deasupra întregului peisaj stăruia un vag abur albastru, care îl estompa şi îi dădea farmec. Mai cu seamă înspre zănoage sau înspre căldările văilor, albastrul era gingaş şi frumos. Din acest abur se desprindeau ici şi colo, în depărtare, câteva turle de biserici, sau sclipeau nişte puncte albe, răzleţe, care erau case. Ţara-de-Jos, eliberată de ceţurile dimineţii, era acum vizibilă în întregime, laolaltă cu munţii înalţi, pe care îi mărginea spre miazăzi, şi tivea, cât cuprindeai cu ochii, ca o fantasmă îndepărtată, ’ vaporoasă şi tăcută, zona deluroasă prin care călătoream noi. Nu se vedea acolo aproape nicio urmă de activitate omenească, nici haturile holdelor, necum vreo locuinţă; numai panglica scânteietoare a fluviului spinteca pe alocuri albastrul. Nu găsesc cuvinte să spun cât mi-au plăcut toate acestea; mi-au plăcut cu mult mai mult decât atunci când le-am privit pentru întâia oară, împreună cu amfitrionul meu. Mi-am cufundat întregul suflet în dulcea mireasmă autumnală târzie, care învăluia totul, l-am coborât în râpele adânci, pe lângă care treceam din când în când, şi l-am dăruit, cu o profundă împăcare lăuntrică, tăcerii şi liniştii din jurul nostru.

La un moment dat, în timp ce urcam cu toţii un munte înalt, pe un drum care, într-o parte, trecea de-a lungul unor stânci, hăţişuri şi pajişti, iar în cealaltă parte lăsa liberă privirea spre vreo prăpastie şi, dincolo de ea, spre munţi, păşuni, ogoare şi briie de pădure din depărtare, şi în timp ce trăsurile o luaseră înainte şi întregul grup le urma agale, oprindu-se adesea şi stând de vorbă, m-am pomenit alături de Natalia, care, după ce am tăcut amândoi câteva minute, m-a întrebat dacă mă mai ocup cu limba spaniolă.

I-am răspuns că abia am început s-o învăţ, dar că de atunci am progresat şi că până la urmă m-am încumetat să-l citesc pe Calderon.

Mi-a spus că maică-sa o îndemnase să înveţe limba spaniolă. Şi că-i place, că n-are să se lase de acest studiu, în măsura în care puterile o vor ajuta, şi că găseşte în scrierile spaniole, mai cu seamă în baladele populare, precum şi pe potecile bătute de catârgii şi în râpele şi munţii de acolo, o asemănare cu ţinutul în care călătorim. Că de aceea îi place limba spaniolă, pentru că-i place atât de mult ţinutul acesta. Şi că dacă ar fi după ea, aici i-ar plăcea să locuiască, în munţii aceştia, mai mult ca oriunde.

— Şi mie îmi place ţinutul, – am răspuns eu. — îmi place mai mult decât mi-aş fi închipuit vreodată. Când am poposit pentru întâia oară pe aici, nu m-a încântat defel, ba chiar, cu relieful lui extrem de accidentat şi totuşi cu = marea semănare a tuturor terenurilor lui, mai curând m-a respins decât să mă atragă. Mai târziu, când i-am colindat 1 odată, cu amfitrionul nostru, o parte mai mare, era altfel; 1 m-am simiţit înclinat spre această imensitate şi limitare, 1 spre această îngustime şi măreţie, spre această simplitate = şi varietate. M-am simţit mişcat, cu toate că eram obişnuit cu imagini cu totul diferite, pe care le iubeam, anume cu cele ale munţilor înalţi. Astăzi, însă, îmi place tot ce ne ţ înconjoară, şi îmi place în aşa măsură, încât aproape că nu sunt în stare să-mi pun în cuvinte acest simţământ.

— Vezi, aşa se întâmplă întotdeauna, – a răspuns ea.

— Când m-am aflat întâia dată aici, cu tatăl meu, mai eram 1 încă, bineînţeles, în anii copilăriei. Necontenitul suiş şi ’ coborâş mi s-a părut atunci atât de nesuferit, încât am dorit fierbinte să mă întorc cât mai repede în oraşul nostru şi pe câmpiile lui. După mult timp am călătorit cu maică-mea pe aceste meleaguri, iar mai târziu, în repetate rânduri, în aceeaşi societate ca astăzi

în afară de dumneata, şi de fiecare dată am îndrăgit tot mai mult ţinutul şi priveliştele lui, ba chiar şi pe locuitorii lui. Apoi şi faptul că poţi îmbina mersul în trăsură cu umblatul pe jos este interesant şi agreabil. Dacă, aşa cum procedăm acum, lăsăm trăsurile şi urcăm sau coborâm un munte înalt, facem cunoştinţă cu ţinutul mai bine decât dacă rămânem tot timpul în trăsură. Se apropie mai mult de noi. Tufişurile de lângă drum, zidurile de piatră, cu care cei de aici obişnuiesc să-şi împrejmuiască ogoarele, o dumbravă de mesteceni, cu plantele mărunte care cresc printre trunchiuri, pajiştile, care se prelungesc în jos pe vreun ponor, şi vârfuri'. E copacilor, care se înalţă din ponor, toate acestea le ai nemijlocit în faţa ochilor. La şes treci în goană pe lângă ele. Uite, tocmai aici e un ponor.

Ne-am oprit pentru o clipă şi ne-am uitat în prăpastie. Niciunul din noi n-a scos o vorbă. Intr-un târziu am întrebat-o de unde ştie că învăţ limba spaniolă.

— Ne-a spus amfitrionul nostru, – a răspuns ea, – şi ne-a mai spus că-l citeşti pe Calderon.

După aceste cuvinte ne-am continuat drumul. Ceilalţi, care ne-o luaseră înainte, s-au oprit să stea de vorbă, aşa că i-am ajuns. Conversaţia a devenit generală şi a avut ca subiecte în principal lucrurile care se vedeau fie în imediata apropiere, fie la mare depărtare.

întrucât după apusul soarelui s-a făcut numaidecât foarte răcoare, iar călătoria noastră nu avea drept ţel să străbatem distanţe mari, ci să gustăm ceea ce ne oferea anotimpul şi drumul, ne-am oprit de îndată ce soarele a coborât în spatele lizierelor pădurilor şi ne-am Îndreptat spre han. Programul fusese astfel întocmit, încât la ora aceasta am ajuns într-o localitate mai mare. Până la han mai aveam de mers. Cât de repede se schimbase priveliştea! Soarele, care înviorase şi colorase peisajul, dispăruse, totul devenise monocrom, se simţea răcoarea aerului, în fundul pajiştilor s-au ivit foarte curând scame de ceaţă, muntele înalt, în depărtare, se profila precis în văzduhul străveziu, în timp ce Ţara-de-Jos se estompa, prefăcându-se într-un fel de văl. Cerul dinspre apus, deasupra pădurilor întunecate, era galben deschis, câte o coloană de fum se înălţa ici-colo dintr-o casă, curând a sclipit pe alocuri şi câte o stea, iar secera subţiratică a lunii a devenit vizibilă deasupra zimţilor pădurii dinspre apus, apoi s-a ascuns în pădure.

Am intrat cu toţii într-o cameră, care fusese încălzită anume pentru noi, am luat acolo cina, am mai stat câtăva vreme de vorbă şi apoi ne-am îndreptat spre camerele noastre de dormit.

A doua zi, deasupra pajiştilor şi ogoarelor stăruia o brumă argintie. Fâşiile de ceaţă din împrejurmi dispăruseră, totul scânteia, numai Ţara-de-Jos era o singură negură, unduitoare, în spatele căreia se conturau limpede munţii înalţi, cu petele lor de zăpadă, proaspete şi însorite.

La scurt timp după răsăritul soarelui am plecat mai departe, şi de îndată s-au făcut simţite razele lui blânde. Ne-am lăsat pătrunşi de ele, bruma s-a topit, şi foarte curând ţinutul ni s-a înfăţişat din nou ca în ajun.

Am vizitat o biserică, în care amfitrionul meu pusese să se repare nişte sculpturi vechi în lemn. Dar tocmai

! acum nu prea era mare lucru de văzut. O parte dintre obiecte fuseseră mutate în casa cu trandafiri, altele erau demontate şi pregătite pentru a fi ambalate. Biserica era mică şi foarte veche. Fusese clădită în epoca primelor începuturi ale artei gotice. Reproducerea ei se afla printre desenele architecturale ale lui Eustaţiu. După ce am văzut totul, am pornit mai departe.

După-amiază ni s-a alăturat Roland. Ne aşteptase la un han, unde caii noştri au primit nutreţ.

În cele câteva minute cât am stat în clădirea hanului, precum şi mai târziu, cu alt prilej, când am mers pe jos o bucată de drum, am băgat de seamă din nou că din când în când Roland îşi aţintea privirile asupra Nataliei.

Avea nişte desene într-o mapă şi-şi însemnase în album o serie de observaţii şi de propuneri. Ne-a împărtăşit o parte din ele, în măsura în care i-a îngăduit călătoria, şi a făgăduit ca seara, când vom fi ajuns la han, să ne expună şi altele.

A doua zi, după-amiază, am ajuns la Kerberg şi ne-am dus să vedem biserica şi minunatul ei retablu principal, sculptat în lemn. Mi-a plăcut acum mai mult decât atunci când l-am văzut întâia dată în tovărăşia amfitrionului meu şi a lui Eustaţiu. N-am înţeles cum am putut să rămân atunci atât de indiferent în faţa acestei opere extraordinare, căci acum mi s-a părut extraordinară, în ciuda cusururilor ei, care, aşa cum am constatat între timp, se pot găsi în orice operă creată de arta germană veche. Am rămas cu toţii mult timp în biserică, iar eu

aş mai fi rămas bucuros şi mai mult încă. Văzând echilibrul, gravitatea, solemnitatea şi naivitatea acestei opere, inima mi-a fost copleşită de evlavie, ba chiar am simţit şi un fior, iar simplitatea concepţiei retablului, în ciuda belşugului lui de detalii, mi-a liniştit ochiul şi sufletul. A avut loc o conversaţie despre frumoasa operă de artă, şi din cele spuse mi-am dat acum foarte bine seama că data trecută, tot în faţa ei, cei doi bărbaţi avuseseră în vedere neştiinţa mea, ceea ce mi-a stârnit în inimă un sentiment de recunoştinţă Mi-am propus să fac cândva o reproducere fidelă a acestei sculpturi în lemn şi să i-o duc tatălui meu.

Mi-am exprimat o părere:

— Cât de minunată, cât de măreaţă, a fost odinioară inrâurirea artei, şi cât de mult pare să se fi schimbat acum. Situaţia!

— În artă au existat multe începuturi, – a spus amfitrionul meu.

— Când privim operele de artă care ne-au fost transmise din epoci foarte vechi, de pe vremea imperiilor egiptene, a celui asirian, sau med, sau pers, ai imperiilor şi regatelor din India, sau din Asia Mică, sau freesşti, sau romane, multe asemenea opere mai fiind sdoâse la lumină, din ţărână, abia în vremea noastră, şi multe âştefstâfid încă să fie descoperite, şi cine ştie dacă până şi America nu tăinuieşte lucruri de preţ, când privim, cum spuneam, aceste opere de artă, şi citim cele mai bune scrieri despre istoria artei, constatăm că, în crearea unei opere de artă, care să semene cu cea a Creatorului divin, arta fiind, cum se ştie, meşteşugul de a lua părţi mai mari sau mai mici din Creaţiune şi de a le imita, oamenii au rămas tot timpul la începuturi; ei sunt, într-un fel, nişte ţinci care maimuţăresc. Cine oare a făcut măcar un fir de iarbă, ca cele care cresc cu milioanele pe pajişte? Cine oare a reprodus o piatră, un nor, o apă un munte, frumuseţea mlădioasă a animalelor, splendoarea mădularelor omeneşti, în aşa fel, încât toate acestea să nu fie nişte simple tiffibre ale modelelor din natură? Şi cine oare s-a priceput, cel dintâi, să înfăţişeze nemărginirea cugetului, care sălăşuieşte şi în mărginirea lucrurilor concrete, într-o furtună, în vijelie, în rodnicia gliei, cu vânturile lor, cu convoaiele lor de nori, cu globul pământesc chiar, şi apoi în nemărginirea Universului? Sau cine oare a ştiut să cuprindă măcar acest

Cuget? Unele popoare au devenit mai înţelepte şi mai introspective, altele au tins spre măreţie şi amploare, altele şi-au precizat conturul cu sufletul curat şi neprihănit, iar altele au fost simple şi naive. Niciuna dintre aceste însuşiri nu este arta, dar toate laolaltă sunt arta, ceea ce a fost şi ceea ce va fi. Noi suntem asemenea copiilor şi prin faptul că, dacă au făcut din ţărână o casă, o biserică, o colină, care aduc chiar vag cu originalele, această realizare le face mai mare plăcere decât dacă ar privi o biserică sau o colină incomparabil mai frumoase. Noi încercăm, în fiinţa noastră, un simţământ mai profund şi mai mingâietof atunci când contemplăm o privelişte, sau nişte flori, sau o făptură omenească, întruchipate prin artă, decât atunci când aceste obiecte se află aievea în faţa noastră. Ceea ce admiră copiii este mintea unui copil, care a creat totuşi atitea lucruri prin imitaţie, iar ceea ce admirăm noi în artă este faptul că mintea unui om a creat, fie şi defectuos, dar aproape sesizabil cu simţurile noastre, un obiect al dragostei şi veneraţiei noastre, imitându-l pe Cel pe care năzuim să-l cuprindem în jugetul nostru, pe- care nu-l putem atrage în cercul limitat al dragostei noastre şi în faţa căruia fiorii adoraţiei şi smereniei, ţinând seama că este înzestrat cu maiestate, devin cu atât mai puternici, cu cât îl privim mai de aproape. De aceea, eu afirm şi susţin că arta este o ramură a religiei, şi de aceea şi-a petrecut cele mai frumoase zile, la toate popoarele, în slujba religiei. Cât de departe poate ea să împingă creaţia prin imitaţie, nimeni n-are cum să ştie. Dacă au existat începuturi frumoase, ca bunăoară în lumea elină, dacă mai târziu ele au înşelat speranţele, nu se poate spune, totuşi, că arta a murit; se vor ivi din nou alte începuturi, vor plăsmui cu totul alte opere, deşi, la fel ca în toate, au şi vor avea la bază acelaşi lucru: divinul; şi nimeni nu poate spune ce va fi peste zece mii, peste o sută de mii de ani, peste milioane de ani sau peste sute de bilioane de ani, doarece nimeni nu cunoaşte intenţia Creatorului cu privire la neamul omenesc pe pământ. De aceea, nici în artă nimic nu este cu totul urât, atâta vreme cât obiectul mai este operă de artă, atâta vreme cât nu neagă divinul, ci năzuieşte să-l exprime, şi de aceea nimic în ea nu este frumos, fără putinţă de a fi întrecut, pentru că atunci obiectul ar fi însuşi divinul, nu o încercare de exprimare omenească a acestuia. Din acelaşi motiv, nu toate operele din epocile cele mai frumoase sunt la fel

de frumoase, şi nici toate câte provin din epocile cele mai înapoiate şi mai necivilizate nu sunt la fel de urâte. Căci ce-ar mai fi arta, dacă înălţarea spre divin ar fi atât de lesnicioasă, încât, oricât de mare sau de mică ar fi treapta de înălţare, ar izbuti mulţi s-o urce, fără măreţie lăuntrică şi fără acumularea acestei măreţii până la nivelul maxim admisibil? Divinul n-ar fi atunci atât de sublim, iar arta nu ip-ar încânta într-atita. De aceea şi este atât de măreaţă arta, pentru că mai există nenumărate înălţări spre divin, lipsite de expresie artistică, precum smerenia, credinţa, rugăciunea, viaţa neîntinată, care ne şi bucură, ba chiar la care bucuria poate atinge punctul culminant, fără să devină totuşi simţ artistic. Arta poate fi ceva mai elevat, ba chiar, ca sublim, faţă-n faţă cu nemărginirea, devine adoraţie, şi de aceea este cu mult mai serioasă şi mai severă dedt simţul artistic, dar nu are farmecul acestuia. De aceea, arta nu este cu putinţă decât într-o anumită limitare, în care apropierea de divin este împresurată de vraja simţurilor şi-şi găseşte expresia tocmai în simţuri. De aceea, numai omului îi este dată arta, şi îi va fi dată, atâta timp cât există el pe lume, oricât s-ar schimba modalităţile ei de exprimare. Ar fi de dorit, mai presus de orice, ca, după dispariţia omenirii, un spirit superior să poată cuprinde şi contempla întreaga artă a speciei umane, de la naşterea până la pieirea ei.

La aceste cuvinte, Matilda, a răspuns, cu un zâmbet:

— Ar fi în mare ceea ce faci tu acum în mic, şi cred că pentru asta e nevoie de un timp fără sfârşit şi de un spaţiu nemărginit.

— Cine ştie cum stau lucrurile, – a replicat amfitrionul meu.

— Cred că ar fi bune şi aici, ca pretutindeni, smerenia, credinţa, răbdarea.

Eustaţiu a deschis mapa în care ţinea desenul retablului şi desenele unor părţi ale bisericii, ca şi ale bisericii întregi şi ale unor obiecte de artă aflate în biserică.

S-a comparat desenul cu retablul, s-a criticat câte ceva, s-a lăudat câte ceva, şi s-au propus unele îmbunătăţiri ale desenului.

Am contemplat şi biserica, şi părţi ale ei, am privit nişte monumente funerare, şi printre ele şi piatra mare, roşie, pe care era înfăţişat bărbatul cu frunte înaltă şi frumoasă, ctitorul bisericii şi al retablului.

Am rămas în ziua aceea cu toţii la Kerberg. Am urcat muntele

pe care se afla vechiul castel, şi am vizitat castelul, precum şi grădina, aproape pustiită de toarnă. Am colindat locurile călcate de oamenii bogaţi şi puternici, care au locuit cândva aici, ca şi de ctitorul bisericii din vale.

— Tot ce au făcut aceşti oameni, – a spus amfitrionul meu, – este cuprins pesemne în hârţoagele şi pergamentele care zac în castelele şi în casele din ţinut şi poate şi în unele oraşe de departe. Unii cunosc o parte din aceste fapte, cei mai mulţi le ignoră cu totul, iar cei care calcă pe urmele înaintaşilor lor habar n-au, adesea, cine au fost acei înaintaşi. N-ar fi defel necuviincios dacă, prin deschiderea arhivelor de scrisori, în toate ţările, s-ar întocmi şi istoriile separate ale unor familii şi ţinuturi, pe care deseori le simţim mai aproape de inimă şi mai concrete decât istoriile marilor imperii. Ce-i drept, se lucrează în acest sens, dar poate că nu îndeajuns şi nu aşa cum ar trebui.

Din Kerberg ne-am îndreptat, a doua zi, înspre zonele situate la o altitudine mai mare, care erau mai bogat împădurite decât cele parcurse până acum şi dinspre care, prin aburul dimineţii, ne priveau, cu verdele închis al coniferelor şi cu ruginiul fagilor, obcinele late şi întinse.

Amfitrionul meu avusese dreptate. Fiecare zi a fost mai frumoasă decât precedenta. Nici pic de ceaţă nu era pe pământul pe care călătoream, nici cel mai mic nor pe cerul boltit deasupra capetelor noastre. Soarele ne-a însoţit prietenos în fiecare zi, iar atunci când îşi lua rămas-bun, părea a făgădui că a doua zi va fi la fel de prietenos.

Roland a rămas trei zile împreună cu noi, apoi a plecat, după ce a mai pus nişte desene şi alte hârtii în bagajul din trăsura amfitrionului meu. Avea de gând să mai rămână pe acele meleaguri până la venirea vremii rele şi după aceea să se reîntoarcă în casa cu trandafiri.

Totul în această călătorie a fost deosebit de atrăgător şi de plăcut, conversaţiile au fost intime şi prietenoase, şi orice lucru, o bisericuţă veche, în care se rugaseră cândva nişte credincioşi, o ruină de pe un munte, unde au sălăşluit odinioară bărbaţi puternici şi autoritari, un copac stingher pe un colnic, o căsuţă la margine de drum, pe care cădeau razele soarelui, toate acestea au dobândit un farmec blind şi inconfundabil, şi o semnificaţie.

În cea de-a opta zi ne-am îndreptat trăsurile din nou spre miazăzi, iar în cea de-a noua, seara, am ajuns la Asperhof.

înainte de a mă pregăti de plecare, înapoi spre ai mei, am mai privit încă o dată câteva dintre minuntatele tablouri ale amfitrionului meu, mi-am întipărit în suflet unele pasaje excepţionale din cărţile lui, am trecut în revistă chipurile dragi ale oamenilor care mă înconjurau, şi am contemplat unele privelişti ale ţinutului, care se pregătea de iernat.

Inima îmi era cuprinsă de înălţare, dar şi de bucurie, şi am avut impresia că în cugetul meu prinde rădăcini întrebarea dacă o asemenea trăire, dacă arta, poezia, ştiinţa, delimitează şi desăvârşesc viaţa, sau dacă există şi ceva mai presus, ceva care o include şi o copleşeşte cu o fericire mult mai mare.

3. ISCODIREA

Am plecat din casa cu trandafiri pe o vreme foarte urâtă, care, după zilele senine şi însorite petrecute în Ţara- de-Sus, adusese vânt, ploaie şi zăpadă. Caii amfitrionului meu m-au dus până la prima poştă, unde îmi şi fusese rezervat un loc în diligenţa care pleca spre meleagurile mele natale. Matilda şi Natalia plecaseră cu două zile înaintea mea, deoarece pe cer începuseră să se arate semne că zilele blânde din acest an erau pe sfârşite. Roland se întorsese la Asperhof. Totul prevestea o schimbare bruscă a vremii. Nu ştiu de ce zăbovisem atâta. Îmi era şi tot una dacă vremea este urâtă sau nu. În drumeţiile mele mă deprinsesem cu orice fel de vreme, şi cu atât mai mult îmi era indiferentă când călătoream într-o trăsură închisă şi când roţile alergau pe un drum principal bine construit.

La amiaza zilei a treia după plecarea mea din casa cu trandafiri am ajuns la ai mei. Era a doua reîntoarcere a mea anul acesta.

Ai mei aflaseră din scrisoare că voi sosi cu întârziere, încuviinţaseră întru totul motivul şi, aşa cum prevăzusem, s-ar fi supărat pe mine dacă aş fi făcut altfel. Le-am povestit acum tot ce se petrecuse după plecarea mea precipitată de acasă. Întrucât la prima mea sosire se ivise nu- maidecât motivul pentru a pleca din nou, n-am putut nici acum să povestesc decât încetul cu încetul ce se întâmplase cu mine în cursul verii. Tata a revenit foarte des la desenele pe care i le trimisese amfitrionul meu, iar din spusele lui se putea deduce cât de mult preţuia iscusinţa autorului lor şi cât de mult îl stima pe cel la îndemnul căruia luaseră fiinţa. M-a dus iarăşi spre masa cu instrumente muzicale, mi-a arătat încă o dată de ce o aşezase

tocmai în locul acela şi m-a întrebat din nou dacă sunt de acord cu alegerea locului. La început, întrebarea m-a mirat, deoarece tata nu obişnuia să-mi ceară sfatul în asemenea treburi. După părerea mea, masa era foarte bine aşezată, într-un cadru potrivit, lângă plinul dintre cele două ferestre ale cabinetului de antichităţi, şi îşi dezvăluia în cea mai bună lumină însuşirile. De aceea mi-am reînnoit deplina încuviinţare a locului, pe care mi-o exprimasem încă înaintea plecării mele. Mai târziu, însă, mi-am dat foarte limpede seama că numai bucuria pe care i-o crea această piesă îl îndemnase pe tata să-şi repete întrebarea privitoare la buna alegere a locului şi să revină mereu lângă masa cu pricina. Bucuria, pe care, la prima mea sosire, o radia întreaga sa făptură, părea că mai stăruie şi acum. Până şi mama şi soră-mea mi-au părut mai bucuroase decât în trecut, ba chiar am avut impresia că mă iubesc cu toţii mai mult ca înainte, atât de buni. De prietenoşi, de îndatoritori erau. Cu câtă fericire îţi umple inima sentimentul că eşti iubit de ai tăi nu se poate exprima prin cuvinte.

I-am vorbit tatei despre statuia de marmură de pe scara din casa amfitrionului meu şi am încercat să-i descriu această operă de artă. Tata m-a privit foarte atent „ba chiar mi s-a părut, în câteva rinduri, că se uită la mine cam mirat. M-a întrebat câte ceva, şi m-a îndemnat să-i mai vorbesc despre statuie. Părea că-l impresionează în mod deosebit. I-am povestit apoi şi despre naiada de la Sternenhof, am comparat-o cu sculptura de pe scara casei cu trandafiri, am încercat să scot în evidenţă deosebirea dintre ele şi am căutat să pun pe o treaptă mult superioară statuia de pe scară, cu toate că provenea dintr-o epocă mai veche, iar cealaltă fusese creată abia în veacul trecut, şi cu toate că aceasta din urmă era făcută dintr-o marmură de o puritate aproape orbitoare, pe când cealaltă dintr-o marmură a cărei vârstă înaintată începuse să devină vizibilă. Mi-a cerut şi aici termeni de comparaţie şi mi-am dat seama că înţelegea şi îl preocupa ce-i spuneam. I-am vorbit apoi şi despre picturile ’amfitronului meu, i-am numit autorii şi mi-am dat silinţa să-i descriu tablourile care mă impresionaseră cel mai mult. Mi-a pus şi în această privinţă numeroase întrebări şi m-a făcut să dezvolt subiectul mai mult decât avusesem de gând la început.

La două zile după sosirea mea, după ce am mai stat din nou

de vorbă despre aceste lucruri, tata m-a luat de mină şi m-a dus în camera lui cu tablouri. De când mă îna- poiasem acasă, întradins nu intrasem în acea încăpere, şi amânasem vizitarea ei pentru altădată, când se vor mai linişti lucrurile. Primele două zile le-am petrecut în parte stând de vorbă cu părinţii, iar în parte ca să le înmânez lucrurile pe care le adusesem lor şi sorămi. Printre ele se aflau şi obiectele mici de marmură, lucrate la Mlaştina Roşie. Restul timpului mi l-am ocupat cu despachetarea, cu rânduirea lucrurilor şi cu vreo câteva vizite de bun-gâ- sit. Când am intrat în cameră şi am ajuns în mijlocul ei, tata mi-a dat drumul mâinii, dar n-a spus nimic. Am rămas grozav de uimit. Tablourile aflate aici, puţine la număr, cu mult mai puţine decât la amfitrionul meu, ba chiar şi decât la Sternenhof, mi s-au părut extraordinar de frumoase, capodopere desăvârşite. Dacă ar fi fost să judec după prima impresie, colecţia tatei era superioară celei a amfitrionului meu. După cum am descoperit numaidecât, printre tablourile tatei nu se afla niciunul dintr-o epocă mai nouă sau din cea modernă; toate proveneau din timpuri mai vechi, cred că cel puţin din secolul al XVI-lea. Un sentiment adânc, ciudat, mi-a copleşit sufletul: aceasta este dragostea, mare şi de nedescris, a tatălui meu. Stăpânea asemenea lucruri de preţ, asemenea lucruri îi încălzeau inima, iar feciorul lui trecuse pe lângă ele fără să le bage în seamă, şi cu toate acestea tatăl nu-l lipsea pe fiu de nicio fărâmâ din iubirea sa, se jertfea pentru el, îi jertfea aproape chiar viaţa sa, îi purta de grijă şi nici nu căuta măcar să-l facă să înţeleagă cât de frumoase sunt aceste lucruri. Am aflat în ce măsură fusesem cruţat şi aici.

— Sunt tablouri splendide, – am exclamat eu, mişcat.

— Cred că nu sunt de lepădat, – a răspuns el, cu emoţie în glas.

Apoi ne-am apropiat ca să le privim. Erau, într-adevăr, rumai picturi vechi, niciuna de dimensiuni prea tnari. Am făcut observaţia că nu are pânze noi.

— Aşa a fost să fie, – a spus el.

— Câteva din piesele de aici le-am moştenit de la bunicul tău, care a fost şi el mare amator de asemenea lucruri, iar altele le-am achiziţionat cu diferite prilejuri. Arta medievală este, fără doar şi poate, superioară celei moderne. Dispune de o bogăţie mai mare de opere frumoase decât cea modernă, aşa că este

mai uşor de achiziţionat un tablou vechi impecabil decât unul modern. Cine îndrăgeşte tablourile moderne nu le scoate în vânzare pe cele de o frumuseţe ireproşabilă, astfel că acestea nu sunt uşor de găsit. Tablouri care au fost pictate de începători sau de artişti de mâna a doua se pot cumpăra cu uşurinţă şi în multe locuri, fie chiar de la artişti, fie de la neguţători, aşa cum cred că s-au petrecut lucrurile şi pe vremuri. Asemenea tablouri n-am îndrăgit niciodată, şi aşa se face că am numai pânze vechi. Generaţiile de odinioară au fost pline de vigoare. Pe urmă a venit o epocă debilă şi degenerată. Credea că procedează mai bine dacă pictează personajele mai opulent şi mai spălăcit, dacă foloseşte culori mai ţipătoare şi umbre mai puţin adânci. A ajuns încetul cu încetul să dispreţuiască vechiul, de aceea l-a şi lăsat să decadă; ba mai mult: grosolănia ivită odată cu neştiinţa a distrus multe valori, mai cu seamă atunci când au fost vremuri crâncene şi tulburi. Atunci lumea a întors iarăşi foaia şi a preţuit din nou vechiul, care nu fusese însă niciodată dispreţuit de toţi. S-a căutat chiar să se imite vechiul, nu numai în pictură, ci şi, mai mult chiar, în arhitectură; nu s-a putut însă atinge nivelul modelului, ’ nici în concepţie, nici în execuţie, oricât de reuşite şi de fidele au fost detaliile noi. Încetul cu încetul, situaţia s-a îndreptat, după cum reiese tocmai din faptul că au fost preţuite iarăşi vechile edificii. Eu însumi îmi mai amintesc de o vreme când unii călători şi scriitori socotiţi drept eruditi şi competenţi, au proclamat stilul gotic drept barbar şi învechit. Tot atunci s-au repus în valoare tablourile vechi, ba chiar s-au colecţionat mobile vechi şi s-au introdus, în parte, forme şi linii vechi în croiala veşmintelor. Ar fi de dorit să se meargă mai departe pe acest drum spre mai bine şi să nu se facă din vechi o simplă modă, care nu ţine seamă de spirit, ci urmăreşte exclusiv schimbarea. S-ar putea ca tu să mai apuci apariţia unui apogeu, deoarece o înălţare din adine spre culme şi o prăbuşire de pe culme în adine a existat întotdeauna. Dacă înţelegerea Antichităţii, nu numai a celei germane, ci şi a celei eline, încă şi mai frumoasă, aşa cum pare că se exprimă ea acum, înaintează fără încetare şi fără să slăbească, vom ajunge şi noi să putem crea, opere proprii, în care să găsim adevărata muză a frumuseţii, nu numai patimă, sau o simplă intenţie, sau un farmec superficial, sau o răbufnire fără noimă, adică opere care să nu fie imitate, sau în care doar să se exprime un stil mai

vechi. Când vom ajunge până acolo, ne vom situa şi pe plan social pe o nouă treaptă: nu numai părţi ale poporului nostru vor acţiona spre exterior, ci întregul popor, şi atunci va înrâuri puternic, prin viaţa sa, viaţa altor popoare. Îmi zic în permanenţă că sunt fericiţi cei ce aud cum cântă ciocârliile acestei primăveri, dar ei nu vor percepe situaţia la fel ca cel care a mai văzut şi altele, după cum nevinovatul nu-şi percepe nevinovăţia, omul cinstit nu pune mare preţ pe onestitatea sa, iar vremurile rele nu-şi cunosc propria ticăloşie.

în timp ce tata vorbea astfel, m-am gândit la amfitrionul meu, care simte şi se exprimă în chip asemănător. Dar nu e de mirare că unii bărbaţi cu năzuinţe asemănătoare şi deci cu o minte asemănătoare ajung să aibă şi gânduri asemănătoare, mai cu seamă dacă nu sunt de vârste prea diferite.

Am privit tablourile unul câte unul.

Tata avea tablouri de Tiţian, Guido Reni, Paolo Ve- ronese, Annibale Carracci, Dominichino, Salvator Rosa, Nicolas Poussin, Claude Lorrain, Albrecht Diirer, cei doi Holbein, Lukas Cranach, Van Dyck, Rembrandt, Ostade, Potter, Van der Neer, Wouverman şi Jakob Ruysdael. Am trecut de la unul la altul, le-am cercetat pe fiecare în parte, am pus câte o pânză pe şevalet şi am discutat despre fiecare. Inima îmi sălta în piept de bucurie. Mi-am dat acum din ce în ce mai bine seama de ceea ce doar bănuisem la prima privire, şi anume că picturile din camera cu tablouri a tatălui meu erau numai lucrări de preţ şi că, în plus, se armonizau atât de bine între ele în ceea ce priveşte valoarea, încât toate la un loc făceau impresia că alcătuiesc o colecţie, extraordinară. Judecata mi se maturizase într-a- tâta, încât am socotit că nu mai pot să greşesc prea mult.

I-am spus tatei părerea mea. Iar el m-a încredinţat că într-adevăr socoteşte nu numai că are pânze semnate de artişti de seamă, ci şi, – potrivit experienţei sale, dobândită de-a lungul multor ani în numeroase galerii de pictură şi prin lectura multor scrieri despre artă, – lucrări de mâna întâi ale acelor artişti. M-am ataşat din ce în ce mai mult de tablouri, iar de unele dintre ele mi-a venit greu să mă despart. Căpşorul unei fete tinere, pe care îl folosisem drept model pentru un desen de-al meu, fusese pictat de Hans Kolbein cel Tânăr. Era atât de gingaş, atât de drăgălaş, încât m-a învăluit din nou cu aceeaşi vrajă cu care trebuie să mă fi învăluit şi pe vremuri, altminteri nu mi l-aş fi

luat atunci drept model. Cu greu se puteau descoperi aici mijloacele folosite de artişti. Un colorit atât de simplu, atât de firesc, cu foarte puţină strălucire şi accentuare a culorilor, trăsături aparent atât de banale, de naive, şi totuşi o asemenea gingăşie, puritate, ’modestie, încât aproape că nu te mai puteai îndepărta. Părul blond, pieptănat spre spate, era pictat aproape fără pic de ostentaţie, şi totuşi nu cred că exista ceva mai frumos decât acele bucle blonde. Tata’ mi-a îngăduit de două ori să pun tabloul pe şevalet.

După ce am terminat trecerea în revistă a pânzelor, tata a tras un sertar scund al unui scrin din cabinetul de antichităţi, a pus sertarul pe masă în preajma ferestrei şi m-a poftit să mă apropii şi să-i privesc cameile.

M-am conformat.

Aici, uimirea mea a fost aproape şi mai mare decât la tablouri. Am regăsit pe pietre figuri asemănătoare cu cea de pe scara din casa amfitrionului meu.

— Tot ce vezi sunt numai şi numai creaţii antice, – a spus tata.

Erau pietre diferite, de valori diferite şi de mărimi diferite. Nestemate, care, potrivit concepţiilor din zilele noastre, sunt de mare preţ, precum safire, rubine, nu se aflau printre ele; dar erau altele, mai puţin preţioase, care puteau fi purtate ca podoabe, şi, după cum mi-am amintit acum limpede, fuseseră chiar purtate, ocazional, de mama noastră. Se afla printre ele un onix, cu un grup săpat în basorelief. Un bărbat stătea într-un jilţ arhaic. Purta veşminte puţine. Braţele îi atâmau, cât se poate de firesc, iar chipul lui fin nu ieşea decât puţin în relief. Era un bărbat încă foarte tânăr. Lateral stăteau în picioare femei, fete şi flăcăi, lucraţi într-un relief mai puţin pronunţat. O zeiţă ţinea o cunună deasupra creştetului bărbatului din jilţ. Tata a spus că aceasta este piatra sa cea mai mare şi cea mai valoroasă, şi că cel din jilţ trebuie să fie August. Cel puţin profilul lui, aşa cum era arătat pe piatră, semăna cu profilurile lui August care apar pe monedele romane bine păstrate, bătute de el. Figura, proporţiile şi ţinuta acestui bărbat, figurile fetelor, ale femeilor şi ale flăcăilor, îmbrăcămintea lor, poziţia lor plină de calm şi de simplitate, execuţia clară şi firească a detaliilor trupurilor şi veşmintelor, au produs din nou asupra mea acea impresie gravă, adâncă, ciudată, magică, pe care mi-o produsese

sculptura de pe scara din casa amfitrionului meu, când urcasem acolo vara trecută, pe timp de furtună. Pe celelalte pietre se aflau bărbaţi cu coifuri, fie chipuri tinere, frumoase, fie bătrâne. Cu bărbi venerabile. Chipuri de bărbaţi de vârstă mijlocie nu erau. Pe unele pietre se puteau vedea şi capete de femei. Pe câteva dintre ele erau înfăţişate personaje întregi: un Hermes cu aripi la picioare, un tânăr în mers, sau unul cu braţul întins, pregătindu-se să arunce o piatră. Personajele erau atât de exacte şi de corecte, încât rezistau şi la examenul cu lupa. Pietre cu alte lucruri decât făpturi omeneşti n-avea tata deloc. Mi-a trecut prin gând că undeva, – n-am putut să-mi mai amintesc locul, – văzusem nişte gândaci săpaţi pe pietre.

— Am preferat cameile cu fiinţe omeneşti, – a spus tata, când am făcut o remarcă în această privinţă, – fiindcă mi-au părut totuşi cel mai strâns legate de om. Nu sunt destul de bogat ca să-mi pot înjgheba o colecţie mare de camei, care să cuprindă toate categoriile, şi de aceea m-am mărginit numai şi numai la pietre cu făpturi omeneşti, iar printre ele, la rândul lor, doar la cele a căror achiziţie mi-a fost cu putinţă, fără să-mi aducă prejudicii în gospodărie, deoarece unele opere de artă din acest domeniu costă o întreagă avere, din venitul căreia ar putea trăi o familie mică, nu prea pretenţioasă.

Bărbaţii purtau coifurile aşa cum pot fi văzuţi pe monedele vechi şi aşa cum i-am mai văzut şi în alte basoreliefuri, pe edificiile greceşti sau romane. Felul acela simplu de a purta coiful nu l-am mai găsit în reprezentările din epocile mai târzii, mai cu seamă din Evul Mediu. Chipurile ■aveau un aer bizar, care nu se mai intâlneşte în ziua de azi şi care amintesc de o vreme îndepărtată. De cele mai multe ori trăsăturile erau simple, ba chiar adesea de o simplitate de neînţeles, şi erau totuşi frumoase, mai frumoase şi omeneşte mai corecte, – cel puţin aşa mi se părea mie,

— Decât cele din zilele noastre. Frunţile, nasurile, buzele, erau mai severe, mai puţin artificiale, şi păreau mai apropiate de stadiul originar al făpturii omeneşti. Acesta era cazul chiar şi la reprezentările unor moşnegi, şi chiar şi acolo unde se putea presupune că în capul înfăţişat este reprodus portretul unui om care a trăit în realitate. O asemenea întruchipare nu putea fi inspiraţia artistului, deoarece, în mod vădit, pietrele proveneau din epoci diferite şi din mâinile unor meşteri diferiţi: era cu

siguranţă zestrea acelui trecut. Capetele femeilor erau şi ele frumoase, multe dintre ele surprinzător de frumoase, dar aveau şi ceva ciudat, care se depărta de reprezentările noastre obişnuite, fie în felul de a purta şi a prinde în ace părul, fie în conformaţia frunţii şi a nasului, fie la ceafă, sau la gât, sau în partea de sus a pieptului, sau la braţe, când aceste părţi mai încăpeau în imagine, fie în trupul întreg, total diferit de al nostru. Dar, în general, capetele acestea erau mai energice şi mai masculine decât cele ale femeilor din zilele noastre. De aceea păreau mai fermecătoare şi mai respectabile. Execuţia figurilor era atât de pură, atât de împlinită şi atât de corectă, încât nimic, nici cel mai neînsemnat detaliu, nu te îndemna să crezi că mai lipseşte ceva, ba chiar, dimpotrivă, priveai aceste creaţii ca pe nişte necesităţi naturale, aşa încât, dacă-ţi aminteai de unele opere de artă mai târzii, aveai impresia că acestea din urmă sunt nişte începuturi şi încercări copilăreşti. Artiştii aceia au avut aşadar concepţii simple şi măreţe cu privire la frumos, însuşite din frumuseţea mediului înconjurător, şi au înfrumuseţat la rândul lor această frumuseţe a mediului înconjurător prin concepţiile lor cu privire ia frumos. Oricât de mult îmi plăceau tablourile tatălui meu, oricât de mult îmi plăcuseră tablourile amfitrionului meu. Aşa cum mă simţisem mai înălţat sufleteşte de statuia de marmură a amfitrionului meu decât de tablourile lui, tot aşa m-am simţit mai înălţat sufleteşte de cameile tatălui meu decât de tablourile lui. Cu siguranţă că a simţit asta. După ce am privit câtva timp pifetrele, adâncindu-mă în cercetarea lor, şi după ce am luat de câteva ori unele din ele în mină, mi-a spus:

— Ceea ce au făcut grecii în sculptură este ţot ce există mai frumos pe lume. Cu arta statuară greacă nu se poate compara, ca simplitate, măreţie şi exactitate, nimic din ceea ce s-a creat în alte arte şi în alte epoci, în afară de muzică, poate, în care avem într-adevăr fragmente răzleţe, sau chiar opere întregi, care se pot compara cu simplitatea şi măreţia antică. Pe acestea le-au creat însă nişte oameni a căror formaţie a avut şi ea trăsăturile simplităţii antice, şi n-am să-i numesc decât pe Bach, Händel, Haydn, Mozart. Este foarte regretabil că din pictura grecească n-a supravieţuit nimic altceva dedt crâmpeie din ceea ce s-a considerat întotdeauna, în arta aceasta, că este o ramură subordonată picturii murale şi decoraţiei arhitecturale. Întrucât

poezia grecilor vechi reprezintă culmea acestei ramuri artistice, întrucât arhitectura lor este considerată mode] al frumuseţii simple, îndeosebi pentru edificiile ţării lor, întrucât istoriografii şi oratorii lor sunt aproape fără seamăn, se poate presupune că pictura lor trebuie să fi fost pe potriva acestor realizări. În scrierile lor, câte s-au păstrat până în zilele noastre, ei nu-şi pun edificiile, istoriografia, poezia şi sculptura mai presus de pictură, ba chiar nu arareori pare că-i mai şi dau acesteia întâietatea, deci trebuie să fi fost şi ea de cea mai mare însemnătate, căci nu putem admite că nişte scriitori, care, la urma urmelor, erau expresia vremii şi a neamului lor, au avut cunoştinţe atât de vaste şi un simţ atât de ascuţit în alte arte, şi au -fost orbi pentru cusururile picturii. Probabil că ne-ai fi încântat şi ne-ar fi stâmit admiraţia prin rigoarea şi armonia picturii lor, aşa cum se întâmplă cu statuile lor. Nu ştiu dacă am fi putut învăţa ceva de la ei pentru pictura noastră, după cum nu ştiu cât de mult am învăţat din sculptura lor. Aceste pietre au fost ani de-a rândul bucuria mea. Adesea, în ceasuri de cumpănă, când grijile şi îndoielile mi-au întunecat viaţa, m-am îndreptat spre această colecţie, am privit aceste creaţii, m-am lăsat transportat în altă epocă şi în altă lume, şi am devenit alt om.

M-am uitat la taică-meu. Cu toate că şi mai înainte avusesem adesea prilejul să-l preţuiesc în mod deosebit, şi deşi descoperisem, în repetate rânduri, că are însuşiri mai de seamă decât bănuisem, n-am fost totuşi niciodată în măsură să-l pot judeca aşa cum îl judecam acum. Silit să se ocupe de afaceri dintre cele mai monotone, sau poate intrat de bunăvoie în acele afaceri, —căci le dirija cu o seriozitate, cu o precizie, cu o răbdare, cu o dăruire, într-adevăr uimitoare, – el, omul care îşi îndeplinea fără ostentaţie îndatoririle cetăţeneşti şi despre care mulţi credeau doar că are în casă câteva jucării, – mobile vechi, tablouri, cărţi, – îşi trasase în jur un cerc, poate mai categoric şi mai izolant decât mi-aş mai fi putut da seama acum, şi continuase să şi-l consolideze, fără semeţie. M-am simţit pătruns de veneraţie faţă de el şi l-am întrebat dacă pe scriitorii despre care vorbise i-a citit în limba elină.

— Păi cum aş fi putut să-i citesc altfel, ca să ajung să-i îndrăgesc? — a răspuns el.

— Lumea veche, precreştină, a avut reprezentări atât de total diferite de ale noastre, iar migraţia popoarelor a despicat atât

de categoric istoria Europei, încât operele popoarelor dinainte nici nu mai pot fi traduse, deoarece limbile noastre, în trupul şi în spiritul lor, adică din punctul de vedere lexical şi din cel semantic, nu se mai potrivesc cu noţiunile vechi. Citind în limba originală operele literare şi istorice ale anticilor, devii încetul cu încetul unul de-ai lor şi îţi însuşeşti felul lor de a gândi, ceea ce altminteri ar fi cu neputinţă. În şcolile noastre învăţăm latina şi elina, şi dacă, în epoca de după şcoală, îţi' mai continui cât de cât acest studiu şi citeşti cu sârg scrierile vechi, ajungi mai lesne la rezultat decât dacă înveţi franceza, italiana sau engleza, la modă în zilele noastre.

— Dar dumneata ai învăţat şi aceste limbi, – am spus eu.

— Aşa cum le învaţă şi alţii, – a răspuns el, – şi aşa cum mi-a cerut profesia.

— N-am ştiut până astăzi că citeşti cărţi în limbile vechi, – am spus eu, – şi, mai mult, că aprofundezi literatura, istoria şi filosofia popoarelor ale căror scrieri le citeşti. Ştii că noi nu ne-am încumetat niciodată să ne uităm în cărţile pe care le citeşti.

— N-avea niciun rost să-ţi spun ce citesc, – a răspuns el.

— Mi-am zis că ai să afli cu timpul. Dar mai- că-ta ştia.

Stima faţă de tatăl care, fără să se laude, însemna mai mult decât bănuise fiul, şi care îl aşteptase cu răbdare pe fiu să-i iasă în întimpinare, n-a fost singurul rod al acelei zile. Am intuit limpede că şi tata mă preţuia pe mine şi că-l bucura mult faptul că fiul său se apropie acum de el şi în domeniul artei. Ştiam că e de acord cu mine cu privire la unele probleme ştiinţifice, deoarece, în vremea din urmă, discutasem uneori cu el despre diferite chestiuni de istorie, de literatură şi din alte domenii, dar n-am ştiut niciodată în ce măsură şi pe ce căi ajunsese el la aceste lucruri. Astăzi aruncasem o privire mai profundă şi totuşi n-aveam habar nici acum ce fel de cultură ştiinţifică îşi însuşise tatăl meu în anii tinereţii şi dacă nu cumva tocmai acestei culturi ştiinţifice i se datora faptul că mă lăsase să merg pe drumul meu, care îmi păruse uneori şi mie însumi cam aventuros. Am dorit acum, cu îndoită nerăbdare, ca tata să se întâlnească, într-o bună zi, cu amfitrionul meu, ca să stea de vorbă cu dânsul despre subiecte asemănătoare cu cele despre care îmi vorbise astăzi mie. N-am putut să-mi dau destul de bine seama în ce măsură părerile lui despre sculptura, literatura şi pictura grecilor antici şi despre muzica modernă sunt juste. Tata

însă continua să-şi vadă atât de liniştit de îndeletnicirile sale profesionale, se adâncea într-atâta în toate amănuntele lor şi se preocupa într-atâta de buna lor desfăşurare, încât nu prea mă puteam aştepta să se hotărască să plece într-o călătorie.

Către sfirşitul discuţiei noastre au intrat în cameră mama şi Clotilda. Chipul mamei s-a luminat când ne-a văzut că stăm lângă camei, când a văzut că tata mi le arăta şi mi le explica, şi când şi-a dat pesemne seama şi că toată fiinţa tatălui meu radia de bucurie, şi că apropierea pe care o presimţise se înfăptuise cu adevărat.

Ne-am mai dus de câteva ori ba în camera cu tablouri, ba în cabinetul de antichităţi, în care sertarul cu cameile mai rămăsese încă pe masă, şi am vorbit despre fel de fel de lucruri.

— Aceste opere de artă, – a spus tata. După ce a încuiat la loc pietrele şi în timp ce ieşeam din cameră, – ar putea să ajungă în stăpânirea voastră. Dacă aveţi înţelegere şi nutriţi o dragoste adâncă pentru ele, după moartea noastră le veţi primi, după o împărţire făcută de mine şi, după cum socotesc, dreaptă. Dacă mor înaintea mamei voastre, vor rămâne, ca monument al casei noastre paşnice, în starea în care se află acum, şi vă vor fi înmânate abia atunci când şi mama mă va fi urmat. Dacă sora ta Clotilda vrea să-ţi cedeze partea ei, am şi stabilit suma pe care va trebui să i-o dai în schimb, şi la fel şi invers. Dacă după săvârşirea noastră din viaţă nu veţi simţi amândoi o asemenea dragoste pentru aceste tablouri şi pietre, încât să le păstraţi neîmprăştiate, s-a şi hotărit ca, după o declaraţie în acest sens din partea voastră, ele să fie mutate, în schimbul unei despăgubiri substanţiale, într-un loc unde vor rămâne laolaltă Am însă toate motivele să cred că această înclinare va dăinui şi mai departe în casa noastră.

N-am răspuns nimic, niciunul din noi, la aceste cuvinte, pentru că atingeau un subiect care, oricât de îndepărtat ni l-am fi închipuit, ne impresionase totuşi în chip dureros.

După această adevărată experienţă de viaţă m-am dedicat cu şi mai multă râvnă cercetării operelor de artă. Am studiat până în cele mai mici amănunte tablourile tatălui meu şi am zăbovit în acest scop foarte des şi uneori timp îndelungat în camera cu picturi, am vizitat toate colecţiile mai mari deschise publicului şi am căutat să înţeleg tablourile lor, am contemplat toate monumentele sculpturale care se bucurau de faimă în oraşul

nostru şi m-am străduit să ajung la o cunoaştere exactă a caracteristicilor lor; în sfârşit, am citit opere de vază despre artă şi mi-am comparat propriile gânduri şi simţăminte cu cele găsite în cărţi. Am stat mult de vorbă cu tata despre aceste subiecte, ne-am apropiat din ce în ce mai mult unul de celălalt, impresiile mele au devenit tot mai profunde şi mi-am cufundat sufletul în ele. Am admirat acum catedrala noastră arhiepiscopală într-o măsură mai mare decât odinioară şi am zăbovit multe ceasuri în faţa acelui uriaş edificiu. Chiar şi noţiunile matematice, atunci când eram nevoit câteodată să fac din nou apel la ele, mi-au apărut uneori frumoase şi graţioase, îndeosebi la câţiva matematicieni francezi. Am continuat să pictez capete frumoase şi tot aşa nu mi-am încetat activitatea începută anul trecut cu soră-mea, anume: desenarea şi pictarea de peisaje. Am cercetat împreună cu ea desenele pe care le făcuse vara trecută, în timpul absenţei mele, şi aşa cum amfitrionul meu, Eustaţiu şi tata îmi deschiseseră mie ochii cu privire la greşelile constatate în încercările mele de peisaje, tot aşa am lămurit-o şi eu pe Clotilda cu privire la ale ei.

De când o cunoşteam pe Matilda, dar mai cu seamă acum, după ce m-am aflat mai des în tovărăşia ei şi după ce am făcut, toamna târziu, cu ea şi cu ceilalţi, călătoria în Ţara-de-Sus, am început să privesc atent şi chipurile unor femei mai vârstnice şi chiar bătrâne. Este o mare greşeală – ji-mi dau seama că am săvârşit-o şi eu, şi cu siguranţă că şi alţi oameni procedează aşa în tinereţe – să îndepărtăm chipurile de femei şi de fete de îndată ce au împlinit o anumită vârstă şi să le socotim subiecte care nu mai merită atenţie. Acum am început să cred că lucrurile nu stau aşa. Frumuseţea excepţională şi tinereţea ne captivează atenţia şi stârnesc cea mai profundă încântare; dar de ce n-am privi, cu ochii minţii, şi un chip peste care au trecut anii? Nu e oare întipărită pe el o poveste, adesea una neştiută, plină de dureri sau de frumuseţe, şi care se răsfrânge asupra trăsăturilor, încât o citim sau o bănuim cu înduioşare? Tinereţea prevesteşte viitorul, bătrâneţea povesteşte un trecut. Nu este oare aceasta din urmă îndreptăţită să se bucure de simpatia noastră? Când am văzut-o întâia oară pe Matilda mi-a venit în minte imaginea trandafirului pe cale de a se ofili, folosită de amfitrionul meu ca aluzie la ea; iar mai târziu, adesea, când o priveam pe Matilda, imaginea aceea se asocia din nou cu

gândurile mele, stâmind altele noi, şi dând naştere unei întregi succesiuni de imagini. Crezusem cândva că Matilda arată ca o icoană a iertării, iar mai târziu acest gând mi-a trecut din ce în ce mai des prin minte. Chipul ei trebuie să fi fost cândva foarte frumos, poate chiar tot atât de frumos ca cel de azi al Nataliei, dar acum era cu totul altfel; vorbea însă pe şoptite despre un trecut, pe care credem că-l putem auzi, şi l-am şi auzi cu plăcere, pentru că ne pare atât de atrăgător. Matilda trebuie să fi avut unele înclinări, trebuie să fi trăit multe bucurii şi trebuie să fi pierdut multe bunuri, şi să fi indurat dureri şi mâhniri, dar le-a jertfit pe toate Domnului şi a căutat să ajungă la echilibru cu ea însăşi, a făcut mult bine oamenilor, iar acum trăieşte în adâncă fericire, cu unele dorinţi neîmplinite şi cu unele griji, mai mari sau mai mici, care o pun pe gânduri. Când am auzit pe cineva spunând că prinţesa, la seratele căreia mi s-a îngăduit să iau uneori parte, are pe chipul ei tonuri atât de frumoase, încât numai Rembrandt ar fi fost în stare să le picteze, m-am uitat cu şi mai multă atenţie nu numai la prinţesă, care, la vârstă ei înaintată, era încă atât de frumoasă, ci m-am uitat din nou mai atent şi la Matilda, şi i-am surprins mai bine frumuseţea, cu toate că trecuseră atâţia ani peste ea. Am început atunci să privesc bărbaţi şi femei mai în vârstă, şi să le cercetez semnificaţia trăsăturilor. Astfel mi-am adus aminte şi de capetele de moşnegi de pe cameile tatălui meu. Întrucât accesul în cabinetul de antichităţi îmi era îngăduit, am privit mai des cameile şi am comparat capetele aflate pe ele cu cele care mă frapau la generaţia contemporană cu mine. Într-adevăr, cele două categorii nu erau comparabile, şi vădeau deosebirile dintre generaţii. Chipul prinţesei mi-a apărut acum cu mult mai frumos decât odinioară, dar se înţelege că n-am simţit îndemnul de a-l picta. Pe anumite chipuri, pe care le-am privit acum mai stăruitor, am găsit bineînţeles adeseori dte ceva care îmi displăcea, fie invidie, fie cine ştie ce patimă, fie doar decrepitudine, sau nerozie, fie altceva; în asemenea împrejurări îmi încetam de îndată contemplarea şi nu simţeam dorinţa de a picta cele văzute. De când îl cunoscusem mai bine pe Gustav şi mă împrietenisem cu el mai îndeaproape, îmi plăcea să privesc şi capete de adolescenţi, ca să văd dacă nu mi-ar putea sluji drept modele. Chipul lui, deşi nu semăna perfect cu acele chipuri simple şi frumoase, care aveau, sub coifurile de pe

cameile tatălui meu, priviri atât de nobile şi de interesante, se apropia, totuşi, de acelea cu mult mai mult decât toate celelalte pe care aveam acum prilejul să le văd, şi era în sine atât de frumos, cum rareori se întâlneşte un chip de băiat aflat în pragul adolescenţei. Chipurile adolescenţilor din oraşul nostru exprimau foarte des că mintea lor ar putea să fie deficientă, sau aveau un aer feminin, sau ceva excesiv de provocător, sau ceva care depăşea vârstă lor, fără să vădească vigoare; dar chipul lui Gustav era atât de viguros, de parcă plesnea de sănătate, şi era atât de simplu, încât nu exprima parcă nicio dorinţă, nicio grijă, nicio suferinţă, nicio frământare, şi era totuşi atât de catifelat şi de blajin, încât, dacă n-ar fi intervenit privirea învăpăiată, s-ar fi putut crede că este chipul unei fete.

Am desenat şi am pictat acum capetele altfel decât cu puţin în urmă. Mai înainte, mai cu seamă la începutul îndeletnicirii mele, când îmi îndreptam atenţia doar asupra corectitudinii liniilor exterioare, în măsura în care puteam să le înfăţişez, şi când eram în stare să redau culorile fie şi cu aproximaţie, socoteam că mi-am atins ţelul; acum, însă, urmăream expresia, ca şi cum, dacă-mi este îngăduit să folosesc cuvântul, aş fi vrut să văd sufletul, care este înfăţişat prin acele linii şi culori. De când îndrăgisem atât de mult statuia de marmură din casa amfitrionului meu şi mă adâncisem în studiul tablourilor pe care le găsisem în casa cu trandafiri şi în casa tatălui meu, totul era altfel decât înainte, căutam şi încercam să prind ceva lăuntric, ceva c€ iese cu mult în afara sferei liniilor şi culorilor, ceva mai presus de aceste lucruri şi care trebuie, totuşi, înfăţişat cu ajutorul lor. Să desenezi sau chiar să pictezi un cap omenesc, aşa cum voiam acum, era cu mult mai greu decât crezusem şi urmărisem odinioară, dar era o muncă inevitabilă, dacă voiam să-mi ating ţelul: trebuia să devin poet, dacă voiam să realizez o operă poetică. Mi-am propus un ţel mai restrâns, am căutat să schiţez trăsăturile pe un spaţiu modest şi m-am mulţumit cu simple indicaţii în desen şi în culoare, atunci când ceva lăuntric începea să-mi vorbească, fără să ţin morţiş ca din schiţa aceea să ia naştere un tablou împlinit, ceea ce nu arareori, când încercam să-l realizez, ştirbea din factorul lăuntric şi făcea ca pictura să fie lipsită de viaţă. Tatăl meu a devenit judecătorul, şi a fost acum un judecător sever, în timp ce, alătdată, lua de bun tot ce făceam. Obişnuia să spună că ceea ce mă preocupă acum

este creaţia artistică; înainte nu fusese decât o distracţie. Adesea, când aveam o nelămurire, căutam răspunsul la tablouri şi încercam să aflu cum a procedat un pictor sau altul ca să ajungă la expresia înfăţişată. Tata spunea că aceasta ar fi calea istorică â artei, că poate fi urmărită atunci când vizitezi colecţii, mari de tablouri şi când ai ia dispoziţie opere fără lipsuri] prea mari, ca să le poţi compara. În afară de contemplarea extrem de precisă a naturii şi de dragostea pentru natură, aceasta este calea pe care evoluează arta şi pe care j a evoluat de la diferitele ei începuturi, în diferite epoci şi locuri, până când a decăzut din nou sau a fost distrusă,] ca să înceapă apoi iarăşi şi să încerce să se mai ridice la loc. Acolo unde intervine trufia goală, care tăgăduieşte tot ce a fost şi vrea să creeze din sine, s-a isprăvit cu arta, ca şi cu alte lucruri de pe lumea asta, şi atunci ne prăvălim în vid.

în afară de lecţiile de desen, am continuat cu soră- mea şi exerciţiile de limba spaniolă şi cele de ţiteră. Ea avusese oricum, încă din copilărie, o anume înclinare de a cam imita tot ce făceam eu, iar eu am simţit întotdeauna îndemnul de a-i sluji drept călăuză. Această situaţie a continuat în parte şi acum.

Lecţiile pe care prietenul meu, fiul giuvaiergiului, mi le dăduse în studiul pietrelor preţioase au fost reluate şi continuate. Întrucât în plus mai întreţineam şi legături prieteneşti cu el, într-o zi, deşi îmi vine întotdeauna greu să-i spun unui om ceva în legătură cu meseria lui, mi-am luat totuşi inima în dinţi şi i-am împărtăşit părerile mele cu pri vire la montura pietrelor scumpe, anume că socot nedrept ca pietrele scumpe să fie minimalizate de natură, la fel de nedrept dacă li se dă altă montură decât cea de care au nevoie ca să poată fi prinse de veşmânt, şi că de aceea ni se oferă calea de mijloc de a spori frumuseţea pietrei prin frumuseţea felului în care este prezentată, ceea ce face cu putinţă ca materia atât de preţioasă în sine să devină şi mai preţioasă, şi anume o operă de artă. I-am dat drept pildă formele din arta Evului Mediu, care ne-ar putea sluji drept izvor de inspiraţie.

— În fond, ai perfectă dreptate, – a răspuns prietenul meu.

— Cu toţii simţim, – mai mult sau mai puţin lămurit, acest lucru, în afară de cei cărora nu le pasă de nimic şi li se pare fără noimă tot ce nu duce nemijlocit la câştig; de aceea s-au şi făcut şi se mai fac încă tot soiul de încercări de a se spiritualiza

montura. Ele izbutesc într-o măsură mai mare sau mai mică, după cum cei care întocmesc schiţele sunt mai artişti sau mai puţin artişti. Aici se află însă o multiplă dificultate. În primul rând, cei ce lucrează cu pietre scumpe sau cu perle nu sunt decât arareori artişti, nici nu pot ajunge lesne artişti, deoarece pregătirea respectivă cere mult timp şi multă muncă; dar dacă ajung artişti, ei rămân artişti, confecţionează opere de artă şi nu mai lucrează în branşa pietrelor preţioase, căci asta i-ar păgubi şi pe plan. Spiritual, şi pe plan financiar. Dar dacă trebuie să apelăm la artişti ca să ne facă schiţele. Se iveşte al doilea neajuns, anume acela că artistul cunoaşte prea puţin giuvaiericalele şi de aceea adaptează prea puţin montura la natura pietrelor; şi se mai adaugă faptul că marii artişti se lasă greu când e vorba să conceapă schiţe de monturi pentru pietre scumpe, iar atunci când acceptă totuşi, montura devine foarte costisitoare. De aceea eşti nevoit să baţi la uşa unor artişti de mâna a doua, care, la rândul lor, dau apoi şi schiţe tot de mâna a doua. În prăvălia noastră, treaba asta este pe deplin lămurită. Încercăm din când în când să realizăm o adevărată operă de artă din perle şi nestemate şi aşteptăm să vină vreun cunoscător şi să ne-o cumpere, pentru că oamenii care au nevoie de pietre scumpe sunt mult mai numeroşi decât cei care caută obiecte de artă. Puţinătatea schiţelor de foarte bună calitate şi lipsa de cumpărători de opere de artă ne împiedică să executăm asemenea lucrări în număr mare, căci, la urma urmelor, vânzarea bijuteriilor este plinea noastră. Cum însă clienţii noştri obişnuiţi au totuşi atâta gust, încât o montură grosolană le-ar repugna, alegem calea cea mai firească: facem o montură preţioasă ca material şi cât mai simplă ca formă, astfel că precumpănitoare este numai frumuseţea pietrelor sau a perlelor, iar agrafa de prindere rămâne ascunsă. Ideea ta privitoare la modelele medievale nu este nouă; s-au mai făcut asemenea încercări, iar baronul Von Risach a comandat la noi astfel de obiecte, după desene aduse de el.

Treaba mi s-a părut limpede ca lumina zilei, şi n-am mai avut ce să răspund. Am început să privesc cu şi mai mare atenţie şi migală lucrările pe care prietenul meu le comanda în diferite ateliere din oraş. Cele mai multe erau foarte frumoase, ba cred chiar că mai frumoase decât eram obişnuit să văd în alte părţi. Am fost totuşi nevoit să susţin că, dacă ar exista un simţ artistic

mai dezvoltat, oamenii care cheltuiesc sume mari de bani pe bijuterii, ar folosi aceleaşi sume, sau poate chiar şi mai mari, ca să comande adevărate opere de artă giuvaiergereşti. La aceasta, prietenul meu a replicat că oricât de dezvoltat ar: i simţul artistic şi oricât s-ar răspândi, numărul celor care cumpără bijuteriile numai ca bijuterii ar rămâne totuşi în permanenţă mai mare decât al celor care cer să se proiecteze şi să se execute opere de artă giuvaiergereşti, şi că pe acestea din urmă el le consideră a fi punctul culminant al meseriei sale. În plus, câte un client înzestrat cu simţ artistic se lasă captivat de frumuseţea pietrelor şi până la urmă nu mai doreşte altceva decât această unică irumuseţe. În definitiv, prietenul meu avea perfectă dreptate; deoarece, cu cât contemplam mai mult pietrele, cu cât umblam mai mult cu ele, cu atât aveau o mai puternică înrâurire asupra mea, încât i-am înţeles pe oamenii care fac o simplă colecţie de nestemate fără montură şi se desfată privindu-le. Strălucirea fină, catifelată, a culorii nestematelor, are ceva magic. Le preferam pe cele colorate, şi oricât de tare scânteiau diamantele, pe mine mă mişca totuşi mai mult învăpăierea profundă, bogată, simplă, a celor colorate.

Mi-am reluat îndeletnicirea pe care o lăsasem baltă vara. Mă mustra cugetul că o părăsisem, ca să duc o viaţă fără rost. Mi-am reînceput activitatea făcind ceea ce se iace de obicei iarna, şi mi-am continuat lucrările în curs. Buna rânduială a muncii şi-a exercitat curând asupra mea efectul binefăcător; deoarece, în ciuda bunei dispoziţii pe care o datoram succeselor mele în artă şi în ştiinţă, în suflet mai aveam o profundă mâhnire, care acum a pălit în urma activităţii mele serioase, necurmate, neostoite.

Am mai vizitat, ca şi iarna trecută, şi cercurile de cunoscuţi, precum şi aşezămintele de artă plastică şi cele muzicale.

Pentru a se putea armoniza toate acestea era necesară o precisă drămuire a timpului, pe care trebuia să-l folosesc în mod chibzuit. Cu asta fusesem deprins încă din copilărie: mă sculam foarte devreme, iar atunci când toţi cei din casă se adunau pentru micul-dejun, eu aveam gata unele lecţii încă de cu scară. În plus, nu prea eram somnoros şi puteam să fur începutului nopţii câte un ceas sau două. Activitatea mă înviora, iar atunci când simţeam avânt şi însufleţire, activitatea făcea ca avântul şi însufleţirea să devini şi mai evidente şi mai ferme.

După înapoierea mea, unul dintre cele dintâi drumuri a fost o

vizită de curtoazie la prinţesă. Ea însăşi se întorsese abia de câteva zile în oraş de la reşedinţa ei favorită de la ţară, şi nu se simţea încă la largul ei. M-a primit cu multă amabilitate, ca întotdeauna, şi m-a întrebat de ocupaţiile mele din timpul verii. N-am avut prea multe de spus, şi i-am vorbit de măsurătorile pe care le între- prinsesem la lacul Lauter, de strădaniile mele pe tărâm artistic, de înclinaţia mea pentru arta plastică şi pentru literatură. Despre relaţiile mele speciale cu amfitrionul meu i-am pomenit doar în linii mari, deoarece am socotit că ar fi necuviincios ca unei venerabile doamne în vârstă, cu relaţii sociale vaste şi importante, să-i împărtăşesc amănunte din viaţa mea, fără să fiu întrebat. Nici ea n-a insistat, şi s-a oprit mai mult la artă şi la scriitori. M-a întrebat ce am mai citit, cum am pătruns operele citite şi ce părere am despre ele. Cu acest prilej am constatat că-i sunt cunoscute toate operele citate de mine; numai pe cele elineşti. Despre care i-am povestit, le citise doar în traducere. Mi-a vorbit în treacăt despre toate subiectele, şi a stăruit în mod deosebit cu privire la unele dintre ele. Vederile noastre s-au potrivit adeseori, alteori s-au deosebit, dar prinţesa a căutat să-şi argumenteze părerile, ceea ce mi-a oferit în permanenţă cel puţin noi puncte de vedere. Cu privire la arta plastică, mi-a cerut să-i arăt câteva desene şi picturi, a căror alegere a lăsat-o la latitudinea mea, dacă nu voiam cumva să i le înfăţişez pe toate. I-am spus că toate ar fi poate prea mult, mai cu seamă că la început am făcut numeroase desene în legătură numai cu ştiinţele naturii, şi că nici eu însumi n-aş putea preciza hotarul de la care desenele ştiinţifice încep să devină lucrări artistice. Am adăugat că voi alege câte ceva din toate perioadele şi i le voi aduce. A fost stabilită o zi în care să vin la ea la amiază.

Am sosit în ziua fixată. În afara doamnei de companie nu era nimeni de faţă, şi a fost dată porunca să nu se îngăduie nimănui să intra» pentru că numai ei îi adusesem desenele, nu oricărui străin ivit pe neaşteptate. A privit toate planşele şi le-a încuviinţat pe toate; mai cu seamă desenele de plante i-au atras atenţia, deoarece se îndeletnicise mult cu botanica, şi încă o mai pasiona această ştiinţă, pe care o practica mai ales în timpul şederilor ei la ţară. S-a arătat încântată de precizia reproducerilor şi mi-a spus fără greş care dintre desene redau cel mai bine modelele. În afară de aceste desene de plante i-au

plăcut îndeosebi capetele. La încercările mele peisagistice cred că a izbit-o unilateralitatea, căci era cu siguranţă o cunoscătoare în materie, dat fiind că-i plăcea foarte mult să zăbovească vara câteva săptămâni în unul din locurile cele mai frumoase ale ţării noastre. N-a spus însă nimic în legătură cu asta. Despre capete a spus că în felul acesta s-ar putea alcătui o întreagă colecţie de oameni remarcabili. Am replicat că nu asta am urmărit şi nici n-aş putea judeca prea lesne cine este un om remarcabil, ci mi-am dat doar seama, după ce am desenat timp îndelungat obiecte din natură, că faţa omului este obiectul cel mai vrednic de a fi desenat, şi am încercat s-o redau în desene. Am adăugat că la început am urmat aproape întotdeauna, inconştient, stilul desenelor de obiecte din natură, până când am descoperit ceva mai nobil, ceva a cărui reprezentare era mai presus, ceva prin care trăsăturile şi expresia chipului devin cu adevărat umane, şi la a cărui redare năzuiesc, ros de îndoieli dacă voi reuşi sau nu.

M-a întrebat şi de acele dintre preocupările mele ştiinţifice despre care venise vorba, şi m-a făcut să-i ghicesc dorinţa de a afla câte ceva în această privinţă. Mi-a spus că cel mai mare interes l-ar prezenta pentru ea istoria genezei şi evoluţiei pământului. Am răspuns că ştiinţa n-a ajuns atât de departe şi că eu sunt cel mai puţin în măsură de a mă număra printre cei care au adus contribuţii rodnice pentru noi concluzii, oricât m-aş strădui, atât cât îmi stă în putinţă, să mai scot câte ceva la iveală, pentru mine şi, dacă se poate, şi pentru alţii. Dacă doreşte să afle câte ceva despre strădaniile mele şi despre ale altora, fără să se adâncească în studierea operelor ştiinţifice existente şi fără să-şi facă din asta un scop în sine, se va găsi cu siguranţă prilejul şi timpul necesar. S-a arătat mulţumită şi mi-a îngăduit să plec, cu acea bunătate şi graţie care îi erau caracteristice în atât de mare măsură.

De atunci, relaţiile mele cu ea s-au schimbat. Până atunci mă aflasem destul de rar în locuinţa ei, dar acum am început să mă duc mai des la ea, fie când aveam de văzut lucrări de artă, fie când mă poftea să stau cu ea la taifas. Conversaţiile se desfăşurau, de obicei, între noi şi doamna ei de companie, – rar se întâmpla să mai fie de faţă, ocazional, unul din fiii ei, sau o nepoată, sau altă rudă mai apropiată, – iar subiectul era, de cele mai- multe ori, istoria pământului sau ceva din ştiinţele naturii. Ade- seeri făceam şi din proprie iniţiativă o scurtă vizită, ca’ să

mă interesez de starea sănătăţii ei. Toate aceste vizite le făopam ziua. Acum a început să mă solicite şi seara, dar intr-alt fel. Întrucât vorbiserăm cândva despre unele "opere literare cu care mă ocupasem în. Vremea din urmă, provenite dintr-o epocă trecută, care nu avea nimic de-a face cu producţiile contemporane, şi. Întrucât prinţesa nu se ocupa, la vârstă ei, de asemenea lucruri, iar vremea în care luase cunoştinţă de acele opere trecuse de mult, a fost luată hotărârea să reluăm lectura unora dintre acele scrieri şi să le degustăm împreună. Asta se întâmpla serile, iar eu trebuia să iau asupra mea sarcina de lector, mai cu seamă când societatea nu era prea numeroasă, aşa cum era cazul mai ales în serile, când ne ocupam de literatură. Mă alesesem cu această atribuţie cu prilejul prezentării câtorva balade spaniole. Prinţesa, doamna de companie, eu şi încă un domn aflat de faţă nu înţelegeam prea bine limba spaniolă, dar se hotărâse totuşi ca baladele să fie recitate în limba lor originală. Cu recitarea fusesem; însărcinat eu, şi de bine, de rău, înţelegeam totuşi până la urmă baladele, cu ajutorul unor lămuriri presărate ici î şi colo şi, din când în când, cu discuţii în limba maternă. După aceea trebuia să recit adesea şi în limba noastră, şi nu arareori se întâmpla să-fiu întrebat ce părere am despre unele pasaje ale textului citit, şi să mi se ceară explicaţii. F Asta se întâmpla cu atât mai des, cu cât ne încumetam să i citim şi fragmente din Cervantes şi din Calderon. În alte limbi, îndeosebi în italiana lui Danti şi a lui Tasso, recita foarte bucuros doamna de companie a prinţesei. Textele antice greceşti, – ne interesau în primul rând *Iliada* şi *Odiseea,* apoi şi câte ceva din Eschil, – trebuia să le recit eu singur, dar nu în original, ci în traducere. Se discuta foarte mult şi despre viaţa socială arhaică a grecilor, despre rosturile lor domestice, despre statul lor, despre arta lor şi despre înfăţişarea şi caracteristicile ţării lor şi mărilor lor. Am fost invitat iarna asta la prinţesă cu mult mai des decât înainte. Primăvara şi perioada în care omul tânjeşte iarăşi după şederea la ţară ni s-a părut că a venit prea devreme. Ne-am mai înţeles ce să facem iarna viitoare, şi apoi prinţesa mi-a îngăduit, cu multă şi cuceritoare amabilitate, să-mi iau rămas-bun.

îndeletnicirile mele în sânul familiei noastre se mărgineau acum la foarte dese discuţii dintre tata şi mine despre artă şi despre cărţi. Îmi povestea cum de ajunsese să prindă gustul

tablourilor şi să le colecţioneze. Într-un rând a pomenit de tinereţea lui şi, aflându-se într-o dispoziţie mai bună decât de obicei, mi-a istorisit pe îndelete cum şi-a petrecut-o. Mi-a spus că a fost nevoit să-şi procure singur mijloacele necesare ca să poată învăţa ceva, şi că fratele său mai mare, un om foarte înzestrat, n-a putut să-l ajute decât foarte puţin, deoarece şi el a fost nevoit să-şi facă rost singur de toate cele trebuincioase traiului, şi nu era decât cu vreo câţiva ani mai în vârstă. După povaţa unor oameni luminaţi, tata a început să citească, şi multe zile libere din epoca uceniciei şi le-a petrecut în odăiţa sa, în tovărăşia cărţilor. După ce şi-a terminat ucenicia şi a ocupat diferite slujbe, unele în oraşul nostru, altele în cele mai de seamă centre comerciale ale Europei, a făcut cunoştinţă cu artişti, i-a vizitat în atelierele lor, a început să se priceapă la pictură şi a cutreierat cele mai renumite colecţii de tablouri din cele mai mari oraşe, din care cauză a trebuit în două rânduri să ia învăţatul de la început. Astfel, la Roma, unde se dusese din Triest, ca să stea acolo o jumătate de an fără slujbă, şi-a dat seama că nu ştie nimic. A luat-o, stăruitor, de la început, şi de la Roma i se trage dragostea pentru tablourile vechi. Fratele său trecuse prin şcolile de stat şi, întrucât tata îl iubea foarte mult, preluase de la el şi dragostea pentru limbile vechi. Atâta vreme cât a fost în slujba lui, tata a avut mai mult timp liber decât atunci când mai învăţa, şi acest timp l-a folosit pentru îndeletnicirile sale favorite. Cu un egumen bătrân, care renunţase la cârmuirea mânăstirii sale şi-şi petrecea, iarna. În oraşul nostru, venerabila tihnă, – cum se exprima el însuşi, – a citit poeţi şi istoriografi vechi. Egumenul fusese un mare prieten al scrierilor vechi, descoperise la tata înclinaţia pentru aceste lucruri şi îi dăduse ajutor şi îndrumare. Egumenul l-a pus foarte des pe tata să citească cu glas tare, în camera sa, din autorii aşa-numiţi clasici. Tata făcuse cunoştinţă cu el la patronul său din oraşul nostru, în casa căruia se organiza o dată sau de două ori pe an o petrecere în cinstea egumenului, fost pe vremuri preceptorul acelui patron. Patronul, ultimul la care lucrase tata, era un om de ispravă, care nu numai că le dădea salariaţilor săi prilejul de a putea învăţa câte ceva, folosindu-i în călătorii, unde făceau cunoştinţă cu parteneri de afaceri, legau relaţii comerciale, se informau cu privire la căile de comunicaţie, şi aşa mai departe, dar le şi lăsa timpul liber necesar pentru ca, dacă

nu aveau mijloace pentru înjghebarea unui negoţ mai mare, să poată ajunge, cu începuturi modeste, la afaceri mai însemnate şi, în cele din urmă, la independenţă. La fel a început şi tata, cu mici economii, apoi s-a extins şi, după ce a făcut primii paşi sub aripile patronului său, a ajuns în sfârşit, cu sprijinul acestuia, negustor de sine stătător.

A pus deoparte ceea ce-i putea folosi pentru satisfacerea unor plăceri, şi şi-a cumpărat fie o carte, fie o lucrare de artă, sau a făcut câte o călătorie instructivă. Când relaţiile sale sociale s-au extins, făgăduind să devină tot mai rodnice, a cunoscut-o pe maică-mea şi i-a obţinut mâna. „Mama a adus în casă o zestre frumuşică, şi astfel a fost pusă în comun temelia, pentru ca noi, copiii, nu numai să putem trăi liberi şi independenţi în casa părinţilor noştri, dar să ne aşteptăm şi la ceva bani albi pentru zile negre, şi pentru ca şi tata să se poată înconjura cu unele lucruri după pofta inimii şi cu ceea ce urma să-i slujească drept recreaţie, precum şi drept răsplată la bătrâneţe, pe lângă dragostea soţiei şi creşterea reuşită a copiilor. Tata fusese ultimul elev al bătrânului egumen, care a apucat să-l mai cunune şi curând după aceea a murit. Împreună cu tânăra sa soţie, tata i-a vizitat de trei ori pe bătrânii săi î>ârmţi, care trăiau departe, într-un ţinut păduros, din vg. Nitul unei gospodării rurale sărăcăcioase, şi care, la scurtă vreme după aceea, s-au stins din viaţă unul după altul. Patronul său cu inimă de aur ne-a botezat, apoi s-a retras din afaceri, a locuit la unicul său copil, o fiică măritată cu un moşier de vază şi, într-un târziu, a murit şi el, îin casa ei. Astfel s-au schimbat toate. Tata şi fratele lul dăruit casa părintească din pădure, eu mica ei gospodărie, unei surori, care a murit fără Copii, şi întrucât nici tata, nici fratele său, au puteau administra gospodări^ au găsit de cuviinţă s-o lase îft seama unei rude depărtate. Fratele tatei a murit pe când noi eram încă minori, la fel şi bunicii dinspre partea mamei, iar mai târziu şi un unchi al mamei, care ne-a lăsat moştenitori pe noi. Copiii; şi întrucât mama n-a avut nici fraţi, nici surori, n-a mai rămas nici din partea tatei, nici din partea mamei, nicio rudă. În urma morţii rudelor sale, cărora, îndeosebi fratelui său, le păstra o credincioasă amintire* tata şi-a revărsat toată dragostea asupra mamei şi a noastră; ca&a lui a însemnat acum totul pentru el; iar pe noi doi, pg soră-mea şi pe mine, tata a ţinut să ne ştie ataşaţi unul de celălalt, mai cu

seamă atunci când va fi să râmânerfi singuri^ adică atunci când el şi mama îşi vor dormi somnul de veci la cimitir.

Acest îndemn la iubire era de prisos, deoarece ni se părea cu neputinţă ca noi, soră-mea şi cu ’mine, să ne fi putut iubi mai mult dedt ne iubeam, numai pe părinţi îi iubeam amândoi şi mai mult, iar atunci când se făcea vreo aluzie la faptul că ne vor părăsi cândva, aluzia ne mâhnea peste măsură şi ştiam prea bine cui îi vom dărui atunci iubirea filială, rămasă fără obiect: nu o vom dărui nimănui, ci va continua să se îndrepte, în mod firesc, dincolo de pietrele mormintelor, până la sfirşitul vieţii noastre, spre părinţii răposaţi.

Celelalte evenimente care se petreceau în familia noastră, dar nu numai în. Stricta ei intimitate, ci şi în societatea unor invitaţi, nu erau pe placul meu în măsura în care fuseseră odinioară, ba chiar mă plictiseau şi mi s& păreau pierdere de vreme. Ca şi în anii trecuţi, era vorba de serate, la care se pălăvrăgea, sau de reuniuni, în care se făcea ceva muzică sau chiar se dansa, La acestea din urmă nici nu luam parte, iar soră-mea, care, după cum băgasem de seamă mai de mult, îmi împărtăşea aproape toate înclinaţiile, lua parte fără tragere de inimă şi prefera, în asemenea seri, să se refugieze în preajma mea. Îi cunoscusem îndeaproape pe oamenii care veneau la noi cu asemenea prilejuri, mai cu seamă pe cei tineri, şi dacă, în trecut, resimţisem faţă de ei o anumită sfială, ba chiar un soi de respect, acum lucrurile stăteau altfel; tot cugetând, precum şi datorită experienţei dobândite în relaţiile cu alţi oameni, îmi dădusem seama că ceea ce îmi inspirase o deosebită sfiiciune, anume siguranţa şi distincţia lor, nu erau decât lucruri pe care le poţi învăţa, dacă frecventezi cu asiduitate asemenea reuniuni şi dacă ştii să vorbeşti mult şi să te scoţi în evidenţă. Şi că aceste lucruri nu sunt greu de învăţat, mi-am dat seama şi din faptul că se puteau observa la cei, al căror nivel spiritual nu prea mă vedeam îndemnat să-l preţuiesc. Dar nu numai în păturile sus-puse am ajuns eu să cunosc oamenii, ci şi în cele de jos, şi, în acestea din urmă, nu chiar la oraş, ci mai mult printre munteni şi printre agricultori. În cercurile aristocrate, mai ales la prinţesă, am văzut tineri care nu aveau acea comportare socotită de mine ca fiind cu mult mai presus de a mea, ci se purtau simplu şi fără ifose, erau cuviincioşi fără a fi stângaci şi aminteau de expresia auzită adesea de mine în tinereţe, dar

înţeleasă greşit: „un tânăr bine crescut-’*. În păturile de jos am făcut cunoştinţă cu câte un om, care, atunci când se afla în faţa unora socotiţi de el mai presus de el însuşi, nu-şi dădea osteneala să treacă şi el drept mai mult decât era, ci vorbea liniştit, aşa cum se pricepea, şi asculta liniştit răspunsul. Omul acela mi s-a părut a avea o educaţie mai aleasă decât cei care cunosc multe soiuri de comportare şi le şi practică. O pildă grăitoare o dădea amfitrionul meu, care era chiar şi mai simplu decât acei bărbaţi, despre care am spus că i-am văzut la prinţesă şi ale căror vorbe şi fapte impuneau atâta respect. Până şi costumul lui, care, la început, bătea la ochi, se potrivea cu întregul său fel de a fi. De asemenea şi Eustaţiu, cât şi, fără doar şi poate, Gustav, erau neîndoielnic superiori ipochimenilor din cercurile frecventate de mine. Deoarece îi cunoşteam prea bine pe aceşti oameni, şi deoarece nu-mi mai inspirau nicio consideraţie deosebită, societatea lor mi s-a părut fără rost, şi am socotit că-mi pot folosi mai bine timpul. Dar tata a găsit pesemne că şi aceste învăţăminte sunt folositoare. Le trăgeam numai din relaţiile cu bărbaţi tineri. Despre fete nu-mi puteam forma nicio părere, pentru că stăteam foarte puţin de vorbă cu ele şi pentru că, fireşte, niciuna nu putea să vină să mă caute în sihăstria mea. Printre oamenii mai în vârstă, atât bărbaţi, cât şi femei, mai întâlneam adeseori pe câte cineva, căruia mă simţeam îndemnat să-i dăruiesc preţuirea mea, dar nici în sufletul unor oameni bătrâni nu puteam să mă vâr.

Printre cei de care mă ataşasem mai mult se afla, în primul rând, fiul giuvaergiului; cu el eram prieten în adevăratul înţeles al cuvântului. În afara ceasurilor noastre de iniţiere în tainele pietrelor scumpe, petreceam multă vreme împreună, stăteam de vorbă despre diferite lucruri şi mai citeam împreună, din când în când, mici fragmente ale unor scrieri pe care le preţuiam amândoi. Părinţii lui erau oameni foarte amabili şi distinşi. La rândul său, nici tânărul Preborn nu-mi displăcea. A continuat să vorbească deseori despre frumoasa Tarona, şi regreta profund că plecase într-o călătorie undeva departe, şi deci nici nu venise în oraş, din care cauză nu putuse niciodată să mi-o arate. La petrecerile propriu-zise, pe care le puneau la cale tinerii, nu luam parte decât extrem de rar. Faptul că în general mă întâlneam mult mai rar cu bărbaţi de vârstă mea şi nu-mi petreceam zile întregi cu ei, şi încă în mod repetat şi

frecvent, aşa cum obişnuiesc mulţi dintre tinerii din oraşul nostru, se datora numeroaselor mele ocupaţii, aşa încât îmi rămînea prea puţin timp de folosit în alte scopuri. Cu adevărat la largul meu eram atunci când mă aflam numai cu ai mei.

Iarna a trecut. La sfârşitul primăverii am plecat la ţară. Oricât de plină de bucurii fusese pentru mine vara precedentă, oricât îmi încântase inima, îmi mai rămăsese totuşi în fundul sufletului ceva neplăcut, ceva ce nu părea să fie altceva decât conştiinţa că nu-mi văzusem de meserie şi că mă lăsasem antrenat în îndeletniciri fără rost. Voiam să recuperez această rămânere în urmă şi să dedic tea mai mare parte din vară unei activităţi sistematice şi indârjite. Am luat cu mine toate uneltele şi instrumentele de care aveam nevoie pentru continuarea lucrărilor mele. Orele libere, care mi-au rămas după o drămuire precisă a timpului, m-am gindit să le dedic apoi ocupaţiilor mele [preferate.

Am sosit la hanul străjuit de arţari şi am poruncit să [vină acolo şi oaminii pe care aveam de gând să-i folosesc, [dacă bineînţeles s-ar declara gata să mă urmeze în niş^e [locuri mai îndepărtate ale munţilor, unde aveau să mă [ducă anul acesta lucrările mele. Bătrânul Gaspar a con- tsiir. Ţit să mă însoţească, alţi doi la fel, şi astfel aveam ţdestui. M-am interesat de dascălul meu de ţiteră; parcă-l {înghiţise pământul. Nimeni nu ştia nimic despre el. M-am [dus la Mlaştina Roşie, ca să mai văd cât de mult au înain- Itat lucrările în marmură. Am aflat că aveau să fie gata în iacest an, încât puteam să pun să fie duse la toamnă acasă. FD.'pă aceea am părăsit pentru vara aceasta hanul străijuit de arţari, în care locuisem atâta vreme, şi m-am îndreptat către acea zonă a munţilor, pe care aveam de gând Is-o cercetez. Am avut un sentiment de nostalgie când am
■părăsit hanul.

M-am statornicit, ca într-un centru al activităţii mele, într-un loc unde munţii se ramificau mult, în sălbatice braţe întortocheate, nefiind totuşi nici pe departe atât de frumoşi ca cei pe care îi părăsisem. Îmi era dor de hanul vesel străjuit de arţari, cu geamurile lui sclipitoare, îmi era dor de toată valea în care mă simţisem aproape ca acasă. M-am instalat cu chirie intr-o casă care se afla la deschizătura a trei văi şi era, ca atare, popasiâl cel mai nimerit. O pădure neagră de brazi mă privea prin ferestre, şerpuia de-a lungul pâraielor venite din cele trei

văi, pe lângă nişte pajişti umede şi alte luminişuri, până în căldările vâlcelelor, şi se căţăra pe creste. Din pricina îngustimii văii nu se puteau zări, deasupra brazilor întunecaţi, culmile conice, şi nici măcar piscurile acoperite cu zăpadă veşnică. Pesemne că din aceeaşi cauză, această casă, precum şi alte câteva colibe risipită pe povârnişurile pădu- roase şi înşirate de-a lungul pâraielor, se numeau „La Brădet“. Nişte ziduri năpădite de muşchi verde alcătuiau casa mea şi se învecinau cu o grădiniţă părăginită în care nu creştea aproape nimic altceva decât arpagic. Pe uliţă, pământul era negru, şi aceeaşi negreală se întindea şi în iarbă „deoarece la acest han veneau şi poposeau adesea, pentru odihna oamenilor şi a animalelor, numai căruţele cu cărbuni. Cuptoarele de ars mâhgal erau răspândite în întreaga zonă împădurită, care, privită mai îndeaproape, se dovedea uriaşă. Lungi convoaie de care negre, cu căruţaşi tot negri, coborau drumul mohorât, ca să transporte cărbunii la şes, de unde ajungeau chiar şi în oraşul nostru. N-am putut obţine decât o singură cameră, cu ferestre mici, zăbrelite. În cameră aveam o masă, două scaune, un pat şi un scrin pictat, unde puteam să-mi pun haine şi alte lucruri. Pentru lăzile mele mai mari mi s-a dat o boxă a unui şopron. Atunci când ne găseam în casă, Gaspar şi ceilalţi dormeau în şură, pe paie. Mi-am lăsat cea mai mare parte a bagajului în geamantane, mi-am atârnat de cuiele din cameră doar strictul necesar, mi-am pus pe masă uneltele de scris, cărţile de ştiinţă şi cele literare, mi-am umplut lada patului cu lenjeria adusă de acasă, mi-am proptit într-un colţ beţele alpine, ’ şi iată-mă instalat Soarele, care, spre sfârşitul dimineţii, îmi intra în cameră prin una din ferestre, o atingea după-amiază în treacăt pe cealaltă, pentru ca nu mult după aceea să poleiască vârfurile brazilor şi să dispară.

Mai poposisem în unele hanuri asemănătoare şi nj obişnuisem cu ele, aşa că m-am acomodat şi m-am împrietenit repede cu hangiul, cu hangiţa şi cu o harnică fiică a lor, nişte oameni simpli şi de treabă. În afară de mine mai picau uâeori în hanul „La Brădet” câte un vârlător de munte, sau un boccegiu, şi rar de tot câte un drumeţ. În afara cărăuşilor de cărbuni, cei mai mulţi oaspeţi erai tăietorii de lemne răspândiţi în pădurile întinse din jur şi care sâmbăta sau în ajunul unei sărbători mai mari se â-torceau la ai lor." în trecere, se întâmpla destul de des ea lemnarii să poposească o leacă la hanii „La Brădet", ca»

ciocnească un păhărel. Îndeletnicirea de căpetenie a tuturor locuitorilor din zona brădetului era lemnăritul, ar avuţia lor de căpetenie erau vacile şi caprele, care ie duceau zilnic în pădure şi dintre care cele mai tinere r- mâneau toată vara pe înălţimile împădurite şi în abatae.

Ne-am apucat de treburile noastre, având hanul a sediu. Ciocanul, nostru îşi croia drum prin codrii întinji, iar oamenii mei cărau la han bucăţile de rocă extrase a probe ale diferitelor structuri ale solului, pe care creştea imensul fond silvic. Deşi de la han nu puteam zări masivele stâncoase şi nici măcar zăpada, acestea totuşi existau. Întrucât aici totul era mai măreţ, căci ne aflam mai adine în creierul munţilor şi mai aproape de nucleul lor | (originar, pădurile erau şi ele mai întinse; şi, după ce mergeam ceasuri în şir în umbra întunecată a brazilor şi molizilor jilavi, copacii începeau în sfârşit să se rărească, jţ trunchiurile moarte sau cele distruse de intemperii deveneau mai frecvente, rocile sterpe se înmulţeau, iar atunci când urmau luminişuri cu iarbă scurtă, sau cu pietriş mărunt, sau cu arbuşti, vedeam înălţându-se în faţa noastră pereţi de stâncă de dimensiuni uriaşe, cu depozite de zăpadă seânteietoare, sau câte un pisc pe de-a întregul în- veşmântat în alb, care îşi scotea capul dintre stânci. De aici încolo, împărăţiei pădurilor îi urma, pe şi mai mari întinderi, împărăţia stincilor.

Scopul nostru ne-a dus adesea din încătuşarea pădurilor în spaţiul liber al munţilor. După ce identificam elementele componente ale unui întreg masiv, după ce examinam toate apele pe care masivul le trimitea în văi şi notam toate aluviunile morenice cărate de pâriu şi după ce, în urma unei cercetări repetate şi atente, constatam că nu mai apare nimic r. Ou, încercam să luăm în stăpânire masivul însuşi, şi, în măsura în care ne îngăduia puterea formidabilă a naturii, să-l şi parcurgem. Astfel, planul nostru de lucru ne-a dus în văile cele mai sălbatice şi mai izolate; ne-am căţărat pe coamele cele mai abrupte, unde câte un vultur sperios sau cine ştie ce zburătoare necunoscută se înălţa bătând din aripi, şi unde stătea înfipt în sol câte un braţ stingher de lemn, pe care de veacuri nu-l văzuse niciun ochi omenesc; am ajuns pe culmi complet degajate, care ne-au pus la picioare, ca pe un tablou_în miniatură, uriaşa întindere a pădurilor, unde se afla hanul nostru, şi, mai încolo, ogoarele mai mult sau mai puţin cultivate,

unde locuiau muntenii.

Oamenii mei au devenit din ce în ce mai zeloşi. Aşa cum orice om simte imboldul de a învinge natura şi a o lua în stăpânire, imbold manifestat şi de copii, prin micilo lor construcţii, dar mai ales prin distrugerile lor, şi pe care adulţii şi-l duc la îndeplinire făcând ca pământul nu numai să fie dătător de hrană, cum spune adesea autorul *lliadei,* ci şi să ia fel de fel de înfăţişări noi, pentru desfătarea lor, tot aşa şi munteanul încearcă să-şi îmblân- zească munţii pe care îi iubeşte, încearcă să-i escaladeze, să-i biruie şi chiar să se caţere pe ei până unde nu-l împinge niciun alt scop mai important. Istorisirea unor asemenea expediţii reuşite alcătuieşte o parte a farmecului vieţii muntenilor. Oamenii mei îşi simţeau inima săltând în piept de bucurie, atunci când, cu ciocanul şi cu dalta, scobeam trepte sau găuri în pereţii netezi ai stâncilor şi ne înfigeam în ele pitoanele, înjghebându-ne în felul acesta scări, şi ajungeam în locuri care ni se păruseră inaccesibile. Se întâmpla foarte des să nu coborâm zile în şir la hanul nostru din brădet.

îmi plăcea să urc pe piscurile unor munţi înalţi, chiar dacă îndeletnicirea mea nu mă ducea într-acolo. Stăteam pe câte o stâncă, înălţată deasupra gheţii şi a omătului şi având la piciorul ei râpa cu zăpadă veşnică, peste care fuseserăm nevoiţi să sărim, sau pentru trecerea căreia înjghebaserăm scări şi le căraserăm peste gheaţă; stăteam uneori pe tipsia foarte strimtă a ultimului bolovan, deasupra căruia nu mai era altul şi priveam mulţimea de munţi din jurul meu şi de sub mine, care, fie că se ţuguiau cu coarnele lor albe mai sus decât mine, spre cer, şi mă copleşeau, fie că-mi repetau altitudinea pe alte platforme aeriene, fie că se chirceau şi-i priveam de sus, ca pe nişte desene minuscule; priveam văile, care şerpuiau ca nişte lalduri fumegânde printre formaţiile stâncoase, şi câte un iezer, jos, ca o tăviţă; priveam pământurile care se întindeau în faţa mea ca o hartă spălăcită, priveam înspre ţinutul unde, cufundat ca într-o ceaţă prăfoasă, trebuia să se afle oraşul în care locuiau toţi cei dragi mie, tata, mama şi soră-mea, priveam colinele, care, de aici, păreau nişte nori cirus, şi pe care trebuia să se afle Asterhoful şi Ster- nenhoful, unde locuia simpaticul meu amfitrion, unde îşi avea reşedinţa buna şi prietenoasa Matilda, unde se afla Eustaţiu, unde se găsea veselul şi înflăcăratul Gustav, şi unde priveau ochii Nataliei. Totul tăcea sub mine, ca

şi cum lumea ar fi fost moartă, ca şi cum tot ce fremăta de viaţă nu fusese decât un vis. Nici măcar un fum nu se ridica până sus, şi întrucât pentru asemenea ascensiuni alegeam întotdeauna zile irumoase, de cele mai multe ori şi cerul era senin şi, în întunericul albastru închis, părea un pustiu mai nesfârşit decât privit de jos şi de pe meleagurile pline cu obiecte mărunte. Când coboram şi când în urma noastră Gaspar scotea din stânci pitoanele şi le vâra în tolba pe care o ducea pe umeri, atârnată de o sfoară, când trăgeam îndărăt scara de peste râpa cu zăpadă, sau, în caz că nu folosisem o scară, când săream peste falie, atunci, în gravitatea trăsăturilor aspre ale lui Gaspar sau pe chipurile celorlalţi, câţi ne întovorăşeau, apărea o anumită schimbare, ceea ce mă făcea să deduc că locul în care ne aflasem îi impresionase.

Ceasurile sau zilele pe care le furam muncii mele când aveam nevoie de odihnă sau când vremea mă împiedica rsă lucrez, le foloseam la schiţarea unor peisaje. Bezna, nopţii, înainte ca ochii să se închidă, se lumina datorită l cuvintelor minunate lăsate nouă moştenire într-o carte de vreun om mort de mult, iar atunci când luminarea era stinsă, luam cuvintele cu mine în acea împărăţie care ne este atât de enigmatică şi care prefigurează o stare şi mai de nepătruns pentru noi.

Ca şi în vremea din urmă. N-am mai putut nici acum să mă mulţumesc cu simpla colecţionare de material şti— r inţific; n-am mai putut să înregistrez pur şi simplu probele, încât să rezulte un tablou al stratificării, – făceam asta şi acum cât se poate de exact, – ci m-am simţit îndemnat să mă întreb tot timpul care sunt cauzele, şi de ce există un anumit lucru, şi cum a luat el fiinţă. Mi-am continuat aceste speculaţii şi mi-am aşternut pe hârtie tot ce mă frământa. Poate că odată şi odată avea să se aleagă ceva din însemnările mele.

La vremea înfloririi trandafirilor mi-am întrerupt activitatea, căci voiam să-mi îngădui un răgaz şi să mă duc la Asperhof.

Le-am plătit oamenilor mei simbria, le-am făgăduit " că-i voi folosi şi în viitor, le-am dat ca supliment de simbrie ceva bani de drum, şi le-am urat cale-bună. În hanul „La Brădet“ mi-am împachetat toate lucrurile, am plătit ce datoram, am spus că mă voi reîntoarce, am rugat să mi se păstreze bine obiectele lăsate acolo şi am pornit, într-o trăsură de munte cu un cal, pe drumul care ducea de la pârâul şopotitor de lângă hanul „La Brădet“ în

sus, spre pădure. După ce am ajuns la drumul mare, l-am trimis înapoi pe vizitiu şi mi-am ales, pentru restul călătoriei, un loc în poştalion. Drumul de la ultima poştă până la casa prietenului meu l-am parcurs pe jos. Avusesem grijă să-mi fie trimis în urmă şi bagajul.

Am sosit mai târziu decât avusesem de gând. În sihăstria totală a Brădetului şi la altitudinea lui mare şi răcoroasă mă înşelasem cu privire la ceea ce se întâmplă aiurea. În ţinutul de şes fusese o primăvară caldă şi un început de vară foarte călduros, ceea ce, în munţi, nu puteam aprecia prea precis. De aceea, trandafirii erau în floare cu duiumul în toate grădinile prin faţa cărora am trecut. Când am urcat colina, coroanele bogate ale copacilor amfitrionului meu m-au privit de dincolo de acoperişul întunecat al casei şi de lângă cele două canaturi ale grilajului grădinii. Perdelele ferestrelor, în parte întredeschise şi în parte închise din pricina zăpuşelii, m-au poftit, ospitaliere, să intru, iar dulceaţa cintecului păsărilor şi câte un chiot răzleţ m-au întâmpinat ca pe unul de-ai casei.

Întrucât cunoşteam mecanismul porţii grilajului, am apăsat pe ivăr, canatul s-a deschis, şi am intrat în grădină.

Amfitrionul meu era la stupi. Am aflat asta de la grădinar, cel dintâi cu care am dat ochii şi care trebăluia la un strat de muşcate din apropierea intrării. Am luat-o înspre stupi. Amfitrionul meu stătea în picioare în faţa prisăcii şi, când m-am apropiat ca să-i dau bineţe, mi-a spus că aşteaptă ivirea unei familii tinere, care vrea să roiască. Primirea a fost aproape mişcătoare, ca între un tată şi un fiu, într-atâta îmi crescuse dragostea faţă de dânsul, şi tot aşa cred că şi el începuse să ţină la mine.

Deoarece nu putea să-şi lase baltă treaba, am spus că vreau să le dau şi celorlalţi bună-ziua şi a fost de acord, după ce mi-a comunicat că Matilda şi Natalia se află la Asperhof.

M-am apropiat de casă. Gustav aflase că sunt aici; a coborât într-un suflet scara şi a venit în fugă spre mine. Bun-venit, bun-găsit, întrebări, răspunsuri, mustrări că am sosit atât de târziu şi că n-am folosit totuşi câteva zile din primăvară ca să fac un popas la Asperhof. Mi-a comunicat că are multe să-mi spună, că vrea să-mi povestească toiul şi că trebuie să rămân aici mult, mult de tot.

Apoi m-a condus la maică-sa, care stătea la o masă în boschet

şi citea. Când m-a văzut apropiindu-mă s-a sculat şi a venit în întâmpinarea mea. Mi-a întins mâna, pe care. După obiceiul din oraşul nostru, am vrut s-o sărut. Nu mi-a dat voie. De fapt, băgasem de seamă mai de mult că nu acceptă să i se sărute mâna, dar în clipa aceea uitasem. Mi-a spus că sunt cât se poate de bine venit, că m-a aşteptat mai devreme şi că acum trebuie să le dăruiesc prietenilor mei de aici un timp ceva mai lung. Cu aceste cuvinte ne-am întors la masa pe care îşi pusese cartea şi m-a poftit să iau loc. M-am aşezat pe unul dintre scaune. Gustav a rămas în picioare lângă noi. Chipul ei era atât de vesel şi de prietenos, cum cred că nu-l mai văzusem niciodată. Sau fusese întotdeauna aşa, numai că pălise un pic în amintirea mea. Într-adevăr, ori de câte ori o revedeam pe Matilda după o despărţire mai îndelungată, îmi părea, deşi era o femeie în vârstă, tot mai atrăgătoare şi mai fermecătoare. Printre ridurile discrete ale vârstei şi pe trăsăturile care trădau un şir de ani stăruia o frumuseţe emoţionantă şi blândă. Iar mai presus de această frumuseţe, – aşa cum mi-am dat acum prea bine seama, deoarece cercetasem în amănunţime atâtea chipuri, ca să le zugrăvesc, – era sufletul, blajin şi armonios, care exercita o puternică înrâurire asupra celor din preajma ei. În jurul frunţii ei pure se întindea volanul alb al bonetei, iar în jurul mâinilor gingaşe avea nişte bentiţe albe asemănătoare. Pe masă era un ghiveci cu un trandafir de culoare închisă, aproape vânât. Matilda s-a rezemat de spătarul scaunului de trestie, şi-a împreunat mâinile în poală şi a spus:

— Vom avea la Sternenhof o mică petrecere. Dumneata ştii că am început să înlăturăm tencuiala cu care a fost acoperit, cu ani în urmă, paramentul de piatră al faţadelor casei noastre, deoarece prietenul nostru a socotit că asta îl urâţeşte, şi că ar arăta mult mai bine bacă am da-o jos, pentru ca piatra să rămână aparentă. Anul acesta s-a terminat întreaga faţadă principală, schelele sunt pe cale de a fi demontate, şi după ce vor fi înlăturate urmele şi pe terenul din faţa casei, după ce va fi netezit nisipul, după ce gazonul va fi curăţit şi spălat încât să nu se mai vadă pe el pete de var, ci numai verdele ierbii, plecăm cu. Oţii, cu trăsurile, ca să aflăm cum stau lucrurile şi să ne spunem părerea dacă intr-adevăr casa este în avantaj, aşa cum am sperat. Vor veni şi alţi oaspeţi, probabil şi câţiva vecini, şi având în vedere că dumneata te numeri printre prietenii noştri

de la Asperhof şi întrucât am dori cu toţii să ţinem seama de părerea dumitale, te rugăm să iei parte ji dumneata la petrecerea noastră.

— Părerea mea este prea neînsemnată, – am răspuns eu, – şi dacă nu e cu desăvirşire de lepădat, şi dacă am dobândit câteva cunoştinţe şi un anumit simţ al frumosului, îi datorez totul proprietarului acestei case, căci, după ce m-a primit cu atâta bunăvoinţă, a scos la lumină anumite înclinaţii ale mele, care altminteri n-ar fi ajuns niciodată să conteze. Aşadar, nu voi putea să aduc cine ştie ce contribuţie la lămurirea problemei de la Sternenhof, iar părerea mea va fi desigur cea a amfitrionului meu şi a lui Eustaţiu; dar pentru că mă invitaţi cu atâta amabilitate şi pentru că-mi face plăcere să mă pot afla în casa dumneavoastră, primesc cu dragă inimă invitaţia, sperând că petrecerea nu va avea loc prea târziu, deoarece aş dori să mă mai întorc încă în vara aceasta la locul activităţii mele actuale şi să duc la bun sfârşit câte ceva.

— Data este foarte apropiată. — a răspuns ea. —r- De altminteri s-a statornicit de mult obiceiul ca, după înflorirea trandafirilor, când sunt întotdeauna invitată în casa aceasta, prietenii noştri de aici să vină pentru câtva timp la Sternenhof. La fel are să se întâmple şi anul acesta. În timp ce aici frunzele gingaşe ale tradafirilor vor ajunge la deplina lor dezvoltare şi în cele din urmă se vor ofili şi vor cădea, administratorul nostru de la Sternenhof va pune totul în ordine, ca să nu mai fie prea vizibile urmele şantierul"*!, ne va trimite o scrisoare în acest sens, şi vom fixa data reuniunii. De părerile musafirilor, mai ales de cele cu oarecare greutate, va depinde dacă facem şi cheltuielile pentru curăţirea celorlalte faţade ale casei, sau dacă lăsăm lucrurile aşa cum sunt acum, cu o faţadă curăţită de tencuială şi cu celelalte rămase tencuite, această soluţie fiind desigur mai puţin frumoasă decât în caz că toată casa ar fi rămas tencuită, sau, în sfârşit, dacă urmează să retencuim şi faţada curăţită. De altfel, nu faci bine că nu pui preţ pe părerea dumitale. Faptul că, în apropierea prietenului nostru, unele lucruri au ajuns la dumneata mai devreme la pârguire, este cât se poate de firesc: noi, oamenii, sân- tem făcuţi să primim educaţia de la alţi oameni, şi este iun privilegiu fericit al oamenilor eminenţi că fac să rodească m^i devreme în alţii însuşirile de seamă, care, alt- jminteri, ar fi ieşit oricum la iveală

mai târziu. Cât de certă a fost în dumneata predispoziţia pentru lucrurile elevate fei măreţe rezultă din opţiunea, care te-a determinat să îmbrăţişezi din proprie iniţiativă o îndeletnicire ştiinţifică, pe care, altminteri, tinerii noştri, la vârstă când dumneata fte-ai hotărât, nu prea obişnuiesc s-o îmbrăţişeze, iar că inima dumitale era îndreptată spre frumos reiese din fap- itul că ai început de'timpuriu să reproduci obiectele ştiin- fţei dumitale, ceea ce nu prea face un om căruia îi lipseşte [simţul plastic, acela preferind să-şi întocmească mai de- Igrabă note scrise, şi, în sfârşit, că ai încercat în scurt timp fsă reproduci şi alte obiecte, precum capete omeneşti şi [peisaje, şi că te-au interesat şi poeţii. Dar că nici ziua în j care ai urcat această colină n-a fost nenorocoasă se cu- [noaşte după faptul următor: dumneata îl iubeşti pe pro- I prietarul acestei case, iar a putea iubi un om înseamnă,

[pentru cel ce nutreşte un asemenea simţământ, un mare I câştig.

În timp ce rostea aceste cuvinte, Gustav şi-a privit cu I duioşif mama. Eu însă am spus:

— Este un om neobişnuit, cu totul deosebit.,

Ea n-a răspuns nimic, ci a tăcut câtva timp. Apoi a con-

I tinuat:

— Mi-am pus pe masă acest fir de trandafir, ca să-mi 1 ţinu oarecum tovărăşie în timpul lecturii. Îţi place floarea?

— Îmi place foarte mult, – am răspuns eu, – după 1 cum îmi plac în genere toţi trandafirii cultivaţi în această leasă.

— Este un soi nou. — a spus ea.

— Am primit din An- | glia o scrisoare, în care o prietenă mi-a lăudat cu entu- I ziasm un trandafir văzut ac ea la Kew, adăugându-i şi nu- I mele. Întrucât în catalogul trandafirilor noştri n-am dat de acea denumire, am crezut că este vorba de un soi care-i lipseşte prietenului nostru. I-am scris prietenei, întrebând-o dacă n-ar putea să-mi procure o asemenea mlădiţă de trandafir. Cu ajutorul unui domn, care ne cunoaşte pe amândouă, a primit planta, şi în primăvara aceasta mi-a trimis-o din Anglia. Am îngrijit-o, şi atunci când erau pe cale să se ivească bobocii, i-am adus-o prietenului nostru. Bobocii s-au deschis aici complet, şi am constatat amândoi, mai ales el, care cunoaşte îndeaproape toate carcteristicile trandafirilor, că floarea aceasta nu se găseşte încă în colecţia casei. Eustaţiu a

desenat-o, ca s-o păstrăm şi să vedem dacă cele care vor apărea în viitor îi seamănă. Prietenul meu a scris în Anglia, cerând altoiuri pentru primăvara viitoare. Între timp, această plantă rămâne în ghiveciul ei şi va fi îngrijită aici.

în vreme ce vorbea astfel, s-au mişcat crengile de lângă o potecă îngustă, care venea dinspre tufişuri, şi pe potecă s-a ivit Natalia. Era înfierbântată şi ducea în mână un buchet de flori de câmp. Nu ştia, pesemne, că un străin se află lângă maică-sa, căci s-a speriat, şi mi s-a părut că obrajii îmbujoraţi îi sunt cuprinşi de o paloare, care apoi s-a transformat din nou într-o roşeaţă şi mai puternică. Aproape speriat şi eu, m-am sculat în picioare. Natalia se oprise în colţul tufişului. Am spus:

— Mă bucur mult, domnişoară, văzând că vă simţiţi bine.

— Şi eu mă bucur să sunteţi bine sănătos, – a răspuns ea.

— Copila mea, eşti foarte încălzită, – a spus Matilda, – cred că ai umblat departe. Se apropie amiaza, şi la această oră n (-ar fi trebuit să faci drumuri lungi. Stai jos un pic aici, dar la soare, ca să nu te răceşti prea repede.

Natalia a mai rămas în picioare câteva clipe şi după aceea a mutat, ascultătoare, unul din scaunele din jurul mesei în aşa fel încât să fie în întregime în bătaia soarelui, şi a luat loc. Când ieşise din tufiş îşi ţinea în mână pălăria rotundă, cu borul nu prea mare, pe care Matildei şi ei le plăcea s-o poarte când se plimbau în împrejurimile? casei cu trandafiri şi ale Sternenhofului. Acum, când soarele îi cădea pe creştet, Natalia şi-a pus-o pe cap. A aşezat pe masă buchetul de flori de câmp, pe care îl adusese, ş:’. A început să aleagă fir cu fir, ca şi cum ar fi vrut să alcătuiască un buchet nou.

— Pe unde ai umblat? — a întrebat-o Matilda.

— M-am dus să văd câteva straturi de trandafiri, în grădină, – a răspuns Natalia.

— Am urcat apoi, printre ar-’ buştii de lângă pomii fructiferi pitici şi pe sub copacii înalţi, până la cireşul cel semeţ, şi am ieşit în câmp. Acolo se întindeau semănăturile, şi se vedeau flori printre paie şi în iarbă. Am mers mai departe pe poteca îngustă dintre grâne şi am ajuns la popasul din ogor; acolo mi-am tras un pic sufletul, după aceea m-am plimbat pe colina cu grâne, pe mai miilte răzoare fără drumeag, printre holde, am cules florile astea şi m-am întors în grădină.

— Şi ai zăbovit atât de mult pe deal, şi tot timpul ai stat să

alegi şi să culegi aceste flori? — a întrebat Matilda.

— Nu ştiu cât am zăbovit pe deal, dar cred că nu prea mult, – a răspuns Natalia.

— N-am stat numai să culeg florile, ci am şi privit munţii, şi cerul, şi împrejurimile, şi grădina, şi casa asta.

— Copila mea, – a spus Matilda, – nu este nimic rău dacă te plimbi prin împrejurimile casei, dar nu este bine să umbli pe arşiţă pe colina asta, care este în întregime expusă şi care, în afara popasului din ogor, n-are

I

nici un copac şi niciun tufiş în stare să facă umbră. Şi nici nu ştii cât zăboveşti în arşiţă, când te pierzi privind în jur, sau când culegi flori şi nu-ţi dai seama cum trece timpul.

— Nu m-am pierdut culegând flori, – a răspuns Na- | talia.

— Am cules florile numai aşa, din când în când, după cum mi s-au ivit în cale în timpul plimbării. Soarele nu-mi face atât de rău cum crezi, dragă mamă, mă simt foarte bine şi foarte destinsă la soare, nu obosesc, iar căldura [trupului mai degrabă mă înviorează decât să mă apese.

— Ţi-ai mai şi atâmat pălăria de braţ, – a spus Matilda.

— Da, aşa am făcut, – a răspuns Natalia, – dar ştii că am părul des, şi căldura soarelui îmi face bine, mai bine decât când port pălăria, care îmi înfierbântă capul;

în schimb, când am capul descoperit, aerul adie plăcut şi-mi dezmiardă fninlea şi părul.

Am privit-o pe Natalia, în timp ce vorbea. Abia acum mi-am dat seama de ce-mi păruse întotdeauna atât de ciudată; abia acum mi-am dat seama, după ce văzusem ca- meile tatălui meu: mi s-a părut că Natalia seamănă cu unul din chipurile înfăţişate pe camei, sau mai degrabă în trăsăturile ei era ceea ce era şi pe chipurile de pe camei. Fruntea, nasul, gura, ochii, obrajii, aveau exact ceea ce aveau şi femeile de pe acele pietre: degajarea, nobleţea, simplitatea, gingăşia şi totuşi vigoarea, care denotă un trup împlinit, dar şi o voinţă deosebită şi un suflet deosebi*, M-am uitat la Gustav, care mai stătea încă lângă masă, | ca să văd dacă pot descoperi şi la el ceva asemănător. Nu era încă destul de dezvoltat pentru ca să i se definitiveze fizionomia, trăsăturile lui erau încă prea rotunde şi prea moi, dar am avut impresia că peste puţini ani chipul lui va arăta ca cele de sub coifuri ale adolescenţilor de peţ camei, şi că

atunci va avea să semene şi mai mult cu Na-j talia. M-am uitat şi la Matilda, dar trăsăturile ei aveau ae-j rul mai blajin al vârstei înaintate. Mi-am zis, totuşi, că şif ea trebuie să fi arătat, nu de mult, ca femeile mai în vârstă] de pe camei. Natalia se trăgea, aşadar, pare-se, dintr-uni neam dispărut, care fusese parcă altfel plămădit şi totodată mai independent decât cel de acum. Am privit înde-! lung făptura care, în timp ce vorbea, ba îşi ridica ochiii spre noi, ba şi-i pleca din nou spre flori. Faptul că faţa eq avea un aer atât de antic, cum spunea tata despre cameile: sale, folosind un adjectiv roman din vechime, se datora,] în parte, poate şi împrejurării că se ivea, pe un gât cu linii corecte, dintr-o rochie foarte simplă, fără podoabei Niciun adaos inutil de ştofe şi nicio salbă sau altă podoabă. Nu-i înconjura gâtul, – ceea ce face doar ca feţele atrăgătoare să devină încă şi mai atrăgătoare, – ci -rochia, de o culoare nebătătoare la ochi şi cu o croială de asemenea discretă încheia gâtul pur şi cobora de-a lungul restului trupului.

Matilda a privit-o cu duioşie pe Natalia, în timp ce aceasta vorbea, şi apoi a spus:

— Tinereţii îi place orice, tinereţii îi prieşte orice, ea simte desigur ce-i trebuieşte, după cum şi bătrineţea simte ce-i trebuieşte, anume: tihnă şi tăcere; iar prietenul nostru este de părere şi el că trebuie să lăsăm natura să-şi spună cuvintul; de aceea, poţi să umbli după cum simţi că ai nevoie, Natalio; n-ai să faci un pas greşit, după cum nu l-ai făcut niciodată, n-ai să nesocoteşti nicio povaţă pe care ţi-am dat-o noi şi n-ai să te adânceşti întrratâta în gânduri, încât să-ţi uiţi de sănătate.

— N-am să fac asta, mamă. — a replicat Natalia, – dar dă-mi voie să mă plimb, simt în mine această dorinţă. Am să mi-o moderez cât am să pot; şi numai de dragul tău, mamă, ca să nu fii îngrijorată. Aş vrea să mă plimb pe colina cu ogoare, apoi şi în vale şi în pădure, aş vrea să cutreier şi ţinutul şi să văd şi să privesc totul. Odihna încheie. Pe urmă atât de -frumos imboldurile simţirii şi ale voinţei!

Faptul că Natalia totuşi se înfierbântase umblând sub soarele dogoritor, cu puţin înainte de amiază, i se citea pe fată. Pe chipul ei a stăruit îmbujorarea apărută după paloarea din primul moment şi n-a dispărut decât în mică măsură în timp ce a stat la masă. Ceea ce a durat destul de mult. Îmbujorarea înflorise pe obrajii ei ca o lumină difuză, înfrumuseţându-i.

A continuat să-şi facă de lucru cu florile: le-a scos una după alta din buchetul mare şi le-a pus în cel mic, până când buchetul cel mic a devenit cel mare, iar cel mare s-a tot micşorat. N-a dat deoparte nici o singură floare, n-a aruncat nici măcar un fir de iarbă rătăcit printre ele; părea deci că voia nu atât să facă o selecţie a florilor, cât mai degrabă să-i dea buchetului o înfăţişare nouă, mai frumoasă. Aşa şi era, deoarece, în cele din urmă, vechiul buchet a dispărut, şi pe masă a rămas numai cel nou.

Matilda mai avea încă în faţa ei, pe masă. Cartea, dar nu s-a mai uitat în ea. M-a întrebat de ultima mea expediţie şi de ultimele mele lucrări. I-am răspuns la ambele întrebări.

Între timp, Gustav se aşezase pe un scaun foarte aproape de mine, şi era numai urechi.

Când soarele a ajuns la meridian şi a cuprins puţin câte puţin întreaga casă, a apărut Arabela, ca să ne cheme să prânzim.

Un om, care lucra în grădină, a dus în casă ghiveciul. Matilda a luat cartea şi un coşuleţ de lucru, care se aflasr- lângă ea pe masă, Natalia şi-a luat buchetul şi şi-» a atârnat din nou de braţ pălăria, şi aşa ne-am dus în casă. Cucoanele au luat-o înainte, iar Gustav şi cu mine după ele.

Faptul că am fost nevoit să mă dezvinovăţesc faţă de amfitrionul meu, faţă de Eustaţiu, faţă de Gustav şi chiar faţă de oamenii din casă, că venisem anul acesta atât de târziu, nu m-a mirat, deoarece fusesem primit aici întotdeauna cu multă prietenie, şi întrucât toată lumea aproape că se obişnuise să vin în fiecare vară în casa cu trandafiri, după cum şi mie aceste vizite îmi intraseră în obicei.

I-am relatat amfitrionului meu tot ce făcusem în cursul acestei veri, iar el mi-a povestit, în primele zile, tot ce se petrecuse în casa cu trandafiri şi ce se schimbase acolo în absenţa mea.

Mi-am dat seama că perioada înfloririi trandafirilor nu avea să mai ţină prea mult, pentru că nici eu nu sosisem chiar la începutul ei, ci puţin mai târziu.

Tablourile mi-au creat din nou dulci simţăminte, iar statuia înaltă de pe scară mi-a fost din ce în ce mai dragă, de când văzusem cameile şi de când ştiam că ceva asemănător există printre cei vii. M-am plimbat des prin împrejurimi, fie cu Gustav, fie singur.

Într-o după-amiază ne aflam cu toţii în camera trandafirie.

Matilda a vorbit foarte degajat despre ale vieţji valuri, cum trebuie privite şi cum se înlănţuie ele de-a lungul anilor. Amfitrionul meu i-a răspuns. De abia cu acest prilej am văzut cu câtă gingăşie şi cu cât gust fusese amenajată camera; căci cele patru tablouri, toate de aceeaşi mărime şi cu rame identice, atârnate pe pereţii ei, erau neîndoielnic cele mai minunate şi mai de preţ dintre picturile din casa cu trandafiri, cu toate că erau de dimensiuni mici. Judecata mi se maturizase în suficientă măsură, pentru a-mi putea da seama de marea diferenţă dintre acest grup de patru şi toate celelalte. I-am expus totuşi şi amfitrionului meu constatarea mea, iar el mi-a confir- mat-o. După ce conversaţia a trecut la alt subiect, ne-am uitat la tablouri şi ne-am atras reciproc atenţia asupra gingăşiei, farmecului şi splendorii lor.

Vizite, ca de obicei în epoca înfloririi ârandafirilor, au fost şi anul acesta, dar eu m-am amestecat printre musafiri mai puţin dedt în alţi ani.

Natalia, într-adevăr, după cum am băgat eu însumi de seamă, hoinărea vara aceasta prin grădină şi prin împrejurimi mai mult decât cu un an în urmă. Se ducea mult mai departe şi umbla adeseori şi singură. Nu numai că ieşea mai des, pe la cireşul cel falnic, în câmp deschis, şi umbla acolo printre semănături, dar mai şi cobora de-a dreptul peste colină până la drumul mare, sau se ducea la fermă sau pe coamele dealurilor, sau străbătea o bucată din drumul spre Inghof. După ce se întorcea, se aşeza în fotoliul ei şi se uita la ceea ce se petrecea în faţa sau jn jurul ei.

într-c zi, după ce străbătusem eu însumi un drum lung şi mă întorceam către seară în casa cu trandafiri, am urcat pe o scurtătură de la pârâul străjuit de arini, am trecut pe pajiştea dintre holde, am ajuns pe creastă şi m-am îndreptat înspre popasul din câmp. Atunci am zărit o persoană pe laviţa de sub frasin. Nu prea m-am sinchisit cine e şi mi-am văzut mai departe de drum, care ducea de-a dreptul spre copac. Oricât m-am apropiat, n-am putut recunoaşte persoana, deoarece nu numai că-mi întorcea spatele, dar era şi acoperită în bună parte de trunchiul copacului. Stătea cu faţa către miazăzi. Nu s-a mişcat şi nu şi-a întors capul. Aşa am ajuns aproape de tot de ea. Îmi auzise desigur paşii în iarbă sau foşnetul trecerii printre grâne, deoarece’s-a sculat brusc în picioare, şi-a întors capul ca să mă

vadă, şi m-am pomenit în faţa Nataliei. Ne des- prăţeau cel mult doi paşi. Între noi se afla laviţa. Ne-am speriat amândoi. Nici prin gând nu-mi trecuse că pe laviţă ar putea să fie Natalia, iar ea se speriase, desigur, pentru că auzise pe neaşteptate paşi în spatele ei, unde nu era niciun drum, şi pentru că atunci când se întorsese, văzuse în faţa ei un bărbat. Am înţeles că nu m-a recunoscut imediat.

Âm stat câteva secunde muţi faţă-n faţă, apoi am spus:

— Dumneata erai, domnişoară? Nu mi-am închipuit că te-aş putea găsi sub frasin.

— Eram obosită, – a răspuns ca, – şi m-am aşezat pe laviţă ca să mă odihnesc. Poate chiar că s-a făcut mai târziu decât s-au obişnuit ai mei să mă vadă venind acasă.

— Dacă eşt^ obosită, – am spus eu, – n-aş vrea să stai în picioare din pricina mea. Te rog să iei loc. Dau numaidecât o fugă prin holde şi prin grădină, şi-l trimit pe Gustav, ca să te însoţească până acasă.

— Nu e nevoie, – a răspuns ea.

— Nu e încă seară, şi chiar de-ar fi seară, cred că nu mă paşte pe aici nicio primejdie. Am mai umblat altădată mult mai departe, m-am întors singură acasă, iar maică-mea şi amfitrionul nostru n-au fost îngrijoraţi din pricina asta. Azi am urcat pe colina Rait. Până la crucea roşie, şi de acolo m-am întors aici, pe laviţă.

— Păi asta înseamnă un drum de aproape un ceas, – am spus eu.

— Nu ştiu cât am umblat, – a răspuns ea.

— Am cutreierat printre holde, am trecut pe lângă câte un tufiş crescut între răzoare, pe lângă câte un copac înălţat printre grâne, şi am ajuns la crucea roşie dintre semănături.

— Eu, dacă merg voiniceşte, – am spus eu, – fac un ceas până la crucea roşie.

— Cum spuneam, n-am numărat minutele, – a răspuns ea.

— M-am dus până la cruce şi de acolo m-am întors aici.

În timp ce vorbeam am trecut din poziţia incomodă din iarba de la spatele laviţei, în spaţiul liber de sub copac Natalia se aşezase din nou pe laviţă.

— După o asemenea plimbare ai bineînţeles nevoie de odihnă, – am spus eu.

— Nu tocmai de aceea am căutat laviţa asta. Oricât de

ostenită aş fi, tot aş mai putea străbate destul de lesne drumul, printre holde şi prin grădină, până acasă, ba chiar şi unul mult mai lung, numai că dorinţei de mişcare i s-a mai alăturat şi alta.

— Şi anume?

— Locul acesta este frumos, aici privirea se plimbă în voie, sunt singură cu gândurile mele, nu sunt nevoită să mi le întrerup, aşa cum sunt silită să fac dacă mă întorc la

, ai mei.

— De aceea te odihneşti aici?

— De aceea mă odihnesc aici.

— Ţi-a plăcut încă din copilărie să te plimbi singură pe ogoare?

— Nu ţin minte să fi avut o asemenea dorinţă, – a răspuns ea.

— Există o seamă de frânturi ale copilăriei mele. De care nu pot să-mi amintesc cu precizie, deşi este adevărat că în copilărie îmi plăcea grozav să fac mişcare.

— Şi această înclinare te îndeamnă adesea să ieşi în aer liber? — am întrebat eu.

— Îmi place să mă plimb în libertate, – a răspuns ea.

— Umblu pe ogoare şi printre semănături, urc dealurile cu pantă lină, trec pe lângă copaci cu frunziş bogat, şi umblu, şi tot umblu, până când mă întâmpină un meleag străin, unde văd parcă alt cer, cu alţi nori. Mergând, cuget. Cerul, norii, grânele, copacii, tufişurile, iarba, florile, nu mă stân- jenesc. Când obosesc şi pot să mă odihnesc pe o laviţă, ca aici, sau pe un scaun în grădină, sau chiar în camera noastră. Îmi propun să nu mă mai duc atât de departe.

— S-a întrerupt şi a tăcut câteva clipe, apoi m-a întrebat: – Dar dumneata unde ai fost?

— Am urcat, după masă, dinspre pârâul cu arini până la lac, – am răspuns eu.

— Apoi m-am suit, prin dumbravă, pe dealul Balk, de unde se vede ţinutul Landegg şi se poate zări turla bisericii sale parohiale. De pe dealul Balk am mers mai departe, pe înălţimi, până ce am ajuns la casele de stuf. Deoarece acolo mă aflam la o depărtare de două leghe şi mai bine de-Asperhof, am făcut cale-n- toarsă- La ducere am pierdut mult timp, deoarece m-am oprit des şi am privit tot felul de lucruri şi de aceea la întoarcere am ales un drum mai scurt. Am luat-o pe diferite drumeaguri dintre holde, până ce am coborât din nou, între Dernhof şi

Ambach, la iezer şi la gârla cu arini. De acolo ştiam nişte răzoare, care duc pe drumul cel mai scurt la popasul din câmpie. Cu toate că'pe ele nu există nicio potecă, mi-am continuat drumul prin iarbă şi am ajuns astfel aici.

— Înseamnă că eşti frânt de oboseală, – a spus ea, făcând o mişcare pe laviţă, ca să-mi înlesnească să iau loc lângă dânsa.

Nu prea am ştiut cum să reacţionez, dar m-am aşezat totuşi alături de ea.

— Ai luat cu dumneata vreo carte, ca să citeşti pe bancă, – am întrebat eu, – sau ai cules flori?

— N-am luat cu mine nicio carte şi nici n-am cui ei s flori, – a răspuns ea.

— Când umblu nu pot să citesc, şi nici când stau în câmp deschis, pe o laviţă sau pe o piatră.

Într-adevăr, n-am văzut nimic în preajma ei, n-avea niciun coşuleţ sau alt obiect, din cele pe care le place femeilor să le poarte cu ele. Stătea pe laviţă fără să facă. Nimic, iar pălăria de paie, pe care şi-o scosese de pe cap, se afla lângă dânsa în iarbă.

— Florile le culeg, – a continuat ea după câteva clipe, – atunci când le găsesc întâmplător la margine de drum. Pe aici cresc mai cu seamă maci, care însă nu prea sunt nimeriţi pentru făcut buchete, deoarece îşi leapădă lesne petalele, apoi mai sunt pe aici albăstrele, garoafe de câmp, clopoţei şi altele. Dar uneori nu culeg flori, oricât de multe mi-ar sta în cale.

Mi s-a părut ciudat că mă aflu singur cu Natalia sub frasinul popasului din câmpie. Vârfurile picioarelor îi ajungeau în pulberea spaţiului liber din faţa noastră, iar tivul rochiei ei atingea aceeaşi pulbere. În coroana frasinului nu se mişca nicio frunzuliţă, căci văzduhul era calm. Departe, devale, în faţa noastră, şi departe în dreapta noastră, şi în stânga noastră, şi în spatele nostru, se întindea verdele grânelor în curs de pârguire. Dinspre hotarul lor cel mai apropiat de noi ne priveau macii şi albăstrelele. Soarele se îndrepta către asfinţit, unde cerul strălucea, incandescent, aproape alb, deasupra ţarinilor; nu se vedea niciun nor, iar munţii înalţi se întrezăreau, în contururi pure şi precise, pe cerul de miazăzi.

— Te-ai mai odihnit un pic şi la crucea roşie? — am întrebat eu după câteva clipe.

— Nu, – a răspuns ea, – acolo nu te poţi odihni, deoarece

crucea este aproape îngropată printre paiele grînelor; m-am sprijinit de ea cu un braţ şi am scrutat împrejurimile, ogoarele, pomii fructiferi şi casele oamenilor, apoi m-am întors aici.

— Când cerul e senin şi soarele străluceşte, zările sunt frumoaso, – am spus eu.

— Da, – a replicat ea. — munţii se înlănţuie ca o salbă cu vârfuri argintii, pădurile se imind până departe, holdele aduc binecuvântare oamenilor, şi printre toate acestea este cuibărită casa, în care se află maică-mea şi fratele meu şi prietenul meu părintesc. Eu urc, însă, pe colină, şi în zilele înnorate, sau în cele înnegurate. Cel mai preţios lucru pe care ţi-l oferă plimbarea este că eşti singur, singur de tot, dăruit ţie însuţi. Nu simţi la fel şi dumneata în Idrumeţiile dumitale? Şi cum ţi se înfăţişează lumea pe [care te străduieşti s-o studiezi?

— Locurile au arătat diferit în epoci diferite, – am răspuns eu.

— Uneori, lumea era pe atât de limpede, pe cât de frumoasă; am încercat să recunosc câte ceva, am desenat câte ceva şi mi-am însemnat câte ceva. Apoi, toate lucrurile au devenit mai anevoioase, problemele ştiinţifice n-au fost prea uşor de dezlegat, s-au întilcit şi au dat naştere altora. Pe urmă a venit o altă perioadă: mi s-a părut că ştiinţa nu mai este culmea cunoaşterii, că nu contează defel dacă ştii sau nu ştii unele amănunte; lumea era străluminată de o frumuseţe lăuntrică, pe care trebuia s-o cuprinzi dintr-o dată, neîmbucătăţită, am admirat-o, am iubit-o, am căutat s-o atrag spre mine şi am tânjit după ceva neştiut şi măreţ, care trebuia să se afle într-însa.

După aceste cuvinte, Natalia n-a mai spus nimic câtva timp; apoi a întrebat:

— Şi ai de gând să te mai întorci o dată, vara aceasta, în locul pe care ţi l-ai ales acum ca sediu al activităţii dumitale?

— Da, – am răspuns eu.

— Iar iarna ţi-o petreci în mijlocul celor dragi? — a întrebat ea în continuare.

— Ca şi cele de până acum, mi-o voi petrece în casa părinţilor mei, – am spus eu; apoi, după o pauză, am întrebat: – Şi dumneata vei fi la iarnă la Sternenhof?

— Înainte vreme ne petreceam iarna uneori la oraş, – a răspuns ea.

— Acunf ara rămas de câteva ori la Sternenhof şi în două rânduri am făcut câte o călătoarie.

— După o pauză a întrebat: – În afară de Clotilda n-ai altă soră?

— N-am, – i-am răspuns eu.

— Suntem doar doi copii, iar fericirea de a avea un frate n-am cunoscut-o niciodată.

— Iar eu, la rândul meu, n-am avut parte niciodată de fericirea de a avea o soră, – a răspuns ea.

Soarele scăpătase. S-a aşternut amurgul, dar noi am rămas tot pe laviţă. Într-un târziu, Natalia s-a sculat în picioare şi şi-a întins mâna după pălăria care zăcea în iarbă. Am ridicat-o şi i-am dat-o. Şi-a pus-o pe cap şi s-a pregătit de plecare. I-am oferit braţul. Şi-a atirnat braţul de al meu, dar atât de uşor, încât abia l-am simţit. N-am luat-o pe drumul care duce, pe înălţimi, spre portiţa grădinii. Cea aflată în apropierea cireşului, ci am mers pe cărarea care cobora de la popasul din câmpie către fermă, printre grâne. N-am mai vorbit nimic, nici ea, nici eu. I-am simţit rochia fluturând lângă mine, şi i-am simţit pasul, în timpul mersului. Susura un pirâiaş, care nu se auzea peste zi, iar cerul de seară, care se poleia din ce în ce mai intens cu aur, se învăpâiase deasupra noastră şi deasupra colinelor acoperite cu grâne. Am ajuns la fermă, 3 De acolo am luat-o peste pajişte şi apoi pe cărarea care | ducea la portiţa grădinii, în apropierea stupinei. Am intrat | în grădină, am trecut de stupină, am păşit printre flori, printre arbuştii care tiveau drumeagul şi în sfârşit sub 1 copaci, şi am ajuns în casă. Ne-am dus în sufragerie, unde 1 ceilalţi se şi adunaseră. Aici, Natalia şi-a desprins braţu! de al meu. Nimeni nu ne-a întrebat de unde venim şi cum 8 ne-am întâlnit. Deoarece se făcuse vremea cinei, ne-am «aşezat curând la masă. În timpul cinei, nici Natalia, nici. L eu, n-am scos aproape niciun cuvânt.

După ce ne-am despărţit în sufragerie şi fiecare s-a dus în camera sa, am stins de îndată luminările în a mea, m-am aşezat într-unul din fotoliile tapisate şi am privit fâşiile de lumină, pe care luna răsărită între timp o aşter- nea pe pardoseala odăii. M-am culcat foarte târziu, dar n-am mai citit, aşa cum obişnuiam în fiecare noapte, ci am rămas întins pe pat şi multă vreme n-am putut adormi.

în zilele care au urmat mi s-a părut că Natalia mă ocoleşte. În câteva nopţi am mai auzit» din nou ţiterele; erau mânuite cu multă pricepere, fapt pe care l-am putut simţi şi judeca acum cu

mult mai bine decât înainte. N-am vorbit însă nimic despre asta – cu atât mai puţin cu cât nici eu însumi nu mai eram prea neştiutor în meşteşugul acestui instrument. Nu-mi adusesem niciodată ţiteră în casa cu trandafiri.

În sfârşit, s-a apropiat ziua în care urma să ne ducem la Sternenhof. Matilda şi Natalia, însoţite de slujnică, au plecat primele intr-acolo, ca să ia măsurile cuvenite şi să-i primească pe oaspeţi. Noi urma să plecăm mai târziu.

În răstimpul dintre plecarea Matildei şi a noastră, amfitrionul meu mi-a adresat o rugăminte: să am amabilitatea de a-i întocmi iarna viitoare un desen exact al lambriurilor pe care i le adusesem din Lautertal tatălui meu, cele cu care fuseseră îmbrăcaţi stâlpii pavilionului de sticlă, iar desenul să binevoiesc să i-l aduc apoi vara viitoare. M-am simţit foarte încântat că pot să-i fac un hatâr omului pe care îl îndrăgisem într-atâta şi căruia îi datoram atât de mult. I-am făgăduit că-i voi întocmi desenul cu toată grija şi precizia de care voi fi în stare.

într-una din zilele următoare, amfitrionul meu, Eusta- ţiu, Roland, Gustav şi cu mine am pornit spre Sternenhof.

4. PETRECEREA

Ceea ce urma să aibă îoc la Sternenhof nu se putea numi o recepţie, în înţelesul obişnuit al cuvântului, ci fuseseră invitaţi o seamă de oameni la o vizită comună, iar invitaţiile nu fuseseră trimise nici ele prin selecţie şi în mod solemn, ci la întâmplare. De altfel, potrivit rânduielilor de la Sternenhof, precum şi celor de la Asperhof, orice cunoscut şi orice prieten era liber să vină în vizită oricând şi să rămână câtva timp acolo.

Când am ajuns la Sternenhof, a doua zi după plecarea noastră de la Asperhof, – căci tăcuserăm un mic ocol, – am şi găsit adunaţi câţiva oaspeţi. Slujitorii străini, unii din ei îmbrăcaţi în mod ciudat, se foiau în apropierea castelului sau pe drumul dintre fermă şi castel, aşa cum se întâmpla întotdeauna când se întâlnesc mai multe familii. Parte din trăsuri şi din cai primiseră adăpost la fermă. Trăsura noastră a intrat pe poartă şi s-a oprit în curte. Pe când urcam colina şi ne apropiam de castel, aruncasem o privire asupra faţadei lui principale, ale cărei pietre de parament se vedeau acum curăţite de tencuială, şi-mi formasem repede o părere.’ Noua înfăţişare mi-a plăcyt infinit mai mult decât cea dinainte, de care abia > dacă mai puteam să-mi aduc aminte. În timp ce ne apropiam cu trăsura, însoţitorii

mei nu s-au pronunţat, şi nici eu n-am spus, fireşte, nimic. În curte s-au apropiat slujitorii, care ne-au luat în primire bagajele, urmând să adăpostească trăsura şi caii. Intendentul ne-a condus sus pe scara de onoare şi ne-a călăuzit spre salon. Acesta era una din acele camere înşiruite, înzestrate cu mobilele noi, confecţionate la Asperhof. Uşile tuturor acestor camere erau deschise. Matilda stătea pe un scaun, iar la o masă, alături de ea, o femeie mai în vârstă. Mai multe alte femei şi fete, precum şi bărbaţi mai vârstnici şi mai tineri, stăteau pe scaune, în diferite locuri, de jur împrejur. Pe scaunul cel mai retras stătea Natalia. Matilda şi Natalia erau îmbrăcate aşa cum obişnuiau să se îmbrace femeile şi fetele din familiile distinse, dar n-am putut totuşi să trec cu vederea faptul că veşmintele lor erau cu mult mai simplu croite şi împodobite decât cele ale celorlalte fentei, dar şi că se armonizau cu mult mai bine între ele şi că aveau o linie mai distinsă decât cea întâlnită de obicei. Am avut impresia că ele exprimă spiritul amfitrionului meu şi, când m-am gindit la unele cercuri aristocrate din oraşul nostru mi s-a părut totodată că tocmai această îmbrăcăminte este cea visată, pentru distincţia ei, de celelalte femei. Matilda s-a sculat în picioare şi s-a înclinat cu amabilitate către noi. Ceilalţi s-au înclinat şi ei, iar noi am făcut o plecăciune către Matilda şi către ceilalţi. După aceea toată lumea a luat loc din nou, iar intendentul şi doi slujitori au avut grijă să ne facă rost de scaune. Eu m-am aşezat într-un loc foarte retras. Obiceiul, împământenit aproape pretutindeni, al prezentării persoanelor nu părea a fi urmat cu stricteţe în casa cu trandafiri şi la Sternenhof, deoarece îmi erau cunoscute o seamă de cazuri în care nu fusese respectat, mai ales atunci când se întâlniseră mai multe persoane. Nici acum nu s-a ţinut seamă de el. Cei de faţă au fost mai degrabă lăsaţi să facă singuri cunoştinţă între ei şi să afle dte ceva unul despre celălalt, după bunul lor plac şi la voia întâmplării. În plus, cele mai multe persoane prezente păreau că se cunosc. Pe mine n-au vrut pesemne să mă vâre în horă, deoarece niciodată când au venit străini la Asperhof n-am întrebat cine sunt. Gustav s-a comportat şi el aici aproape ca un străin. După ce s-a înclinat foarte curtenitor dinaintea maicâ-si, a luat parte la înclinarea generală către ceilalţi şi i-a zâmbit Nataliei, apoi s-a aşezat, modest, pe un scaun mai retras şi *'a* ascultat cu luare-aminte convefsaţiile din jur. Amfitrionul meu şi Eustaţiu, precum şi

Roland, erau în hainele lor obişnuite de vizită, şi eu la. Fel. Amfitrionul meu a intrat curând în vorbă cu diferiţi oaspeţi. Toţi au discutat despre lucruri generale şi obişnuite, iar conversaţia s-a purtat ba între două persoane, ba între mai multe. Eu am vorbit foarte puţin, şi aproape numai atunci când mi s-a adresat cuvântul sau când am fost întrebat. Mă uitam la grupul din faţa mea sau la câte o persoană izolată, sau la Natalia. Într-un rând, Roland şi-a mutat scaunul spre mine şi a legat cu mine o conversaţie despre lucruri care ne preocupau pe amândoi. Poate că a procedat aşa tocmai pentru că se simţea printre oameni la fel de stingher ca şi mine.

După ce oaspeţii au luat ceaiul de după-amiază, pentru care de fapt se adunaseră, şi după ce majoritatea s-au sculat de la masă şi au format grupuri, s-a făcut propunerea să ne plimbăm prin grădină. Propunerea a avut succes. Matilda s-a sculat în picioare şi odată cu ea şi cucoanele mai în vârstă. Cele tinerele se şi aflau de altfel în picioare. Un domn bătrân, frumos, pesemne soţul cucoanei în vârstă care stătuse lângă Matilda, i-a oferit gazdei braţul, ca s-o conducă jos pe scară; acelaşi lucru l-a făcut şi amfitrionul meu cu doamna în vârstă. În felul acesta s-au mai înjghebat câteva perechi; ceilalţi au coborât de-a valma. Eu am rămas locului şi am lăsat oaspeţii să treacă prin faţa mea. Natalia a trecut pe lângă mine împreună cu o fată frumoasă şi. Când s-a aflat în faţa mea, a vorbit cu ea. Eu am coborât ultimul scara, împreună cu Roland şi cu Gustav.

în grădină, lucrurile arătau aşa cum arată de obicei în asemenea cazuri, când se adună un număr mai mare de musafiri. Aceştia înaintau încet, se opreau ba ici, ba colo, căscau gura la câte ceva, stăteau la taifas, iarăşi porneau mai departe, se separau în grupuri şi se reuneau din nou. Eu n-am dat absolut nicio atenţie sporovăielilor. Pe Natalia am văzut-o că umblă cu aceeaşi fată, cu care trecuse prin faţa mea în salon, apoi i s-au mai alăturat încă vreo câteva. A sclipit printre celelalte, în rochia ei de mătase de un cafeniu-deschis; după aceea iar n-am văzut-o, apoi am zărit-o din nou. Apoi, nişte boschete au acoperit-o complet. Bărbaţii tineri pe care îi întâlnisem în această societate s-au însoţit ba cu cei vârstnici, ba cu cei tineri. Roland şi Gustav mi s-au alăturat mie. Gustav m-a întrebat cum arată locurile unde lucrasem în vremea din urmă, dacă acolo sunt munţi înalţi, văi largi, dacă ţinutul este tot atât de agreabil ca cel de la lacul

Lauter, şi dacă am de gând să înaintez mai departe şi în ce munţi anume vreau să ajung. După ce i-am răspuns la toate aceste întrebări, Roland mi-a vorbit din nou despre cei de faţă, mi-a spus numele câtorva dintre ei şi mi-a povestit câte ceva din viaţa lor. Datorită călătoriilor sale prin ţară, şederii sale în biserici, în paradise, în castele dărăpănate şi în atâtea alte locuri importante, afla mai multe decât ar fi putut afla oricare altul, iar datorită firii sale vioaie şi memoriei sale bune, se simţea îndemnat să iscodească şi era în stare să reţină tot ce afla.

Astfel, de la Roland am aflat că doamna în vârstă, pe care o văzusem lângă Matilda când intrasem în salon, era proprietara unei moşii mari, situată la o jumătate de zi depărtare de Sternenhof. Numele cucoanei era Tillburg, cum se numea şi castelul ei. Se înconjurase cu tot confortul şi cu tot ce era mai luxos. Serele ei erau cele mai frumoase din ţară, grădina ei conţinea tot ce era mai de seamă în acea vreme şi era îngrijită de doi grădinari şi de un gră- dinar-şef, împreună cu multe ajutoare, camerele ei adăposteau mobile şi ţesături din toate capitalele lumii, iar trăsurile ei erau cele mai comode şi mai elegante. În saloanele ei erau presărate tablouri, cărţi, reviste, bibelouri. Făcea vizite prin împrejurimi şi îi plăcea să şi primească vizite. Iarna stătea rareori la castel şi întotdeauna numai pentru scurtă vreme; îi plăcea să călătorească des, mai cu seamă în ţinuturile sudice, de unde se întorcea încărcată cu suveniruri. Era singura fiică şi moştenitoare a părinţilor ei; unicul frate îi murise în fragedă tinereţe. Bărbatul c: u chip prietenos, care o condusese pe Matilda din salon, era soţul ei. Era şi el singurul vlăstar al unor părinţi bogaţi, încât prin această căsătorie se contopiseră două mari averi.

El nu împărtăşea întru totul pasiunile nevesti-si. Dar nici nu li se împotrivea. Era un om cumpătat şi simplu; îi făcea cu dragă inima o plăcere soţiei sale, pe care o iubea foarte mult, şi îşi afla în parte şi propria plăcere în călătoriile ei, prin faptul că o întovărăşea. Îşi administra cu multă pricepere proprietăţile. Castelul Tillburg îi aparţinuse lui. Unul dintre tinerii prezenţi în salon, bărbatul zvelt, cu ochii întunecaţi şi vioi, era fiul lor, singurul lor copil; fusese bine crescut şi nu se poate şti dacă nu cumva din partea Tillburgului nu erau dorite anumite legături mai apropiate cu Sternenhoful.

La aceste din urmă cuvinte, Gustav a făcut un uşor gest către

Roland, l-a privit, dar n-a scos niciun cuvânt.

Mi-am amintit de castelul Tillburg, pe care îl cunoşteam foarte bine, dar în care nux pusesem niciodată piciorul. Trecusem adesea prin apropierea lui şi nu mă împăcasem deloc cu cele patru turnuri rotunde din cele patru colţuri ale lui, văzând cât de net se detaşau din verdele copacilor din jur şi pe albastrul munţilor îndepărtaţi şi al cerului. Aproâpe întunecându-l, căci fuseseră de curând acoperite cu o tencuială de culoare deschisă, aidoma celei pe cale de a fi îndepărtată acum la Sternenhof.

— Bărbatul scund, cu părul alb, care a stat lângă fereastra din mijloc şi s-a sculat de câteva ori. — a continuat Roland, – este proprietarul domeniului Hassberg. Tatăl lui a cumpărat castelul şi l-a destinat iniţial unui fecior mai tânăr, întrucât cel mai vârstnic urma să moştenească domeniul strămoşesc Weissbach; numai că fiul mai tânăr şi tatăl au murit, şi astfel cel mare le-a luat în stăpânire pe amândouă. Acesta i-a transmis după câtva timp fiului său domeniul strămoşesc Weissbach şi s-a retras la Hassberg. Este unul dintre acei oameni care trebuie mereu să născocească şi să clădească ceva. La Weissbach a ridicat o seamă de construcţii. La Hassberg a pus pe picioare o gospodărie model, a ameliorat ogoarele şi pajiştile şi le-a împrejmuit cu garduri vii de toată frumuseţea, a înfiripat

— Un şeptel de soi şi a introdus, în locuri mai ferite, cultura hameiului, care s-a răspândit printre vecinii săi şi a devenit un izvor al bunăstării. El a zăgăzuit râul Rit, amenajând pe malurile lui pajişti, a zidit malurile pârâului Morii, a construit o topitorie de în, a clădit noi grajduri, hambare.

uscătorii, poduri, podeţe, sere. Şi face în permanenţă modificări în interiorul castelului. Peste zi e ocupat cu supravegherea şi organizarea lucrărilor, noaptea desenează şi proiectează, iar dacă pe undeva în ţară se ţine sfat în legătură cu trasarea unei şosele, cu întocmirea unui plan de sistematizare sau cu ridicarea unei clădiri, este chemat, şi face bucuros călătoriile pe cheltuiala lui. Chiar şi guvernul ţării ţine seama de cuvântul lui. Cucoana în rochia cenuşie este soţia lui, iar cele două fete, care cu puţin înainte s-au îndreptat împreună cu Natalia spre stejari, sunt fiicele lui. Soţia şi fiicele caută să-l convingă să se odihnească mai mult, deoarece începe să îmbătrânească, dar el răspunde întruna: „E ultimul lucru pe care

îl mai clădesc”; eu cred însă că ultimul plan de construcţie îl va întocmi pe patul de moarte. În treburile astea, prietenul nostru de la Asperhof pune mare preţ pe dânsul.

În timp ce dădeam colţul unui tufiş şi păşeam înspre stejarii de lângă peretele acoperit cu iederă, am zărit din nou un grup de oameni în faţa noastră. Roland a continuat:

— Bărbatul în costum negru, distins, în faţa căruia păşeşte nevastă-sa în rochie de mătase de culoarea cuişoarei este baronul Von Wachten; fiul lui este de asemenea de faţă: un bărbat de statură mijlocie, care În salon a stat vreme îndelungată la fereastra din colţ, un tânăr cu multe însuşiri plăcute, dar care vine prea des la Sternenhof, pentru ca acest lucru să poată fi explicat doar ca o simplă întâmplare. Baronul îşi administrează bine proprietăţile, nu are nicio preferinţă deosebită, ţine totul în bună rânduială şi se îmbogăţeşte pe zi ce trece. Întrucât nu are decât un singur fiu şi nicio fiică, viitoarea soţie a fiului său va fi o femeie cu multă vază şi putred de bogată. Iama, familia locuieşte adesea la oraş. Moşiile lui sunt cam răzleţite Nu se poate ca dumneata să n-o cunoşti pe cea din Thondorf, cu frumoasele ei pajişti şi cu grădina ei mare, înconjurată de crânguri.

— O cunosc, – am răspuns eu.

— La Randek, baronul are un castel pe cale de a se părăgini, – a continuat Roland, – şi în care se află nişte uşi minunate, datând, pare-se, din secolul al şaisprezecelea. Intendentul îl sfătuieşte pe baron să nu le înstrăineze, aşa că, încetul cu încetul, ele se deteriorează. Sunt reproduse în manualele noastre de desen şi le-ar sta de minune în nişte încăperi construite şi mobilate în stilul acelei epoci. S-ar dovedi foarte folositoare pentru mese sau pentru alte obiecte, chiar dacă n-ar putea fi folosite ca uşi. Am desenai şi în paraclisul foarte dărăpănat din Randek nişte bolţari extraordinari de frumoşi. Vara, baronul îşi petrece cea mai mare parte a timpului la Wahistein, aproape în inima munţilor, unde izvorăşte râul Elm.

— Cunosc domeniul, – am răspuns eu, – şi cunosc oarecum şi familia.

— Pe domnul cu părul alb ca neaua, – a continuat Roland, – îl cheamă Sandung; se ocupă cu înnobilarea raselor de cai. Unul dintre cei doi bărbaţi de lângă el, proprietarul aşa-numitului Berghof, este un om care se bucură de stima tuturor, iar celălalt

este preşedintele tribunalului din Landegg. Mai lipsesc cei din Inghof. Mai sunt de faţă şi câţiva reprezentanţi ai locuitorilor din împrejurimi. Atunci când umblu prin ţinut, îndemnat de ocupaţiile mele, îi împart în grupuri, potrivit preocupărilor lor preferate, şi aşa cum dumneata desenezi în culori lanţurile de munţi,

, ca să indici prezenţa diferitelor roci, s-ar putea întocmi şi o hartă în culori a acestor preocupări de predilecţie.

în timp ce dădeam iarăşi colţul, foarte aproape de latura din dreapta a peretelui acoperit de iederă, s-a ivit de pe o potecă laterală Matilda, împreună cu doamna Von Tillburg. S-a oprit în faţa noastră şi mi-a spus:

— Dumneata n-ai acordat naiadei fântânii mele atenţia meritată; prea ţii millt la statuia de pe scara prietenului nostru. Desigur, şi aceea este vrednică de admiraţie, dar ar trebui s-o vezi şi pe cea de aici un pic mai îndeaproape, ca să-ţi dai seama cât este de frumoasă.

— Mi-am dat seama cât este de frumoasă, – am răspuns eu, – şi nu pot să nu recunosc acest lucru.

— Oricum, acum vizităm cu toţii grota, – a replicat ea.

După aceste cuvinte a pornit împreună cu însoţitoarea ei pe drumul principal, înspre peretele acoperit de iederă, iar noi am urmat-o. Ceilalţi ni s-au alăturat, venind din direcţii diferite, şi ne-am îndreptat cu toţii spre statuia de marmură din firida care adăpostea fintina.

Unii au intrat înăuntru, alţii au rămas mai aproape de intrare şi. Au discutat despre statuie. Între timp, aceasta stătea liniştită în poziţia ei, iar izvorul curgea lin şi fără încetare. Nu s-au spus despre statuie decât generalităţi. Mi s-a părut ciudat să-i văd pe oamenii aceştia spilcuiţi, în veşmintele lor de diferite culori, stând în faţa marmurei albe, pure. Roland şi cu mirie n-am spus nimic.

Grupul s-a îndepărtat de marmură, a trecut agale de-a lungul peretelui îmbrăcat cu iederă şi a urcat scările spre belvedere. Aici a zăbovit câtva timp, apoi s-a întors în direcţia teilor. După ce a privit teii şi locul frumos de sub ei, grupul a luat-o înapoi, spre castel. Pe Eustaţiu nu-l văzusem aproape deloc în tot acest timp.

Odată cu noi au sosit la castel nişte trăsuri, care îi aduceau pe cei din Ingheim şi pe alţi câţiva oaspeţi. După ce s-au rostit

urările de bun-şosit şi după ce noii veniţi s-au descotorosit de veşmintele de drum devenite inutile, toţi cei de faţă s-au împărţit în grupuri, aşa cum se întâmplă întotdeauna în asemenea împrejurări. Unele grupuri au rămas la taifas în faţa casei, altele au plecat să se plimbe pe aleile aşternute cu nisip ale pajiştii, iar altele s-au dus la. Fermă. Când s-a ivit amurgul în spatele copacilor, care, în şiruri frumoase, tiveau ogoarele în partea de apus a castelului, şi când văpaia lui a devenit din ce în ce mai palidă şi i-a făcut loc galbenului înserării, oaspeţii s-au adunat din nou. Unii s-au înapoiat de la plimbare, alţii de la conversaţii, alţii de la contemplarea unor obiecte, şi toată lumea s-a îndreptat spre sufragerie. Aici a început o seară, care, la ţară, unde oamenii trăiesc mult mai izolaţi unii de alţii, este unul dintre cele mai plăcute momente. Vara eram întotdeauna departe de oraş, aşa că am avut adesea prilejul să constat acest lucru. Deoarece la ţară omul se întâlneşte mai rar decât la oraş cu cei ce au acelaşi fel de a gândi şi aceleaşi păreri, deoarece nu este nevoit să facă economie de spaţiu ca la oraş, unde fiecare familie îşi procură cu multă cheltuială tot ce-i trebuie pentru ea şi pentru rudele cele mai apropiate, deoarece la ţară alimentele îi sânt-de obicei la îndemână din prima şi cea mai nemijlocită sursă, fără restricţii: de aceea, la ţară, omul este mult mai ospitalier decât la oraş, iar dacă are loc o reuniune într-o cameră şi în jurul unei mese, atmosfera devine acolo mult mai veselă, mai nesilită şi mai cordială, pentru că oamenii se bucură că se revăd, pentru că vor să afle tot ce s-a petrecut în locurile de unde au venit comesenii, pentru "că vor să-şi împărtăşească propriile întâmplări, şi pentru că vor să facă schimb de idei.

Masa era gata pusă; intendentul le-a arătat tuturor locurile, care, spre a preveni, totuşi, unele posibile încurcă-l turi. Mai fuseseră marcate şi prin bilete scrise de mâna lui, îşi toată lumea a luat loc. Intendentul avusese grijă ca cei [ce se cunoşteau bine să stea aproape unul de celălalt. Cu frtoate acestea, mesenii şi-au îngăduit, cu naturaleţea pro- lpne acelor meleaguri şi unor vechi cunoştinţe, să mai [schimbe ici-colo biletele şi să se aşeze după cum le era pla- jeul. Din plafonul încăperii atârna un policandru, şi în plus [masa mai era luminată de luminări răspândite peste tot.

I Matilda a ocupat locul din mijlocul mesei, şi-a îndreptat

[amabilitatea către toţi cei din preajmă şi a căutat să-şi extindă atenţia chiar şi spre locurile mai depărtate. Oaspeţii [mai în vârstă şi mai bine cunoscuţi luaseră loc în imediata [ei apropiere, iar cei tineri ceva mai încolo. Aproape faţă-n [■faţă cu mine luase loc Iulia, fiica lui Ingheim, cea cu ochii 6 căprui şi zglobii, iar soră-sa Apolonia, cea cu ochii albaştri, [un pic mai departe, spre capul mesei. Erau îmbrăcate cu mult gust, dar bijuteriile pe care le purtau ar fi trebuit să fie, după părerea mea, ceva mai puţine. Alături de ele luaseră loc tinerii Tillburg şi Wachten. Natalia îşi avea locul 1 între Eustaţiu şi Roland. Nu ştiu dacă locurile fuseseră astfel rinduite sau dacă şi le aleseseră ei înşişi. A fost servită [o masă simplă. Însufleţită de conversaţii vesele. Mesenii au sporovăit despre întâmplări din zonă, s-au tachinat cu mici | păţanii, şi-au împărtăşit unele evenimente trăite, au vorbit despre cărţi la modă şi le-au comentat, au povestit ce călătorii au mai făcut şi ce călătorii mai au de gând să facă. A venit vorba şi despre treburile ţării, despre cârmuirea ei,

[despre îmbunătăţirile care ar trebui aduse şi despre unele comori care mai zac nedezgropate. N-au fost uitate nici [ştiinţa şi arta. Câte o glumă i-a înveselit pe comeseni, care păreau foarte bucuroşi că s-au adunat astfel într-un cerc intim, unde puteau afla ceva noutăţi.

După câteva ceasuri trecute repede, musafirii s-au sculat de la masă, au primit luminări aprinse, pentru a-şi lumina drumul spre diferitele camere de dormit şi s-au dus încetul cu încetul la culcare.

În dimineaţa următoare, după micul-dejun, când soarele înălţat de-o suliţă uscase iarba, oaspeţii au ieşit în curte, ca să-şi spună părerea despre lucrările în curs la faţada principală a casei. Au mers cu toţii. Până şi servitorii stăteau într-un colţ, pe aproape, de parcă ar fi ştiut despre ce e vorba, i— şi ştiau, de bună seamă, – şi ca şi cum urmau să ia parte la discuţie. Oaspeţii şi gazdele s-au îndepărtat cu câteva sute de paşi de faţada principală a casei, apoi s-au întors, s-au oprit în iarbă şi au privit peretele dezgolit de tencuială. Pe urmă, descriind un cerc larg, au ocolit colţul casei, ca să vadă şi un perete pe care se mai afla încă tencuiala. După ce au cercetat cu de-amănuntul ambii pereţi s-au instalat într-un loc de unde puteau vedea ambele faţade.

încetul cu încetul s-au făcut auzite părerile. Au fost întrebaţi mai întâi oaspeţii mai în vârstă şi mai de vază. Dintre ei, aproape toţi şi-au exprimat părerea în chip ne- i lămurit şi cu precauţie. Au spus că ambele soluţii au părţile lor bune, că la amândouă s-ar putea găsi câte ceva de criticat, şi că totul depinde de gust şi de preferinţe. După ce discuţia a devenit mai generală s-au auzit şi păreri mai categorice. Unii au spus că a lăsa piatra de parament ne- tencuită este ceva deosebit, care nu se întâlneşte la tot pasul, aşa încât, dacă nu se pune chestiunea să se evite cheltuielile, ar trebui să se procedeze la fel pe toate faţadele castelului, şi atunci ar ieşi ceva foarte original. Alţii au fost de părere că pretutindeni există obiceiul de a se acoperi şi pe dinafară pereţii cu tencuială, că o casă ten- cuită şi spoită în culori deschise este foarte prietenoasă şi că de aceea şi foştii proprietari ai acestei clădiri au ten- cuit-o, ca să-i dea o înfăţişare mai apropiată de gustul modem. Alţii au spus că gândurile oamenilor sunt schimbătoare; cândva, blocurile de. Piatră mari, paralelipipedice, din care este realizat paramentul acestor ziduri^ au fost lăsate aparente, mai târziu au fost tencuite, acum a venit o vreme în care ne întoarcem la aspectul vechi şi îi dn*

ştim, blocurile de piatră putând fi aşadar din nou curăţite de tencuială. Amfitrionul meu a ascultat părerile şi a răspuns cu cuvinte nehotărâte şi neîntemeindu-se pe nicio părere anume, deoarece toţi cei care se pronunţaseră se învârtiseră cam în acelaşi cerc vicios. Matilda a spus numai generalităţi, iar Eustaţiu şi Roland au tăcut mile. M-a mirat mai ales tăcerea lui Roland, având în vedere firet sa înfocată. Am dedus că prietenii mei, fie că-şi şi formu-

■ laseră părerea, fie că voiau să şi-o formuleze mai întâi pen-; tru ei înşişi. Cercetarea care avusese loc mi s-a părut aşa- î dar a fi ceva superficial, neesenţial, o politeţe între vecini,

! un prilej de a se întâlni, spre a se revedea şi a sta de vorbă, aşa cum se procedează şi în alte împrejurări.

Mie, curăţirea de tencuială a faţadei mi s-a părut lu-; crul cel mai firesc. La monumente, după cum învăţasem | şi ştiam mai demult, materialul nu este indiferent, şi deci nu trebuie amestecat cu ceva străin, cu atât mai mult cu cât sunt mai mari şi mai impunătoare. Un arc de triumf, chiar dacă se află sub un acoperiş, poate să fie de marmură, mai puţin de cărămidă sau

de lemn, şi în niciun caz de tuci sau de mucava. O statuie poate să fie de marmură, de metal sau de lemn, mai puţin de piatră brută, nicidecum asamblată din • diferite demente eterogene.

I Casele noastre noi, care nu au altă mepire decât să-i adăpostească pe oameni, n-au nimic monumental, ele nu sunt nici monumente pentru fala unei familii, nici monumente ale confortului domestic intim şi agreabil al unei familii. De aceea sunt construite compartimentat din cărămidă şi acoperite cu tencuială, aşa cum se fac şi mobile lăcuite sau cum se vopseşte piatra artificială. Chiar şi casele făcute exclusiv din lemn, în ţinuturile noastre de munte, ca locuinţe pentru câte o familie, nu ca jucării prin grădini, au ceva monumental, cu atât mai mult castelele clădite din piatră masivă, arcele porţilor, stâlpii, podurile, şi încă şi mai mult bisericile durate din piatră. De aici a rezultat de la sine, în mintea mea, concluzia că cei care au dădi: castelul acesta în aşa fel, încât feţele exterioare ale pereţilor să fie alcătuite din blocuri de piatră masive, paralelipipedice şi netencuite, au avut dreptate, şi că cei care au tencuit blocurile de piatră au greşit, iar cei care le cu- răţă din nou de tencuială au iarăşi dreptate. Am văzut că. Neputându-se înlătura altminteri tencuiala de var, supra- / fe ta a fost restaurată prin buciardare. Această operaţie îi conferit blocurilor de piatră ale paramentului o culoare cenuşie mai deschisă decât cea a cornişelor şi a bolţarilor, pe care nu fusese aplicată nicio tencuială, dar datorită trecerii timpului precum şi efectului intemperiilor, culoarea suprafeţelor buciardate avea să se închidă şi ea.

După ce au stat câtva timp de vorbă, musafirii şi gazdele s-au întors în casă, cu toate că nu se ajunsese la o părere categorică, iar servitorii care asistaseră lâ discuţii şi-au văzut de treabă, ca după ti problemă rezolvată.

în casă, oaspeţii s-au răspândit: unii s-au dus în camerele lor, iar alţii au ieşit în aer liber.

în dormitorul meu, – aceeaşi încăpere în care locui- sem şi în trecut, – mi-am luat o pălărie mai uşoară şi o haină mai comodă şi am ieşit apoi şi eu în grădină. Am pornit absolut singur pe o alee întunecoasă, printre boschete, şi m-am simţit bine, aşa, singur. Am luat-o pe potecile mai retrase, mai puţin umblate şi totodată mai puţin bine întreţinute, ca să nu întâlnesc pe nimeni şi pentru ca nimeni să nu mi se alăture. Într-adevăr, nu era nici

ţipenie de om pe alei, şi n-am zărit decât nişte păsărele care, netemătoare, ţopăiau şi-şi ciuguleau hrana din ţă- rână. Am înconjurat pilcul de tei şi. Am ieşit din boschete. De acolo, făcând un ocol mare, m-am îndreptat spre peretele acoperit cu iederă şi am vrut să intru în grota cu nimfa, dacă nu era nimeni înăuntru. Când am ajuns aproape de grotă şi am putut să arunc o privire piezişă în ea, am văzut-o pe Natalia pe banca de marmură de lângă statuie. Rochia ei de mătase, de un cenuşiu pal, sclipea în întunericul grotei. Un braţ îi atârna pe lângă trup, pe celălalt şi-l sprijinise de spătarul băncii; iar fruntea şi-o proptise în palmă. M-am oprit, neş! iind ce să fac. Că n-am vrut să intru în grotă era limpede, dar oricât de încet m-aş fi întors s-ar fi putut isca un zgomot care ar fi tulburat-o. Fărij însă ca eu să fi făcut vreun zgomot, Natalia şi-a ridicat privirea şi m-a văzut. S-a sculat, a ieşit din grotă, a făcut repede câţiva paşi de-a lungul peretelui năpădit de iederă şi a pătruns în tufiş. Apoi, sclipirea rochiei ei s-a stins.

Am rămas pe loc câteva clipe, apoi am intrat în grotă. M-am aşezat pe aceeaşi bancă de marmură şi am privit curgerea apei, cupa de alabastru de lângă bazin şi statuia albă şi strălucitoare. Am stat foarte mult aşa. Întrucât se apropia zvon de glasuri şi am bănuit că vin oaspeţi să vadă statuia, m-am ridicat, am ieşit din grotă, am intrat în tufiş şi m-am îndreptat, pe acelaşi drum pe care venisem, înapoi spre casteL

Amiaza i-a «mai adunat încă o dată pe toţi oaspeţii la masă. Câţiva dintre ei se hotărâseră să plece numaidecât ’ după dejun, ca să mai aiungă acasă înainte de căderea î nopţii. S-a rostit un toast vesel în cinstea frumoasei res- [taurări a castelului şi o mulţumire pentru cordiala găz- f duire. Toastului i s-a răspuns printr-o urare ce bine pentru toţi cei de faţă şi pentru o revedere apropiată. Soarele vesel de vară a luminat încăperea împodobită cu flori. După prânz au plecat câţiva oaspeţi, iar în cursul după- j amiezii şi ceilalţi.

Noi, cei cu destinaţia Asperhof, hotărâserăm să plecăm în dimineaţa zilei următoare.

La cină a venit vorba despre restaurarea clădirii. Am
ı constatat că cei rămaşi la castel căzuseră de acord. Acum
ı a luat cuvântul amfitrionul meu, apoi Eustaţiu şi Roland. Toţi au fost de părerea mea. Am fost invitat să spun şi eu ce cred. Am spus tot ce simţeam şi gândeam. Bănuiesc că toţi se

aşteptaseră să mă exprim astfel. Amfitrionul meu şi Matilda au vorbit mai ales despre suma necesară pentru acoperirea cheltuielilor viitoare. Curăţirea de tencuială a paramentului de piatră prin buciardare se dovedise mai costisitoare decât se bănuise la început. De aceea, amfitrionul meu a dat sfatul să se întindă lucrarea pe perioade mai lungi, şi atunci cheltuielile vor constitui o! povară mai uşoară, şi întrucât crearea frumosului este în sine o plăcere, această plăcere se va prelungi. Cei de faţă au aprobat propunerea şi s-au bucurat la gândul că într-o bună zi clădirea se va înfăţişa într-un veşmânt vrednic de ea şi că vor avea satisfacţia s-o poată transmite astfel viitorului proprietar.

A doua zi, la ivirea zorilor, amfitrionul meu, Eustaţiu, Roland, Gustav şi cu mine eram pe drum spre casa cu trandafiri.

După ce am schimbat câteva cuvinte în legătură cu zilele-petrecute la Sternenhoî şi am adus vorba despre viaţa la ţară şi despre plăcerile ei şi după ce am discutat câtva timp cu toţii despre acest subiect, amfitrionul meu a spus:

— Viaţa socială la oraş, dacă iei termenul în sensul că eşti mereu împreună cu străini la care te duci în vizită împreună cu alţii sau care îţi vin în vizită împreună cu alţii, nu este rodnică. Domneşte şi acolo aceeaşi monotonie ca în localităţile din apropierea marilor oraşe. Jinduieşti după altă monotonie, căci, la drept vorbind, stilul de viaţă al oricărui ţinut se caracterizează prin monotonie, şi îţi oferă posibilitatea de a trece de la un fel de monotonie la altu^l. Există însă şi o monotonie atât d? sublimă, încât, prin bogăţia ei, îţi copleşeşte sufletul, şi cuprinde în sine, prin simplitate, întregul univers. Numai cei aleşi ajung la ea şi izbutesc să facă din ea expresia vieţii lor.

— În istoria universală lucrurile se întâmplă cam la fel, – am spus eu.

— În istoria universală se întâmplă, – a răspuns el, – ca un om, printr-o faptă măreaţă, care îi umple viaţa, să poată da acestei vieţi o întruchipare simplă, desprinsă de orice meschinărie, fie în ştiinţă, unde omului i se deschide în faţă câmpul minunat al celor mai elevate cuceriri, fie îh claritatea şi calmul concepţiilor de viaţă, care, în cele din urmă, reduc totul la câteva trăsături fundamentale, cuprinzătoare, dar simple. Dar şi aici, ca în toate celelalte fenomene ale vieţii, există măsuri şi nuanţe.

— Din cele două perioade de căpetenie, de care a avut parte

neamul omenesc, – am răspuns eu, – adică cea aşa-numită antică şi cea de astăzi, poate că cea greco- romană dovedeşte cu precădere cele spuse adineauri.

— La urma urmelor, nu ştim câtuşi de puţin ce perioade au existat în istorie, – a continuat el.

— Grecii şi romanii sunt cei mai apropiaţi de epoca noastră; noi ne tragem din ei şi totodată cunoaştem cele mai multe lucruri despre ei. Cine ştie câte alte grupuri etnice au mai existat şi câte izvoare istorice necunoscute au mai rămas ascunse. Abia atunci dnd vom avea în sfârşit la dispoziţie şiruri întregi de asemenea momente istorice, ca elenismul şi romanitatea, se va putea spune câte ceva cu privire la problema noastră. Sau nu cumva asemenea şiruri doar au existat şi au fost uitate, şi în general nu cumva crâmpeieie cele mai vechi ale istoriei universale sunt uitate, atunci când în faţă se adaugă altele noi, care se dezvoltă cu paşi repezi? Cine oare va mai pomeni de eleni sau de noi peste zece mii de ani? Vor apărea cu totul alte concepţii, oamenii vor avea cu totul alte cuvinte, vor vorbi cu ele în cu totul alte fraze, iar noi nu i-am înţelege defel, după cum n-am putea înţelege dacă s-ar fi spus ceva cu zece mii de ani înaintea noastră, chiar dacă am stăpâni limba respectivă. Şi atunci ce este orice glorie? Dar să ne întoarcem la subiectul nostru şi să facem abstracţie de egipteni, de asirieni, de indieni, de mezi. De ebrei, de perşi, despre care ne-au rămas mărturii, şi să ne comparăm numai cu lumea greco-romană: domnea acolo, cu adevărat, mai multă măreţie plină de simplitate, decât domneşte în a noastră. Mă mir adeseori, când sunt în situaţia să decid dacă să dau premiul întâi faptelor lui Cezar sau scrierilor lui Cezar, cât de mult şovăi, şi cât de puţin ştiu să răspund la întrebare. Şi unele şi altele sunt atât de limpezi, atât de energice, atât de sigure, cum nu găsim multe la fel.

— Dar cred că şi raporturile vechi dintre acţiune şi gândire erau mai puţin încilpite decât ale noastre, – am spus eu.

— Nu aveau un câmp atât de vast: a noi, – a replicat el, – cu toate că nici ana de acţiune pe vremea lui Cezar, adică Britania, Galia, Italia, Asia, Africa, sau pe vremea lui Alexandru, anume Grecia şi Orientul, nu era tocmai mică. De aceea, relaţiile externe se desfăşurau pe atunci mai uşor; dar în interior creţi că nu erau prea lesnicioase, datorită numărului mare de persoane

angrenate, dintre care majoritatea aveau un cuvânt de spus şi influenţă în treburile statului, iar puterea da a cqnvinge şi a cârmui aceşti oameni, prin cuvânţ, prin înfăţişare şi prin acţiune, trebuie să fi fost greu de dobândit, şi trebuie să fi conferit conducătorului personalitatea pe care i-o admirăm noi atât de des. Vremea noastră este cu totul diferită. Ea a urmat după prăbuşirea lumii antice şi îmi apare ca o epocă de tranziţie, după care va urma una mult superioară antichităţii greceşti şi romane. Noi trudim la o roată deosebită a mecanismului lumii, prea puţin cunoscută de cei vechi, a căror minte era aţintită mai cu seamă asupra treburilor statului, asupra dreptului şi câteodată asupra artei: noi trudim pe tărâmul ştiinţelor naturii. Acum nu putem bănui încă ce înrâurire va avea această trudă asupra prefacerii lumii şi a vieţii. Noi deţinem în parte principiile acestor ştiinţe, deocamdată ca zestre moartă, în cărţi sau în sălile de clasă, şi în parte le-am folosit abia în meşteşuguri, în negoţ, în construcţia de drumuri şi în alte asemenea aplicaţii; prea ne aflăm încă în buimăceala începutului, ca să putem judeca rezultatele, ba chiar ne aflăm de abia la începutul începutului. Cum va arăta oare lumea când vom putea difuza ştiri cu iuţeala fulgerului pe întregul glob, când noi înşine vom putea ajunge, cu mare viteză şi în timp scurt în cele mai diferite puncte ale pământului. Şi când vom putea căra cu aceeaşi viteză poveri mari? Datorită posibilităţii unor schimburi lesnicioase, bunurile lumii nu vor deveni oare atunci avuţie obştească, aşa încât totul să fie la îndemâna tuturor? Acum, un târguşor, inclusiv împrejurimile sale, se poate izola, cu tot ce are, cu tot ce este şi cu tot ce ştie; în curând n-are să mai fie însă aşa: târguşorul va fi târât în viitoarea traficului general. A: unci, cunoştinţele şi capacităţile pe care trebuie să le posede individul cel mai neînsemnat, ca să poată face faţă relaţiilor atotcuprinzătoare, vor fi cu muit mai vaste decât acum. Statele, care, prin dezvoltarea inteligenţei şi prin cultură îşi vor dobândi cele dinţii această cunoaştere. Vor fi în frunte, din punctul de vedere al bogăţiei, al puterii şi al strălucirii, şi vor putea chiar pune sub semnul întrebării existenţa celorlalte. Dar ce transformări va suferi însuşi spiritul în întreaga sa esenţă? Efectul acesta este cel mai important. Lupta în această direcţie va continua: ea a luat naştere, deoarece au intervenit noi relaţii interumane; viitoarea, despre care am vorbit, se va intensifica,

şi nu pot să spun cât va dura şi ce rele va genera; dar va urma o clarificare. Acum, materia predomină asupra spiritului, dar până la urmă spiritul tot va învinge. Predominanţa actuală a materiei va deveni o simplă putere, pe care spiritul o va folosi, şi întrucât spiritul va dobândi noi dimensiuni umane, va veni o vreme o măreţiei, care nu-şi are incâ pereche în istorie. Cred că astfel vor fi urcate, timp de milenii, trepte după trepte. Cât de departe va merge acest proces, cum se va desfăşura, cum se va Şfirşi. Nicio minte omenească nu poate pătrunde. Un singur lucru mi se pare neîndoios: că vor veni alte vremuri şi vor apărea alte tipare ale vieţii, oricât de statornic s-ar dovedi ceea ce sălăşluieşte în prezent, drept ultim temei, în spiritul şi în trupul omului.

Am intrat apoi în unele amănunte ale acestui subiect şi am încercat să conturăm urmările posibile. Am numit mai cu seamă anumite ramuri ale ştiinţelor naturii, care s-au dezvoltat în chip deosebit şi care par să dobândească o înrâurire crescândă, ca de pildă chimia şi altele. Roland era cu hotărâre pentru înnoire, chiar dacă s-ar răsturna totul; amfitrionul meu şi Eustaţiu şi-au formulat dorinţa ca noul, menit să rămină pentru că e bun, ştiut fiind că multe lucruri noi nu sunt bune. Să nu-şi găsească loc decât treptat şi să nu se împământenească decât fără prea mari tulburări. În felul acesta, tranziţia va fi mai lungă, dar va fi totodată mai liniştită, iar urmările ei vor fi mai trainice.

După dejun a venit vorba despre nimfa fântânii de la Sternenhof, şi amfitrionul meu mi-a povestit cum a fost achiziţionată. Un domn, înrudit de departe cu Matilda, pe lângă averea sa mare, mai avusese parte şi de nişte moşteniri. Pasiunea lui erau colecţiile. Avea monede, pe- ceţi. Antichităţi celtice şi romane, instrumente muzicale, lalele şi dalii, cărţi, tablouri şi sculpturi. Îşi amenajase în grădină, în preajma casei, o suprafaţă întinsă, pe care o pietruise şi de la care coborau, în mai multe direcţii, scări artistice de piatră spre grădină. Pe parmaclâcurile acestei platforme şi pe parapetele scărilor fuseseră aşezate sculpturi. Una dintre cele mai mari plăceri ale bogătaşului erau plimbările pe acest teren. Le făcea adesea, chiar şi atunci când pe cer dogorea soarele cel mai fierbinte şi când piatra frigea sub tălpi. În plus, mai avea statui şi pe scările casei şi în camere. Nimfa care se află acum în posesia Matildei o adăpostise într-un pavilion cu fântână, în grădină. O moştenise

de la un frate al bunicului său. Fusese executată, pare-se, în tinereţea acestuia, de un sculptor italian, pentru un prinţ, care însă murise subit. Astfel sta- tuia ajunsese, după o seamă de peripeţii, în stăpânirea fratelui bunicului, care îl cunoscuse bine pe sculptor. Se zice că această sculptură a fost obârşia pasiunii pentru sculpturi a vărului Matildei. Când acesta a murit, s-a găsit, aşternută pe hârtie,. Ultima sa dorinţă, şi anume ca toate j j operele de artă din colecţia sa să fie vândute unor cunos-! cători sau unor amatori de artă, nu unor neguţători, şi ca j sumele de bani astfel obţinute pe ele şi pe alte bunuri pe care le lăsa moştenire, să fie împărţite printre rudele sale depărtate, deoarece nu avea copii sau rude apropiate. Nimfa era fără discuţie cea mai frumoasă piesă din colec-! ţia sa. Matilda o admirase din totdeauna şi era proprietara Stemenhofului, unde adăpostise o serie de picturi frumoase, aşa încât a izbutit să-şi dovedească fără prea mare greutate însuşirea de amatoare de artă şi să cumpere statuia. Executorii testamentari preferaseră să-i vândă ei statuia, mai degrabă decât unui străin, pentru că în felul acesta opera de artă rămânea oarecum în familie, şi în plus, Matilda plătise mai mult moştenirii comune decât ar fi plătit un străin. Matilda a adus la Sternenhof lucrarea. Atât de dragă inimii sale şi a aşezat-o într-o sală. Abia: multă vreme după aceea s-a construit, datorită străda- j niilor lui Eustaţiu şi ale amfitrionului meu, printre ste- j jarii aflători acolo, peretele îmbrăcat în iederă şi grota*]* cu fântâna, dându-i-se astfel statuii un loc mai vrednic de „” ea şi mai de efect, deoarece oricum nimfa fusese prea mare pentru o sală, iar poziţia şi îndeletnicirea persona- 1 jului păreau deplasate acolo. Urciorul din care curgea apa îl avusese statuia, bazinul şi banca au fost făcute la Sternenhof, iar cupa de alabastru a adăugat-o Matilda din colecţia ei.

Am sosit seara la casa cu trandafiri. A doua zi l-am rugat pe amfitrionul meu să-mi îngăduie să fac o repro-; ducere după desenul retablului din Kerberg şi s-o duc în dar tatălui meu. Mi-a îngăduit cu dragă inimă. Desenul * fusese îmbunătăţit de către Roland, potrivit propunerii «făcute în timpul călătoriei spre podiş, şi în această formă mi-a f ost înmânat

M-am închis în camera mea şi am lucrat cu sârg câteva zile, de la răsăritul până la apusul soarelui, până ce am terminat desenul. Apoi l-am împachetat cu multă grijă şi i-am înapoiat

amfitrionului meu originalul.

N-am mai zăbovit la Asperhof şi am plecat degrabă spre Brădet.

Acolo am urcat pe munţi, am muncit din răsputeri, am cântat foarte mult la ţiteră şi mi-am citit cărţile.

Într-o zi, către sfârşitul verii, am pus capăt la toate. Mi-am împachetat lăzile, am adăpostit sculele şi scriptele în sipetele şi geamantanele lor, am dat drumul aproape tuturor oamenilor, am lipit pe lăzi etichete, am dispus trimiterea lăzilor şi am coborât apoi în Lautertal. I-am luat cu mine doar pe bătrânul Gaspar şi pe unul dintre tineri, pe care îl îndrăgisem cu osebire, şi am hotărât să duc la bun sfârşit măsurătoarea lacului Lauter.

Am luat cu chirie o cameră în harul de pe malul lacului, mi-am pus la îndemână toate instrumentele necesare pentru operaţiile plănuite, am poruncit să mi se confecţioneze altele, care îmi lipseau, şi m-am apucat de treabă. Am muncit cu râvnă. Cât ţinea lumina zilei ne aflam pe apă. Noaptea, – în afară de câteva ceasuri de somn, – lucram pe hârtie, fie făcând socoteli, fie însem-
i nând câte ceva, fie chiar desenând. Am repetat câteva mă-
[surători făcute mai de mult, ca să mă conving de con-
I stanţa sau de inconstanţa nivelului apei sau a fundului
I lacului. Întrucât un nivel perfect constant al apei nu se poate concepe, mi-am raportat măsurătorile la un nivel mediu şi mi-am pus tot timpul întrebarea la ce adâncime
I sub acest nivel se află anumite puncte ale fundului la-
I culuI. Acest nivel mediu, considerat în raport cu cel exis- | tent în cea mai mare parte a anului, era, în reproducerea f; mea, chiar oglinda apei. Pe aceasta mi-am luat-o ca reper [la noile măsurători La depărtări mai mari de mal, fundul | lacului nu se schimbase de când îmi începusem măsură- j torile, sau, dacă se schimbase, schimbarea era atât de ne-
I însemnată, încât nu putea fi constatată cu instrumentele
I noastre. Nici la malurile unde dominau adâncimile mari, sau în apropierea lor, unde se înălţau pereţi de stâncă abrupţi, neclintiţi, de-a lungul cărora, când ploua cu găleata, se scurgeau cel mult şuviţe subţiri de apă, nu se produsese nid o modificare. Dar în locurile mai puţin adinei de lângă malurile mai plate, unde ploaia aduce prun- i diş şi alte materiale, am constatat schimbări. Cele mai j multe şi mai substanţiale

mutaţii le-am observat însă acolo unde spre apă se deschidea o râpă, din care ţâşnea un pârâu de munte, şi unde acesta, pe măsură ce curgea mai departe sau se umfla mai năvalnic datorită ploilor torenţiale, împingea şi mormane întregi de prundiş în lac şi 1 le lăsa să zacă acolo. După repetarea măsurătorilor vechi am trecut la altele noi, necesare pentru completarea datelor pe care doream să le obţin. Am continuat totodată să 1 desenez cu sirg formaţiile aflate ca ţărmuri în afara apei.

II — Lucrul a fost întrerupt în două rânduri. M-am dus la] Mlaştina Roşie ca să mai văd în ce stadiu se aflau obiec- 1 tele care urmau a fi făcute din bucăţile mele de marmură f şi cât de bine fuseseră lucrate. Progresele au fost vrednice I de laudă. Mi s-a spus, – şi am admis eu însumi posibilitatea, – că încă în vara aceasta toate obiectele vor f: gata. Dar în privinţa calităţii am avut de făcut unele reproşuri. | Am dat dispoziţia, însoţind-o de rugăminţi şi făgăduieli, 1 ca toate indicaţiile mele să fie respectate întocmai.

Când vremea era ploioasă, încât norii stăteau atârnaţi 1 de crestele munţilor, şi nici munţii, nici conturul lacului *1 nu puteau fi cuprinse corect cu privirea, rămâneam acasă 1 şi desenam şi pictam pe curat ceea ce schiţasem în aer li- i ber pe o mulţime de ciorne. Astfel, munca mea s-a apro- 9 piat din ce în ce mai mult de împlinire.

în sfârşit s-au încheiat lucrările la faţa locului şi nu 1 mi-a mai rămas altceva de făcut decât să introduc în de- i sene numeroasele însemnări risipite pe hârtiile mele şi-l pe care, până atunci, nu le putusem încă sistematiza, iar | formaţiile pe care le aveam schiţate pe diferite file izo- f late să le compar, din punctul de vedere al exactităţii, cu a desenul principal, şi să le completez acolo unde era ne- J voie. În diferite locuri mai aveam de pus şi culori.

După o muncă îndelungată şi după multe greutăţi, cu- | care am luptat, ca să obţin o mare precizie, intr-o bună zi | treaba a fost terminată, şi în faţa ochilor mi-a apărut un | desen de o melancolică frumuseţe, la care nici eu însumi î nu mă aşteptam. Am privit citva timp reproducerea de I unul singur, deoarece nu mai era nimeni de faţă. Apoi am înfăşurat coala pe un sul, am împachetat-o bine într-o ladă, mi-am luat rămas-bun de la lac şi’de la toţi locatarii hanului de pe malul lacului şi am pornit spre

casa înconjurată de arţari din Lautertal.

M-am instalat acolo. Mă duceam acum zilnic la Mlaştina Roşie, rămâneam acolo toată ziua, iar spre seară mă întorceam, astfel că în amurg ajungeam în casa străjuită de arţari. La Mlaştina Roşie priveam cum se lucrează la bucăţile mele de marmură şi asistam la tăierea, pilirea, frecarea, şlefuirea şi lustruirea lor. Mai dădeam îndrumări cum trebuie făcute unele operaţii şi cum ar putea să fie aduse la o mai mare desăvârşire, dar îndeosebi la o mai mare precizie.

Încet-încet, bazinul tatălui meu a fost terminat, după cum au fost terminate şi obiectele mai mărunte. Razele soarelui intrau în atelier, unde havuzul sclipea în toată puritatea şi frumuseţea lui. Am pus să se dulgherească vreo câteva lăzi din nişte grinzi groase. Cu ajutorul unor cricuri, scripeţi şi frânghii, părţile alcătuitoare ale bazinului au fost împachetate în lăzi şi pregătite pentru transport. Căruţele au avut rtevoie de dispozitive speciale, ca să se poată duce lăzile până la fluviu. În sfârşit, pregătirile s-au terminat. S-a terminat şi încărcarea, şi căruţele au pornit. Le-am însoţit până la fluviu şi nu le-am pierdut din ochi nicio clipă, ca să previn, pe cât posibil, un accident. La malul fluviului, lăzile au fost încărcate pe un vas şi cărate mai departe. De la debarcaderul oraşului nostru, ele au fost duse iarăşi Ln nişte căruţe zdravene până în grădina noastră.

Apoi a început lucrul la instalaţia hidraulică, pe care o voiam gata încă în toamna asta. Pe baza unor scrisori primite de la mine şi a unor dimensiuni comunicate în acele scrisori, tata pusese să se facă anumite lucrări pregătitoare. Acum au fost angajaţi un număr şi mai mare de muncitori, precum şi un specialist hidrotehnician, care să conducă lucrările. Eu eram toată ziua prezent pe şantier şi mai dădeam şi câte o mână de ajutor. Tata îşi rupea şi el orice fărâmă de timp disponibil, ca să asiste la lucrări şi să le poată urmări. Conductele au fost pozate, conducta de presiune a fost îmbinată, a fost construit deasupra ei lujerul, care a fost întărit cu fier şi apoi sudat, iar de lujer a fost fixată floarea. Dopul, care astupase ţeava lujerului, a fost scos, şi jetul pur a căzut peste dalacul din floare, a umplut bazinul, şi după ce acesta s-a umplut, s-a scurs pe pardoseala de marmură galbenă, prelingându-se mai departe în jgheab. Culorile se armonizau perfect între ele, nuanţa închisă a lujerului se detaşa de pe trandafiriul florii, în timp ce pe fondul galben al

pardoselii, trandafiriul căpăta consistenţă şi un luciu mai delicat. La inaugurarea lucrării au fost invitaţi câţiva oaspeţi, iar aceştia, ca şi tata, mama şi soră-mea, s-au bucurat de reuşită.

La rândul său, tata mi-a oferit în dar *Cântecul Nibe- lungilor,* foarte frumos legat şi cu ornamente în relief pe copertă. I-am mulţumit din inimă pentru acest dar.

S-a hotărit ca, pentru la iarnă, să se ridice o căsuţă de lemn deasupra instalaţiei hidraulice, ca să nu îngheţe. Pentru la primăvară s-au schiţat planuri de amenajare a împrejurimilor horticole ale bazinului, astfel încât întreaga privelişte să fie cât mai frumoasă şi mai demnă de admiraţie. Speram cu toţii ca, până în pragul anotimpului mai prielnic, planurile să fie puse pe curat şi să se poată porni la treabă.

În afară de bazin, i-am mai predat tatei şi celelalte obiecte de marmură confecţionate la Mlaştina Roşie. Printre ele se găseau coloane şi cornişe, de folosit într-un loc care, aflat la capătul grădinii, avea vedere spre munţi şi spre împrejurimi, şi unde tata şvea de gând să înalţe ceva vrednic de o asemenea privelişte. Eu am fost de părere să se amenajeze o balustradă frumoasă, cu faţa superioară lată, ca să te poţi rezema şi să poţi pune lucruri pe ea, şi lângă care să se afle bănci, unde să te poţi odihni. Dacă în preajma acestei balustrade ar fi şi o masă, cu atât mai bine. În plus, mai adusesem ceşti pentru diferite folosinţe, inele pentru susţinut perdele, blaturi de masă, ornamente de stâlpi, pietre de diferite culori, şlefuite în forma pătrată, pentru presat hârtiile pe birou, şi alte obiecte de acest ’en.

I-am arătat tatălui meu desenul cu retablul din Kerberg şi i-am spus că-l făcusem anume pentru el şi că i-l înmânez cu acest prilej. Tata s-a arătat foarte îneântat şi mi-a mulţumit. De fapt, retablul nu era o noutate pentru el: îl văzuse pe vremuri, înainte de a fi fost restaurat, iar desenul cu retablul restaurat se număra printre desenele trimise tatei, anul trecut, de către amfitrionul meu. Totuşi* i-a făcut mare plăcere să’ aibă în posesia sa desenul şi să-l poată cerceta pe îndelete. Mi-a atras atenţia asupra mai multor lucruri pe care le descoperise după o repetată contemplare. Mai întâi a constatat că retablul este cu mult mai bogat şi mai divers alcătuit decât fusese cu ani în urmă, dnd îl văzuse în realitate, încă nerestaurat; apoi, mi-a atras atenţia că lucrarea aceasta are linii curbe, că turnuleţele,

cu baghete răsucite, au formă de piramide, şi că personajele sunt lucrate cu mare migală, toate acestea îngăduind să se presupună că lucrarea nu mai aparţine epocii strict gotice* ci celei în care acest stil începuse să se transforme. Mi-a mai arătat şi că, de-a lungul timpurilor, frânturi ale decoraţiei au fost fixate în alte locuri decât cele corecte, că busturiâe nu se mai află acolo unde trebuie, şi că unele personaje s-ar putea să se fi pierdut. A scos din bibliotecă nişte cărţi, în care se găseau reproduceri şi cu ajutorul cărora mi-a dovedit adevărul afirmaţiilor sale. I-am spus că amfitrionul meu şi Eustaţiu sunt de aceeaşi părere, dar că totuşi restaurările la care fusese supus retablul n-au fost restaurări în adevăratul înţeles al cuvântului, ci că scopul iniţial a fost numai să se păstreze materialul şi să se lase pentru altădată celelalte modificări sau completări mai ample, dacă se vor găsi căile şi mijloacele trebuitoare. S-au Eăcut numai acele completări pe care obiectul le necesita În chip neîndoios.

Cărţile tatei m-au îndemnat să adâncesc şi măi mult materia tratată. L-am rugat să mi le împrumute în locuinţa mea, şi am început să le răsfoiesc. Datorită lor mi s-a înteţit dorinţa de a cunoaşte mai îndeaproape, de la începuturi, arhitectura şi istoria ei, şi imboldul de a-mi cumpăra, după povaţa tatălui meii şi a altora, toate cărţile necesare.

5. LEGĂMINTUL

Iarna a trecut ca de obicei. Mi-am făcut rânduială printre lucrurile aduse de mine şi mi-am mai pus la punct Însemnările, care, în cursul verii, datorită activităţii pe teren şi a timpului pierdut aiurea, rămăseseră cam în urmă. Faptul de a mă găsi împreună cu ai mei în cercul intim al casei m-a bucurat mai mult decât orice altceva. Pe zi ce trecea, tata îmi arăta tot mai multă consideraţie. Nu putea fi vorba de o dragoste mai mare, deoarece dragoste îmi dăruise întotdeauna din plin. Dar aşa cum, altădată, pe lângă cea mai duioasă grijă în legătură cu sănătatea mea şi cu procurarea tuturor celor necesare recreaţiei şi educaţiei mele, mă lăsase să-mi aleg singur drumul şi fusese în permanenţă prietenos şi tandru şi nu căutase să mă îndrume pe alte căi, care i-ar fi fost poate mai comode, la fel s-a purtat şi acum, numai că mă întreba mai des de năzuinţele mele, îmi cerea sfatul cu privire la colecţiile sale sau la gospodărie şi ţinea seama de el, şi stătea de vorbă cu mine despre unele scrieri

literare, sau istorice, sau privitoare la arta plastică, şi asta mai des decât odinioară. Îşi petrecea mult timp în tovărăşia mea la tablourile lui, la cărţile lui şi la celelalte lucruri ale lui şi îi plăcea să ne adune pe toţi în pavilionul de sticlă, în care o adiere călduţă mângâia discret armele vechi, sculpturile în lemn şi lambriurile de pe stâlpi. Vorbea despre fel de fel de lucruri şi părea că se simte bine când putea să-şi petreacă seara în cercul intim al familiei. Am avut impresia că acum nu numai că se întorcea mai devreme de la birou, dar că şi zăbovea acasă mai mult decât în anii trecuţi. Mama se bucura nespus de buna dispoziţie a tatei,

ii împărtăşea cu dragă inimă imboldurile şi făcea tot ce-i stătea în putinţă ca să şi le împlinească, şi părea că ne iubeşte pe noi, copiii, mai mult decât oricând înainte.

Clotilda s-a apropiat din ce în ce mai mult de mine, îmi era ca un frate, îi eram prieten, îi eram sfetnic, îi ţineam tovărăşie. Ne-am continuat exerciţiile de spaniolă, de ţiteră, de desen şi de pictură. În plus, era vrednică şi în gospodărie, dându-i ascultare mamei în toate. Dacă izbutea să ducă la bun sfârşit o treabă care cerea multă grijă şi îndemânare şi dacă i se recunoştea meritul, satisfacţia ei era mai mare decât dacă ar fi obţinut premiul întâi la o întrecere serioasă şi însemnată, cu numeroşi participanţi.

La seratele care mai aveau loc şi acum în casa noastră, dar mai rar decât în anii trecuţi, se conversa mai mult decât când eram mai tineri. Se luau în discuţie lucruri serioase, probleme politice, precum şi preocupări de ordin general şi obştesc, care interesau pe toată lumea. Se sporovăia şi despre preocupările şi pasiunile fiecăruia, sau despre obişnuitele chestiuni la ordinea zilei, ca de pildă teatrul, sau evenimentele petrecute în anturajul apropiat. Nu erau neglijate nici distracţiile tradiţionale: muzica, dansul, cântul. Unii tineri făceau aici cunoştinţă, alţii îşi cultivau relaţiile existente.

Mi-am vizitat prietenii, am trăncănit cu ei şi le-am povestit, în linii mari, cu ce mă îndeletniceam în acel moment. Ei mi-au împărtăşit câte ceva din lumea lor şi mi-au atras atenţia asupra unor oameni de seamă.

Am continuat să mă ocup de pictură şi de studiul pietrelor preţioase şi am fost şi la câteva spectacole teatrale. Lectura cărţilor despre arhitectură m-a încântat nespus şi mi s-a deschis

un câmp nou, care făgăduia multe..

Serile petrecute la prinţesă mi-au părut din ce în ce mai importante. Încetul cu încetul s-a format o societate, ai cărei membri se reuneau adesea şi cu plăcere în salonul prinţesei. Erau tratate subiectele cele mai captivante, şi nimeni nu se speria când cineva aducea pe tapet problemele de ultimă oră ale filosofiei. Se discuta liber, după posibilităţile fiecăruia, iar vorbirea păsărească a aşa-nu- miţilor specialişti era îmbrăcată în limbajul obişnuit.

Când zilele erau foarte senine şi când un soare vesel răspândea în camere o lumină intensă, stăteam în pavilionul de sticlă şi lucram la reproducerile lambriurilor pentru amfitrionul meu. Le doream cât mai reuşite cu putinţă, ca să-l mulţumesc pe omul căruia îi datoram atâta, sau chiar ca să-i fac o plăcere. M-am gândit să întocmesc mai întâi desene ale lambriurilor şi să. Execut după ele picturi în ulei. Am făcut desenele pe o hârtie bej, am accentuat umbrele cu negru, am diferenţiat părţile luminoase printr-un bej mai deschis, iar locurile cele mai luminoase le-am scos în evidenţă cu alb. După ce am terminat desenele în acrst mod şi m-am încredinţat, prin numeroase comparaţii şi măsurători, că sunt Corecte ca proporţii, ane indicat şi scara după care au fost executate. Apoi am trecut la picturi. Pe aceâtea le-am realizat ceva mai mici decât schiţele, dar în proporţii exacte faţă de ele. La pictat am folosit tot timpul aceleaşi ceasuri ale dimineţii, ca să prind cât mai corect punctele Strălucitoare, luminile şi umbrele, şi să pot reda şi culorile cât mai fidel. Mi s-a confirmat aici din nou, la culori, o constatare, pe care o făcusem încă mai de mult. Pe sculpturile în lemn băiţuite slab, obiectele înconjurătoare, – spadele, buzduganele, draperiile vişinii, mulurile pereţilor, pervazul pardoselii, perdelele de la ferestre, plafonul camerei, – se oglindeau în dimensiuni nelămurite şi în contururi tulburi. Am băgat repede de seamă că, pentru a cuprinde toate aceste lucruri în coloritul reproducerilor, obiectele înfăţişate câştigă, ce-i drept, în bogăţie şi în farmec, dar pierd din claritate, atâta vreme cât nu pictezi odată cu ele şi camera, cu tot ce se află în ea. Deoarece nici nu puteam face asta şi nici scopul meu nu-mi cerea să procedez astfel, am înlăturat din cameră tot ce era întâmplător şi prea izbitor şi am pictat apoi sculpturile în lemn aşa cum mi se înfăţişau, laolaltă cu efectele exterioare care mai

rămăseseră. Mi-am dat multă osteneală şi m-am străduit să lucrez cu toată precizia de care am fost în stare. Am tot subţiat şi îngroşat culorile şi am căutat nuanţa potrivită şi intensitatea justă, până când, de departe, tabloul n-a mai putut fi deosebit de obiectele reale. Desenul tabloului nu putea să nu fie corect, deoarece fusese făcut, cu cea mai mare exactitate, după schiţa iniţială, pe care o întocmisem respectând nişte principii matematice. Atunci când, după părerea mea, lucrarea a fost gata, i-am arătat-o tatei, care a aprobat-o, făcând totuşi câteva observaţii de detaliu. Defectele le-am înlăturat, spre mulţumirea sa. Pe urmă lucrarea a fost pusă într-o casetă şi pregătită pentru transport.

Nici nu apucasem să termin treaba aceasta, şi primăvara a început să bată la uşă. Când primăvara a vehit cu adevăraj, am pornit din nou la drum.

Mai întâi i-am făcut o vizită amfitrionului meu; i-am adus caseta cu reproducerile lambriurilor şi i-am înmânat atât schiţa, c’t şi imaginea în culori a sculpturilor în lemn.

L-am chemat pe Eustaţiu în camera amfitrionului meu, unde obiectele au fost despachetate. Amândoi s-au pronunţat foarte favorabil despre lucrare, mai favorabil decât ^despre oricare din cele câţe i le arătasem mai înainte. M-am bucurat foarte mult de această apreciere. Eustaţiu a spus că se pot deosebi foarte bine culorile originare de cele apărute prin efecte străine, şi din acestea din urmă se poate ghicj alcătuirea mediului înconjurător. Au pus tabloul la depărtarea necesară şi l-au privit cu satisfacţie. Deosebit de binevoitor s-a pronunţat Eustaţiu cu privire la corectitudinea şi utilitatea desenului necolorat.

După scurta vizită în casa cu trandafiri am plecat înspre ţinutul brădetului, n-am zăbovit nici acolo decât scurt timp şi-am pătruns mai adânc în munţi, ca şă-mi găsesc un punct central, din care să-mi pot întreprinde noile lucrări. După ce am găsit un asemenea loc, am coborât în Lautertal şi de acolo la hanul străjuit de arţari, ca să-mi angajez şi pentru anul acesta oamenii, pe Gaspar şi pe ceilalţi, care mă ajutaseră anul trecut. De îndată ce totul s-a încheiat, cred, spre mulţumirea reciprocă, am mai rămas câteva zile în hanul cu arţari, în parte pentru ca oamenii mei să se poată echipa de plecare şi în parte ca să mă mai bucur un pic de casa pe care o îndrăgisem, de valea pe care o îndrăgisem, precum şi de împrejurimi. Cu acest prilej m-am

dus în câteva rânduri la Mlaştina Roşie, ca să urmăresc ce obiecte de marmură se confecţionau. Am avut impresia că, de un an încoace, atelierul progresase mult. Am discutat acolo şi despre alte lucrări care urmau să fie executate pentru mine, dacă voi găsi marmura necesară. Încercările de a da de urma completărilor lambriurilor de pe stâlpii tatălui meu, pe care le cumpărasem pe aceste meleaguri, s-au dovedit şi anul acesta, ca şi în trecut, zadarnice.

S-a petrecut în Lautertal un eveniment care m-a bucurat mult. Dascălul meu de ţiteră, pe care, câtăva vreme, parcă îl înghiţise pământul, a reapărut. S-a arătat foarte bucuros că mă vede şi mi-a spus că vrea să vină cu mine la Kargrat, actualul centru al lucrărilor mele, un sătuc aşezat pe nişte coline acoperite de iarbă, fără arbori şi arbuşti, în imediata apropiere de gheaţa veşnică, locuit de oameni nevoiaşi şi cu un preot modest, poate şi mai ne- voiaş. Ţiteristul a spus că este gata să îndeplinească,: n schimbul unei simbrii, muncile pe care i le voi încredinţa, că în timpul liber vom cânta amândoi la ţiteră, şi că n-a avut încă niciodată un învăţăcel cu care exerciţiile de ţiteră să-i fi făcut atâta plăcere. M-am hotărât să fac o încercare şi am stabilit de comun acord condiţiile.

Când totul a fost pus la punct, am pornit de la hanul cu arţari către Kargrat. Am umblat cu oamenii pe poteci de munte izolate, care duceau mai repede la ţintă. O singură dată am dat de o porţiune de drum bătătorit, unde am închiriat două căruţe uşoare. La Kargrat mi-am găsii o odăiţă. Pentru oamenii mei a fost amenajată o şură, iar pentru păstrarea lucrărilor mele s-a înjghebat anume, din scânduri, o căsuţă foarte mică. Ne aflam acum în apropierea celor mai înalte’creste. Prin ferestruica mea minusculă se uitau în cameră cele trei creştete în scară, acoperite cu zăpadă veşnică, în spatele cărora se înălţa, orbitor de alb, vârful abrupt, destul de zvelt, al terasei alpine, iar în preajma lor se întindeau, cu sclipiri de nestemate, blocurile gheţarului Simmi. În jurul turlei foarte ţuguiate a bisericii satului adia aerul tare de munte. Cu mult mai departe şi mai jos se desfăşurau ceilalţi munţi şi ţinuturile mai dens populate.

Am fost într-adevăr nespus de bucuros să-l aud cântând la ţiteră pe dascălul meu regăsit. Cât timp nu-l văzusem, aproape că uitasem cât de minunat cântă. Tot ce auzisem de atunci încoace pălise cu totul faţă de meşteşugul lui. Despre care

trebuie să folosesc expresia „splendoare su- premă“.. Părea captivat şi dominat de instrument; când cânta era alt om. Pe aceste creste, sunetele scoase de el din ţiteră erau parcă şi mai frumoase, şi mai mişcătoare, şi mai nostalgice.

Dacă anul trecut fuseserăm încercuiţi de păduri şi de pereţi de stânci, şi numai câteva locuri, puţine la număr, ne oferiseră o privelişte liberă, anul acesta ne-am aflat aproape tot timpul pe înălţimi cu perspectivă deschisă, şi numai în mod excepţional am fost încercuiţi de pereţi de stâncă sau de păduri. Cea mai frecventă însoţitoare a strădaniilor noastre a fost gheata.

Atunci când calendarul mi-a arătat că înflorirea trandafirilor trebuie să fie aproape terminată, -m-am hotărit să-mi vizitez prietenii. Am pus totul la punct, la Kargrat, în vederea absenţei şi reîntoarcerii mele şi am pornit la drum.

Când am ajuns la Asperhof, grădinarul şi slujitorii mi-au spus că Matilda, Natalia, amfitrionul meu, Eustaţiu, Roland şi Gustav plecaseră la Sternenhof. Trandafirii se? i ofiliseră, aşa că pe mine nu m-au mai aşteptat. Amfitrionul meu spusese că, întrucât îi comunicasem încă din primăvară că anul acesta am să locuiesc foarte aproape de gheţarul Simmi, probabil că n-am să pot face vara drumul atât de lung de acolo până la Asperhof şi că este de presupus că toamna am să-mi scurtez lucrările şi am să trec pentru un timp pe la prietenii mei. Şi că dacă totuşi vin, oamenii au poruncă să-mi spună că sunt rugat să mă duc şi eU după ceilalţi la Sternenhof.

Am închiriat aşadar a doua zi, la poştă, o trăsurică şi am luat-o înspre Sternenhof. _

Când am ajuns în apropiere de Sternenhof am văzut la garduri şi în grădini trandafiri proaspăt înfloriţi, cu toate că la Asperhof nu se zărise niciunul, nici pe grilaj, nici în grădină, în afară de câteva flori Veştede şi zbârcite, pe care uitaseră să le îndepărteze. Tot aşa şi pe tăpşanul care urca spre castel, tufele de trandafiri, care tiveau pe alocuri pajiştea, – deoarece la Sternenhof trandafirii nu erau cultivaţi anume, ci creşteau ca orice podoabă obişnuită a grădinii, – mai aveau încă muguri gata să plesnească. Explicaţia era poate că Sternenhoful este situat mai aproape de munţi şi la o altitudine mai mare decât casa cu trandafiri a prietenului meu.

în curtea casei, oamenii mi-au luat în primire bagajul şi caii şi m-au poftit să urc pe scara de onoare. După ce am fost anunţat,

am fost condus în camera Matildei, pe care am găsit-o acolo singură. Mi-a venit în întâmpinare aproape până la uşă şi m-a primit cu aceeaşi sinceră cordialitate şi amabilitate din totdeauna. M-a condus la masa de lângă o fereastră împodobită cu flori, unde îi plăcea să *J* stea, şi mi-a făcut semn să stau jos în faţa ei, la aceeaşi masă. După ce am luat loc amândoi, a spus:

— Îmi pare foarte bine că ai venit totuşi. Noi am crezut că n-ai să mai faci anul acesta un drum atât de lung.

— Ca să ajung acolo unde sunt primit cu atâta amabilitate, – âm răspuns eu, – şi unde sunt tratat cu atâta bunăvoinţă, fac cu dragă inimă un drum, îl fac în fiecare an, chiar dacă e lung şi chiar dacă sunt silit să-mi întrerup munca.

— Şi acum ne găseşti pe mine şi pe Natalia singure în casa aceasta, – a răspuns ea.

— Bărbaţii, văzând că n-ai venit încă încoace după ce s-au scuturat trandafirii, au crezut că n-ai să mai vii defel în vara asta şi au plecat într-o scurtă călătorie, la car «ia parte şi Gustav, pentru că-i place atât de mult să călătorească. Vizitează cu toţii o bisericuţă di tr-o padină Izolată. Biserica, al cărei desen l-a adus Roland, a fost apreciată, după desen, ca foarte frumoasă, şi într-acolo sunt ei acum pe drum, călăuziţi de Roland. Nu ştiu încotro vor pleca după vizitarea acestei bisericuţe, dar ştiu că vor lipsi numai câteva zile şi se vor întoarce la Sternenhof. Dumneata ai face bine să-i aştepţi aici; se vor bucura să te vadă, iar eu am să mă străduiesc să iau toate măsurile necesare pentru ca, până atunci, să! te poţi bucura de cel mai deplin confort.

— Cu confortul, – am răspuns eu, – nu sunt obişnuit, J şi nici nu simt prea mare nevoie să-l am. Un singur lucru | doresc: să nu vă incomodez, acum, când sunteţi singure. 1 Lucrul cel mai de preţ de care aş putea avea parte, l-am ş şi dobândit: o primire prietenoasă.

— Deşi, fără îndoială, o primire prietenoasă este într-adevăr lucrul cel mai de preţ, şi deşi nu prea ţii să ai j confort, – a răspuns ea, – aerul prietenos de pe chipul l gazdei, când primeşte un oaspete, n-are valoare singur, * oricât de preţuit ar fi acolo, ci trebuie să se manifeste şi 3 prin faptă, şi dorim să ne îndeplinim datoria, la care ţinem 9 atât de mult, şi să-i oferim oaspetelui cel mai deplin con- J fort îngăduit de împrejurări, fie că se va folosi de el, % fie că nu.

— Nu tăgăduiesc ceea: e socotiţi drept datorie, – am răspuns eu, – şi nici nu mă împotrivesc; doresc numai ca să fie îndeplinită cu cât mai puţine eforturi din partea – dumneavoastră.

— Nicio grijă, – a spus ea, – este vorba numai de un pic de atenţie, ca să vnc' dacă mi se îndeplinesc dispoziţiile, J| şi asia cred că ai să-mi îngădui.

Cu aceste cuvinte, a tras de şnurul unui clopoţel şi i-a poruncit feciorului, cai'e a intrat, să i-l cheme pe intendent.

Când a apărut intendentul, Matilda i-a spuâ, în cuvinte foarte simple şi scurte, să mi se poarte cât mai bine de grijă, în casă, în Vederea unei şederi mai îndelungate. Când intendentul a dat să plece, Matilda i-a mai spus să-i comunice deocamdată domnişoarei cine a sosit, lycru pe care de altfel i-l va comunica şi ea însăşi mai târziu, şi că la cină ne vom aduna cu toţii în sufragerie.

După ce intendentul s-a îndepărtat, Matilda mi-a spus că acum principalul a fost făcut şi că mai târziu nu mai rămâne decât să 1 se raporteze cum i s-au îndeplinit dispoziţiile.

Am trecut apoi la alte subiecte. Matilda m-a întrebat de sănătate şi în general de activitatea mea din vara aceasta.

— Sănătatea mea trupească, – am răspuns eu, – a fost tot timpul şi a rămas bună. Am fost îndrumat încă din copilărie spre o viaţă simplă, care, legată de şederi îndelungate în aer liber, mi-a dat o sănătate permanentă şi senină. Iar sănătatea mea psihică depinde de îndeletnicirile mele. Caut să mi le orânduiesc după propriile mele vederi,

I şi dacă se desfăşoară în mod ordonat, şi dacă, după părerea mea, au sorţi de izbândă, îmi asigură calmul şi echilibrul, în ultimii ani preocupările mele de căpătâi au rămas * aproape aceleaşi, numai locul lor de desfăşurare s-a schimbat. Orientările secundare sunt acum, bineînţeles, altele, iar fenomenul acesta urmează să continue toată viaţa.

După această spovedanie am întrebat şi ev. De sănătatea tuturor prietenilor noştri.

— Este foarte mulţumitoare, – a răspuns Matilda.

— Amfitrionul dumitale continuă să ducă aceeaşi viaţă simplă; îşi dă osteneala ca micul său petec de pământ să-şi îndeplinească în cât mai bune condiţii datoria firească a oricărei proprietăţi funciare. Totodată, prietenul nostru le face mult bine

vecinilor săi şi altor oameni, dar fără ostentaţie, ci cu toată discreţia; îşi înfrumuseţează viaţa prin artă, ştiinţă şi alte lucruri, de care se ocupă pe jumătate ca specialist şi pe jumătate ca amator; şi, în sfârşit, caută să-şi umple existenţa cu acea linişte sufletească obţinută prin adorarea puterii supreme, care orânduieşte tot ce există. Ceea ce mai contribuie în cele din urmă la feri- 1 cire, adică bunăvoinţa oamenilor, rezultă de la sine. Eusta- – ţiu, precum şi relativ independentul Roland, s-au alăturat în parte acestei ţesături de activităţi, iar în parte îşi urmează propriile imbolduri. Gustav se străduieşte să urce î abia primele trepte ale tinereţii, şi cred că le urcă bine. Cât despre mine însămi şi despre Natalia, viaţa femeilor, J după cum ştii, este întotdeauna dependentă şi menită s-o | completeze pe cea a altora, ceea ce le asigură femeilor liniştea şi stabilitatea. Noi însă am pierdut sprijinul bărbaţilor înrudiţi cu noi îndeaproape, încât trăim acum la Sternenhof ca pe un teren instabil, nevoite să înlocuim un bărbat, şi nu ne bucurăm de drepturile fireşti ale femeilor decât în răsfrângerea vieţii prietenilor noştri, de care ne-a legat trecerea anilor. Asta e situaţia…

Destăinuirile Matildei m-au cam întristat. Atmosfera s-a mai înviorat când am ajuns să ne povestim cele petrecute în vara' aceasta. Matilda mi-a vorbit despre înflorirea trandafirilor, despre vizitele din timpul verii, despre viaţa ei la Sternenhof şi despre perspectivele recoltei anul acesta. Eu i-am descris în câteva cuvinte locul unde mă statornicisem acum, i-am explicat ce urmăream şi i-am povestit pe ce căi şi prin ce mijloace încercăm să obţinem rezultatul dorit.

După ce am stat astfel de vorbă câtva timp, am cerut îngăduinţa să mă retrag şi m-am dus în camera mea.

îmi fusese atribuită şi pregătită aceeaşi locuinţă pe care o ocupasem de fiecare dată când mă aflasem la Sternenhof. Un valet m-a condus din vestibulul Matildei până la locuinţa mea, care avea aproape aceeaşi înfăţişare ca şi odinioară, când locuisem în această casă. N-au fost uitate nici cărţile, pe care intendentul mi le adusese de fiecare dată. După ce am stat câteva minute singur, a intrat intendentul şi m-a întrebat dacă în locuinţă totul este în regulă sau dacă mai am vreo dorinţă. După ce l-am încredinţat că totul este în regulă, depăşind chiar nevoile mele, şi după ce i-am mulţumit pentru osteneală şi grijă, a plecat din nou.

M-am odihnit câtva timp, apoi m-am plimbat prin încăperi, m-am uitat ba pe o fereastră, ba pe alta, la lucrurile cunoscute, la ogoarele din apropiere şi la munţii din depărtare, şi după aceea mi-am schimbat hainele pentru cină.

La cină am fost poftit curând, deoarece sosisem târziu la castel.

M-am dus în sufragerie, unde le-am găsit pe Matilda şi pe Natalia. Matilda se îmbrăcase altfel decât o văzusem când intrasem în camera ei. Despre Natalia nu ştiam dacă se îmbrăcase anume pentru cină, dar întrucât purta o rochie asemănătoare cu cea a Matildei am bănuit că se îmbrăcase anume şi am rămas convins că sosirea mea îi fusese anunţată. Ne-am dat bineţe în chipul cel mai simplu şi ne-am aşezat la masă.

Mi s-a părut extrem de ciudat că iau cina singur cu Matilda şi cu Natalia, în casa lor.

Conversaţia a avut ca subiecte numai banalităţi.

După masă m-am retras curând, ca să nu le stânjenesc pe cucoane şi m-am dus în locuinţa mea.

Acolo mi-am făcut de lucru câtva timp cu nişte hârtii şi cu nişte cărţi, pe care le scosesem din geamantan, apoi am căzut pe gânduri şi într-un târziu m-am culcat.

Ziua următoare mi-am început-o cu o plimbare matinală solitară, apoi am luat împreună micul-dejun, după care ne-am dus în grădină, apoi am zăbovit lângă tablourile răspândite prin camere. După-amiaza a fost dedicată unei plimbări prin diferite colţuri ale fermei şi pe ogoare, iar seara s-a desfăşurat ca cea din ajun.

Faţă de Natalia, întrucât locuia acum singură cu mai- că-sa în castel, m-am purtat poate mai rece decât altădată, când fusese lume multă de faţă.

în ziua aceea am vorbit foarte puţin cu ea şi numai despre lucruri dintre cele mai obişnuite.

Această a doua zi mi-am petrecut-o la fel ca prima: am contemplat din nou tablourile, am zăbovit în camerele cu mobile vechi, am colindat culoarele şi camerele de la etaj şi am privit reproducerile aflate acolo.

în după-amiaza zilei a treia a şederii mele la Sternenhof, după ce mi-am aruncat o privire prin stihurile bătrânului Homer, am vrut să ies din locuinţa mea şi să mă duc în grădină. Am pus pe

masă cuvintele lui Homer, am ieşit în antecameră, am închis în urma mea uşa locuinţei şi am coborât în grădină pe scara mai mică din spatele casei. Era o zi foarte frumoasă, pe cer nu era niciun nor, soarele îşi revărsa căldura peste flori, şi încetase orice zgomot de muncă şi chiar şi cântecul păsărilor. Nu auzeam decât răzuitul monoton şi ciocănitul discret al muncitorilor care, în apropierea locului pe unde ieşisem din casă, lucrau, pe schele, la înlăturarea tencuielii casei. M-am îndreptat, pe lângă nişte tufişuri şi flori întârziate, înspre umbra unei alei aşternute cu nisip, străjuită de arbuşti relativ înalţi. Aleea m-a dus spre tei, şi de acolo m-am îndreptat, pe sub un frunzar, spre peretele îmbrăcat cu iederă. Am mers de-a lungul lui şi am intrat în grota cu fântâna. Venisem dinspre partea stângă a peretelui, de unde, apropiindu-te. Îţi apare naiada fântinii, dar în schimb nu zăreşti banca din faţa naiadei. Când am intrat, am văzut-o pe Natalia. Stătea pe bancă. S-a speriat tare, şi s-a sculat în picioare. M-am speriat şi eu, dar i^am privit totuşi chipul. Obrajii ei şo- văiau între îmbujorare şi paloare, iar ochii şi-i ţinea aţintiţi asupra mea. Am spus:

— Domnişoară, te rog să mă crezi că am venit spre grotă dinspre frunzar, pe partea stângă a acestui perete, şi nu te-am putut vedea, altminteri n-aş fi intrat şi nu te-aş fi deranjat.

Ea n-a răspuns nimic şi a continuat să mă privească. Am reluat:

— Dacă tot te-am tulburat, fie şi fără voia mea, te rog să mă ierţi, şi am să plec numaidecât

— Vai, nu, nu, – a spus ea.

Deoarece am şovăit, neputând înţelege ce a vrut să spună, am întrebat:

— Te-ai supărat pe mine, Natalio?

— Nu, nu sunt supărată pe dumneata, – a răspuns ea, şi şi-a aţintit din nou asupra mea ochii, pe care abia îi lăsase în jos.

— Ai venit aici ca să fii singură, – am spus «u.

— Trebuie deci să te laş.

— Dacă nu mă ocoleşti intenţionat, atunci nu văd de ce trebuie să mă laşi, – a răspuns ea.

— Ca să nu mă simt dator să te las, – am replicai eu, – trebuie să-ţi reiei locul de pe care te-am gonit spe- riindu-te.

S-a aşezat pe bancă, în faţă de tot, spre ieşire, şi s-a sprijinit de spătarul de marmură.

în felul acesta am ajuns între ea şi statuie. Întrucât am socotit aste drept o necuviinţă, m-am ţfas un pic mai către fundul grotei, dar acum mă aflam iarăşi în picioare* în faţa părţii libere a băncii, în grota nu prea înaltă, şi deoarece şi această poziţie mi s-a părut oarecum necuviincioasă, am luat loc la celălalt capăt al băncii şi am întrebat:

— Îţi place locul acesta mai mult decât altele?

— Îmi place, – a răspuns. Ea, – pentru că e retras şi pentru că statuia este frumoasă. Nu-ţi place şi dumitale?

— Cu cât am cunoscut mai bine această statuie, cu atât a ajuns să-mi placă mai mult, – am răspuns eu.

— Veneai altădată mai des încoace? — a întrebat ea.

— Pe vremea când, prin bunăvoinţa mamei dumitale, am desenat unele mobile la Sternenhof şi am locuit aproape singur aici, am vizitat adesea grota asta, – am răspuns eu.

— Chiar şi mai târziu, când am fost invitat aici, n-am scăpat niciodată prilejul de a mă abate prin acest loc.

— Te-am văzut stând aici. — a răspuns ea.

— Grota este parcă făcută ca să încânte sufletul şi cu- r getul, – am spus eu.

— Peretele verde cu iederă creează o atmosferă de calm, cei doi stejari stau ca nişte străjeri, iar albul pietrei se detaşează cu gingăşie din întunecimea

ı frunzişului şi a grădinii.

— După cum povesteşte mama, totul a luat naştere

ı încetul cu încetul, – a răspuns ea.

ıı — Iedera a fost cultivată în aşa fel încât să se caţere, iar peretele a fost prelungit până la stejari. Chiar şi în grotă era pe vremuri altfel. Banca nu exista. Dar deoarece statuia era privită atât de des, deoarece oamenii stăteau în picioare dinaintea ei, ba f chiar şi în grotă lângă ea, deoarece şi mamei îi plăcea să privească îndelung statuia: a pus să fie făcută banca asta, ; din acelaşi material ca şi naiada, şi totodată să fie înzestrată cu un spătar decorai... în stil precreştin, pentru ca pe de o parte să se armonizeze cu opera de artă existentă şi pe de altă parte statuia să poată fi contemplată comod şi în linişte. Cu timpul şi-a mai găsit loc aici şi cupa de alabastru.

— Oamenii sunt atraşi de asemenea opere de artă, – I j am răspuns eu.

— Încă din copilărie am văzut această statuie şi m-am

obişnuit cu ea, – a răspuns Natalia.

— Nu socoteşti şi dumneata că marmura, ca atare, este foarte frumoasă? i

— O socotesc nemaipomenit de frumoasă, – am răspuns eu.

— Mie mi se pare întotdeauna, când o privesc îndelung. — a spus ea, – că are adâncimi nebănuite, de parcă ar fi transparentă, deşi nu este.

— Marmura este şi transparentă, – am răspuns eu, – numai să se afle în strat subţire. Atunci, dacă te uiţi prin i ea, lumea ţi se pare aproape aurie. Dacă se suprapun mai j niulte straturi, ele devin, privite de afară, albe, ca şi zăpada, care, alcătuită tot din cristale mici de zăpadă trans- ’ parentă, devine albă când se suprapun milioane de asemenea cristale.

— Aşadar impresia nu m-a înşelat, – a spus ea.

— Nu, – am răspuns eu.

— Dacă pietrele preţioase n-ar fi preţuite după preţul / lor, – a spus ea, – ci după faptul că sunt nestemate, atunci; marmura s-ar număra desigur printre nestemate.

— Se şi numără printre nestemate, fără doar şi poate, -i

— Am răspuns eu.

— Deşi, ca simplu material, nu este atât 1 de preţioasă ca pietrele rare, care se găsesc numai în bu- l câţi mici, marmura este, totuşi, atât de minunată, încât 1 este preţuită nu numai dacă e albă, ci şi de orice altă cu- | loare. Din ea se fac cele mai felurite obiecte, iar cele mai J sublime lucruri pe care arta plastică este în stare să le j înfăţişeze se execută din marmură albă pură.

— Ceea ce m-a tulburat şi pe mine ori de câte ori am 1 stat aici cufundată în contemplare, – a spus ea, – este | faptul că, în piatra tare este exprimată moliciunea şi mlădierea trupului, şi că, pentru a se înfăţişa tot ce este mai 1 frumos pe lume se foloseşte materialul care nu are nicio i pată. De acest lucru îmi dau întotdeauna seama când privesc sculptura de pe scara prietenului nostru, care este şi j mai frumoasă încă şi. Care stârneşte şi mai mare admiraţie 1 decât statuia de aici, cu toate că, după atâta amar de vreme, | materialul ei şi-a mai pierdut puritatea.

— Nu este, fireşte, lipsit de însemnătate, – am răspuns eu, – faptul că oamenii aparţinând unor popoare dintre cele mai alese şi uneori chiar şi dintre cele mai vechi au folosit acest material

atunci când au vrut să plăsmuiască figuri sublime, de zei sau de oameni, în timp ce elementele decorative vegetal^, arhitecturale, animale, şi chiar şi figurile secundare de zei sau de oameni le-au realizat din marmură colorată, din gresie, din lemn, din lut, din aur sau din argint. S-ar fi putut găsi şi materiale mai la îndemână şi mai lesne de lucrat, precum lemnul, piatra moale, unele metale, dar ei dezgropau din ţărână marmură albă şi sculptau din ea. Dar şi celelalte pietre, din care se fac diferite lucruri, camei, tot felul de figuri, ornamente florale şi alte podoabe, precum şi, în sfârşit. Cele cărora li se spune în mod deosebit nestemate şi care sunt folosite pentru împodobirea făpturii omeneşti şi a obiectelor de seamă, au în substanţa lor ceva care fascinează. Nu numai raritatea sau sclipirea le face atât de preţioase.

— Ai încercat să pătrunzi şi în lumea nestematelor? — a întrebat ea.

— Am un prieten de la care am aflat multe lucruri despre ele, – am răspuns eu.

— Nestematele ascund bineînţeles o mulţime de taine, – a spus ea.

— Este ceva adânc şi răscolitor în ele, – am răspuns eu, – un fel de duh care ne grăieşte. Iată, bunăoară, calmul smaraldului, ale cărui scăpărări nu le egalează niciun alt verde din natură, decât poate penajul unor zburătoare ca pasărea colibri sau elitrele unor insecte; sau îmbelşu- garea rubinului, care, cu irizările sale catifelate, ni se dezvăluie drept cel mai nobil dintre pietrele colorate; sau enigma de nepătruns a opalului; sau tăria diamantului, care, datorită marelui său coeficient de refracţie, produce cu iuţeala fulgerului un joc de sclipiri şi de culori pe care abia le vezi în stelele fulgilor de zăpadă sau în burniţa cascadei. Tot ce imită pietrele preţioase este trup fără suflet, este strălucire aspră, zgrunţuroasă, lipsită de conţinut.

— N-ai vorbit despre perlă.

— Perla nu este o piatră preţioasă, dar adesea se foloseşte în aceleaşi scopuri. Ca înfăţişare exterioară este cea mai modestă, dar cu Strălucirea ei mătăsoasă, atât de discret voalată, nu există o podoabă a frumuseţii omeneşti care să întrefkcă perla în frumuseţe. Chiar şi pe haina unui bărbat, unde fixează ceva, ca de pildă nodul cravatei sau cuta iplastronului, cred că nu există ceva mai demn şi mai serios.

— Şi îţi plac pietrele preţioase ca podoabe? — a întrebat ea.

— Când se aleg cele mai frumoase pietre, – am răspuns eu, ’ – când sunt prinse într-o montură care corespunde legilor artistice, şi când, în locul unde se află, această montură îndeplineşte un scop, deci când apare ca necesară: atunci nicio podoabă a trupului omenesc nu este mai solemnă decât piatra nestemată.

’ După aceste cuvinte am tăcut amândoi şi am avut astfel răgazul s-o privesc un pic pe Natalia. Era îmbrăcată cu o rochie de mătase de un cenuşiu deschis, aşa cum îi plăcea îndeobşte să poarte. Rochia îi ajungea, ca întotdeauna, până la gât şi până la încheieturile mâinilor. Nu purta absolut nicio bijuterie, deşi făptura ei s-ar fi pretat atât de bine pentru podoabe. Pe atunci toate femeile şi fetele purtau cercei, dar nici Matilda nu purtase niciodată cercei, de când o ştiam, şi nu purta nici Natalia.

Am privit amândoi în tăcere, de parcă am fi fost vorbiţi, apa care picura într-un târziu, Natalia a spus:

— Am vorbit despre farmecul acestui loc şi am ajuns, pornind de la piatra nobilă care este marmura, la pietrele preţioase; ar mai trebui însă pomenit un lucru care marchează în mod cu totul deosebit acest loc.

— Şi anume?

— Apa. Nu numai că apa aceasta, mai mult decât altele cuhoscute de mine, este bună pentru potolirea setei, dar totodată jocul şi curgerea ei tocmai în acest loc şi datorită acestor instalaţii au ceva alinător şi vrednic de luat în seamă.

— Am acelaşi sentiment, – am răspuns eu, – şi de câte ori n-am admirat, aid, strălucirea frumoasă şi întunecimea răcoroasă a acestui corp viu şi curgător, un corp care, ca şi aerul, este cu mult mai vrednic de admiraţie decât îşi dau oamenii seama.

— Şi eu socotesc apa şi aerul drept vrednice de admiraţie, – a răspuns ea, – numai că oamenii nu le acordă prea mare atenţie, deoarece sunt pretutindeni înconjuraţi de ele. Apa îmi apare ca viaţa fremătătoare a globului pământesc, după cum aerul este uriaşa sa răsuflare.

— Cât de bine judeci! — am spus eu.

— Au existat şi oameni care au pus mare preţ pe apă; dt de mult şi-au cinstit grecii marea, şi ce lucrări uriaşe au executat romanii, pentru a-şi transporta înviorarea dată de o apă bună! Romanii n-au ţinut seama, bineînţeles, decât de trup şi n-au

privit, ca grecii, frumuseţea mării, ci au căutat numai să-şi procure cât -mai comod acest elixir al sănătăţii. Şi în afară de aer, există oare ceva care să pătrundă cu mai mare nobleţe în fiinţa noastră decât apa? Am fost în munţi, în văi, la şes, în capitală, şi am avut prilejul să cunosc, în arşiţă la sete, în mişcare, cleştarul preţios care este apa. Cum te mai înviorează izvorul pe munţi şi chiar pe dealuri, mai ales când ţâşneşte, perfect pur, din granitul pur! Şi, pe lângă asta, Natalio, ce frumos este izvorul!

Fie pentru că Nataliei îi era dinainte sete şi de aceea adusese vorba de apă, fie pentru că, datorită conversaţiei, i se făcuse sete: s-a sculat în picioare, a luat în mână cupa de alabastru, a umplut-o în firul lin de apă, a dus-o la frumoasele ei buze, a sorbit o parte din apă, a lăsat să se scurgă restul în bazinu] de jos. A pus cupa goală la locul ei şi s-a aşezat din nou lângă mine pe bancă.

Am simţit o uşoară strângere de inimă ş? am spus:

— Cu toate că ne-am desfătat amândo: cu frumuseţea acestui loc şi cu pate că ne-a făcut plăcere să vorbim despre el şi despre impresiile trezite de el, există totuşi ceva aici care mă îndurerează.

— Ce te-ar putea îndurera aici?

— Natalio, – am răspuns eu, – se împlineşte un an de când m-ai ocolit înadins în această grotă. Stăteai pe aceeaşi bancă pe care sta acum; eu mă aflam în grădină.. Ai ieşit din grotă şi te-ai îndreptat cu paşi grăbiţi spre tufiş.

Şi-a întors faţa spre nune, m-a privit cu ochii ei întunecaţi şi a spus:

— Asta îţi aminteşti şi te îndurerează?

— Acum dnd mi-aduc aminte mă îndurerează, şi m-a îndurerat şi atunci, – am răspuns eu.

— Dar şi dumneata m-ai ocolit, – a spus ea:

— M-am ţinut deoparte, ca să nu las impresia că sunt prea insistent, – am răspuns eu.

— Am însemnat oare ceva pentru dumneata? — a întrebat ea.

— Natalio, – am răspuns eu, – am o soră, pe care o iubesc peste poate, am cunoscut, în oraşul nostru şi la ţară, multe fete, dar pe niciuna, nici măcar pe soră-mea, n-o preţuiesc atât de mult ca pe dumneata, niciuna nu-mi stăruie în permanenţă în gând şi nu-mi copleşeşte întreaga fiinţă, ca dumneata.

La aceste cuvinte au podidit-o lacrimile. Am tresărit, uimit, am privit-o şi am spus:

— Dacă aceste picături frumoase au grai, Natalio, ele spun că şi dumneata ţii un pic la mine...?

— Ca la viaţa mea, – a răspuns ea.

Am rămas şi mai uimit şi am spus:

— Cum se poate una ca asta? N-aş fi crezut niciodată.

— N-am crezut nici eu din partea dumitale, – a replicat ea.

— Ţi-ar fi fost uşor să-ţi dai seama, – am spus eu.

— Eşti atât de bună, de pură, de simplă...! Sub acest chip te-ai înfăţişat ochilor mei. Îmi păreai tot atât de limpede, precum albastrul cerului, iar sufletul dumitale mi-a apărut tot atât de adine, pe cât este de adine albastrul cerului. Te cunosc de câţiva ani. Ai rămas mereu aceeaşi: azi ca şi ieri, mâine ca şi azi. Aşa te-am primit în sufletul meu, alături de cei pe care îi iubesc nemăsurat de mult, alături de tatăl meu, de mama mea, de sora mea... Adică nu, Natalio: mai adânc, mai adânc...

La aceste cuvinte m-a privit cu multă duioşie, lacrimile i-au curs şi mai vârtos, şi şi-a întins mâna către mine.

I-am prins mâna; n-am fost în stare să spun nimic; am privit-o numai.

După câteva clipe i-am dat drumul mâinii şi i-am spus:

— Natalio, nu pot să înţeleg cum este oare cu putinţă ca dumneata să ţii la mine, la mine, care nu sunt şi nu însemn nimic...?

— Dumneata nu-ţi dai seama cine eşti, – a răspuns ea.

— S-a întâmplat aşa cum trebuia să se întâmple. Am petrecut multă vreme la oraş, am petrecut adesea iarna în- trcagă acolo, am făcut călătorii, am văzut diferite ţări şi oraşe, am fost la Londra, la Paris, la Roma. Am făcut cunoştinţă cu mulţi tineri. Printre ei au fost mulţi cu vază şi cu însuşiri alese. Am băgat de seamă că unii nnau privit cu simpatie, dar asta m-a intimidat, iar atunci când vreunul îmi dădea să înţeleg acest lucru prin priviri grăitoare sau prin alte mijloace, mă speriam, şi mă ţineam şi mai departe. Ne-am întors în patrie. Aici, ai sosit dumneata într-o vară la Asperhof şi te-am văzut. În vara următoare ai venit din nou. Erai fără ifose; am văzut cât de mult iubeşti lucrurile acestui pământ, cum le cercetezi, cum le incluzi în preocupările dumitale ştiinţifice; am văzut cum o venerezi pe maică-mea. Cum îl cinsteşti pe prietenul nostru. Cum aproape că-l iubeşti pe

Gustav, cum vorbeşti numai cu respect despre tatăl dumitale, despre mana dumitale şi despre sora dumitale, şi atunci... atunci...

— Şi atunci, Natalio?

— Şi atunci te-am iubit, pentru că eşti atât de simplu, atât de bun şi totuşi atât de serios.

— Iar eu te-am iubit mai mult decât am fost în stare să iubesc orice altceva pe acest pământ.

— Am suferit uneor; din pricina dumitale, atunci când am hoinărit pe ogoare.

— N-am ştiut, Natalio, şi de aceea am fost nevoit să tăinuiesc ce se afla în sufletul meu şi să păstrez tăcere faţă de oricine, faţă de tata, faţă de mama, faţă de soră-mea, ba chiar şi faţă de mine însumi. Am continuat să-mi îndeplinesc ceea ce socoteam că e datoria mea, am colindat munţii, am aşternut pe hârtie alcătuirea lor, am adunat roci şi am măsurat lacuri, am zăbovit, la sfatul prietenului dumitale, o vară întreagă tăind frunză dinilor la Asperhof, am plecat pe urmă din nou în ţinuturi sălbatice şi m-am urcat până la hotarul gheţii. Am învăţat să-i iubesc din ce în ce mai fierbinte pe mama dumitale, pe prietenul dumitale şi pe fratele dumitale; dar, Natalio, atunci când mă aflam pe piscurile munţilor, îţi vedeam chipul pe cerul senin, care se boltea deasupra mea, atunci când priveam stâncile încremenite, îl zăream şi în aburul care le învăluia*

şi atunci când mă uitam la trăsăturile alor mei, îl ghiceam şi acolo.

— Acum lucrurile s-au lămurit.

— S-au lămurit pe deplin, draga mea Natalia.

— Prietenul meu scump!

La aceste cuvinte ne-am prins iarăşi de nuini şi am continuat să stăm aşa, fără să vorbim.

Cum se schimbase totul în jurul meu în câteva clipe! în ochii Nataliei stăruia o sclipire, pe care, de când o cunoşteam, n-o mai văzusem niciodată. Apa care curgea fără încetare, cupa de alabastru; marmura, păreau altele; scânteierile albe ale statuii şi luminile înflorite în umbră erau altele; verdele de afară, strălucind în soare, avea altă în- j făţişare, şi chiar şi ciocănitul zidarilor care curăţau tencuiala de pe faţadele clădirii răsuna acum, în grotă, cu totul diferit de cel pe care-l auzisem când ieşisem din casă.

După o bucată de vreme, Natalia a spus:

— Şi n-ai pomenit niciodată nimic de seara de la Teatrul Imperial.

— De care seară, Natalio?

— Când s-a jucat *Regele Lear.*

— Nu cumva dumneata ai fost fata din lojă?

— Ba da, eu am fost.

— Nu se poate! Obrajii dumitale sunt ca nişte petale de trandafir, iar fata aceea era palidă ca un crin alb.

— Poate că din pricina întristării mi-am pierdut culoarea. Hram copilăroasă şi mi-a făcut bine atunci să citesc, dintre toţi cei din jurul lojei, numai în ochii dumitale simţăminte la fel cu ale mele. Datorită dumitale, aceste simţăminte au sporit, şi au ajuns să mă copleşească, dar m-am simţit bine. Nu asistasem niciodată la un spectacol atât de impresionant. Am privit drept o întâmplare fericită faptul că ochii dumitale, din care suferinţele bătrânului rege storseseră lacrimi, s-au apropiat atât de mult de mine când am ieşit de la teatru. Am găsit cu cale să le exprim mulţumiri, tot din priviri. N-ai băgat de seamă?

— Am băgat de seamă şi am crezut că privirea fetei este doar binevoitoare şi că ar putea însemna un fel de confirmare a faptului că spectacolul a stâmit în amândoi aceleaşi simţăminte.

— Aşadar nu m-ai recunoscut mai târziu?

— Nu, Natalio.

— Eu, când te-am văzut la Asperhof te-am recunoscut numaidecât.

— Îmi place să ştiu că ochii dumitale au fost cei care mi-au exprimat recunoştinţă. Recunoştinţa a pătruns adine în sufletul meu. De altfel, cum oare putea să fie altminteri, când ochii dumitale sunt pentru mine lucrul cei mai drag şi mai fermecător de pe pământ?

— Încă de pe atunci te-am aşezat, în inima mea, mai presus de ceilalţi, cu toate că erai un străin şi cu toate că puteam să cred că ai să-mi rămâi străin toată viaţa.

— Natalio, ceea ce mi s-a întâmplat astăzi înseamnă o răscruce în viaţa mea; este un eveniment atât de profund, încât aproape că-mi depăşeşte înţelegerea.

— Este c fericire care ne-a picat din cer, fără niciun merit.

— De aceea să ne împărtăşim din ea cu recunoştinţă.

— Şi s-o păstrăm de-a pururi.

— Ah, Natalio, ce bine că nu m-au emoţionat cuvintele lui Homer, pe care le-am citit azi după-amiază, ce bine că am pus cartea deoparte, că am ieşit în grădină şi că soarta mi-a călăuzit paşii spre marmura fântânii!

— Dacă sufletele noastre într-adevăr s-au căutat, cu toate că niciunul din noi nu ştia că se caută, atunci ele s-ar fi întâlnit, fără doar şi poate, oricând şi oriunde. De asta sunt acum pe deplin încredinţată.

— Dar spune-mi, Natalio: de ce m-ai ocolit?

— *R*- Nu te-am ocolit: n-ana putut să-ţi vorbesc aşa cum mă îndemna inima, şi n-am putut nici să mă port ca şi cum ai fi fost un străin. Prezenţa dumitale mi-a fost însă nespus de dragă. Dar dumneata de ce te-ai ferit din calea mea?

— Cu mine s-a întâmplat acelaşi lucru. Deoarece te ţineai departe de mine, n-am putut să mă apropii. Prezenţa dumitale mă înălţa în al nouălea cer, dar fericirea viitoare, incertă, mi se părea inaccesibilă.

— Acum s-a împlinit totuşi ceea ce se pregătea.

— Da, s-a împlinit.

— Am făcut o scurtă pauză, apoi am continuat: – Natalio, ai spus că ar trebui să păstrăm de-a pururi fericirea care ne-a picat din cer. Aşa e, ar trebui s-o păstrăm veşnic. Să facem, aşadar, legământ că ne vom iubi cât vom trăi şi că ne vom fi credincioşi unul altuia orice s-ar întâmpla şi orice ne-ar aduoe viitorul, fie că ne este hărăzit să ne bucurăm împreună de soare şi de cer, fie că ne este dat ca fiecare din noi să-şi înalţe privirile singur spre soare şi spre cer şi să se gir. Dească doar cu jale la celălalt.

— Da, prietene, iubire, iubire statornică toată viaţa, şi credinţă, orice ne-ar aduce, prielnic ori neprielnic, | viitorul.

— Ah, Natalio, inima îmi tresaltă în piept de bucurie. I N-am bănuit cât este de încântător să ştiu că cea care mi s se părea inaccesibilă este a mea.

— Nici eu n-aş fi crezut că-ţi vei întoarce inimă de la 4 lucrurile mari cărora te-ai dăruit, ca să ţi-o îndrepţi | către mine.

— O, iubita mea, scumpa mea, în veci a mea Natalia!:

— Prietenul meu fără seamăn şi de neuitat!

Simţămintele m-au copleşit. Am tras-o pe Natalia mai *

aproape de mine şi mi-am înclinat faţa spre a ei. Ea şi-a întors capul şi şi-a oferit cu blândeţe buzele frumoase, ca i să-mi primească sărutul.

— În veci numai al tău, – am spus eu.

— În veci numai a ta, – a şoptit ea.

încă în clipa în care i-am simţit buzele dulci lipite de ale mele mi s-a părut că tremură şi că a podidit-o iarăşi plânsuL

Când am întors capul şi i-am privit chipul am zărit la- ’ crimi în ochii ei.

Am simţit că şi mie îmi dau lacrimile, pe care nu le-am putut înfrâna. Am tras-o iarăşi pe Natalia mai aproape de mine, i-am aşezat faţa pe pieptul meu, mi-am înclinat obrazul pe frumosul ei păr, i-am pus una din mâini pe cap, am cuprins-o blând şi am strâns-o astfel la piept. A stat nemişcată şi am simţit că plânge. Când ne-am desprins din îmbrăţişare şi m-a privit în faţă, i-am pecetluit încă o dată buzele cu un sărut fierbinte, în semn de veşnică unire şi de nemărginită dragoste. Şi-a încolăcit şi ea braţele pe după gâtul meu şi mi-a înapoiat sărutul, ca semn, tot aşa, de unire şi de dragoste. Am avut impresia în clipa aceea că Natalia este, de acum înainte, menită credinţei şi afecţiunii mele, că vieţile noastre au devenit una. Am jurat că, prin tot ce e nobil, bun, frumos şi dârz în mine, să caut să-i înfrumuseţez viitorul şi s-o fac atât de fericită, pe cât îmi va fi mie şi omeneşte cu putinţă.

Am stat în tăcere alături, pe bancă, fără să putem vorbi şi ne-am strâns doar miinile. Drept adeverire a] egă- mântului încheiat şi a unei înţelegeri venită din adâncurile fiinţei noastre. Intr-un târziu, Natalia a spus:

— Prietene drag, ne-am încredinţat că dragostea noastră va dăinui veşnic şi nu se va curma niciodată; dar ceea ce se va petrece acum şi cum se vor desfăşura evenimentele depinde de cei dragi nouă: de mama mea şi de părinţii tăi.

— Vor privi cu ochi buni fericirea noastră.

— Nădăjduiesc şi eu; dar chiar dacă aş avea dreptul deplin de a-mi alege eu însămi calea de urmat în viaţă, tot n-aş lua niciodată nici cea mai neînsemnată hotărâre în această privinţă, dacă nu i-ar fi pe plac maică-mi; n-aş putea fi fericită altminteri. Aşa am să fac, atâta vreme cât ne aflăm laolaltă pe pământ. Nu faci şi tu la fel?

— Şi eu fac la fel, deoarece îmi iubesc părinţii, şi deoarece pentru mine o bucurie nu este cu adevărat bucurie dacă nu este împărtăşită şi de ai mei.

— Şi mai trebuie întrebat cineva.

— Cine?

— Nobilul nostru prieten. Este atât de bun, atât de înţelept, atât de dezinteresat! El i-a dat vieţii noastre un punct de sprijin când am fost dezorientate, ne-a stat alături la nevoie, şi acum a devenit al doilea tată al lui Gustav.

— Da, Natalio, trebuie să-l întrebăm. Dar ia spune-mi: ce facem dacă vreunul dintre aceştia spune nu?

— Dacă vreunul spune nu şi nu-l putem îndupleca, dreptatea va fi de partea sa, şi atunci ne vomiubi cât vom trăi, ne vom păstra credinţă unul altuia pe lumea aceasta şi pe cealaltă, dar nu vom mai avea voie să ne vedem.

— Dacă îi lăsăm pe ei să hotărască şi se opun, ne supunem. Dar nu se va întâmpla aşa, sunt sigur că nu se va întâmpla aşa.

— Sunt şi eu pe deplin încredinţată că nu se va întâmpla aşa.

— Tatăl meu are să se bucure când am să i te descriu, şi are să te iubească de îndată ce are să te cunoască; mama are să-ţi fie o a doua mamă; iar Clotilda are să ţi se alăture cu tot sufletul.

— Îţi venerez părinţii şi o iubesc pe Clotilda încă de când te-am auzit vorbind şi povestind despre ei. Cu mai- că-mea am să stau de vorbă chiar azi, n-aş avea răbdare să las să cadă noaptea peste taina noastră. Când ai să te duci înapoi la părinţii tăi, spune-le oe s-a întâmplat şi tri- I mite-mi numaidecât o veste.

— Da, Natalio.

— De aici pleci iarăşi pe munţi?

— Aveam de gând, dar s-au petrecut lucruri prea importante, şi vreau să ajung de îndată la părinţii mei. Aş i dori totuşi să mă reped pentru scurtă vreme la han, ca să-mi contramandez lucrările, să dau drumul oamenilor j ţi să pun totul la punct.

— Foarte bine.

— Răspunsul părinţilor mei nu-l voi trimite prin scrisoare, ci-l voi aduce eu însumi.

— Cu atât mai bine. Cu prietenul nostru vom sta de vorbă aici.

— Natalio, atunci Clotilda are să-ţi fie soră, şi mie Gustav frate.

— L-ai îndrăgit din totdeauna foarte mult. Totul e atât de frumos, încât pare aproape prea frumos.

După aceea am vorbit despre reîntoarcerea bărbaţilor, ce vor spune, şi cum va primi amfitrionul meu întorsătura bruscă pe

care a luaseră lucrurile.

într-un târziu, după ce sufletele noastre şi-au redobân- dit liniştea, ne-am sculat în picioare ca să ne ducem în casă. I-am oferit Nataliei braţul. Am pornit de-a lungul zidului năpădit de iederă apoi pe o alee frumoasă a grădinii, şi am ajuns în nişte locuri mai deschise, de unde puteam privi în jur.

După ce am mers astfel o bucată de drum, am văzut-o pe Matilda îndreptându-se către fermă. Portiţa grădinii era pe aproape şi stătea deschisă.

— Mă duc după maică-mea şi am să vorbesc chiar acum cu dânsa, – a spus Natalia.

— Cum crezi, – am răspuns eu.

— Da, aşa am să fac, prietene. Cu bine.

— Cu bine.

Şi-a retras braţul dintr-al meu, ne-am dat mâna, ne-am strâns-o, şi Natalia a pornit pe poteca spre portiţă.

M-am uitat după ea; şi-a mai întors o dată capul către mine, după aceea a ieşit pe portiţă, şi rochia de mătase cenuşie a dispărut printre tufişurile verzi.

Am intrat în casă şi m-am îndreptat spre camera mea.

În cameră am regăsit cartea cu stihurile lui Homer, care îşi pierduseră astăzi puterea asupra inimii mele. Era pe masă, acolo unde o pusesem. Ce se întâmplase între timp? Strânsesemla pieptul meu pe cea mai frumoasă fată din lume. Dar ce înseamnă asta? Sufletul cel mai minunat, cel mai cald, cel mai ales, îmi aparţinea, îmi împărtăşea întreaga sa dragoste şi dăruire. Prin ce mă făcusem vrednic de atâta fericire?

M-am aşezat pe un scaun şi mi-am îndreptat privirea, pe fereastră, spre tihna văzduhului senin.

în ziua aceea n-am mai ieşit deloc din casă. Către seară m-am îndreptat spre culoarul care ocolea casa la nord şi m-am uitat în grădină. Într-un lo liber, unde prin verdele pajiştii şerpuia o cărare albă, le-am zărit pe Matilda şi pe Natalia. Se plimbau.

M-am întors în camera mea.

Când s-a înserat am fost poftit la cină.

De îndată ce Matilda şi Natalia au intrat în sufragerie, Matilda m-a invitat, cu zâmbetul ei blajin şi cu aerul ei prietenos de totdeauna, să iau loc lângă dânsa.

PARTEA A TREIA

1. DESFĂŞURAREA

Ne-am adunat pentru cină în aceeaşi cameră în care luasem masa de trei ori pe zi, – dimineaţa, la prânz şi seara, – ori de dte ori poposisem la castel. Faţa de masă era de pânză albă, fină, având în ţesătură flori cu reflexe argintii; feciorul cu mănuşi albe stătea în spatele nostru, intendentul umbla de colo până colo prin cameră, iar la perete se afla bufetul cu sertare, care adăposteau diferitele lucruri de trebuinţă întotdeauna într-o sufragerie. Astăzi, insă, totul mi se părea ca un basm. Matilda purta o rochie de mătase viorie, cu dungi mai închise, iar pe umeri un şal de dantelă neagră. Ori de câte ori era de faţă un oaspete, purta, la masă, altă rochie. A luat loc printre noi, în fotoliul ei. Chipul ei gingaş, fermecător şi prietenos, devenise parcă, datorită mătăsii de culoare închisă, şi mai fin, şi mai frumos. Natalia luase loc la dreapta ei, iar eu la stânga ei. Natalia nu avusese timp să-şi schimbe rochia: purta aceeaşi rochie de mătase, cenuşie deschis, pe care o purtase şi după amiază şi care îmi devenise atât de dragă. Aproape că n-am îndrăznit s-o privesc, iar ea îşi ţinea de asemenea aţintiţi ochii mari şi frumoşi, de o negrăită nobleţe, mai mult spre maică-sa. Astfel au trecut câteva minute. A fost rostită rugăciunea, pe care Matilda o asculta întotdeauna în tăcere, cu mâinile împreunate, stând în fotoliul ei, şi pe care de aceea o ascultau şi ceilalţi tot aşa: stând jos şi în tăcere. După rugăciune au fost deschise, după datina casei, uşile cu două canaturi; un slu jitor a intrat cu o supieră şi a pus-o pe masă; intendentul i-a luat capacul şi a spus, ca de obicei:

— Vă urez poftă mare.

Matilda şi-a întins braţul înveşmântat în mătase de culoare închisă, a luat în mână polonicul de argint şi a îndeplinit ritualul la care n-a vrut niciodată să renunţe: ne-a umplut farfuriile prezentate de slujitor. Intendentul, de indată ce a văzut că totul este în regulă, a ieşit din sufragerie, potrivit uzanţei. Cina sta desfăşurat ca în toate. Zilele. Matilda a vorbit, amabilă şi voioasă, despre diferite lucruri şi n-a uitat să pomenească de prietenii absenţi şi să amintească de plăcerea pe care avea s-o producă reîntoarcerea lor. A vorbit despre recoltă, despre binecuvântarea holdelor, răspândită anul acesta pretutindeni cu atâta îmbelşugare, şi de faptul că, până la urmă, ; ot ce există

pe pământ se schimbă mereu numai spre bine. După cină s-a sculat de la masă şi atunci ne-am pregătit şi noi să ne ducem fiecare în locuinţa respectivă. Cu aceeaşi bunăvoinţă blajină, cu care mă întâmpinase înainte de cină, mi-a spus şi acum noapte-bună. Ne-am urat reciproc o tihnă plăcută şi ne-am despărţit.

După ce am ajuns în camrea mea, în noaptea acestei zile, care devenise pentru mine cea mai memorabilă din viaţa mea de până atunci, m-am apropiat de ferer^tră şi am privit cerul. Nu se zărea niciun nor, nici luna, dar în noaptea calmă scăpărau mii de stele. Splendoarea bolţii cereşti m-a răscolit mai puternic decât oricând, deşi o privisem şi altă dată cu mare atenţie. Am simţit nevoia să-mi limpezesc mai întâi sufletul şi cugetul. M-am uitat îndelung la bolta spuzită de stele. Un tărâm neştiut, îndepărtat, se întindea în faţa mea. M-am dus spre lampa care ardea pe masă şi mi-am pus în faţa ei umbrela, pentru ca t lumina să cadă numai în partea dindărăt a camerei şi să
ı nu-mi acopere sclipirea cerului înstelat. Apoi am revenit t la fereastră. Timpul se scurgea, dar feeria nopţii continua. [Cât de ciudat, – mi-am zis, – că în timp ce frumuseţile mărunte, dar de o infinită diversitate, ale pământului
ı dispar, şi abia atunci când se naşte frumuseţea nemăsurată
ı a Universului, acea splendoare tăcută şi îndepărtată, oa-
ı menilor şi majorităţii celorlalte vieţuitoare le este menit somnul! Asta se datorează oare faptului că nu ne este îngăduit să ne înălţăm privirea decât pentru câteva clipe şi numai în răstimpul enigmatic al lumii visurilor, către acele alcătuiri măreţe, pe care le bănuim şi pe care vom avea cândva posibilitatea să le privim din ce în ce mai aproape? Aici, jos, nu avem oare parte niciodată, decât de o bănuială? Sau le este îngăduit celor mai mulţi oameni să privească cerul înstelat doar câteva clipe smulse somnului, numai pentru ca splendoarea acestuia să nu se banalizeze şi deci să nu i se ştirbească astfel măreţia? Dar eu am călătorit singur nopţi de-a rândul; constelaţiile s-au mişcat lin pe cer, mi-am ţinut ochii aţintiţi spre ele, ele s-au prăvălit în păduri informe, negre ca smoala, sau în zări terestre, altele s-au suit pe cer la răsărit, şi aşa mereu, poziţiile lor s-au tot schimbat încetişor, şi sclipirea a continuat să zâmbească, până dnd cerul a început să se lumineze, la răsărit s-au ivit zorile, iar stelele s-au stins ca un foc de artificii. Ochii mei, care mă usturau de atâtea vegheri

nocturne, n-au socotit oare atunci tăcuta măreţie dispărută drept mai înălţătoare decât ziua care luminează totul? Cine poate să ştie cum stau lucrurile? Ce simt oare acele făpturi, cărora le este hărăzită numai noaptea şi care nu cunosc ziua? Sau acele flori superbe şi mari, de pe meleaguri îndepărtate, care îşi deschid ochiul după apusul soarelui şi care, atunci când soarele răsare iar, îşi lasă să le atârne, lânced şi ofilit, veşmântul mai întotdeauna alb? Sau animalele pentru care noaptea este zi? M-a cuprins o adorare şi o venerare a infinitului.

Visând, înainte de a adormi, m-am întins pe pat, după ce am stins mai întâi lumina, şi am lăsat înadins perdelele netrase, ca să văd stelele.

A doua zi de dimineaţă m-am recules, ca să-mi dau seama de ceea ce se întâmplase şi ce răspunderi îmi asumasem. M-am îmbrăcat, ca să ies la aer şi să-mi scald faţa şi trupul în boarea răcoroasă a dimineţii.

După ce am ieşit din cameră am căutat să ajung pe un coridor care străbate longitudinal latura de sud a castelului. Ferestrele lui dau spre curte, şi din eî duc nişte uşi către camerele Matildei şi Natal iei, orientate spre miazăzi. Aceste uşi, destinate pe vremuri, poate, oaspeţilor, erau acum de obicei închise, deoarece camerele fuseseră făcute să comunice între ele. Căutasem coridorul, pentru că ducea, pe latura vestică a castelului, spre o scară mică, terminată jos cu o portiţă deschisă de obicei dimineaţa şi pe unde puteam să ies de-a dreptul pe ogoare, pe nişte poteci largi şi uscate, fiind cu mult mai greu de zărit decât dacă aş fi ieşit pe poarta principală a castelului. M-am gândit că pe locatarele camerelor deservite de acest coridor nu le pot stânjeni, deoarece pardoseala de piatră a culoarului era acoperita, pe toată lungimea, cu un covor [moale, care amortiza zgomotul paşilor. În plus, soarele (descrisese şi el un arc atât de înalt, încât se putea bănui
ıcă nimeni nu mai doarme în castel.

Când am ajuns aproape de capătul coridorului, în apropierea scării am văzut o uşă deschisă şi am presupus că trebuie să ducă la camerele cucoanelor. Era oare deschisă fiindcă cineva avea de gând să plece, sau fiindcă |cineva abia venise? Sau o lăsase vraişte vreo slujnică [grăbită sau să fi fost altă cauză? Am şovăit dacă să trec prin dreptul ei. Dar deoarece ştiam să uşa

dădea numai într-o antecameră şi că scara care urma să mă ducă afară era foarte aproape, m-am hotărât să trec şi să-mi iuţesc paşii. Mi-am continuat drumul pe covorul moale, numai că am călcat mai cu băgare de seamă. Când am ajuns în dreptul uşii m-am uitat să văd încotro duce. Ceea ce bănuisem s-a confirmat: uşa dădea într-o antecameră. Aceasta era mică şi înzestrată cu mobilierul obişnuit. Dar n-am văzut numai antecamera, ci şi o cameră, despărţită de antecameră printr-un glasvand, care era şi el pe jumătate deschis. În cameră se afla Natalia. La pereţii din spatele ei se înşirau nişte dulapuri medievale fine. Natalia stătea aproape în mijlocul încăperii, în faţa unei mese, pe care erau două ţitere şi de pe care atâma un covor foarte preţios. Era îmbrăcată ca de plecare, dar fără pălărie. Buclele frumoase le avea strânse la spate şi legate cu o panglică sau cu ceva asemănător. Rochia îi ajungea, ca de

I

c bicei, până la gât, tinde se încheia fără niciun adaos străin. Era tot de mătase cenuşie deschis, dar avea dungi stacojii foarte fine. Rochia se mula strâns pe şolduri şi cădea apoi, în falduri bogate, până la pardoseală. Mânecile erau strimte, îi ajungeau până la încheietura mlinii şi aveau acolo, ca şi pe braţ, dungi transversale de culoare I închisă, încheiate ca o brăţară. Natalia stătea dreaptă, cu j torsul chiar un pic aplecat spre spate. Braţul stâng şi-l ţinea întins şi rezemat de o carte pusă în picioare pe măsuţă. Mâna dreaptă i se sprijinea uşor pe antebraţul stâng. J Chipul nespus de frumos îi era calm, ca şi cum şi-ar fi\j lăsat ochii în jos şi ar fi stat pe gânduri. Trăsăturile ei trădau o spiritualitate delicată, pură, pe care n-o mai văzusem niciodată la ea, cu toate că obişnuia să-şi exteriorizeze întotdeauna adâncurile sufletului. Am înţeles şi ce voia să însemne atitudinea ei, de parcă i-aş fi auzit cuvintele lăuntrice: „S-a întâmplat ce a fost dat să se întâmple!“ Nu mă auzise venind, deoarece pardoseala culoarului era acoperită de covorul moale, şi nu mă putea vedea, deoarece fata îi î era îndreptată spre miazăzi. Am privit-o doar o clipă cum stă îngânduratâ, am trecut apoi tiptil mai departe şi am coborât scara. M-am simţit cufundat parcă într-un noian de fericire, văzând că Natalia este cuprinsă de acelaşi sim- tământ ca şi mine, de simţământul că trebuie pus la adă- ^ post, sufleteşte, bunul aproape nesperat şi totuşi dobândit.

— Nu-mi venea să cred că datorită mie, această fiinţă, care întruchipa frumuseţea supremă, a putut fi cuprinsă de un asemenea simţământ. Mi-am zis că atât cât voi trăi, şi chiar dacă viaţa mea ar atinge hotarul extrem al vârstei omeneşti, sau l-ar depăşi, am s-o iubesc pe Natalia, vie sau moartă, cu fiecare picătură a sângelui meu, cu fiecare fibră a inimii mele, şi că am s-o port în vecii vecilor în fundul sufletului. Mi s-a părut a fi o imensă fericire s-o pot iubi veşnic, nu numai în viaţa aceasta, ci şi în o mie de vieţi, care ar urma după o mie de morţi. Câte n-am văzut pe lume, câte nu m-au umplut de bucurie, câte nu mi-au făcut plăcere...! Acum, toate se spulberaseră, deoarece fericirea supremă ţi-o dăruieşte încredinţarea că un suflet omenesc ales,. Profund, pur, este al tău, cu totul al tău.

Am ieşit pe portiţă, pe care o găsisem întredeschisă, şi am mers înainte pe drumul care trece aici prin faţa castelului şi duce spre ogoare. Drumul, este lat, aşternut cu nisip fin şi deci, datorită uscăciunii sale, cu deosebire prielnic unor plimbări de dimineaţă. Fusese tăiat de fostul proprietar al castelului şi îmbunătăţit de Matilda. Duce, de la portiţă, în amindouă direcţiile, spre miazănoapte şi spre miazăzi, destul de departe, şi alcătuieşte în felul acesta o linie de contact cu castelul. Roland îi spunea chiar întotdeauna, în glumă, drumul de contact. Pomii fructiferi, care îl tivesc acum, îi răsădise, ca plante adulte, Matilda. Înainte vreme, întregul drum fusese o alee de plopi; dar întrucât trece în linie dreaptă prin aceste locuri şi fusese plantat cu arborii aceia drepţi ca luminarea, părea foarte urit. După ce s-a sfătuit cu prietenii ei, Matilda a înlăturat treptat plopii, care, în plus, erau şi foarte dăunători pentru ogoare. I-a tăiat şi le-a dezgropat rădăcinile. În locul lor a sădit pomi fructiferi.

Am luat-o înspre miazăzi, aşa cum îmi place să-mi încep orice plimbare, pentru ca să am lumina în faţă şi să pot privi strălucirea, mai vie şi coloritul mai îmbietor al norilor. Cerul era senin, ca în ajun, iar soarele începuse să zvinte stropii de pe firele de iarbă şi de pe frunzele copacilor. Răcoarea dimineţii mai stăruia încă, deşi razele soarelui se făceau din ce în ce mai simţite. Am privit cu alţi ochi tot ce mă înconjura şi mi s-a părut că totul întinerise. Am ajuns la colnic şi am privit lanţul lung al munţilor. Piscurile albastre se uitau la mine, iar platformele

acoperite cu zăpadă îmi arătau sclipirea lor delicată. Am zărit şi coamele alpine, unde lucrasem până de curând. Am avut impresia că trecuseră mulţi ani de când fusesem pe acele terenuri acoperite cu gheaţă şi în acele văi pline cu zăpadă. Stind aşa, m-am lăsat în voia strălucirii soarelui şi a splendorilor din jurul meu. În alte împrejurări, când voiam să hoinăresc, plecam întotdeauna cu vreo carte în raniţă; astăzi, însă, nu luasem niciuna. N-aveam chef de citit. După un timp am trecut iarăşi prin faţa pomilor, încărcaţi cu felurite soiuri de mere, pe care, ici şi colo, începuseră să apară culorile lor caracteristice. Am continuat să merg pe coama unui deal cu arături, până ce terenul a început să coboare lin; drumul se încheia, în vale, la hotarul unei moşii megieşe, sau, mai degrabă, se racorda cu alt drum. N-am mai coborât drumul, deoarece n-am vrut să ajung în vale, unde perspectiva se închidea.

Am întors capul. Mi s-a înfăţişat dinaintea ochilor castelul, care ajunsese acum să însemne atât de mult pentru mine. Ferestrele îi sclipeau în soare, cenuşiul zidului de la miazăzi, curăţit de tencuială, mă privea blând, acoperişul întunecat se detaşa pe albastrul cerului de miazănoapte, şi un fum uşor se înălţa din câteva hornuri.

Am luat-o agale înapoi, pe spinarea colinei cu arături, prin faţa pomilor fructiferi, până ce drumul a început să coboare lin înspre castel.

În acest loc am văzut acum venindu-mi în întâmpinare o persoană, care, mai înainte, îmi fusese pesemne ascunsă de coroanele arborilor. Era Natalia. De îndată ce ne-am zărit, ne-am iuţit paşii, ca să ne apropiem mai curând unul de altul. Când ne-am întâlnit, Natalia m-a privit prietenos cu ochii ei mari, întunecaţi, şi mi-a întins mâna. I-am primit-o, i-am strâns-o cu căldură şi am rostit un bun-găsit din inimă.

— E minunat, – a spus ea, – că facam împreună un drum, pe care oricum avusesem de gând să-l fac.

— Cum ai dormit azi-noapte, Natalio? — am întrebat eu.,

— N-am putut dormi multă vreme, – a răspuns ea.

— Într-un târziu, somnul a venit, totuşi, pe nesimţite. Dar -m-am trezit curând şi m-am sculat. Dimineaţa am vrut să urc pe acest drum şi s-o ţin tot înainte, peste dealul cu arături; dar îmi pusesem o rochie nepotrivită pentru plimbări. De aceea am fost nevoită să mă schimb şi am ieşit acum, ca să mă bucur de aerul

dimineţii.

Am băgat de seamă că, într-adevăr, nu mai purta rochia cenuşie, cea cu dungi stacojii fine, ci una mai simplă, mai scurtă, de un castaniu pastelat. Pe cap avea acum o pălărie uşoară de paie, pe care o purta întotdeauna când hoinărea printre holde. Am întrebat-o dacă, după părerea ei, mai este timp deajuns înaintea micului-dejun, ca să poată trece dincolo de dealul cu arături şi apoi să se reîntoarcă la castel.

— Cred că mai este timp destul, – a răspuns ea, – altminteri nid n-aş fi plecat, deoarece n-aş vrea să tulbur TÂnduielile casei.

— Atunci îngăduie-mi să te însoţesc, – am spus eu.

— Mi-ar face foarte multă plăcere, – a răspuns ea.

M-am plasat alături de dânsa şi am străbătut amândoi drumul pe care sosisem, dar de astă dată înapoi.

Aş fi ţinut foarte mult să-i ofer braţul, dar n-am îndrăznit.

Am mers amândoi agale pe drumul aşternut cu nisip fin. Umbrele aruncate de copaci pe nisip şi luminile pe care le intercala soarele râmâneau în urma noastră. La început n-am scos nicio vorbă, nici ea, nici eu, dar pe urmă Natalia a întrebat:

— Ai dormit bine?

— Am dormit foarte puţin, dar nu mi s-a părut neplăcut, – am răspuns eu.

— Ferestrele locuinţei mele, pe care mama ta a poruncit cu atâta amabilitate să-mi fie amenajată, dau spre câmp, încât văd prin ele o bună paf te a cerului înstelat. Am privit foarte îndelung stelele. Dimineaţa m-am sculat devreme, şi deoarece am socotit că nu mai stânjenesc pe nimeni în castel, am ieşit din clădire, ca să respir aer curat.

— E o desfătare înviorătoare şi fără seamăn să respiri aerul curat al verii senine, – a replicat ea.

— E cea mai înălţătoare hrană din câte ne-a dăruit cerul, – am răspuns eu. — îmi dau seama de asta când mă aflu pe un munte înalt şi când’mă împresoară necuprinsul văzduhului ca o mare fără margini. Dar nu numai aerul verii este înviorător, ci şi cel al iernii, şi orice aer, dacă e curat şi dacă nu conţine particule potrivnice fiinţei noastre.

— În zilele liniştite de iarnă umblu adesea cu maică- mei chiar pe acest drum, pe care ne plimbăm noi acum. Est* destul de stricat, deoarece, iarna, locuitorii din Erital şi sătenii de prin împrejurimi se abat din drumul lor de căruţe, cel de jos, şi

folosesc drumul nostru de plimbare pe toată lungimea lui. Aici este adesea foarte frumos, când de ramurile copacilor atârnă nenumărate cristale, sau când

; sunt acoperiţi cu brumă. Deseori ţi se pare chiar că bruma î umple şi văzduhul. Atunci pluteşte în aer un abur fin, ; astfel că până şi obiectele cele mai apropiate îţi apar învăluite ca într-un fel de fum. Alteori, cerul este iarăşi atât de senin, încât totul se vede limpede. Şi se bolteşte, albastru închis, deasupra câmpiilor, care strălucesc la soare, iar atunci când ajungem sus, pe ogoare, putem cuprinde cu privirea întreaga salbă a munţilor. Iarna, peisajul este foarte tăcu1., pentru că oamenii stau cât pot de mult în casele lor, pentru că păsările cintătoare şi-au luat rămas- bun, pentru că animalele sălbatice s-au retras mai adine în pădure şi pentru că nici măcar o trăsură nu-şi face auzit tropotul potcoavelor şi huruitul roţilor, şi numai sunetul simplu al zurgălăilor semnalează că, pe undeva, cineva călătoreşte în tăcerea iernii. Noi ne vedem de drum, mama aduce vorba de diferite lucruri, iar ţinta plimbării noastre este de obicei locul unde drumul începe să coboare. La oraş nu aveţi frumoasele plimbări de iarnă, pe care ni le of «că viaţa la ţară.

— Nu, Natalio, nu le avem, – am replicat eu.

— Din tot ce este specific iernii n-avem decât frigul, căci zăpada este îndepărtată din oraş, şi nu numai iama, dar nici vara, oraşul n-are nimic ce s-ar putea compara cât de cât cu ne-îngrădirea *şi* vastitatea peisajului campestru. Arta şi ştiinţa se cultivă pe o scară mai largă la oraş, iar viaţa socială este mai intensă acolo. Oraşul este şi sediul autorităţilor. Dar arta şi ştiinţa se pot cultiva şi la ţară, cel puţin în parte, şi mă întreb dacă nu s-ar putea muta la ţară şi unele ramuri ale autorităţii de stat. De multă vreme mă bate gândul să plec odată şi iarna pe munţi şi să petrec acolo câtva timp, ca să adun date ştiinţifice. Când citeşti cele relatate în cărţi de unii oameni care au colindat pe timp de iarnă ţinuturi de mare altitudine sau care au escaladat chiar piscurile unor munţi semeţi, ţi se face poftă să-i imiţi.

— Dacă nu e primejdios sau dăunător pentru viaţă şi sănătate, ar trebui să încerci, – a răspuns ea.

— Este, fără îndoială, un privilegiu al bărbaţilor că se pot încumeta să treacă prin experienţe mai grele. Noi, după ce am stat uneori, iarna, în oraşe mari şi am văzut acolo cum se

desfăşoară viaţa diferiţilor oameni, ne-am întors cu plăcere la Sternenhof. Aici ne-am bucurat, în multe şederi mai îndelungate, de toate anotimpurile. Suntem legaţi de prieteni, a căror societate ne înnobilează, ne înalţă, şi pe care Uneori îi vizităm. Au adus în singurătatea noastră câteva roade ale artei şi, într-o anumită măsură, şi ale ştiinţei, în limita îngăduită femeilor.

— Sternenhof este o reşedinţă respectabilă şi distinsă,

— Am răspuns eu.

— Dar a avut nevoie de un amplu concurs de împrejurări pentru ca să devină ceea ce a devenit.

— Aşa spune şi maică-mea, – a replicat ea.

— Şi spune că trebuie să-i mulţumim din inimă Providenţei că i-a sprijinit şi călăuzit astfel strădaniile, deoarece altminteri n-ar fi realizat mai nimic.

În timpul conversaţiei noastre am ajuns pe nesimţite în punctul cel mai înalt al drumului. De acolo, drumul cobora. Am stat amândoi o clipă pe loc.

— Spune-mi, te rog, – a reluat Natalia, – unde se află acel Kargrat, în care te-ai statornicit în ultima parte a verii? Ar trebui să-l putem vedea de aici.

— Fireşte că-l putem vedea, – am răspuns eu.

— Se află în punctul cel mai vestic al lanţului de munţi vizibil de aici. Dacă te uiţi la platformele acoperite cu zăpadă, situate la dreapta cupolei albăstrii vizibile exact deasupra stejarului de la hotarul lanului vostru de grâu, şi care arată ca două triunghiuri cu vârful în sus, şi-ţi plimbi privirea spre dreapta, zăreşti, pe fondul cenuşiu al muntelui, nişte fâşii luminoase aproape orizontale; acelea sunt platformele de gheaţă ale Kargratului. «

— Le văd foarte clar, – a răspuns ea, – şi văd şi vârfurile înălţate deasupra gheţii. Şi ai fost pe gheaţa aceea?

— Da, am ajuns la hotarele ei şi apoi chiar pe ea însăşi, – am răspuns eu.

— Atunci ai putut vedea limpede şi locul acesta, – a spus ea.

— Formaţiile alpine ale Kargratului, – am răspuns eu, – sunt atât de mari, încât putem distinge de aici părţile lor componente, dar diferitele zone ale ţinutului nostru sunt atât de mici, încât nu pot fi identificate de acolo. Teritoriul se întinde jos ca o simplă suprafaţă învăluită în abur. Cu luneta am putut să

caut linele locuri ştiute şi am şi căutat colinele şi pădurile de la Sternenhof.

— Numeşte-mi, te rog, câteva dintre piscurile pe care le putem vedea de aici, – a spus ea.

— Latã piscul Kargrat. Care se înalţă cel mai mult deasupra gheţii, – am răspuns eu, – iar în dreapta lui este piscul Glomm, şi apoi Ethem şi Goarna. În stingă sunt numai două: Cenuşarul şi Stâna.

— Le văd, a spus ea, – le văd.

— Mai sunt şi vreo câteva creste mai mici, – am continuat eu, – care coboară către celelalte ponoare. N-au nume şi nu pot fi văzute de aici.

După ce am mai zăbovit câtva timp privind munţii şi vorbind, ne-am întors şi ne-am îndreptat spre castel.

— Este totuşi curios, – a spus Natalia, – că în munţii aceştia nu se găseşte marmură albă, deşi conţin atât de multă de diferite culori.

— Cam nedreptăţeşti munţii noştri, – am răspuns eu.

— Ei conţin zăcăminte de marmură albă, din care se şi extrag blocuri pentru felurite scopuri, şi mai ascund cu siguranţă, în ramificaţiile lor, şi alte locuri unde se găseşte poate cea mai fină şi mai pură marmură albă.

— Mi-ar plăcea să-mi comand nişte obiecte dintr-o asemenea marmură, – a spus ea.

— Poţi, – am răspuns eu.

— Niciun alt material nu este mai nimerit.

— Dar nu mi-aş putea îngădui să comand decât obiecte mici, ornamente şi alte asemenea lucruri, – a spus ea, – dacă mi-aş putea procura materialul necesar şi dacă prietenii mei mi-ar veni în ajutor cu sfatul lor.

— Poţi să-l ai, – am răspuns eu, – şi eu însumi aş putea să te ajut să-l primeşti, dacă doreşti.

— Mi-ar face mare plăcere, – â răspuns ea.

— Prietenul nostru a comandat, în casa lui, opere de o mare frumuseţe din marmură colorată, şi ai pus şi tu să se execute lucruri frumoase din marmură colorată pentru părinţii tăi.

— Da, şi tot mai caut să procur bucăţi frumoase de marmură, ca să le folosesc cândva pentru alte lucrări, – am răspuns eu.

— Preferinţa mea pentru marmura albă mi se trage pesemne de la lucrurile minunate, – a răspuns ea, – pe care le-am văzut în

Italia. De neuitat îmi vor rămâne îndeosebi Florenţa şi Roma. Sunt lucruri care sfâmesc o admiraţie fără seamăn, şi totuşi mă gândesc adesea că simţurile umane şi spiritul uman sunt cele care le-au conceput şi le-au făurit.

— Creaţiile artistice atrag privirile, şi pe bună dreptate te umplu de admiraţie şi de dragoste, – am răspuns eu. Produsele naturii sunt opera unei alte mâini, şi dacă sunt privite aşa cum trebuie, stârnesc şi ele o imensă admiraţie.

— Întotdeauna am avut acest sentiment, – a spus ea.

— Datorită telului meu de viaţă am contemplat ani în şir opere ale Creaţiei, – am răspund eu, —iar din când în când şi opere de artă, în măsura în care mi-a fost cu putinţă, şi mi-au încântat deopotrivă sufletuL

Tot vorbind ne-am apropiat de castel şi am ajuns la portiţă.

În faţa ei, Natalia s-a oprit şi a spus:

— Am stat aseară îndelung de vorbă cu mama. În ceea ce o priveşte, n-are nimic împotriva legământului nostru.

Spunând acestea, o uşoară roşeaţă i-a acoperit trăsăturile fine. A vrut să intre numaidecât pe portiţă, dar am reţinut-o şi i-am spus:

— Natalio, aş socoti că nu este corect să-ţi ascund ceva. Te-am mai zărit astăzi o dată, înainte de a ne fi în- tâlnit. Când am vrut azi de dimineaţă să ies din casă prin coridorul de la nord, uşa antecamerei şi cea a unei camere erau deschise, şi te-am văzut. Stăteai lângă o măsuţă acoperită ou un covor de preţ şi-ţi sprijineai o mână pe o carte.

— Mă gândeam la noul meu destin, – a spus ea.

— Ştiam, ştiam, – am răspuns eu, – şi fie ca puterile cereşti să-ţi hărăzească tot norocul pe care ţi-l doresc cei ce-ţi vor binele.

I-am întins ambele mâini, ea mie pe ale ei, şi ni le-am strâns.

Apoi a intrat pe portiţă şi a urcat scara.

Eu am mai rămas câteva clipe.

De îndată ce a ajuns şi a închis uşa după ea, m-am urcat şi eu.

întreaga fiinţă a Nataliei mi-a părut mai strălucitoare în dimineaţa asta decât fusese în tot timpul diti urmă, şi am intrat în camera mea cu inima tresăltând puternic de bucurie.

Acolo mi-am schimbat îmbrăcămintea, în măsura în care era nevoie, ca să înlătur urmele plimbării de dimineaţă şi să mă

înfăţişez cuviincios, şi apoi, întrucât se apropiase ora -micului-dejun. M-am îndreptat spre sufragerie.

În sufragerie nu era nimeni. Masa fusese pusă şi totul era pregătit pentru micul-dejun. După câteva minute a intrat în cameră Matilda împreună cu Natalia. Natalia se schimbase: purta acum o rochie mai sărbătorească decât cea purtată la plimbarea de dimineaţă, deoarece ţinea, ca şi Matilda, să cinstească la masă un oaspete printr-o toaletă mai deosebită. Matilda mi-a dat bineţe cu blândeţea şi voioşia ei obişnuită, dar cu o amabilitate parcă mai mars ca altădată, şi mi-a arătat unde să iau loc. Ne-am aşezat la masă. Ne aflam aşadar la micul-dejun, aşa cum ne deprinsesem de câteva zile încoace. Pe masă se găseau aceleaşi obiecte, şi micul-dejun s-a desfăşurat ca întotdeauna. Nimeni n-a adus vorba nici acum despre problemele noastre speciale. Subiectul conversaţiei l-au alcătuit lucrurile obişnuite, despre care se vorbea în fiecare zi: artă, zilele frumoase ale anotimpului în curs, şederea la Asperhof în epoca înfloririi trandafirilor… Apoi ne-am sculat de la masă şi ne-am despărţit.

Şi tot aşa nu s-a vorbit toată ziua nimic despre legă- mintul pe care îl încheiasem cu Natalia.

încă în cursul dimineţii ne-am intilnit cu toţii în grădină. Matilda mi-a arătat câteva modificări pe care le făcuse. O seamă de tufişuri, tunse prea accentuat în linii drepte, care se mai aflaseră într-o parte mai retrasă a grădinii, fuseseră înlăturate şi făcuseră loc unei plantaţii mai plăcute şi mai aerisite. Fuseseră amenajate straturi de flori, şi fuseseră sădite grupat mai multe plante, de care Matilda abia aflase, pe care amfitrionul meu le îndrăgea mult şi’print re care se găseau unele extraordinar de frumoase. Matilda a rostit numele lor, iar Natalia era numai urechi. După amiază am făcut cu toţii o plimbare. Pentru început i-am vizitat pe muncitorii care se îndeletniceau cu înlăturarea tencuielii de pe paramentul de piatră al clădirii, şi i-am privit câtva timp. Matilda a pus o seamă de întrebări şi a schimbat păreri despre unele amănunte în legătură cu lucrarea. După aceea, făcând un ocol mare, am mers de-a lungul spinării colinelor care dominau în bună parte valea şi deci şi castelul-situat în ea. Am trecut de liziera unei pădurici, de unde se puteau zări castelul, grădina şi anexele gospodăreşti, şi ne-am întors în sfârşit la castel, pe braţul nordic al aceleiaşi alei, pe al

cărei braţ sudic mă plimbasem azi dimineaţă cu Natalia.

Către seară a sosit trăsura cu călătorii.

Cel dintâi a coborât amfitrionul meu, apoi au urmat, aproape toţi în acelaşi timp, ceilalţi bărbaţi, mai tineri. Toţi m-au salutat şi m-au mustrat pentru că venisem atât de târziu. Ne-am adunat în salon şi am stat acolo de vorbă un timp, înainte de a ne îndrepta spre camerele destinate fiecăruia.

Amfitrionul meu m-a întrebat pe unde am umblat anul acesta şi ce părţi ale munţilor am cutreierat. I-am răspuns că-i comunicasem cândva gândul de & escalada gheţarul Simmi, şi că sediul mi-l statornicisem acum în Kargrat, în sătucul cu acelaşi nume ca şi masivul. De acolo am pornit în diferite direcţii, pe care i le-am numit, căci era familiarizat cu ţinutul acestor gheţari. Eustaţiu a vorbit despre frumuseţile naturale, întâlnite în acele formaţii tectonice. Roland a spus că ar trebui să vizitez şi eu cândva Klamkir- che, bisericuţa din strungă, unde au fost ei, şi că, pentru ca să-mi pot face deocamdată o idee generală despre ea, Eustaţiu are să-mi arate desenele. Gustav m-a întâmpinat simplu, ca întotdeauna, cu dragoste şi prietenie. La întrebarea amfitrionului meu dacă acum am de gând să rămin timp mai îndelungat în mijlocul prietenilor mei, am răspuns că s-ar putea ca o treabă importantă să mă cheme în curând în altă parte.

După ce au mai schimbat câteva cuvinte, noii sosiţi s-au îndreptat spre camerele lor, ca să îndepărteze urmele călătoriei, să lepede veşmintele prăfuite, să se spele sau să-şi pună în ordine lucrurile aduse cu ei.

Ne-am revăzut abia la cină.

Aceasta a fost la fel de voioasă şi de prietenoasă ca întotdeauna.

în dimineaţa următoare, după micul dejun, amfitrionul meu s-a plimbat câtva timp cu Matilda în grădină, apoi a venit în camera mea şi mi-a spus:

— Ai dreptate şi faci bine că vrei să împărtăşeşti familiei dumitale ceea ce le este pe plac prietenilor dumitale de aici.

N-am răspuns nimic, am roşit şi m-am înclinat foarte respectuos.

în cursul dimineţii am spus că va trebui să plec cât de curând cu putinţă. Mi s-au pus la dispoziţie cai până la cea mai apropiată poştă, şi după ce mi-am făcut bagajul sumar, m-am

hotărât să pornesc la drum încă înainte de amiază. Mi-am luat rămas-bun. Când am plecat, m-au petrecut ochii limpezi şi senini ai amfitrionului meu. Matilda a fost numai blândeţe şi bunătate. Natalia stătea în firida unei ferestre; m-am apropiat de ea şi i-am spus în şoaptă:

— Dragă, dragă Natalio, rămâi cu bine.

— Cu bine, prietene scump şi drag, – a răspuns ea, tot în şoaptă, şi ne-aril strâns mâinile.

După o clipă mi-am luat rămas-bun şi de la ceilalţi, care, ştiind că urma să plec, se adunaseră în salon. Le-am strâns lui Eustaţiu şi lui Roland mâinile şi am primit sărutul lui Gustav, care astăzi avea pentru mine o însemnătate cu totul deosebită.

Apoi am coborât scara şi m-am urcat în trăsură.

Caii Matildei m-au dus până la cea mai apropiată poştă. Acolo i-am trimis înapoi şi mi-am tocmit alţii înspre Kargrat. Nu mi-am îngăduit decât puţină odihnă. Când am ajuns la Kargrat, le-am spus oamenilor mei că interveniseră ni^te împrejurări care nu îngăduiau continuarea lucrărilor din acest an. Le-am dat aşadar drumul, dar le-am înmânat simbria care li s-ar fi cuvenit dacă mi-ar fi slujit în tot răstimpul convenit. Au fost mulţumiţi. Pădurarul ţiterist plecase, dar nici oamenii mei nu ştiau unde. Le spusesem înainte de vizita mea la Asperhof că mă voi reîntoarce curând; le dădusem de lucru pentru timpul absenţei mele şi îi lăsasem să tragă nădejde că, după întoarcerea mea, vor avea în continuare de lucru. Acum am fost nevoit să contramandez. După ce am pus totul la punct, mi-am lăsat lucrurile la Kargrat spre păstrare în deplină siguranţă şi am plecat numaidecât. Reţinusem caii aduşi la Kargrat din ultima aşezare mai măricică, şi cu ei am pornit acum la drum. La cea dintâi poştă am cerut o trăsură specială şi am pornit spre părinţii mei.

Când am ajuns acasă, ivirea mea neaşteptată a stârnit aproape uimire. Toate evenimentele se petrecuseră atât de repede, încât, după ce m-am hotărât să plec la părinţi, o scrisoare care să le vestească venirea mea n-ar fi ajuns probabil la destinaţie înainte de a fi sosit eu însumi. De aceea nu s-au putut dumeri de ce am venit vara, ş| nu toamna, fără nicio înştiinţare prealabilă. La întrebarea lor le-am răspuns că există bineînţeles un motiv al acestei reîntoarceri, dar nicidecum unul neplăcut; şi că, de ne-’ răbdare, am plecat în pripă şi n-am mai putut să-i anunţ cu un ceas mai devreme că vin acasă. Atunci s-

au liniştit şi nu m-au mai întrebat care fusese motivul.

În dimineaţa următoare, înainte ca tata să fi plecat în oraş, m-am dus la el în bibliotecă şi i-am spus că, de multă vreme, îmi căzuse cu drag Natalia, fiica prietenei amfitrionului meu, că tăinuisem această dragoste şi că avusesem de gând, dacă n-ar fi împărtăşită, s-o înăbuş în mine, fără să suflu nimănui niciun cuvânt despre ea. Acum, însă, nici Natalia nu m-a găsit nevrednic de preţuirea ei, dar eu habar n-am avut, până când simţământul reciproc a ieşit la iveală întâmplător, în timp ce vorbeam despre cu totul alte lucruri. Atunci am încheiat un legământ: să ne păstrăm afecţiunea cât vom trăi şi deci să n-o dăruim niciodată linei alte fiinţe. Natalia a dorit, iar eu am fost întru totul de acord, să aducem la cunoştinţa familiilor noastre acest fapt, ca să ne putem bucura, prin consimţământul lor, de bunul nostru, sau, dacă una din părţi ne-ar fi refuzat consimţământul, să ne păstrăm nestrămutată dragostea, dar să nu ne mai vedem niciodată. Întrucât familia Nataliei n-a obiectat nimic, am venit încoace, ca să le spun părinţilor mei cum stau lucrurile, iar lui, tatei, îi spun mai întâi, urmând ca mamei să-i împărtăşesc totul ulterior.

— Fiul meu, – a răspuns tata, – eşti major, deci ai dreptul să închei învoieli, şi ai încheiat una de cea mai mare însemnătate. Deoarece te cunosc bine, iar de la o vreme încoace am avut prilejul să te cunosc chiar şi mai bine decât te cunoscusem înainte, sunt convins că alegerea ta s-a oprit asupra unei persoane care, deşi are, fără îndoială, ca toţi oamenii, unele lipsuri, este, prin însuşirile ei, cea potrivită. Această părere mi-o întăresc şi alte considerente. Afecţiunea voastră n-a încolţit dintr-o dată, ci s-a pregătit, tu ai vrut s-o înfrângi, n-ai spus nirnic, nu tte-ai povestit decât foarte puţine despre Natalia, aşadar nu o pornire pripită şi aprigă a pus stăpânire pe tine, ci o înclinare întemeiată pe o deosebită preţuire. N-am nimic de obiectat.

Deşi îmi închipuisem că tata n-are să pună piedici legământului încheiat, această convorbire, la care am participat plin de gravitate, mi-a dat o strângere de inimă, după cum şi în atitudinea tatălui meu am constatat o adâncă emoţie. Acum, după ce a vorbit, inima mi s-a umplut de o bucurie, care mi se citea pesemne şi în ochi şi pe trăsături. Tata m-a privit cu blândeţe şi prietenie şi mi-a spus:

— N-are să-ţi fie prea uşor să vorbeşti cu mama despre treaba asta. Am să fiu purtătorul tău de cuvânt şi am să-i povestesc eu despre legământul încheiat, ca să sări mai uşor hopul. Lasă să treacă dimineaţa, şi după masa de prânz am s-o rog pe mama să vină în camera asta. Pe urmă, cu un prilej oarecare, are să ia şi Clotilda cunoştinţă de pasul pe care l-ai făcut.

Am ieşit amândoi din bibliotecă. Tata s-a pregătit, ca în fiecare dimineaţă, să plece în oraş, la biroul lui. După ce şi-a terminat pregătirile, şi-a luat rămas-bun de la mama şi a plecat. Dimineaţa a trecut la fel cum trecuse în mod obişnuit timpul după întoarcerea mea. Mama şi Clotilda nu m-au întrebat de motivul înapoierii mele neobişnuite şi şi-au văzut de treburile lor. După ce s-a terminat masa de prânz, tata a luat-o pe mama în bibliotecă şi a rămas câtva timp acolo cu ea. Când au ieşit şi au dat de mine şi de Clotilda, mama m-a privit prietenos, dar n-a spus nimic.

Au luat loc din nou lângă noi, şi am mai rămas cu toţii o vreme la masă.

După ce ne-am ridicat, ne-am dus în grădină, pe care eu n-o mai văzusem pe timp de vară ani de zile. Trandafirii, răspândiţi ici şi colo, nu-i egalau pe cei ai amfitrionului meu, dar nici nu erau mai prejos de cei de la Sternenhof. Grădina, care, în copilăria mea, îmi fusese atât de dragă şi de familiară, mi s-a părut acum mică şi neînsemnată, cu toate că florile ei de vară, pomii ei fructiferi, legumele ei, viţa ei de vie, nu se numărau printre cele mai de rând din oraş. Numai că se putea constata deosebirea dintre o grădină urbană şi cea a unui moşier bogat. Mi s-a arătat tot ce a fest socotit important şi mi s-a atras atenţia asupra tuturor schimbărilor. Toţi parcă se bucurau că mă văd odată aici şi la începutul anotimpului mai cald, deoarece altminteri venisem întotdeauna în pragul iernii, când frunzele căzeau şi grădina îşi pierdea podoaba. Către seară, tata a plecat din nou în oraş. Noi am rămas în grădină. Pe când, la un moment dat, soră-mea se îndeletnicea cu legarea pe arac a unui lăstar de viţă, iar eu stăteam singur cu mama lângă fântâna de marmură, cea în formă de dalac, în care se scurgea apa limpede şi îmbietoare, mama mi-a spus:

— Îţi doresc, fiule, ca tot norocul şi toată binecuvân- tarea cerului să te însoţească în pasul atât de însemnat, pe care l-ai făcut. Chiar dacă ai ales cu grijă şi chiar dacă sunt întrunite

toate condiţiile pentru ca reuşita să fie asigurată, pasul este, totuşi, dificil şi important; mai rămâne de văzut cum se va închega unirea voastră în dragoste şi armonie.

— Să dea Dumnezeu să fie aşa cum nădăjduim, – am răspuns eu.

— Nici nu m-am gândit să-mi clădesc fericirea fără să-mi fi întrebat părinţii şi fără ca vrerea lor să coincidă cu a mea. După ce mi-am dat seama că înclinarea noastră, adică a Nataliei şi a mea, se armonizează, am simţit nevoia să aflu părerea şi să primesc consimţământul familiei, şi de aceea sunt acum aici.

— Tata spune, – a replicat mama, – că totul este în regulă, că drumul vi se va netezi, şi că greutăţile care apar la începutul oricărei căsnicii, şi deci şi în cazul de faţă, vor fi înlăturate aici mai lesne decât în altă parte. Dar chiar dacă n-ar fi spus el asta, tot aş fi ştiut. Te-ai aflat în mijlocul unor oameni distinşi, şi în orice caz n-ai fi făcut o alegere nedemnă. După cum ai ales, cred că te-a călăuzit gândul cel bun. Nu toate căsniciile, nu multe căsnicii de acest fel sunt fericite; cunosc o bună parte a oraşului şi am trăit un număr nu prea mic de ani. La urma urmelor, tu n-ai văzut decât căsnicia noastră; îţi doresc ca a ta să fie tot atât de fericită ca a mea cu venerabilul tău tată.

N-am răspuns; ochii mi s-au umezit.

— Clotilda are să se simtă acum singură, – a continuat mama, – ea nu este ataşată decât de casa noastră: de tata, de mama, de tine.

— Mamă, – am răspuns eu, – când ai s-o vezi pe Natalia, când ai să afli cât de sinceră şi de dreaptă este, cum năzuieşte sufletul ei spre tot ce este adevărat şi înalt, cu câtă modestie se comportă, şi că e cu mult, cu mult mai bună decât mine, atunci n-ai să mai vorbeşti de o însingurare, ci de o alăturare. Clotilda va avea o rudă în plus, iar tu şi tata veţi avea tot cu o rudă în plus. Dar şi Matilda, şi amfitrionul meu, şi cercul acelor oameni deosebiţi vor fi atraşi spre voi, şi voi veţi fi atraşi spre ei, astfel că ceea ce până acum era despărţit, va fi unit.

— La fel am gândit şi eu, fiule, – mi-a răspuns mama, – şi sunt convinsă că aşa se va întâmplă; dar Clotilda va trebui să-şi schimbe natura afecţiunii ce-ţi poartă, şi fie ca totul să treacă fără mâhnire.

La sfârşitul acestor cuvinte s-a apropiat şi Clotilda. Mi-a adus un trandafir şi mi-a spus, cu faţa senină, că mi-l dă numai ca o

mică despăgubire pentru toţi trandafirii pe care, venind aici, i-am scăpat vara aceasta la Asperhof.

De abia dnd i-am auzit spusa mi-am dat seama că în grădina părintească trandafirii erau în floare, în timp ce la Asperhof, domeniu situat mai sus şi având de înfruntat un aer mai aspru, se şi ofiliseră. Am comentat faptul. Cauza a fost descoperită repede. Trandafirii de la Asperhof erau expuşi toată ziua la soare, poate că se bucurau şi de o îngrijire mai bună şi că aveau şi un sol mai bun, în timp ce aici stăteau mai mult la umbră, în parte datorită copacilor, care, din pricina spaţiului mai restrâns, erau sădiţi la distanţe mai mici între ei, şi în parte datorită zjtdurilor unor case mai apropiate sau mai depărtate.

Am luat trandafirul şi i-am spus Clotildei că i-ar face un rău serviciu amfitrionului meu dacă i-ar rupe un trandafir din grădină.

— Acolo n-aş îndrăzni, – a răspuns ea.

Am zăbovit câteva minute toţi trei lângă havuzul de marmură. Clotilda mi-a arătat ce pusese tata astă-primă- vară să se facă, în parte ca să se asigure în şi mai bune condiţii pomparea apei şi în parte ca să se aplice nişte ornamentaţii. Am văzut cât de temeinic şi de practic orga nizase el totul, şi cât de multe aveam de învăţat de la el. M-am bucurat la gândul că nu mai părea prea îndepărtată ziua în care tata se va întâlni cu amfitrionul meu.

După ce am plecat de lângă havuz, Clotilda m-a condus în locul de unde se deschidea o privelişte asupra împrejurimilor şi pe care tata hotărâse să-l înzestreze cu un parapet. Acesta era parţial gata. Fusese zidit, placat cu marmură adusă de mine şi îmbrăcat lateral cu marmură procurată de tata. Fuseseră folosite şi piesele aduse de mine: muluri şi bolţari. Am băgat însă de seamă’ că mai lipseau multe piese de marmură, şi am făgăduit să pun umărul, pentru ca întregul parapet să poată fi alcătuit în acelaşi stil, din marmură de acelaşi fel.

— După cum vezi, ne gândim la tine şi de la depărtare şi ne străduim să te întâmpulăm cu ceva ce-ţi face plăcere, – a spus Clotilda.

— Nu m-am îndoit niciodată, – am răspuns eu, – şi mă gândesc şi eu la voi, după cum dovedesc scrisorile mele.

— Ar trebui să mai rămâi odată aici o vară întreagă, – a spus ea.

— Cine ştie ce are să se mai întâmple, – am replicat eu.

Când întunericul a început să năvălească în rasg cu toată puterea, s-a întors tata din oraş, şi am luat cu toţii cina în pavilionul cu arme. Întrucât zilele erau foarte lungi şi întrucât, după ce se' întunecase complet, se făcuse destul de târziu, n-am mai putut să stăm prea mult după mag§ în pavilionul de sticlă, la lumina lămpilor, aşa cum obişnuiam toamna, când mă întorceam la ai mei după o îndelungă muncă de vară. Azi, în seara călduţă, fuseseră deschise câteva geamuri, iedera foşnea din când în când, stârnită de vreo adiere, iar flacăra lămpii juca în chip supărător. Ne-am despărţit şi ne-am căutat odihna.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, a venit la mine Clotilda A ciocănit în uşă; i-am deschis. Când a intrat am citit pe chipul ei că mama vorbise cu ea despre problema mea. | S-a uitat la mine, s-a apropiat, mi s-a aruncat de gât şi a izbucnit într-un potop de lacrimi. Am lăsat-o o clipă să-şi dea frâu liber simţământelor şi apoi i-am spus cu blândeţe:

— Clotildo, ce-i cu tine?

— Mi-e şi bine, şi rău, – a răspuns ea, lăsându-mă s-o conduc pe o canapea, unde am luat loc lângă ea.

— Vasăzică, acum ştii totul?

— Ştiu totul. Dar de ce nu mi-ai spus mai din vreme?

— Păi trebuia să vorbesc mai întâi cu părinţii, şi apoi,

Clotildo, tocmai faţă de tine mi-a lipsit aproape complet curajul.

— Şi de ce n-ai spus nimic verile trecute?

— Fiindcă atunci nu era nimic de spus. De abia acum ne-am împărtăşit totul unul altuia şi am venit în grabă să-mi deschid inima faţă de ai mei. Atâta vreme cât simţământul a fost numai al meu, iar viitorul mai era încă nesigur, n-am avut dreptul să vorbesc, pentru că nu mi s-a părut a fi o purtare bărbătească şi pentru că simţământul, care âr fi trebuit poate în scurt timp să fie înlăturat cu de- săvârşire, nu se cădea să fie sporit prin cuvinte.

— Am bănuit dintotdeauna, – a spus Clotilda, – şi ţi-am dorit întotdeauna cea mai mare şi mai deplină fericire. Trebuie să fie foarte bună. Foarte tandră, foarte credincioasă. Nu am altă dorinţă decât să te iubească la fel ca mine.

— Clotildo, – am răspuns eu, – ai s-o vezi, ai s-o cunoşti, ai s-o îndrăgeşti; şi chiar dacă nu mă iubeşte cu dragoste de soră, mă

iubeşte cu alta, care va face să sporească deopotrivă fericirea mea, fericirea ta, fericirea părinţilor.

— M-am gindit adesea, când povesteai despre ea, oricât de zgârcit ai fost la vorbă, şi tocmai fiindcă ai fost zgircit la vorbă, – a continuat ea, – că s-ar putea înfiripa aici o legătură, că ar fi foarte de dorit să-i cişti gi afecţiunea şi că astfel ar putea lua naştere o unire mai temeinică decât prin legătura cu o fată din oraşul nostru sau cu vreo altă fată.

— Ei bine, aşa s-a şi întâmplat, – am răspuns eu.

— De ce nu i-ai pictat niciodată portretul? — a întrebat ea.

— Fiindcă m-am încumetat tot atât de puţin s-o rog să-mi pozeze, sau chiar şi mai puţin, decât m-aş fi încumetat să te rog pe tine, sau pe mama, sau pe tata, – am răspuns eu.

— Nu m-a lăsat inima.

— Să fii fericit, să fii mulţumit până la adânci bătr- nete şi să nu te căieşti niciodată*absolut deloc, de pasul pe care l-ai făcut – a spus ea.

— Cred că n-am să mă căiesc niciodată, şi-ţi mulţumesc din suflet pentru urări, scumpa mea, draga mea CU- tilda, – am răspuns eu.

Şi-a şters lacrimile cu batista, şi-a pus la punct îr- treaga ţinută şi m-a privit cu prietenie.

— Cine are să deseneze acum cu mine, cine are să citească acum cu mine cărţi spanioleşti, cine are să cânle acum cu mine la ţiteră? — a întrebat ea după o pauză. —

Şi cui am să-i spun tot ce am pe suflet?

— Mie, Clotildo, – am răspuns eu.

— Tot ce am fost înainte pentru tine, am să fiu şi de acum înainte. De citii, de desenat, de cântat la ţiteră, astea ai să le faci cu Natc- lia; şi ai să i te destăinuieşti tot ei, şi împreună cu ea îi să duci la îndeplinire tot ce ai dus la îndeplinire până acum cu mine. Aşteaptă mai întâi s-o cunoşti şi ai să-ţi dai seama că e adevărat ce spun.

— Aş dori s-o văd cât de curând, – a spus ea.

— Ai s-o vezi curând, – am răspuns eu.

— Trebuie 5â se înnoade acum o legătură între familia noastră şi acei oameni, în mijlocul cărora am poposit atât de des până acum; şi eu doresc s-o vezi curând, cât de curând.

— Dar până atunci trebuie să-mi povesteşti foarte multe despre ea, – a spus Clotilda, – şi dacă se poate, trebuie să-mi

aduci un portret al ei.

— Am să-ţi povestesc, – am răspuns eu.

— Acum, de vreme ce am vorbit cu tine despre asta, am să-ţi povestesc cu dragă inimă, am să stau de vorbă cu tine despre legâ- mint mai lesne chiar decât cu ea. Nu ştiu dacă am să pot să-ţi aduc sau să-ţi trimit un portret al ei; am să încerc. Dar numai în cazul în care există un portret al ei şi dacă îmi este dat, fie în original, fie în reproducere. Păstrea- ză-l atunci, până când ai să te întâlneşti personal cu ea. Der în cele din urmă, Clotildo…

— În cele din urmă…?

— În cele din urmă are să vină şi vremea să te desprinzi şi tu de noi, dar nu cu gândul, ci cu o parte a firelor care te leagă de noi, şi anume atunci când ai să închei şi tu o legătura mai strânsă.

— Niciodată, niciodată n-am să fac asta, – a izbucnit ea aproape violent.

— Nil! M-aş mânia pe el, pe cel care mi-ar duce inima aiurea. Nu-i iubesc decât pe tata, pe mama şi pe tine. Iubesc casa aceasta liniştită şi pe toţi cei îndreptăţiţi să intre şi să iasă pe uşa ei, iubesc tot ce cuprinde ea, şi lucrurile care devin treptat de-ale casei, şi am s-o iubesc pe Natalia şi pe ai ei, dar niciodată pe un străin care ar vrea să mă smulgă de lângă voi.

— Dar are să te smulgă de lângă noi, Clotildo, – am spus eu.

— Tu ai să rămâi totuşi aici, el va fi îndreptăţit să intre şi să iasă pe uşa casei noastre, va deveni treptat unul de-ai casei, dar tu nu vei fi nevoită poate să pleci de lângă tata şi mama, şi nu va exista, desigur, nicio constrângere care să te oblige să-i iubeşti mai puţin pe ei sau pe mine.

— Nu, nu, nu-mi vorbi despre lucrurile astea, – a răspuns ea, – căci mă dor şi-mi frâng inima, pe care ţi-am deschis-o cu toată căldura.

— Bine, să nu mai vorbim despre ele, Clotildo, – am spus eu.

— Fii pe pace şi rămâi lângă mine.

— Desigur că rămân lângă tine, – a răspuns ea, – şi vorbeşte-mi cu drag.

îşi zvântase de pe obraz şi ultima urmă de lacrimi. S-a aşezat şi mai comod lângă mine pe canapea şi m-a îndemnat să-i vorbesc. M-a întrebat din nou de Natalia, cum arată, cu ce se ocupă, cum se poartă cu maică-sa, cu fratele ei şi cu amfitrionul meu. M-a pus să-i povestesc când am văzut-o pentru ultima

dată, când am fost la Sternenhof, când a venit ea în vizită la Asperhof, când mi-a apărut în suflet o presimţire, cum a crescut acolo, cum am luptat împotriva ei, ce s-a mai intâmplat după aceea, şi cum s-a făcut că, în cele din urmă, ne-am deschis reciproc inima.

I-am povestit bucuros, i-am povestit din ce în ce mai uşor, şi cu cât mi se desprindeau mai multe cuvinte de pe inimă, cu atât mai duioase îmi deveneau simţămintele. Nu crezusem niciodată că i-aş putea vorbi cuiva despre această parţe cea mai intimă a fiinţei mele, dar sufletul Clotildei era singurul lăcaş drag, în care îmi puteam adăposti taina atât de scumpă.

Am stat foarte mult pe canapea; Clotilda ba mi-a cerut amănunte noi, ba a revenit la cele vechi. Atunci a intrat mama în camera mea. Văzându-ne într-o conversaţie confidenţială, a luat şi ea loc la masa din faţa mea şi a Clotildei şi ne-a spus, după câteva clipe, că venise să ne cheme la micul-dejun. N-o zărise nicăieri pe Clotilda şi se gândise că la ora asta ar putea să fie la mine.

— Dragii mei copii, – a continuat ea, – păstraţi-vă iubirea, nu vă înstrăinaţi niciodată inimile şi rămâneţi ataşaţi în orice împrejurare, aşa cum sunteţi ataşaţi acum între voi şi de părinţii voştri; atunci veţi avea o comoară, una. Dintre cele mai frumoase în viaţă, şi atât de des nesocotită, în unirea voastră aveţi să dobândiţi tărie morală, aveţi să fiţi bucuria tatălui vostru şi fericirea bătrâneţii mele.

La aceste spuse n-am răspuns nimic, nici Clotilda, nici eu, deoarece tâlcul lor ni s-a părut cât se poate de firesc, şi am ieşit amândoi din cameră în urma mamei.

Tata ne şi aştepta în sufragerie, şi întrucât acum cauza reîntoarcerii mele neprevăzute acasă era cunoscuta de toţi şi nimeni nu se declarase împotrivă, am vorbit cu toţii pe şleau despre importantul eveniment. Părinţii îşi puneau cele mai mari speranţe în noul legământ şi s-au arătat bucuroşi de acordul dintre mine şi soră-mea. M-au pus să le povestesc, ca şi adineauri Clotildei, mai multe despre Natalia, cum este, cu ce se îndeletniceşte, ce înclinaţii are şi cum şi-a petrecut copilăria. Tot aşa şi despre Matilda şi despre Sternenhof, precum şi despre Asperhof şi despre amfitrionul meu, am fost nevoit să mai dau unele informaţii, menite să întregească imaginea ce-şi făcuseră ai mei despre modul de viaţă de acolo. Le-am mai spus şi că

este vorba de împlinirea unei ursite prielnice, deoarece Natalia este chiar fata care asistase într-o lojă de lângă mine la spectacolul cu *Regele Lear* şi care fusese atât de impresionată şi mă privise prietenos, parcă în chip de mulţumire că-i împărtăşesc durerea în timpul spectacolului.

Tata a spus că familiile care, timp îndelungat, au fost uhite printr-un fel de fire invizibile, se vor apropia şi în realitate, vor face cunoştinţă între ele şi vor înnoda relaţii, datorită mie şi legăturilor mele cu ambele părţi.

Mama a ripostat că acum cea mai stringentă obligaţie, nu numai socială, ci chiar şi familiară, ar fi ca tata, – care, cu cât îmbătrineşte, cu atât se lipeşte mai mult de biroul său, cu o încăpăţânare de neînţeles, – să se smulgă, în sfârşit, într-o bună zi, din viitoarea afacerilor şi să facă o călătorie, în care să se îndeletnicească numai cu lucruri vesele şi plăcute.

— Nu numai eu voi întreprinde o călătorie, – a răspuns el, – ci şi tu şi Clotilda. Le vom face o vizită celor care l-au primit cu atâta prietenie pe fiul meu. Dar şi ei vor face o călătorie, pentru că şi ei vor veni la noi, la oraş, şi vor locui în aceste camere. Când vor avea însă loc călătoriile nu se poate şti încă. În orice caz, fiul nostru trebuie mai întâi să plece din nou singur acolo şi să transmită acordul familiei sale. De aprecierea lui şi îndeosebi de sfaturile prietenului lui mai în vârstă depinde cum vor avtea să se desfăşoare lucrurile. Fiul nostru trebuie însă să plece neîntârziat, fiindcă aşa îi impune noua sa îndatorire. Noi vom aştepta veştile pe care ni le va trimite el de la Sternenhof.

— Călătoria, tată, – am răspuns eu, – doresc s-o încep cât de curând cu putinţă, poate chiar miine, sau cel mai târziu poimâine.

— Nu e prea târziu nici poimâine, deoarece s-ar putea să mai avem câte ceva de discutat, – a răspuns el.

Clotilda şi-a manifestat bucuria că într-o bună *i*| vor face cu toţii o călătorie.

— Iar pentru bunul nostru tată, – a spus mama, – s-ar putea ivi acum prilejul să se ducă la ţară, ca să respire aer curat şi să privească muntele, pădurea şi câmpia.

— Odată şi odată, draga mea Tereza, tot am să-mi închei socotelile, – a răspuns tata, – şi am să mă retrag din afaceri. N-au decât să încapă pe alte miini sau să se destrame cu totul. Atunci avem să dispunem de timpul necesar ca să luăm cu

chirie, sau să clădim, o casă cu vedere spre munte, spre pădure şi spre câmpie, şi să locuim vara acolo şi iarna aici, dacă n-are să ne tragă inima să petrec la ţară şi câte o iarnă.

— Aşa ai spus deseori, – a răspuns mama, – dar planul nu s-a realizat.

— Dacă timpul şi locul vor fi favorabile, se va realiza – a ripostat el.

— Dacă sănătatea ta şi starea ta de spirit vor trage folosul dorit, – a spus mama, – voi binecuvinta orice iarnă pe care o vom petrece la ţară, indiferent unde.

— Vor avea loc multe evenimente la care acum nu ne gindim, – a răspuns tata.

Ne-am ridicat de la masă şi fiecare şi-a văzut de treaba lui.

În cursul dimineţii, mama m-a rugat din nou să vin la ea şi m-a întrebat cam cum înţeleg să-mi orânduiesc treburile şi unde am de gând să locuiesc cu Natalia. A spus că în casă s-ar găsi loc destul, numai că ar trebui făcute unele amenajări. Şi că ar mai trebui puse în ordine şi multe alte lucruri, mai cu seamă garderoba mea, căci acum trebuie să mă înfăţişez altfel. A adăugat că doreşte să-mi audă părerea, pentru ca să se poată începe şi termina din timp toate operaţiile.

Am spus că intr-adevăr nu mă gândisem la asta, că mai este timp deajuns şi că înainte de toate trebuie să ne sfătuim cu tata.

Mama a fost de acord.

Tata, când l-am întrebat, după masa de prinz, a fost de părerea mea că este încă prea devreme ca să ne gândim la lucrurile astea. A spus că va veni şi momentul potrivit ca să se pună la punct toate cele necesare şi că deocamdată trebuie discutate şi rezolvate alte chestiuni. Când are să fie cazul, mama are să afle ceea ce trebuie, ca să-şi poată lua toate măsurile.

Mama s-a arătat mulţumită.

După amiază am trecut pe la prinţesă şi am aflat că se găseşte întâmplător pentru câteva zile în oraş, că are de gând să plece la Riva, ca să petreacă acolo câteva săptămâni pe malurile lacului Garda şi că în clipa de faţă îşi face pregătirile de călătorie. Am cerut să fie întrebată când aş putea vorbi cu dinsa şi am fost poftit pentru a doua zi la ora

1 douăsprezece.

A doua zi am luat cu mine o mapă cu câteva din lucră-

i rile mele şi m-am îndreptat spre locuinţa ei. După cuvin- j tele prietenoase de bun-venit, prinţesa şi-a exprimat nedumerirea că mă aflu acum în oraş. I-am ripostat cu nedumerirea mea că se află dânsa acum în oraş. Mi-a spus că motivul este călătoria plănuită, iar eu i-am spus că nişte împrejurări neprevăzute mi-au întrerupt şederea estivală la ţară şi m-au rechemat în oraş.

M-a întrebat ce am mai lucrat în tot timpul cât am lipsit.

I-am povestit. Când am vorbit despre gheţarul Simmi, m-a ascultat cu deosebită luare-aminte, deoarece acest munte îi era cunoscut mai demult. M-a pus să i-l descriu cu de-amănuntul şi să-i arăt pe unde am umblat şi ce am făcut. Am scos din mapă şi am întins dinaintea ei desenele făcute de mine în culori, după gheţari, cu muchiile lor, cu scobiturile lor, cu pantele lor şi cu obârşiile lor superioare. Mi-a cerut să-i descriu şi să-i explic pe desene toate amănuntele, chiar şi cele mai mici. Am fost nevoit să-i făgăduiesc, de asemenea, să-i înfăţişez şi să-i explic de-a fir a păr, cu următorul prilej prielnic, pe desenele mele, fundul lacului Lauter. A spus că doreşte asta cu îndoit temei, întrucât pleca ea însăşi acum la un lac, şi anume la unul dintre cele mai interesante de pe versantul sudic al Alpilor. După aceea m-a întrebat de celelalte strădanii ale mele pe tărâmul artei plastice, întrebare la care am răspuns că anul acesta, în afara desenelor de gheţari, care sunt aproape exclusiv tot de natură pur ştiinţifică, n-am putut picta nici peisaje, nici portrete.

— Dacă vrei să pictezi un chip tineresc foarte frumos, – a spus ea, – ar trebui să cauţi să faci portretul tinerei Tarona. Eu sunt bătrână, am trecut prin multe, am cunoscut o mulţime de oameni, dar n-am întâlnit decât puţine chipuri mai nobile, mai atrăgătoare şi mai fermecătoare decât cel al Taronei.

La aceste cuvinte m-am înroşit tot.

Prinţesa şi-a aţintit ochii luminoşi şi limpezi asupra mea, a zâmbit imperceptibil şi a spus:

— Cunoşti cumva alt chip pe care îl socoţi cel mai frumos?

N-am răspuns, şi nici ea n-a părut să aştepte vreun răspuns. De Natalia n-am putut să-i pomenesc, deoarece lucrurile nu ajunseseră atât de departe, încât să poată fi dezvăluite.

Ne-am curmat conversaţia, mi-am luat numaidecât rămas-bun, ea mi-a întins cu blândeţe mâna, pe care i-am sărutat-o, şi m-a invitat să mă reîntorc, iarna viitoare, foarte curând de pe munţi, deoarece şi ea are de gând să se întoarcă foarte curând

în oraş.

Am răspuns că acum nu sunt în măsură să precizez ce program voi avea iarna viitoare.

A doua zi, dimineaţa, mă aflam gata de plecare în camera mea. Trăsura fusese comandată şi era în faţa casei. N-am putut să nu plec la Sternenhof cu o trăsură specială, cât mai repede cu putinţă. Tata, mama şi soră-mea se găseau în sufragerie, ca să-şi ia rămas-bun de la mine. M-am dus şi eu acolo şi am luat cu toţii un mic-dejun frugal. După aceea le-am spus alor mei la revedere.

— Domnul să te binecuvânteze, fiule, – a spus mama.

— Domnul să te binecuvânteze pe calea ta, cea hotărâtoare. N-ai păşit nicicând pe o cale atât de importantă. Dacă ruga mea şi urările mele au vreo putere, n-ai să te căieşti.

M-a sărutat şi mi-a făcut pe frunte semnul crucii.

Tata a spus:

— Din fragedă tinereţe ţi-ai dat seama că nu mă amestec în treburile tale; fă cum te taie capul şi ia asupră-ţi urmările. Dacă-mi ceri, aşa cum ai făcut acum, îţi vin oricând în ajutor, în măsura în care experienţa mea ceva mai mare îmi îngăduie. Un sfat, însă, aş vrea totuşi să-ţi dau în această împrejurare importantă, sau, mai bin «zis, nu vreau să-ţi dau un sfat, ci să-ţi atrag atenţia asupra unui fapt, la care, în uluiala acestor zile, poate că nu te-ai gândit. Înainte de a încheia âceastă legătură serioasă, mai sunt multe de trebuinţă, ca să-ţi întărească şi să-ţi consolideze cugetul şi sufletul. Un mijloc foarte bun în acest scop ar fi o călătorie în cele mai importante oraşe ale Europei. Ai posibilitatea, averea ta a sporit simţitor, şi aş mai adăuga şi eu ceva.

Am fost profund mişcat şi n-am putut scoate niciun cuvânt.

L-am prins doar pe tata de mină şi i-am mulţumit în tăcere.

Clotilda şi-a luat rămas-bun cu lacrimi în ochi şi a [spus încet, în timp ce o strângeam la piept:

— Dumnezeu cu tine! Tot ce faci se va sfârşi cu bine, pentru că eşti bun şi eşti şi deştept.

Mi-am exprimat speranţa că mă voi reîntoarce curând şi am coborât scara.

Călătoria mea a decurs foarte repede, deoarece pre-: tutindeni fuseseră comandaţi cai şi deoarece n-am dormit nicăieri, iar mesele le-am luat în cea mai mare grabă.

La Sternenhof, Matilda, când am intrat în camera ei, mi-a venit în întâmpinare şi mi-a spus:

— Fii binevenit. Totul este deci aşa cum mi-am în- 1 chipuit, altminteri nu te-ai fi îndreptat spre mine, ci spre prietenul nostru.

— Ai mei vă cinstesc, îl cinstesc pe prietenul nostru şi cred în fericirea noastră şi în viitorul nostru, – am răspuns eu; apoi, când a intrat în cameră Natalia, care fusese chemată, i-am spus: – Îţi aduc salutări prieteneşti de la ai mei.

— Bine ai venit, – a răspuns ea.

— Am sperat tot timpul că ai să mi le aduci şi că n-ai să lipseşti mult.

— Am sperat şi eu acelaşi lucru, – am răspuns eu, – dar acum totul este limpede, aşa că ne-am liniştit.

Am rămas cu toţii în camera Matildei şi am stat de vorbă câtva timp.

A doua zi am plecat spre amfitrionul meu. Matilda îmi dăduse o trăsură şi cai.

Când am ajuns la atelierul de tâmplărie, l-am găsit acolo pe amfitrionul meu, care mi-a întins mâna şi mi-a spus:

— Am fost anunţat că te reîntorci; mi s-a scris de la Sternenhof numaidecât după ce ai ajuns acolo.

Eustaţiu m-a privit în chip ciudat, încât am bănuit că aflase şi el marea veste.

Am intrat cu toţii în casă şi mi s-a deschis locuinţa mea obişnuită. După un timp, Gustav a urcat până la mine şi cu greu şi-a putut stăpâni bucuria că totul este aşa cum este. Amfitrionul meu îi destăinuise abia astăzi cum stau lucrurile. A spus că treaba îi surâde cu mult mai mult decât dacă soră-sa i-ar fi fost luată din casă de către Tillburg, care avusese tot timpul această intenţie.

2. ÎNCREDEREA

Am rămas câtăva vreme la amfitrionul meu, pe de o parte fiindcă-mi ceruse el însuşi să rămân, şi pe de altă parte ca să aflu acea odihnă, de care mă bucurasem întotdeauna la el şi de care aveam nevoie ca să pot chibzui cu mintea limpede ceea ce aveam de făcut în viitorul apropiat.

Oamenii mă priveau întrebător sau cu mirare. Probabil că se răspândise zvonul privitor la noile mele relaţii cu anumite persoane, care, ca prieteni ai casei, veneau des În vizită la

Asperhof. Nimeni, însă, n-avea aerul că-mi dezaprobă legătura. Dimpotrivă, oamenii erau parcă mai prietenoşi şi mai îndatoritori decât înainte. M-am dus la seră. Grădinarul Simion m-a întâmpinat cu un fel de veneraţie şi a chemat-o pe soţia sa Clara, ca să-i spună că am venit şi a îndemnat-o să-mi facă o plecăciune. După ce s-a terminat acest fel neobişnuit de prezentare, Simion m-a condus mai întâi în grădină, cum îşi numea el prescurtat serele. Mi-a arătat din nou plantele, mi le-a explicat pe cele achiziţionate de curând, pe cele dezvoltate deosebit de frumos, pe cele rămase în stare bună; mi-a mai povestit ce pierderi suferise grădina, mi-a spus că plantele pierdute fuseseră în plină înflorire şi căror cauze deosebite li se datorase pierderea lor. Nu i-a trecut prin minte că gândurile mele ar fi putut să fie aiurea, după cum, într-o împrejurare anterioară, nu bănuise că sufletul meu era absent, în timp ce-mi prezenta, tot aşa. Cu multă rivnă şi cu numeroase amănunte, nişte plante pe care le îngrijea. A fost deosebit de zelos în expunerea calităţilor şi frumuseţilor trandafirului, pe care doamna de la Sternenhof îl comandase prin poştă din Anglia pentru stăpânul casei. M-a condus spre trandafir şi mi-a expus toate însuşirile lui alese. După aceea am fost nevoit să mă duc cu el şi în sera cactuşilor, unde mi l-a arătat nu- maidecât pe *Cereus peruvianus,* care ajunsese la Asperhof prin bunăvoinţa mea, cum s-a exprimat el. Cereus se şi înălţa drept ca o lumânare în compartimentul său de sticlă, rezultat obţinut cu multă trudă şi cu mult meşteşug. Culoarea gălbuie de la Inghof trecuse în cea albastră-ver- zuie închis, parcă suflată cu un fel de abur, ceea ce, după cum spunea Simion, dovedea sănătatea deplină a plantei. Dacă mergea tot aşa mai departe, m-a asigurat grădinarul, această seră mai putea să cunoască şi bucuria nemaipomenitelor flori albe ale columnei vii. Simion m-a dus apoi spre câteva soiuri de cactee pe cale de a înflori. O lentilă convergentă destul de mare se afla în preajmă, ca să se poată urmări florile şi, pe lângă ele, spinii şi formaţiile tulpinilor sub înrâurirea luminii. M-a rugat să folosesc lentila. Era acromatică şi totodată, datorită formei ei sâerice, reducea la minimum aberaţia. S-a dovedit a fi excelentă. Simion mi-a povestit că stăpânul casei pusese să se facă lupa anume pentru examinarea cacteelor, îi comandase această frumoasă montură de fildeş şi o ţinea în tocul ei de catifea. Chiar astăzi venise el în

sera cactuşilor şi privise cu lupa florile şi mulţi spini. M-am folosit^ de lupă şi am privit interiorul unor calicii galbene, albe sau trandafirii, încojurate de petale mătăsoase. Ştiam, de altfel, că strălucirea acestor culori florale este deosebit de frumoasă, cu mult mai frumoasă decât cea a celei mai fine dintre mătăsuri şi decât cea a celor mai multe flori, dar am fost nevoit totuşi să-l las pe grădinarul Simion să mi-o arate. Tot el mi-a pomenit şi de fundul frumos, bătind în verde, sau în trandafiriu, sau în brun-roşcat închis, al caliciului, din care se înălţau staminele zvelte, de o gingăşie neîntâlnită la nicio altă floare. Florile de cactus sunt de fapt cele mai frumoase din lume, cu excepţia câtorva plante parazite şi a altor flori sporadice, foarte rare. Mi-a atras atenţia şi asupra unui fapt pe care nu-l ştiam, sau pe care nu-l urmărisem, anume că la unele cactee globulare, florile se dezvoltă întotdeauna din ochi noi de spini, de cele mai multe ori cu un vrej foarte scurt, în timp ce la altele se înalţă pe un peduncul mai mult sau mai puţin lung, din ochii unor spini din anul precedent sau şi mai vechi. A spus că această constatare va constitui cu siguranţă cândva temeiul unei noi clasificări a cacteelor. Mi-a arătat deosebirea cu ajutorul plantelor aflate acolo şi am fost nevoit să recunosc că are dreptate. A spus că nu e ceva întâmplător, şi că el urmăreşte de treizeci de ani fenomenul. Pe vremea tinereţii lui, erau cunoscute abia câteva din aceste soiuri, dar acum, – de când şi-au dat seama oamenii de frumuseţea lor şi de când unii călători trimit plante din America, asemenea celui care, pornit de pe meleaguri germane, a colindat aproape întreaga lume, – cunoştinţele în materie au sporit simţitor. Numai nepriceperea, sau superficialitatea, sau miopia, pot socoti această specie vegetală drept diformă, întrucât nu există ceva mai regulat, mai variat şi totodată mai fermecător. Este nevoie numai de o primă observare şi comparare amănunţită, şi numai de o foarte scurtă continuare a acestei observări, pentru ca adversarii cacteelor să se preschimbe în admiratori înflăcăraţi. Când am ieşit din seră, grădinarul Simion m-a călăuzit până la hotarul zonei, serelor, iar soţia lui a ieşit şi ea în uşa casei, ca să-şi ia rămas-bun de la mine.

În grădina de flori şi în cea de legume, muncitorii s-au oprit în faţa mea, şi-au scos pălăria de pe cap şi m-au salutat cuviincios.

Eustaţiu a fost blajin şi prietenos ca de obicei, dar cu mult mai

cordial decât odinioară. M-a bucurat nespus de mult consimţământul primit tocmai din partea acestui om. Mi-a arătat tot ce era în lucru şi tot ce mai apăruse nou în atelier în vremea din urmă: obiecte, desene, documentaţie. Mi-a spus că amfitrionul meu va vizita peste puţin o biserjcă, aflată la o depărtare relativ mare, în care se fac lucrări de restaurare pe cheltuiala sa, şi că are de gând să mă invite la această călătorie. N-am văzut, printre toate obiectele şi materialele de acolo, acea marmură minunată „pe care i-o dăruisem amfitrionului meu, şi nici n-am aflat niciodată că s-ar fi confecţionat ceva din ea. Nimeni nu mi-a vorbit despre ea şi nici eu n-am întrebat. Ceasuri în şir m-am uitat cum se lucrează în atelierul de tâmplărie.

Ca de obicei vara, Roland nu se afla la Asperhof.

împreună cu Eustaţiu am vizitat şi tablourile amfitrionului meu, gravurile lui, sculpturile lui în lemn şi mobilele lui. Am vorbit despre toate aceste lucruri şi am căutat să înţeleg din ce în ce mai bine valoarea şi însemnătatea lor. M-am dus şi în bibliotecă, şi în sala de marmură şi în casa scării. Cât de înălţătoare era sculptura de pe scară, cât de nobilă şi de pură, faţă de naiada din grota grădinii de la Sternenhof, aceea pe care o îndrăgisem atât de mult în ultima vreme! în urma rugăminţii mele, prietenul meu s-a lăsat înduplecat şi mi-a deschis camerele în care locuiau Matilda şi Natalia în timpul şederii lor la Asperhof. Am zăbovit mai mult decât în celelalte în ultima încăpere mică, cea cu uşa mascată cu tapet, şi căreia îi dădusem numele de „camera rozelor”. M-au învăluit liniştea şi luminozitatea întipărite în întreaga făptură a Matildei, vădite în coloritul şi în amenajarea camerei şi în incomparabilele tablouri atârnate pe pereţi.

Ne-am dus şi la fermă. Oamenii m-au întâmpinat cu respect, mi-au arătat toate încăperile, mi-au spus ce se află în ele, ce se lucrează acolo, şi ce se schimbase îri vremea din urmă. Administratorul fermei era deosebit de bucuros de noua metodă de prăsilă a mânjilor, îmbunătăţită de el însuşi, şi de mulţimea orătăniilor de toate speciile. Când ne-am depărtat de fermă şi ne-a întâmpinat cântecul pe mai multe voci al păsărilor din grădină, am întors capul şi am văzut că un grup de slujnice cu şorţuri albastre şi cu mâneci albe se strânseseră în poartă şi se uitau după noi.

Deşi mi-am dat seama că obiectul atenţiei eram chiar eu,

nimănui nu i-a scăpat niciun cuvânt care să fi lăsat să se bănuiască temeiul acestei atenţii.

Gustav, care îşi exprimase din prima clipă, faţă de mine, bucuria că totul este aşa cum este, şi că niciunul dintre cei care voiseră să-i ia sora nu i-o luase, n-a mai vorbit despre acest subiect şi s-a ataşat şi mai strâns de mine.

Într-un târziu, amfitrionul meu mi-a pomenit şi de călătoria spre biserica despre care vorbise Eustaţiu, şi m-a invitat să merg şi eu. Am acceptat invitaţia.

Într-o dimineaţă am plecat din Asperhof: amfitrionul meu, Eustaţiu. Gustav şi eu. După cum mi-a spus amfitrionul meu, Gustav îl însoţea în orice călătorie mai mică, iar atunci când călătoria era mai lungă şi nu-l putea lua. Îl ducea la maică-sa, la Sternenhof. De abia a doua zi am ajuns la biserică. Roland, care fusese prevenit de sosirea noastră, ne aştepta acolo. Biserica, o clădire în stil vechi- german, data, după cum susţineau prietenii mei, din veacul al paisprezecelea. Parohia nu era mare şi nici deosebit de înstărită. Secolele din urmă greşiseră mult faţă de această biserică. Unele ferestre îi fuseseră zidite, fie în întregime, fie parţial, din firidele stâlpilor fuseseră îndepărtate statuile de piatră şi în locul lor fuseseră aduse altele, de lemn, poleite şi pictate. Dar deoarece acestea erau mai mari decât cele dinainte, aproape toate locurile unde urmau să fie aşezate fuseseră lărgite prin spargerea zidăriei, iar cornişele de odinioară, cu ornamentaţii cu tot fuseseră demolate. Interiorul întregii biserici fusese şi el vopsit în culori pestriţe. Când şi aceste intervenţii suferiseră, de-a lungul anilor, stricăciuni, şi se dovedise ca neapărat necesară o reparaţie generală a bisericii, s-a constatat că lipsesc mijloacele băneşti. Parohia ajunsese aproape la mare sfadă cu privire la amploarea lucrărilor de executat. Pe vremuri existaseră pesemne binefăcători bogaţi şi puternici, care ctitoriseră şi întreţinuseră biserica. În apropiere se mai află încă ruinele castelelor în care locuiseră acele familii înstărite. Acum, – biserica stă stingheră pe colină, ca un monument păstrat din acele vremuri, iar în jurul ei sunt nişte case, clădite mai recent, iar prin împrejurimi, în gospodăriile risipite în ţinutul deluros, se întinde parohia. Proprietarii ruinelor castelelor locuiesc în ţinuturi foarte depărtate şi, deoarece fac parte din cu totul alte familii, fie că n-au resimtit niciodată dragoste pentru biserică, fie că au pierdut-o. Parohul, un bărbat

modest şi cucernic, care, deşi nu avea cine ştie ce cunoştinţe în materie de artă, se obişnuise, de ani de zile, cu privelişte a bisericii sale, văzând-o că începe să se dărăpăneze şi dorind din toată inima s-o vadă din nou într-o stare cât mai bună cu putinţă, a folosit toate căile care i-au venit în minte, ca să-şi atingă ţelul. A umblat şi cu pantahuza. Astfel a ajuns şi la amfitrionul meu. Acesta a manifestat interes pentru biserică, pe care o avea printre desenele sale, a plecat personal până la ea, a examinat-o şi a făgăduit că, dacă i se aprobă şi i se acceptă planul de restaurare, va suporta toate cheltuielile care vor depăşi suma colectată până atunci şi va termina lucrarea într-un anumit număr de ani. Planul a fost întocmit şi apoi aprobat de toţi cei care aveau un cuvânt de spus, după ce parohul i-a mulţumit călduros amfitrionului meu încă înainte să fi văzut planul şi după ce pledase pretutindeni cu tot zelul pentru acceptarea lui. Apoi s-a trecut la execuţie, în care amfitrionul meu a fost foarte activ. Zidăria de umplutură a ferestrelor a fost demolată cu băgare de seamă, ca să nu se vateme niciuna din decoraţiile îngropate sub mortar şi cărămizi, şi după aceea s-au montat în golurile ferestrelor geamuri asemenea celor încă păstrate. Icoanele de lemn au fost îndepărtate din biserică, iar firidele au fost restaurate în forma lor originară. Statuile vechi şi zvelte ale sfinţilor găsite în po- dul bisericii sau în alte încăperi, dacă erau deteriorate, au fost reparate şi puse în locurile presupuse a fi fost ale Lor. Firidele, pentru care nu s-au putut găsi statui au fost lăsate goale. S-a considerat că e mai bine să rămână în această stare, decât să se lase acolo vreuna dintre icoanele de lemn care distonau cu stilul arhitectural al bisericii. Confecţionarea unor statui noi ar fi fost, de bună seamă, soluţia cea mai nimerită, dar nu fusese cuprinsă în devizul restaurării, deoarece ar fi depăşit mijloacele de care dispunea amfitrionul meu pentru lucrare. Dar toate firidele, chiar şi cele goale, dacă aveau stricăciuni, au fost reparate. Cornişele lor au fost şi ele restaurate, cu decoraţii cu tot. Pentru tencuirea interiorului bisericii a fost întocmit un plan, potrivit căruia culorile acelor părţi care nu erau de piatră urmau să fie lăsate în tonuri atât de nelămurite, încât înfăţişarea lor să semene cât mai mult cu cea a unui material aparent. Nervurile bolţii, a căror piatră nu era vopsită, precum şi toate celelalte elemente de piatră au fost lăsate neatinse, urmând să prezinte numai faţa lor aparentă.

Schelele pentru tencuire erau gata montate acolo unde nu se putea ajunge cu scările. Ar fi trebuit, bineînţeles, să se mai repare şi multe altele în biserică. Corul vechi fusese modificat şi fuseseră înălţate ziduri noi pentru o emporă, se adăugase o micuţă capelă laterală, după o concepţie foarte modernă, şi se demolase o porţiune a peretului navei colaterale, pentru a se zidi o retragere în care îşi găsise loc un nou retablu secundar. Din pricina insuficienţei mijloacelor nu s-au putut îndrepta toate aceste intervenţii. Retablul principal, în stil vechi-german, a rămas. Roland a spus că a fost un noroc că acum un veac lumea n-a mai avut atâţia bani ca pe vremea zidirii bisericii, căci altminteri s-ar fi înlăturat cu siguranţă retablul originar şi s-ar fi pus în locul lui unul în stilul oribil al secolului trecut. Amfitrionul meu a cercetat tot ce se lucra aici şi a ţinut sfat cu Eustaţiu şi cu Roland, la care sfat am fost chemat şi eu, ca să analizăm dacă planul întocmit a fost respectat întocmai şi dacă, cu o cheltuială nu prea mare, nu s-ar mai putea adăuga prevederilor iniţiale unele lucrări de care ar mai fi avut nevoie biserica şi care ar fi înfrumuseţat-o. Părerile s-au suprapus foarte repede, deoarece toţi năzuiau către acelaşi ţel şi deoarece pregătirea lor în această direcţie îi dusese rând pe rând la acelaşi rezultat. Eu n-am putut să rnj amestec decât foarte puţin în discuţie, cu toate că am fost întrebat, deoarece, pe de o parte, nu prea eran^ familiarizat cu datele problemei, şi pe de altă parte deoarece cunoştinţele mele cu privire la detaliile artistice despre care era vorba aici nu se puteau măsura cu cele ale prietenilor mei. Parohul ne-a primit cu multă prietenie şi a vrut să ne găzduiască pe toţi în căsuţa lui. Amfitrionul meu a refuzat, iar noi ne-am rostuit, cum am putut, la han. Parohul, însă. Nu mai isprăvea cu manifestările de respect şi de recunoştinţă. A mai venit şi o delegaţie alcătuită din câţiva enoriaşi, ca să facă, după cum au spus, o vizită de curtoazie şi să-şi exprime mulţumirea. Intr-adevăr, când priveai formele zvelte şi elegante ale bisericii, care stătea aici singuratică, pe colina ei, într-un colţ izolat al ţinutului, unde nu i-ar fi trecut nimănui în gând s-o caute, şi când mai vedeai îmbunătăţirile executate, menite să-i repună în valoare elementele graţioase, nu puteai să nu te bucuri că zefirul albastru şi pur adia din nou în jurul clădirii simple şi curate, aşa cum adiase în jurul ei atunci când se născuse, din mâinile muncitorilor, după proiectul; întocmit de meşterul arhitect

demult săvârşit din viaţă. Şi te simţeai cu adevărat recunoscător că exista un om, ca amfitrionul meu, care, din dragoste pentru lucrurile frumoase şi, – trebuie neapărat să adaug, – şi (jin dragoste pentru omenire, îşi jertfeşte o parte a venitului său, a timpului său şi a priceperii sale, ca să smulgă din ghea- î rele degradării unele obiecte de valoare şi să le pună oamenilor înaintea ochilor creaţii armonioase şi alese, întru înălţarea şi întărirea lor sufletească şi dacă aşa le e voia.

De toate acestea însă enoriaşii n-aveau habar, şi au mulţumit doar, pentru că au socotit că este de datoria lor să mulţumească.

După ce amfitrionul meu a găsit că lucrările Bânt bine
ı executate, şi apoi, împreună cu Eustaţiu, adevăratul şef
ı al şantierului, a dat dispoziţiile necesare pentru continuare, (şi după ce şi Roland s-a angajat ca, potrivit dorinţei amfitrionul meu, să vină des în control şi să trimită dări de seamă, ne-am pregătit să plecăm. Roland a ţinut să e se întoarcă pe munţii din apropiere, de unde venise la biserică, iar noi am hotârât să ne ducem la Asperhof. Roland a plecat primul. Noi i-am mai făcut o vizită proprietarului unei sticlării din apropiere, care se bucura de mare trecere, şi am pornit apoi spre casa prietenului meu.

Pe drumul de întoarcere ne-am pomenit vorbind despre crearea frumosului, şi cât de bine este că se ivesc oameni care îl înfăţişează, pentru ca şi asupra semenilor lor să se reverse această lumină binefăcătoare şi să-i călăuzească spre o cât mai deplină limpezime; dar că este bine că există şi oameni în stare să recepteze în ei frumosul şi să-l împărtăşească, prin relaţii sociale, şi altora, mai cu seamă dacă, asemenea amfitrionului meu, caută pretutindeni frumosul şi se străduiesc, prin trudă şi cheltuială, să-l refacă, acolo unde a suferit stricăciuni. Este i ceva cu totul deosebit să fii în stare de asemenea fapte 1 şi să te simţi înboldit să le realizezi.

— Am mai vorbit noi cândva despre astfel de chestiuni,

— A spus amfitrionul meu.

— Experienţa mea de viaţă m-a 1 învăţat că oamenii se nasc cu predispoziţii anumite pen- j tru lucruri anumite. Aceste predispoziţii se deosebesc în- j tre ele numai prin amploarea lor, prin posibilitatea lor 1 de a se exprima şi prin prilejul de a ajunge la deplina! lor eficacitate. Mi s-a părut întotdeauna

ciudat, ori de câte.] ori am avut prilejul să observ fenomenul, că la oamenii 1 meniţi să realizeze performanţe cu totul excepţionale în- J tr-o anumită direcţie, această predispoziţie se exprimă până j în cele mai fine fibre ale obiectului lor. În timp ce în altă j direcţie pot rămâne neştiutori până la naivitate. Unul care, ■ în pofida învăţăturii, a relaţiilor sociale, a contactului zii-? nic ani în şir cu opere de artă alese, n-a putut îndruga niciodată în materie de artă nimic altceva decât lucruri" fără noimă, a fost un om de stat, care pătrundea cele mai, subtile nuanţe ale îndeletnicirii sale, ghicea gândurile po-, poarelor şi intenţiile oamenilor şi ale guvernelor cu care avea relaţii şi se pricepea să facă în aşa fel încât totul să slujească propriilor sale ţeluri, aşa că celorlalţi Îi se părea un fel de magie a minţii, ceea ce nu era decât o lege a naturii. În tinereţea mea am'cunoscut un om care, cu o minte aproape uluitoare, pătrundea în adâncurile unei opere de artă, dacă avea de gând s-o comenteze, şi dădea la iveală cugetări despre care nu înţelegeam cum de se putuseră naşte în capul unei fiinţe omeneşti, în vreme ce nu era în stare să ghicească sau măcar să înţeleagă gândurile şi intenţiile unor oameni cu totul obişnuiţi sau ale unor oameni cu mult inferiori lui, ş nu sesiza evoluţia ineluctabilă a statelor, fie deoarece nu avea ochi pentru asemenea lucruri, fie deoarece, copleşit de propriile sale preocupări, nu le lua în seamă. Aş putea să mai dau şi alte exemple: pe cel născut să fie comandant de oşti, venit în sala tribunalului pentru tot felul de pricini, sau pe cel preocupat de probleme ştiinţifice, organizând o oştire. Astfel, Dumnezeu le-a hărăzit unora să fie ahtiaţi după frumos şi să se îndrepte spre el ca spre un soare, de care nu se pot lipsi. Există însă întotdeauna numai un număr restrâns de oameni, asupra cărora îşi pune pecetea o predispoziţie unică pentru o anumită activitate măreaţă. Pe lângă ei se nasc cei mulţi, la care nu se constată o anumită tendinţă, care nu se pricep decât la lucruri banale şi a căror predispoziţie caracteristică constă tocmai în faptul că nu au o anumită predispoziţie pentru un anumit domeniu. Foarte frecvent, totul depinde, din păcate, de condiţia ca predispoziţiei înnăscute să i se ofere domeniul de aplicare potrivit, ceea ce adesea nu este cazul.

— N-ar putea atunci predispoziţia să-şi caute domeniul, şi nu şi-l şi caută deseori? — a întrebat Eustaţiu.

— Dacă este foarte puternică şi din belşug, şi-l caută, – a ripostat amfitrionul meu.

— Uneori, însă, tot căutându-l, se duce de râpă.

— E o situaţie tristă, căci atunci nu-şi atinge scopul, – a răspuns Eustaţiu.

— Nu cred că-şi ratează întru totul scopul. — a spus amfitrionul meu.

— Căutarea, şi ceea ce predispoziţia promovează în această căutare şi ceea ce produce în ea însăşi şi aiurea, a fost scopul ei. Tocmai de aceea trebuie urcate trepte diferite, şi anume diferit de înalte şi diferit conformate. Dacă orice predispoziţie ar fi îndrumată orbeşte către domeniul ei şi ar trebui să şi-l însuşească şi să-J. Epuizeze, atunci ar pieri o floare mult mai frumoasă şi mai bogată: libertatea sufletului. Sufletul poate să-şi îndrepte predispoziţia spre un anumit domeniu sau sa se ţină departe de el. Poate să-şi vadă paradisul, să-i întoarcă spatele, şi apoi să regrete că a întors spatele, sau în sfârşit să intre în paradis şi să se simtă fericit că a intrat.

— Mi-am pus adeseori întrebarea, – am spus eu, – având în vedere că arta exercită o influenţă atât de puternică asupra oamenilor, aşa cum am avut prilejul să eon^ stat la mine însumi, deşi abia de curând, dacă nu cumva artistul, când îşi concepe opera, nu-şi are semenii în faţa ochilor şi nu se gândeşte cum trebuie să procedeze pentru ca impresia produsă asupra lor să fie cea pe care o urmăreşte.

— N-am nicio îndoială că nu aşa stau lucrurile, – a răspuns amfitrionul meu.

— Dacă omul nu-şi cunoaşte * predispoziţia înnăscută, chiar când este foarte importantă, şi dacă trebuie să execute diferite acţiuni înainte ca anturajul său sau el însuşi să-şi dea seama, ba chiar dacă, în cele din urmă, dând ascultare libertăţii sale, paate să se dăruiască predispoziţiei sale sau să-i întoarcă spatele: el nu va fi desigur în stare să calculeze efectul acestei pre. — dispoziţii în aşa fel încât să ajungă neapărat într-un anumit punct; ci, cu cât puterea de creaţie este mai mare, cu atât mai mult cred că acţionează, potrivit legilor ei caracteristice, iar măreţia intrinsecă a omului năzuieşte, fără să-şi dea seama de factorii exteriori, spre ţelul său, şi obţine ceva cu atât mai de efect, cu cât năzuieşte mai profund şi mai neclintit. Divinul pare întotdeauna picat numai din cer. Au existat, ce-i drept, şi

oameni care au socotit cum ar trebui să-i impresioneze o creaţie pe semenii lor; această impresie s-a şi produs, a fost adesea puternică, dar nu artistică, şi nici profundă; ei au dobândit altceva, ceva întâmplător şi exterior, ceva pe care cei veniţi după ei nu l-au împărtăşit şi despre care n-au înţeles, cum de i-a putut impresiona pe înaintaşi. Oamenii aceştia au clădit opere pieritoare şi n-au fost artişti, pe când ceea ce este creat prin adevărata putere a artei, întrucât este floarea pură a umanităţii, impresionează şi incintă în toate timpurile, atâta vreme icât oamenii n-au repudiat bunul lor cel mai de preţ: umanitatea.

— S-a pus cândva, la oraş, întrebarea, – am spus eu, – dacă un artist, ştiind că opera pe care o plănuieşte va fi o capodoperă neîntrecută, dar că lumea contemporană cu el n-o va înţelege şi că nici posteritatea n-o va înţelege, trebuie totuşi s-o creeze sau nu. Unii au fost de părere că ar face un gest măreţ dacă ar crea-o, că ar crea-o pentru el însuşi, el fiindu-şi sieşi contemporaneitate şi posteritate. Alţii au spus că dacă ar crea o operă, despre care ar şti că lumea contemporană n-o va înţelege, ar fi mai mult sau mai puţin nerod; şi nerod de-a binelea dacă ar crea-o, ştiind că nici posteritatea n-o va înţelege.

— Cazul acesta este aproape imposibil, – a răspuns amfitrionul meu.

— Artistul îşi creează opera aşa cum înfloreşte floarea, care înfloreşte chiar dacă se află în deşert şi n-o vede nimeni niciodată Adevăratul artist nici nu-şi pune măcar întrebarea dacă opera sa va fi înţeleasă sau nu. El îşi vede clar opera încă necreată. Cum oare să-i treacă prin minte că nişte ochi curaţi şi nevătămaţi n-o văd? Ceea ce este roşu nu este oare roşu pentru toată lumea? Nu crede oare şi omul obişnuit că ceea ce Bocoteşte el că e6te frumos este frumos pentru toţi? Iar artistul să nu socotească drept frumos pentru cei iniţiaţi ceea ce este cu adevărat frumos? Atunci cum se explică fenomenul că unul crfeează o opeţă superbă, care nu-i mişcă pe contemporani? Autorul ei se miră, fiindcă avusese alt crez. Aceşti artişti sunt Cei mai mari, ei păşesc în fruntea poporului lor şi se află pe o culme a simţămintelor şi a gândurilor, spre care trebuie să călăuzească lumea abia prin operele lor. După zeci de ani cugetăm şi simţim ca acei artişti şi nu înţelegem cum de au putut fi înţeleşi greşit. Dar abia datorită acelor artişti am învăţat

să cugetăm şi să simţim astfel. Aşa se explică fenomenul că tocmai oamenii cei mai mari sunt şi cei mai naivi Dacă ar fi cu putinţă cazul pomenit mai sus, dacă s-ar găsi un artist adevărat, care ar şti din capul locului că opera plănuită de el nu va fi înţeleasă niciodată, el ar crea-o totuşi, iar dacă n-ar crea-o n-ar mai fi artist, ci un om care ţine la lucruri aflate în afara artei. Aici se înscrie şi acel fenomen înduioşător, blamat cu atâta amărăciune de unii, că un om, care are la dispoziţie căi destul de uşor de folosit ca să se hrănească din belşug şi în chip plăcut, ba fhiar să ajungă la bunăstare, preferă să trăiască în sărăcie, nevoie, foame şi mizerie, şi stăruie mereu în eforturi artistice, care nu-i aduc niciun succes exterior şi care adesea nici nu sunt într-adevăr creaţii cât de cât preţioase din punct de vedere artistic. El moare apoi la azil. Sau ca cerşetor, sau într-o casă unde este ţinut de milă.

Am fost cu toţii de părerea prietenului nostru. Eustaţiu chiar din capul locului, pentru că el privea lucrurile artistice drept culmea vieţii pământeşti şi socotea orice strădanie artistică, şi ca strădanie în sine, ca ceva măreţ, după cum obişnuia să şi spună, că binele e bun, fiindcă e bun. Eu am fost de acord, pentru că spusele amfitrionului meu mă convinseseră, iar Gustav a fost poate şi el, – experienţă nu avea, – pentru că socotea drept adevăr tot ce spunea tatăl său adoptiv.

Pornind de la o strădanie care era. Oarecum, un scop în sine, de la aprofundarea de către oameni a unui obiectiv, lipsit în aparenţă de orice succes exterior, şi căruia cel pătruns de el îi jertfeşte totuşi orice altceva, am ajuns în general la diferite lucruri, care îi merg omului la inimă, care îl împlinesc şi care îi delimitează existenţa sau frân- turi ale existenţei. După ce am întors pe toate feţele un număr măricel de probleme, aşa cum bănuisem, amfitrionul meu şi-a exprimat următoarea părere:

— Dacă excludem aici toate lucrurile care nu privesc şi nu satisfac decât trupul omului şi partea lui animalică, şi a căror necontenită râvnire, concomitent cu înlăturarea oricăror alţi factori, c denumim patimă, din care pricină nu poate exista nimic mai greşit decât să vorbim despre patimi nobile, şi dacăsocotim drept obiecte ale celor mai înalte năzuinţe numai ceea ce este mai nobil în om, atunci orice aspiraţie spre asemenea obiecte ar putea primi, poate nu pe nedrept, un singur nume: iubire. În chip de preţuire absolută, concomitent

cu o dăruire absolută, nu poţi iubi decât Absolutul; dar întrucât pentru sensibilitatea noastră pământeană Absolutul este prea inaccesibil, iubirea faţă de El nu poate fi altceva decât adorare, şi de aceea ni s-au dat pentru iubirea pe pământ crâmpeie ale divinului în felurite întruchipări, cărora ne putem dedica: astfel este de pildă iubirea părinţilor faţă de copii, iubirea soţului faţă de soţie, a soţiei faţă de soţ, iubirea dintre fraţi şi surori, iubirea mirelui faţă de mireasă, a miresei faţă de mire, iubirea prietenului faţă de prieten, iubirea de patrie, de artă, de ştiinţă, de natură, şi în sfârşit, aidoma unor mici pârâiaşe care se ramifică din marele fluviu, îndeletnicirile cu unele treburi, oarecum mărunte, cărora, la asfinţitul vieţii, omul li se dăruie adesea, ca unor preocupări copilăreşti, precum cultivarea florilor, creşterea unui singur soi de plantă, a unei anumite rase de animale şi aşa mai departe. Îndeletniciri cărora le dăm numele de amatorism. Cel pe care l-au părăsit obiectele mari ale iubirii sau cel care nu le-a avut niciodată şi în sfârşit cel care nu are nici vreo pasiune de amator, acela parcă nici nu trăieşte, ci doar există. Cred că aşa se rezumă ceea ce numim năzuinţa unor puteri mari înspre ţeluri mari, şi aşa îşi află îndreptăţirea.

— După o pauză a continuat: – Epoca în care au fost clădite bisericile de o seamă cu aceea vizitată acum a fost, în această privinţă, cu mult mai măreaţă decât a noastră. Năzuinţa ei a fost mai înaltă, a fost preamărirea lui Dumnezeu în templele Sale, în timp ce acum ne ocupăm mai cu seamă de relaţiile materiale, de producerea materiei şi de folosirea materiei, ceea ce nu este nici măcar în sine o strădanie vrednică de luat în seamă, ci numai relativ, în măsura în care se întemeiază pe o idee mai inaltă. Strădania înaintaşilor noştri mai vechi a fost şi de aceea, îndeosebi de aceea, mai nobilă, pentru că era întotdeauna însoţită de succese, de făurirea unui frumos autentic. Acele temple au stârnii admiraţie în vremea lor, realizarea lor a durat veacuri în şir, prin urmare oamenii le iubeau, şi acele temple stârnesc şi acum, chiar şi neterminate sau ruinate, admiraţia unei epoci trezite din somn, care şi-a lepădat întunecarea» dar care n-a răzbit încă până la înfăptuiri cuprinzătoare. Chiar şi strădania înaintaşilor noştri recenţi, care au clădit foarte multe biserici potrivit concepţiei lor despre frumos, dar au desfigurat încă şi mai multe biserici prin nenumărate adăugiri, prin instalarea unor retabluri, prin modificări, şi care ne-au lăsat

moştenire un număr foarte mare de asemenea monumente, este mai măreaţă decât a noastră, deoarece a tins şi ea spre înălţarea de lăcaşuri sfinte, spre reprezentarea unui anumit frumos şi a unui anumit spirit-bisericesc, chiar dacă s-a depărtat, în esenţa frumosului, de modelele veacurilor trecute. Chiar dacă epoca noastră trece acum din nou spre sublim, raşa cum pare, nu vom putea realiza de îndată frumosul în arhitectură. La început ne vom lăsa stăpâniţi de simpla imitare a frumosului recunoscut ca atare din epoci mai vechi, iar apoi, datorită încăpăţânării celor nemijlocit însărcinaţi cu această problemă, vor lua naştere lucruri fără noimă, până când, încetul cu încetul, numărul celor cu o viziune mai limpede va spori, până când se va lucra potrivit unei concepţii mai cuprinzătoare şi mai temeinice, şi din stilurile arhitecturale vechi vor răsări altele noi. Aparţinând, în mod specific, epocii noastre.

— Biserica vizitată recent, – am spus eu, – are, după părerea mea, o frumuseţe intrinsecă, încât este de neînţeles cum de a venit o vreme în care a putut fi nesocotită şi i s-a putut adăuga câte ceva, poate nu urât în sine, dar sigur neadecvat.

— Patria noastră a avut de înfruntat vremuri vitrege,

— A răspuns el, – care şi-au cheltuit energia numai în vrajbă şi pustiire, şi care au distrus tendinţele mai profunde ale sufletului omenesc. După ce acele vremuri au trecut, lumea şi-a pierdut ideea de frumos şi în locul ei a venit simpla tendinţă a epocii, care nu recunoştea drept frumos nimic altceva decât pe ea însăşi şi de aceea s-a plasat pe ea însăşi pretutindeni, fie că s-a potrivit sau nu. Aşa s-a făcut că s-au intercalat muluri romane sau corintice printre coloane vechi-germane.

— Dar dacă mi-e îngăduit să judec după bisericile pe care le-am văzut, chiar şi printre bisericile vechi-germane, aceasta de la care venim este una dintre cele mai frumoase şi mai rafinate, – am spus eu.

— E mică, – a replicat amfitrionul meu, – dar le întrece pe multe din cele mari. Prin zvelteţea ei, are o tendinţă verticală, ca paiul grâului, care se leagănă, şi se aseamănă cu paiul şi prin faptul că arcele ei ţâşnesc în sus în chip atât de firesc şi de graţios, la fel ca paiele de grâu. Rozetele din arcadele ferestrelor, decoraţiile de pe capiteluri, de pe nervurile arcelor, ca şi rozeta din vârful turlei sunt tot atât de graţioase ca diferitele plante care cresc într-un lan.

— De aceea. Mi-a şi dat din nou în gând, – am răspuns eu, – ceea ce mi-a mai dat şi altădată, anume că montura pietrelor preţioase ar trebui s-o facem în spiritul monumentelor arhitecturale vechi-germane, şi că astfel am putea ajunge la forme mai frumoase.

— Dacă vrei să spui, – a replicat el, – că cei care fac monturile pietrelor preţioase ar trebui să se ia după arhitecţii din trecut, care, ca să dureze clădiri solemne şi frumoase, au folosit mijloace simple şi înălţătoare, atunci cred că s-ar putea să ai dreptate. Dacă însă crezi că unele forme intâlnite la clădirile medievale ar putea fi utilizate ditect, la o scară redusă, ca giuvaeruri, atunci s_ar putea să greşeşti.

— Aşa am crezut, – am răspuns eu.

— Am mai vorbit cândva despre asta, – a replicat el,

— Şi am atras eu însumi luarea aminte asupra artei arhaice ca bază pentru confecţionarea podoabelor; dat atunci nu m-am gândit numai la arhitectură, ci la artă în general, fie că este vorba de mobilier, de textile bisericeşti, de textile lumeşti, de pictură, de sculptură, de gravura în lemn şi aşa mai departe. De asemenea, nu m-am gândit la imitarea directă a formelor, ci la recunoaşterea spiritului care rezidă în aceste forme, la umplerea fiinţei lăuntrice cu acest spirit, şi apoi la creaţie, pe baza acestei recunoaşteri şi acestei umpleri. Transpunerea formelor arhitecturale în podoabe se loveşte şi de o piedică materială. Clădirile care au pus în lumină în mod deosebit simţul frumosului au fost întotdeauna obiecte mai mult sau mai puţin serioase: biserici, palate, poduri şi, în antichitate, columne şi arcade. În Evul Mediu precumpănesc bisericile; să rămînem, aşadar, la ele. Pentru a înfăţişa caracterul serios şi solemn al bisericii, materialul folosit nu este indiferent. A fost aleasă piatra, materialul din care sunt alcătuite cele mai măreţe şi mai copleşitoare dintre lucrurile care se înalţă: munţii. Acolo un<je munţii nu sunt îmbrăcaţi cu păduri sau cu pajişti, ci apar golaşi, piatra le conferă cea mai înălţătoare înfăţişare. De aceea îi conferă şi bisericii acea forţă impresionanta. În acest scop, piatra trebuie să impresioneze prin suprafaţa sa simplă-şi nu trebuie să fie zugrăvită sau tencuitâ. Materia- r iul imediat următor dintre cele cu tendinţă r.7âre înălţimi, [legat de munte, este pădurea. Copacul exercită, după stâncă, cea mai mare putere. De aceea, o biserică poate fi | concepută, în ceea ce

priveşte înfăţişarea artistici şi demnitatea, şi din lemn. Atâta vreme cât acesta nu este pictat | sau vopsit. O biserică de fier sau chiar una de argint n-ar putea să fie decât respingătoare, ar arăta doar ca un lux vulgar, iar de o biserică de hârtie, presupunând că li s-ar putea asigura pereţilor o rezistenţă de durată împotriva intemperiilor şi că s-ar putea da decoraţiilor, prin presare sau prin alte asemenea procedee, cele mai frumoase forme, inima se îndepărtează cu oroare şi dispreţ. Forma este legată de material. Piatra este serioasă, ea năzuieşte spre înălţimi şi nu se lasă încovoiată în formele cele mai moi, mai graţioase şi mai răsucite. Vorbesc despre piatra de construcţie, nu despre marmură. De aceea, volumeie bisericii, făcute din piatră, se înalţă simplu şi vigux-os, iar acolo unde apar forme curbe, ele sunt executate cu măsură şi cu o anumită nobleţe, şi nu încarcă pereţii şi celelalte elemente. În epoca în care au încetat să precumpănească, a încetat şi frumuseţea severă a bisericilor şi a apărut stilul graţios. Pentru monturile bijuteriilor noastre folosim metal, şi anume, cu osebire, aurul. Metalul are însă cu totul alte însuşiri decât piatra. Este mai greu şi deci nu poate fi folosit în bucăţi mai mari, fără să ne turtească, ci trebuie să' se descompună în alcătuiri gingaşe. În plus, are, dintre toate materialele, cea mai mare maleabilitate şi ductilitate, de aceea îl credem în stare de cele mai cutezătoare intortochieri şi încolăciri şi i le şi pretindem. Prin urmare, formele, îndeosebi cele ale podoabelor de aur, nu pot fi absolut identice cu cele de piatră, dacă vrem ca şi unele şi celelalte să fie frumoase. Dar din spiritul lăuntric al unuia din aceste două materiale, cred eu, putem foarte bine să cunoaştem spiritul lăuntric al celuilalt, şi ar lua naştere lucruri excelente.

Acestei păreri n-am putut să-i opun nimic. Eustaţiu a întărit-o şi mai precis, prin exemplele pe care le-a luat din formele de piatră cunoscute ale unor biserici. A arătat că o construcţie bisericească de piatră, uşoară şi obişnuită, dacă o faci bunăoară din aur, devine de îndată greoaie, inertă şi stingace. Şi a mai arătat că forma de piatră trebuie transformată încetul cu încetul, ca să se preteze şi pentru una de aur şi să devină vie şi originală. Mi-a făgăduit că, după ce ajungem acasă, are să-mi arate nişte desene în acest sens. Mi-am dat astfel seama cât de mult au meditat prietenii mei asupra acestei probleme şi cât de deplin au pătruns-o.

— Dar nu numai elementele exterioare ale bisericii noastre sunt foarte frumoase, – a continuat amfitrionul meu, – ci şi figurile sfinţilor de pe retablu şi din firide sunt mai frumoase decât suntem obişnuiţi să le vedem altminteri pe cele contemporane cu epoca din care datează biserica. Dacă am spus că sculpturile greceşti au o frumuseţe senzorială mai mare dedt cele medievale, nu înseamnă că nu există şi excepţii. Cunoaştem şi figuri extrem de graţioase din Evul Mediu, şi atunci când nu prezintă distorsiuni şi când au senzorialitate, ele sunt, de cele mai multe ori, mai calde decât cele greceşti. În bisericuţa noastră situaţia este asemănătoare şi de aceea am luat atât de bucuros asupra mea restaurarea ei, d& aceea îmi pare rău că mijloacele mele nu sunt destul de 3 mari ca să pot realiza restaurarea în întregime *şi* de aceea am stăruit atâta să fie căutate figurile care lipsesc în firide, pentru ca să populez pe cât posibil biserica, deşi mă cam bătuse gândul că figurile poate că nici nu fuseseră terminate toate şi că locurile nu fuseseră ocupate toate. Poate că se va ivi cândva o putere superioară, mai cuprinzătoare, care să redea acestei biserici, precum şi altora şi mai importante, întreaga lor puritate.

A doua zi am ajuns la Asperhof, şi am spus că n-am să mai pot zăbovi mult aici. Amfitrionul meu a răspuns că, peste câteva zile, va pleca la Sternenhof şi mă invită să-l însoţesc, şi că până atunci să mai stau La el.

Am explicat că, în ceea ce mă priveşte, câteva zile nu înseamnă bineînţeles mare lucru, dar că doresc totuşi să mă pot întoarce curând la părinţii mei.

În cele din urmă a sosit şi seara dinaintea plecării la Sternenhof şi, într-un moment prielnic, amfitrionul meu mi-a spus:

— Dumneata închei acum o legătură intimă cu cineva apropiat mie; se cuvine deci să ştii totul, cum stau lucrurile la Sternenhof, şi în ce relaţii mă găsesc eu cu Sternenhof. Am să-ţi împărtăşesc totul. Dar pentru ca să-ţi găseşti un echilibru şi mai deplin şi să-ţi poţi însuşi cu limpezime cele împărtăşite, am să ţi le povestesc când ai să te întorci la Asperhof. Acum ai să pleci, după cum spui, la părinţii dumitale, ca să le aduci la cunoştinţă cum ai fost primit şi cum stă treaba. Când ai să te întorci apoi la J mine, oricând, ai să fii binevenit şi ai să te bucuri de o j primire călduroasă.

În dimineaţa următoare mă aflam în trăsură cu el, J alături de Gustav, şi ne îndreptam spre Sternenhof.

Acolo am fost primiţi cu aceeaşi amabilitate şi voioşie 1 ca întotdeauna, ba chiar cu mai multă amabilitate şi voioşie 1 ca de obicei. Camerele în care locuisem întotdeauna erau 1 pregătite pentru noi, ca pentru nişte membri ai familiei, 1 Natalia stătea, cu chipul ei fermecător, lângă maică-sa şi j se uita la prietenul ei mai în vârstă şi la mine. Am salutat-o f respectuos pe mamă şi aproape cu acelaşi respect şi pe J fiică. Gustav a fost un pic mai sfios ca de obicei şi ne-a 1 *r* privit, ba pe mine, ba pe Natalia. Am schimbat obişnuitele cuvinte de bun-găsit şi alte banalităţi. Apoi ne-am dus în I camerele noastre.

încă în aceeaşi zi şi în cea următoare, amfitrionul meu a cercetat o seamă de lucruri care ţineau de gospodărirea *m* moşiei, s-a sfătuit despre ele cu Matilda, a vizitat chiar şi j locuri situate relativ departe şi a dat dispoziţii îb numele a Matildei. A inspectat şi lucrările de înlăturare a tencuielii J de pe faţadele castelului. S-a urcat personal pe schele, a I examinat precizia îndepărtării crustei şi curăţirea blocuri- j lor de piatră. A verificat cantitatea de muncă executată îl intr-lin răstimp anumit şi a dat dispoziţii pentru viitor. J| La cele mai multe dintre aceste operaţii am asistat cu £ toţii. Eu am fost tratat admirabil. Matilda a fost blinda? i § răbdătoare ca întotdeauna. Cine nu s-ar fi uitat mai utent i n-ar fi observat nicio deosebire dintre odinioară şi acum. F Matilda fusese întotdeauna binevoitoare, aşa că nu putea | să fie şi mai binevoitoare. Am perceput totuşi o deosebire, j îmi vorbea cu inima deschisă ca şi mai înainte, dar acum era totuşi altfel. Când era vorba de treburi ale castelului, *t (*ale grădinii, ale ţarinilor, ale gospodăriei, îmi oerea mereu părerea, ca unuia care are un drept şi care este ca un proprietar. Nu căuta, desigur, să-mi afle cât mai temeinic părerea, deoarece amfitrionul meu lua cele mai chibzuite, hotărâri privitoare la toate aceste treburi, ci mi-o cerea fiindcă eram unul dintre ai ei. Dar nu scotea în evidenţă aceste întrebări şi nu le accentua, aşa cum ar fi făcut cineva care le-ar fi pus inadins, ci le punea în mod reflex, îndemnată de apartenenţa noastră comună. Pe mine, această comportare m-a emoţionat grozav. Nici amfitrionul meu nu prea se purta altfel ca de obicei, căci firea sa fusese întotdeauna închegată şi închisă, dar şi el părea mai cordial ca altădată. Gustav şi-a pierdut comportarea sfioasă de

la început. Cu toate că nici acum nu scotea nicio vorbă, care să fi fost o aluzie la legătura noastră, – ceea ce nu făceau nici ceilalţi, iar el primise o educaţie prea bună, ca să constituie o excepţie, deşi era încă atât de tânăr, – se nimerea din când în când, brusc, alături de mine, mă lua de braţ, mi-l strângea, sau mă lua de mână şi mi-o strângea. Numai cu Natalia lucrurile au stat cu totul altfel. Eram amândoi mai sfioşi şi mai străini, aproape, decât fuseserăm înaintea convorbirii hotărâtoare din grota cu naiada fântinii. Aveam voie s-o ţin de braţ, puteam să stăm de vorbă, dar atunci discutam despre fleacuri, foarte departe de relaţiile noastre actuale. Şi totuşi, când mergeam alături de ea, simţeam o fericire pe care cu greu aş fi putut-o exprima prin cuvinte. Totul, – norii, stelele, copacii, ogoarele, – plutea ca într-un fel de strălucire, şi chiar şi făptura mamei ei, şi cea a bătrânului ei prieten, mi se păreau mai luminoase. Faptul că Natalia avea o stare de spirit asemănătoare, îl ştiam, fără ca ea să-l spună.

Când treceam, la fermă, prin faţa porţii şurii sau altei uşi sau pe lângă un ogor sau prin orice alt loc unde se lucra, oamenii se strângeau, se uitau după noi şi ne priveau cu aceiaşi ochi plini de tâlc cu care fusesem privit şi la Asperhof. Mi-am dat aşadar seama că şi aici ştiau toţi în ce relaţii mă aflu cu fiica stăpânei casei. Dacă n-aş fi fost sigur de acest lucru, l-aş fi putut deduce şi din respectul sporit al slujitorilor, dar şi aici, ca şi la Asperhof, am băgat de seamă că ceea ce se oglindea în trăsăturile oamenilor era ca un fel de bucurie. Trebuie aşadar să fi fost şi aici mulţumiţi de ceea ce se pregătea. Asta m-a bucurat nespus, deoarece, oricare ar fi fost treapta lor de dezvoltare, este totuşi sigur că, – aşa cum am constatat foarte frecvent în relaţiile mele cu o mulţime de oameni, – cei de jos îi judecă adesea foarte corect pe cei de sus şi, mai ales atunci când se înfiripă legături, fie prietenii, fie căsnicii, ei recunosc absolut just ceea ce se asortează şi ce nu. Aşadar, faptul că mă priveau şi pe mine nimerit pentru Natalia m-a umplut cu o bucurie profundă şi. Persistentă. Ce părere avea Natalia despre aceste manifestări ale oamenilor, nu mi-am putut da seama.

După ce au trecut astfel trei zile, după ce am vizitat împreună cele mai felurite colţuri ale castelului, ale grădinii, ale ogoarelor şi ale pădurilor, după ce am mai zăbovit multe clipe şi în camerele cu picturi şi în cele cu mobile vechi şi ne-am bucurat

de fel de fel de lucruri,» după ce, în sfârşit, Matilda şi amfitrionul meu au discutat şi au pus la punct tot ceea ce mai era de discutat şi de pus la punct în legătură cu moşia, s-a hotărât ca plecarea să ş şribă loc în ziua următoare. Ne-am luat rămas-bun într-un j mod asemănător cu cel în care ne spuseserăm bun-găsit, 3 trăsura a tras la scară, şi am pornit înapoi, în direcţia din 1 care veniserăm cu patru zile în urmă.

Eu am călătorit cu amfitrionul meu numai până la j drumul diligenţei, iar pe acesta până la prima poştă. Acolo ’] ne-am despărţit. El s-a îndreptat, pe drumuri secundare, 1 spre Asperhof, deoarece făcuse de dragul meu un ocol, iar j eu am luat-o, cu cai de poştă, înspre Kargrat. Eram hotă- ı rât să-mi întrerup acum eu desăvârşire treburile la Kargrat s şi deci să pun să mi se transporte obiectele pe care le mai; aveam acolo. Când am ajuns în mica aşezare mi-am pus la punct treburile, am poruncit să mi se împacheteze toate lucrurile şi le-am expediat. Mi-am luat rămas-bun de la preotul cu care făcusem cunoştinţă, mi-am luat rămas- bun şi de la gazdele mele şi de la ceilalţi oameni pe care îi cunoscusem, am spus că nu ştiu când am să mă înapoiez la Kargrat ca să-mi continui lucrările pe care fusesem silit să le întrerup din cauza unei împrejurări neprevăzute, şi am plecat.

M-am îndreptat acum spre Lautertal, ca să-l vizitez. Nu însemna, pe drumul spre oraşul meu natal, decât un mic ocol, şi voiam să revăd valea pe care o îndrăgisem. Mă călăuzea însă într-acolo, cu osebire, un anumit scop. Deşi nu prea trăgeam nădejde să fi avut succes dispoziţia pe care o dădusem în vale, să se cerceteze dacă nu cumva s-ar găsi completările lambriurilor tatălui meu, nu voiam totuşi să plec spre casă, fără să mă fi informat în această privinţă. Completările dorite nu fuseseră găsite, şi nicio urmă care să mă ducă spre ele nu fusese descoperită, dar am văzut o seamă de oameni pe care îi îndrăgisem odinioară, am zărit obiecte de care fusesem înconjurat în anii trecuţi, spre plăcerea mea, şi am stat câte puţin de vorbă cu unii, fapt care, atât pentru mine, cât şi pentru ei, a fost o desfătare.

M-am dus şi la Mlaştina Roşie. Acolo am găsit lucrările înaintate într-o şi mai mare măsură decât la ultima mea -vizită. Din mai multe locuri sosiseră comenzi, chiar şi din oraşul nostru, unde bazinul cu dalac devenise cunoscut şi se bucurase de

succes, şi fuseseră trimise şi scrisori. Veniseră şi nişte străini în acest ţinut izolat, făcuseră cumpărături şi lăsaseră comenzi. Am constatat aşadar că aici treburile mergeau mai bine, am privit lucrările şi am mai *V* comandat şi eu câteva obiecte noi, în parte fiindcă mai i aveam bucăţi de marmură frumoasă, din care se putea confecţiona câte ceva, şi pe de altă parte fiindcă în grădina tatei mai lipseau unele piese la parapet sau în alte locuri. Oamenii au fost foarte prietenoşi şi îndatoritori, şi mi-au arătat ce era în lucru, ce îmbunătăţiri făcuseră sau mai

i aveau de gând să facă. Totodată n-au uitat să amintească [faptul că ţinusem întotdeauna la micul lor atelier şi că, în problema îmbunătăţirilor* dădusem multe îndemnuri t şi îndrumări. Mi-am exprimat bucuria cu privire la toate acestea şi am făgăduit că, dacă am să mă găsesc prin apropiere, am să dau cu dragă inimă o raită şi pe la Mlaştina Roşie.

După această escapadă la Lautertal şi la Mlaştina Ro-

I şie, mi-am continuat drumul spre părinţii mei, fără nicio întrerupere.

3. DEZVĂLUIREA

Acasă, ai mei nu mă aşteptaseră încă, deoarece îi prevenisem prin scrisoare că am să fac, cu amfitrionul meu.

o scurtă călătorie la o biserică veche. Îşi mai şi închipui- seră că o să mai trec încă o dată pe la locurile mele din munţi şi că la întoarcere am să mai stau câtva timp şi la Sternenhof. Greşiseră, însă: deşi fusesem în amândouă locurile, nu stătusem prea mult acolo, căci inima îmi dăduse ghes să le mărturisesc alor mei ce am pe suflet. După ce ie-am mărturisit, au fost mult mai puţin impresionaţi jj decât mă aşteptam. S-au bucurat, dar mi-au spus că ştiau 1 ce avea să se întâmple, ba chiar că se aşteptaseră de câţiva ani la cele petrecute acum. În casa cu trandafiri şi la Sternenhof, au spus ei, proprietarii nu m-ar fi tratat cu atâta prietenie şi bunăvoinţă, dacă nu le-aş fi fost pe plac şi dacă n-ar fi socotit că ceea ce s-a întâmplat acum este un fapt îmbucurător, ale cărui semne prevestitoare le observaseră desigur mai demult. Oricât mi-a plăcut această părere, deoarece exprima gândurile alor mei faţă de mine, n-am putut totuşi să nu mă gândesc că numai ai mei priveau astfel lucrurile, tocmai pentru că erau ai mei şi deci mă socoteau vrednic de darul primit. Eu însă ştiam că lucrurile stau altfel, pentru că o cunoşteam pe Natalia şi îi cunoşteam anturajul, deci

eram în măsură să judec obiectiv. N^am putut să privesc cele ce mi s-au întâmplat decât ca pe o fericire, pe care mi-o hărăzise o soartă prielnică, şi de care trebuia să mă străduiesc să devin din ce în ce mai vrednic.

Tata a spus că totul e în regulă, mama a tot repetat, ba mâhnită, ba bucuroasă, că nu prea este pregătită pentru un eveniment atât de important, iar soră-mea m-a privit dusă pe gânduri şi iscoditoare.

Mi-am exprimat rugămintea ca părinţii să mă ajute acum ca tot ce este de făcut în împrejurările date să fie făcut în modul cel mai corect, şi mi-am exprimat şi dorinţa ca, potrivit sfatului tatei, să întreprind o călătorie mai lungă.

— Sunt câteva lucruri de făcut, – a spus tata.

— Mai întâi, cred că ei aşteaptă din partea părinţilor tăi un gest de apropiere, căci nu se cuvine ca rudele miresei să li se Înfăţişeze mai întâi ele rudelor mirelui. În plus, i amfitrionul tău mi-a manifestat multă bunăvoinţă, pentru care n-am putut încă să mă revanşez. Apoi, amfitrionul tău are să-ţi comunice anumite lucruri, pe care le socoteşte necesare; şi, în sfârşit, ar trebui într-adevăr, aşa cum doreşti tu însuţi, să întreprinzi o călătorie mai lungă, ca să cunoşti mai de aproape, cel puţin în linii mari, oamenii şi lumea. Ceea ce vor face viitoarele tale rude este treaba lor; vom trăi şi vom vedea. Treaba noastră este acum să îndeplinim ceea ce este de datoria noastră. Cred că ordi- nea firească ar fi următoarea. Mai întâi trebuie să asculţi dezvăluirile prietenului tău, întrucât ţi-au fost propuse din capul locului fără condiţii. După aceea am să fac împreună cu maică-ta o călătorie la mama logodnicei tale şi cu acest prilej am să-l vizitez şi pe amfitrionul tău. În sfârşit, poţi să le spui că ai dori să porneşti într-o călătorie, ca să-ţi desăvârşeşti cunoştinţele. Dar întrucât însuşi amfitrionul tău a spus că înainte de a-ţi face el ţie dezvăluiri, ar fi bine să ajungi tu la un- calm cât mai deplin, şi întrucât, pe de altă parte, ar fi necuviincios să insişti prea mult, nu poţi să te duci acum numaidecât la el şi să-l rogi să-ţi facă dezvăluirile făgăduite, ci trebuie să laşi să treacă o vreme şi să-l vizitezi mai târziu, poate la iarnă. Şi pentru ca să ajungi mai sigur la calmul necesar, îţi propun să mă însoţeşti într-o scurtă călătorie pe meleagurile mele natale şi să pornim curând. Când ai să te duci apoi la iarnă la amfitrionul tău ai să poţi să-i duci salutările noastre şi să-i spui că odată cu începutul anotimpului

mai frumos venim să-i cerem pentru tine mâna fiicei prietenei lui.

Toţi au fost întru totul de acord cu această propunere. Mai cu seamă s-a bucurat mama când a auzit că tata a pus la cale de bunăvoie o călătorie, al cărei ţel nu l-ar fi ghicit pentru nimic în lume.

— Trebuie să mă deprind, – a răspuns el, – dacă e vorba să fac la primăvară o călătorie în Ţarâ-de-Sus, până în vecinătatea munţilor, o călătorie care ne va duce şi la casa cu trandafiri şi Dumnezeu ştie cât de departe, pentru că oamenii care stau mereu lipiţi de casă, odată cuprinşi de dorul drumeţiei, nu se mai satură de călătorii şi cutreieră un ţinut după altul.

Eu, însă, am replicat:

— Întrucât Clotilda n-a văzut niciodată' munţii, întrucât este cea mai rămasă în urmă în această privinţă. Întrucât i-am făgăduit întotdeauna s-o duc pe munţi, şi întrucât, datorită călătoriei mele mai lungi, împlinirea acestei făgăduieli ar putea fi amânată din nou: îi propun ca, după ce mă voi fi întors cu tata din scurta noastră călătorie, să petreacă împreună cu mine o parte a toamnei la munte. Zilele de toamnă, chiar şi cele de toamnă târzie, sunt de cele mai multe ori foarte frumoase la munte, unde ne vom putea roti privirea în văzduhul limpede mai departe decât este cu putinţă la oraş, în atmosfera zăpuşitoare şi încăr- <! ată de furtună a lunilor iunie sau iulie.

Clotilda a acceptat cu bucurie propunerea, iar eu i-am făgăduit ca, în zilele care vor mai trece până la plecarea mea cu tata, să-i precizez tot ce-i trebuie, ca îmbrăcăminte şi alte lucruri, pentru călătoria la munte, obiecte pe care poate apoi să şi le pregătească în ţimpul absenţei mele.

— Dacă, pentru dezvăluirile prietenului meu, am ne- voie de calm, – am adăugat eu, – atunci aceste călătorii pot reprezenta cel mai bun mijloc ca să mi-l găsesc.

Tata şi mama au fost foarte mulţumiţi de propunerea mea. Mama a spus numai că are să ajute la pregătirile Clotildei şi că are să aibă grijă să nu-i lipsească nimic din cele trebuincioase pentru ocrotirea sănătăţii.

Eu am răspuns că e bine aşa şi că am să iau şi eu în timpul călătoriei toate măsurile pentru ca sănătatea Clotildei să nu fie vătămată.

Am început, într-adevăr, în ziua următoare, să ne sfătuim ce

anume îi trebuie Clotildei în călătorie. Apoi, Clotilda şi-a început echiparea. Eu am întocmit o listă a lucrurilor necesare, pe care am completat-o încetul cu încetul. După câtva timp am socotit că e destul de completă, încât cu greu ar mai fi putut lipsi ceva neapărat necesar.

între timp s-a apropiat şi ziua în care urma să pornesc la drum cu tata.

în zorii acelei zile ne-am urcat în trăsura uşoară de care se folosise tata ori de câte ori avusese de străbătut distanţe mai mari şi care nu mai ieşise de multă vreme din şopron. La porunca mamei a fost cercetată amănunţit, cu câteva zile mai înainte, de nişte oameni de meserie, dacă nu cumva are defecte ascunse, care ne-ar fi putut prici- nui necazuri. După ce a fost găsită în unanimitate că e în perfectă stare, mama s-a declarat mulţumită.

Aveam cai de poştă; îi schimbam în locurile cuvenite şi zăboveam acolo cât ne era pe plac. La apropierea fiecărei seri, tata poruncea vizitiului să oprească încă la lumina zilei, asigura cazarea şi mai făceam o plimbare înainte de cină. În acele zile, în care am petrecut cu tata mai multe ceasuri în şir fără întrerupere decât oricând până atunci, am stat şi de vorbă cu el mai mult decât oricând până atunci. Am vorbit despre artă, mi-a povestit despre tablourile lui. Mi-a spus câte ceva ce nu ştiam, despre achiziţionarea lor. Şi s-a întins la vorbă, cu pricepere, despre valoarea lor artistică, a ajuns la cameile lui şi mi-a dat unele explicaţii, am trecut la cărţi, care ne erau amândo- rura familiare, le-am cântărit valoarea, dacă era de natură literară sau ştiinţifică, şi ne-am reamintit reciproc frân- turi ale cuprinsului lor; am vorbit şi despre evenimentele vremii şi despre starea statului nostru. În sfârşit, mi-a povestit despre afacerile sale neguţătoreşti şi m-a iniţiat în bazele şi faţetele lor. Mi-a arătat unele părţi ale ţinutului prin care călătoream şi m-a informat cu privire la soarta unor familii care locuiau într-un colţ sau altul al zonei. Şi aşa, în a patra zi am ajuns la destinaţie. Ţinutul îmi era cu totul necunoscut, deoarece drumeţiile mele nu-mi purtaseră niciodată paşii pe acolo.

La liziera pădurii care mărgineşte nordul ţării noastre se întindea o vale, care fusese odinioară pădure şi care adăpostea acum, în cuprinsul ei, case răzleţe, ogoare izolate, pajişti, râpe şi ape curgătoare. Una din case. Pe jumătate de lemn şi pe

jumătate de zid, era casa natală a tatălui meu. Se afla la marginea unei pădurici, rămasă din pădurea cea mare care acoperise cândva toate aceste ţinuturi. Era ocrotită spre apus de un pâlc de fagi foarte înalţi şi înghesuiţi, astfel că din partea aceea vmtul nu putea s-o sâcâie prea tare; la răsărit avea ca pavăză o stâncă; la miazănoapte o lungă fâşie de pădure; şi dădea, la miazăzi, spre nişte pajişti şi ogoare întinse, a căror producţie de grâne era neînsemnată, dar extraordinar de mare în plante de nutreţ, din care pricină bogăţia principală a localnicilor o alcătuiau turmele. Am tras la hanul din vale, am pus să ni se dea jos bagajele, ne-am comandat camere pentru câteva zile şi ne-am vizitat apoi rudele foarte îndepărtate, care locuiau acum în casa natală a tatălui meu. Era către amiază. După ce le-am spus cine suntem, ne-au primit cu multă amabilitate şi au stăruit să punem să ni se aducă bagajele şi să locuim la ei. Numai în urma afirmaţiilor hotărâte ale tatălui meu că le-am ştirbi lor tihna fără s-o do- bândim noi înşine s-au dat bătuţi şi ne-au rugat ca cel puţin să rămînem să prânzim împreună cu ei, ceea ce noi am acceptat.

După ce am luat loc cu toţii în încăpătoarea cameră de zi, tata mi-a arătat masa mare de arţar, la care el şi fraţii şi surorile lui obişnuiau să mănânce în copilărie. Masa se învechise, dar tata a spus că se mai află în acelaşi colţ, luminată de cele două ferestre şi înveselită de razele soare-, lui, ca şi odinioară. Mi-a arătat fostul său dormitor, situat lângă această cameră. Pe urmă am ieşit din casă, şi tata mi-a arătat scara care dădea spre cerdacul de lemn din jurul curţii, şi izvorul care îşi mai vărsa încă apa limpede în jgheabul de granit, făcut de străbunicul lui, şi mi-a arătat grajdul, şura şi, în spatele ei, poteca din pădure, pe care, încă pe jumătate copil, părăsise, cu un băţ în mână, locui natal, ca să-şi caute norocul printre străini. Ara ieşit chiar şi în câmp şi ne-am plimbat pe acolo. Tata se oprea des şi îşi mai aducea aminte de soiurile de fructe care creşteau în diferite locuri, pe vremea când, cu o tăbliţă cu litere negre şi roşii, se îndrepta spre casa de lemn înconjurată de fagi, aflată la o depărtare de un sfert de ceas, la marginea drumului, şi care era şcoala tuturor copiilor din vale. A spus că totul este ca pe vremea copilăriei sale: aceleaşi împrejmuiri, aceleaşi cărări de ţară, aceleaşi şanţuri cu apă şi aceleaşi uluce ale şipotelor. A spus că parcă ar vedea pe pajişte chiar şi aceleaşi flori de

amică, pe care le privise copil fiind, şi când m-a condus spre movila de piatră de la marginea ogoarelor, am văzut înălţându-se tulpinile de zmeură, iar în jurul pietrelor lăstarii plini de spini ai murelor, şi belşugul de frunze al fragilor, la fel cu cele culese de el în copilărie. De la movila de piatră ne-am dus la prânzul simplu pe care l-am luat la rudele noastre. După aceea am vizitat, împreună cu proprietarul actual, toate acareturile. Tata a spus că în cutare loc taică-său arase, grăpase, săpase, că dincoace maică-sa împreună cu soră-sa, cu slujnica şi cu zilierii cosiseră fânul, că pe dincolo intrau în pădure vacile şi caprele, aşa cum intră acum, şi că ai lui arătaseră pe atunci aşa cum arată oamenii aceştia acum.

, Când ne-am întors, ne-am luat rămsa-bun, tata a mulţumit pentru ospitalitate şi a spus că spre seară va mai trece încă o dată pe acolo.

În camera din han, tata şi-a deschis geamantanul şi a scos din el tot felul de lucruri menite să fie date în dar locatarilor casei în care prânziserăm. Nu-mi adusese niciodată la cunoştinţă ce locatari vom găsi în casa lui părintească; poate că nici el nu-i cunoştea prea bine. Aşa că eu nu venisem cu daruri. Tata se gândise însă şi la cazul acesta, şi mi-a dat o seamă de lucruri, îndeosebi ştofe, mici giuvaiericale şi alte obiecte, ca să le împart în casa aceea cu prilejul vizitei noastre de seară. Nu voise să ia cu dânsul darurile încă de la sosire, deoarece, cu toate că rudele noastre nu erau dedt locuitori obişnuiţi de pe aceste meleaguri, socotea că ar fi fost o necuviinţă să intre în casă încărcat cu daruri, de parcă ar fi vrut să le spună: „Cred că pentru voi ăsta-i lucrul cel mai de preţ“. Acum, însă, li se îndatorase oarecum şi putea să le aducă mulţumiri pentru buna primire.

în timp ce împărţeam în casă darurile şi culegeam în schimb bucuria şi mulţumirea grupului de destinatari, alcătuit din soţ şi soţie, o fiică şi o bunică bătrână, – fără a-i pune la socoteală pe argat şi pe cele două slujnice, – s-a lăsat noaptea şi ne-am întors la han.

Am mai rămas încă patru zile în ţinut. Tata a vizitat, în tovărăşia mea, multe locuri pe care le îndrăgise cândva, un mic lac, un bloc de stâncă, de pe care aveai o privelişte frumoasă, un parc în jurul unei clădiri situate nu prea departe, un fel de castel, şcoala de lemn şi mai ales biserica, aflată la o depărtare de o leghe şi jumătate, care era lăcaşul sfânt al văii şi în jurul

căreia se întindea Jintiri- mţil, unde odihneau părinţii lui. O placă de marmură albă, pe care o puseseră el şi fratele lui, le cinstea amintirea. Tata s-a mai plimbat, la cele mai diferite ore, pe drumeagurile de pe ogoare şi din pădure.

În a cincea zi am pornit la drum, înapoi la ai noştri.

" Am mai trecut dis-de-dimineaţă pe la rudele noastre. Aşa cum se obişnuieşte în asemenea împrejurări printre săteni, se îmbrăcaseră mai frumos decât în toate zilele şi ne aşteptau. Ne-am luat un cordial rămas-bun. Eu, fiind

- oricum deprins cu drumeţia şi cutreierând multe ţinuturi, am făgăduit să mai vin pe aici şi să bat mai des la uşa acestei căsuţe. Tata a spus că s-ar putea să mai revină sau nu, ca omul la bătrâneţe, care trebuie să se lase în voia Domnului. Rudele ne-au petrecut până la han şi au rămas acolo până ce ne-am urcat în trăsură. Din cuvintele de bun-ră- mas şi din mulţumirile lor mi-am dat seama că tata le dăduse şi ceva bani. S-au uitat lung după noi.

În timp ce ne depărtam, tata a fost, la început, grav şi zgârcit la vorbă; poate că-i era inima grea. Mai târziu s-a înfiripat iarăşi o conversaţie, ca atunci când veniserăm încoace.

În seara zilei a treia de la plecare am ajuns acasă, în oraşul meu natal.

Mama s-a bucurat mult că şederea de unsprezece zile în aer liber a avut pentru tata urmări atât de binefăcătoare. Obrajii nu numai că i se coloraseră într-un roşu sănătos, dar se şi împliniseră, iar ochii îi erau mult mai limpezi decât acasă, unde şi-i ţinea toată ziua aţintiţi în hârţoagele lui de la birou.

— Âcesta e numai începutul şi o consecinţă a schimbării mediului asupra componentelor trupului, – a spus tata.

— Cu timpul, sângele, muşchii şi nervii se obişnuiesc cu aerul liber şi cu mişcarea, şi cel dintâi nu se mai înroşeşte prea mult, iar cei din urmă se umflă. Bineînţeles, însă, că dacă stai timp îndelungat în aer liber şi faci mişcare. Uitând cu totul de griji, efectul asupra sănătăţii este mult mai favorabil, decât dacă stai lipit veşnic de scaun în camere şi-ţi frământi creierii gândjndu-te la viitor. Avem să ne bucurăm într-o bună zi şi de această fericire şi cine ştie cât de aproape este acea zi.

— Avem să ne bucurăm dacă ai să ai tu parte de ea,

— A răspuns mama, – căci tu ai cel mai mult nevoie. Noi ceilalţi putem să umblăm prin grădină şi prin împrejurimile

oraşului; tu stai tot timpul în camera aceea mo- horită. Dar fiindcă ai spus asta de atâtea ori, odată şi odată tot are să se adeverească.

— Are să se adeverească, mamă, – a răspuns tata, – are să se adeverească.

Mama. Ne-a cerut nouă să confirmăm că tata n-a arătat niciodată atât de sănătos şi atât de voios ca după această scurtă călătorie.

Noi am confirmat.

Acum trebuia însă să ne mai gindim şi la o altă călă-, torie, deoarece, în primul rând, vara acestui an era vara călătoriilor, şi apoi trebuia să punem la cale plecarea mea şi a Clotildei pe munţi. Toamna sosise, după cum putusem constata văzind frunzele de fag din jurul casei siatale a tatălui meu, care se pregăteau să ia culoarea roşie dinaintea căderii. Nu mai era timp de pierdut.

Clotilda îşi terminase pregătirile, eu nu aveam nevoie de pregătiri, deoarece eram oricând gata, aşa ci ne-am putut începe neintirziat călătoria plănuită.

Mama m-a îndemnat fierbinte să am grijă de soră-mea, iar tata ne-a povăţuit să ne bucurăm de timpul liber după capul nostru, şi aşa, într-o dimineaţă am ieşit pe poarta casei noastre, odată cu răsăritul unui soare liitipede de toamnă.

N-am vrut s-o expun pe soră-mea, care făcea prima ei călătorie mai mare, atingerii cu alţi oameni, într-o dili- genţă, pentru că nu se putea cunoaşte dinainte caracterul şi comportarea lor; de aceea am preferat să călătoresc cu cai de poştă atâta timp cât voi găsi că este cazul, Urmând ca după aceea să hotărăsc, potrivit împrejurărilor, modul de a ne continua călătoria pe munţi. Acest mod de a călători mai prezenta şi avantajul că puteam opri oriun<je voiam, şi că aveam răgazul să-i explic soră-mi câte ceva, fără să fiu nevoit să ţin seama de prezenţa nici unui străin. De asemenea puteam să discutăm liber, după pofta inimii, ca între frate şi soră, despre ai noştri, despre casa noastră şi aşa mai departe. Am călătorit astfel două zile. I-am oferit Clotildei răgazuri de odihnă maL dese, deoarece nu era obişnuită să călătorească fără întreruperi, şi ne-am încheiat întotdeauna cu mult înainte de căderea serii drumul de peste zi. Am început să vedem munţii mergând paralel cu noi, la o apropiere de câteva mile, dar nu erau încă

prea importanţi. Am fost extrem de incântat ştiind-o pe sorămea alături de mine, în trăsură, văzându-i chipul frumos
ı şi simţindu-i braţul. Sporovăiala ei de soră şi vioiciunea î cu care primea în sufletul ei curat tot ce era nou pentru ea, m-au făcut să mă simt nespus de bine.

În dimineaţa zilei a treia am lăsat-o să se odihnească. Pentru'după-amiază am închiriat o trăsură şi am plecat de pe drumul diligenţei de-a dreptul spre munţi. Călătoria
ı noastră a fost însoţită de o bună dispoziţie plină de voio- E şie, şi am vorbit cu Clotilda câte-n lună şi în stele. Când munţii albaştri ne-au întâmpinat în văzduhul limpede, cu licăriri lăptoase verzui, ochii ei au avut sclipiri tot mai prietenoase, iar chipul ei a rămas aţintit asupra peisajului spre care ne îndreptam. După aceasta călătorie de trei zile, obrajii fragezi i s-au înroşit şi ei, ca şi cei ai tatei, iar ochii i-au devenit mai stralucjtori. Astfel am ajuns în sfârşit în locul pe care îl menisem eu odihnei noastre de noapte. Pe acolo trecea vuind, cu şuvoaiele sale de munte, verdele Afel, iar vuietul lui mai era sporit de un zăgaz tras pieziş peste albia râului. Povârnişuri împădurite începuseră să se înalţe ca nişte spinări lungi, iar deasupra marginii întunecate a unei păduri de fagi foarte înalte s-a şi ivit creştetul roşu al unui munte aprins de văpaia amurgului, dar pe care se întindeau ici şi colo fâşii de zăpadă.

A doua zi am închiriat o teleguţă de munte, din cele care slujesc pe înălţimi mai bine ca orice alt vehicul pe alte drumuri decât ode pentru diligenţe, şi ai căror cai, fiind obişnuiţi cu drumurile de munte, sunt cei mai de nă- – dejde. Ne-am adăpostit într-însa lucrurile cât am putut de bine şi ne-am înfundat din ce în ce mai adânc în munţi, % depărtându-ne de sclipitorul Afel. I-am spus Clotildei na- jj mele fiecărui munte mai semeţ, i-am atras atenţia asupra j formaţiilor alpine şi am căutat să-i explic culorile, lumi- J mile şi umbrele. Pădurile de foioase au început să se co- I loreze peste tot în roşietic şi gălbui, ceea ce făcea ca abu- | reala de deasupra tuturor masivelor să fie şi mai plăcută, a De îndată ce am ajuns la o anumită altitudine am g schimbat direcţia şi ne-am urmat acum drumul de-a lun- | gul muntelui. După ce au trecut două zile, iar a treia se şi 3 apropia de amiază, din fundul văii ne-au privit apele lacu- > lui Lauter. Am ocolit spinarea unui munte lat, împădurit, j şi punctele luminoase s-au înmulţit tot mai mult. În sfâr- Hj şit, am avut la

picioarele noastre, sub rămurişul brazilor, ■ al fagilor şi al arţarilor, cea mai mare parte a oglinzii apei. 1 Am coborât cu teleguţa tot mai jos şi mai jos, pe drumea- gul îngust, până când, după două ceasuri, am ajuns la malul lacului, a cărui apă era atât de limpede, încât am fi putut număra pietricelele din scobiturile lui nu prea adânci. Am mers cu teleguţa de-a lungul malului, am înconjurat o mică porţiune a lacului şi am ajuns la han. Acolo i-am plătit vizitiului şi am închiriat, pentru câteva zile, nişte camere. Am stăruit ca soră-mea să primească aceeaşi cameră în care locuisem eu pe vremuri când făceam măsurătorile lacului Lauter. Eu m-am mulţumit cu o cămăruţă în vecinătatea ei. Cei din han au privit cu uimire fata frumoasă şi, aşa cum s-au exprimat, distinsă,

Lar eu am crescut simţitor în ochii lor, deoarece aveam o asemenea soră. Toţi cei care ştiau să mânuiască o vâslă sau erau deprinşi să-şi pună colţari sau să se folosească de un alpenştoc, au venit să-şi ofere serviciile. Le-am spus că am să-i chem, dacă vom avea nevoie de ei, şi că atunci ne vom bucura mult de tovărăşia lot.

Mai întâi am instalat-o pe Clotilda cât de cât comod în odăiţa ei. I-am arătat unele locuri importante, pe care le putea vedea de la ferestrele ei, şi i le-am numit. I-am povestit cum am colindat lacul în lung şi-n lat ca să-i măsor adâncimea şi cum am fost nevoiţi să ne oprim pe apă, ba într-un punct, ba în altul. Şi-a pregătit culori şi undite de desen, ca să încerce dacă nu cumva ar fi în stare să transpună pe hârtie, fie şi prin contemplarea nemijlocită din cuprinsul odăiţei sale, câte ceva din alcătuirile vizibile din odăiţă.

Zilele următoare le-am petrecut făeând plimbări în împrejurimile hanului de pe malul lacului, pentru ca soră-mea să se deprindă un pic cu aceste privelişti. Vremea frumoasă, prevestită, venise şi a continuat, şi aşa am putut să ne dăruim cu atât mai în voie bucuriei şi plăcerii, pe care ni le procurau plimbările, căci starea sănătăţii noastre era excelentă, iar temerile mamei şi în parte şi ale mele cu privire la Clotilda nu s-au dovedit întemeiate. Am trimis amândoi, de aici, scrisori acasă.

în zilele următoare am luat-o pe Clotilda pe lac şi am dus-o în diferite porţiuni ale lui, care, fie că erau frumoase şi impresionante în sine, fie că ofereau privelişti fermecătoare şi

pitoreşti. Am ajutat-o cu întreaga experienţă dobândită de mine în urma numeroaselor mele şederi la munte. Ea a primit totul în adâncul sufletului şi, datorită ajutorului meu, a fost scutită de multe ocoluri, pe care cei ce vizitează pentru întâia oară munţii trebuie să le facă, înainte de a izbuti să le pătrundă măreţia. În călătoriile pe lac ne-au ajutat doi luntraşi tineri, care fuseseră însoţitorii mei permanenţi cu prilejul măsurătorilor Ne-am căţărat şi pe culmi. Pusesem să i se facă soră-mi încălţări care pe dinăuntru erau moi, iar pe dinafară tari şi rezistente la acţiunea grohotişului aspru. Pe cap purta o pălărie comodă cu cozoroc, iar intr-o mină un alpenştoc, cioplit anume pentru dânsa. Când ajungeam pe creste gustam cu bucurie priveliştea. Clotilda a încercat să şi deseneze şi să picteze câte ceva după natură, dar rezultatele au fost mult mai slabe chiar decât ale mele, deoarece avea mai puţină experienţă.

După mai bine de o săptămână am dus-o pe Clotilda, cu ajutorul aceluiaşi vehicul pe care îl avusesem şi până acum pe munţi, spre valea Lauter şi spre hanul străjuit de arţari. Acolo am găsit cazare mai bună decât la hanul de lângă lac şi am primit două camere alăturate, vesele şi încăpătoare, ale căror ferestre dădeau spre arţarii dinaintea casei şi ofereau, printre frunzele galbene ale acestora, o privire spre înălţimile de un albastru vaporos de la sudul casei. Am arătat-o pe soră-mea hangiţei, am arătat-o bătrânului Gaspar, care, la vestea sosirii mele. Venise într-un suflet, şi am arătat-o şi celorlalţi, care veniseră şi ei cu toţii. S-a iscat aici o veselie şi mai mare decât la hanul de pe malul lacului; toţi s-au bucurat că o asemenea fată venise în munţi şi că este soră-mea. S-au oferit s-o slujească şi s-au apropiat de ea cu oarecare sfială. Clotilda i-a privit cu plăcere pe toţi aceşti oameni, pe care i-i prezentasem drept însoţitorii şi ajutorii mei, a vorbit cu ei, a ascultat povestirile lor şi s-a familiarizat tot mai mult cu felul lor de a fi. Am întrebat de dascălul meu de ţiteră, deoarece voiam să i-l arăt Clotildei, şi deoarece i*nai doream ca ea să audă, cu propriile ei urechi, cât de minunat cintă. Ne adusesem în acest scop în bagaj amândouă ţite- rele. Mi s-a spus însă că de când le povestisem că plecase de la lucrările mele, niciun om, nici în văile mai apropiate, nici în cele mai depărtate, nu mai auzise nimic despre el, parcă intrase în pământ. I-am spus aşadar Clotildei că n-are să poată asculta pe niciun alt ţiterist decât pe

cei locali obişnuiţi. De altfel ea mai ascultase asemenea ţiterişti şi îi păruseră mai atrăgători decât artiştii instrumentişti de la oraş şi decât mine, care sunt poate o corcitură între un artist instrumentist de la oraş şi un ţiterist din munţi. Ne-am instalat în camerele noastre şi am început să trăim cam la fel cum am trăit în împrejurimile hanului de pe malul lacului. Am dus-o pe Clotilda în valea Echern, la meşterul care confecţionase ţiterele noastre. O mai avea şi acum pe cea de-a treia care semăna cu a mea şi cu cea a Clotildei. A spus că veniseră cumpărători de ţitere, care o apreciaseră; dar aceia fuseseră oameni de la munte, care nu au destui bani ca să poată cumpăra o asemenea ţiteră. Ceilalţi, care au mijloacele necesare, mai cu seamă călătorii, preferă ţitere frumos împodobite, chiar dacă sunt mai scumpe, şi renunţă la cele ale căror însuşiri nu ştiu să le preţuiască. Mi-a cântat un pic la acea ţiteră şi a dovedit mare iscusinţă; dar în maniera aceea, sălbatică şi totodată duioasă, în care cânta pădurarul meu hoinar şi care i se potrivea atât de bine tocmai acestui instrumentist, nu ştia nici el să cânte, şi nici nu auzisem vreodată pe cineva cântând. I-am spus bătrânului că fata este sora mea şi că are şi ea una din cele trei ţitere despre care susţine el că sunt cele mai bune dintre toate câte le făcuse în viaţa lui. S-a bucurat auzind asta, i-a dat Clotildei un set de strune şi a spus:

— Sunt cele mai bune ţitere ale mele şi vor rămâne, de bună seamă, cele mai bune din câte am făcut.

Am cutreierat cu soră-mea văile şi câţiva munţi din jurul casei străjuite de arţari, iar Gaspar sau un altul ne era uneori însoţitor şi hamal.

Am condus-o pe Clotilda şi la căsuţa în care cumpărasem pentru tata lambriurile, am condus-o în castelul de piatră, în care se crede că se aflaseră ele iniţial, şi am condus-o şi la Mlaştina Roşie, unde a putut vedea cum se prelucrează marmura.

Am rămas în hanul străjuit de arţari un timp mai îndelungat decât în hanul de pe malul lacului, şi toţi oamenii au fost aici şi mai prietenoşi, mai prevenitori şi mai săritori decât acolo. Hangiţa era neobosit de serviabilă faţă de soră-mea. Către sfârşitul şederii noastre aici am avut zile răcoroase şi ploioase. Le-am petrecut în tihna voioasă a hanului. Dar după înfăţişarea frunzişului copacilor şi după cea a plantelor de toamnă de pe

păşuni, după comportarea animalelor şi după conformaţia blănii lor mi-am dat seama că nu venise încă definitiv vremea rece şi neprietenoasă, şi că aveau să mai urmeze neapărat zile calde şi senine. De aceea, când vremea s-a mai înseninat din nou am părăsit împreună cu Clotilda hanul străjuit de arţari şi am pornit spre Kargrat.

Nu greşisem în presupunerile mele. După două zile pe jumătate senine, dar răcoroase, petrecute pe drum, am avut iarăşi, deasupra piscurilor înzăpezite, o zi foarte senină, rece, ce-i drept, în zori, dar încălzită repede după aceea, căreia i-a urmat un şir de zile frumoase şi calde, care au făcut să dispară din nou zăpada de pe culmi şi cea de pe gheţari, lăsându-i la fel de vizibili ca vara. În a doua din aceste zile frumoase am ajuns la Kargrat. Călătoria ţinuse atât de mult deoarece parcursesem distanţe zilnice mici şi deoarece urcasem şi coborâsem foarte încet munţii în teleguţă. Ne-am instalat în locuinţa noastră sărăcăcioasă, pe care măreţia şi pustietatea ţinutului o turtea şi mai mult. În a doua zi de la sosirea noastră, după, ce totul a fost pregătit, Clotilda m-a urmat pe gheţarul Simmi. Veniseră cu noi călăuze, hamali de merinde şi de tot ce poate fi necesar sau folositor într-o asemenea drumeţie şi în sfârşit şi purtători de litieră. În prima zi am ajuns până la refugiul Kar. Acolo am rămas peste noapte în cabana dul- gherită din buşteni pentru cei ce escaladează piscul Kar, am făcut focul cu lemnele aduse de noi şi ne-am pregătit cina. A doua zi, odată cu revărsatul zorilor, am pornit mai departe şi am ajuns, în strălucirea dimineţii, pe cupola gheţarului. Era de la sine înţeles că nu ne puteam gândi să ne căţărăm pe piscul Kar. Am contemplat aşadar aici ceea ce era de contemplat, şi atunci când frigul a vrut să ne intre în oase, am pornit înapoi. La cabană ne-am pregătit din nou de mâncare şi apoi am coborât. După ce ne-am întors, Clotilda mi-a căzut la piept, aproape istovită.

în ziua următoare i-am înfăţişat Clotildei mai. Multe desene, pe care le făcusem du, pă gheţari, cu muchiile, cupolele, crăpăturile, aglomerările lor, ca să poată compara, cu amintirea proaspătă, cele văzute cu cele reproduse. l-am atras atenţia asupra multor lucruri, i-am readus multe în memorie şi am menţionat *uci, socotind locul ca fiind cel mai nimerit, cât de mult rămâne reproducerea în urma realităţii. În următoarele două zile am mai vizitat diferite locuri, de unde puteam privi

gheaţa şi acumulările de zăpadă ale acestor munţi. I-am arătat Clotildei şi o cădere de apă de pe un perete de stâncă aproape vertical. După aceea, însă, am început să mă gândesc la reîntoarcerea noastră la părinţi. Încetul cu încetul, timpul înaintase atât de mult, încât o şedere pe aceste tărâmuri de mare altitudine nu mai era recomandabilă, îndeosebi pentru o fată obişnuită să stea la oraş. De aceea i-am propus Clotildei să încercăm acum să ajungem acasă pe drumul cel mai apropiat, pe la şes. S-a declarat de acord. Din următoarea localitate ceva mai măricică am comandat o trăsură, care să ne ducă la prima poştă. Ne-am luat rămas-bun de la hangiţă şi de la bărbatul ei, precum şi de la hamali şi de la călăuze, care mai veniseră la han ca să-şi ia în primire câte un mic dar, ne-am luat rămas-bun de la paroh, care ne vizitase din când în când şi ne atrăsese atenţia, din punctul său de vedere strimt, asupra unor frumuseţi, şi am coborât de pe Kargrat cu teleguţa cu un singur cal, pe drumul acela îngust. Ultimul lucru pe care l-am văzut din mica aşezare a fost peretele casei parohiale învelite cu şindrilă şi faţada îngustă a bisericii învelite tot cu şindrilă. I-am spus Clotildei că aceste învelitori sunt necesare ca să ferească zidăria de acţiunea ploii şi a zăpezii, foarte puternică pe aceste înălţimi. N-am mai putut arunca decât o singură privire asupra celor două clădiri, apoi a intervenit o proeminenţă de teren între ochii noştri şi ele. Am lunecat cu teleguţa noastră foarte repede la vale, printre hăuri sălbatice, şi în sfârşit ne-a întâmpinat pădurea, care căuta şesurile, şerpuia de-a lungul lor şi era mai primitoare şi mai caldă. Înaintam, în legănarea şi scârţâiala teleguţei noastre, din ce în ce mai la vale, făgaşele unor pârtii forestiere dădeau în drumul nostru, aoesta a devenit tot mai sigur şi mai lat, iar pe alocuri mersul teleguţei a fost chiar lin şi liniştit.

Când am ajuns în localitatea cu cea mai apropiată poştă, i-am dat vizitiului teleguţei mele ceea ce i se cuvenea, l-am trimis îndărăt şi mi-am luat cai de poştă. Am călătorit drept înainte, pe drumul cel mai scurt, de pe munte către şes, ca să ajungem la drumul mare, care ne ducea spre casă. Munţii s-au făcut din ce în oe mai mici înapoia noastră, soarele blând de toamnă, care îi lumina, i-a colorat din ce în ce mai mult în albastru, înălţimile care ne ieşeau acum în cale au devenit din ce în ce mai scunde, până când am ieşit în zona pe ale cărei întinderi se aflau numai

pământuri folositoare omului. Acolo am intrat pe drumul mare. Până aici am călătorit spre miazănoapte, acum am schimbat direcţia şi am luat-o spre răsărit. Aveam şi trăsuri mai bune.

După ce am călătorit o zi pe acest drum, i-am poruncit vizitiului să oprească într-o localitate şi am hotărât să rămânem o zi acolo; seara şi noaptea ne-am petrecut-o odihnindu-ne. A doua zi, către amiază, am condus-o pe soră-mea pe un deal nu prea înalt. Era o zi frumoasă de toamnă; ceaţa care învăluise gingaş înainte de amiază atât colinele, cât şi câmpiile, făcuse loc unei limpezimi de- săvârşite. Mi-am fixat, cu ajutorul unor şuruburi, luneta de trunchiul unui stejar şi am reglaţ-o. După aceea am pus-o pe Clotilda să se uite prin ea şi am întrebat-o ce vede.

— Un acoperiş înalt, întunecat, – a răspuns ea, – din care se înalţă mai multe hornuri solide şi late. Sub acoperiş sunt nişte ziduri, tot de culoare închisă, în care se află ferestre mari, la distanţe egale. Clădirea pare a fi un patrulater.

— Şi ce vezi mai încolo, Clotildo, dacă îndrepţi luneta spre împrejurimile clădirii? — am întrebat eu.

— Copaci în spatele casei, ca o grădină, – a răspuns ea.

— Acolo, zidurile casei sunt de culoare deschisă, ca cele ale caselor noastre. Apoi văd câmpii, pe ele iarăşi copaci, ici şi colo câte o casă, şi, în sfârşit, vârfuri, ca nişte nori, asemenea munţilor înalţi de pe care venim.

— Sunt munţii, – am răspuns eu.

— Nu este oare…? — a întrebat ea, întorcând capul şi uitându-se la mine.

— Ba da, Clotildo, clădirea aceea este Sternenhof, – am răspuns eu.

— Unde locuieşte Natalia? — a întrebat ea.

— Unde locuieşte Natalia, unde locuieşte nobila Matilda, unde se perindă oameni atât de distinşi, unde tronează splendide obiecte de artă, unde în jurul zidurilor se întinde un ţinut încântător şi spre care gândurile mele zboară cu emoţie, – am răspuns eu.

— Ăsta e Sternenhof! —; i sput Clotilda. Uitându-se din nou şi îndelung prin lunetă.

— Te-am călăuzit bucuros spre acest deal, Clotildo,

— Am spus eu, – ca să-ţi arăt locul în care bate inima mea caldă şi unde sălăşluieşte o parte profundă a fiinţei mele.

— Ah, dragul şi scumpul meu frate, – a răspuns ea, – de câte ori nu-mi zboară gândurile spre acest loc, şi de câte ori nu-mi zăboveşte sufletul printre zidurile lui, încă necunoscute mie...!

— Vei înţelege însă, – am spus eu, – că acum nu ne putem duce acolo şi că totul trebuie să se desfăşoare în chip firesc.

— Înţeleg, – a răspuns ea.

— Ai s-o vezi, ai s-o strângi la piept şi ai s-o iubeşti, – am spus eu.

Clotilda s-a uitat din nou prin lunetă, foarte îndelung, şi a examinat totul cu de-amănuntul. Eu i-am îndreptat privirea asupra părţilor care mi s-au părut importante, i-am dat explicaţii şi i-am povestit despre castel şi despre locatarii lui.

între timp se făcuse amiază; am demontat luneta şi ne-am dus agale spre locuinţa noastră.

— Nu se poate vedea oare de aici şi casa cu trandafiri a prietenului tău? — a întrebat ea pe drumul spre locuinţă.

— De aici nu, – am răspuns eu.

— De aici nu se poate zări nici măcar partea cea mai înaltă a locului unde se află casa cu trandafiri, deoarece o acoperă pădurea care e proprietatea Coroanei şi pe care o vezi către miazănoapte. Când ne vom continua călătoria vom ajunge pe o coiină. De unde îţi voi putea arăta movila pe care este aşezată casa şi de unde vei putea vedea cu luneta clădirea

Am intrat în locuinţa noastră, iar în ziua următoare am plecat mai departe. Când am ajuns în locul de unde se putea vedea colina domeniului Asperhof am poruncit vizitiului să oprească, am coborât, i-am arătat Clotildei colina cu casa amfitrionului meu, am pus la punct luneta şi am lăsat-o pe soră-mea să contemple clădirea. Eram însă, aici, atât de departe de Asperhof, încât, chiar şi prin lunetă, casa se zărea doar ca o steluţă albă. După ce am privit-o, am pornit mai departe.

Când, după această zi, s-a încheiat şi a treia, am intrat,: ătre seară, cu trăsura, prin poarta casei părinteşti de la narginea oraşului.

— Mamă, – i-am strigat eu, în vreme ce ne venea în intâmpinare, împreună cu tata, care ştiuse de sosirea noastră şi de aceea rămăsese acasă, – ţi-o restitui tea- îără şi înfloritoare.

Într-adevăr, ca şi tata în scurta sa călătorie, Clotilda devenise, datorită aerului curat şi mişcării, mai voinică, mai veselă, iar la chip mai rumenă decât fusese vreodată în oraş.

A sărit din trăsură în braţele mamei şi i-a dat bineţe, şi apoi şi tatei, plină de bucurie, căci pentru prima dată plecase de la părinţi şi rămăsese vreme mai îndelungată relativ departe de ei. A fost condusă sus pe scară şi după aceea în camera ei. Acolo i s-a cerut să povestească, a povestit cu plăcere şi s-a întrerupt des, în timp ce-şi scotea din bagajul adus între timp sus lucrurile pe care le cumpărase în diferite localităţi ca daruri sau suveniruri, sau pe care le colecţionase în unele drumeţii. M-am dus şi eu cu ceilalţi în camera ei, şi după ce am zăbovit cu toţii câtva timp acolo, ne-am îndepărtat şi am lăsat-o în voia unei odihne necesare.

Pentru Clotilda a urmat acum o perioadă foarte agitată: descria, povestea, se aşeza dinaintea unor desene, le răsfoia, sau desena ea însăşi, şi căuta să reproducă din memorie lucruri văzute.

Dar nici pentru mine această călătorie n-a fost fără urmări. Ceea ce spusesem, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, anume că, datorită acestei călătorii, voi ajunge la un mai mare echilibru, s-a întâmplat în realitate. Clotilda, care privise cu alţi ochi toate lucrurile de mult cunoscute de mine, care preluase totul în sufletul ei cu atâta prospeţime, claritate şi profunzime, atrăsese asupră-şi gândurile mele, îmi insuflase şi mie o anumită prospeţime şi naturaleţe şi mă făcuse să mă bucur de bucuria ei, astfel că am putut să chibzuiesc’parcă mai obiectiv şi mai ferm asupra relaţiilor mele şi să-mi dau seama întrucâtva eu însumi de ele.

Nu convenisem cu Natalia să corespondăm; nu mă gândisem la asta şi probabil că nici ea. Legătura noastră mi se părea atât de sublimă, încât ar fi scăzut în ochii mei dacă ne-am fi trimis reciproc scrisori. Trebuia să ne bizuim pe statornicia credinţei în iubirea celuilalt, nu să ne înjosim prin nerăbdare, şi trebuia să aşteptăm cu încredere desfăşurarea evenimentelor. În felul acesta puteam să mă aflu, cu un simţământ de fericire, departe de Natalia, puteam să mă bucur că totul este aşa cum este şi puteam să aştept tot ceea ce vor întreprinde părinţii mei şi rudele ei.

Clotildei, care voia să împrumute munţilor, văzduhului, lacurilor şi pădurilor culoarea pe care o văzuse, am încercat să-i dau o mână de ajutor şi i-am arătat unde greşeşte şi cum ar putea să lucreze din ce în ce mai bine. Ştiam acum că nu se

poate reda forţa gingaşă a munţilor, aşa cum ne întâmpină ea în omamentalitatea lor şi că meşteşugul artistului constă numai în cea mai bună aproximare. Am căutat s-o ajut şi în strădania ei de a imita Mul de a cânta la ţiteră, pe care îl auzise în munţi, şi tonurile caracteristice percepute de ea acolo. Ce-i drept, n-am putut, niciunul din noi, să ne egalăm pe deplin modelele, dar ne-am bucurat totuşi de încercările noastre. Între timp am mai fost de două sau de trei ori în vizită la nişte prieteni.

Şi aşa a sosit iarna. Întrucât, după sfatul tatei, îmi pusesem în gând să-l vizitez, iarna, pe amfitrionul meu, am luat totodată şi hotărârea să mă urc odată iarna pe munţi şi, dacă se poate, să mă caţăr pe o culme semeaţă şi să zăbovesc pe un gheţar. Am ales pentru această expediţie luna ianuarie, ca fiind cea mai statornică şi, de cele mai multe ori, şi cea mai senină lună a iernii. Numaidecât după începutul ei am plecat din casa părinţilor mei şi am pornit cu sania pe zăpada scânteietoare şi orbitoare care acoperea toate câmpiile şi m-am îndreptat spre ţinutul unde trăiau prietenii mei. Vremea fusese, ’ de zece zile, destul de friguroasă, zăpadă era din bleşug, iar pe drum săniile lunecau întocmai ca prin văzduh. După cum altminteri nu călătoream niciodată altfel decât într-o trăsură deschisă, am călătorit şi acum, înfofolit în blănuri bune, într-o sanie deschisă, şi m-am bucurat de stratul moale care îmi învelea trupul, m-am bucurat de pădurile tăcute, îmbrăcate în promoroacă, de pomii fructiferi acum în repaos, care îşi întindeau zăbrelele allâe, de casele din care se înălţa fumul ihnit, şi de puzderia de stele care scăpărau noaptea pe <erul întunecat şi rece, mai învăpăiat decât oricând în limpul verii. Aveam de gând să dau mai întâi o raită pe nunţi şi apoi să mă duc la amfitrionul meu.

Am călătorit până aproape de valea Lauter. Când urma; ă ies de pe drumul mare, am închiriat o sanie cu un singur cal, deoarece pe drumurile laterale, unde se călătoreşte arna întotdeauna numai cu un singur cal, partea carosabilă este prea îngustă pentru ca să poată alerga unul lângă iltul, în siguranţă, doi cai, şi am luat-o spre vale şi spre nanul străjuit de arţari. Arţarii îşi întindeau în văzduhul iernatic braţele uriaşe, năstruşnic răsucite, desfrunzite şi înzestrate, aidoma unor bărbi, cu crengi subţiri. Hanul cu multe ferestre, datorită coloritului său castaniu în contrast cu stratul de zăpadă de pe acoperiş şi cu zăpada troienită de jur împrejur, părea şi mai castaniu decât de

obicei, iar mesele de molid dinaintea hanului fuseseră demontate şi puse la păstrare. Hangiţa m-a primit cu mirare şi cu bucurie, că am venit într-un asemenea anotimp, şi mi-a făgăduit o cameră călduroasă şi plăcută, în care nu va răzbi nici pic de aer rece de afară, ca şi cum soarele, când se va ivi din nori, nu şi-ar trimite razele decât spre ferestrele mele. Am pus să mi se care lucrurile în cameră şi în scurt timp a pâlpâit un foc vesel în sobă, care se alimenta cu lemne pe dinăuntru, ceea ce era o excepţie la munte. Hangiţa dorise această soluţie, pentru că din afară accesul la sobă fusese mult prea anevoios. După ce m-am încălzit un pic şi mi-am pus în ordine lucrurile cele mai trebuincioase, am coborât în sufrageria hanului. Acolo se aflau diferiţi oameni, care se abătuseră pe aici sau care căutau o mică înviorare şi prilej de conversaţie. Prin ferestrele, multe şi foarte apropiate între ele, pătrundea lumină din belşug, astfel că razele solare ale zilei de iarnă jucau în jurul meselor, ceea ce era cu atât mai înviorător, cu cât o căldură plăcută, provenită de la buturugile care ardeau în soba mare, umplea camera. Am întrebat din nou de dascălul meu de ţiteră, dar nimeni nu auzise nimic despre el. Am întrebat de bătrânul Gaspar; era sănătos şi, la rugămintea mea, au trimis după el. Am spus că am de gând să mă urc, de la lacul Lauter, pe câmpiile glaciare ale masivului-Echem. La început am avut chef să mă duc până la gheţarul Simmi de pe piscul Kar; dar mi s-a spus că iarna accesul pe Kargrat ar fi foarte neplăcut pentru mine şi că masivul Echern, deşi se află ceva mai jos decât masivul Simmi, este totuşi mai frumos, şi tivit de stânci neasemuit de falnic dăltuite. Toţi m-au sfătuit să renunţ, căci iarna nu-i chip să răzbesc, iar pe munţi frigul este atât de cumplit, încât niciun om nu poate să-l îndure. Am tăgăduit aceste obiecţii spunând că iama nu se avântase încă rumeni pe Echern şi de aceea nu putem să ştim nimic sigur.

— Dar putem să ne închipuim, – au răspuns mulţi.

— Experienţa este încă şi mai bună, – am spus eu.

între timp a sosit bătrânul Gaspar. Cei de faţă i-au povestit despre ce e vorba şi atunci m-a sfătuit şi el, cu hotărâre, să renunţ. Am spus că mulţi cercetători ai fenomenelor naturii s-au aflat iarna pe munţi mai înalţi decât Echern, şi că au petrecut acolo nopţi şi uneori un şir de zile şi nopţi. Mi s-a tot obiectat că aceia fuseseră alţi munţi şi că pe cei de aici nu se poate în ruptul capului. În cele din urmă, bătrânul Gaspar s-a învoit să

mă în-soţească, numai el singur, dacă ţin morţiş să încerc. Dar a fost de părere că trebuie să ne alegem cu grijă vremea. I-am răspuns că am luat cu mine instrumente care îmi arată când este de aşteptat vreme frumoasă şi că mă pricep şi eu însumi un pic să tălmăcesc semnele de pe cer şi că nici mie nu prea mi-ar plăcea să nimeresc, pe culmi, într-un viscol sau într-o ceaţă de durată. Toţi ceilalţi, care mă ajutaseră altminteri cu dragă inimă la lucrările mele de pe munte şi pe care îi chemasem de asemenea la han, au refuzat categoric să mă întovărăşească iarna pe masivul Echern. Lui Gaspar i-am spus că trebuie să se pregătească. I-am adăugat că am la mine diferite lucruri, dintre care şi le poate alege pe cele pe care le socoteşte că ar fi cazul să le ia în drumeţia noastră şi că am să-i dau de veste în ce zi urmează să coborâm spre lac. În timp ce toţi cei de faţă vorbeau cu însufleţire despre aceste subiecte, m-am întors în camera mea şi mi-am petrecut seara acolo. Ştiam că vor sta la taifas până noaptea târziu despre asta şi că, în zilele următoare, încercarea mea va alcătui, pentru întreaga vaâe, subiectul discuţiilor.

Într-adevăr, nu s-a mai înfăţişat nimeni, care să vrea să ne însoţească, pe mine şi pe Gaspar.

Timpul până la începutul încercării noastre l-am folosit cu plimbări prin împrejurimi. Am privit pădurile care acum îşi odihneau splendoarea; am privit piscurile, pe care zăceau uriaşe mormane de zăpadă; am privit peretele masivului Echern, de pe care atârnau mii de ţurţuri, dintre care unii, de grosimea unor copaci, se rupeau din dnd în când şi se prăbuşeau în zăpadă, troznind asurzitor; m-am urcat pe munţi şi am contemplat văzduhul iernatic, tăcut, parcă îndesat, şi toate alcătuirile albe, decupate de păduri întunecate, de stânci şi de albastrul catifelat al lanţurilor de munţi din depărtare.

Către mijlocul lui ianuarie, când vremea este de obicei mai statornică decât oricând, s-au ivit semnele că timp mai îndelungat vor fi zile frumoase. Un curent de aer cam anemic al zilelor precedente încetase; stratul cenuşiu de pe ţeer dispăruse, iar norilor pufoşi, spălăciţi, le urmase un albastru profund. Vântul sufla dinspre răsărit, frigul se înteţise, zăpada scăpăra, iar seara văile erau învăluite în aburul albăstriu şi subţire, care prevesteşte întotdeauna dimineţi senine şi un frig din ce în ce mai tăios. Instrumentele mele au arătat o mare

presiune atmosferică şi o mare uscăciune

I-am spus bătrânului Gaspar că acum trebuie să pornim la drum. Am luat cu noi alpenştocuri, colţari, frân- ghii, tălpigi, pături, veşminte, câte le-am socotit de trebuinţă, o lopată, un topor, vase de gătit şi merinde pentru mai multe zile. Astfel încărcaţi am coborât spre lac. Acolo ne-am împărţit lucrurile în două poveri comode, pentru ca fiecare să şi-o poată duce cât mai lesne cu putinţă pe a sa, şi am aşteptat dimineaţa următoare.

Odată cu mijirea zorilor am pornit la drum şi am intrat cu cizmele noastre foarte înalte, comandate de mine anume în acest scop, în zăpada adâncă a pârtiilor care duceau spre înălţimile unde voiam să ajungem şi care, nefiind umblate decât vara, nu prezentau acum nicio urmă, şi le ghiceam numai, deoarece cunoşteam foarte bine ţinutul. Am mers mai multe ceasuri în această zăpadă adâneă, apoi au urmat nişte păduri, unde era mai puţin adâncă, incit înaintam mai lesne. Mult grohotiş şi pereţi de stâncă piezişi, care au urmat acum, au avut de asemenea zăpadă mai puţină dedt valea, dar iarna am călcat acolo mai uşor decât vara, căci hârtoapele şi pietrele mici şi tăioase şi bolovanii dispăruseră sub stratul de omăt. După ce am trecut de prima zonă prealpină şi am ajuns pe podişul Echern, de unde se putea zări iarăşi, foarte jos, în peisajul alb, lacul albastru, întunecat, ne-am tras un pic sufletul. Suprafaţa masivului Echern, sau podişul, cum le place localnicilor să-l numească, nu este însă câtuşi de puţin un teren plan, ci pare aşa numai în comparaţie cu povârnişurile abrupte, care alcătuiesc pereţii săi laterali, înspre lac. Constă dintr-un mare număr de piscuri, care stau unul în spatele altuia şi unul lângă altul, diferite ca mărime şi formă, cu jgheaburi adânci între ele, şi ba se ţuguiesc cu vârf, ba prezintă întinderi vaste. Acestea sunt acoperite cu iarbă scurtă şi ici-colo cu pini piperniciţi, şi sunt presărate cu nenumărate blocuri de stâncă. Aici e cel mai greu de răzbit. Chiar şi vara este greu de menţinut direcţia corectă, deoarece formaţiile reliefului sunt foarte asemănătoare între ele, iar un drum bătătorit, bineînţeles, nu există, cu atât mai mult iama, când formaţiile sunt acoperite cu zăpadă şi desfigurate, şt chiar şi acolo unde ies la iveală au o înfăţişare neobişnuită şi bizară. În această zonă există câteva cabane, iar vara se află aici sus turme, care însă, oricât de numeroase ar fi,

se pierd pe o întindere atât de mare şi nu se întâlnesc luni în şir unele cu altele. Am ţinut să trecem încă la lumina zilei peste aceste accidente de teren şi, ca să ne menţinem direcţia corectă, ne-am propus să. Ne sprijinim reciproc, identificând împreună ţancurile şi relieful colinelor şi numindu-ne şi descriindu-ne unul altuia formaţiile importante. La capătul superior al podişului, acolo unde încep din nou formaţiile stâncoase mai mari şi unde este mult mai greu să te rătăceşti, se află, împresurată de nişte blocuri mari de calcar, o stână, numită Păşunea Caprei, care era ţinta drumului nostru din ziua aceea. La marginea urcuşului şi la începutul podişului, unde ne găseam acum, am făcut un popas. Se afla acolo o stâncă mare, aproape complet neagră. Este ciudată nu numai datorită acestei culori, ci mai cu seamă pentru că tocmai prin culoarea ei, precum şi prin mărimea ei şi prin forma ei bizară, poate fi zărită de departe şi le. Slujeşte drept reper celor veniţi la vale, peste podiş, dinspre Păşunea Caprei, iar atunci când au ajuns la ea, drept semn liniştitor că drumul străbătut a fost cel bun. Întrucât pentru mulţi oameni aflaţi pe podiş, baci, alpinişti, vânători, stâncă este un loc de adunare, de acolo în jos există o potecă bătătorită, încât drumeţul nu prea mai poate greşi drumul care coboară spre lac. Totodată, stâncă are spre răsărit, în partea superioară, o proeminenţă, ca o streaşină, numai bună ca să ocrotească de ploaie şi de vântul violent dinspre apus. Când am ajuns acolo, n-am zărit, bineînţedes, nid ţipenie de om în preajmă, căci zăpada era intactă până la pereţii stâncii. Am găsit însă, pe nişte pietre mai mici de sub streaşina ei, unde nu ajunsese zăpada, loc pentru stat jos, şi am dat bucuroşi ascultare acestei invitaţii, deoarece începuserăm să resimţim oboseala. Gaspar a desfăcut chingile păturilor’ şi a scos două cojoace uşoare, dar călduroase, şi alte lucruri îmblănite, menite să ne apere de răceală, în timpul odihnei, trupurile şi picioarele, încinse de atâta umblet. După ce am pus pe noi blănurile, am căutat să ne înviorăm cu mâncare şi băutură. Un pic de vin şi de pâine s-au dovedit îndestulătoare. După ce am isprăvit masa am cercetat termometrul, pe care, numaidecât după sosirea noastră, îl atâmasem de alpenştoc, şi i-am arătat însoţitorului meu Gaspar că aici, sus, temperatura este mai ridicată dedt cea pe care o avusesem în aceeaşi perioadă a zilei pe şesul de lângă lac. Soarele lumina foarte puternic zăpada, nu adia nicio boare,

iar pe cerul albăstriu-verzui nu se vedeau decât vreo dteva fâşii albicioase, foarte subţiri. Totodată, de pe ieşitura stâncii, de unde se vedea lacul, se putea constata aproape cu precizie că jos aerul era nu numai mai dens, ci şi mai rece. Căci oridt de lămurit şi de clar se zărea lacul, de-a lungul pereţilor lui albi sau cu picăţele albe se întindea un abur subţire, cu sclipiri albăstrii, ca semn că acolo aerul nostru de sus, mai cald, se învecinează cu cel de jos, mai rece, aflat încă mai de mult deasupra lacului, unde se forma astfel o uşoară eflores- ceaţă. M-am uitat numai la higrometru şi la barometru, şi după aceea Gaspar a făcut boccea păturile şi cojoacele, eu mi-am strâns instrumentele, şi ne-am văzut mai departe de drum.

Cu multă băgare de seamă am căutat să determinăm direcţia de urmat. În fiecare loc cu perspectivă mai largă ne-am oprit pentru câteva clipe şi am căutat să cuprindem cu privirea întreaga zonă înconjurătoare şi să identificăm spaţiul în care ne aflam. În plus am mai consultat şi busola. În văile şi în vâlcelele dintre diferitele culmi am fost nevoiţi să ne slujim de tălpigi. Către sfârşitul după-amiezii ne-au apărut în faţă, din zăpadă, crestele mai înalte şi mai întunecate ale masivului Echem. Când soarele nu mai avea până la orizont decât o distanţă egală cu propria sa lăţime, am ajuns la Păşunea Caprei, unde ni s-a oferit ochilor o privelişte ciudată. Există acolo un loc, de unde nu mai poţi privi înapoi spre lac sau spre împrejurimile lui, dar în schimb ţi se deschide, către apus, o perspectivă vastă spre luminişul văii Lauter, mai cu seamă spre valea Echern, unde locuieşte omul care făcuse ţiteră mea şi pe cea a Clotildei. Înainte de a intra în cabană am ţinut să mai arunc o privire într-acolo, dar n-am putut zări văile. Efectul pe care îl observasem încă de lângă stânca neagră, produs de învecinarea aerului de sus, mai cald, cu cel de jos, mai rece, se înteţise, iar la picioarele mele se întindea o mare de ceaţă, simplă, orizontală, de un cenuşiu albicios. Părea. A fi imensă, iar eu păream a pluti în văzduh deasupra ei. Pintr-însa răsăreau, răzleţi, bulbii negri ai unor stânci, iar mai încolo se pierdea în zare; o fişie de un albastru tulbure, a unor munţi din depărtare, şerpuia pe marginea ei» şi apoi urma cerul, foarte curat, galben-auriu, saturat, pe care se afla un soare strident, aproape lipsit de raze, gata să asfinţească. Imaginea era de o măreţie de nedescris. Gaspar, care era lângă mine, a spus:

— Zău, cucoane, iarna este şi ea foarte frumoasă.

— Da, Gaspar, – am spus eu, – este frumoasă, este foarte frumoasă.

Am stat aşa, până când a asfinţit soarele. Pentru o clipă, culoarea cerului a devenit şi mai pătrunzătoare şi mai învăpăiată, apoi totul a început să pălească încet-încet şi în cele din urmă s-a topit într-o masă incoloră. Numai culmile uriaşe de la miazăzi, cu gheaţa spre care aveam de gând să ne îndreptăm, mai iradiau o lumină şovăielnică, în timp ce câte o stea se ivea deasupra lor. Ne-am dus acum, pe terenul cam greu de străbătut şi rămas aproape în întuneric, spre cabană, ca să ne facem acolo pregătirile în vederea înnoptării. Ca intotdeauna iarna, când este goală, cabana nu era încuiată. Uşa avea un zăvor de lemn, foarte uşor de tras. Am intrat, am pus o luminare în felinarul portativ şi am aprins-o. Am căutat încăperea priciurilor Şi ne-am instalat acolo. Pe priciuri erau nişte paie, în mijlocul încăperii se afla o masă de lemn negeluit, de-a lungul peretelui era o laviţă fixă, iar lângă masă una mobilă. Aveam de gând să ne pregătim abia aici mâncarea caldă din ziua aceea. Dar nu ne-am fi închipuit un lucru: nu se vedea nicăieri nici cea mai mică rezervă de lemne de foc. Aveam la mine, pentru orice eventualitate, nişte spirt, ca să pot prăji, într-o tigaie plată, câteva felii de friptură, dar am preferat, mai cu seamă pentru a ne încălzi trupurile, să punem pe foc o bucată de laviţă şi să-i oferim apoi proprietarului despăgubiri. Gaspar s-a apucat de treabă cu toporul şi peste puţin pâlpâia în vatră un foc vesel. A fost pregătită o cină, aşa cum o pregăteam adesea în timpul lucrărilor noastre de pe munte; din paiele de pe pat, din pături şi din cojoace ne-am înjghebat culcuşuri, şi după ce ne-am mai uitat la instrumentele de măsurat, atârnate afară, în faţa cabanei, ne-am culcat. Chiar şi acum, seara târziu, la această altitudine, în pofida cerului senin de tot, spuzit de stele, era mai puţin frig dedt bănuisem.

Înainte de a se fi crăpat de ziuă ne-am sculat, am aprins luminarea, ne-am îmbrăcat din cap până în picioare, ne-am pus toate lucrurile la punct, ne-am pregătit un Tnic-dejun, l-am mâncat şi am pornit la drum. Piscul Echem se afla, aproape negru, la miazăzi; l-am putut distinge bine ţu- guindu-se în văzduhul palid de deasupra crestei Haustein, care ne mai ascundea încă gheţarii. Era iarăşi o zi foarte senină. Cu toate că

nu se luminase încă de ziuă, nu ne puteam teme că ne vom rătăci, deoarece aveam mult de Urcat printre stâncile care ne mărgineau traseul de amândouă părţile şi care nu ne lăsau să ne abatem din drum. Deoarece zăpada se îngrămădise în aceste hornuri, ne-am pus tălpigile şi am înaintat în semilumina zorilor. După un ceas şi ceva de mers am ajuns pe o înălţime, unde perspectiva se deschide din nou şi de unde se întind, către răsărit, nişte câmpii de necuprins, care, după ce suie destul de mult, cotesc spre miazăzi pe după o stmcăşi lasă liberă vederea spre coama gheţarului, ţinta noastră. Acesta exercită o presiune puternică de la sud spre nord şi are drept hotar sudic piscul Echem. Pe plaiurile escaladate de noi se luminase de-a binelea; dar munţii pe care urma să-i zărim la marginea lor răsăriteană, sub noi, în depărtare, nu se vedeau, ci la marginea câmpiilor acoperite cu zăpadă se continua, aproape la nesfârşit, o culoare foarte puţin diferită de cea a zăpezii: cea a ceţii. Din ajun devenise dominantă şi mărginea culmea pe care ne aflam ca pe o insulă Lui Gaspar i se făcuse inima cât un purice. Dar eu i-am atras atenţia că cerul de deasupra noastră este cu desăvârşire senin, că această ceaţă este cu totul diferită de aceea care, înainte de ploaie sau de ninsoare, învăluie mai întâi, în formă de nori, crestele munţilor, şi pe urmă coboară tot mai jos, adesea până la mijlocul coastelor, şi îi înfricoşează pe drumeţi; şi că ceaţa noastră nu este o ceaţă de mare altitudine, ci una de mică altitudine, care lasă libere vârfurile munţilor, unde e îngrozitor să te rătăceşti, şi care va dispărea de îndată ce soarele se va mai urca pe boltă. În cel mai rău caz, chiar dacă stăruie, nu este decât un strat orizontal, care nu se înalţă mai sus de stânca neagră. De acolo în jos, însă, drumul ne este bine cunoscut, trebuie să dăm de urmele propriilor noastre picioare şi să coborâm după ele. Gaspar, care era foarte familiarizat cu viaţa pe munte, şi-a dat seama de temeinicia spuselor mele şi s-a liniştit.

În timp ce vorbeam, într-un loc, la răsărit, ceaţa a început să se destrame, câmpiile acoperite de zăpadă au luat o culoare mai frumoasă şi mai atrăgătoare decât fusese cenuşiul plumburiu de până acum, iar în locul cu ceaţa destrămată a început să se învăpăieze un punct, care s-a făcut tot mai mare şi până la urmă a rămas în plutire, de mărimea unei tipsii, deşi roşu tulbure, dar pe dinăuntru mocnind ca cd mai învăpăiat rubin. Era soarele,

care biruise munţii mai puţin înalţi şi străpunsese cu văpaia lui ceaţa. Zăpada a devenit tot mai roşietică, umbrele ei tot mai clare, aproape verzui, iar stâncile ţuguiate din dreapta noastră, înşirate la apus, au simţit şi ele apropiiridu-se strălucirea şi s-au înroşit. Altminteri nu se vedea nimic iltceva decât cerul necuprins, întunecat, complet senin deasupra noastră, iar pe întinderea nemăsurată şi nudă, pe care o pusese aici natura, se aflau numai aceşti doi oameni de bună seamă minusculi. Intr-un târziu, ceaţa a început să strălucească la marginea ei extremă, ca nişte metal topit, cerul s-a luminat, şi soarele a ţâşnit din învelişul său ea arama scânteietoare. Luminile au scăpărat deasupra lăpezii, la picioarele noastre, şi s-au prins de stâncă. Ziua zglobie sosise.

Ne-am legat frânghiile de trup şi am lăsat să atârne 0 bucată destul de lungă de la brâul unuia din noi până la cel al celuilalt, deoarece urma să trecem acum peste un teren foarte înclinat, aşa încât, dacă unul din noi ar fi alunecat, celălalt să-l poată ţine. Vara, terenul acesta era acoperit cu numeroase pietre mici şi ascuţite, aşa că trecerea peste ele era mult mai lesnicioasă. Iarna nu se simţea solul, iar zăpada putea să se ducă de-a rostogolul. Cu multă băgare de seamă şi fără a ne sluji de tălpigi, care aici puteau Ei primejdioase, am ajuns cu bine dincolo, am dezlegat frânghiile, apoi, după o drumeţie de câteva ceasuri, am ocolit stâncile şi ne-am pomenit în dreptul gheţarului, pe zăpada veşnică.

În timp ce înaintam pe gheaţă urmând făgaşe foarte bine cunoscute de noi, n-am constatat aproape nici 0 schimbare în comparaţie cu vara. Întrucât şi vara, fie că aproape nicio ploaie care cade în vale nu ajunge pe culmi, fie că acestea au pe ele zăpadă, tot aşa şi acum: pe gheţar era ca vara, şi înaintam pe locuri cunoscute. Singura deosebire era că acum niciun petec de gheaţă nu ni se arăta dezgolit în culoarea sa verzuie, ceea ce totuşi vara se întâmplă din când în când. Am zăbovit câtăva vreme pe gheaţă şi ne-am luat acolo şi prânzul, alcătuit din pâine şi vin. Sub noi, însă, se petrecuse între timp o schimbare. Treptat, ceaţa se ridicase, o parte dintre munţii mai depărtaţi sau mai apropiaţi au devenit vizibili, au dispărut, iar au devenit vizibili, şi în sfârşit totul ni s-a înfăţişat, intr-o adâncă tăcere şi într-o deplină nemişcare, în strălucirea soarelui, fără nicio scamă de ceaţă, care părea prefăcută ca într-un albastru catifelat, sau

ca intr-un licăr auriu, sau ca într-un luciu argintiu, mat şi depărtat. Soarele strălucea- stingher -pe~ boltă, fără tovărăşia vreunui nor. Nici aici nu era frig, ba chiar mai puţin decât simţisem în vale.

După ce am petrecut o bună bucată de vreme pe gheaţă, am pornit înapoi. Am ajuns lesne la ieşirea- obişnuită a gheţarului, de tinde se începe îndeobşte coborâşul peste munţi. Am dat de urmele paşilor noştri, care, întrucât până aici sas rareori ajung şi animale, se puteau distinge foarte clar pe suprafaţa intactă a zăpezii, şi am mers în continuare după ele. Am trecut cu bine peste priporul pieziş şi am ajuns, către seară, la Păşunea Caprei. Aici se făcuse prea întuneric ca să mai putem zări ceva în jur. Ne-am luat iarăşi, în cabană, cina caldă, ne-am dezmorţit cu rămăşiţele laviţei şi ne-am întremat cu câteva ceasuri de somn. Dimneaţa următoare a fost din nou senină; în văi era iarăşi ceaţă. Întrucât nici noaptea nu suflase deloc vântul, n-aveam de ce să ne îngrijorăm cu privire la drumul nostru de întoarcere peste podiş. Urmele paşilor noştri erau absolut intacte şi puteam să ne încredem în ele. Chiar şi acolo unde ne opriserăm la urcare ca să ne sfătuim şi unde ne înfipseserăm în zăpadă alpenştocul lângă noi, urma mai era perfect vizibilă. Am ajuns la stâncă neagră mai devreme decât credeam. Acolo ne-am luat din nou prânzul şi apoi am coborât povârnişul abrupt al munţilor, pe sub ceaţa care se ridica văzând cu ochii şi care nu mai însemna aici cine ştie ce piedică. Termometrul citit la poale arăta într-adevăr un frig mai mare decât înfruntasem pe culmi.

După-amiază ne-am aflat din nou în hanul de pe malul lacului.

În ziua următoare am plecat spre hanul străjuit de arţari din Lautertal. Toţi s-au înghesuit în jurul nostru şi au_vrut să afle prin ce am trecut. S-au mirat că expediţia fusese atât de simplă, dar mai cu seamă că frigul, care, chiar şi vara, reprezintă o atât de mare diferenţă de temperatură faţă de căldura din văi, n-a fost prea cumplit. Gaspar ajunsese un om de vază.

Eu am fost însă copleşit de ceea ce văzusem şi găsisem sus. Simţământul profund, care dăinuia acum în inima mea şi care mă îndemnase să caut, iama, culmile munţilor, nu mă dezamăgise. Ceva sublim îmi năpădise sufletul, ceva aproape tot atât de sublim ca şi dragostea mea pentru

Natalia, ceva ce mi-a înălţat şi înnobilat dragostea, şi, ^ evlavia faţă de Domnul Dumnezeul nostru, care a creat atâta

frumuseţe şi ne-a dăruit atâta fericire, am adormit când m-am aflat iarăşi pentru pfcima dată în patul meu din camera confortabilă, a hanului străjuit de arţari.

Nu mi-a părut rău că luasem asupra mea realizarea acestei expediţii înainte de a mă fi dus la amfitrionul meu ca să-i fac vizita de iarnă.

Am zăbovit în Lautertal doar atâta timp cât mi-a trebuit ca să văd cele mai importante colţuri ale sale în podoaba lor de iarnă şi ca să iau măsurile necesare pentru a

i se înlocui proprietarului Păşunii Caprei laviţa pusă de noi pe foc. După aceea am plecat cu sania spre Asperhof. Gaspar îşi luase foarte cordial rămas-bun de la mine. Prin această expediţie îmi devenise şi mai apropiat decât înainte.

Căldura mai mare din straturile superioare ale aerului care fusese mimai un vestitor al apropiatului vânt dinspre sud, se înstăpânise acum pe deplin. Vântul dinspre sud începuse să sufle pe înălţimi, cu toate că la şes mai era frig. Norii învăluiseră munţii, treceau deasupra ţinuturilor şi scuturau ploaie, care ajungea jos în formă de bobiţe de gheaţă. Când am intrat pe poartă la Asperhof, grindina mi-a răpăit în jurul creştetului şi obrajilor.

Sania şi caii au fost duşi la fermă, iar eu m-am îndreptat spre amfitrionul meu. Era în camera sa de lucru şi rânduia nişte file de pergament, din care avea un maldăr mare în faţă. I-am dat bineţe, iar el m-a întâmpinat prietenos, ca de obicei.

I-am spus că, de la ultima mea şedere la Asperhof, am fost aproape tot timpul pe drumuri. Mai întâi am vizitat Kargratul, întrucât aveam de pus la punct acolo câte ceva, după aceea am plecat la părinţii mei, pe urmă am făcut, împreună cu tatăl meu, o vizită pe meleagurile sale de baştină, apoi am plecat cu sora-mea pe munţi, ca să-i fac o plăcere, iar după aceea, când a sosit iarna, m-am urcat pe gheţarul Echem, şi acum sunt aici.

— Eşti binevenit ca totdeauna, – a spus el.

— Rămâi la noi cât îţi place, şi socoteşte casa noastră ca pe cea a părinţilor dumitale.

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc mult, – am răspuns eu.

A tras de cordonul soneriei, care se afla la picioarele sale, şi bătrâna Caterina a venit sus. I-a poruncit să facă focul în camerele mele, ca să le pot folosi cât de curând.

— S-a şi făcut, – a răspuns ea.

— Când l-am văzut pe domnul tânăr că intră cu sania în curte am pus-o pe Lud- mila să aprindă numaidecât focul, care acum arde, dar mai trebuie să aerisim un pic, trebuie să aducem aşternut proaspăt, trebuie să ştergem praful. Vă rog să aveţi puţintică răbdare.

— E cât se poate de bine, – a spus amfitrionul meu. — Ai grijă numai să nu lipsească nimic.

— Zis şi făcut, – a răspuns Caterina, şi a ieşit din cameră.

— Dacă vrei, – mi-a spus apoi amfitrionul meu, – poţi între timp, până ţi se pune la punct locuinţa, să vii cu mine la Eustaţiu şi să vezi ce se află în clipa de faţă în lucru. În trecere mai putem să batem la uşa lui Gustav şi să-i spunem că ai sosit.

I-am acceptat propunerea. Şi-a pus, peste costumul aproape identic cu cel purtat vara, un fel de pardesiu, şi am ieşit amândoi din cameră. Ne-am dus mai întâi la Gustav, căruia eu i-am dat bineţe. Mi s-a aruncat de gât, iar tatăl lui adoptiv i-a spus că ne poate însoţi la atelierul de tâmplărie. Nu şi-a pus niciun pardesiu, ci şi-a schimbat numai haina de casă cu una ceva mai călduroasă şi a fost gata să ne urmeze. Am coborât toţi trei scara comună şi când am ajuns jos am văzut că şi astăzi, într-o zi friguroasă de iarnă, amfitrionul meu umbla cu capul descoperit. Gustav purta pe creştet o caschetă foarte subţire. Ne-am îndreptat, peste terenul acoperit cu nisip, spre tufişuri. Bobiţele de grindină, care aveau o înfăţişare aspră, albă şi brumată, se amestecau cu pletele colilii ale prietenului meu şi îi săreau pe pardesiul nu prea subţire, dar totuşi cam nepotrivit cu străşnicia frigului de iarnă. Copacii din preajma noastră ofteu în vântul care cobora tot mai jos de pe înălţimi spre văi, ceas de ceas tot mai violent. Am ajuns astfel la atelierul de tâmplărie. La fel ca la prima mea vizită, şi astăzi se înălţa de pe casă o şuviţă de fum, dar nu se ducea în sus, ca atunci, ca o coloană aeriană, dreaptă, ci, de îndată ce părăsea zidăria hornului, era luată în primire de vânt, era preschimbată în scamă şi zmucită în diferite direcţii. Nu se zăreau nici vârâurile verzi ale copacilor, de-a lungul cărora se înălţase atunci, ci crăcile lor golaşe se ţuguiau cu nuielile firave ale crengilor şi se aplecau, în vânt, deasupra casei. Pe acoperişul acesteia era zăpadă. Ne-am apropiat, dar n-am auzit niciun sunet venit dinăuntru, deoarece afară vâjâia vântul.

După ce am intrat, Eustaţiu ne-a venit în întâmpinare Şi m-a

salutat şi mai prietenos, şi mai călduros, decât altădată. Am băgat de seamă că în atelier lucrau cu doi muncitori mai mult ca de obicei. Era pesemne de lucru mult Şi urgent. Căldura, după vântul de afară, ne-a dat o senzaţie plăcută. Eustaţiu ne-a condus, prin atelier, în camera sa. I-am spus că am venit să stau şi la Asperhof o mică parte a iernii, pe care n-am văzut-o niciodată aici şi pe care am petrecut-o de cele mai multe ori numai la oraş, unde farmecul ei este ştirbit de marea aglomerare de clădiri.

— La noi o poţi vedea în deplina ei desfăşurare, – a spus Eustaţiu, – şi este întotdeauna frumoasă, chiar şi atunci când se dezminte într-atât, încât aduce vânturi calde, Hori albăstrii îndesaţi şi ploi torenţiale, în ţinutul lipsit de zăpadă. Dar niciodată nu-şi uită la noi apucăturile în asemenea măsură, încât să devină, ca uneori pe meleaguri meridionale, o parodie a verii şi să aducă zile calde de vară, Precum şi verdeaţă. Atunci, bineînţeles, ar fi insuportabilă.

I-am povestit despre vizita mea pe gheţarul Echern şi i-am spus că am mai petrecut uneori în aer liber, departe de metropolă, câte o zi de iarnă frumoasă şi friguroasă.

După aceea mi-a arătat câteva desene adăugate recent la cele dinainte, şi mi-a pus sub ochi nişte proiecţii orizontale şi verticale şi alte planuri ale obiectelor în lucru. Printre desene se aflau şi unele reproduse după obiecte din biserica de la Klam, iar printre planuri se găseau multe referitoare la restaurările executate prin grija amfitrionului meu în biserica pe care o vizitasem împreună cu el.

Din cameră ne-am dus în atelier şi am văzut obiectele în lucru acolo. Cele mai multe erau destinate bisericii. Apoi am văzut o lucrare de dulgherie, din scânduri de stejar şi de zad. Care părea să fie suportul sculpturilor în lemn ale unor lambriuri; şi am mai zărit şi nişte cornişe, aparţinând parcă tot unor lambriuri. Ca mobilier era în lucru uni dulap, care urma să fie alcătuit din esenţe dintre cele mai felurite, ba chiar, pe alocuri, şi din unele rare, care îndeobşte nu sunt folos te la lucrări de tâmplărie. Am avut impresia că urma să fie foarte mare, dar după formele lui de început nu i-am putut ghici şi înfăţişarea. Nici n-am întrebat nimic şi nici nu m: s-a comunicat nimic în legătură cu acest obiect.

După ce am mai stat câtva timp în atelierul de tâmplă- rie şi

am vorbit şi despre alte lucruri, în afară de cele aflate în atelier sau în legătură cu el, am plecat, iar prietenul meu şi Gustav m-au petrecut înapoi în casă şi acolo în camerele mele. În odăi era acum cald, un foc vioi ardea pesemne în sobă, judecind după trosnetele lemnelor, peste tot se dereticase şi se făcuse curat, şi străluceau perdele albe la ferestre, aşternuturi albe pe pat şi huse albe pe mobile, iar tot bagajul pe care îl adusesem în sanie îmi fusese cărat în locuinţă. Amfitrionul meu mi-a spus să mă instalez aici după pofta inimii şi apoi a plecat împreună cu Gustav.

Mi-am scos lucrurile din geamantane şi le-am împărţit în aşa fel, încât amândouă încăperile puse la dispoziţia mea să ofere confortul de iarnă la care îndemna căldura din camere. Acesta mi-a fost gândul, fie că urma să rămân un timp mai lung sau mai scurt în aceste încăperi, ceea ce depindea de împrejurări pe care nu le puteam prevedea. Cu osebire mi-am rânduit cărţile, ustensilele de scris şi cele de desen, în aşa fel încât toate să corespundă cât mai deplin nevoilor mele, cel puţin pentru moment. După ce am terminat mi-am schimbat veşmintele de călătorie cu altele mai comode şi mai uşoare.

Apoi am făcut o plimbare. Am urcat în grădină, pe drumul meu obişnuit, spre cireşul cel falnic. Privind pâr- tia, bine bătătorită în zăpadă, mi-am dat seama că pe aici se umbla adesea şi că grădina nu era lăsată în părăsire iarna, aşa cum este cazul cu atâtea alte grădini, dar cum nu se întâmplă nici la părinţii mei, cărora grădina le este şi iarna ca un prieten. Chiar şi cărările secundare erau bine bătătorite, şi pe alocuri am văzut că după ninsorile de durată se folosise şi lopata. Arbuştii şi plantele mai firave erau învelite cu paie, tot ceea ce trebuia să stea pe după sticlă era bine ferecat şi apărat prin etanşări, şi toate ră- ^oarele şi toate întinderile acoperite cu zăpadă erau ca înhămate şi ţinute în rânduială de cărările croite în jurul lor. Crengile copacilor, curăţite de promoroacă, se aplecau în vânt şi vâjâiau, înghesuindu-se unele în altele, şi contrastau, cu atât mai întunecate, aproape negre, cu troienele albe din jurul lor. Pe ramurile desfrunzite am putut vedea cu atât mai lămurit cuiburile de lemn instalate în copaci. Dar nu se vedea şi nu se auzea niciuna dintre locatarele zburătoare ale grădinii. Erau oare puţine, sau niciuna, sau nu puteau fi zărite în furtună, sau se retrăseseră în ascunzători, adică în căsuţele lor? Vântul

domina mai cu seamă în ramurile cireşului falnic. M-am oprit, sub acest pom, lângă banca de la trunchiul lui, şi m-am uitat spre miazăzi. Rămurişul întunecat al copacilor se desfăşura la picioarele mele, desenat, pe zăpadă ca o ţesătură neagră, neregulată; mai încolo se afla casa cu acoperişul ei nins, iar şi mai încolo nimic, deoarece meleagurile mai depărtate de abia se puteau zări. Printre ramurile golaşe licăreau pete albicioase sau negricioase, după cum ochiul se îndrepta spre întinderi înzăpezite sau spre păduri, dar nimic nu se putea desluşi clar, iar zăpada atârna de cer în fâşii lungi, ca nişte fire ceţoase, bune de făcut din ele o ţesătură. Dinspre cireş n-am putut ieşi la câmp deschis, deoarece portiţa era încuiată, aşa că m-am înapoiat în casă pe alt drum.

În aceeaşi zi am aflat că Roland se găsea aici. Amfitrionul meu a venit să mă ia, ca să mă ducă la el. I se amenajase în casă o cameră încăpătoare. Acolo l-am găsit: picta un peisaj, în culori de ulei. Când am intrat l-am văzut în faţa şevaletului, care nu se afla în mijlocul camerei, ci ceva mai departe de fereastră decât se obişnuieşte. A doua fereastră era acoperită cu o perdea. Roland purta un veston de în şi ţinea în mână paleta şi pensula. Când ne-a văzut intrând le-a pus pe amândouă pe masa de lângă el şi ne-a venit în întâmpinare. Amfitrionul meu a spus că mă poftise să vin în vizită, sperând că Roland nu va avea nimic împotrivă.

— Vizita mă bucură foarte mult, – a spus el, – dar tabloului meu i s-ar putea găsi multe de criticat.

— Cine ştie? — a spus amfitrionul meu.

— Şi eu îi găsesc multe de criticat, – a răspuns Ro-] and, – aşa încât ’şi alţii, care îi cunosc bine subiectul, vor avea desigur şi ei multe de criticat.

Între timp am ajuns în faţa tabloului.

Nu văzusem niciodată ceva asemănător. Nu pentru că aş fi fost de părere că tabloul este excelent, asta nu se putea încă aprecia, deoarece multe detalii erau abia la primele începuturi, şi de asemenea am avut impresia că unele aspecte cu greu vor putea fi stăpânite. Dar în compoziţie şi în concepţie, tabloul mi s-a părut remarcabil. Era foarte mare, mai mare decât sunt, de obicei peisajele, şi dacă n-ar fi fost făcut sul, nici n-ar fi putut fi scos din camera în care lua naştere. Pe întinderea pustie din tablou nu erau munţi, sau puhoaie de apă, sau câmpii, sau

păduri, sau oglinda vreunui lac cu corăbii frumoase, ci stânci rigide, care nu se înălţau ca formaţii regulate, ci stăteau înfipte în pământ ca din întâmplare, ca blocuri şi ici-colc chiar pieziş, ca nişte străini statorniciţi asemenea normanzilor pe teritoriul insulei cucerite. Dar solul nu era ca al acelei insule, sau, mai degrabă, nu ca cel acoperit de holdele de griu vestite în vechime, sau de pomii întunecaţi, darnici în fructe, ci ca un sol sfârtecat şi polimorf, fără vreun copac sau vreo tufă, cu ierburile scorojite, cu brazdele de un alb strălucitor, plin cu grămezi de nenumăraţi bolovani de cuarţ, şi cu grohotiş şi moloz presărat pretutindeni şi expus soarelui pârjolitor. Aşa arăta solul lui Roland, aşa ocupa el întinderea uriaşă şi aşa era îm-: părţit în porţiuni foarte mari şi simple, iar deasupra lui erau nişte nori, care stăteau, răzleţi şi numeroşi, sclipind şi aruncând umbre, pe un cer sudic, profund şi fierbinte.

Am zăbovit cu toţii câtva timp în faţa tabloului şi l-am contemplat. Roland stătea în spatele nostru, şi la un moment dat, când m-am întors, am văzut că privea cu ochi strălucitori pânza. Am vorbit puţin, sau aproape deloc.

— Şi-a pus în gând să zugrăvească un obiect pe care nu l-a văzut încă, – a spus amfitrionul meu.

— Numai cu puterea închipuirii şi-l ţine dinaintea ochilor. Vom vedea în ce măsură va izbuti. Eu am văzut asemenea lucruri, sau mai degrabă unele de acest gen, dar mult mai la sud.

— N-am urmărit ceva anume, – a răspuns Roland, – ci am dezvoltat numai nişte plăsmuiri, aşa cum se găsesc ele în fundul sufletului. Vreau să fac încercări şi cu culori de ulei, care m-au atras întotdeauna mai mult decât acuarela, şi în care se pot înfăţişa fără îndoială lucruri formidabile.

Când m-am uitat mai atent la uneltele lui am băgat de seamă că folosea pensule cu cozi neobişnuit de lungi, că prin urmare lucra desigur de la mare depărtare, ceea ce, ţinând seama de suprafaţa enormă a pânzei, era inevitabil şi reieşea şi din modul de tratare. Pensulele lui erau relativ mari, şi am văzut şi nişte beţe lungi şi subţiri, la capetele cărora erau legaţi nişte cărbuni de desen, cu care, pesemne, desenase. Pe paletă se aflau cantităţi mari de culori.

— Stăpânul casei este foarte îngăduitor, – a spus Roland, – şi mă lasă să-mi fac mendrele aici, în timp ce ar fi de datoria mea să lucrez la desene, de care avem nevoie tocmai acum, şi în

timp ce ar trebui să lucrez şi la nişte proiecte, necesare pentru obiectele în curs de executare în clipa de faţă.

— Toate la vremea lor, – a răspuns amfitrionul meu.

— Dumneata mi-ai mai întocmit proiecte care îmi plac. Lucrează cum crezi de cuviinţă; cugetul are să te călăuzească.

Deoarece zilele de iarnă erau oricum atât de scurte, şi ca să nu-l mai stânjenim pe Roland, – care stătea dinaintea operei sale şi ale cărui lucruri, răspândite prin cameră, urmăreau împlinirea acestei opere, – ne-am îndepărtat.

Pe când păşeam de-a lungul culoarului, amfitrionul meu a spus:

— Ar trebui să călătorească.

Când s-a întunecat ne-am adunat în camera de lucru a amfitrionului meu, în jurul unei sobe bine încălzite. Erau de faţă Eustaţiu, Roland, Gustav şi eu. S-a vorbit câte-n lună şi în stele, cel mai mult însă despre artă şi despre obiectele în curs de executare. S-au discutat poate şi multe lucruri pe care Gustav nu le înţelegea, – şi de altfel nici nu s-a prea băgat în vorbă, – dar conversaţia cred că a avut totuşi darul de a-l instrui. Chiar şi ceea ce n-a înţeles, poate că i-a iscat idei, din cele care duc mai departe, sau care sunt păstrate, ca să contribuie în viitor la formarea şi închegarea intelectului. Ştiam prea bine asta din propria mea tinereţe şi chiar din vremea de acum.

Când m-am întors în dormitorul meu am simţit cu multă plăcere că în sobă ard buturugile aduse din pădurea de fagi a amfitrionului meu. Mi-am mai făcut de lucru câtva timp citind şi scriind câte ceva.

A doua zi dimineaţa ploua. Turna cu găleata din norii albăstrii, îndesaţi, care cutreierau în goană cerul. Vântul se înteţise şi ajunsese atât de violent, încât vâjâia de jur împrejurul întregii case. Deoarece sufla dinspre sud-vest, ploaia îmi izbea în ferestre şi se scurgea pe geamuri. Dar întrucât casa era foarte bine construită, ploaia şi vântul nu aveau alte urmări decât că te simţeai bine la adăpost în camera ocrotitoare. Este totuşi de netăgăduit că furtuna, atunci când ajunge la o anumită violenţă, are măreţie şi este în stare să înalţe sufletul. Primele ceasuri ale dimineţii mi le-am petrecut cu lumină şi căldură, ca să le scriu părinţilor mei o scrisoare, în care le vesteam că suisem până pe gheţarul Echern, că fusesem foarte prudent la urcare şi la coborâre, că nu păţisem nimic şi că din ajun mă aflam la

prietenul meu, în casa cu trandafiri. Pentru Clotilda am anexat o filă separată, în care, bizuindu-mă pe cunoaşterea ei parţială a muntelui, dobândită în timpul călătoriei făcute cu mine, i-am dat o mică descriere a escapadei mele de iarnă pe munţi. Apoi, când s-a mai luminat şi a sosit ora micului-dejun, am coborât în sufragerie. Aici am aflat că iarna intră în obiceiul casei ca Eustaţiu şi Roland, a căror prezenţă la cina din ajun o socotisem întâm- plătoare, să mănânce la aceeaşi masă cu amfitrionul meu şi cu Gustav. Aşa ar fi trebuit să fie şi vara, dar deoarece adeseori, în acel anotimp, cei din atelierul de tâmplărie se scoală şi-şi încep lucrul cu mult înainte de răsăritul soarelui, orele la care devine necesară o înviorare a trupului se schimbă, şi de aceea Eustaţiu ceruse el însuşi ca atunci să-şi stabilească singur ora mesei şi meniul. Roland, în acel anotimp, este oricum absent aproape în permanenţă. Eu nu fusesem niciodată atât de târziu iama în casa cu trandafiri, încât să fi putut lua cunoştinţă de această deprindere. Amfitrionul meu, Eustaţiu, Roland, Gustav şi cu mine eram aşadar la micul-dejun. Conversaţia s-a în- vârtit mai cu seamă în jurul stării vremii: cum ar fi trebuit să fie, cum se poate prevedea, cum oste firesc să fie, cum trebuie să se pregătească orice gospodărie în asemenea zile de iarnă ca să-i facă faţă, şi cum se poate suporta cu răbdare, dacă este cazul, asemenea evenimente, ba chiar cum se poate găsi în ele un prilej de variaţie, deloc neplăcută. După micul-dejun s-a dus fiecare la treaba 1 lui. Amfitrionul meu s-a dus în camera lui, ca să-şi continue acolo rinduirea unor pergamente. Eustaţiu s-a dus în atelierul de tâmplărie. Roland, care avea acum în sfâr- şit destulă lumină pentru pictat, cu toate că ziua era mo- horâtă, s-a dus la tabloul lui. Gustav şi-na continuat învăţatul, iar eu m-am înapoiat în camerele mele.

După ce am petrecut acolo un răstimp, citind şi scriind, şi după ce furtuna, în loc să se potolească, s-a înteţit în orele dinaintea amiezii, m-am hotărit totuşi să fac o plimbare în aer liber, aşa cum eram obişnuit. Mi-am ales nişte încălţări adecvate, mi-am luat pelerina cernită, care avea şi o glugă cernită, şi am coborât pe scara de serviciu. Am | ieşit prin poarta grilajului şi am luat-o înspre terenul aco-; perit cu nisip dinaintea casei. Acolo, vântul de la sud-vest m-a luat în primire şi mi-a zvârlit cu zgomot pe pelerină, pe obraji, în ochi şi pe mâini, puhoiul de picături, care, j pentru o ploaie de iarnă, erau

deosebit de mari. M-am | oprit un pic pe teren şi am privit trandafirii căţăraţi pe peretele casei. Unele tulpiniţe erau ocrotite cu paie, la altele pământul de deasupra rădăcinilor era pe alocuri acoperit cu pături, altele erau doar legate strâns, dar la niciuna n-am văzut mijloace de apărare neobişnuite, şi toate erau asigurate numai împotriva vătămării prin vio-, lenţă. Zăpada putea să le învelească, aşa cum îi mai vedeam încă urmele, ploaia putea să le inunde, aşa cum am aflat azi, dar nicăieri vântul nu putea să desprindă o tulpiniţă sau o crenguţă şi să se joace cu ea sau s-o smulgă. Întregul perete al casei era nevătămat, iar ploaia care îl plesnea nu izbutea să-i facă niciun rău. De pe terenul cu nisip am coborât peste colină. Zăpada simţise puterea ploii relativ calde. Consistenţa ei pufoasă, catifelată şi moale se pierduse, îi luase locul ceva neted şi gheţos, iar ici şi colo zăceau sfărâmături de gheaţă crestate, de parcă ar fi fost ronţăite. Apa curgea la vale, în jgheaburile de omăt pe care şi le scobise, iar în locurile deschise, unde, datorită alcătuirii poroase a zăpezii, nu era înghiţită, se prelingea în jos peste ierburi. Fără să ţin seama de vreo cărare, mi-am continuat drumul prin zăpada fleşcăită. Pe fundul văii am cotit spre răsărit. Am mers mai departe o bucată de drum, am trecut acolo peste pajişti şi m-am lăsat furat de o privelişte aproape splendidă: vântul, care nu mai putea ridica zăpada, gonea asupra ei ploaia, unele locuri erau gata dezgolite, vălurile sure se rostogoleau la vale ca nişte fâşii, iar norii moho- râţi treceau deasupra câmpiilor palide, fără să se sinchisească de omenire şi de lucrările oamenilor.

În adâncul pajiştilor mi-am îndreptat în sfârşit paşii spre miazănoapte, în sus, către fermă. Când am ajuns acolo am aflat că stăpânul, cum i se spunea la fermă pe scurt amfitrionului meu, fusese şi el în ziua aceea pe acolo, dar plecase. Inspectase o seamă de lucruri şi dăduse câteva dispoziţii. Am întrebat dacă umblase tot cu capul gol şi mi s-a răspuns că da. Abia după ce am vizitat ferma şi am cutreierat diferite încăperi ale ei, mi-am dat seama ce înseamnă o casă bine construită. Ploaia cădea pe ea ca pe o piatră, în care nu putea să pătrundă şi de pe care n-ar fi putut coji câte ceva decât în decurs de câteva veacuri. Nicio crăpătură nu se arăta gata să lase apa să intre şi nicio părticică a tencuielii nu dădea semne de scorojire. Înăuntru se lucra ca în fiecare zi. Argaţii curăţau grânele, cu aşa-numita

vânturătoare, le grămădeau cu lopata pe de lături şi. Le măsurau în saci, ca să fie cărate în hambar. Administratorul supraveghea, dădea porunci şi controla puritatea. Unele slujnice trebăluiau prin grajduri, altele pregăteau nutreţul pe aria de furajare, altele torceau, iar nevasta administratorului îşi făcea de lucru în cămara de lapte. Am vorbit cu toţi, iar ei s-au arătat bucuroşi că venisem odată la Asperhof şi în acest anotimp.

De la fermă m-am dus, prin livadă, în grădină. Portiţa în această parte era descuiată peste zi, chiar şi iama. Am trecut prin ea şi m-am îndreptat spre locuinţa grădinarului. Acolo mi-am lepădat pelerina ceruită, din faldurile căreia curgea apa, şi m-am aşezat pe laviţa albă, curată, din faţa sobei. Bătrânul şi nevastă-sa m-au primit gu multă amabilitate. Întreaga lor făptură răspindea bună- credinţă. De vreme îndelungată, aceşti oameni vârstnici manifestau faţă de mine un simţământ aproape părintesc. Nevasta grădinarului, Clara, mă privea intr-una, parcă pe furiş, dintr-o parte. Poate că se gândea la Natalia. Bătrânul Simion m-a întrebat dacă nu vreau să mă duc la sere, ca să văd plantele şi iarna.

I-am răspuns că, în afară de vizita pe care ţinusem să i-o fac lui şi nevesti-si, chiar acesta fusese gândul meu ascuns.

Şi-a pus altă haină şi m-a condus în serele învecinate cu locuinţa lui. Am privit într-adevăr cu un viu interes plantele, deoarece în trecut mă ocupasem mult cu botanica, şi m-am interesat şi de starea lor. Am trecut prin toate încăperile, destul de mari, ale serei reci şi ne-am dus apoi în sera caldă. Nu numai că am privit după pofta inimii plantele, dar mi-am găsit şi timp să ascult, amabil, ce mi-a spus însoţitorul meu despre fiecare din ele, şi l-am lăsat să se întindă la vorbă despre cele care erau favoritele lui. Această atenţie acordată spuselor lui şi simpatia, pe care i-o manifestasem întotdeauna, faţă de plantele aflate sub îngrijirea lui, erau, poate, pe lângă ajutorul dat, chipurile, de mine, la achiziţionarea lui *Cereus* pe- *ruvianus,* explicaţia faptului că avea pentru mine o anumită afecţiune. Când am ajuns la ieşirea din sere, aflată pe partea cealaltă a locuinţei lui, m-a întrebat dacă vreau să mă duc şi în sera cactuşilor şi mi-a spus că mi-ar aduce în acest scop pelerina cernită, deoarece am avea de străbătut un spaţiu neacoperit. I-am răspuns însă că nu ţ nevoie, pentru că şi el trece dincolo fără nicio haină de protecţie, că amfitrionul meu a fost chiar astăzi cu capul gol la

fermă şi că nu mi-ar strica să umblu şi eu odată câţiva paşi în ploaie fără niciun acoperământ pe cap.

— Păi dumneavoastră sunteţi obişnuit cu de toate, – a răspuns el.

— Nu, nu sunt obişnuit cu de toate, dar cu multe,

— Am replicat eu, – şi putem trece aşa până dincolo.

Până la urmă s-a lăsat înduplecat şi ne-am dus în sera cactuşilor. Mi-a arătat toate plantele din această familie.

mai cu seamă pe *Psrv. Vianus,* care ajunsese într-adevăr o p'p. Ntă splendidă, s-a lungit la vorbă despre îngrijirea lor pe timp de iarnă, mi-a spus că linele înfloresc încă în februarie, că nu toate suportă un anumit frig, ci că trebuie să stea în compartimentul mai cald al serei, că mai ales au această nevoie multe specii de *Cereus,* şi a trecut apoi la amenajarea serei şi a subliniat ca pe o realizare excepţională faptul că, pentru porţiunile unde geamurile au marginile suprapuse, stăpânul găsise un chit, datorită căruia prelingerea apei în locurile de suprapunere a geamurilor devine cu neputinţă şi se evită astfel căderea unor picături de apă, atât de dăunătoare acestor plante. Mi-a spus că de aceea, şi numai de aceea, se poate întâmpla şi ca, în zilele ploioase şi în zilele în care se topeşte zăpada, sera să nu trebuiască să fie acoperită cu scânduri. Ceea ce ar face întuneric şi ar vătăma plantele. Şi că astăzi chiar am putut vedea că pe «o ploaie atât de violentă, nicio picătură, cât de mică, nu poate să pătrundă înăuntru datorită gravitaţiei. Sau vântului. Pe sera aceasta nu se pun niciodată scânduri. Împotriva grindinei e apărată de geamuri groase şi de aonătură, iar atunci când sunt de aşteptat nopţi friguroase, se aplică un strat de paie, iar zăpada este îndepărtată cu măturile. M-a minuat şi m-a impresionat într-adevăr împrejurarea că, aici, nu au loc acele "prelingeri de pe acoperişul de sticlă, care îl indispun atât de mult pe tatăl meu. Mi-am pus în gând să-l rog pe amfitrionul meu să-mi împărtăşească procedeul, ca să i-l aduc la cunoştinţă tatei. Când, la înapoiere, am trecut prin celelalte sere, am văzut că nici acolo nu picura apă, iar însoţitorul meu mi-a confirmat faptul.

După ce am mai zăbovit scurt timp în locuinţa soţilor grădinari şi am stat de vorbă cu grădinăreasa, m-am pregătit de plecare. Grădinăreasa, în timpul cât fusesem cu soţul ei la sere, îmi zvântase pelerina ceruită şi o făcuse ca nouă. I-am mulţumit,

am spus că peste puţin va fi iarăşi mototolită, mi-am luat un prietenos rămas-bun, am primit, la rândul meu, gândurile lor bune şi apoi m-am îndreptat spre camerele mele.

Acolo mi-am schimbat cu grijă hainele şi m-am dus la amfitrionul meu. Avea tocmai treabă cu Gustav, care îi dădea socoteală de lecţiile sale de dimineaţă. Am întrebat dacă-mi este îngăduit să intru în camera cu tablouri sau în alte asemenea camere.

— Camera de lectură şi camera cu tablouri, precum şi cea cu stampe, sunt bine încălzite, – a răspuns amfitrionul meu. Biblioteca, sala de marmură şi scara de marmură cred că sunt şi ele destul de calde. Niciuna din încăperi nu este încuiată. Foloseşte-le ca la dumneata acasă.

Am mulţumit şi m-am îndepărtat. După cât îi cunoşteam programul zilnic, ştiam că va continua să se ocupe de Gustav.

M-am dus mai întâi pe scara de marmură. Când am intrat din culoarul de serviciu în partea de sud a culoarului de marmură mi-am pus, aşa cum era regula aici, nişte papuci de pâslă, care se aflau în permanenţă pregătiţi, şi am coborât scara frumoasă şi lustruită. Când am ajuns la mijlocul ei, acolo unde se afla podestul larg, m-am oprit, căci acesta fusese ţinta deplasării mele. Voiam să contempla sculptura veche de marmură. Chiar şi astăzi, în lumina plumburie, care cădea, parcă inertă, prin luminatorul de sticlă şi care în plus era şi mai tulbure din pricina ploii abundente, înfăţişarea statuii a fost copleşitoare şi înălţătoare. Fecioara maiestuoasă, altminteri întotdeauna sfioasă şi sublimă, era astăzi, în vălurile fluide ale luminii mai difuze, deşi mohorâtă, totuşi blândă, iar gravitatea zilei aştemea o undă de gravitate şi pe mădularele ei negrăit de graţioase. Am privit îndelung statuia: mi s-a părut, ca ori de câte ori o revedeam, şi acum tot nouă. Oricât de puternic mi se întipărise în suflet, în trecutul foarte apropiat, ca o icoană îndrăgită, făptura orbitor de albă a naiadei fântânii de la Sternenhof, aceea era totuşi o imagine din vremea noastră şi putea fi receptată cu forţele noastre sufleteşti, pe când aici ni se înfăţişa Antichitatea, în deplina ei măreţie şi splendoare. Ce e omul, şi cât de mult se înalţă el, atunci când îi este îngăduit să zăbovească într-un asemenea mediu!

Am urcat din nou agale scara şi am intrat în sala de marmură. Mărimea ei, pustietatea ei, strălucirea întu- neeată, – dacă ne

este permis un asemenea mod de exprimare, – care, iscată de semiîntunericul alternat cu lumina neclară şi tulbure a acelei zile, îi acoperea rând pe rând pereţii, le puteai suporta mai uşor după ce con- templai statuia din Antichitate. Mai mult: sala mi-a părut, în ziua aceea întunecoasă, mai mare şi mai gravă decât altădată, şi am stat bucuros îa ea, aproape tot atât de bucuros ca în acea seară, în care, sub fulgerele unui cer de furtună, mă plimbasem cu amfitrionul meu într-însa. M-am plimbat şi acum încolo şi încoace şi m-am lăsat pătruns de impresia produsă de furtuna de afară, cu luminile ei tulburi, de pereţii dinăuntru, cu strălucirea lor mată, şi de amintirea statuii privite cu câteva clipe înainte.

După un timp am intrat în camera cu tablouri. Pân- zele stăteau atârnate în luciul mohorât al zilei şi nu-şi puteau exercita întregul efect nid măcar acolo unde artistul folosise cele mai puternice mijloace ale luminii şi umbrei, deoarece lipsea tocmai ceea ce ajută mai deplin la crearea efectului pictural: puterea unei zile senine şi însorite. Chiar şi atunci când m-am apropiat de unele tablouri pe care le îndrăgisem în mod deosebit, chiar şi atunci când am luat loc ca să privesc un Guido, pus pe şevaletul din preajma ferestrei, ca să stea în cea mai bună lumină, n-a putut să încolţească simţământul pe care altminteri îl stârneau în mine aceste opere. Mi-am dat seama curând că pricina trebuia căutată în faptul că oricum sufletul meu era stăpânit de un simţământ cu mult mai elevat, iscat în mine de sculptura din Antichitate. Picturile mi s-au părut aproape pitice.

M-am dus în bibliotecă, am scos din dulap *Odiseea*, am intrat în camera de lectură, unde dinapoia grilei gingaşe a căminului pâlpâia flacăra prietenoasă, care îi dăruieşte pe întuneric lumină şi în timpul iernii din nord căldură, şi unde totul era rânduit cu cea mai mare îngrijire, m-am aşezat la oarecare depărtare de fereastră, pe un scaun moale, şi am început, sub răpăiala ploii în geamuri, să citesc de la primul vers. Cuvintele străine, care, ca viu grai, aparţineau unei vremi depărtate, personajele, care, prin aceste cuvinte, erau aduse, cu toate caracteristicile lor de odinioară, în vremea noastră, s-au alăturat fecioarei de pe scări. Când s-a ivit Nausikaa mi s-a părut din nou, aşa cum mi se păruse la cea dintâi contemplare mai serioasă a statuii de marmură, că veşmintele materiei rigide se înmlădiază cu

gingăşie, că faţa a prins viaţă fremătătoare, că mădularele se mişcă şi că statuia se apropie de mine ca Nausikaa. Dar tot amintirea acelei seri îmi călăuzise şi astăzi mâna spre cuvintele lui Homer din Odiseea, când urcasem de pe scară în camera cu tablouri şi nu-mi găsisem într-însa mulţumirea sufletească. Când eroii au luat masa în sala aceea, când a fost chemat cântăreţul, când s-au făcut auzite cuvintele cântecului, a cărui faimă se ridicase pe atunci până la cer, când Odiseu şi-a acoperit capul, ca să nu i se vadă lacrimile care îi şiraiau din ochi, când, într-un târziu, Nausikaa s-a ivit smerită şi cu profunde simţăminte lângă coloanele porţii sălii, atunci mi s-a alăturat, tot zâmbind, chipul frumos al Nataliei; ea era Nausikaa de acum, atât de sinceră şi de simplă, fără să se laude cu simţământul ei şi fără să şi-l ascundă. Ambele personaje s-au contopit, iar eu citeam şi totodată mă gândeam, şi ba citeam, ba mă gândeam, iar atunci când, în sfârşit, n-am făcut timp îndelungat altceva decât să mă gândesc, am luat iarăşi cartea, care zăcea dinaintea mea pe masă, am dus-o în bibliotecă la locul ei şi m-am înapoiat în locuinţa mea prin sala de marmură şi pe culoarul camerelor de oaspeţi.

Programul dimineţii se încheiase.

La masa de prânz ne-am întâlnit din nou toţi cei care ne adunaserăm la micul-dejun. După ce ne-am înfruptat dintr-o masă simplă, dar foarte bine pregătită pentru a contribui la buna dispoziţie şi la sănătate, aşa cum se obişnuia probabil întotdeauna în casa cu trandafiri, şi după o conversaţie prietenoasă şi înveselitoare, ne-am sculat de la masă, ca să ne întoarcem la treburile socotite de fiecare din noi ca serioase şi importante, fie că en vorba de dobândirea unor cunoştinţe, cum era cazul. Aproape exclusiv, la Gustav, fie că urmăreau o propăşire pe tărimul artei sau pe cel al ştiinţei, sau o mai chibzuită organizare a modului de viaţă.

Pentru după-amiaza acelei zile fusese programată o treabă deosebită, la care trebuia să vină şi Roland şi de aceea să-şi întrerupă lucrul la tabloul său. Sosise o colecţie de gravuri, oferite spre cumpărare şi a căror vizionare fusese hotărâtă pentru după-amiaza aceea Amfitrionul meu m-a poftit să fiu de faţă. Gravurile se aflau, în două mape, în camera amfitrionului meu. Ne-am urcat, pe scara de serviciu, în camera lui şi am tras masa cu mapele mai aproape de o fereastră, ca să putem

examina mai bine planşele. Mapele au fost deschise şi de îndată am văzut că cel ce colecţionase planşele nu ştia prea mare lucru despre profunzimea artei, nici despre seriozitatea şi însemnătatea ei pentru viaţa omenească. Fusese un colecţionar de rând, care avusese în vedere numai cantitatea şi diversitatea pieselor. Acum zăcea în mormânt, iar moştenitorii lui cu siguranţă că nu aveau înţelegere nici pen- ţru raporturile artei cu viaţa omenească, nici pentru colecţionarea de orice fel, şi de aceea îi oferiseră toate mapele spre cumpărare amfitrionului meu, despre care auziseră că este în căutarea unor asemenea curiozităţi. Pe lângă unele producţii lipsite de orice valoare, realizate după moda zilelor noastre, aşa cum se publică. În cărţi şi în albume în scopul câştigului bănesc, şi pe lângă vreo câteva litografii în peniţă şi în cărbune, se aflau şi opere mai bune, de azi, şi îndeosebi câteva piese de mare preţ dintr-o epocă mai veche. Amfitrionul meu şi cei doi asistenţi ai lui au spus cu acest prilej despre gravurile în aramă unele lucruri care erau noi pentru mine şi din care am învăţat să cunosc importanţa acestei ramuri artistice mai bine decât o cunoşteam înainte. Întrucât gravura poate mijloci tălmăcirea operelor marilor maeştri ai tuturor timpurilor, întrucât poate multiplica şi difuza în multe locuri şi în alte epoci un tablou care există numai o singură dată. Care se află pentru mulţi oameni în locuri depărtate şi niciodată accesibile lor, sau care, ca proprietate a unui singur om, nu le este accesibil nici măcar tuturor celor domiciliaţi în aceeaşi localitate cu el: ar trebui să i Se acorde cea mai mare atenţie. Gravura, dacă nu ur- | meză un anumit curent ajuns la modă în anumite epoci,

[ci năzuieşte să redea sufletul artistului, aşa cum se pre- | zintă el în tablou, dacă înfăţişează nu numai materia, – aşa cum se află ea pe tablou. Începând cu gingăşia obrazului omenesc şi a mâinilor omeneşti, trecând prin luciul tmătăsii şi prin netezimea metalului şi mergând până la asprimea stâncilor şi a covoarelor, – ci chiar şi culorile din tablou, folosind linii de diferite feluri, dar întotdeauna dare, trasate uşor şi frumos arcuite, şi care nu trebuie niciodată să fie vagi, niciodată să alcătuiască numai o simplă pată, şi pentru care poate găsi modalităţi noi pentru fiecare subiect nou: atunci, ce-i drept, nu poate fi pusă alături de pictură, în ceea ce priveşte efectul exercitat nemijlocit asupra privitorilor, dar poate fi pusă pe

aceeaşi treaptă cu pictura în ceea ce priveşte evocarea efectului artistic în general, deoarece îşi exercită acest efect asupra unui număr mai mare de oameni şi produce în rândul celor care nu au posibilitatea să privească picturile repro- duse, un efect artistic cu atât mai profund şi mai deplin, î cu cât este şi ea însăşi mai profundă şi mai nobilă. Acest adevăr mi-l însuşisem din ce în ce mai temeinic la amfitrionul meu, pe vremea când fusesem în legătură cu j dânsul, şi acest adevăr a devenit deosebit de limpede pen- | tru mine atunci dnd au fost parcurse gravurile şi când] s-a vorbit despre valoarea lor şi despre mijloacele, căile şi] j efectul artei gravurii în generaL După ce amănuntele planşelor izbutite au fost cercetate cu precizie şi după ce calităţile şi lipsurile lor au fost discutate cu atenţie, s-a | hotărit ca, de dragul pieselor bune, să se cumpere întreaga j colecţie, dacă preţul ei nu depăşeşte o anumită sumă, care a fost oferită şi care, în chip echitabil şi bine chibzuit, putea fi plătită. Planşele proaste urmau să fie apoi distruse, deoarece prin prezenţa lor nu numai că nu ar fi produs un efect favorabil, dar ar fi acţionat negativ şi asupra simţământului celui lipsit de posibilitatea de a vedea lucruri mai bune, pe care, în loc să-l înalţe, l-ar îndrepta într-o direcţie şi mai grosolană şi mai coruptă decât dacă nu i s-ar oferi nimic altceva decât obiectele naturii. Spiritul omului, au spus ei, este întinat de arta falsă mai mult decât de lipsa totală de contact cu arta. Când s-a înserat, gravurile au fost puse înapoi în mapele lor, masa a fost împinsă la locul ei, şi ne-am despărţit.

Furtuna mai degrabă se înteţise decât slăbise, iar ploaia torenţială izbea geamurile.

Seara ne-am adunat din nou în camera de lucru a amfitrionului meu; numai Gustav lipsea, pentru că-şi mai făcea, în camera lui, lecţiile din ziua aceea. Înainte de a ne duce la cină, amfitrionul meu a mai însemnat, în catastifele lui, înregistrările instrumentelor meteorologice, referitoare la presiunea atmosferică, umiditate, căldură, electricitate şi aşa mai departe, iar după aceea a inspectat întreaga clădire şi a controlat lucrările aflate în sarcina slujitorilor, activitatea lor la această oră şi eventualul efect al furtunii de astăzi.

La cină, după ce au fost potolite în scurt timp nevoile de hrană şi după o conversaţie veselă, s-a mai citit cu glas tare dintr-o carte apărută recent. Se referea, cu precădere, la istoria

culturii viermilor de mătase şi a ţesătoriei de mătăsuri, şi cu osebire era tratat capitolul privind felul în care această îndeletnicire a ajuns din Extremul Orient în Siria, Arabia, Egipt, Pdoponez, Sicilia, Spania, Italia şi Franţa. Amfitrionul meu a susţinut că în domeniul producerii acelor ştofe superbe, alcătuite din mătase şi fire de aur sau de argint, – în ceea ce priveşte fineţea, gingăşia şi flexibilitatea ţesăturii, îmbinate cu strălucirea ei caldă, de care ţesăturile de acest soi din zilele noastre se deosebesc atât de mult prin rigiditatea lor şi prin luciul lor aspru, precum şi în ceea ce priveşte avântul, graţia delicată şi bogata fantezie creatoare a desenelor, – epoca secolelor al treisprezecelea şi al paisprezecelea este cu mult superioară epocilor ulterioare şi mai cu seamă epocii moderne. A spus că el a început prea târziu să dea atenţie acestei îndeletniciri din vechime, care este aproape o îndeletnicire artistică. O colecţie de asemenea ţesături ar fi desigur formidabilă, dar el n-o mai poate înjgheba, deoarece ar presupune călătorii prin toată Europa, ba chiar şi prin părţi importante ale Asiei şi Africii şi ar depăşi probabil posibilităţile unui singur om Unele asociaţii sau statul ar putea să creeze asemenea colecţii pentru comparare, pentru instruire, ba chiar şi pentru îmbogăţirea istoriei. În unele mânăstiri bogate, în scrinurile cu odăjdii ale unor biserici vechi şi vestite, în tezaure şi în alte cămări ale unor cetăţui crăieşti şi ale unor castele mai mari se găsesc probabil multe lucruri, care ar putea lipsi de acolo şi care într-o colecţie ar dobândi grai şi semnificaţie. Câte n-au ajuns din Orient, după cruciade, în Europa, dacă până şi cavalerii de rând s-au întors de acolo în patrie cu pradă în aur şi ţesături scumpe! Tot atunci a fost introdus fastul nu numai la sărbătorile bisericeşti, la încoronări, la parăzi, la turnire, dar şi în viaţa de toate zilele, într-o măsură mai mare decât se practicase înainte. Cât de mult ar putea această îndeletnicire să arunce o lumină şi asupra epocii ei de înflorire, epoca zidirii acelor biserici remarcabile, ale căror măreţe rămăşiţe mai stârnesc şi azi admiraţia noastră! Cât de mult ar putea să ne deschidă drumul şi spre cunoaşterea artei decorative a acelei epoci, pe tărâmul cioplirii în piatră, în lemn şi în fildeş, ba chiar spre începuturile marilor şcoli de pictură înflorite mai târziu în nordul şi în sudul Europei! Şi, în sfârşit, cât de mult ne-ar putea călăuzi până şi spre unele idei referitoare la felul de a gândi al popoarelor, la

legăturile lor şi la căile lor comerciale! Acelaşi lucru îl fac doar şi mone-, dele, îl fac şi peceţile şi alte lucruri de categorii inferioare. Roland a spus că de acum înainte va căuta să colecţioneze asemenea ţesături.

În seara aceea ne-am despărţit mai târziu ca de obicei.

În dimineaţa următoare, după ce m-am sculat, iar lumina zorilor mi-a îngăduit o privire prin ferestre, am văzut zăpadă proaspătă, aşternută peste tot; şi continua să cadă din cer în fulgi deşi, care zburdau în faţa geamurilor. Vintul se mai potolise, dar frigul probabil că se înteţise.

Am făcut în ziua aceea, cu toţii laolaltă, o plimbare destul de mare. Am umblat prin grădină ca să vedem dacă e ceva de pus la punct acolo, am vizitat serele, am dat pe la fermă, iar seara am continuat să citim din cartea despre creşterea viermilor de mătase. Ninsoarea ţinuse până în amurg, apoi s-au ivit pe cer porţiuni senine.

Aşa cum au trecut aceste două zile, au mai trecut apoi Şi altele, dar amfitrionul meu nu-şi începuse încă destăinuirile făgăduite. În afară de timpul pe care fiecare din noi îl petrecuse la îndeletnicirile sale în locuinţa sa, am îăcut numeroase plimbări prin ţinut, ceea ce a fost cu atât mai plăcut, cu cât, după zilele cu furtună de la sosirea Riea urmase o vreme senină, calmă şi friguroasă. Mă aflam adesea în tovărăşia amfitrionului meu, mă uitam la el când îşi hrănea păsările în faţa ferestrei, sau când avea grijă să li se dea de mâncare iepurilor dincolo de hotarul grădinii. Am făcut călătorii mai lungi cu sania, ca să vizităm nişte vecini, să discutăm cu ei câte ceva, sau să ne desfă- tăm cu aerul curat şi cu mişcarea. Intr-un rând am plecat cu amfitrionul meu şi cu câţiva oameni la un pod, care urma să fie reconstruit la primăvara, căci amfitrionul meu nu fusese cruţat şi i se încredinţaseră sarcini obşteşti. De

— Câteva ori ne-am dus şi în diferite colţuri ale pădurii, ca jş să asistăm la tăierea copacilor, care urmau să fie folosiţi
ı la construcţii şi la prelucrarea lor în atelierul de tâmplă-
ı rie, tăierea trebuind să aibă loc neapărat în acest anotimp.
ı Ne-am dus odată şi la Inghof şi am vizitat serele de | acolo; intendentul şi grădinarul ne-au condus peste tot,

îndatoritori şi prietenoşi; proprietarul era plecat la oraş,

E cu familia.

Într-o zi, amfitrionul meu a venit în locuinţa mea,

— Ceea ce făcea des, fie ca să mă viziteze, fie ca să vadă

— Dacă nu duc lipsă de ceva. După ce am stat de vorbă câtva «timp despri- tot felul de lucruri, a spus:

— Cred că ştii că eu sunt baronul Von Risach.

— Multă vreme n-am ştiut, – am răspuns eu, – dar M acum ştiu, mai de mult.

— N-ai întrebat niciodată?

— După prima noapte petrecută de mine în casa dum-

— Nea voastră l-am întrebat pe un ţăran, care mi-a răspuns § că sunteţi fermierul de la Asperhof. În aceeaşi zi m-am
1 mai interesat şi la o depărtare mai mare, fără să aflu ni-
ı mic precis. Mai târziu n-am mai întrebat niciodată.

— Şi de ce n-ai mai întrebat niciodată?

— Dumneavoastră nu mi-aţi spus cum vă cheamă.
ı Am dedus deci că nu socotiţi necesar să-mi spuneţi nu-
ı mele dumneavoastră. Ca urmare mi-am impus regula de conduită că n-am voie să vă întreb, şi dacă n-aveam voie
ı să vă întreb pe dumneavoastră, n-aveam voie să întreb
ı nici pe alţii.

— În tot ţinutul acesta mi se spune „proprietarul de la Asperhof", – a răspuns el, – pentru că la noi se obişnuieşte ca proprietarul unei moşii să fie denumit după moşie, nu după familie. Numele după moşie se moşteneşte în popor de la un proprietar la altul, pe dnd numele după familie se schimbă odată cu schimbarea proprietarului. În acest din urmă caz, poporul ar trebui să înveţe mereu alt nume, ceea ce refuză să facă, deoarece este cu mult prea conservator. Unii localnici îmi spun şi „fermierul de la Asperhof1. Cum îi spuseseră şi înaintaşului
ı meu.

— Am auzit odată, din întâmplare, rostindu-se adevăratul dumneavoastră nume, – i-am spus.

— Atunci ştii şi că am ocupat o funcţie publică, – a răspuns el.

— Ştiu, – am spus eu.

— Nu eram făcut pentru asta, – a răsptins eL

— Atunci afirmaţi ceea ce toţi oamenii pe care i-am auzit vorbind despre dumneavoastră îl contestă, – am replicat eu.

— Cu toţii laudă cariera dumneavoastră publică.

— Oamenii aceia au poate în vedere unele rezultate pozitive izolate, – a răspuns el, – dar ei nu ştiu câte amărăciuni m-au

costat. Ei nu pot şti nici cum ar fi arătat aceste rezultate dacă le-ar fi obţinut un altul, cu acelaşi talent, dar cu o mai mare înclinare sufletească pentru dregătorii, sau vreunul cu un talent şi mai mare.

— Asta se poate spune despre orice, – am replicat eu.

— Se poate, —: a răspuns el, – dar atunci nici nu trebuie lăudat numaidecât ceea ce n-a dat chiar greş. Te rog să mă asculţi. Aparatul de stat, ca şi oricare alt sector public, aşa cum s-a dezvoltat el până în prezent; cuprinde un mare număr de persoane. Pentru a ocupa o funcţie în acest aparat, legea cere, şi trebuie să ceară, o anumită pregătire şi o cin urnită trecere de la o treaptă la alta în dobândirea pregătirii respective. În măsura în care există speranţa ca o persoană, după încheierea studiilor cerute şi a trecerii de la o treaptă la alta, să-şi găsească de îndată un loc în aparatul de stat şi să urce, după trecerea timpului corespunzător, pe poziţii mai înalte, care îi asigură unei familii o întreţinere decentă, un număr mai mare sau mai mic de tineri se consacră carierei publice. Din numărul celor care au parcurs cu succes şcolile prescrise pentru formarea lor, statul îşi alege dintr-înşii slujbaşii şi trebuie să şi-i aleagă numai dintr-înşii. Nu încape îndoială că şi în afara acestui cerc există bărbaţi apţi pentru aparatul de stat, unii chiar foarte capabili, dar statul, făcând abstracţie de cazurile excepţionale, în care aptitudinea iese la iveală datorită unor împrejurări speciale, nu-i poate alege, pentru că nu-i cunoaşte, şi pentru că fără o cunoaştere mai temeinică a persoanei şi fără dovada certă a pregătirii prescrise dobân- dite, ar putea exista primejdia ca lucrurile să se încurce. Dacă cei care au parcurs anii de pregătire sunt apţi, statul trebuie să-i preia. Uneori se află printre ei, în număr mai mare, chiar şi talente ieşite din comun, alteori în număr mai mic, iar alteori nuşiai candidaţi de valoare medie. Pe această structură a materialului său uman trebuie statul să-şi întemeieze brganizarea aparatului său. Atribuţiile acestui aparat ar trebui să aibă un statut, care să creeze posibilitatea ca activitatea necesară pentru realizarea scopurilor statului să continue şi să nu sufere nid o întrerupere şi nid o slăbire esenţială, atunci când diferiţi funcţionari mai buni sau mai puţin buni ajung rând pe rând pe posturile respective. Aş putea să mă folosesc de un exemplu şi să spun că cel mai desăvârşit ceasornic ar fi cel astfel construit, încât să meargă bine dată i se schimbă piesele

şi i se pun piese mai proaste în locul altora mai bune şi piese mai bune în locul altora mai proaste. Dar un asemenea ceasornic nu cred să fie posibil. Aparatul de stat, însă, aşa ax trebui să funcţioneze, sau, ţinând seama de dezvoltarea la care a ajuns astăzi, să se lase păgubaş. De aceea este la mintea cocoşului că acest statut al aparatului de stat trebuie să fie sever, că nu poate fi îngăduit ca o iniţiativă individuală să dea conţinutului funcţiei un alt statut decât cel prescris, ba chiar că, ţinând seama de corelarea întregului, un detaliu trebuie executat mai puţin bine dedt ar putea fi executat dacă ar fi considerat numai din propriul său punct de vedere izolat. Latura sufletească a aptitudinii pentru aparatul de stat, făcând abstracţie de celelalte aptitudini, rezidă însă şi ea, în părţile ei esenţiale, fie în capacitatea persoanei respective de a îndeplini cu zel sarcina de detaliu, fără a cunoaşte corelaţia ei cu întregul, fie de a avea destulă perspicacitate, pentru a sesiza corelaţia detaliului cu întregul, spre binele şi în vederea realizării obiectivului de ansamblu, şi a duce apoi la bun sfârşit, cu plăcere şi cu entuziasm, detaliul respectiv. Acest din urmă caz este cel al adevăratului om de stat, cel dintâi este cel al aşa-numitului slujbaş destoinic de stat. Eu n-am fost nid om de stat, nici slujbaş destoinic de stat. Am avut din copilărie, bineînţeles fără să-mi fi dat seama pe atund sau în anii tinereţii, două însuşiri, care se bateau cap în cap cu cele spuse adineauri. Mai întâi, îmi plăcea să fiu stăpin pe faptele mele. Îmi plăcea să-mi fac eu însumi o idee despre treaba pe care o aveam de îndeplinit, şi o şi îndeplineam bucuros cu propriile mele puteri. Urmarea a fost că încă de pe când eram copil, după cum povestea maică-mea, preferam să iau o mâncare, sau o jucărie, sau altceva, decât să mi se dea, că mă împotriveam oricărui ajutor, că eram socotit, ca băiat şi ca adolescent, un neascultător şi un îndărătnic, şi că la maturitate eram învinuit de încăpăţânare. Asta nu m-a împiedicat însă ca atunci când mi se dădea o sarcină străină, sprijinită pe temeiuri şi pe îndemnuri înalte, s-o primesc ca pe a mea proprie şi s-o duc la îndeplinire cu cea mai mare însufleţire. O dată în viaţa mea am procedat aşa împotriva unei extrem de puternice îjiclinaţii contrare, ca să nu-mi pătez onoarea şi ca să-mi fac datoria. Am să-ţi povestesc asta altădată. De aici rezultă că n-am fost încăpăţânat în înţelesul curent al cuvântului. Şi fără îndoială că nu sunt nici la

bătrâneţe, când îndeobşte omul devine întotdeauna mai blajin. O a doua însuşire a mea a fost că-mi plăcea foarte mult să am dinaintea ochilor succesele acţiunilor mele, ca să-mi pot da seama limpede de legătura dintre intenţie şi efect şi ca să-mi pot organiza pe viitor acţiunile, separate de tot ce le era străin. O sarcină impusă numai pentru ca să se respecte o prescripţie sau ca să se execute o hotărâre era o tortură pentru mine. Urmarea a fost că nu eram înclinat să execut decât în silă sarcinile, a căror finalitate era depărtată sau nu mi se părea destul de lămurită, în timp ce alte sarcini, chiar dacă ţelul lor nu putea fi atins decât foarte anevoie şi numai prin numex-oase verigi intermediare, le duceam cu râvnă şi cu plăcere la bun sfârşit, de îndată ce puteam să mă lămuresc asupra scopului principal şi a scopurilor intermediare şi să mi le însuşesc. În primul caz nu izbuteam să-mi calc pe inimă decât închipuindu-mi că scopul, fie el şi obscur, este totuşi înălţător, şi mă apucam de treabă cu toate forţele, fiind însă înclinat întotdeauna să dau zor. Din care cauză eram calificat şi drept pripit; în al doilea caz, forţele mele se înhămau ele însele la treabă, care era dusă la bun sfârşit cu maximum de perseverenţă şi cu folosirea întregului timp disponibil, din care cauză eram iarăşi calificat drept încăpăţânat. Cred că ai văzut în casa asta unele lucruri, din care ţi-ai dat seama că pot urmări şi cu multă răbdare anumite scopuri. În general este ciudat şi s-ar putea să tragă mai greu în cumpănă decât se bănuieşte, faptul că, odată cu înaintarea ’ân vârstă, ţi se lărgeşte orizontul intenţiilor şi te gândeşti la lucruri aflate la depărtări nemăsurate, dincolo de orice ţel al vieţii, ceea ce nu ţi se întâmplă în tinereţe, căci bătrîneţea sădeşte mai mulţi pomi şi clădeşte mai multe case decât tinereţea. Vezi deci că pentru ca să fiu un bun slujbaş de stat îmi lipsesc două însuşiri de căpetenie: cea de a îi ascultător, care este o condiţie fundamentală a oricărei coordonări de persoane sau de lucruri, precum şi _ cea de a mă putea încadra într-un întreg şi de a munci intens pentru scopuri aflate în afara orizontului meu, ceea ce este în aceeaşi măsură o condiţie fundamentală a oricărei coordonări. Am vrut întotdeauna să schimb principiile şi să îmbunătăţesc premisele, am vrut să stabilesc singur scopurile şi am vrut să fac fiecare lucru, aşa cum este mai bine pentru sine, fără să văd întregul şi fără să-mi pese dacă prin felul meu de a proceda se creează în altă parte o

lacună, care strică mai mult decât foloseşte reuşita mea. Când eram de abia ceva mai răsărit decât un băietan am fost îndrumat spre cariera mea, fără s-o cunosc pe ea şi fără să mă cunosc pe mine, şi mi-am continuat-o cât am putut de departe, deoarece tot mă aflam în ea şi-mi era ruşine să nu-mi fac datoria. Dacă s-au realizat cu ajutorul meu unele lucruri bune, acele realizări se datoresc faptului că, pe de o parte, ţinând seama de funcţia mea şi de exigenţele ei, îmi desfăşuram activitatea până la limita puterilor, şi că, pe de altă parte, evenimentele vremii aduceau cu sine îndatoriri pentru care puteam să întocmesc planurile de acţiune şi să le îndeplinesc eu însumi. Dar cât de cumplit sufeream când eram implicat în modalităţi de acţiune potrivnice firii mele, cu greu găsesc cuvinte să-ţi spun acum, şi nici atunci n-aş fi fost în stare să-ţi spun. Îmi venea pe atund în minte, mereu şi stăruitor, comparaţia cu o vietate înotătoare silită să zboare şi o vietate zburătoare silită să înoate. De aceea, la o anumită vârstă mi-am dat demisia, în cazul că mă întrebi dacă, în ierarhia aparatului de stat este necesar un număr atât de mare de persoane, şi dar, ă o parte a treburilor obşteşti, aşa cum sfnt ele acum, n-ar putea fi preschimbate în treburi particulare şi lăsate pe seama unor corporaţii sau persoane particulare, pe care acele treburi le privesc cu precădere, ceea ce ar duce la o mai bună organizare a aparatului de stat şi ar îngădui ca unele talente excepţionale să se poată valorifica mai bine, spre binele obştesc, în conceperea şi executarea unor planuri: îţi răspund că această întrebare este fără doar şi poate importantă, iar răspunsul ei corect este chiar de cea mai mare importanţă, dar că tocmai răspunsul corect, în toate amănuntele lui, este una din cele mai dificile probleme, şi nu îndrăznesc să afirm despre mine că aş. Fi în stare să dau acest răspuns corect. Totodată, acest subiect este şi cam depărtat de convorbirea noastră de azi, şi-l vom discuta eventual altă dată, dacă ne va duce mintea. Un lucru este sigur: chiar dacă ar fi necesare modificări în actualul aparat de stat şi dacă modificările se vor face în spiritul celor arătate adineauri, situaţia actuală îşi are totuşi justificare, în cadrul transformărilor generale, cărora, asemenea oricărui lucru omenesc şi chiar şi pământului, le este supus şi statul, căci statul este o verigă a lanţului şi deci îi va face loc urmaşului său, după cum şi el însuşi a provenit din înaintaşul său. Noi am mai

vorbit de multe ori despre vocaţie şi că este foarte greu să-ţi cunoşti capacităţile atunci când trebuie să le imprimi direcţia, adică atunci când trebuie să-ţi alegi un drum în viaţă. Cu prilejul conversaţiilor noastre am avut în vedere mai cu seamă arta, dar la fel stau lucrurile şi în oricare altă îndeletnicire. Rareori capacităţile unui tânăr sunt atât de evidente, încât să se impună atenţiei şi să ducă la adoptarea profesiunii potrivite. Eu, pe lângă însuşirile spirituale, pe care ţi le-am expus adineauri, mai aveam încă una, deosebită, de natura căreia mi-am dat seama abia foarte târziu. Din copilărie avusesem o pornire spre crearea unor lucruri perceptibile senzorial. Simplele corelaţii şi raporturi, precum şi abstractizarea unor noţiuni, nu-mi spuneau mai nimic, nu puteam să le intercalez în mulţimea de creaţii ale minţii mele. Când eram încă mic îmbinam cap la cap tot felul de lucruri şi îi dădeam obiectului astfel rezultat numele vreunei localităţi pe care întâmplător îl auzisem mai des, sau îndoiam o nuia, sau vrejul unei flori, sau ceva asemănător, până lua forma unui personaj, şi atunci îi dădeam un nume, sau făceam dintr-un petecel de postav pe nenea sau pe tanţi; ba chiar şi acelor noţiuni şi raporturi abstractizate, despre care am pomenit, le împrumutam chipuri, pe care le ţineam minte. Şi acum încă îmi amintesc că, fiind copil, auzisem adesea cuvântul „mobilizare41. Primiserăm pe atunci o masă nouă de arţar, ale cărei părţi de blat erau îmbinate cu ajutorul unor icuri de lemn, de culoare închisă. Secţiunea acestor icuri se vedea în grosimea blatului, ca o figură întunecată, de-a curmezişul rostului, şi acestei figuri îi spuneam „mobilizarea". Acest imbold senzorial, pe care, fireşte, îl au toţi copiii, a devenit la mine din ce Sn ce mai clar şi mai puternic, pe măsură ce am crescut. Mă bucura tot ce lua naştere în chip perceptibil, încolţirea primului firicel de iarbă, mugurii tufelor, înflorirea plantelor, prima pârgă, primul fulg de nea, vuietul vântului, răpăiala ploii, ba chiar şi trăsnetul şi tunetul, cu toate că-mi era frică de amândouă. Mă duceam să casc gura dnd dulgherii ciopleau din bardă lemnul, când se construia o colibă, când se bătea în cuie o sdndură. Chiar şi cuvintele care desemnau senzorial palpabil un obiect îmi erau cu mult mai dragi decât cele care îl indicau doar în general. Astfel, de pildă, mă impresiona cu mult mai puternic când cineva spunea „contele călăreşte un cal pag“ decât „călăreşte". Desenam cu un creion roşu cerbi, călăreţi, câini, flori, dar de preferinţă oraşe,

din care alcătuiam imagini minunate. Din lut umed făceam palate, din coajă de copaci retabluri şi biserid. Acestei porniri eu îi zic plăcerea de a crea. Ea se găseşte, într-o măsură mai mare sau mai mică, la mulţi oameni. Dar şi mai mulţi cunosc plăcerea de a păstra, a cărd varietate vrâtă este zgârcenia. Nici în anii de mai târziu această plăcere nu mi-a dăbit. Odată, când m-am mutat în apropiere de frumosul nostru fluviu şi am văzut în prima iarnă pentru prima dată gheaţa plutitoare, nu m-am săturat privind cum iau naştere şi cum se lovesc şi se freacă unele de altele sloiurile mai mult sau mai puţin rotunde. Chiar şi în iernile imediat următoare stăteam adesea pe mal ceasuri în şir şi priveam cum se formează gheaţa, mai cu seamă cea fixă. Ceea ce multora le este atât de neplăcut, părăsirea unei locuinţe şi ocuparea alteia, mie foii făcea plăcere. Mă bucura împachetatul, despachetatul amenajarea noilor încăperi. În anii adolescenţei a ieşit iveală o altă latură a acestei porniri. Îndrăgeam nu nu- ^ai formele ca atare, ci îndrăgeam formele frumoase. Această latură era prezentă de bună seamă încă în pornirea c°pilărească. Culorile roşii, lucrurile în chip de stea sau Multiplu răsucite mă solicitau mai mult decât altele. Pe a*Unci, însă, eram mai puţin conştient de această însuşire. Ca adolescent râvneam formele, aşa cum rezultă ele, ca volume, din sculptură şi din arhitectură, ca suprafeţe, linii culori din pictură, ca efect al simţurilor în muzică, al s*ărilor morale pe plan uman şi al celor ieşite din comun Pe plan teluric, în poezie. Mă dăruiam cu ardoare acestor f°rme şi eram dornic, în viaţă, de întruchipări care le sea- ttlănă. Iubeam stâncile, munţii, norii, copacii, care le erau Semănătoare, pe cele dimpotrivă le dispreţuiam. Oamenii, aptele şi relaţiile omeneşti care le corespundeau mă atră- Seau, celelalte mă îndepărtau. Mi-am dat seama mai târziu c& era în fond firea unui artist cea care se revela în mine Şi care îşi cerea stăruitor împlinirea. Nu ştiu dacă aş fi ajuns un artist bun sau mediocru. Unul mare, însă, probabil că nu, deoarece altminteri este aproape sigur că talentul ar fi răzbit totuşi şi şi-ar fi găsit exprimare. Poate mă înşel şi în această privinţă şi că ceea ce se manifesta era mai degrabă numai predispoziţia de a înţelege arta decât cea a creaţiei artistice. Oricum ar sta însă lucrurile, forţele care acţionau în mine puteau mai curând să stân- îenească decât să promoveze activitatea unui slujbaş al statului. Ele cereau forme şi se mişcau

în jurul unor forme. Dar după cum însuşi statul este ordinea relaţiilor sociale ale oamenilor, prin urmare nu o formă, ci un cadru: tot roadele trudei oamenilor de stat se referă, de cele mai ftiulte ori, la relaţiile sau raporturile dintre organele de stat sau dintre state, aşadar oferă cadre, nu forme. După cutn, în copilărie, am simţit adesea nevoia să împrumut Moţiunilor abstracte o întruchipare, ca să le pot reţine, tot' şi la maturitate, în aparatul de stat, atunci când a fost vorba de relaţii internaţionale, de revendicări ale altor state faţă de noi sau de cele ale statului nostru faţă de altele, mi-am imaginat adesea statele ca un trup şi o întru- chipare şi am legat apoi raporturile lor de întruchipările lor. De asemenea, n-am fost niciodată în stare să socotesc drept lege supremă şi fir călăuzitor al acţiunilor mele numai propriile relaţii sau numai folosul statului nostru. Respectul faţă de lucruri, aşa cum sunt ele în sine, era atât de mare la mine, încât, pus în faţa unor încurcături, a unor pretenţii şi a necesităţii de a aplana unele litigii, nu ţineam seama de folosul nostru, ci de ceea ce solicitau lucrurile ca atare, şi de ceea ce era pe potriva lor, pentru ca să redevină ceea ce erau şi să dobândească ce le fusese luat şi fără de care nu puteau să fie ceea ce sunt. Această însuşire a mea mi-a pricinuit multe necazuri, mi-a atras mustrări din partea unor înalte foruri, dar mi-a adus şi respect şi recunoaştere. Atunci când părerea mea era acceptată şi pusă în aplicare, noua ordine a lucrurilor avea stabilitate, deoarece se întemeia pe esenţa naturii lor, şi aducea statului nostru, deoarece eram feriţi de neorânduieli reînnoite, deci de osteneli repetate, un folos mai mare, decât dacă am fi urmărit interesul unilateral, şi am'primit distincţii onorifice, elogii şi avansări. În acele zile ale trudei aprige, când mai aveam parte de un răgaz de odihnă şi contemplam, în timpul unei scurte călătorii, silueta măreaţă a unui munte sau un şir de nori înghesuiţi, sau ochii albaştri ai unei ţărăncuţe drăgălaşe, sau trupul zvelt al unui flăcău pe un. Cal frumos, sau chiar când stăteam numai în camera mea în faţa tablourilor mele, dintre care, încă de pe atunci, adunasem destul de multe, sau în faţa unei statuete: deasupra lumii mele lăuntrice se aşternea o linişte şi o în- cântare, de parcă ar fi intrat în matca ei. Dacă a existat în mine o capacitate de creaţie artistică, atunci a fost cea a unui arhitect, sau a unui sculptor, sau şi a unui pictor, dar sigur nu cea a unui poet sau chiar a

unui compozitor. Primele dintre aceste domenii m-au atras din ce în ce mai mult, cele din urmă mi-au rămas mai departe. Dacă ceea ce se exprima în mine a fost mai degrabă dragostea de artă, nu o putere de creaţie, a fost în orice caz şi o forţă figurativă, dar numai aceea de a recepta formele. Dacă acest gen de particularitate îl face fericit în primul rând pe posesorul ei, după cum şi orice forţă, chiar şi forţa creatoare, îl priveşte în primul rând pe posesorul ei, ea se raportează totuşi şi la alţi oameni, după cum şi orice forţă, chiar şi ma caractoristică a unui om, nu poate rămâne zăvorită într-insul, ci se împărtăşeşte şi altora. Este o afirmaţie cu totul greşită, care însă se aude adesea, că orice mare operă de artă trebuie să exercite un efect puternic asupra epocii ei şi că, pe de altă parte, opera care produce un efect puternic este o mare operă de artă, şi că atunci când o operă nu-şi produce efectul, nu poaţe fi vorba de artă. Atunci când un fragment oarecare al omenirii, un popor, este curat şi sănătos trupeşte şi sufleteşte, când forţele sale sunt dezvoltate uniform, şi nu sunt încordate şi active în mod disproporţionat pe o singură latură, acest popor primeşte cu fidelitate şi cu căldură în inima sa o operă de artă pură şi adevărată, neavând nevoie, în acest scop, de erudiţie, ci numai de forţele sale înnăscute, care receptează şi păstrează opera ca fiind de o seamă cu ele. Dacă însă talentele unui popor, oricât de înalte ar fi ele, o iau înainte într-o anumită direcţie, sau dacă sunt chiar îndreptate către simpla plăcere a simţurilor sau către viciu, operele care urmează să producă un efect puternic trebuie să năzuiască spre acea direcţie, în care sunt active cu precădere talentele, sau trebuie să înfăţişeze plăcerea simţurilor şi viciul. Operele pure îi sunt străine unui asemenea popor; el le întoarce spatele. Aşa se explică fenomenul că unele opere artistice alese pot să mişte şi să înflăcăreze o epocă, şi că apoi vine un popor, căruia nu-i mai spun nimic. Ele îşi acoperă chipul şi aşteaptă până ce dinaintea lor trec alte generaţii, care au din nou cugetul curat şi-şi înalţă privirea spre ele. Acestora le zâmbesc şi acestea le duc din nou în temple, ca pe nişte odoare salvate de la pieire. Ea chiar, la unele popoare decadente, înfloreşte uneori, dar foarte rar, ca o rază stingheră, o operă pură, care nu este băgată în seamă şi este descoperită mai târziu de un umanist, ca omul drept din Sodoma. Dar pentru ca practica artei să fie păstrată mai lesne, există în orice epocă

oameni, cărora natura le-a dat un simţ mai profund pentru operele de artă. Aceştia scrutează cu un ochi mai limpede părţile lor alcătuitoare, le preiau cu căldură şi cu bucurie în inima lor şi le transmit astfel semenilor lor. Dacă pe creatori îi numim zei, atunci aceia sunt preoţii acelor zei. Atunci când practicarea artei începe să scapete, ei împiedică apropierea dezastrului, iar atunci când, după întuneric urmează să se facă din nou lumină, ei, înaintemergătorii, poartă făclia. Dacă am fost şi eu unul dintre aceştia, dacă am fost menit ca, prin contemplarea unor producţii măreţe ale artei şi ale creaţiei, care mi-au făcut întotdeauna binevoitor cu ochiul, să aduc în inima mea bucurie şi să transmit semenilor mei bucurie, recunoştinţă şi veneraţie faţă de acele producţii, cariera mea de slujbaş al statului mi-a fost iarăşi foarte stânjenitoart în această îndeletnicire a mea, iar sărăcăcioasele flori târzii nu pot ţine locul verii, ale cărei *i* adieri puternice şi al cărei soare cald au trecut fără folos, f E trist că omul nu-şi poate alege atât de lesne drumul care ’ să-i fie cel mai nimerit în viaţă. Repet ceea ce am spus! adesea, şi ceea ce şi venerabilul dumitale tată confirmă,

„că omul trebuie să-şi aleagă drumul în viaţă de acord cu k sine însuşi, întru deplina împlinire a forţelor sale. Astfel i’ îi este şi de cel mai mare folos şi obştii, în măsura în care! îi poate fi de folos. Ar fi cel mai grav păcat dacă şi-ar alege; drumul numai şi numai ca să ajungă, aşa cum se spune [atât de des, să fie de folos omenirii. S-ar lepăda de el în- \ *s*uşi şi ar fi nevoit, în majoritatea cazurilor, să-şi îngroape, r în înţelesul propriu al cuvântului, propria înzestrare. Dar cum stau lucrurile cu alegerea? Relaţiile noastre sociale; au ajuns până acolo încât, pentru satisfacerea nevoilor k *n*oastre materiale, sunt necesari foarte mulţi bani. De aceea, unii tineri se trezesc, înainte ca ei înşişi să-şi dea | seama, în cariere care le asigură câştigul necesar pentru

ı satisfacerea nevoilor menţionate. De o chemare profesio- *ţ* nală nu poate fi vorba aici. Şi e rău, foarte rău, iar ome-

ı nirea devine astfel din ce în ce mai mult o turmă. Acolo

ı unde omul mai are posibilitatea să opteze, pentru că nu este nevoit să ia drept criteriu aşa-numita câştigare a pâinii | celei de toate zilele, acolo ar trebui să fie pe deplin conştient de forţele sale, înainte de a le delimita câmpul: de acţiune. Dar omul n-ar trebui oare să opteze în tinereţe, fiindcă altminteri e

prea târziu? Iar în tinereţe poate el oare întotdeauna să devină conştient de puterea sa? E greu, iar cei ce au un cuvânt de spus în treaba asta ar tr bui să vegheze ca să se procedeze cu mai puţină uşurinţă. Dar să lăsăm baltă subiectul acesta. Am vrut să-ţi spun ceea ce ţi-am spus, înainte de a-ţi povesti în ce chip sunt legat de rudele viitoarei dumitale mirese. Ţi-am spus toate astea ca să poţi cumpăni, cât de cât, poziţia pe care mă aflu acum. Pentru continuare vom stabili o altă zi.

După această expunere, convorbirea a trecut la alte subiecte, iar apoi am făcut împreună o plimbare, la care a luat parte şi Gustav.

4. SPOVEDANIA

Fără să-i fi adresat vreo invitaţie sau vreo rugăminte directă sau pe ocolite, amfitrionul meu şi-a continuat în ziua următoare destăinuirile. Întrebase dacă îi este îngăduit să stea câtva timp în camera mea, iar eu, bineînţeles, îi răspunsesem afirmativ. Stăteam acum amândoi lângă un foc plăcut şi molcom, întreţinut de nişte butuci de fag foarte mari şi groşi. Amfitrionul meu s-a înfundat în fotoliul său tapisat şi a spus:

— Dacă eşti de acord, aş dori să-mi închei astăzi destăinuirile. Am avut grijă să nu fim deranjaţi. Te rog să-mi spui dacă vrei să mă asculţi.

— Dumneavoastră ştiţi că acest lucru este pentru mine nu numai o plăcere, ci şi o datorie, – am răspuns eu.

— Mai întâi trebuie să-ţi povestesc câte ceva despre mine, – a început el.

— Cred că este nevoie. M-am născut în satul Dallkreuz, în aşa-numita pădure virgină. Dumneata ştii că denumirea de pădure virgină nu prea mai corespunde realităţii. Pe vremuri, împreună cu întregul ţinut care se întinde, ca o formaţie colinară, de la fluviul nostru spre miazănoapte, pădurea virgină acoperea şi pământurile din Dallkreuz. Pe atunci satul Dallkreuz nu exista, iar întemeierea lui poate că a început odată cu ridicarea câtorva colibe ale unor tăietori de copaci. Acum, peste întregul ţinut deluros se întind holde, pajişti şi păşuni. Şi mai sunt şi câteva rămăşiţe ale vechilor codri seculari. Casa tatălui meu se afla în afara aşezării, în apropiere de alte câteva case, dar totuşi destul de izolată, ca să aibă vedere liberă spre pajişti, ogoare, grădini, iar la miazăzi spre o foarte frumoasă fâşie de pădure albăstrie.

Când eram un băietan de zece ani, cunoşteam toţi arborii şi

arbuştii din ţinut şi ştiam să le spun pe nume, cunoşteam cele mai însemnate plante şi pietre, cunoşteam toate drumurile, ştiam unde duc, şi colindasem toate aşezările învecinate prin care treceau. Cunoşteam toţi câinii din Dallkreuz, ştiam ce culori aveau, cum îi chemau şi ai cui erau. Iubeam grozav pajiştile, ogoarele, tufişurile, casa noastră, iar clopotele bisericii noastre îmi păreau a fi lucrul cel mai încântător şi mai atrăgător din câte pot exista pe pământ. Părinţii mei trăiau în pace şi înţelegere. Aveam o soră, care mă însoţea în hoinărelile mele de copil. Casa noastră, care nu avea decât parter, dar care era albă ca zăpada şi se vedea de departe în verdeaţă, avea pajişti, ogoare şi un petic de pădure. Tata lăsase însă toate astea în seama unor argaţi, căci el însuşi se îndeletnicea cu un negoţ de ir şi pânzeturi, care îl purta în numeroase călătorii. Fiind copil încă, am fost desemnat ca moştenitor al acestor bunuri, dar mai întâi urma să primesc educaţia necesară într-o şcoală. Tata, de când îi muriseră părinţii, pe care eu nu-i cunoscusem decât prea puţin, nu mai avea alte rude. Maică-mea, pe care tata o adusese de departe, mai avea un frate, care însă se certase cu ea, deoarece ea, care se trăgea dintr-o familie înstărită, încheiase o căsătorie sub condiţia ei, după cum se exprima el, şi n-a mai putut fi împăcat. Noi nu ştiam nimic despre el, ne feream să-l pomenim, şi adesea nu i se rostea numele un an întreg. Afacerile tatei, însă, propăşeau, încât ajunsese aproape omul cel mai de vază din ţinut. În anul după încheierea căruia urma să plec la şcoală, s-au întâmplat mai multe nenorociri. Grindina a pustiit ogoarele, o parte a casei a fost mistuită de flăcări, iar când totul a fost refăcut şi pus din nou pe roate, tatăl meu a fost secerat de o moarte subită, neprevăzută. Un tutore delăsător, nişte tovarăşi de negustorie vicleni, care au ridicat pretenţii îndoielnice, şi un proces nefericit, pricinuit de acele pretenţii, au pus-o pe mama în situaţia de a lupta singură cu grijile legate de viitorul nostru. În cele din urmă, când totul s-a liniştit, mama s-a văzut restrânsă la strictul necesar. În toamna următoare am fost nevoit să-mi părăsesc casa iubită, valea iubită şi familia iubita. Echipat sărăcăcios şi ţinut de mână de un elev mai mare decât mine, am străbătut pe jos drumul destul de lung până la şcoală. Acolo m-am numărat printre cei mai nevoiaşi elevi. Mama, însă, îmi trimitea atât de punctual tot ce putea trimite, încât, deşi nu-mi prisosea niciodată, aveam totuşi ceea ce-mi trebuia ca să-mi

duc zilele. La şcoală exista obiceiul ca băieţii din clasele de sus să-i mediteze pe cei din clasele de jos şi să fie plătiţi pentru asta. Întrucât eu eram unul din elevii cei mai buni, mi-au fost daţi, încă din clasa a patra, câţiva băieţi ca să-i meditez, şi am putut s-o uşurez pe maică-mea de povara cheltuielilor. După doi ani am ajuns să agonisesc destui bani, încât să fac faţă eu însumi întregii mele întreţineri. Vacanţele mi le petreceam, an de an, cu mama şi cu soră-mea, în casa noastră albă. De luarea în posesie a casei, ca moştenitor, n-a mai fost vorba. M-am gândit ca, prin cunoştinţele dobândite, să-mi fac rost de o slujbă şi să-i cedez cândva soră-mi casa şi pământul, ca bani albi pentru zile negre. Şi aşa a sosit vremea să-mi aleg o meserie. Şcoala pregătitoare, obişnuită pe atunci, pe care tocmai o absolvisem, netezea absolventului calea numai spre câteva cariere şi-l făcea pentru altele mai degrabă inapt decât apt. M-am hotărât să mă fac slujbaş de stat, fiindcă celelalte trepte pe care le-aş fi putut urca pe baza cunoştinţelor mele din acea clipă îmi erau şi mai puţin pe plac. Mama n-a putut să mă ajute cu niciun sfat. Prin economii la sânge îmi încropisem o mică sumă de bani. Cu aceasta în buzunar şi încărcat cu mii de binecuvântări ale mamei şi stropit cu lacrimile de bun-rămas ale surorii mele dragi, am pornit la drum spre oraş. Am părăsit valea noastră mergând pe jos şi am căutat în fel şi chip să-mi înăbuş lacrimile gata să mă podidească. De îndată ce zonele noastre împădurite s-au aflat în spatele, meu, de îndată ce soarele de toamnă a strălucit deasupra unor holde cu totul altele decât cele pe care le văzusem în adolescenţă, sufletul mi s-a înseninat şi n-am mai avut nevoie să mă tem că oricine mi-ar fi ieşit în cale ar fi putut citi pe faţa mea că eram cât p-aci să izbucnesc în plâns. Hotărârea care mă îmboldise să plec în capitală şi să-mi încerc norocul ca slujbaş de stat m-a făcut să-mi urmoz din ce în cp mai dârz şi mai repede drumul şi să-mi clădesc mii de cabiele strălucite în Spania închipuirii. Când am ajuns acolo unde solul Ţării-de-Sus coboară, în trepte mari, spre fluviu şi unde încep cu totul alte forme de relief, mi-am întors încă o dată capul, am binecuvântat inima de mamă, care se afla acum la aproape o zi de drum în urma mea, am mângâiat în gând cu degetele pleoapele frumoase, cu gene lungi, ale soră-mi, care fusese întotdeauna cam palidă, am binecuvântat casa noastră albă cu acoperişul ei roşu, am binecuvântat toate ogoarele şi

dumbrăvile rămase în urma mea şi prin care trecusem, şi am început să cobor, acum într-adevăr cu lacrimi grele în ochi, drumul adânc, care, şerpuind pe atunci pe sub o boltă înaltă de frunziş, alcătuia una din trecătorile de legătură dintre Ţara-de-Sus şi lunca fluviului. După ce am mai făcut trei paşi, n-am mai putut vedea dedt marginea ţinutului meu de baştină: singurul lucru pe care mai erau ochii mei în stare să cuprindă şi care avea să mă însoţească încă multă vreme. În faţa mea se aflau acum cu totul alte privelişti. M-am simţit îndemnat să mă întorc, ca să mai pot arunca numai o singură dată o privire înapoi. Dar nu m-am întors, fiindcă îmi era ruşine de mine însumi, şi am luat-o la vale, tot mai la vale, iuţind pasul. N-aveam voie să întârzii, dacă voiam să mai ajung înainte de căderea nopţii jos, la fluviul pe care, a doua zi, un vas urma sa mă ducă mai departe. Soarele de toamnă, gata să scapete, juca printre crengi: câte un piţigoi îşi făcea auzită chemarea, asemenea celor care mai locuiau şi acum în crângurile de munte de pe meleagurile mele; întâlneam dte un căruţaş, câte un drumeţ, dar mergeam mai departe, cu inima grea, şi după ce a asfinţit soarele, am auzit vuietul fluviului, care ajunsese să însemne acum atât de mult pentru mine, şi am privit luciul lui de aur în văpaia amurgului.

Aici, amfitrionul meu s-a întrerupt, dar după o pauză a spus:

— M-a luat gura pe dinainte şi-ţi povestesc lucruri fără importanţă. Dar unele amintiri, oridt de neînsemnate ar fi pentru alţii, sunt atât de vii pentru posesorul lor ajuns la o vârstă foarte înaintată, îndt par să cuprindă frumuseţea supremă a trecutului.

— Vă rog să continuaţi, – i-am răspuns eu, – şi să nu mă lipsiţi de imaginile care v-au rămas din vremurile de demult, căci ele pătrund cu mai multă căldură în suflet decât dacu viala ar fi redată ca o umbră searbădă. De asemenea, timpul meu nu este o piedică, dacă nu cumva este drămuit al dumneavoastră. Vă rog deci să nu omiteţi nimic.

— Timpul meu este drămuit, – a replicat el, – dar în aşa fel, încât fie că n-ar trebui să mai fac nimic altceva decât să-mi aştept clipa cea de pe urmă, fie că pot să dispun de el cum vreau. Căci ce-ar mai avea de făcut un om atât de bătrân? Ar trebui ca, în cele câteva ceasuri care i-au mai rămas, să mai îngrijească după pofta inimii nişte flori. Aici, pe moşia asta, nici nu mă îndeletnicesc, de fapt, cu altceva. Pe de altă parte, nici

ceea ce vreau să-ţi spun nu este cu totul lipsit de însemnătate, după cum ai să constaţi curând. De aceea am să-mi reiau povestirea de unde am lăsat-o.

Şi amfitrionul meu şi-a continuat spovedania…

„Noaptea mi-am petrecut-o dormind tun, şi cea dintâi dimineaţă m-a văzut pe uhul din acele vase mici şi grosolane, care pluteau pe atunci în josul fluviului nostru, încărcate cu diferite bunuri, şi care luau şi pasageri. Câţiva tineri, care îşi aleseseră o profesiune întru totul la fel cu a mea sau poate una asemănătoare, stăteau pe punte şi puneau chiar uneori mâna pe vâsle, în timp ce vasul nostru luneca pe fluviul larg şi înnegurat, iar orăşelul care ne oferise găzduire peste noapte se retrăgea tot mai departe în urma noastră, smulgându-se din pâcla dimineţii. Câte un cântec, câte un chiot, venit din ceata tovarăşilor mei de drum, mă răscoleau şi mă făceau şi mai puternic, şi mai dârz.

Când, ’ân seara zilei a doua a călătoriei noastre pe apă, s-a ivit dintre tufişurile de pe maluri turnul zvelt şi înalt, aproape azuriu, al urbei al cărei cetăţean urma să devin, când pasagerii s-au strigat unii pe alţii, arătându-şi reciproc monumentul la care urma să ajungem cam într-un ceas şi ceva, inima a prins să-mi bată din nou cu putere. Această emblemă a unor epoci trecute, mi-am zis, care fusese martora atâtor destine măreţe şi răscolitoare, va veghea acum şi asupra destinului tău mărunt, dacă va fi să se depene în bine sau în rău, iar când acesta se va fi încheiat de mult va veghea asupra altora. Ne-am apropiat mai repede de debarcader, deoarece toată lumea trăgea cu nădejde la rame, iar cei mai dârji o ţineau într-un cântec; şi înainte chiar să fi trecut ceasul, vasul nostru a tras la bordura de piatră a fluviului, faţă-n faţă cu nişte clădiri foarte mari. Un elev mai în vârstă, care locuise doi ani în oraş şi care se întorcea acum din vacanţa petrecută la părinţi, s-a oferit să mă ducă la un han, unde să dorm o noapte, şi să-mi dea a doua zi o mână de ajutor ca să-mi găsesc o odăiţă cu chirie. Am primit cu recunoştinţă. Sub bolta porţii hanului şi-a luat rămas-bun de la mine şi mi-a făgăduit să mă caute a doua zi în zori. S-a ţinut de cuvânt; nici nu eram încă îmbrăcat, şi el se şi afla în camera mea, şi înainte ca soarele să fi ajuns la amiază, lucrurile mele erau adăpostite într-o odăiţă cu chirie, pe care mi-o găsise. Şi-a luat rămas-bun şi s-a dus să-şi viziteze cunoscuţii. Nu l-am mai văzut mai târziu

decât arareori, deoarece ne apropiase numai călătoria pe vas şi deoarece cariera lui era cu totul deosebită de a mea. Când am ieşit din odăiţa mea, ca să văd oraşul, m-a cuprins din nou o teamă grozavă. Acest uriaş haos de ziduri şi acoperişuri, această neîncetată vânzoleală de oameni, cu toţii străini unii de ceilalţi, dar care trec în fugă unul pe lângă celălalt, neputinţa de a mă regăsi după ce m-am depărtat numai cu câteva uliţe, şi nevoia, când voiam să mă întorc acasă, de a întreba la fiecare pas câte un trecător, m-au copleşit cu totul, căci până atunci trăisem întotdeauna într-o familie şi mă mişcasem numai în locuri unde cunoşteam toate casele şi pe toţi oamenii.

M-am dus la directorul Şcolii Juridice, ca să mă înscriu la cursurile pregătitoare pentru aparatul de stat. Datorită certificatelor mele excelente m-a primit foarte bine şi m-a îndemnat să nu las ca metropola să mă facă să-mi uit sârguinţa. Ferit-a Sfântul! Având în vedere mijloacele mele reduse, metropola nu era pentru mine decât o pădure ai cărei copaci nu mă interesau defel, iar prin ciudăţenia ei mai degrabă mă îmboldea la sârguinţă decât să mă facă s-o uit. În ziua deschiderii cursurilor m-am dus la Şcoală, spre care cunoşteam acum o seamă de drumuri. Acolo era mare forfotă. Se predau toate specialităţile, şi pentru toate specialităţile se găseau studenţi. Cei mai mulţi dintre ei păreau a fi foarte înzestraţi, culţi şi ageri, aşa încât, convins de puterile mele puţine, am început să mă îndoiesc din nou că voi putea ţine aici pasul cu ceilalţi. M-am dus în sala de curs şi m-am aşezat pe unul din locurile de pe la mijloc. Ora de curs a început şi s-a terminat, aşa cum aveau să înceapă de acum înainte şi să se termine multe alte ore de curs. Toate acestea, ca şi întregul oraş, au continuat să aibă, pentru mine, ceva neobişnuit. Cel mai bine mă simţeam când stăteam în odăiţa mea, gândindu-mă la trecutul meu şi scriindu-i mamei mele scrisori foarte lungi.

După ce s-a scurs câtăva vreme, am mai prins curaj şi putere. Profesorul nostru, un membru venerabil al Consiliului Şcolii, ne instruia prin întrebări. Eu luam notiţe exacte după lecţiile lui. După ce le-a pus întrebări unui mare număr dintre colegii mei, şi când mi-a venit în sfârşit şi mie rândul, mi-am dat seama că, în specialitatea noastră, nu sunt mai prejos de unii colegi, care mă întreceau la îmbrăcăminte şi la maniere, ci că multora le-o luasem înainte. Asta m-a făcut treptat să preţuiesc modul de

viaţă de la oraş, care îmi rămăsese până atunci străin. Pe unii studenţi îi cunoşteam încă mai demult, când trecuseră înaintea mea de la aceeaşi şcoală pregătitoare, frecventată şi de mine, la cea de aici; cu alţii am făcut cunoştinţă între timp. Când numerarul meu, pe care îl chiverniseam cu foarte mare străşnicie, a început să se împuţineze văzând cu ochii, am fost invitat de unul dintre colegii mei, care îmi era vecin de bancă şi auzise din gura mea că înainte vreme dădusem meditaţii, să le pregătesc pe cele două surori ale lui mai mici. Văzându-ne zilnic, legasem un fel de prietenie şi începusem să ţinem unul la altul. De aceea, când a auzit acasă că se caută un meditator pentru cele două fetiţe, m-a propus pe mine şi mi-a adus şi mie la cunoştinţă asta. Părinţii lui au vrut să mă vadă, el m-a dus la ei, şi am fost acceptat. Pe de altă parte, şi demersurile făcute de mine însumi ca să câştig ceva bani dând lecţii avuseseră succes. Nu fusese un succes important, şi de altfel nici nu contasem pe un succes important, dar avuseseră totuşi succes. Astfel se împlinise ceea ce urmărisem prin stabilirea mea în capitală. Trăiam acum fără grija zilei de mâine, mă bucuram în casa prietenului meu, unde eram invitat adesea, de un fel de ambianţă familiară, şi mă puteam consacra cu toată râvna studiilor mele profesionale.

În cea dinţii vacanţă mi-am vizitat mama şi sora. În geamantan aveam cele mai bune certificate, şi le-am putut povesti maică-mi şi soră-mi şi despre alte succese excelente, deoarece, către sfârşitul anului de invăţământ îmi mersese foarte bine. La sfârşitul vacanţei am plecat cu inima mult mai uşoară din casa părintească spre oraş decât cu un an în urmă.

După al doilea an de studii nu mi-a mai fost cu putinţă să-i vizitez pe ai mei. Ajunsesem cunoscut în oraş, felul cum îi meditam pe copii le era pe plac multor familii, aveam căutare şi mi se dădea şi un onorariu mai substanţial. Puteam astfel să câştig mai mult, puneam mereu câte ceva de-o parte, ca bani albi pentru zile negre, şi datorită seninătăţii sufleteşti izvorâte din acest curs favorabil al lucrurilor, aveam destulă putere pentru ca, pe lângă profesia mea, să mă îndeletnicesc şi cu domeniile mele preferate: matematica şi ştiinţele naturii. Un singur lucru era stânjenitor: faptul că familiile unde dădeam meditaţii nu vedeau cu ochi buni întreruperea lecţiilor din pricina câte unei călătorii. Dar aceasta era la mine o cerinţă

firească. Cu familia mea am întreţinut o corespondenţă mai asiduă decât înainte, şi m-am înţeles să n-o mai vizitez din nou decât abia după încheierea studiilor, dar să rămân atunci câteva luni în mijlocul ei. Cu această soluţie s-au arătat mulţumiţi şi cei în slujba cărora mă aflam.

Oraşul, care la început mi se păruse atât de înfricoşător, îmi devenise din ce în ce mâi drag. M-am obişnuit să văd mereu oameni străini pe străzi şi în pieţe şi să nu întâlnesc decât arareori un cunoscut, ceea ce mi s-a părut grozav de interesant, şi după cum înainte această situaţie mă strivise, acum mă oţelea. O impresie plăcută mi-au produs-o imensele mijloace ştiinţifice şi artistice de care dispunea oraşul. Am frecventat colecţiile de cărţi şi cele de pictură, m-am dus cu plăcere la teatru şi am ascultat muzică bună. Am resimţit din totdeauna o mare atracţie pentru activităţile ştiinţifice, iar acum, ţinând seama de situaţia mea materială îmbucurătoare, mi-am putut-o satisface. Am găsit în colecţii tot ce-mi trebuia şi ce n-aş fi putut dobândi cu mijloacele mele. Întrucât nu mă dădeam în vânt după aşa-numitele petreceri, ci îmi aflam desfătarea în propriile eforturi, aveam timp destul şi, deoarece eram- sănătos şi voinic, aveam şi destulă putere.! ntr-o mare măsură mi-au creat satisfacţie o seamă de clădiri frumoase, îndeosebi biserici, apoi şi multe sculpturi şi picturi. Îmi petreceam zile în şir adâncindu-mă în contemplarea celor mai mici detalii ale acestor obiecte. Mai făcusem cunoştinţă şi cu vreo câteva familii, am fost primit la ele şi mi-am lărgit încetul cu încetul relaţiile sociale.

Când eram în al doilea an de studii s-a măritat so- ră-mea. Îl cunoscusem încă de mai înainte pe actualul ei soţ. Era un om foarte cumsecade, nu avea patimi, nici deprinderi urâte, ba mai punea mâna şi la treburile casnice, avea o înfăţişare plăcută, dar altminteri nu era nimic de capul lui. Căsătoria aceasta nu mi-a ţinut nici de cald, nici de rece. Deoarece o iubeam foarte mult pe soră-mea, am avut întotdeauna convingerea că nu se va mărita niciodată decât cu bărbatul cel mai splendid din lume. Dar n-a fost cazul. Mama mi-a scris că noul meu cumnat îşi cinsteşte mult soţia, că-i făcuse curte timp îndelungat şi cu credinţă şi că în cele din urmă îi câştigase inima. Că locuiesc cu toţii în casa noastră şi că de acolo îşi conduce, tăcut şi harnic, micul lui negoţ, care îi hrăneşte. Le-am răspuns printr-o scrisoare, în care le-am urat noilor căsătoriţi noroc şi fericire, iar

pe cumnat l-am rugat să-şi iubească din toată inima soţia, să aibă grijă de dânsa şi s-o cinstească, deoarece sunt convins că merită. Răspunsurile au făgăduit totul, după cum şi scrisorile următoare au purtat întotdeauna pecetea unei vieţi casnice paşnice şi tihnite.

În aceste împrejurări, într-o bună zi, odată cu ultimele c-xamene, mi-am încheiat anii pregătirii profesionale. Tocmai îmi făceam bagajul, pentru ca, potrivit înţelegerii, să-i revăd pe ai mei, după o absenţă îndelungată, când a sosit o scrisoare de mâna soră-mi. Scrisoarea, care conţinea numeroase urme de lacrimi, îmi vestea că mama noastră a murit. Se îmbolnăvise de câtva timp, boala nu fusese socotită ca primejdioasă, iar soră-mea şi soţul ei, deoarece mă ştiau prins de pregătirea ultimelor mele examene, n-au vrut să mă tulbure cu vestea bolii mamei. Mama a zăcut astfel zece zile, după care boala s-a agravat repede şi, fără ca ei să se fi aşteptat, a răpus-o. N-au mai putut face altceva decât să-mi transmită trista veste. Am strâns în pripă tot ce mi s-a părut a fi de trebuinţă într-o călătorie şi i-am scris unui prieten două rânduri, în care l-am rugat să împărtăşească cunoscuţilor mei cele întâmplate şi să mă scuze că plec fără să-mi iau rămas-bun. După aceea m-am dus la poştă şi m-am înscris. După două ceasuri nu; şi aflam în trăsură şi, cu toate că goneam ziua şi noaptea şi că, de la ultima poştă, unde drumul cotea spre locurile mele de baştină, îmi tocmisem cai proprii şi călătorisem schimbându-i într-una, am ajuns totuşi prea târziu ca să mai pot vedea pentru ultima dată rămăşiţele pământeşti ale mamei mele. Fusese înmormântată. Numai pe veşminte, pe mobile, pe uneltele de lucru de pe măsuţa ei, am mai zărit urmele existenţei ei. M-am trântit pe o laviţă şi am izbucnit în lacrimi. Era cea dintâi mare pierdere pe care o sufeream. Pe vremea morţii tatălui rtieu fusesem încă prea tânăr ca s-o po1 resimţi pe de-a-ntregul. Acea primă durere, deşi fusesi nespus de sfâşietoare şi crezusem ci\ nu-i voi putea supravieţui, a slăbit zi de zi, împotriva voinţei mele, până ce a ajuns o umbră şi, după trecerea câtorva ani, nu mi l-am mai putut închipui pe tatăl meu. Acum situaţia era diferită. Mă obişnuisem s-o privesc pe maică-mea ca pe icoana supremei purităţi a că- * ruinului, ca pe icoana răbdării, a blândeţii, a rânduielii şi a dăinuirii, şi mi-ar fi venit greu să-mi închipui că s-ar putea vreodată să fie altfel. De abia acum mi-am dat seama

cât de mult o iubeam. Ea, care niciodată nu cerea nimic, care niciodată nu-şi lua nimic şi care, cu modestie. Întotdeauna dăruise, care primise orice lovitură a sorţii ca pe o vrere cerească, şi care, cu liniştită credinţă, îşi lăsase copiii în seama viitorului, nu mai era. Inima ei dormea acum sub învelişul de bulgări de pământ, tot atât de plină de devotament, poate, cum dormise altădată în iatac, învelită de cuvertura albă. Soră-mea era ca o umbră, voia î să mă consoleze, iar eu nu ştiam dacă nu cumva n-are ea mai mare nevoie de consolare decât mine. Soţul soră-mi manifesta un anumit devotament, era tăcut şi-şi vedea de J treburile lui. După un timp am cerut să mi se arate mor-] mântul proaspăt al mamei, am vărsat acolo şiroaie de lacrimi şi m-am rugat Domnului pentru ea. Când m-am întors în casă, am vizitat toate încăperile în care zăbovise ■ ea în vremea din urmă, mai cu seamă propria ei odăiţă, unde totul fusese lăsat aşa cum era când se îmbolnăvise j ea. Cumnatul şi soră-mea m-au invitat să stau câtve timp la ei. Am acceptat., în partea dinapoi a casei, pe care o îndrăgisem întotdeauna cel mai mult, îmi fusese pregătită o cameră încă dinainte de îmbolnăvirea mamei. Camera o pregătise în bună parte chiar mama. M-am instalat în acea cameră şi mi-am despachetat acolo geamantanul. Cele două ferestre dădeau spre grădină, perdelele albe le mai pusese încă mama, iar aşternutul patului fusese netezit de degetele ei grijulii. De abia m-am încumetat să ating ceva, ca să nu fac vreo stricăciune. Am rămas în cameră, pe scaun, nemişcat, vreme foarte îndelungată. Apoi am străbătut iarăşi întreaga casă. Nu mi s-a mai părut deloc că este aceeaşi casă, în care îmi petrecusem zilele copilăriei. Mi s-a părut grozav de mare şi de străină. Locuinţa pe care soră-mea şi soţul ei şi-o înjghebaseră într-însa nu exista odinioară, în schimb dispăruse camera părinţilor, care mai dăinuise şi după moartea tatei; de asemenea n-am mai găsit nici camera noastră, a copiilor, pe care, în toate vacanţele petrecute acasă, o mai văzusem în aceeaşi stare ca pe vremuri. Se organizase în clădire o nouă gospodărie. Când am ajuns în pod am văzut că fuseseră reparate părţile stricate ale acoperişului, că se pusese ţiglă nouă şi că la coame, unde se aflaseră altădată ţigle de coamă, rotunde, se folosise noul sistem de etan- şare, cu mortar. Toate acestea m-au durut, cu toate că erau în firea lucrurilor şi cu toate că, în alte împrejurări, de abia le-aş fi băgat de seamă.

Acum, însă, sufletul îmi era tulburat de durere şi mi se părea că toate cele de altădată, inclusiv mama, fuseseră date afară din casă.

Începând din ziua aceea stăteam tăcut în cameră, citeam, scriam, mă duceam în fiecare zi la mormântul mamei, cutreieram câmpiile şi câte un crâng, dar mă ţineam departe de oameni, pentru că-mi vorbeau mereu despre pierderea mea şi mi-o tot scormoneau cu cuvintele lor.

Casa era şi ea foarte liniştită. Căsătoriţii încă nu aveau copii, cumnatul meu, un om paşnic şi simplu, se afla, în cea mai mare parte a timpului, afară din casă, soră-mea se îngrijea, cu singura ei slujnică, de treburile domestice, iar atunci când se lăsa seara, uşa dinspre stradă era zăvorită pe dinăuntru cu drugi de fier, şi numai uşa care dădea în grădină rămânea descuiată până venea ceasul de culcare, când soră-mea o încuia şi pe aceea, cu mâna ei. Fericirea casnică a celor doi soţi părea a fi trainic întemeiată, ceea ce era o alinare pentru rana mea, încât l-am iertat pe cumnatul meu că nu era un bărbat care, printr-o înzestrare deosebită şi prin avântul sufletului, s-o fi înălţat pe soră-mea la o fericire cerească.

Au trecut aşa câteva săptămâni. Înainte de plecare, m-am mai dus la judecătoria noastră, am renunţat acolo, în favoarea soră-mi, la orice drept de moştenire asupra proprietăţii rămase de pe urma părinţilor noştri şi am dispus ca drepturile mele să fie transferate pe numele soră-mi. Astfel, celor doi soţi le era asigurată existenţa, atâta vreme cât le-o hărăzea cerul; eu primisem drept parte de moştenire învăţătura şi nădăjduiam ca, prin cunoştinţele dobândite şi prin tot ce aveam să mai agonisesc, să-mi pot câştiga pâinea oea de toate zilele. După aceea am plecat înapoi la oraş, însoţit de mulţumirile şi de cele mai calde urări de sănătate ale soră-mi şi ale cumnatului meu.

La oraş am început acum să duc o viaţă foarte retrasă. Adunasem destule economii ca să nu mai fiu nevoit să-mi folosesc decât o mică parte a timpului pentru a da lecţii. Restul timpului îl foloseam pentru mine, studiind ştiinţele naturii, istoria şi ştiinţele de stat. Profesiunea mea propriu-zisă o cam lăsasem baltă. Sufletul îmi era copleşit de ştiinţe şi de artă, de desfătarea cărora nu mă lipseam niciodată. Căutam mai puţin ca oricând societatea oamenilor. Nevoia de a-mi folosi cu socoteală timpul în vederea pregătirii mele profesionale şi de a-

mi agonisi totodată şi mijloacele de trai mă făcuse, încă mai demult, să mă restring aproape numai la mine însumi, şi această viaţă am continuat-o şi acum.

Dar n-a ţinut prea mult aşa. La numai o jumătate de an de când părăsisem mormântul mamei mi-a sosit din partea cumnatului meu vestea că celor două morminte, al tatălui şi al mamei, li se adăugase, în locul de veci al familiei noastre, un al treilea mormânt: cel al surorii mele. Nu-şi Dtiai revenise de la moartea mamei, iar o răceală neprevăzută o secerase. Cumnatul îmi scria, cuprins, după cum mi-am dat seama, de o sinceră mâhnire, că acum este părăsit cu totul, că nu mai are nicio bucurie, că are de gând să ducă o viaţă singuratică şi că fusese, ce-i drept, lăsat de răposata drept moştenitor, dar că ar împărţi cu dragă inimă cu mine, deoarece n-are copii, şi singura lui bucurie zace în mormânt, aşa că nu mai ţine câtuşi de puţin la proprietăţi, iar bucăţica lui de pâine, care, pentru traiul său simplu, ar putea fi mică de tot, şi-ar agonisi-o pe timpul cât va mai avea de trăit, înainte de a se putea duce la Cornelia. Întrucât omul o iubise foarte mult pe soră- ntiea, întrucât scrisorile ei către mine îmi vorbiseră întotdeauna de fericirea ei, m-am bucurat ştiindu-l stăpânul fiiicii proprietăţi şi i-am trimis răspuns că nu ridic niciun fel de pretenţii şi că-i urez să aibă parte integral de moştenirea lăsată de soră-mea.

— Mi-a mulţumit, dar mi-am dat seama, din scrisoarea lui, că nu s-a bucurat din cale-afară de acest dar.

De atunci m-am retras şi mai mult, şi viaţa mi-a devenit foarte mohorâtă. Am desenat mult, am plămădit din când în când şi câte ceya din lut şi am căutat chiar să în-, făţişez unele lucruri m culori. După câtva timp mi-a venit, de la o mână prietenească, invitaţia să locuiesc la o familie cultivată şi înstărită şi să preiau, în condiţii avantajoase, o parte a instruirii unui băiat, vlăstar al familiei. Printre condiţii se număra şi aceea că nu aveam să fiu legat de casă, că puteam lipsi adesea şi că puteam chiar să fac mici călătorii. În însingurarea în care mă aflam, Perspectiva unei vieţi de familie’ a exercitat asupra mea fel de atracţie, şi am acceptat propunerea, cu condiţia să am dreptul în orice clipă să reziliez înţelegerea. Condiţia mi-a fost aprobată, mi-am împachetat lucrurile, şi după trei zile am pornit înspre conacul familiei.

Conacul era o casă îmbietoare, situată în vecinătatea unor

ferme întinse, care aparţineau unui conte. Casa se alia la o cale de aproape două zile depărtare de oraş. Era foarte încăpătoare, aşezată la soare, înconjurată de pajişti încântătoare şi legată de o grădină mare, în care se cultivau în parte legume, în parte fructe, în parte flori. Proprietarul casei era un bărbat care trăia de pe urma unor rente grase, dar care altminteri nu avea nicio slujbă, sau vreo altă îndeletnicire aducătoare de bani. Aşa îmi fusese zugrăvit, cu precizarea că este un om foarte cumsecade, cu care se înţelege toată lumea, că are o soţie de treabă şi grijulie şi că, în afara băiatului, mai este acolo şi o fetişcană. Mai cu seamă aceste amănunte m-au determinat să accept propunerea. Numele meu îi fusese rostit' familiei într-o casă, cu care avea relaţii foarte apropiate şi unde îi fusesem recomandat cu toată căldura.

La ultima poştă îmi fusese trimisă în întâmpinare o trăsură. Era o după-amiază frumoasă când am intrat cu trăsura la Heinbach. Acesta era numele proprietăţii. Am oprit sub bolta înaltă de la intrare. Doi slujitori au coborât scara, ca să-mi ia în primire lucrurile şi să-mi arate camera mea. În timp ce mai eram ocupat, în trăsură, cu scoaterea din bagaj a câtorva cărţi şi a altor mărunţişuri, a coborât şi stăpânul casei, mi-a dat politicos bineţe şi m-a condus el însuşi în locuinţa mea, alcătuită din două camere primitoare. M-a poftit să mă instalez acolo şi să n-am altceva în vedere decât propria mea comoditate. Apoi a adăugat că un slujitor a fost pus să-mi îndeplinească poruncile şi că atunci când voi termina, dacă voi dori cumva să-i vorbesc încă în aceeaşi zi soţiei sale, să bine- voiesc a trage clopoţelul şi slujitorul mă va călăuzi la ea. După aceea a plecat, luându-şi politicos rămas-bun. Omul mi-a plăcut foarte mult. Mi-am lepădat hainele pline de praf, m-am spălat, am rânduit în cameră numai strictul necesar, apoi m-am îmbrăcat ca pentru o vizită şi am cerut ca stăpâna casei să fie întrebată dacă mă pot înfăţişa la dânsa. Am primit răspuns afirmativ. Am fost condus de-a lungul unui culoar, în care erau atârnate tot felul de tablouri, am intrat într-o antecameră, şi de acolo în camera doamnei. Era o cameră mare cu trei ferestre, învecinată cu o încăpere îmbietoare, ceva mai mică în această cameră se aflau mobile frumoase, câteva tablouri, iar soarele de după-amiază era domolit de nişte perdele semi- transparente. Cucoana stătea la o masă mare, la picioarele ei se juca un băiat, iar alături, la o

măsuţă, stătea o fată cu o carte dinaintea ei. Părea că citise cu glas tare. Cucoana s-a sculat în picioare şi mi-a venit în întâm- p în are. Era foarte frumoasă, încă destul de tânără, şi ceea ce m- a frapat cel mai mult a fost că avea un păr castaniu foarte frumos, dar ochi foarte negri, mari. Am tresărit un pic, dar n-am ştiut de ce. Cu o amabilitate care mi-a câş- tigat încrederea m-a poftit să iau loc şi, după ce m-am aşezat pe scaun, a rostit numele meu de botez şi pe cel de familie, mi-a urat aproape cordial bun-sosit şi mi-a spus că dorise mult şi de mult să mă vadă sub acoperişul ei.

— Alfred, – a strigat ea, – vino şi sărută-i acestui domn mâna.

Băiatul, care până acum se jucase lângă ea, s-a sculat, a venit în faţa mea, mi-a sărutat mâna şi a spus:

— Fii binevenit!

— Bine te-am găsit, – i-am răspuns eu şi am strâns uşurel mânuţa băiatului.

Avea o faţă foarte trandafirie, păr castaniu, ca mai- că-sa, dar ochi de un albastru închis, aşa cum mi s-a părut că-i văzusem la tatăl lui.

— Acesta e copilul, de dragul căruia am dorit atât de mult să vii în casa noastră, – a spus ea.

— Nu dorim neapărat să-i dai lecţii, căci pentru asta există profesori care ne vin în casă, ci te rugăm să locuieşti la noi şi să- i ţii băiatului cât mai des tovărăşie, pentru ca, în afara relaţiilor cu tatăl lui, să mai stea de vorbă şi cu un bărbat tânăr, ceea ce nu poate să nu aibă o înrâurire asupra lui. Educaţia nu este, de bună seamă, nimic altceva decât rezultatul relaţiilor cu alţi oameni, şi un băiat, chiar dacă e încă mic, nu trebuie să stea numai cu maică-sa sau numai cu băieţi. Învăţătura este cu mult mai lesnicioasă decât educaţia. Pentru ca să dai lecţii trebuie numai să ştii ceva şi să te pricepi să împărtăşeşti ceea ce ştii. Pentru educaţie trebuie să fii ceva Când se întâmplă însă ca cineva să fie ceva, atunci, socotesc eu, îi vine uşor să şi educe. Prietena mea Adela, soţia negustorului, al cărui magazin se află peste drum de poarta cea mare a cate-.

dralei arhiepiscopale, mi-a vorbit despre dumneata. Dacă socoti cu cale să-l instruieşti pe băiat la o materie oarecare, lăsăm la latitudinea dumitale cum şi în ce măsură să faci asta.

La aceste cuvinte n-am putut să răspund nimic; mă înroşisem până în vârful urechilor.

— Matildo, – a spus cucoana, – dă-i şi tu bineţe dumnealui, are să locuiască acum la noi.

Fata, care rămăsese tot timpul pe scaun cu cartea deschisă dinainte, s-a sculat şi s-a apropiat de mine. M-am mirat că era atât de năltuţă: mi-o închipuisem mai mică. Stătuse pe un scaun ceva mai scund. Când a ajuns în apropiere de mine m-am sculat şi ne-am făcut reciproc câte o plecăciune. Matilda s-a întors la locul ei, iar eu mi l-am ocupat din nou pe al meu. Cucoana, de bună seamă, pusese la cale acest salut, ca să facă să-mi treacă îmbujorarea, care de fapt îmi şi trecuse în bună parte. Nici nu aşteptase, probabil, răspuns la cuvintele pe care mi le adresase. Acum m-a întrebat o seamă de lucruri banale, la care i-am răspuns. N-a intrat în amănunte privitoare la viaţa mea sau măcar la familia mea. După ce conversaţia s-a terminat, m-a lăsat să plec, spunând că ar trebui să mă odihnesc puţintel după călătorie şi că ne vom revedea la cină. În tot acest timp, băiatul mă ţinuse de mână, rămăsese în picioare lângă mine şi îşi înălţase adesea privirea spre chipul meu. Mi-am desprins mâna din a lui, l-am mai salutat o dată, m-am înclinat în faţa mamei lui şi am ieşit din cameră.

Când am ajuns în locuinţa mea m-am aşezat pe unul din scaunele acelea frumoase. Acum ştiam de ce mi se oferiseră condiţii atât de bune şi cât de grea era sarcina mea. M-a încercat un simţământ de sfială. Purtarea cucoanei îmi plăcuse foarte mult, ceea ce făcea să mă sfiesc şi mai mult. După ce am zăbovit un răstimp pe scaun, m-am sculat şi mi-am amintit că trebuie negreşit să-i fac o vizită şi stăpânului casei. Am tras de clopoţel şi i-am cerut valetului care a intrat să mă conducă la stăpânul lui. Valetul a răspuns că domnul plecase în pădure şi că se va reîntoarce de abia diseară. Lăsase poruncă să mi se spună să-mi despachetez bagajul, să mă odihnesc şi să nu-mi fac probleme din pricina sa, căci’mâine vom putea discuta în voie. Aşa incit mi-am schimbat hainele pe care mi le pusesem pentru vizita la doamna casei şi mi-am rânduit lucrurile în noua mea locuinţă. Cu această treabă mi-a trecut, încetul cu încetul, tot restul acelei zile. Când am terminat începuse să se însereze. După ce m-am spălat şi m-am îmbrăcat pentru cină, slujitorul meu mi-a spus că domnul, care se întorsese acasă, vrea să-mi facă o vizită. Am fost de acord, domnul a venit şi a întrebat dacă, în locuinţa mea, totul fusese pregătit cum se cuvine, şi

dacă nu-mi lipseşte nimic. I-am răspuns că totul întrece aşteptările mele şi de aceea orice dorinţă în plus din partea mea ar însemna cea mai mare lipsă de modestie. Mi-a spus că doreşte ca intrarea mea în casa lui să fie într-un ceas bun, ca şederea mea în ea să-mi fie plăcută şi ca, odată şi odată, când va fi s-o părăsesc, să n-o părăsesc cu regrete şi cu durere. Apoi m-a poftit la cină. Ne-am dus într-o sufragerie foarte veselă, unde s-a servit o cină simplă, însoţită de conversaţii neprotocolare. Au fost de faţă stăpânul casei, doamna, cei doi copii şi cu mine.

În dimineaţa următoare am cerut să fie întrebat domnul dacă îi pot face o vizită. Am fost invitat să i-o fac, şi slujitorul meu m-a călăuzit la el. Purtam aceleaşi haine de vizită ca şi în ajun la doamna. Când am intrat, domnul, care stătea la birou, cu hârţoagele şi catastifele lui, s-a sculat în picioare, mi-a venit în întâmpinare, mi-a dat bineţe în chipul cel mai prietenos cu putinţă şi m-a condus la o masă. Era îmbrăcat complet şi cu mult rafinament.

— După ce am luat loc amândoi a spus:

— Încă o dată, fii binevenit în casa mea. Ne-ai fost. R^omandat cu atâta căldură, încât ne socotim fericiţi că ai poposit la noi, că ai să locuieşti câtva timp la noi şi că îngădui ca băiatul meu drag, căruia îi doresc un viitor fericit, să aibă parte de tovărăşia dumitale. Sper să-ţi dai seama curând că-ţi suntem prieteni şi să ne dăruieşti poate şi dumneata nouă prietenia dumitale. Orânduieşte-ţi treburile cum găseşti de cuviinţă, ogupă-te de ceea ce îţi cere viitoarea dumitale profesie şi socoteşte-te, în toate privinţele, ca la dumneata acasă. Va trebui să te deprinzi aici cu simplitatea. Nu primim nici aici, nici la oraş, decât pu ţine vizite şi nici nu facem prea multe. Matilda este educată de însăşi stăpâna casei. N-am avut noroc cu educatoarele. De aceea am şi renunţat să-i căutăm Matildei o doamnă de companie. Stă în preajma maică-si, se întâlneşte uneori cu fete de vârstă ei, şi alteori conversează şi se plimbă cu două fete mai mari ca ea, bune şi drăguţe. Altminteri, se află în plină formare şi-şi petrece timpul cu învăţatul. Cum stau lucrurile cu băiatul, ai să vezi dumneata însuţi. Ni s-a spus că la oraş ai dus o viaţă foarte retrasă, şi de aceea am socotit că la noi n-ai să simţi prea mult lipsa unei societăţi numeroase. Eu mă îndeletnicesc cu vreo câteva probleme ştiinţifice, şi dacă găsim

puncte de tangenţă şi nurţi displace să schimbăm câte | o vorbă în această privinţă, priveşte-mă ca pe un frate mai în vârstă, şi nu numai în chestiunile ştiinţifice, ’ ci şi în orice alte probleme.

— Mă simt ruşinat de bunătatea dumneavoastră,

— Am răspuns eu, – şi abia acum îmi dau seama de însemnătatea sarcinii ce mi s-a încredinţat în această casă. Nu ştiu dacă voi putea să-i fac faţă, fie chiar şi într-o

, mică măsură.

— Poate că n-are să fie greu să-i faci faţă, – a replicat el. ’

— Dacă s-ar întâmpla totuşi să nu-i fac faţă? — am întrebat eu.

— Atunci vom fi atât de sinceri şi-ţi vom spune, ca să hotăxâm apoi ce este de făcut, – a răspuns el.

— Asta îmi ia de-a binelea o piatră de pe inimă, – am replicat eu, – deoarece în felul acesta nu se va putea isca niciodată neîncredere. N-am trăit până acum decât în două familii: în cea a mamei mele, căd tata s-a prăpădit când eu eram încă foarte tânăr, şi în cea a unui bă- trâr şi venerabil slujbaş, la care am stat, cu casă şi masă, în timpul studiilor. Prima familie îmi este, ca oricărui om, de neuitat, dar şi cea de-a doua tot aşa.

— Poate că are să-ţi fie la fel şi a noastră, – a spus el.

— Acum du-te să vezi casa şi acareturile ei ca să cunoşti scena pe care urmează să trăieşti un mic răstimp. Sau dacă vrei să faci altceva, fă ce vrei. Şi să ştii că la mine poţi să intri întodeauna după placul inimii, fără să te anunţi şi fără să baţi la uşă.

Cu aceste cuvinte, convorbirea noastră s-a încheiat, ne-am sculat în picioare, ne-am luat rămas-bun, el mi-a întins prieteneşte mâna, iar eu am ieşit din cameră.

Mi-am pus acum hainele mele de toate zilele şi am cerut să fie întrebat Alfred dacă are timp să mă însoţească şi să-mi arate câte ceva din casă şi din grădină. Mi s-a răspuns că Alfred va veni numaidecât şi că are timp berechet. Mama lui l-a condus personal pe băiat până la mine, şi a mai adus cu ea un slujitor, care avea o legătură de ■chei şi primise poruncă să-mi arate încăperile casei. Slujitorul era un bărbat bătrân şi părea să aibă în seamă supravegherea celorlalţi slujitori. Mama băiatului s-a depărtat numaidecât. I-am spus câteva cuvinte prietenoase băiatului, care părea trecut de şapte ani; mi-a răspuns cu spontaneitate şi erei că şi cu încredere. Apoi ne-am dus să

vedem încăperile casei. Casa nu era veche, nu era un castel şi părea, să fi fost construită în secolul al şapte- sprezecelea. Era alcătuită din două aripi în unghi drept, între care era un teren presărat cu nisip. Intrarea se afla, însă, în partea opusă, şi de aceea terenul cu nisip, care cuprindea şi răzoare de flori, semăna mai degrabă cu o grădină şi cu un loc de joacă pentru copii, decât cu o cais de acces. Tot aici am văzut şi nişte suluri de pânză, care erau fixate de zidurile casei şi care puteau fi derulate şi întinse, ca să ferească de soare. Casa avea parter şi un etaj. Amândouă caturile erau străbătute, în lungime, de câte un culoar lat, din care se putea ajunge în camere. Pereţii culoarelor erau albi ca zăpada, aveau stucaturi, ferestre cu grile frumoase şi, la fiecare încăpere, câte o uşă castanie, bine lustruită. În multe locuri ale culoarelor erau atârnate tablouri. Nu erau nicidecum strălucite, dar nici pe departe atât de proaste cum sunt de obicei asemenea picturi de pe coridoare şi de pe scări. Subiectele înfăţişate se învârteau intr-un cerc restrâns: peisaje, cu vederi din împrejurimi sau cu clădiri ciudate, animale, mai ales câini, cu accesorii vânătoreşti, vase de bucătărie, sau interioare. Slujitorul cel bătrân a descuiat unele încăperi, dintre cele folosite, deoarece casa mai avea şi altele. Am văzut o sală mare, cu mobile foarte frumoase, în care, ocazional, se organizau sindrofii, apoi alte camere, cu diferite destinaţii, printre care o bibliotecă foarte mare, şi camerele de oaspeţi. Toate erau foarte frumos amenajate şi ţinute curat şi ordonat. După ce am văzut casa, Alfred a spus că Raimund, bătrânul slujitor, nu mai este de trebuinţă, deoarece grădina are să mi-o arate el singur. M-am declarat de acord, i-am dat bună-ziua bătrânului slujitor şi am ieşit cu Alfred din casă. Nu vizitasem parterul, unde se aflau bucătăria, camerele personalului şi -alte dependinţe. Grajdurile şi remizele de trăsuri erau adăpostite, alături de casă, în clădiri separate. Când am ieşit din casă am zărit o pajişte de toată frumuseţea, străbătută de numeroase alei croite artificial. Pe această pajişte se aflau, la depărtări relativ mari între ei, nişte copaci loarte înalţi. Spre fiecare ducea o cărare, şi aproape sub fiecare se afla câte o bancă sau o laviţă. Alfred m-a condus spre mai toţi copacii şi mi i-a spus pe nume. Pe mine m-a bucurat acest indiciu de memorie şi de atenţie. Mi-a mai povestit ce drăcii au făcut ei, copiii, ba sub acest copac, ba sub celălalt, şi cum s-au jucat.

Copacii erau stejari, tei, ulmi şi o mulţime de peri foarte mari. Acest gen de pădure avea ceva foarte atrăgător.

— Singur n-am voie să mă duc la baltă, – a spus Alfred, – pentru că aş putea lesne să cad în apă, şi de-aia nici nu mă duc; dar azi, pentru că eşti cu mine, avem voie să trecem pe acolo. Hai, am luat cu mine nişte pâine, ca să le dăm de mincare raţelor şi peştilor.

M-a luat de mână şi l-am lăsat să mă conducă. M-a călăuzit printr-un mic tufiş până la o baltă nu prea mare, care avea ciudăţenia că în apă erau înfipte, la mici depărtări, nişte coteţe de lemn, menite să le servească drept cuiburi raţelor sălbatice. Ceea ce se şi întâmpla cu prisosinţă. Vara nu înaintase încă prea mult, şi am văzut câte o mamă care înota încoace şi încolo pe apă cu puii ei aproape maturi, dar încă nu în stare să zboare. Pe maluri erau fixate, în diferite locuri, nişte scândurele pe care li se punea hrana. În apă se mişcau, în număr mare, nişte crapi greoi. Alfred a scos din taşcă o franzelă, a rupt-o bucăţele, a aruncat bucăţelele în apă şi s-a bucurat când raţele, precum şi câte o gură stângace a unui crap, s-au repezit să le înhaţe. Părea că anume în acest scop mă condusese spre baltă. După ce şi-a terminat pâinea am plecat amândoi mai departe. Alfred mi-a spus:

— Dacă vrei să vezi şi grădina, te duc şi acolo.

— Da, aş vrea s-o văd, – am răspuns eu.

M-a îndrumat să ieşim din tufiş şi ne-am îndreptat spre partea opusă a casei, unde era o grădină imensă, împrejmuită cu un grilaj. Grilajul avea o poartă, prin care am intrat în grădină. Ne-au întâmpinat flori, legume, pomi fructiferi pitici şi de spalier. În depărtare am zărit pomi fructiferi mai înalţi şi pesemne de soiuri foarte nobile. Nu i-am spus lui Alfred că grădina mi-a plăcut mai mult decât balta, şi nici n^avea nevoie să ştie. Erau cultivate aici, în chip deosebit de îngrijit, florile care se găsesc îndeobşte în grădini. Nu numai că-şi aveau locurile prielnice ldr, dar erau şi dispuse într-un ansamblu de toată frumuseţea. Cât despre legume, cred că am văzut speciile cele mai bune, care nu se găseau altminteri decât în prăvăliile din oraş. Printre ele se aflau pomi fructiferi pitici. Serele adăposteau atât flori, cât şi fructe. O alee foarte lungă, peste care se boltea viţă de vie, ne-a condus în livadă. Pomii se aflau la distanţe corecte, erau bine îngrijiţi, aveau sub ei gazon, şi am găsit şi aici poteci de la unul la altul.

Pe latura ei din dreapta, această parte a grădinii era mărginită de un aluniş des, pe care l-am străbătut pe o cărăruie. Dincolo am dat de un loc liber, pe care se afla un pavilion măricel. Era de zid, avea ferestre înalte, acoperiş de ţiglă, iar forma sa era hexagonală. Faţada acestei clădiri era acoperită în întregime cu trandafiri. De zid erau fixate spaliere, iar de spaliere erau legate crengile trandafirilor. Aceştia erau înfipţi în pământ dinaintea pavilionului, erau de diferite mărimi şi în aşa fel legaţi, încât acopereau în întregime pereţii. Întrucât era tocmai epoca înfloririi trandafirilor, iar aceşti trandafiri înfloriseră extraordinar de îmbelşugat, părea aievea că în faţa noastră se înalţă un templu făcut din trandafiri şi că în el ar fi fost tăiate nişte ferestre. Erau reprezentate toate culorile, de la cel mai întunecat roşu, aproape vioriu, trednd prin trandafiriu şi galben, şi mergând până la alb. Mireasma lor se răspândea până foarte departe. Am zăbovit îndelung în faţa acestei clădiri, şi Alfred a stat tot timpul lângă mine. În afară de trandafirii de pe pa vilion, pe tot terenul erau împrăştiate tufe de trandaiii.

Şi arbuşti de trandafiri în răzoare. Se vedea de la prim- privire că erau sădiţi după un plan ingenios. Toate tulpi nile purtau tăbliţe cu numele lor.

— Asta-i grădina de trandafiri, – a spus Alfred.

— Aici sunt o mulţime de trandafiri, dar n-ai voie să rup niciunul.

— Cine îi sădeşte şi cine îi îngrijeşte? — am între bat eu.

— Tata şi mama,. — a răspuns Alfred, – iar grădinarul îi ajută.

M-am apropiat de toate straturile de trandafiri şi an înconjurat apoi întreaga clădire. După ce am privit totul, am intrat cu Alfred şi în pavilion. Era pardosit cu marmură, pe care erau aşternute nişte rogojini fine de trestie. La mijloc se afla o masă, iar la pereţi nişte bănci, ale căror şezuturi erau împletite din trestie. În clădire adia c răcoare plăcută, deoarece ferestrele, prin care putea să răzbată soarele, aveau staruri reglabile. După ce am ieşit din pavilion, am mai vizitat încă o dată livada şi ne-am dus până la capătul ei. Când am ajuns la grilajul grădinii, Alfred a spus:

— Aici se termină grădina şi trebuie să ne întoarcem. Ceea ce am şi făcut. Ne-am înapoiat la poarta de intrare, am trecut prin ea, ne-am îndreptat spre casă, iar eu l-am dus pe Alfred la maică-sa.

Acestea erau casa şi grădina din Heinbach, proprietatea domnului şi doamnei Makloden.

Prima zi a trecut foarte bine, tot aşa şi o a doua, o a treia şi altele. M-am obişnuit cu cele două camere ale mele, iar liniştea rustică mi-a făcut foarte bine în starea sufletească în care mă aflam atunci. În ceea ce priveşte instruirea lui Alfred, lucrurile stăteau astfel: contele, ale cărui ferme erau situate în apropiere de Heinbach, şi moşierul Heinbach, cum mai era numit acum Makloden, creaseră un fond pentru înfiinţarea unui post de învăţător al comunei Heinbach, cu condiţia ca postul să fie ocupat întotdeauna de un bărbat propus de ei, pregătit în anu-^ite discipline şi care avea şi sarcina să le dea lecţii, plătite separat, copiilor casei Heinbach şi celor ai intendentului fermelor. Şcoala şi biserica Heinbach se aflau la o ie păr tare de cam o jumătate de milă de conac. Învăţătorul venea la conac în fiecare după-amiază şi rămânea câtva timp cu Alfred. Acum, Matilda nu mai lua lecţii cu el 3ecât arareori. Pentru Alfred mi s-a cerut mie să întocmesc programul lecţiilor, ceea ce am şi făcut, în înţelegere cu învăţătorul, care era un tânăr foarte modest şi iestul de cultivat. Lecţiile la anumite materii, înainte de toate cele de limba germană, mi le-am -reţinut mie. Aşa a fost pornită activitatea pedagogică şi aşa a continuat.

Viaţa la Heinbach era într-adevăr foarte simplă. Ne sculam odată cu răsăritul soarelui, ne adunam în sufragerie pentru micul-dejun, căruia îi urma ceva conversaţie, şi apoi ne vedeam fiecare de treburile lui. Copiii erau obligaţi să-şi facă lecţiile, pe care Matildei, la unele materii, i le dădea mai cu seamă maică-sa. Tatăl copiilor, ori; se retrăgea în camera lui, unde citea sau scria, ori dădea o raită prin grădină sau pe mica moşie a familiei. Eu, în parte eram ocupat, în locuinţa mea, cu lucrările personale, pe care le începusem în oraş şi le continuam aici, şi în parte mă aflam în camera lui Alfred, unde îi supravegheam şi îi îndrumam activitatea şcolară. Maică-sa mă ajuta, şi socotea de datoria ei să stea şi mai mult decât mine în preajma lui Alfred. Prânzul ne aduna din nou în sufragerie. După-amiaza era ocupată cu orele de studiu, iar restul zilei era folosit pentru conversaţii, pentru plimbări, pentru şederi în grădină, sau, îndeosebi pe vreme de ploaie, pentru lectura în comun a unei cărţi. Ceea ce se putea face în aer liber se făcea de preferinţă în aer liber. În acest scop ne instalam mai ales sub copertinele de

pânză fixate pe faţadă, pe care mama copiilor le îndrăgea foarte mult. Stăteam ceasuri în şir acolo, mama copiilor cu vreo broderie, iar copiii cu uneltele lor de scris sau cu cărţile lor. Asta se întâmplă mai cu seamă atunci când soarele de dimineaţă înmiresma aerul, dar nu avea încă destulă putere ca să înfierbânte zidurile şi să facă nesuferită apropierea lor. Se mai foloseau şi numeroasele bănci de pe pajişte, dinaintea cărora erau puse măsuţe, precum şi interiorul pavilionului îmbrăcat în trandafiri. Uneori se organizau plimbări mai îndelungate, în asemenea zile nu aveau loc lecţii, se hotăra ora plecării, toţi erau obligaţi să fie gata, şi la bătaia respectivă a orologiului se pornea la drum. Vizitam câteodată un munte, sau o pădure, sau străbăteam văi frumoase şi îmbietoare. Alteori ne duceam şi într-o localitate apropiată, în jurul casei se aflau, la mici depărtări, proprietăţi ale unor familii, cu care locatarii din Heinbach întreţineau relaţii. Uneori oprea o trăsură în faţa casei noastre, alteori a noastră pleca în vecini. Copiii se amestecau cu adulţii. Mama lui Alfred. Vedea cu ochi buni, după cum înai spusese, ca o prietenă a Matildei să stea vreme mai îndelungată la ea, dar nu s-a putut hotărî niciodată să-şi lase fiica să plece în vizită la alte familii. Nu voia să se des-, partă de ea. De altfel, era de părere că nici Matilda nu s-ar fi simţit la largul ei departe de maică-sa. Dintre arte, la aceste vizite reciproce era preferată muzica. Se cultivau mai ales cântul şi pianul, iar pentru muzica de cameră, viorile. Tatăl lui Alfred mi s-a părut a fi un maestru al viorii. Ascultam şi eu asemenea audiţii. Nouă, celor fără treabă, ne plăcea însă foarte mult să-i privim pe copii cum se zbenguiesc pe pajişte şi cum se delectează cu joaca. Pe lângă toate acestea, mama lui Alfred se îngrijea şi de întinsa ei gospodărie. Le distribuia slujitorilor şi slujnicelor tot ce era de trebuinţă casei, se preocupa de folosirea cu rost şi chibzuinţă a celor distribuite, conducea cumpărăturile şi organiza muncile. Veşmintele domnului, ale doamnei şi ale copiilor erau foarte elegante şi bine executate, dar şi foarte simple. După cină mai stăteam adesea cu toţii o bună bucată de vreme la masă, la taclale, şi apoi se ducea fiecare în camera sa.

Aşa s-a scurs timpul şi încetul cu încetul a venit toamna. M-am obişnuit din ce în ce mai mult cu casa şi m-am simţit zi de zi tot mai bine. Eram tratat cu multă bunăvoinţă. Tot ce-mi trebuia mi se dădea întotdeauna încă înainte de a-mi fi exprimat nevoia.

Şi mi se dădea nu numai ceea ce-mi trebuia, ci şi tot ceea ce slujeşte la înfrumuseţarea vieţii. Mi se puneau în camerele mele, în glastre, florile care îmi plăceau, din când în când găseam o carte, sau noi ustensile de desen, iar atund când am lipsit odată câteva zile, am văzut, la întoarcerea mea, locuinţa mea tapetată în culori, pe care le lăudasem cândva foarte mult cu prilejul unei vizite la un castel învecinat. În timpul plimbărilor, tatăl lui Alfred obişnuia să mi se alăture, mergeam separaţi de ceilalţi şi purtam conversaţii, în care ceea ce spunea el mi se părea plin de miez. La fel, nici mamei lui Alfred nu-i displăcea să stea de vorbă cu mine. Când mă aflam în camera băiatului, învecinată cu a ei, îi plăcea să intre şi să discute cu mine, sau mă chema în camera ei, mă poftea să iau loc şi vorbea cu mine. Îi povestisem treptat toate problemele mele de familie, ea mă ascultase cu luare-aminte şi rostise unele cuvinte care îmi pătrunseseră în suflet şi-mi făcuseră extrem de bine. Alfred mă îndrăgise încă din primele zile, şi apoi această înclinare a sporit. Era, trupeşte, sănătos tun, ceea ce avea o înrâurire şi asupra minţii sale, care, în plus, mai era înconjurată de ai săi cu calm şi cumpănire. Învăţa totul foarte precis şi prindea repede şi bine; era ascultător şi sincer. L-am îndrăgit repede. Înainte încă să fi sosit iama a cerut să nu mai locuiască lângă mai- că-sa, ci lângă mine, pentru că nu mai este, chipurile, băiat mic, încât să aibă nevoie mereu de maică-sa, şi pentru că în curând va trebui să stea printre bărbaţi. La rugămintea mea, cererea i-a fost împlinită; i s-a dat o cameră lângă ale mele, iar slujitorul care avea în seamă îndeplinirea poruncilor mele ne-a fost atribuit amândurora. Trupul lui Alfred s-a dezvoltat văzând cu ochii, se înălţase în timpul verii, capul îi devenise mai proporţionat, iar privirea mai pătrunzătoare.

Astfel a trecut toamna, şi atunci când bruma a prins să se aştearnă în fiecare dimineaţă pe pajişti, ne-am mutat la oraş. Aici s-a mai schimbat câte ceva Alfred şi cu mine locuiam, ce-i drept, din nou unul lângă altul, dar în locul cerului şi al munţilor şi al copacilor verzi, prin ferestre ne priveau acum case şi ziduri. Eu eram deprins cu ele,. Din viaţa mea de orăşean de mai înainte, iar lui Alfred nu prea îi păsa. Au fost angajaţi’mai mulţi profesori, la mai multe materii, iar orele de curs au fost mai dese decât la ţară. De asemenea, veneam în contact cu mult mai mulţi oameni. Dar şi aid am fost tratat la fel de bine ca la

ţară. Încetul cu încetul am fost socotit ca făcând parte din familie, şi tot ce se dădea întregii familii mi se dădea şi mie. Mama lui Alfred avea grijă de treburile mele casnice; pe mine mă privea numai procurarea de haine, de cărţi şi de alte obiecte personale.

Nici nu se iviseră bine cele dinţii adieri ale primăverii, şi ne-am întors la Heinbach. Matilda, Alfred şi cu mine am călătorit într-o trăsură, tatăl şi mama lor într-alta. Alfred nu voise să se despartă de mine, voise să stea lângă mine. De aceea a fost nevoie să se procedeze în aşa fel, încât Matilda să stea în faţa noastră. Când trecusem pragul casei Heinbach, Matilda nu împlinise încă paisprezece ani. Acum mergea pe cincisprezece. Se înălţase binişor anul trecut, astfel că avea statura unei fete pe deplin împlinite. Trupul ei era extrem de zvelt, dar foarte armonios. O îmbrăcau mai mult în ştofe de culori închise, care îi stăteau bine. Când se îmbrăca în albastru închis, sau în castaniul scorţişoarei, sau în culoarea viorelei, şi rochia îi era tivită cu alb, răspândea un farmec, care parcă spunea că totul este aşa cum trebuie să fie. Obrajii ei erau foarte fragezi, uşor îmbujoraţi şi prinseseră să se alungească un pic, gura ei era aproape trandafirie, ochii ei mari erau negri, foarte strălucitori, iar părul castaniu şi lucios era dat peste cap, descoperindu-i fruntea senină. Maică-sa o iubea foarte mult, aproape că n-o lăsa să se depărteze de dânsa, stătea de vorbă cu dânsa, se ducea cu dânsa la plimbare, la ţară îi dădea ea însăşi lecţii, iar la oraş asista la fiecare oră predată de un profesor străin. Numai cu mine şi cu Alfred o lăsase, vara trecută, să se plimbe adesea în grădină, pe pajişte, ba chiar şi prin împrejurimi. Atunci am colindat cu ambii copii, le-am pus întrebări, le-am povestit, le-am cerut să-mi pună întrebări ei mie şi să-mi povestească. Alfred mă ţinea, de cele mai multe ori, de mână, sau căuta să se agaţe cumva de mine, fie şi printr-o nuia cu crăcană, pe care şi-o tăiase dintr-o tufă. Matilda mergea lângă noi. Eu aveam numai sarcina să mă îngrijesc ca ea să nu facă mişcări violente, care nu-i stau bine unei fete şi care i-ar fi putut vătăma sănătatea, şi să nu nimerească tfi cine ştie ce locuri mn- cirloase sau murdare şi să-şi înmiească încălţămintea sau veşmintele, învăţată cum era să fie foarte curată. Rochiile ei trebuiau să fie întotdeauna fără pată, dinţii ei spălaţi, mâinile ei foarte curate, iar capul şi părul îi erau netezite în fiecare zi în chip atât de desăvârşit,

încât nu li se putea găsi niciun cusur. Le-am arătat copiilor munţii, câţi se puteau zări, şi le-am spus cum se numesc, i-am învăţat să cunoască arborii şi arbuştii şi chiar unele plante de câmpie, le-am cules pietricele, cochilii de melci, scoici, şi le-am povestit despre felul de viaţă al animalebr, chiar şi al celor mari şi puterţiice, care trăiesc în păduri depărtate sau şi în pustiuri. Lui Alfred îi plăceau grozav obiceiurile şi viaţa păsărilor, mai cu seamă cântatul lor. Se bucura când ghicea, după zbor, ce pasăre este, iar atunci când răsunau glasurile lor în tufişuri sau în pădure, ştia pe degete care erau cântăreţii. A învăţat-o niţel şi pe Matilda să recunoască păsările şi, când se auzea vreun sunet, o întreba de unde provine.

Eu nu încălcasem niciodată prescripţiile, mamei copiilor şi, datorită acestor plimbări, frumuseţea şi sănătatea Matildei sporeau neîncetat. După ce o lăsase, vara şi toamna, să colinde ţinutul cu noi, i-a dat voie acum să ne însoţească şi într-o călătorie. A stat două zile în faţa noastră în trăsură. Dimineaţa şi seara, vremea mai era încă destul de rece. Eu purtam un palton, iar Alfred o scurtă călduroasă. Matilda avea peste rochia ei de lină, de_cu- loare închisă, din care nu i se vedeau nici măcar virfurile ghetelor, o mântăluţă, care îi învelea, până la bărbie, întregul bust, iar pe cap avea o pălărie călduroasă, bine căptuşită, ale cărei boruri largi erau atât de strâns lipite, încât nu i se vedea aproape nimic altceva decât obrajii, care se îmbujoraseră şi mai tare în aerul de martie, şi ochii strălucitori. Am discutat toţi trei ce să punem la calc vara viitoare. Conţinutul principal al conversaţiilor noastre a fost însă ceea ce ne propusesem: să observăm toate câte le întâlneam pe drumul nostru sau în apropierea lui, Să le spunem pe nume şi să le discutăm. Astfel am ajuns în cele din urmă, pe o vreme limpede şi senină de martie, la Heinbach. Copacii din faţa ferestrelor n-aveau încu frunziş, grădina era pustie, iar câmpiile nu erau încă verzi, în afară de locurile cu semănături de iarnă.

Cu toate că afară locul era cât se poate de neprimitor, exceptând cerul albastru, extrem de prietenos, în casă domnea o tihnă intimă. Totul era curat lună şi pregătit pentru primirea locatarilor. Camerele străluceau, geamurile luceau ca oglinda, prin perdele răzbea un soare orbitor de martie, iar în căminuri ardea un foc plăcut. Celor două încăperi ale mele li se adăugase o odăiţă de colţ, foarte drăguţă, şi mi se puseseră în locuinţă

mobile mai frumoase şi mai comode. Se luase măsura ca uşa care dădea din locuinţa mea în camera lui Alfred să fie permanent deschisă, astfel că amândouă locuinţele alcătuiau acum una singură, iar eu locuiam ca în preajma unui frate mai tânăr. Atunci când aveam o treabă de la care nu voiam să fiu deranjat, mă refugiam în camera din colţ.

Viaţa în casa de la ţară a început să se desfăşoare acum din nou ca şi vara trecută. Chiar dacă arborii nu aveau încă frunziş, dacă verdeaţa pajiştilor era încă sărăcăcioasă, iar pe câmpiile destinate culturii cerealelor glia era încă golaşă, am făcut totuşi dese plimbări împreună. Plecam cu Alfred în fiecare zi, chiar şi pe vreme urâtă, numai dacă nu turna cu găleata. Atunci când, după o dimineaţă limpede, în care ţarinile şi acoperişurile mai erau încă albe, urma o zi senină, iar drumurile erau uscate, Matilda venea cu noi, şi o duceam pe movile sau pe timpii, unde cu puţin înainte auziserăm trilurile minunate ale ciocârliilor. Aceste cântăreţe erau, afară de noi, singurele fiinţe care populau acum ţinutul.

Treptat, albul de pe câmpii şi de pe pajişti s-a rărit, soarele lumina mai puternic, focul în căminuri nu mai era necesar, pajiştile au înverzit, copacii au înmugurit, iar pe ramurile piersicilor de spalier din grădină au apărut flori stinghere. Cântăreţii văzduhului s-au ivit în felurite chipuri şi culori. Când găseam pe undeva toporaşi sau alte flori de primăvară, pe care Matilda nu putuse să le culeagă împreună cu noi, i le aduceam într-un mănunchi acasă, pentru vaza de flori de pe măsuţa ei. Drept mulţumire pentru asemenae atenţii am primit de ziua mea de naştere, care cădea în primele zile ale primăverii, 0 danteluţă rotundă, brodată de mina ei şi destinată unui sfeşnic de argint pe care mi-l dăduse mama Matildei.

În sfârşit, primăvara a sosit în toată splendoarea ei. Anul trecut n-o văzusem pe aceste meleaguri, deoarece ajunsesem aici abia mai târziu. De altfel, din pricina vieţii mele îndelungate la oraş, nu mai văzusem de mult o adevărată primăvară la ţară. Numai la hotarul teritoriului rural, adică acolo unde se mărgineşte cu oraşul, mai petrecusem câte ozide primăvară sau mai prinsesem câte o rază de soare primăvăratic. Dar toate astea le împărţi cu mulţi alţii, care ies din oraş la iarbă verde, şi trebuie să le guşti în îmbulzeală şi praf. La Heinbach era singurătate şi tăcere, văzduhul albastru părea necuprins, iar

belşugul de flori parcă strivea pomii. În fiecare dimineaţă intrau noi miresme prin ferestrele deschise. Cei din Heinbach au simţit cât de mult mă surprinde şi mă bucură pe mine, cel neobişnuit, această bogăţie, şi au- căutat să mă facă, în fel şi chip, să simt şi mai mult bucuria şi să mi-o intensifice, în fiecare zi mi se înlocuiau florile din locuinţa mea cu altele, nou apărute, aduse din sere. Când pe pământul golaş se ivea ceva, fie o tufă, fie o floare, mi se atrăgea atenţia asupra ei; petreceam cea mai mare parte a timpului în aer liber şi făceam plimbări mult mai dese şi mult mai lungi ca de obicei. Matilda îmi povestea că a auzit cântecul unei păsări, că nişte fluturi au trecut în zbor, că un potir s-a deschis într-un tufiş, ba chiar îmi dădea uneori flori, ca să le păstrez în locuinţa mea.

Astfel a trecut primăvara şi s-a apropiat vara. Plăcută îmi fusese viaţa anul trecut în sinul acestei familii, dar şi mai plăcută mi-a fost anul acesta. Ne-am obişnuit tot mai mult unii cu alţii, şi mi se părea uneori că am din nou un cămin de nezdruncinat. Stăpânul casei mă aprecia, mă vizita adesea în locuinţa mea şi stătea îndelung de vorbă cu mine, mă poftea la dânsul, îmi arăta colecţiile sale, lucrările sale, şi-mi vorbea despre lucruri care dovedeau că mă şi respectă. Mama Matildei era foarte afectuoasă, prietenoasă şi blajină. Imi’purta de grijă ca şi mai înainte, dar acum mai simplu şi aproape ca şi cum ar fi fost ceva de la sine înţeles. Ne aflam adesea cu toţii în camera ei şi luam parte la dte un joc copilăresc, sau făceam muzică. Alfred avusese încă de la început multă încredere în mine, această încredere sporise necontenit şi ajunsese apoi absolută. Era un băiat excelent, sincer, curat la suflet, vioi, fără să cadă totuşi pradă vreunei mânii violente, vesel, nevinovat şi ascultător. Avea aproape nouă ani, devenea din ce în ce mai zglobiu şi se dezvolta la trup ca şi la minte. Matilda se făcea tot mai superbă, ajunsese până la urmă mai gingaşă decât trandafirii de pe pavilionul spre care ne plăcea atât de mult să ne îndreptăm paşii. Îi iubeam nespus pe amândoi copiii. Când Alfred avea vreo oră de curs, asistam, pentru îndrumare şi supraveghere, şi apoi îi puneam numeroase întrebări în legătură cu cele învăţate, ca să nu se facă ulterior de râs în faţa profesorului. Am sporit simţitor numărul de materii la care îl iniţiam, am căutat să i le bag cât mai bine în cap, şi le şi învăţa mai bine decât înainte cu alţi profesori. Părinţii lui au asistat

adesea la lecţii şi s-au convins de progresele făcute. Pe Matilda o luam cu noi în plimbări, nu numai cu multă plăcere, dar şi cu mult mai mare drag decât înainte. Vorbeam cu ea, îi povesteam, îi arătam lucruri aflate în drumul nostru, îi ascultam întrebările şi povestirile şi îi răspundeam la ele. Pe drumuri desfundate sau pe unde era de temut să dăm de umezeală, îi arătam locurile mai bune sau pârtiile pe care se putea călca pe uscat. Acasă, participam la strădaniile ei. Îi priveam adesea desenele şi îi dădeam câte un s. Fat, pe care mi-l cerea şi îl urma cu dragă inimă. Se bucura mult când după modificare desenul arăta mult mai bine. Eram de faţă Când cânta la pian, şi ascultam atâta vreme cât degetele ei căutau să scoată sunete din strună. Îi copiam, cu multă grijă, pe caiete de muzică vreo melodie pe care o auzisem pe undeva şi şi-o însemnase, din memorie, pe note. Acesta era cazul mai cu seamă în ceea ce priveşte ţitera, la care începuse să cânte, pe care o îndrăgea foarte mult şi la care făcuse mari progrese. Deseori, când scotea melodii fermecătoare de pe strunele metalice, mama Matildei asculta cu atenţie, iar eu şi Alfred nu ne clinteam şi eram numai urechi. Le citeam cu glas tare, ei şi maică-si, din cărţile lor, şi semnalam, prin fâşii de hârtie puse între file. Unele pasaje frumoase. Când socoteam că ar putea să-i facă plăcere, îi aduceam şi flori, fructe de pădure şi altele.

Vara aproape trecuse, şi toamna bătea la uşă. Făceam atâtea şi atâtea lucruri, încât timpul ni se părea foarte scurt. Simţeam că suntem de ajuns numai noi, ca să ne umplem orele. Când erau de faţă copii străini, când se organizau jocuri şi toţi se zbenguiau şi ţopăiau pe pajiştea însorită, Matilda stătea deoparte şi privea indiferentă. Nu ne-am dus nici pe la vecini atât de des ca anul trecut, şi nici nu ne trăgea inima să ne ducem.

Într-o după-amiază ne aflam tustrei la ieşirea pergolei lungi, care era îmbrăcată cu viţă de vie şi care ducea la livadă. Matilda şi cu mine stăteam absolut singuri la capătul pergolei; Alfred era sub pomi, unde curăţase mai întâi câteva plăcuţe din cele atârnate de trunchiuri şi care se murdăriseră, şi acum aduna nişte fructe căzute, pe jumătate coapte, le făcea grămejoare şi le alegea pe cele sănătoase de cele vătămate. I-am spus Matildei că vara este pe sfârşite şi că zilele vor deveni din ce în ce mai repede tot mai scurte, că serile vor fi în curând

răcoroase, că atunci acest frunziş se va colora în galben, că se vor culege strugurii şi că, într-un târziu, ne vom întoarce cu toţii la oraş.

M-a întrebat dacă nu plec bucuros la oraş.

I-am spus că nu plec prea bucuros, că aici totul e fără seamăn de frumos şi că la oraş, după cum am impresia, totul va fi altfel.

— Este într-adevăr foarte frumos, – a răspuns ea.

— Aici stăm cu toţii mult mai mult împreună, la oraş se vâră lume străină, suntem despărţiţi, de parcă am fi în altă localitate. Nu cunosc o fericire mai mare decât să iubeşti pe cineva din toată inima.

— Eu n-am tată, n-am mamă, şi n-am fraţi şi surori,

— Am răspuns eu, – şi de aceea nu ştiu cum este când ai.

— Îţi iubeşti tatăl, mama, fraţii şi surorile, – a spus ea, – precum şi pe alţi oameni.

— Matildo, mă iubeşti tu oare şi pe mine? — am întrebat eu.

N-o tutuisem niciodată şi nici nu mi-am dat seama cum mi-au ajuns pe buze aceste cuvinte; părea că au fost puse acolo de o putere străină. De abia le rostisem, şi a exclamat:

— Gustav. Gustav, e nemaipomenit, nici nu găsesc cuvinte să spun!

Pe mine m-au podidit lacrimile.

Atunci a zburat spre mine. Mi-a pecetluit gura cu buzele ei fragede şi şi-a încolăcit braţele tinere în jurul grumazului meu. Am cuprins-o şi eu şi am lipit făptura ei zveltă atât de furtunos de mine, încât ni s-a părut că n-am să-i mai pot da drumul. Tremura în braţele mele şi ofta.

De acum înainte, nimic nu mi-a fost mai scump pe lume decât această gingaşă copilă.

După ce ne-am desprins, cum stătea în faţa mea, învăpăiată de o negrăită sfială, vrăstată de luminile şi umbrele viţei de vie, în timp ce dulcea ei răsuflare făcea ca pieptul să i se ridice şi să-i coboare, am fost ca vrăjit, înaintea mea nu mai era o copilă, ci o fecioară împlinită, căreia îi datoram veneraţie. Am simţit că mi se strânge inima. După un timp am spus:

— Scumpa, scumpa mea Matilda.

— Scumpul, scumpul meu Gustav, – a răspuns ea. I-am întins mina şi i-am spus:

— Pe veci, Matildo.

— Pe veci, – a răspuns ea, luându-mă de mână.

În clipa aceea s-a apropiat de noi Alfred. N-a băgat de seamă nimic. Am mers amândoi în tăcere, alături de el, pe alee. Ne-a povestit că denumirile copacilor, însemnate pe plăcuţe de tinichea albe, atâmate cu o sârmă de pe craca cea mai de jos a fiecărui copac, erau adesea murdărite rău de oameni, că ar trebui curăţite toate, şi că tatăl lui ar trebui să dea poruncă, spre ştiinţa oricui spală, curăţă sau îngrijeşte altfel vreun pom, sau care execută orice altă lucrare în preajma lui, să fie foarte atent ca să nu stropească plăcuţa sau s-o murdărească într-un fel sau altul. După aceea ne-a povestit că găsise nişte mere frumoase de soiul Borsdorf, care, datorită înţepăturii unei insecte, ajunseseră la o coacere mai timpurie aproape completă. Le strânsese grămadă lângă trunchiul pomului şi are să-l roage pe tatăl lui să cerceteze dacă nu cumva ar putea fi totuşi folosite. Mai sunt şi multe altele, căzute prematur, deoarece anul acesta pomii sunt împovăraţi cu prea multe poame şi n-au destulă vlagă să le pârguiască pe toate. Pe acestea le-a şi adunat, atâtea câte le putuse găsi în primul şir de pomi. S-ar putea să nu fie bune de nimic. Se mai bucură grozav încă de pe acum de venirea toamnei, cinci toate aceste fructe vor fi culese şi dnd strugurii frumoşi, ruginii, negri şi de un verde auriu, vor fi culeşi de pe grila pergolei. Nu mai e mult până atunci.

Am mers cu el de câteva ori încolo şi înapoi pe alee, fără să vorbim.

Marea emoţie se mai domolise un pic, şi ne-am dus în casă. Eu nu m-am dus însă cu Matilda la maică-sa, cum mă duceam întotdeauna, ci, după ce l-am trimis pe Alfred în camera lui, am hoinărit prin tufişuri şi m-am apropiat mereu de locul, de unde puteam să văd ferestrele, dincolo de care se afla cea mai scumpă fiinţă. Mi se părea că, prin dorul meu, pot s-o atrag afară, la mine. Nu trecuse decât o clipă de când ne despărţiserăm, şi mi se părea o veşnicie. Eram convins că fără ea nu voi putea exista, că orice clipă, în care n-o strâng la piept pe fata aceea zveltă şi frumoasă, este un bun irosit. Până atunci nu ţinusem niciodată de mână altă fată, dedt pe soră-mea, nu schimbasem cu niciuna o vorbă sau o privire prietenoasă. Acest simţământ mă năpădise acum ca o vijelie. Credeam că trebuie să mă duc prin pereţi până în camera ei, ca s-o văd cum umblă în rochia ei lungă, de culoarea albăstrelei, cu ochii ei strălucitori şi cu gura ei trandafirie. Superbă. S-a mişcat perdeaua de la

fereastră, dar ea nu era după perdea; pe geam a lucit parcă un obraz trandafiriu, dar nu fusese decât răsfrângerea piezişă a începutului amurgului. M-am dus iarăşi printre tufişuri, am trecut prin pergola îmbrăcată cu viţă de vie spre livadă; pergola mi s-a părut acum o minunăţie năzdrăvană, ca un palat din Extremul Orient. M-am dus prin aluniş spre pavilionul cu trandafiri; părea că toţi trandafirii sunt numai flori şi flăcări, deşi nu se încolăceau în jurul lui decât frunzele verzi şi tulpinile. M-am întors spre casă şi m-am dus în locul din care ar fi trebuit să se vadă ferestrele Matildei. Matilda s-a aplecat pe una din ele şi a căutat ceva cu ochii. Când m-a zărit, s-a tras îndărăt. Când i-am văzut făptura dragă, am avut impresia că m-a lovit un trăsnet. M-am dus din nou în tufişuri. Înflorea pe acolo nişte liliac, care mărginea o porţiune a pajiştii, şi în mijlocul ei era o bancă, la umbră. Spre acea bancă m-am tot întors mereu. Apoi m-am dus iarăşi pe un petec de pajişte şi am privit ferestrele. Matilda

St s-a apleca din nou în afară. Am repetat amândoi jocul de

S nenumărate ori, până când liliacul a plutit în văpaia amurgului, iav ferestrele au scăpărat ca nişte rubine. Era ca o vrajă, să împărtăşesc o dulce taină, să fiu conştient de ea *ţ,* şi s-o oblăduiesc în inimă, ca pe o dogoare. Fermecat, m-am dus în locuinţa mea.

Când ne-am adunat la cină, mama Matildei m-a întrebat:

— De ce n-ai mai trecut astăzi pe la mine, după ce te-ai întors cu copiii din grădină?

N-am fost în stare să scot niciun cuvânt ca răspuns la întrebare, dar nu s-a dat atenţie acestui fapt.

Noaptea întreagă de abia dacă am dormit câte-ya clipe. Mă şi bucuram de dimineaţa în care o voi revedea pe Matilda. Ne-am întâlnit cu toţii în sufragerie la micul- dejun. O privire, o uşoară îmbuj orare, au spus totul, au spus că ne aparţinem, şi că ştim asta. Întreaga dimineaţă ’ * mi-am petrecut-o dându-i lecţie după lecţie lui Alfred. Către amiază, după ce iarba şi frunzele se uscaseră, ne-am – dus în grădină. Matilda, ţinând în mână o carte în care tocmai citise, a ieşit din casă parcă în zbor, s-a apropiat într-un suflet de noi şi a schimbat cu mine o privire plină de înţeles. S-a uitat la mine cu duioşie, şi am simţit că dragostea mi se revarsă din ochi. Ne-am dus prin grădina de flori şi prin cea de legume înspre pergolă, ca şi cum ne-am fi

înţeles să ne ducem într-acolo. Matilda şi cu mine am vorbit despre lucruri banale, dar în lucrurile banale se afla un tâlc, pe care eu l-am înţeles. Ea mi-a dat o frunză de viţă, şi eu am ascuns frunza de viţă la inima mea. Eu i-am întins o floricică, şi ea şi-a vârât-o în sân. I-am luat mica fâşie de hârtie care îi servea ca semn de carte şi am păstrat-o. Ea mi-a cerut-o înapoi, eu nu i-am dat-o, iar ea a zâmbit şi mi-a lăsat-o. Am ajuns la aluniş, l-am străbătut şi am ajuns în faţa trandafirilor pavilionului din grădină. Ea a smuls câteva frunze veştede şi a curăţat astfel creanga. Am făcut şi eu acelaşi lucru cu creanga vecină. Ea mi-a dat o frunză verde de trandafir, eu am frânt o ramură fragedă, ceea ce de fapt nu era permis, şi i-am oferit-o. Ea s-a întors pentru o clipă şi când şi-a îndreptat din nou privirea spre noi, îşi şi ascunsese ramura de trandafir. Am intrat în pavilion; ea s-a oprit lângă masă şi s-a sprijinit de ea cu mâna. Mi-am pus şi eu mâna pe masă, şi după câteva dipe degetele noastre s-au atins. Ea era incandescentă ca o flacără, şi întreaga mea fiinţă s-a înfiorat. Vara trecută îi întinsesem adesea mâna, ca s-o ajut să treacă peste vreun loc dificil, sau ca s-o sprijin pe vreo punte nestabilă, sau ca s-o călăuzesc pe vreo potecă îngustă. Nu se poate spune unde îşi are obârşia faptul că, în faţa unei inimi, dispar pământul, cerul, stelele, soarele, întregul univers, şi mai cu seamă în faţa inimii unei făpturi care nu este decât o fetişcană şi pe care alţii o mai numesc copilă. Ea era însă ca lujerul unui crin ceresc, fermecătoare, atrăgătoare, de neînţeles.

Ne-am întors în casă şi, înainte de a fi chemaţi la masa de prânz, ne-am dus la maică-sa. În preajma ei am fost mai tăcuţi şi mai zgârciţi la vorba ca de obicei. Matilda şi-a căutat o mică fâşie de hârtie şi şi-a pus-o în carte, în locul de unde îi scosesem eu semnul. Apoi s-a aşezat la pian şi a apăsat pe câteva clape. Alfred a povestit ce am făcut în grădină şi i-a împărtăşit maică-si că am rupt frunze uscate şi nefolositoare de pe tulpinile de trandafiri legate de şipcile pavilionului. După aceea am fost chemaţi la masă. După amiază nu s-a mai făcut nicio plimbare. Părinţii nu s-au dus să se plimbe, şi nici eu nu le-an propus lui Alfred şi Matildei să ne ducem. Am luat cartea unui poet îndrăgit, am citit timp îndelungat, şi adesea mi-au apărut în ochi lacrimi fierbinţi. Mai târziu am stat pe banca din tufişul de liliac şi am privit din când în când, printre ramuri, locuinţa Matildei. Acolo stătea uneori la fereastră fata frumoasă ca un înger. Către

seară, Matilda a cântat la pian în camera maică-si, foarte grav, foarte frumos şi foarte impresionant. Apoi a mai cântat şi la ţiteră. Strunele o impresionaseră, pesemne, atât de puternic, încât nu s-a mai putut opri. A continuat să cânte, şi sunetele au devenit din ce în ce mai tulburătoare, iar armonizarea lor din ce în ce mai firească. Maică-sa a lăudat-o foarte. Tatăl ei, care fusese plecat, cu o treabă, în orăşelul din apropiere, a venit şi el într-un târziu la mama copiilor şi am rămas cu toţii în camera ci până am fost chemaţi la cină. Tatăl copiilor a luat-o de braţ pe Matilda şi a condus-o, cu duioşie, în sufragerie.

A început acum o epocă ciudată. În viaţa mea şi în cea a Matildei se ivise o cotitură. Nu ne înţeleseserăm să ne tăinuim simţămintele, dar le ţineam totuşi tăinuite faţă de tatăl ei, de mama ei, de Alfred şi de toată lumea. Nu ni le dezvăluiam nouă înşine decât prin semne, pe care le născoceam spontan, şi prin cuvinte, pe care le puteam înţelege numai noi şi care ne veneau pe buze ca de la sine. S-au creat mii de fire, prin care sufletele noastre puteau trece de la unul la celălalt, iar atunci când eram în posesia acestor mii de fire, se mai creau alte mii, şi se tot înmulţeau. Adierile, iarba, florile târzii ale pajiştii tomnatice, fructele, cântecul păsărilor, cuvintele unei cărţi, sunetul strunelor, chiar şi tăcerea, ne erau soli. Şi cu cât mai adânc trebuia să se ascundă simţământul, cu atât mai copleşitor era, cu atât mai dogoritoare era vâlvătaia lăuntrică. Noi trei, Matilda, Alfred şi cu mine, mergeam acum mai rar ca de obicei în plimbări, ca şi cum ne-am fi sfiit să ne urmăm imboldul. Mama copiilor ne întindea adesea pălăria de vară şi ne îndemna să plecăm. Resimţeam atunci o fericire mare, nespusă. Lumea întreagă ne plutea dinaintea ochilor, mergeam unul lângă altul, sufletele noastre erau legate, cerul, norii, munţii, ne zâmbeau, ne puteam auzi cuvintele, atunci când nu vorbeam ne pu-’ team percepe paşii, şi când nu era nici asta, sau când stăteam pe loc, ştiam că ne aparţinem, comoara noastră era imensă, iar atunci când ajungeam acasă ni se părea că a mai fost sporită cu încă ceva de nespus. Când eram în casă ne oferam câte o carte, în care se aflau simţămintele noastre, iar celălalt recunoştea simţămintele, sau scoteam sunete grăitoare din instrumentele muzicale, sau aşezam la ferestre flori, care vorbeau despre trecutul nostru, atât de scurt şi totuşi atât de îndelungat. Când ne plimbam prin grădină, când Alfred cotea pe după un tufiş,

când alerga dinaintea noastră în pergola cu viţă de vie, când ieşea mai repede decât noi prin aluniş, când ne lăsa singuri în pavilion, puteam să ne atingem cu degetele, sau puteam să ne dăm mâna, sau să ne aruncăm într-o îmbrăţişare de o clipă, să ne apăsăm reciproc buzele fierbinţi

/ şi să bâiguim cuvintele:

— Matildo, numai al tău pentru totdeauna şi pe vecie, ^umai al tău, şi numai al tău, şi numai al tău!

— O, pe vecie a ta, veşnic a ta, veşnic a ta, numai a ta, şi numai a ta!

Aceste clipe erau culmi de fericire.

Toamna înaintase mult. În restul verii nu simţiserăm nevoia de a pleca de la Heinbach. Matilda şi Alfred ceruseră din ce în ce mai puţin să plecăm prin vecini, şi aşa s-a făcut că şi părinţii lor au plecat mai puţin, şi că şi lume străină venise mai puţin pe la noi. Dar atunci când se aflau musafiri în mijlocul nostru, când şi Alfred lua parte la jocurile şi zburdălniciile copiilor, Matilda era mai indiferentă ca niciodată. Se ţinea departe, ca şi cum n-ar fi avut ce căuta pe acolo. Şi în fizicul ei se petrecuse, în acest scurt răstimp, o mare schimbare. Se împlinise, obrajii îi deveniseră mai purpurii, ochii mai strălucitori. Alfred mă iubea foarte mult. Pe lângă părinţii săi şi' sora sa nu iubea nimic, pare-se, mai mult ca pe mine, iar eu îi întorceam din adincul sufletului această dragoste.

În sfârşit, toamna târzie i-a făcut loc începutului iernii. După cura plecaserăm foarte devreme de la oraş la ţară, tot aşa am şi rămas acolo până foarte târziu, dnd anotimpul a fost aproape terminat. Aşteptările lui Alfred se împliniseră. Fructele fuseseră culese, inclusiv strugurii. Pe crengile copacilor nu mai era nicio frunză, iar negura şi frigul împânzeau terenurile văii. Atunci am plecat cu toţii la oraş. Acolo, Matilda era îngrădită mai strâns. Au copleşitr-o profesorii, orele de educaţie şi de curs, lecţiile. Dar întreaga ei fiinţă era mai însufleţită şi mai avântată, iar eu îmi păream mie însumi bogat, cu mult mai bogat decât proprietarii tuturor caselor, ai palatelor şi ai strălucirii imensului oraş. Nu mai puteam să stăm de vorbă decât mai rar, dar dnd mă întâlnea pe culoar, dnd apuca să-mi spună câteva cuvinte în camera maică-si, când întâmplarea făcea ca să trecem, în mulţime, unul în faţa celuilalt, sau dnd ni se ivea o altă dipă prielnică, atunci ochii ei frumoşi îmi spuneau, atunci dteva

cuvinte îmi spuneau, dt de mult ne iubim, dt de statornică este această iubire şi dt de nemărginit se domină reciproc sufletele noastre. A atras acum şi atenţia altor oameni, şi mulţi tineri şi-au aţintit privirile asupra ei; dar atunci când lumea era prevenitoare faţă de ea, dnd i se aduceau omagii, dnd era sărbătorită în vreo familie, ea îşi păstra pe de-:

plin cumpătul faţă de toate acestea, nu rostea nimic drept răspuns, şi fiinţa ei îngerească îmi spunea, şi numai eu înţelegeam, că ea, cu făptura ei minunată, cu căldura sufletului ei şi cu strălucirea înfloririi ei, mă face fericit numai pe mine, şi că e încântată că mă poate face fericit. Adesea, când mă întorceam din drumuri lungi în oraş şi ajungeam în faţa locuinţei noastre, mă opream şi priveam casa. Era mai deosebită, era cu totul altfel decât celelalte case din oraş, şi priveam emoţionat zidurile, între care locuia făptura pogorâtă din spaţii extraterestre ca să-mi covârşească sufletul Matilda vedea că o divinizez, vedea* asta pe aceleaşi tainice căi pe care îmi dădusem seama şi eu de dragostea ei, şi fruntea i se lumina de o bucurie care, de asemenea, era zărită numai de mine. Părinţii Matildei au început şi ei s-o îmbrace în ştofe mai alese decât până atunci, şi când stătea în faţa mea purtând veşminte mai distinse, îmi părea mai depărtată şi mai apropiată, mai străină şi mai familiară ca de» obicei.

Într-o zi, dnd, pentru a-mi vizita un prieten, am coborât pe scara casei locuite numai de familia noastră, mi-a ieşit în cale Matilda. Venise în trăsură, cu maică-sa, până în faţa casei, mama ei rămăsese în trăsură, iar ea urma să urce, ca să ia ceva de sus. Era îmbrăcată în mătase neagră, pe umeri purta o manteluţă tot de mătase, iar de sub pălăria cu voaletă verde i se zărea chipul înfloritor, îmbujurat de frig. Când ne-am întâlnit în dosul unui cot al scării, a roşit. Eu m-am speriat, dar i-am spus:

— O, Matildo, Matildo, făptură cerească, toţi te doresc, oe are să fie, ce are să fie?

— Gustav, Gustav, – a răspuns ea, – eşti cel mai de- săvârşit dintre toţi, eşti regele lor, eşti cel unic, totul e bine şi minunat, şi nid o putere din lume nu va fi în stare să *tr* ne despartă.

I-am prins mâna, şi un sărut fierbinte, numai de o || clipă, dar cu buzele mele strâns lipite de ale ei, a întărit cuvintele. I-am auzit mătasea foşnind pe scară în sus, în

i timp ce eu coboram treptele. Când am deschis, jos, uşa r-dublă vitrată a scării, am văzut trăsura. Prin ferestrele R ei s-a uitat la mine, prietenoasă, mama Matildei. Am salutat-o respectuos şi am trecut mai departe. Nu m-am mai dus la prietenul pe care avusesem de gând să-l vizitez.

Cu Alfred mă ocupam cu tot mai multă rivnă de ceea ce trebuia să înveţe, eram din ce în ce mai grijuliu ca să-şi însuşească bine cele învăţate şi, de câte ori puteam „îl ajutam să-şi facă lecţiile, ca şi mai înainte, ba chiar într-o măsură şi mai mare. Pe cât mi-a fost posibil, am căutat să exercit o influenţă şi asupra dezvoltării lui în general. Stăteam foarte mult de vorbă cu el şi îi ţineam foarte mult tovărăşie. Ştiind prea bine că ţin la el, s-a legat din ce în ce mai strâns de mine, ba chiar s-a legat în modul cel mai intim şi aproape exclusiv de mine. Ca şi la ţară, locuia şi la oraş tot în preajma mea.

În primele zile de primăvară ne-am întors la Heinbach, ca în anul precedent. Se orânduiseră iarăşi lucrurile în aşa fel, încât Matilda, Alfred şi cu mine am călătorit împreună într-o trăsură. Alfred stătea iarăşi lângă mine şi se lipea de mine. Matilda stătea în faţa mea. Şi aşa am putut să ne privim nestinjeniţi două zile în şir, cu ochii dragostei, şi am putut să stăm de vorbă. Şi chiar dacă am vorbit despre lucruri banale, ne-am auzit totuşi glasul, iar prin lucrurile banale răzbea, înfiorat, adâncul inimii. Acele două zile au fost cele mai fericite din viaţa mea.

La ţară a început acum iarăşi o viaţă asemenea celei din anul precedent. Nu cunoşteam constrângeri şi puteam să ne deschidem mai lesne inimile. Ne mişcăm mai în voie în camera mamei copiilor sau în cea a tatălui lor, puteam să dăm câte o raită prin grădină, puteam să umblăm sub copacii de pe pajişte, şi puteam să facem plimbări. Cel mai drag lucru era pergola cu viţă de vie. Devenise un sanctuar, crengile ei ne priveau confidenţial, frunzele ei ajunseseră martorii noştri, iar prin sinuozităţile ei fremăta câte un cuvânt plin de înţeles şi adia câte o boare a fericirii noastre neţărmurite. Aproape tot atât de drag ne era şi pavilionul din grădină. Câte avânturi ale desfătării nu acoperea el sub pavăza pereţilor săi! Iar când intram tustrei înăuntru şi două suflete fremătau, ni se părea că stăm în el ca într-un templu tăcut. Ne duceam des în aceste locuri. Firele de legătură s-au înmiit, Matilda devenea zi de zi tot mai superbă, era dorită de alţii tot mai fierbinte, dar sufletul ei s-a legat cu

atât mai strâns de al meu.

Făceam acum adesea, de unul singur, plimbări foarte lungi. Atunci când ajungeam atât de departe, încât nu mai puteam zări casa, şi când mă opream şi contemplam norii albi, neclintiţi deasupra casei, şi când priveam pădurea, în spatele căreia se afla casa, mă simţeam răscolit profund. Şi când mă duceam apoi într-un suflet spre casă, când păşeam între pereţii ei, şi o vedeam acolo pe Matilda şi recunoşteam la ea bucuria revederii, inima îmi sălta parcă în piept de fericire că aveam parte de o imensă avuţie.

încetul cu încetul s-a ivit însă ceva, care îmi sfredelea, ca o năpastă, fericirea. Mă rodea gândul că-i amăgeam pe părinţii Matildei. Ei nu bănuiau nimic şi nici noi nu le-am spus nimic. Acest simţământ a devenit, în cugetul meu, tot mai apăsător şi mai neliniştitor. Era ca fatalitatea anticilor, care devine tot mai cumplită, când o atingi.

într-o zi, când tocmai înfloriseră trandafirii, i-am spus Matildei că vreau să mă duc la maică-sa, ca să-i dezvălui totul şi s-o rog să pună o vorbă bună pe lângă tată. Matilda a răspuns că ar fi bine, că şi ea doreşte asta şi că astfel fericirea noastră se va lămuri şi se va consolida.

M-am dus la mama Matildei şi i-am spus totul, în cuvinte neocolite, dar cu glas şovăielnic.

— Nu m-am aşteptat la asta din partea dumitale şi n-aş fi bănuit, – a răspuns ea, – şi nici nu pot să-ţi dau un răspuns. Trebuie să vorbesc mai întâi cu soţul meu. Vino peste un ceas în camera mea şi am să-ţi dau răspunsul.

Am făcut o plecăciune, am ieşit din încăpere şi m-am dus în camera mea din colţ.

După ce a trecut ceasul, am intrat în salonul de pri-: mire al mamei Matildei, care mă şi aştepta. Stătea la masa ei, în jurul căreia ne adunaserăm de atâtea ori. Mi-a ofc- r rit şi mie un scaun. După ce am luat loc, a spus:

— Soţul meu este de aceeaşi părere cu mine. Ţi-am dăruit o încredere deplină, pentru care ne-ai dat temeiuri.

Să na mai discutăm despre asta. Despre un lucru, însă, trebuie să vorbim. Legământul pe care l-aţi încheiat voi doi este fără rost; cel puţin acum nu i se poate întreve-. Dea un rost. S-ar putea ca amândoi să fiţi în aceeaşi măsură părtaşi la încheierea acestui legământ Dar niciunul din doi nu v-aţi gândit la urmările

lui, altminteri ne-ar veni mai greu să vă dezvinovăţim. V-aţi lăsat numai târâţi de simţământul vostru. Înţeleg. Numai că nu pot să-mi explic că n-am înţeles cu un ceas mai devreme. Am avut atâta încredere, atât de mare încredere în dumneata! Acum te rog să mă asculţi. Matilda mai este încă o copilă, trebuie să mai treacă un şir de ani. În care să mai înveţe ceea ce are nevoie să ştie pentru viitoarea ei menire în viaţă, trebuie să mai treacă un şir de ani înainte ca să priceapă ce este legământul pe care abia l-a încheiat. Este vioaie, * a lăsat sufletul să-i fie stăpânit de un simţământ, care îi place şi care poate că o şi copleşeşte. Se pune întrebarea: s-o lăsăm oare pradă acestui simţământ în tot timpul în care trebuie abia să întreprindă cele mai de seamă pregătiri pentru viaţa ei viitoare, sau să fie lăsată mai puţin în voia ei, ca să poată întreprinde într-o justă măsură aceste pregătiri? Să lăsăm oare ca simţământul să continue tot aşa, până vom putea să spunem că Matilda este mireasă? Dacă îl lăsăm să continue, nu se vor ivi oare clipe chinuitoare, deoarece nu va putea să ajungă prea curând la fireasca sa încheiere, şi nu va aduce oare după sine îndoială, nerăbdare, pripire, supărare şi durere? Şi nu se vor mistui oare acele zile frumoase, senine, liniştite, hărăzite fecioarei în plină înflorire, înainte de a-şi împleti în păr cununa de mireasă? Unele înclinaţii premature, deşi îndreptate spre ţeluri înalte, n-au ajuns oare adeseori să distrugă fericirea? Dacă o iubeşti pe Matilda, dacă o iubeşti cu dragoste adevărată, ai putea consimţi s-o expui unei asemenea primejdii? Un dor profund şi un simţământ răscolitor, continuat ani de zile, nu subminează oare toată vlaga omului? Şi ce se întâmplă dacă afecţiunea unuia dispare şi celălalt rămâne nemângâiat? Sau dacă se istoveşte în amândoi şi lasă un gol în urma ei? Aveţi să spuneţi amândoi că acest lucru este cu neputinţă la voi. Ştiu că acum aşa simţiţi, ştiu că la voi acest lucru este poate cu neputinţă, dar am vszut adeseori afecţiuni care au încetat şi s-au modificat, ba chiar şi simţăminte dintre cele mai puternice, care au ţinut piept tuturor silniciilor, şi care atunci când n-au mai întâmpinat altă împotrivire decât timpul tenace, etern, distrugător, au fost înfrânte de această putere tăcută şi ascunsă. Să lăsăm oare ca Matilda, era să spun „Matilda dumitale”, să fie expusă acestei posibilităţi? N-ar trebui oare s-o lăsăm să se bucure de viaţa j spre care priveşte ea acum cu

sufletul ei feciorelnic? Există oare o mai mare dragoste decât aceea de a nu ţine j, seama de propria fericire, ’ ba chiar de a nu ţine seama de fericirea actuală a persoanei iubite şi de a întemeia, în schimb, fericirea ei liniştită, trainică şi durabilă? Socot [ce asta este datoria dumitale şi a Matildei. Nu cred că-mi poţi obiecta că această fericire ar putea fi întemeiată pe o unire încheiată numaidecât. Chiar dacă averea Matildei ar fi atât de mare, încât să producă un venit familial îndestulător, chiar dacă ţi-ai călca pe inimă şi ai trăi, măcar câtăva vreme, de pe urma averii soţiei dumitsle, fapt de care mă îndoiesc, nu s-ar obţine totuşi nimic prin asta, deoarece Matilda, cum spuneam, nu posedă încă acele în-

ı suşiri cu mult mai numeroase, pe care trebuie să le posede l’ o soţie şi o mamă, şi deoarece, în plus, potrivit părerilor [considerate de noi drept o datorie a noastră, cu privire la | sănătatea trupească a copiilor noştri, ea nu poate să se mări e decât abia peste şase sau şapte ani, şi prin urmare nesiguranţa şi primejdia, cum am spus adineauri, v-ar pândi şi în cazul acesta pe amândoL întrucât copiii de vârstă Matildei trebuie să le dea ascultare părinţilor lor

[

fără să cricnească, şi întrucât copiii buni, printre care o număr şi pe Matilda, ascultă de bunăvoie, chiar dacă îi doare inima, pentru că au încredere în dragostea şi în judecata mai dreaptă a părinţilor, aş avea voie să spun

I

doar atât: că soţul meu şi cu mine ne dăm seama că, pentru binele Matildei, legământul încheiat de ea nu trebuie să continue, şi că deci ar trebui să-l rupă; dar ţi-am expus numai temeiurile părerii noastre, deoarece te preţuiesc mult şi deoarece m-am încredinţat totodată că-mi eşti devotat, după cum a dovedit de altfel şi mărturisirea dumitale, pe care, bineînţeles, ar îi trebuit s-o faci ceva mai devreme. Îngăduie-mi să-ţi Spun acum ceva şi despre dumneata. Cu toate că eşti mal în vârstă decât Matilda, dumneata eşti, ca bărbat, încă mult prea tânăr, ca să fii în stare să apreciezi just situaţia în care te afli. Soţul meu şi cu mine suntem de părere că dumitale, în măsura în care te cunoaştem, simţământul, fără îndoială nobil şi cald, ţi-a inspirat această dragoste impetuoasă pentru Matilda, căreia, chiar şi noi, ca părinţi, trebuie oricum să-i recunoaştem o

anumită drăgălăşenie, că acel simţământ ţi-a apărut ca ceva măreţ şi înălţător şi că, în plus, ţi-a dat atâta fericire, încât, datorită ei, ’ nu te-ai gândit la nicio împotrivire, care, de altfel, ţi s-ar fi părut şi drept o necredinţă faţă de Matilda. Dar situaţia dumitale, privită sub acest aspect, nu poate fi socotită drept îndreptăţită. Eşti încă foarte tânăr şi te afli la începutul unui drum în viaţă. Trebuie acum să-l urmezi, sau, dacă nu-ţi place, să-ţi alegi altul. Un bărbat cu înzestrarea şi cu structura dumitale sufletească nu poate să rămână ’fără absolut niciun drum precis în viaţă Ai în faţă un timp îndelungat, pe care trebuie să-l foloseşti, ca să ajungi la acea activitate statornică, de care ai nevoie, şi să dobândeşti acea neatârnare, de care de asemenea ai nevoie, ca să le poţi folosi pe amândouă pentru înjghebarea unei situaţii familiale durabile. Câtă nesiguranţă în strădaniile dumitale, dacă ai împleti în ele o afecţiune prematură, şi ce primejdii pentru fiinţa şi inima dumitale, în această afecţiune, care te domină! Vă va pricinui acum amândurora o mare durere desfacerea sau măcar amânarea legământului încheiat, ştim asta, vă împărtăşim durerea, ne pare rău de voi amândoi, şi ne facem mustrări că nu ne-am priceput să împiedicăm ca lucrurile să ajungă până acolo unde au ajuns; dar aveţi să vă liniştiţi amândoi, Matilda va putea să-şi desăvârşească educaţia, dumneata ai ’să te consolidezi în viitoarea dumitale profesie, şi după aceea vom putea sta din nou de vorbă. Chiar şi fără această afecţiune n-ai mai fi putut rămâne multă vreme în slujba actuală. Îţi suntem foarte îndatoraţi. Cu sprijinul dumitale, Alfred al nostru, ca şi Matilda, au făcut progrese foarte frumoase. Dar tocmai de aceea n-arrî fi putut fi’ cu conştiinţa împăcată dacă ţi-am fi prejudiciat, în avantajul nostru, viitorul, iar soţul meu îşi propusese chiar să stăm de vorbă cu dumneata despre asta. Gândeşte-te bine la cele ce ţi-am spus. Nu-ţi cer răspuns astăzi, dar să mi-l dai în zile’. E următoare. Mai am o dorinţă; te cunosc, şi de aceea am să ţi-o împărtăşesc. După cum ne-am dat seama, fireşte, din totdeauna, ai asupra Matildei o mare putere, dar făiâ ca noi să-i fi întrezărit amploarea: dacă vorbele mele ţi-au produs vreo impresie, foloseşte această putere ca s-o convingi de cele ce ţi-am spus, şi ca s-o linişteşti pe biata copilă. Dacă izbuteşti îi dovedeşti astfel, crede-mj, o mare dragoste, şi ţi-o dovedeşti şi dumitale, precum şi nouă. Pe urmă, cu zelul inerent înzestrării şi

stăruinţei, pe care le-ai vădit în casa noastră, apucă-te de meseria dumitale. Te-am îndrăgit cu toţii foarte mult, ai să găseşti din nou afecţiune şi devotament, ai să fii mai potolit, şi totul se va sfârşi cu bine.

A terminat ceea ce avusese de spus, şi-a pus mâna frumoasă, binevoitoare, pe masă, şi s-a uitat la mine.

— Dar eşti alb ca un perete spoit, – a spus ea după câteva clipe.

Din ochi mi s-au rostogolit câteva lacrimi. Am răspuns;

— Acum sunt singur cuc. Tatăl meu, mama mea, sora mea au murit.

Mai mult n-am putut să spun, buzele îmi tremurau ce o negrăită durere.

S-a sculat în picioare, mi-a pus mâna pe creştet şi a spus, printre lacrimi, cu glasul ei gingaş:

— Gustav, fiule! Tu ai fost, de bună seamă, întotdeauna ca un fiu pentru mine, şi nu-mi pot dori unul mai bun. Apucaţi acum, amândoi, calea educaţiei voastre, şi dacă într-o bună zi fiinţa voastră coaptă va spune acelaşi lucru pe care îl spune acum inima voastră fremătătoare veniţi amândoi şi vă vom da binecuvântarea. Nu stânjeniţi însă prin exacerbarea actualelor voastre simţăminte năvalnice, împlinirea finală, de care aveţi atâta nevoie.

Pentru prima dată mă tutuise.

S-a depărtat de mine şi a făcut câţiva paşi încolo şi încoace prin cameră.

— Preastimată doamnă, – am spus eu după un răstimp, – nu este nevoie să vă răspund abia mâine sau în zilele următoare, pot să vă răspund pe loc. Toate motivele 1 pe care mi le-aţi înfăţişat sunt desigur juste; cred că lucrurile stau într-adevăr aşa cum spuneţi; dar întreaga mea; fiinţă li se împotriveşte, şi oridt de adevărate ar fi cele 1 spuse, nu pot să le înţeleg tâlcul. Îngăduiţi, vă rog, să treacă un timp, şi să chibzuiesc apoi încă o dată, ceea ce J nu pot pătrunde acum. Un lucru, însă, îl înţeleg. Un copil n-are voie să fie neascultător faţă de părinţii săi, dacă nu g vrea să rupă pentru totdeauna cu ei, dacă nu vrea să 1 ajungă să-şi nesocotească părinţii sau să se nesocotească | pe sine. Matilda nu poate să-i nesocotească pe bunii ei pă- 4 rinţi, iar ea însăşi e atât de bună, încât nu poate să se ne-? socotească nici pe sine. Părinţii îi cer să desfacă acum legăm în

tul încheiat, şi ea le va da ascultare. N-am să încerc j să schimb, prin rugăminţi, porunca părinţilor. Motivele] pe care mi le-aţi expus şi care nu vor să pătrundă în fiinţa | mea, sunt, fără îndoială, bine implântate în a dumnea- 1 voastră, altminteri nu mi le-aţi fi împărtăşit într-un chip 1 atât de categoric, nu mi le-aţi fi înfăţişat cu atâta bună- i tate şi, la urmă, printre lacrimi. Nu veţi putea renunţa 1 la ele. Noi nu ne-am putut închipui că ceea ce pentru noi ■ însemna o culme a fericirii, va fi în ochii părinţilor o ne- norocire. Mi-aţi spus asta cu cea mai profundă convingere. 1 Chiar dacă aţi greşit, chiar dacă rugăminţile noastre v-ar 1 fi putut îndupleca, consimţământul dumneavoastră, inima dumneavoastră şi binecuvântarea dumneavoastră nu ne-ar – fi oblăduit legământul, iar un legământ lipsit de bucuria părinţilor, un legământ însoţit de jalea tatălui şi a mamei, ar fi un legământ al jalei, ar însemna un ghimpe veşnic, ■ iar chipul dumneavoastră grav şi mâhnit ne-ar fi o mustrare de cuget ireparabilă. De aceea, legământul, fie el şi întru totul îndreptăţit, trebuie curmat, atâta vreme cât părinţii nu-l pot încuviinţa. Pe neascultătoarea dumneavoastră fiică n-aş putea-o iubi atât de nespus cum o iubesc acum, dar pe cea ascultătoare o voi respecta şi, oricât de departe m-aş afla, o voi iubi din adâncul sufletului, cât voi trăi. De aceea vom desface legământul, oricât de dureroasă ar fi această desfacere. O, mamă, mamă!... îngă- # duiţi-mi să vă spun aşa pentru întâia şi poate pentru ultima oară!... durerea este atât de mare, încât nicio limbă n-o poate exprima, şi nici n-aş fi putut vreodată să-mi închipui cât poate fi de cumplită.

— Recunosc, – a răspuns ea, – şi de aceea mâhnirea care ne încearcă, pe mine şi pe soţul meu, este şi ea atât de mare: fiindcă nu putem s-o cruţăm de această durere pe scumpa noastră copilă, şi nici pe dumneata, pe care te iubim deopotrivă.

— Mâine am să-i spun Matildei, – am replicat eu, – că trebuie să le dea ascultare tatălui şi mamei sale. Astăzi îngăduiţi-mi, prea stimată doamnă, să-mi rânduiesc un pic gândurile răvăşite şi să mai rânduiesc şi alte lucruri care nu suferă amânare.

Ochii mi s-au umplut iarăşi de lacrimi.

— Ţine-ţi firea, dragă Gustav, – a spus ea, – şi fă cum crezi de cuviinţă că e bine, vorbeşte cu Matilda sau nu vorbi cu ea, nu-ţi impun nimic. Are să vină o vreme când ai să-ţi dai seama că nu săvârşesc faţă de dumneata o nedreptate atât de mare pe cât

socoteşti poate acum.

I-am sărutat mâna, pe care mi-a întins-o cu bunătate, şi am ieşit din cameră

A doua zi am rugat-o pe Matilda să facă împreună cu mine o plimbare în grădină. Am străbătut prima porţiune a grădinii şi ne-am dus prin pergola cu viţă de vie până la pavilionul pe care înfloreau trandafirii. În timp ce umblam aşa, n-am scos, nici eu, nici ea, nicio vorbă, decât că spuneam cât de mult ne plăcea ici-colo câte o floare, cât de frumoasă era viţa de vie şi cum se înseninase ziua. Eram prea curioşi ce are să se întâmple, Matilda ce aveam să-i comunic, iar eu cum avea să primească vestea. În apropierea pavilionului se afla o bancă, pe care cădea umbra unei tufe de trandafiri. Am invitat-o pe Matilda să se aşeze ţ cu mine pe bancă. A luat loc. Pentru prima dată eram

i absolut singuri în grădină şi singuri pe aceeaşi bancă.

Era semnul prevestitor, fie că acest lucru ne va fi îngă- ◼ duit, nestânjenit, în viitor, fie că era pentru ultima dată î şi că de aceea ne bucurăm de încredere deplină. Am vă- t zut că Matilda simte asta, căci întreaga ei făptură exprima

& cea mai încordată nerăbdare. Totuşi, n-a provocat, prin j nici un cuvânt, începerea destăinuirilor. O speriase, pe- t semne, înfăţişarea mea, deoarece, cu toate că-mi repetasem de nenumărate ori, noaptea, peroraţia pe care aveam de gând să i-o adresez, acum n-am putut să scot niciun cuvânt, şi cu toate că mă străduiam să-mi stăpânesc simţămintele, durerea trebuie să-mi fi fost întipărită pe chip. După ce am stat câtva timp pe bancă, privindu-ne vârfu- rile picioarelor şi, ceea ce era de mirare, fără să ne ţinem de mână, am început eu, cu glasul tremurat şi cu răsuflarea tăiată, să spun care e părerea părinţilor ei, şi că nutresc dorinţa ca, măcar deocamdată, să desfacem legământul nostru. N-am intrat în amănuntele motivelor pe care le invocase mama ei, şi i-am spus Matildei numai că trebuie să se supună, şi că sub zodia nesupunerii legământul nostru nu poate dăinui.

După ce am terminat, a fost peste măsură de uimită.

— Te rog, repetă-mi pe scurt ce ai spus şi ce avem de făcut, – a spus ea.

— Trebuie să împlineşti voia părinţilor tăi şi să desfaci legământul cu mine, – am răspuns eu.

— Şi asta propui, şi asta i-ai făgăduit mamei, să mă

îndupleci?. — a întrebat ea.

— Matildo, nu să te înduplec, – am răspuns eu.

— Trebuie să dăm ascultare, deoarece voia părinţilor este legea copiilor.

— Trebuie să dau ascultare, – a exclamat ea, sărind de pe bancă, – şi am să şi dau ascultare; dar tu nu trebuie să dai ascultare, ei nu sunt părinţii tăi. N-ar fi trebuit să vii încoace şi să preiei sarcina de a desface cu mine legământul de dragoste, pe care l-am încheiat. Ar: i trebuit să spui: „Doamnă, fiica dumneavoastră are să vă asculte, n-aveţi decât să-i împărtăşiţi vrerea dumneavoastră; dar eu nu pot fi silit să vă urmez poruncile, eu am s-o iubesc pe copila dumneavoastră atâta vreme cât voi mai avea în mine o picătură de sânge, şi am să mă străduiesc din răsputeri să ajung odată şi odată să pot spune că este a mea. Şi întrucât nu iese din cuvântul dumneavoastră, n-are să mai stea de vorbă cu mine, n-are să se mai uite la mine, am să plec departe de aici; de iubit, însă, am s-o iubesc totuşi, atâta vreme cât ţine viaţa asta şi cea viitoare, n-am să dăruiesc niciodată alteia un dram de dragoste şi n-am să renunţ niciodată la ea!“ Aşa ar fi trebuit să vorbeşti, iar dacă ai fi plecat din castelul nostru, aş fi tiut că aşa ai vorbit, şi mii de milioane de lanţuri nu m-ar fi smuls de lângă tine, şi beată de bucurie aş fi dus odată şi odată la îndeplinire ceea ce ţi-a dăruit inima aceasta năvalnică. Ai rupt legământul înainte de a fi venit aici la mine, înainte de a mă fi condus la această bancă, pe mine, care te-am urmat de bună-voie, pentru că nu ştiam ce ai făcut. Chiar dacă tata şi mama ar veni acum şi ar spune: „Luaţi-vă, aparţineţi-vă unul altuia pe veci’V ar

ii degeaba, totul s-a sfârşit. Ai călcat jurământul de credinţă, pe care l-am socotit mai trainic decât stilpii lumii şi decât stelele din tării.

— Matildo, – am spus eu, – ceea ce fac eu acum este infinit mai greu decât ceea ce mi-ai cerut.

— Greu, negreu, nu despre asta este vorba acum, – a răspuns ea.

— Este vorba despre ceva, care trebuia să se întimple, despre ceva atât ^le firesc, încât mi s-a părut a fi cu neputinţă să nu se întâmple. Gustav, Gustav, Gustav, cum ai putut face asta?

S-a depărtat de mine cu câţiva paşi, a îngenuncheat în iarbă, cu faţa spre trandafirii care înfloreau pe pavilion, şi-a împreunat

mâinile şi a exclamat, în timp ce îi şiroiau lacrimile:

— Auziţi, voi, miilor de flori, care aţi privit de sus când a sărutat el aceste buze. Auzi, tu, viţă de vie, care ai ascultat jurământul şoptit al credinţei veşnice: l-am iubit cum nu poate exprima nicio gură, în niciun grai. Această inimă este tânără ca vârstă, dar bogată în mărinimie; tot ce zvâcnea în ea am dăruit iubitului meu, n-am avut alt gând decât pe el, întreaga mea viaţă, care ar mai fi putut cuprinde încă mulţi ani de acum înainte, i-aş fi "Jertfit-o fără preget, aş fi lăsat să mi se scurgă încet din vine fiecare picătură de sânge şi să mi se smulgă fiecare fibră din trup, şi aş fi chiuit de fericire. Am crezut că el ştie

asta, deoarece am crezut că şi el ar face la fel. Şi acum: mă duce la plimbare, ca să-mi spună ceea ce mi-a spus.

Orice dureri ar fi venit din afară, orice lupte, orice sufe-; rinţe şi orice încercări, le-aş fi îndurat, ’şi acum el... el...! | El face cu neputinţă, pentru totdeauna, să-i mai pot aparţine, pentru că a nimicit vraja care lega totul, vraja care mi-a zugrăvit dinaintea ochilor, pentru anii viitorului şi pentru vecii vecilor, o comuniune indestructibilă.

M-am apropiat de ea, ca s-o ridic. Am luat-o de. Mân&: mâna ei era ca de jar. S-a ridicat, şi-a desprins mâna din a mea şi s-a dus spre pavilion, pe pereţii căruia înfloreau trandafirii.

— Matildo, – am spus eu – nu este vorba de o încălcare a jurământului de credinţă; jurământul de credinţă n-a fost încălcat. Nu confunda lucrurile. Ne-am purtat nedrept faţă de părinţii tăi, întrucât le-am tăinuit ceea ce am făcut şi ne-am complăcut cu încăpăţânare în această tăinuire. Ei se tem să nu păţim ceva. Ei nu ne cer să ne înăbuşim simţămintele, ci numai să amânăm pentru un timp manifestarea exterioară a legământului nostru.

— Ai putea, un timp, să nu mai fii tu însuţi? — a replicat ea.

— Ai putea, un timp, să faci ca inima ta să nu bată? Manifestarea exterioară, interioară, e tot una: este dragostea. Dacă nu ştii asta, înseamnă că n-ai iubit niciodată.

— Matildo, – am răspuns eu, – ai fost întotdeauna atât de bună, ai fost plină de nobleţe, pură, minunată, încât te-am închis cu toate puterile în sufletul meu: azi eşti pentru prima dată nedreaptă. Dragostea mea este neţărmurită, indestructibilă, iar durerea că trebuie să te părăsesc este de negrăit, nu ştiam că

există, pe pământ, una atât de mare; numai una este mai mare, şi anume aceea că m-ai înţeles greşit. Nu-mi dau seama cine ar fi trebuit să-ţi împărtăşească porunca părinţilor; e totuna, ei sunt părinţii, porunca e poruncă, şi tot ce e mai sfânt în noi

’ spune că prinţilor trebuie să li se dea cinstire, că legătura dintre părinţi şi copii nu trebuie sfărâmată, chiar dacă ţi se frânge inima. Aşa am simţit, aşa m-ara comportat, şi am vrut să-ţi spun, în chip cât mai blând şi mai duios, ceea ce trebuia spus, de aceea am şi luat asupra mea însărcinarea; am socotit că nimeni nu ţi-ar putea spune, cu atâta blândeţe şi duioşie ca mine, amarul adevăr, şi de aceea am venit. Din bunătate şi din milă am venit. Datoria m-a călăuzit, datoria îmi frânge inima, şi în inima mea frântă eşti tu.

— Da, da. Acestea suit cuvintele, – a spus ea, în timp ee suspinele îi deveneau din ce în ce mai puternice şi aproape convulsive, – acestea sunt cuvintele la care îmi plecam înainte cu atâta drag urechea, care mi-au pătruns atât de dulce în suflet, care erau dulci încă de pe când tu nu ştiai, în care am crezut ca în adevărul veşnic. N-ar fi trebuit să încerci să mă îndupleci să ne sfâşiem dragostea, n-ar fi trebuit să-ţi fie cu putinţă, chiar dacă ar fi fost de o sută de ori de datoria ta. De aceea nu mai pot să te cred acum, dragostea ta nu e aşa cum mi-am închipuit-o, şi aşa cum e a mea. Am pierdut termenul de comparaţie, şi nu ştiu cum stau lucrurile. Dacă ai fi spus cândva că cerul nu e cer, că pământul nu e pământ, te-aş fi crezut. Acum nu mai ştiu dacă să cred ceea ce spui. Nu pot altfel: nu mai ştiu şi nu pot face să mai ştiu. Vai, Doamne, cum de s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat, şi cum de se poate nărui ceea ce socoteam că este veşnic? Cum am să pot îndura asta?

Şi-a ascuns faţa în trandafirii dinaintea ei, şi obrazul învăpăiat îi era acum parcă şi mai frumos decât trandafirii. Şi-a vârât cu totul chipul în flori şi a plâns aşa de violent, încât mi s-a părut că-i simt tremurul trupului, sau că un leşin îi va întrerupe durerea. Am vrut să vorbesc, am încercat de câteva ori să vorbesc, dar n-am putut, pieptul îmi era strivit, iar uneltele graiului neputincioase. Am căutat să-i ating trupul, dar ea, când a simţit, s-a smucit într-o parte. Apoi am stat nemişcat lângă ea. Am băgat mâna goală printre crengile trandafirilor, mi-am înfipt ghimpii lor în palmă, ca să mă uşurez, şi am lăsat să-mi

i curgă sângele.

După ce am stat aşa dtăva vreme, după ce plinsul i s-a mai potolit, şi-a ridicat faţa, şi-a şters lacrimile cu o batistă pe care o scosese din buzunar, şi a spus:

— Totul a trecut. N-are niciun rost să mai rămânem aici. Să ne întoarcem în casă şi să vedem cum au să se desfăşoare lucrurile. Dacă ne întâlnim cu cineva, &ă nu vadă că am plâns atâta.

Şi-a şters din nou ochii cu batista, n-a mai lăsat să-i izvorască alte lacrimi, şi-a îndreptat trupul, şi-a netezit un pic părul şi a spus i

— Sa intrăm în casă.

Cu aceste cuvintc s-a pregătit să pornească spre per- golă, şi am mers alături de ea. Sângele de pe mina mea nu-l putea vedea. N-am mai încercat s-o consolez, mi-am dat seama că starea ei de spirit nu era receptivă pentru consolare. Totodată am înţeles că, mâniată împotriva mea, îşi suportă mai uşor durerea, decât dacă mânia ar fi lipsit. Am intrat în casă, tăcuţi. Acolo ne-am dus în camera mamei Matildei. Matilda s-a aruncat de gâtul maică-si. I-am sărutat doamnei mâna şi am plecat.

Tot restul zilei mi l-am petrecut strângându-mi lucrurile, ca să pot părăsi a doua zi casa. Tatăl Matildei a intrat la un moment dat la mine şi mi-a spus:

— Nu te amărî peste măsură, poate că totul se mai sfârşeşte cu bine.

De altfel, motivele lui, pe care mi le-a comunicat cu amabilitate şi cu blândeţe, erau aceleaşi ca şi cele ale soţiei lui. Mama Matildei a trecut şi ea pe la mine, a zâmbit întristată, văzând că-mi strâng lucrurile, şi mi-a dat mâna. Speranţele mele erau mai sumbre decât păreau a fi cele ale acestor doi oameni. Matilda nu mai credea în mine. Întrucât îmi anunţasem intenţia de a pleca a doua zi şi nimeni nu mai obiectase nimic, ca la început, l-am chemat pe Alfred şi i-am spus că n-am de gând sa plec într-o călătorie mai lungă, aşa cum ar putea crede el, ci că părăsesc această casă pentru un timp foarte îndelungat, poate chiar pentru totdeauna. Şi că se iviseră împrejurări care făceau de neînlăturat acest lucru. Mi s-a aruncat de gât, plângând; n-am putut cu niciun chip să-l potolesc, ■ ba chiar mi-a venit şi mie să plâng în hohote. Mai târziu, ca să se liniştească, a fost dus la părinţi, care se aflau în

biroul tatălui. Dormitorul lui a fost în noaptea aceea, sub supravegherea unui slujitor, altă cameră. După ce a fost mutat acolo, m-am dus la părinţi şi le-am mulţumit pentru tot binele de care avusesem parte în casa lor. Mi-au mulţumit şi ei şi m-au făcut să întrezăresc unele speranţe. Ne-am înţeles să fiu dus, cu caii moşiei, până la cea mai apropiată poştă. Matilda n-a apărut la cină.

A doua zi dimineaţa a fost încărcată trăsura. Eu eram gata de drum. Mi s-a îngăduit să-mi iau rămas-bun de. La

Matilda. Dar ea a refuzat să mă vadă. De aceea, m-am dus în locuinţa mea, i-am întins bătrânului Raimund mâna şi i-am spus:

— Cu bine, Raimund.

— Cu bine, conaşule, – a răspuns el, – şi mult noroc.

— Tu nu ştii, Raimund!

— Ba ştiu, ba ştiu, conaşule... De!

— Rămâi cu bine.

Am coborât scara, iar el m-a însoţit. Jos, lângă trăsură, se aflau stăpânul şi stăpâna casei şi câţiva slujitori. Veniseră şi câţiva oameni de la fermă. Alfred, care adormise târziii', mai dormea. Proprietarii casei şi-au luat, în chip exemplar, rămas-bun, iar cei aflaţi în jur mi-au' urat şi ei fericire şi o voioasă reîntoarcere. M-am urcat în trăsură şi am plecat din Heinbach.

Stăpânul casei îmi spusese cândva: „Poate că odată şi odată n-ai să părăseşti această casă cu regrete şi cu durere."

N-am părăsit-o cu regrete, dar cu durere da. Îşi mai exprimase şi presupunerea că familia lui s-ar putea să-mi rămână de neuitat. Mi-a rămas de neuitat.

La poştă am dat drumul trăsurii din Heinbach, cea din urmă relicvă din această localitate, şi m-am înscris pentru cursa spre oraşul în care locuisem atâta vreme, în care îmi terminasem studiile, din care plecasem la Heinbach şi în care se afla casa părinţilor Matildei. Dar n-am rămas în oraş.

În apropierea meleagurilor mele natale se află, în pădure, un ţugui conic stâncos, de pe care se vede până foarte departe. Spinarea lui nordică, acoperită cu brazi foarte întunecaţi, coboară lin. Către miazăzi este abrupt, înalt şi râpos şi dă spre o pădure rară, printre trunchiurile căreia se întind păşuni. Dincolo de pădure se zăresc pajişti şi câmpii, mai încolo o mlaştină albăstrie, apoi un brâu de pădure de un albastru întunecat, şi deasupra acestuia, în depărtare, munţii înalţi. Din oraş am

plecat spre locurile mele de baştină şi de acolo spre acest ţugui stâncos. Am stat pe el şi am plâns amarnic. Acum eram însingurai, cum nu mai fusesem niciodată până atunci. Am privit hăul întunecat şi m-am întrebat dacă n-ar trebui să mă arunc în el. Icoana răposatei mele mame s-a amestecat cu această închipuire groaznică şi nelămurită şi mi-a devenit ceva drag, la care nu mă puteam abţine să mă gândesc. Mă duceam zilnic pe ţuguiul stâncos şi stăteam acolo adeseori ceasuri în şir. Nu ştiu de ce îl căutam. În tinereţe mă urcasem deseori pe el, cu sora-mea, şi ne jucam aruncând de acolo pietre măricele, ca să vedem cum se învârtejeşte piatra în cădere şi cum se fărâmă când se izbeşte de stânci, şi ca să-i ascultăm pocnetul printre bolovani şi zdrăngăni- tul în grohotişul de la poale. De pe acest ţugui nu se zăreau ţinuturile în care se afla casa Matildei, nu se vedeau nici măcar lanţurile de munţi învecinate cu ele. Încetul cu încetul am ajuns şi în alte colţuri ale împrejurimilor locului meu de baştină. Cumnatul meu era un om blajin şi tăcut, cu care, adeseori, nu schimbam în casa mea părintească, într-o zi întreagă, mai mult de câteva cuvinte.

După ce a trecut o bună bucată de vreme am început să mă gândesc la plecare şi la lucrările mele profesionale, pe care le dădusem de mult uitării, şi la care, prins de casa din Heinbach, nu m-aş fi gândit poate încă mult timp.

M-am întors în oraşul în care îmi lăsasem bunurile şi m-am dedicat cu seriozitate carierei, în vederea căreia urmasem de fapt şcolile pregătitoare. M-am înfăţişat la o instituţie de stat, am fost primit şi am început să lucrez, cu multă râvnă, pe un post de categorie inferioară. Am dus o viaţă şi mai retrasă ca de obicei. Micul meu salariu şi dobânzile economiilor mele îmi ajungeau ca să-mi acopăr nevoile. Locuiam într-o suburbană, foarte departe de casa părinţilor Matildei. Iarna nu mă duceam aproape nicăieri, decât din camera mea până la birou, un drum foarte lung, şi de la birou în camera mea. Masa o luam la un mic birt, aflat pe drumul meu. Pe prieteni şi pe colegi îi vizitam rar; îmi era lehamite de orice relaţii cu oamenii. Pentru înviorare mă îndeletniceam cu istoria, cu ştiiinţele de stat şi cu ştiinţele naturii. Ca să iau aer şi să fac mişcare mă duceam pa zidul de incintă al oraşului sau mă plimbam într-un loc singuratic din împrejurimile capitalei.

Odată am zărit-o pe Matilda. Călătorea cu maică-sa îr. Tr-o

trăsură, deschisă, pe una din străzile late ale suburbanelor, într-un cartier în care nu m-aş fi aşteptat s-o intâlnesc. M-am uitat într-acolo, am recunoscut-o şi era cât p-aci să mă prăbuşesc. Nu ştiu dacă m-a văzut. M-am dus apoi la birou şi m-am aşezat la masa mea de lucru.

La început am fost prea puţin luat în seamă de superiorii mei. Lucram exţraordinar de sârguincios, munca îmi devenise medicament pentru rana mea, şi recurgeam bucuros la acest medicament. Atâta vreme cât toate problemele ivite în îndeplinirea slujbei mele îmi umpleau capul, nu mai încăpea nimic altceva într-însul. Dureroase erau numai orele libere. Nici măcar ştiinţele nu izbuteau să-mi abată gândurile. În cele din urmă, sârguinţa mea a atras atenţia superiorilor, şi am fost avansat. La început, lucrurile au mers mai încet, pe urmă mai repede. După scurgerea câtorva ani mă aflam pe unul din posturile mai respectabile ale aparatului de stat, care îndreptăţeau stabilirea de relaţii cu cercurile mai cultivate ale populaţiei oraşului, şi aveam perspectiva întemeiată de a urca şi mai sus. În asemenea împrejurări se încheie, de obicei, căsnicii cu fete din familii distinse, care duc apoi la o viaţă familială fericită şi onorabilă.

Matilda să tot fi avut acum douăzeci şi unu sau douăzeci şi doi de ani. Vreo apropiere a părinţilor ei de mine nu avusese loc şi, oricât de neobosit iscodeam, n-am observat nici cele mai slabe indicii că ar fi căutat să dea de urma mea. Prin urmare, n-am putut să fac demersuri directe ca să mă apropii de ei, aşa încât am pus la cale demersuri indirecte, care să-i convingă, în modul cel mai categoric, că dragostea mea este neclintită. Am primit, drept răspuns, cele mai neîndoielnice dovezi că Matilda mă dispreţuieşte. Datorită averii ei şi frumuseţii ei de ne- descris, primise propuneri de căsătorie dintre cele mai strălucite, dar n-a putut fi înduplecată. Cu o gravitate profundă şi apăsătoare am întins atunci linţoliul peste cele mai sfinte simţăminte din viaţa mea.

. N-aş vrea să te plictisesc povestindu-ţi cum am dus-o mai departe în cariera mea publică. Nu e locul aici şi-ţi este în linii mari cunoscută. Au izbucnit războaiele, am fost mutat, rând pe rând, în diferite posturi, am fost pus să fac lucrări cuprinzătoare, călătorii, dări de seamă, propuneri, am fost folosit în misiuni, am venit în contact cu oameni dintre cei mai feluriţi, iar împăratul,

mă pot încumeta să spun, mi-a devenit aproape un prieten.

Când am fost înălţat la rangul de baron, bătrânul meu unchi Ferdinand a venit, de departe, la mine, ca să-mi facă o vizită de curtoazie, după cum a spus. Cu toate că nu se, mai interesase de mama mea, ba chiar după moartea tatălui meu, prin indiferenţa sa. Manifestase o oarecare ostilitate faţă de ea, l-am primit totuşi cu prietenie, deoarece, în însingurarea mea, la urma urmelor, era singura rudă care îmi mai rămăsese. De atunci am rămas în corespondenţă cu el. Ce-i drept, veneam în contact cu o mulţime de oameni, şi am făcut cunoştinţă cu multe straturi ale societăţii, dar aceste relaţii erau în parte legături de afaceri, în parte se vârau în sufletul meu indivizi care nădăj- duiau să urce în rang prin mine, şi în parte întâlnirile erau cu totul indiferente. Dar cât de dificile îmi deveniseră sarcinile, în cât de mare măsură nu eram de fapt nimerit ca să le îndeplinesc, despre asta ţi-am mai vorbit. Încetul cu încetul ajunsesem aproape un om bătrân. Întrucât trăiam mult pe meleaguri depărtate, nu aveam cunoştinţă de unele situaţii din capitală

Matilda s-a măritat la o vârstă ceva mai înaintată. Ţara încheiase o pace durabilă, eu rămâneam mai mult în capitală, şi acolo am săvârşit ceva, ce va fi pentru mine o mustrare de cuget până la sfârşitul vieţii mele, pentru că nu urmează legile naturii, deşi se întâmplă de mii şi mii de ori în lume. M-am căsătorit, fără dragoste şi fără simpatie. Nu era, ce-i drept, antipatie, dar nici simpatie. Respectul reciproc era mare. Mi se împuiaseră urechile că ar fi de datoria mea să-mi întemeiez un cămin, că la bătrâneţe ar trebui să fiu înconjurat de rude dragi, care să mă iubească, să mă îngrijească şi să mă ocrotească, şi care. Să-mi moştenească onorurile şi numele. Şi că ar fi şi o datorie faţă de omenire şi faţă de stat. La obiecţia mea că nu simt înclinaţie faţă de nicio femeie, mi s-a spus că înclinaţiile duc adesea la legături nefericite, şi că fericirea durabilă se clădeşte pe cunoaşterea reciprocă a însuşirilor şi pe stima reciprocă. În pofida vârstei mele mai coapte, nu aveam încă în acest domeniu decât foarte puţină experienţă. Dragostea mea din tinereţe, care fusese atât de năvalnică şi aproape violentă, nu-mi adusese fericire. M-am însurat aşadar cu o lată care nu mai era tânără, avea o cultură frumoasă şi o comportare absolut ireproşabilă şi resimţea faţă de mine un profund respect. S-a

spus că ara luat o nevastă bogată, fiindcă duceam o viaţă foarte confortabilă, numai că lucrurile nu stăteau chiar aşa. Soţia îmi adusese o zestre frumuşică, dar eu i-aş fi putut adăuga o avere şi mai mare. Întrucât, în traiul meu cumpătat, nu avusesem nevoie de mai nimica, făcusem economii însemnate, mai cu seamă datorită faptului că ocupasem cândva o slujbă relativ înaltă. Economiile le plasasem în titluri de stat din acea vreme, şi întrucât acestea, după încheierea războiului, se urcaseră simţitor, ajunsesem aproape un om bogat. Am trăit doi ani în această căsnicie şi în ea am aflat ceea ce înaintea încheierii ei nu ştiam, şi anume că fără dragoste n-ar trebui încheiată niciuna. Am trăit- în înţelegere, am trăit în respectul reciproc desăvârşit al însuşirilor bune ale partenerului, am trăit în încredere reciprocă şi în stimă reciprocă, căsnicia noastră a fost socotită exemplară, dar am trăit numai fără nenorocire. Când, după doi ani, Iulia a murit, am jelit-o sincer; dar icoana Matildei îmi rămăsese neclintită în inimă. Eram acum din nou singur. N-am mai putut fi înduplecat să închei o nouă căsătorie. Ştiam acum ceea ce înainte nu ştiusem. Dragostea şi simpatia, mi-am zis, au trecut o dată pentru totdeauna pe lângă inima mea.

La un an după moartea Iuliei a murit unchiul meu şi mi-a lăsat moştenire averea sa considerabilă.

Sarcinile mele de serviciu mi-au devenit, între timp, zi de zi tot mai anevoioase. Încă mai de mult îmi dăduse prin gând că aparatul de stat nu corespunde felului meu de a fi şi că aş face mai bine dacă l-aş părăsi, dar acum, după o mai amănunţită chibzuinţă şi o mai ascuţită autoanaliză, acest gând s-a preschimbat într-o certitudine din ce în ce mai puternică, şi m-am hotărit să renunţ la toate funcţiile mele. Prietenii au căutat să mă împiedice, iar unii, pe care avusesem prilejul să-i cunosc ca pe nişte stâlpi de nezdruncinat ai statului şi cu care, în vremuri de restrişte, trecusem prin multe clipe firele, mi-au cerut stă- X’uitor să nu-mi încetez activitatea. Dar am rămas nec-lin- tit. Mi-am înaintat demisia. Împăratul a aprobat-o cu bunăvoinţă şi cu transmiterea onorurilor cuvenite.

Aveam de gând să-mi înjghebez, pentru ultimele zile ale vieţii, o reşedinţă la ţară şi să mă ocup acolo cu nişte studii ştiinţifice, să savurez arta, în măsura în care aş fi fost apt pentru asta, să-mi cultiv ogoarele şi grădinile şi, ici şi colo, să realizez lucrări de folos obştesc pentru locuitorii din împrejurimi. Uneori aş fi putut

să plec la oraş, ca să-mi vizitez prietenii vechi, iar uneori aş fi putut să fatf călătorii în ţările mai depărtate. M-am întors la locul meu de baştină. Acolo am aflat că bietul meu cumnat murise de patru ani, iar casa încăpuse pe mâini străine şi fusese pe de-a-ntregul transformată. Am plecat curând de acolo. După mai multe încercări neizbutite, am găsit locul acesta, unde trăiesc acum, şi m-am stabilit aici. Am cumpărat domeniul Asperhof, am clădit casa de pe colină şi i-am dat proprietăţii, încetul cu încetul, înfăţişarea actuală. Îmi plăcuse ţinutul, îmi plăcuse acest loc fermecător, am mai cumpărat încă vreo câteva pajişti, păduri şi ogoare, am vizitat toate împrejurimile, mi-am îndrăgit îndeletnicirea şi am făcut câteva călătorii în cele mai însemnate ţări ale Europei. Astfel mi-a albit părul, în bucurie şi tihnă.

După ce am locuit aici un număr măricel de ani, am fost anunţat intr-o zi că o femeie urcase cu trăsura colina şi că stătea acum, cu un băiat, în faţa trandafirilor agăţaţi de pereţii casei. Am ieşit din casă, am văzut trăsura şi am văzut şi femeia cu băiatul, care stăteau în faţa trandafirilor. M-am îndreptat spre ea. Era Matilda, care, ţinând de mină un băiat şi inundată de şiroaie de lacrimi, privea trandafirii. Chipul îi era îmbătrânit, iar trupul ei era cel al unei femei mai vârstnice.

— Gustav, tu, Gustav, – a exclamat ea, de îndată ce m-a zărit.

— Nu pot să-ţi spun altfel decât: tu. Am venit să-ţi cer iertare pentru marea nedreptate pe care ţi-am făcut-o. Primeşte-mă pentru o clipă în casa ta.

— Matildo, – am spus eu, – fii binevenită pe acest pământ, fii de o mie de ori binevenită şi priveşte această casă drept a ta.

Cu aceste cuvinte m-am apropiat de ea, am luat-o de mină şi am sărutat-o.

Ea nu şi-a desprins mâna din a mea, mi-a strâns-o cu putere, şi plânsul ei a devenit atât de violent, încât am avut impresia că pieptul ei, încă atât de scump mie, are să se spargă.

— Matildo, – i-am spus eu cu blândeţe, – vino-ţi în fire.

— Du-mă în casă, – a spus ea, pe şoptite.

L-am chemat mai întâi pe intendent, sunând din clopoţelul pe care îl port în permanentă la mine, şi i-am poruncit să pună la adăpost trăsura şi caii. Apoi am luat-o de braţ pe Matilda şi am condus-o în casă. Când am ajuns în sufragerie, i-am spus băiatului:

— Stai jos şi aşteaptă până ce vorbesc cu maică-ta şi-i

potolesc lacrimile, care acum o dor atât de mult.

’ Băiatul m-a privit încrezător şi a făcut ce i-am spus.

Am dus-o pe Matilda în antecaifieră şi i-am oferit un loc. După ce s-a înfundat în pernele moi, m-am aşezat în faţa ei pe un scaun. Ea a continuat să plângă. N-am scos niciun cuvânt. După un timp, lacrimile i-au devenit tot mai rare şi mai puţine şi în sfârşit şi le-a şters pe cele din urmă cu batista. Ne-am privit în tăcere. Ea s-a uitat poate la părul meu alb; eu i-am cercetat chipul. Acesta i se şi ofilise, dar pe obraji şi în jurul gurii stăruiau farmecul lin şi melancolia blinda, care sunt atât de înduioşătoare la femeile ofilite, când dinapoia lor se află parcă un cer al frumuseţii trecute, care li se mai răsfrânge pe faţă. Am recunoscut în trăsăturile ei tinereţea strălucitoare de

1

odinioară.

— Gustav, —a spus ea, – iată că ne revedem. N-am

I

mai putut să îndur nedreptatea pe care ţi-am făcut-o.

— N-a fost nicio nedreptate, Matildo, – am spus eu.

— Ba da, tu ai fost întotdeauna bun, – a răspuns ea.

— Ştiam asta; de aceea am venit. Eşti şi acuma bun, mi-o spun ochii tăi dragi, la fel de frumoşi şi acum ca şi pe vremuri, când au fost bucuria bucuriilor mele. O, te rog, Gust v, iartă-mă.

Ah, scumpa mea Matilda, n-am ce să-ţi iert, sau / ai şi tu ce să-mi ierţi mie, – am răspuns eu.

— Explica- ţia este că n-ai fost în stare să vezi ceea ce era de văzut şi că apoi eu n-am fost în stare să pun piciorul în prag, când ar fi trebuit. În dragoste se ascunde totul. Mânia ta îndurerată era dragostea, iar reţinerea mea îndurerată era tot dragpstea. În ea se află greşeala noastră, şi în ea se află răsplata noastră.

— Da, în dragostea, – a răspuns ea, – pe care n-am putut să ne-o smulgem din inimi. Gustav, în ciuda tuturor celor întâmplate, ţi-am rămas totuşi credincioasă: numai pe tine te-am iubit. Mulţi m-au dorit, i-am respins; mi s-a dat un soţ, un om de omenie, dar care a trăit alături de mine ca un străin. Eu nu te-am cunoscut decât pe tine, floarea tinereţii mele, care nu s-a ofilit niciodată. Şi tu mă iubeşti, îmi spun asta miile de trandafiri de pe zidurile casei tale, şi este o osândă pentru mine că am venit tocmai în epoca înfloririi lor.

— Nu vorbi de osândă, Matildo, – am răspuns eu, – şi acum lasă trecutul şi spune-mi care este în prezent situaţia ta. Pot să te ajut cu ceva?

— Nu, Gustav, – a replicat ea, – cel mai mare ajutor. Este că tu eşti tu. Situaţia mea este foarte simplă. Tata şi mama au murit de mult, soţul mi-a murit şi el de mult, iar Alfred... cât l-ai mai iubit...!

— Precum aş fi iubit un fiu, – am răspuns eu.

— A murit şi el, – a spus ea.

— N-a lăsat-nici soţie, nici copii. Casa din Heinbach şi cea de la oraş le-a vândut încă de pe când trăia. Eu sunt acum proprietara averii familiei şi trăiesc singură, cu copiii mei. Dragă Gustav, ţi l-am adus pe băiat... Cum ţi-ai dat seama că este fiul meu?

— Am recunoscut la el ochii tăi negri şi cârlionţii tăi castanii, – am răspuns eu.

— Ţi-am adus băiatul, – a spus ea, – ca să vezi că-i seamănă lui Alfred al tău... e leit... dar el n-are pe nimeni care să se poarte cu el aşa cum te-ai purtat tu cu Alfred, care să-l iubească aşa cum l-ai iubit tu pe Alfred, şi pe care, la rândul lui, să-l poată iubi aşa cum te-a iubit Alfred pe tine.

— Cum îl cheamă pe băiat? — am întrebat eu.

— Gustav. Ca pe tine, – a răspuns ea.

N-am putut să- mi stăvilesc lacrimile.

— Matildo, – am spus eu, – n-am nici soţie, nici copil, nici rude. Tu ai fost singura fiinţă pe care am avut-o şi am păstrat-o toată viaţa. Lasă-mi băiatul, lasă-l la mine, vreau să-l instruiesc, vreau să-l cresc.

— Ah, dragul meu Gustav, – a exclamat ea, cu accentele cele mai dureroase ale înduişârii, – nici nu-ţi

[închipui cât de adevărat mi-e simţământul, care, copilă fiind, m-a călăuzit spre tine, cel mai bun dintre oameni, şi care nu m-a părăsit cât timp am trăit.

Se sculase în picioare, îşi pusese capul pe umărul meu şi plângea în hohote. N-am mai putut să mă stăpânesc, la-

!

crimile mi-au curs şiroaie, am îmbrăţişat-o şi am strâns-o la piept. Şi nu ştiu dacă sărutul fierbinte al dragostei din tinereţe pătrunsese vreodată mai adânc în suflet şi înălţase | la culmi mai sublime decât această întârziată îmbrăţişare

1

l a unor bătrâni, în care fremătau două inimi, covârşite de dragostea cea mai profundă. Ceea ce este pur şi măreţ în om rămâne neştirbit, ca o nestemată, pe vecie.

După ce ne-am desprins, am condus-o spre scaunul ei,

l

m-am aşezat pe al meu şi am întrebat-o:

— Mai ai şi alţi copii?

— O fată, cu câţiva ani mai mare decât băiatul, – a răspuns ea.

— Am să ţi-o aduc şi pe ea, are şi ea ochi negri şi păr castaniu ca şi mine. Fata o păstrez, iar pe băiat, pentru că-mi arăţi atâta bunăvoinţă, il las să trăiască în preajma ta cât ai să vrei. Fie ca el să ajungă la fel ca tine. Ah, n-aş fi bănuit ce întorsătură vor lua aici lucrurile.

— Matildo, acum linişteşte-te, – am spus eu.

— Mă duc să-l aduc pe băiat, vom sta amândoi de vorbă cu el prieteneşte.

M-am dus după băiat. Am intrat ţinându-l de mână şi am stat amândoi de vorbă câtva timp cu copilul şi alternativ între noi. După aceea i-am arătat Matildei casa,

grădina, ferma şi toate celelalte. Către seară a plecat, ca [să înnopteze la Rohrberg. Pe băiat, potrivit înţelegerii, l-a jluat cu ea, urmând să-l echipeze cu cele de trebuinţă şi să-l pregătească şi, atunci când va socoti nimerit, să-l aducă. Din clipa aceea am rămas în corespondenţă, şi după câtva timp mi l-a adus pe Gustav, care mai stă şi acum la mine, şi mi-a adus-o şi pe Natalia, care pe atunci era la prima ei înflorire. Nu se poate închipui o asemănare mai mare ca între această copilă şi copila Matilda. M-am speriat când am văzut fata. Nu pot să spun dacă şi la vârstă pe care o are acum Natalia, Matilda îi semăna tot atât de mult, deoarece pe atunci fusesm despărţit de Matilda.

A început un şir de zile, de luni, fermecătoare. Matilda venea adesa, cu Natalia, să ne viziteze. În primele zile i-am făcut propunerea să înlătur trandafirii de pe zidul casei, dacă-i trezesc amintiri dureroase. N-a fost de acord, spunând că i-au devenit lucrul cel mai scump şi că alcătuiesc podoaba acestei case. Dobândise acea blândeşte şi linişte, pe care dumneata le cunoşti acum, şi această stare sufletească s-a accentuat tot mai mult, pe măsură ce condiţiile vieţii ei exterioare tindeau tot mai

mult să se echilibreze, şi pe măsură ce în forul ei interior, pot să afirm asta, se simţea tot mai fericită. Se înfiripaseră între noi relaţii prieteneşti. Gustav se obişnuise cu mine, eu cu el, şi din obişnuinţă se născuse dragoste. Matilda dădea sfaturi în gospodăria mea, eu în administrarea intereselor ei. Ne sfătuiam adesea cu privire la creşterea Nataliei şi luam măsuri de comun acord. Iar în această într-ajutorare reciprocă a sporit şi afecţiunea reciprocă, afecţiune care nu pierise niciodată, care se prefăcuse într-un simţământ nobil şi profund şi care putea să existe acum pe faţă şi cu deplină îndreptăţire. Aveam iarăşi o persoană pe care s-o pot iubi, iar Matilda putea să-şi îndrepte, pe faţă, inima, care îmi aparţinuse dintotdeauna, spre binele meu şi spre fiinţa mea.

După un timp. Moşia Sternenhof a fost de vânzare. I-am propus Matildei s-o cumpărăm. S-a dus să vadă cum arată. Datorită vecinătăţii cu mine, precum şi de dragul teilor, care îi aminteau de copacii falnici de pe pajiştea dinaintea casei din Heinbach, a Încuviinţat cumpărarea. Moşia Sternenhof avea de altfel şi o mare asemănare cu casa din Heinbach: era în sine un domeniu foarte agreabil şi îi oferea Matildei, pentru restul vieţii ei, un punct de sprijin şi o anumită împlinire. Prin urmare, a fost cumpărată.

Cam în acelaşi timp am pus sa se amenajeze în casa mea o locuinţă pentru Matilda şi Natalia. La Sternenhef a fost mult de lucru până să se pună totul la punct, incit să se obţină un confort plăcut. Dar şi după aceea s-a tot schimbat şi modificat câte ceva, până să ajungă casa să arate aşa cum arată acum. Şi chiar acum, după cum şti:, ici şi colo se mai clădeşte, -se mai consolidează, se mai înfrumuseţează, şi aşa are să continue probabil la nesfârşit. Trandafirii, aceşti martori ai despărţirii şi regăsirii noastre, urmau să rămână, mai cu seamă la Asperhof, pentrj că Matildei îi mersese la inimă faptul că-i găsise acolo. Fiecare epocă de înflorire a trandafirilor şi-o petrecea la mine, iubea peste măsură aceste flori, le îngrijea şi nu mai putea de bucurie când izbutea să-mi aducă un soi pa care nu-l aveam încă. În schimb, am pus să i se confecţioneze, în conacul ei, mobilele care îi fac acum atâta plăcere.

Gustav se desăvirşea pe zi ce trecea, şi făgăduia şi ajungă cândva bucuria alor săi. Natalia se făcuse nu numai frumoasă şi superbă, dar şi devenise, în preajma maică-si, pură şi distinsă,

cum nu sunt multe fete. Moştenise sensibilitatea profundă a maică-si, dar, în parte datorită firii ei, în parte datorită unei educaţii foarte îngrijite felul ei de a fi vădea mai multă linişte şi statornicie.

Între Matilda şi mine se înfiripase o legătură ciudată Există o iubire conjugală, care, după zilele dragostei furtunoase, înflăcărate, care îl mână pe bărbat spre femeie, devine o prietenie duioasă, calmă, întru totul sinceră, mai presus de orice omagii şi mai presus de orice reproşuri, şi care este poate partea cea mai limpede în jocul relaţiiloi umane. Această dragoste s-a născut. Este duioasă, lipsită de egoism, căci fiecare din parteneri se bucură de prezenţe celuilalt şi caută să-i împodobească şi să-i prelungească zilele, este gingaşă şi nu pare să aibă nicio obârşie pământească în sine. Matilda ia parte la fiecare dintre strădaniile mele. Umblă cu mine prin încăperile casei mele, merge cu mine în grădină, priveşte florih sau legumele, îşi face de lucru la fermă şi se uită la produsele ei, se duce în atelierul de tâmplărie şi urmăreşte lucrările, şi este părtaşă 48 arta noastră şi chiar la preocupările noastre ştiinţifice. Eu urmăresc ce se întimplă în casa ei, cercetez cum stau lucrurile la conac, la fermă, pe ogoare, îi împărtăşesc năzuinţele şi părerile şi mi-am pus la inimă creşterea şi viitorul copilor ei. Astfel trăim în fericire şi statornicie, ca într-o toamnă frumoasă, fără să fi existat o vară premergătoare. Colecţiile mele se întregesc, clădirile se desăvirşesc tot mai mult, am atras oameni în preajma mea, am învăţat aici mai mult decât altminteri în toată viaţa mea, distracţiile îşi urmează cursul, şi un pic mai sunt şi eu încă de folos..."

După această spovedanie a tăcut. Am tăcut şi eu. Apoi, după o pauză destul de lungă, a reluat:

— M-am simţit îndemnat să-ţi împărtăşesc toate acestea, ca să ştii în ce chip sunt legat de familia de la Sternenhof, şi pentru ca, în cercul în care păşeşti acum dumneata, lucrurile să-ţi fie limpezi. Copiii cunosc situaţia în linii mari; de amănunte n-au avut atâta nevoie ca dumneata. Nu vreau să ai secrete faţă de viitoarea dumitale soţie. Poţi să-i împărtăşeşti Nataliei ceea ce ţi-am povestit; eu n-am putut, după cum cred că înţelegi. Am stat adesea de vorbă cu Matilda cu privire la viitorul Nataliei. Ei îi trebuia un soţ pe care să-l ia din dragoste adâncă. Şi trebuia să existe cel mai desăvârşit respect reciproc. Prin aceşti doi

factori urma să-şi găsească fericirea, care o ocolise pe maică-sa şi pe prietenul ei. Matilda a întreprins călătorii lungi. Însoţită de bătrânul Raimund, care între timp s-a prăpădit. În călătorii şi-a căutat şi şi-a şi găsit o linişte mai durabilă. Şi-a găsit-o în contemplarea celor mai de seamă opere de artă ale neamului omenesc şi în studierea multor popoare şi a obiceiurilor lor. Astfel, Natalia s-a întărit sufleteşte, s-a rafinat şi s-a cizelat. A făcut cunoştinţă cu o mulţime de tineri, dar n-a arătat niciodată vreun semn de afecţiune. În felul acesta s-au pierdut pentru ea aşa-numitele mariaje strălucite. Aş fi fost şi foarte îngrijorat dacă aş fi fost nevoit să aleg între tinerii noştri. Când ai apărut pentru prima dată la grilajul casei mele şi te-am văzut, mi-am zis: „Acesta este poate soţul nimerit pentru Natalia“. De ce mi-a venit acest gând, nu ştiu. Mai târziu mi-a venit din nou acelaşi gând, dar atunci am ştiut de ce. Natalia te-a văzut şi te-a iubit, ca şi dumneata pe ea. Noi ştiam de inco’iţirea acestei afecţiuni reciproce. La Natalia s-a manifestat la început ca un elan mai intens al întregii ei fiinţe, mai- târziu ca o nelinişte oarecum dureroasă. Dumitale ţi-a deschis inima către o înflorire mai timpurie a artei şi către o cercetare mai profundă a comorilor ştiinţei. Noi am aşteptat să vedem cum evoluează lucrurile. Spre mai multă certitudine şi spre a pune la încercare trăinicia simţămintelor ei, n-am dus-o înadins pe Natalia, în două ierni, la oraş, ca să iie despărţită de dumneata, ba chiar a fost luată de maică-sa în călătorii mai lungi şi la sindrofii mai mari. Îţi dăm bucuroşi fata îi o încredinţăm dragostei dumitale şi protecţiei dumitale. Ai s-o faci fericită, şi ea pe dumneata, căci n-ai să te schimbi, şi nici ea n-are să se schimbe. Gustav va primi cândva moşia Sternenhof şi tot ce ţine de ea, deoarece Matilda a îndrăgit într-atâta casa, încât doreşte ca ea să rămână o proprietate a familiei ei, şi ca generaţiile viitoare să cinstească ceea ce stăpâna dinţii a ctitorit acolo. Ştiu de pe acum că Gustav va face asta şi că se va strădui şi el să sădească în urmaşii lui aceeaşi preocupare. Natalia primeşte din partea mea, pe lângă banii mei peşin, moşia Asperhof, cu tot ce cuprinde ea. Nu veţi necinsti amintirea mea pe aceste locuri… — în timp ce vorbea m-au podidit lacrimile şi mi-am întins mâna spre el; el mî-a luat-o, mi-a strâns-o cu căldură apoi a continuat: – Poţi-să locuieşti aici, la Asperhof, sau la Sternenhof, sau la părinţii dumitale. Peste tot ţi se va găsi loc. Poţi să-ţi şi împărţi

reşedinţa alternativ între noi, şi aceasta va fi probabil cazul, până se va limpezi situaţia. Actele referitoare la transcrierea averii mele pe numele Nataliei îţi vor fi înmânate după cununie. Atâta vreme cât trăiesc, ea primeşte o parte, iar restul după moartea mea. În ce priveşte modul în care ar trebui să gospodăriţi ceea ce primeşte ea acum, cele mai preţioase îndrumări are să ţi le poată da tatăl. Dumitale, care are să stea bineînţeles de vorbă şi cu mine despre asta. Natalia primeşte după cununie şi partea care îi revin» din moştenirea lăsată de tatăl ei Tarona.

— Numele Nataliei este Tarona? — am întrebat eu.

— N-ai ştiut? — a răspuns el, tot printr-o întrebare.

— Am auzit întotdeauna spunându-i-se Matildii doamna de la Sternenhof, – am răspuns eu.

— Nu m-am întâlnit nicăieri cu Matilda şi cu Natalia decât la Ster- nenhof, la Asperhof şi la Inghof, unde amândurora li s-a spus tot timpul pe numele lor de botez. Alte cercetări n-am întreprins niciodată.

— R- Matilda a îngăduit să fie chemată după Sternenhof: a preferat acest nume. Aşa s-a făcut, pesemne, că n-ai auzit altul. Pentru Gustav va trebui să cerem aprobarea ca să-l poarte.

— Dar Tarona, mi s-a spus, n-a fost în oraş tocmai în acea iarnă, în care am văzut-o în lojă pe Natalia, – am spus eu, cu gândul la Preborn, care îmi adusese la cunoştinţă acest lucru.

— Exact, —a replicat amfitrionul meu, – nu ne-am dus cu trăsura într-acolo decât pentru spectacolul cu *Regele Lear.* Eram în lojă în spatele Nataliei, dar nu te-am văzut pe dumneata.

— Nici eu pe dumneavoastră.

— Natalia ne-a povestit despre tânărul care i-a atras luarea aminte la teatru, – a răspuns el, – dar de abia după un timp îndelungat ne-a putut confirma că dumneata ai fost acela.

— Nu v-am văzut oare odată, iama, în oraş, după însănătoşiră împăratului, în trăsură, împodobit cu însemnele dumneavoastră onorifice? — am întrebat eu.

— Tot ce se poate, – a răspuns el, – am fost pe atunci în oraş şi la Curte.

— După o pauză, a spus: – Ei bine, dragul meu tânăr prieten, ţi-am povestit viaţa mea, pentru că urmează se devii unul de-ai noştri; ţi-am vorbit din adâncu’ inimii; şi acum încheiem această convorbire.

— Vă datorez mulţumiri, —: am răspuns eu, – dar cele auzite mai răsună încă prea puternic în mine şi sunt încă prea recente, ca să pot găsi acuma cuvintele de mulţumire potrivite. Un singur lucru mă impresionează aproape ca o durere, şi anume că, după ce v-aţi regăsit, n-aţi încheiat cu Matilda o legătură mai apropiată.

La aceste cuvinte, bătrânul a roşit; a roşit atât de profund şi totodată atât de frumos, cum nu mai văzusem niciodată la el.

— Trecuse vremea, – a răspuns el.

— Legătura n-ar mai fi fost atât de frumoasă, iar Matilda cred că n-a dorit-o niciodată.

Se sculase încă mai dinainte în picioare; acum mi-a întins mâna, mi-a strâns-o călduros pe a mea şi a ieşit din cameră.

Am rămas mult timp pe loc şi am căutat să-mi adun gândurile. Nu mi-ar Îi trecut niciodată prin minte, atunci când am urcat pentru întâia oară spre această casă şi am văzut a doua zi tot ce adăpostea, că evenimentele se /or desfăşura aşa cum s-au desfăşurat şi că toate acestea sunt hărăzite să devină proprietatea mta. Am mai înţeles acum şi de ce, atunci când vorbea de domeniul său, amfitrionul meu folosea de cele mai multe ori cuvântul „nostru*1. Încă de pe atunci se referea la Matilda şi la copiii ei.

După ce am mai zăbovit câtva timp în locuinţa mea, am ieşit în grădină, ca să fac o plimbare în aer curat şi să las să se stingă în mine ecoul celor auzite.

5. ÎNCHEIEREA

A doua zi, în cursul dimineţii, m-am dus, în haine de sărbătoare, la amfitrionul meu, în camera lui, la o oră la care îl ştiam mai puţin ocupat, şi i-am mulţumit din toată inima pentru încrederea pe care mi-a acordat-o şi pentru preţuirea pe care mi-a dovedit-o prin faptul că m-a socotit vrednic să devin soţul Nataliei.

— Cât priveşte încrederea, – a răspuns el, – este firesc să nu-i dezvăluim oricărui străin chestiunile noastre strict intime; dar tot atât de firesc este ca şi cel care, în viitor, va deveni o părticică, aş zice, a familiei noastre, să afle tot ce priveşte această familie. Ţi-am spus esenţialul; unele mici amănunte izolate, care nu-mi sunt în permanenţă prezente în minte, nu schimbă câtuşi de puţin imaginea de ansamblu. Cât priveşte preţuirea, în sensul că te socotesc nimerit ca -soţ al Nataliei,

dumneata ai, înaintea tuturor bărbaţilor din lume, privilegiul imens că Natalia te iubeşte şi te vrea pe dumneata şi pe nimeni altul; dar şi în pofida acestui privilegiu, Matilda şi cu mine, căci mi s-a acordat un drept în această privinţă, nu ne-am fi învoit niciodată, dacă felul dumitale de a fi nu ne-ar fi insuflat convingerea că eşti un om cu care se poate încheia o legătură familială fericită şi durabilă. Iar în ceea ce priveşte preţuirea pe care ţi-o datorez independent de această împrejurare, ţi-am dat, după părerea mea, dovezile respective. Deşi mă gândisem că ai putea fi viitorul soţ al Nataliei, producerea acestui eveniment era foarte incertă, deoarece depindea de ivirea unei afecţiuni reciproce, astfel că gândul la o asemenea posibilitate nu putea să aibă nicio influenţă asupra purtării mele faţă de dumneata, ba chiar, de-a lungul anilor, s-a dovedit a fi pur şi simplu rezultatul părerii mele despre dumneata.

— M-aţi copleşit, într-adevăr, cu atâtea dovezi de bunăvoinţă şi de îngăduinţă, – am răspuns eu, – şi. Nu ştiu dacă le merit, căci n-am cine ştie ce însuşiri excepţionale.

— Judecata cu privire la motivul care generează preţuirea şi simpatia sau dispreţul şi antipatia trebuie lăsată întotdeauna în seama altora, deoarece, chiar dacă, până la urmă, omul ştie, fie şi aproximativ, ce a realizat într-un anumit domeniu, şi chiar dacă este conştient şi de bunele sale intenţii în relaţiile cu oamenii, nu cunoaşte totuşi toate nuanţele firii sale, în ce măsură sunt ele îndreptate împotriva altora, le cunoaşte numai pe cele îndreptate în direcţia propriului său eu, iar cele două direcţii sunt foarte diferite una de alta. Şi încă ceva, fiule drag: chiar dacă este pe deplin întemeiat ca, în tovărăşia oamenilor, să ma- nifeşti o anumită bună-cuviinţă şi distanţare în îmbrăcăminte şi în celelalte aspecte ale comportării, în propria-ţi familie asta ar fi o povară. De aceea, pe viitor, vino la mine în hainele dumitale de toate zilele. Şi chiar dacă nu sunt o rudă a logodnicei dumitale, socoteşte-mă ca atare, adică socoteşte-mă oarecum ca pe un tată adoptiv. Astfel, totul are să meargă aşa cum trebuie, totul are să se termine cu bine.

La aceste cuvinte mi-a pus mina pe creştet, m-a privit şi avea lacrimi în ochi.

De câte ori mă întâlnisem cu acest bătrân, nu văzusem niciodată să i se umezească ochii. De aceea am fost foarte mişcat şi am spus;

— Îngăduiţi-mi atunci ca, în acest ceas solemn, să vă aduc şi mulţumirile mele pentru tot ce am devenit în această casă, fiindcă, dacă sunt ceva, atunci aici am devenit, şi împliniţi-mi, în acest ceas, şi o rugăminte, venită din adâncul inimii: îngăduiţi-mi să vă sărut venerabila mină.

— Fie, numai de data asta, – a răspuns el, – sau cel mult încă o dată, când ai să te depărtezi din faţa altarului cu Natalia* odorul inimii mele.

I-am apucat mina şi mi-am lipit-o da buze, iar el şi-a pus-o pe cealaltă pe grumazul meu şi m-a strâns la piept. De emoţie mi-a pierit graiul.

— Mai rămâi câtva timp în casa asta, – a spus el după aceea, – şi apoi du-te la ai dumitale şi ţine-le tovărăşie, căci au şi ei nevoie de prezenţa dumitale.

— Îmi este oare îngăduit să le povestesc alor mei cele împărtăşite de dumneavoastră? — am întrebat eu

— Chiar trebuie, – a răspuns el, – deoarece părinţii dumitale au dreptul să ştie în ce societate intră feciorul lor prin încheierea unui legământ sfânt, şi mai au dreptul’ să vrea ca feciorul lor să nu aibă secrete faţă de ei. De altfel, am să vorbesc şi eu însumi cu tatăl dumitale despre asta şi despre multe alte lucruri.

După aceea ne-am luat rămas-bun, iar eu am ieşit din cameră.

Restul dimineţii mi l-am petrecut cu întocmirea unei scrisori către părinţii mei.

După amiază l-am căutat pe Gustav, care a primit încuviinţarea să vină cu mine într-e plimbare mai lungă prin împrejurimi. Ne-am’ântors în amurg, şi a fost nevoit să recâştige la lumina lămpii timpul pe care îl pierduse ziua.

Tot umblind prin hârtiile mele, pe care încercam să le pun câte de cât în ordine, tot întâlnindu-mă cu amfitrionul meu, care îmi dăruia binevoitor mult timp, tot trecând pe la atelierul de tâmplărie, unde Eustaţiu nu-şi mai vedea capul de atâta treabă, sau pe la fratele său Roland, care folosea fiece clipă senină a zilei pentru tabloul lui, şi, în sfârşit, tot făcând lungi plimbări prin împrejurimi, deoarece această iarnă era cea dinţii pe care o petreceam atât de îndelung la ţară, mi s-a scurs vremea până către mijlocul lui februarie. Atunci-mi-am luat rămas-bun, mi-am trimis lucrurile la poşta din Rohrberg şi m-am dus după ele pe jos, am aşteptat acolo sosirea diligentei dinspre apus, am primit

un loc în ea şi am plecat spre meleagurile mele de baştină.

Am fost întâmpinat, ca întotdeauna, cu nespusă bucurie de ai mei, care mi-au cerut şi le povestesc călătoria de iarnă în munţi. Le-am povestit-o, şi le-am mai povestit, ir. Primele zile, şi ceea ce-mi dezvăluise amfitrâbnul meu. Povestea lui le fusese necunoscută până acum.

— Am auzit adesea rostindu-se numele Risach, – t> spus tata, – şi întotdeauna rostirea numelui lui era însoţită de manifestări de respect. Din familia care stăpânea domeniul Heinbach l-am cunoscut în treacăt numai pe Alfred. Cu Tarona am avut cândva relaţii de afaceri indirecte.

Relaţiile din tinereţe ale amfitrionului meu cu Matilda fuseseră ţinute pesemne în cel mai strict secret, deoarece nici tata, nici altcineva din cercul cunoştinţelor sale nu auzise niciodată nimic, cu toate că despre asemenea subiecte gura lumii este de obicei mai activă ca oricând. Este lesne de înţeles că, după legământul cu Natalia, povestirea mea i-a impresionat cât se poate de puternic pe ai mei. În plus, îi adusesem tatei şi ceva qe l-a bucurat grozav. În ultimele zile ale şederii mele în casa cu trandafiri mai trecusem pe la grădinar şi-l rugasem să-mi facă rost de reţeta pentru prepararea chitului care împiedică scurgerea apei printre geamurile serei şi deci căderea picăturilor pe plante. Nu deţinea el însuşi reţeta, dar s-a dus la amfitricr. Ul meu şi prin dânsul am obţinut-o. I-am povestit tatei cura am făcut rost de reţetă şi i-am înmânat şi modul dă preparare.

— Asta va împiedica pe viitor în sera noastră căderea picăturilor de apă în timpul iernii, – a spus el, – dar şi mai mult mă bucur că-l voi putea folosi, ca ultimă noutate, în serele noastre noi, cele din preajma casei de la ţară, pe care am s-o clădesc.

Mama a zâmbit.

— Până una-alta, pregătiţi-vă pentru călătoria la Sternenhof şi la casa cu trandafiri, – a spus tata.

— Toate celelalte probleme au fost rezolvate; pasul care mai trebuie făcut ne stă în faţă. În primele zile ale primăverii pornim într-acolo, şi eu am să peţesc în numele fiului meu. Vouă, femeilor, vă place să vă pregătiţi pentru asemenea ocazii; apucaţi-vă de treabă şi dafi-i zor; nu aveţi timp prea mult înaintea voastră; numai două luni şi ceva. Ceea ce mai am eu de făcut până atunci, voi termina fără întârziere.

Programul tatei a fost acceptat tară condiţii, numai că timpul menit pregătirii a fost socotit cam prea scurt. Tata a spus că nu se poate admite nicio tărăgănare, deoarece altminteri ar fi ştirbită importanţa evenimentului, ceea ce a avut darul să convingă.

Ne-am pus acum pe treabă şi pe cumpărături şi n-a trecut o zi căreia să nu-i fi fost rezervată o sarcină. Mama a făcut şi pregătiri pentru cazul că noii căsătoriţi vor locui în casa ei. Deşi tata i-a spus că nunta mea va mai fi precedată de marea mea călătorie, ea i-a replicat cu observaţia că nu strică dacă unele lucruri sunt gata mai devreme decât atunci când sunt necesare. El a lăsat-o numaidecât să-şi facă în voie mendrele de mamă a familiei.

Către sfârşitul lui martie, tata a adus acasă o trăsură de toată frumuseţea. Era o trăsură de călătorie pentru patru persoane. Trăsura fusese construită după propriile lui indicaţii.

— Trebuie să-i cinstim pe prietenii noştri, – a spus el, – trebuie să ne cinstim pe noi înşine, şi cine ştie dacă nu cumva vom mai avea nevoie şi altădată de această trăsură.

Ne-a cerut s-o cercetăm cu de-amănuntul şi s-o verificăm cu privire la comoditate, îndeosebi pentru bagajul femeilor. Ne-am supus şi n-am putut să nu lăudăm construcţia trăsurii. Se îmbinau în ea rezistenţa şi graţia, şi oferea, odată cu înfăţişarea ei plăcută, spaţiu suficient pentru toate lucrurile trebuincioase.

— Eu sunt gata, – a spus el.

— Aveţi grijă ca pregătirile voastre să nu dureze prea mult.

Dar şi femeile au fost gata la timp. Tata hotărâse drept dată a plecării începutul înfloririi pomilor şi al înmuguririi plantelor, şi atunci am şi pornit la drum.

Am parcurs acum, cu toţi ai mei, un drum, pe care eu îl străbătusem atât de des, singur sau cu străini în trăsură. Am călătorit cu cai schimbaţi la fiecare poştă, dar ţinând seama şi de comoditatea mamei şi a Clotildei. Din care pricină zăboveam adesea timp mai îndelungat într-un loc şi parcurgeam distanţe zilnice mici. Ne-a însoţit o vreme foarte frumoasă şi flori albe şi roşietice.

În a patra zi, înainte de amiază, am intrat cu trăsura la Sternenhof. Matilda fusese prevenită de sosirea noastră. Coborâserăm coşul trăsurii, şi toate privirile alor mei, aţintite încă de la mare depărtare asupra colinei pline cu flori, pe care

era aşezat castelul, s-au îndreptat spre silueta clădirii, apoi şpre blazonul cu stele de deasupra porţii, spre bolta de la intrare şi în cele din urmă spre Matilda Şi Natalia. Care aşteptau acolo ca să ne întâmpine. Am coborât cu toţii. Natalia a fost ba palidă, ba purpurie. Formulele de salut nu s-au lăsat aşteptate. Clotilda şi Natalia s-au aruncat una de gâtul celeilalte şi au plâns. Matilda a îmbrăţişat-o pe venerabila mea mamă şi a strâns-o la piept. După aceea, i-a urat, cu multă graţie şi căldură, bun- Venit tatei, i-a întins amândouă mâinile şi l-a privit, cu nemărginită duioşie, cu ochii ei atât de frumoşi încă. Între timp, Natalia a prins mâna maică-mi j i-a sărutat-o. Marna a înapoiat sărutul pe fruntea frumoasei fete. Tata ’ a vrut pesemne să-i spună Nataliei ceva vesel sau chiar glumeţ, dar când a privit-o mai de aproape, a devenit foarte grav şi aproape sfios, şi a salutat-o cuviincios. Şi foarte politicos. Probabil că l-a surprins frumuseţea ei sau că şi-a amintit, aşa cum mi se întâmplase şi mie, de splendoarea cameilor sale. Clotilda a fost şi ea strânsă la piept de Matilda. La mine nu s-a gândit aproape nimeni. Şi nimeni nu s-a întrebat dacă această primire respecta stric tele reguli de comportare în societate sau o anumită ordhe ierarhică. Am urcat scara de-a valma şi am fost călăuziţi spre salonul Matildei. De abia acolo li s-au adăugat urărilor de bun-venit cuvinte mai vioaie şi o exprimare mai cumpănită.

— De atâta vreme am ştiut unii de alţii şi de-abia acum ne vedem, – le-a spus Matilda părinţilor mei, după ce i-a poftit să ia loc.

— De mulţi ani am avut dorinţa, – a replicat tai- că-meu, – să-i vedem la faţă pe oamenii care au fost atât de binevoitori faţă de fiul meu.

— Scumpa mea Clotilda, iat-o pe Natalia, – am spus du, prezentându-le pe cele două fete una alteia.

— Aceasta este Natalia, pe care o iubesc la fel de mult ca pe tine.

— Nu; mai mult decât pe mine, şi aşa se şi cuvine, – a replicat Clotilda.

— Fii sora mea, – a spus Natalia, – am să te iubesc şi pe tine ca pe o soră, am să te iubesc atât cât poate iubi inima mea.

— Te tutuiesc şi eu, – i replicat Clotilda. — îl iubesc pe fratele meu ca pe propria-mi inimă şi la fel am să te iubesc şi pe tine.

Cele două fete s-au îmbrăţişat şi s-au sărutat din nou.

După ce ne-am aşezat în jurul mesei, i-am spus Nataliei:

— Dar pe mine aproape că nu mă bagi în seamă.

— Ştii doar prea bine ce simt, – a răspuns ea, privindu-mă cu duioşie.

Conversaţia a continuat, într-o formă mai generală, despre acelaşi subiect.

Cele două mame nu se mai săturau privindu-se şi se luau într-una de mâini.

După ce s-a trecut în sfârşit la alte subiecte şi după ce s-a vorbit despre recenta călătorie şi despre plăcerile şi neplăcerile ei, tatăl meu a spus că mai suntem cu toţii în veşminte de drum, că ar trebui să ne retragem şi a întrebat când ar mai putea avea cinstea să-i facă o nouă vizită Matildei.

— Niciun fel de vizită. — a replicat ea.

— Treceţi pe la mine oricând doriţi.

— Atunci, peste două ceasuri, – a ripostat tata.

Ne-am dus în camerele noastre şi tata ne-a spus să ne punem vesmintele testive. După două ceasuri s-a dus la Matilda. Numai el cu mama, amândoi îmbrăcaţi ca de zile mari, şi au cerut să-i vorbească. Matilda i-a primit în salonul cei mare, şi tata i-a cerut mâna Nataliei pentru mine.

După câteva clipe, Natalia, Clotilda şi cu mine am fost chemaţi înăuntru, şi Matilda a spus:

— Natalio, domnul şi doamna Drendorf ţi-au cerut mâna pentru fiul lor Heinrich.

Natalia, care stătea în faţa mea într-o rochie atât de festivă, cum n-o mai văzusem niciodată, din care pricină mi s-a părut aproape străină, m-a privit cu lacrimi în ochi. M-am îndreptat spre ea, am luat-o de mină, am condus-o în faţa maicâ-si şi am rostit amândoi câteva cuvinte de mulţumire. Matilda a răspuns foarte prietenos. Apoi ne-am dus spre părinţii mei şi le-am mulţumit şi lor, şi ne-au răspuns şi ei plini de bunăvoinţă. Clotilda se simţea foarte stânjenită în rochia ei festivă, ceea ce era cazul şi la aproape toţi ceilalţi. Tata a spart gheaţa, îndreptându-se spre o Biasă, pe care pusese o casetă. A luat caseta, s-a apropiat de Natalia şi a spus:

— Logodnică dragă şi viitoare fiică, iată, ţi-am adus un mic dar, însă legat de o condiţie. După cum vezi, de încuietoare este înnodată o sforicică, iar de sforicică atâmă o pecete. Sforicică să n-o tai decât după cununie. Motivul rugăminţii mele ai să-l afli

atunci. Pot să te rog să mi-o îndeplineşti?

— Vă mulţumesc din suflet pentru bunătate, – a răspuns Natalia, – şi am să îndeplinesc condiţia.

A primit caseta din mâna tatei.

Mama şi Clotilda au făcut şi ele cadouri, iar Matilda şi Natalia au adus din camerele învecinate nişte obiecte, ca să le dăruiască mamei, Clotildei şi tatei. Natalia şi cu nune nu ne-am dăruit nimic. Apoi ne-am aşezat la o masă, şi au început conversaţii însufleţite. La urmă, Matilda a spus:

— Aşadar, legământul încheiat de inimile copiilor noştri a fost întărit şi de consimţământul părinţilor. Ziua unirii pentru totdeauna urmează a fi hotărâtă potrivit dorinţei lor şi acordului nostru.

După aceste cuvinte ne-am despărţit şi ne-am dus în camerele noastre.

Veşmintele festive au fost lepădate şi au început vizitele, aşa cum se obişnuieşte în asemenea împrejurări şi mai cu seamă atunci când se leagă relaţii atât de apropiate. Matilda i-a condus pe tata şi pe mama în toate colţurile castelului, ale grădinii, ale fermei, ale ogoarelor, ale pajiştilor şi ale pădurilor. Le-a arătat toate camerele casei, camerele de toate zilele, camerele cu mobilele vechi, le-a arătat tablourile şi tot’ce se afla în castel. S-a dus cu ei în grădină: la tei, la toţi pomii fructiferi, la straturile de flori, în grota cu naiada fântânii, la peretele acoperit cu iederă şi în fiecare plantaţie din cuprinsul grădinii. De asemenea, s-a trecut în revistă, în cele mai mici amănunte, tot ce ţinea de cultivarea pământului. Spre seară, când razele soarelui luminau blând întinderea înfloritâ, s-a făcut o plimbare în grup printr-un colţ al ţinutului. Am parcurs împreună, în repetate rânduri, întreaga lungime a drumului vicinal, şi părinţilor mei le-a plăcut acest traseu agreabil, unde se putea face mişcare chiar şi în zilele mohorâte, precum şi iama. Tata nu mai contenea cu manifestările de bucurie şi cu elogiile. Matilda şi maică-mea au stat de vorbă adesea şi îndelung şi întotdeauna cu multă prietenie, şi au făcut pesemne schimb de păreri asupra treburilor gospodăreşti. Natalia şi Clotilda au fost aproape de nedespărţit, s-au legat una de cealaltă şi şi-au exprimat în. Fel şi chip duioşia, şi deseori, după ce ne întorceam cu toţii în castel, ele mai hoinăreau pe vreo alee singuratică a grădinii sau pe vreo potecă de pe ogorul cel mai apropiat.

— Vezi, Clotildo, – am spus eu, – n-am putut să-ţi aduc un portret al Nataliei, deoarece nu aveam niciunul; acum o ai în faţa ta în carne şi oase.

— Îmi place mai mult decât orice >ortret, – a răspuns ea, – dar un portret ar trebui totuşi făcut, ca să ne dăm seama mai târziu cum a arătat ea în anii aceştia.

Opt zile nu ne-a lăsat Matilda să plecăm de la Sternenhof, şi fiecare zi a avut câte un program agreabil. În

1 a noua s-au făcut pregătirile ca să putem porni la drum cu toţii spre casa cu trandafiri. Matilda şi părinţii mei au călătorit în trăsura noastră, iar Natalia, Clotilda şi cu mine în trăsura Matildei.

Când am urcat colina, tatăl meu abia şi-a putut stăpâni curiozitatea. L-am văzut adesea sculându-se în trăsură şi rotindu-şi privirile. Era o zi senină, dar cu semne de înnou- rare, pe nişte păduri mai depărtate cădea burniţă, nişte raze de soare decupau forme aurii pe coline şi pe şesuri, iar casa amfitrionului meu privea molcom în jos de pe dimbul ei. Atunci când am plecat din oraş, totul era acolo în floare, dar în împrejurimile casei cu trandafiri, în pofida timpului pe care îl petrecusem pe drum şi în casa Matildei, epoca de înflorire a pomilor nu se încheiase încă, ci era de abia în plină desfăşurare,. Pentru că aici terenul era situat la o altitudine mult mai mare decât oraşul. Pe colină, o parte a grânelor de toamnă crescuseră mari şi din belşug, restul se pregăteau să le ajungă din urmă pe celelalte, grânele de primăvară încolţiseră ici şi colo, iar pe alocuri se mai. Zărea încă glia castanie.

Amfitrionul meu primise prin Matilda vestea sosirii noastre. Când trăsurile s-au oprit la grilaj, Risach se afla, cu Gustav, cu Eustaţiu, cu Roland, cu jupâneasa Caterina, cu intendentul, cu grădinarul şi cu alţi oameni, pe terenul cu nisip dinaintea grilajului, ca să ne întâmpine. Am coborât şi iată că, în sfârşit, amfitrionul meu s-a pomenit faţă-n faţă cu tata. Cel dintâi avea părul coliliu, tata un păr mai puţin alb, dar bărbaţi simpatici şi venerabili erau amândoi. Şi-au întins mâna şi, după ce s-au privit o clipă, şi-au strins-o cordial.

— Fiţi binevenit, de o mie de ori binevenit în pragul casei mele, – a spus amfitrionul meu.

— Rareori l-a trecut cineva care să fi fost atât de binevenit ca dumneavoastră, şi rareori am dus într-atâta cuiva dorul, câţ

dumneavoastră. Suntem de atâta timp în legătură, şi de atâta timp v-am iubit în iubirea fiului dumneavoastră.

— Eu pe dumneavoastră în iubirea tânărului dumneavoastră prieten, – a răspuns tata.

— Este una din cele mai plăcute zile din viaţa mea, ziua care mă aduce sub acest acoperiş. Vin în casa bărbatului pe care îl cunosc prin fiul meu, cu toate că trebuie să-i acord şi omului de stat cea mai înaltă preţuire. Vin împovărat de datoria recunoştinţei. M-aţi cinstit încă înainte să fi meritat, cât de cât, din partea dumneavoastră, o asemenea cinstire.

— Lăsaţi asta acum, bucuria a fost doar şi de partea mea, – a răspuns amfitrionul meu.

— Iată însă că, atunci când eşti stăpânit de o patimă, săvârşeşti greşeli, mai cu seamă când se întâlnesc doi bătrâni, iubitori de antichităţi. Am greşit neprezentându-i stimatei dumneavoastră soţii prima mea urare de bun-venit, cum ar fi fost de datoria mea. Dar, scumpă doamnă, chiar dacă n-aveţi sâ-xni iertaţi pe deplin greşeala, aveţi s-o priviţi totuşi drept o vină mai mică decât ar fi privit-o altă doamnă, deoarece îl cunoaşteţi pe soţul dumneavoastră şi ştiţi cât este de legat de comorile dumisale. Fiţi binevenită, şi când spun că am dorit să vă văd aici, în aceeaşi măsură ca pe soţul dumneavoastră, spun adevărul adevărat, iar dacă vă îndoiţi de spusele mele, propriul dumneavoastră fiu este martor că vă înşelaţi. Mă bucur să vă pot di: ce în casa mea, daţi-mi voie să vă iau de mână. Matildo, Natalio, Heinrich, astăzi trebuie să fiţi simpli figuranţi, iar domnişoara aceasta, pe care o şi recunosc drept Clotilda, va îngădui s-o iubesc un pic şi pe ea şi s-o rog să răspundă cu aceeaşi afecţiune. Gustav, condu-o pe domnişoara.

— Vă rog să-mi daţi voie să vă conduc, – i-a spus Gustav Clotildei.

Ea l-a privit pe adolescent cu blândeţe şi a spus:

— Vă rog să fiţi amabil să mă conduceţi.

— Înainte de a porni, – a mai spus amfitrionul meu, – priviţi-i aici şi pe cei doi eminenţi artişti ai mei, Eustaţiu şi Roland. Ei locuiesc cu mine pe proprietatea noastră, pe care aş denumi-o Sans-Souci, dacă n-ar fi plină de griji. Iat-o şi pe buna mea Caterina, care ţine în mâini frânele gospodăriei, şi pe intendentul meu, şi pe grădinar, şi pe ceilalţi, care nu vor să fie lipsiţi de plăcerea de a vă ura bun-sosit.

Tata i-a întins fiecăruia mâna, iar mama şi Clotilda s-au înclinat în chipul cel mai amabil.

După aceea, amfitrionul meu a luat-o de braţ pe ■maică-mea, tata pe Matilda, eu pe Natalia, Gustav pe Clo- t tilda, şi ne-am dus astfel, prin grilajul de fier, în grădină ■şi în casă. Trăsurile au fost duse la fermă. În casă am fost ■conduşi numaidecât în camerele noastre. Matilda şi Nata-

Ha s-au dus în locuinţa lor obişnuită. Pentru părinţii mei fusese pregătită anume o reşedinţă alcătuită din trei camere, cu lambriuri de toată frumuseţea şi cu mobile dintre cele mai alese. Totul fusese orinduit în aşa fel, încât să se asigure maximum de confort. Clotilda avea, alături, o odăiţă elegantă, tapetată în albastru pal. M-am dus din locuinţa părinţilor mei în camerele mele, care erau cele obişnuite. Gustav m-a vizitat aici în prima clipă şi m-a îmbrăţişat cu nespusă bucurie şi dragoste.

— Aşadar, totul e sigur şi neîndoielnic, – a spus el.

— Sigur şi neîndoielnic, dacă vrea Dumnezeu, – am replicat eu.

— Acum eşti, în fapt, fratele meu scump şi mult-iubit. Cu toate că, după lege, n-ai*să fii decât peste câtva timp.

— Pot să te şi tutuiesc? — a întrebat el.

— Din toată inima, – am răspuns eu.

— Ei bine, tu, iubitul, scumpul meu frate, – a spus el.

— Pentru totdeauna, atâta vreme cât trăim, şi orice o-ar întâmplă, – am spus eu.

— Pentru totdeauna, – a răspuns el, – dar acum ’ schimbă-te repede, ca să nu întârzii. Înainte de masa de prânz ne mai adunăm o dată, în salonul de la parter, pentru a ne face urări. Trebuie să mă dichisesc şi eu.

Era aşa cum spusese Gustav, şi fuseseră invitaţi toţi. A plecat, şi atunci mi-am schimbat hainele.

Ne-am adunat în salonul de la parter, în care, atunci când intrasem pentru prima dată în această casă, aşteptasem singur, în timp ce amfitrionul meu se dusese să-mi comande prânzul. Auzisem atunci în cameră cântecul păsărilor de afară. Pardoseala de parchet era astăzi acoperită în întregime cu un covor foarte frumos. Eustaţiu şi Roland fuseseră poftiţi şi ei la reuniunea noastră.

După ce au venit toţi, amfitrionul meu, care era îmbrăcat la fel de festiv ca şi noi, s-a sculat în picioare şi a vorbit astfel:

— Adresez încă o dată tuturor celor care ne-au trecut pragul urarea de bun-venit între pereţii acestei case. Este o zi frumoasă. Dacă unii prieteni dragi şi, într-o oarecare măsură, camarazi de luptă, pe care îi mai am, nu se află aici, înseamnă că omul nu-i poate aduna întotdeauna pe toţi cei pe care îi iubeşte. Acei ce contează sunt însă aici, şi sunt aici cu un prilej fericit, de pe urma căruia s-ar putea ivi, pentru unii, o zi şi mai frumoasă. Dumneavoastră, preastimată doamnă, mama tânărului care, în câteva rânduri, a locuit sub acoperişul nostru, fiţi binevenită în această casă. Ea v-a auzit adesea numele şi numele virtuţilor dumneavoastră, iar atunci când răsunetul celor spuse părea uneori să vestească şi lucruri cu totul altele, însuşirile dumneavoastră au ieşit la iveală în mod inconştient, s-au adunat aici şi au generat respect şi, îngăduiţi-i unui bătrân euvântul: dragoste. Dumneata, nobilul meu prieten... dă-mi voie să rostesc şi acest nume, pe care ţi-l atribui atât de bucuros... un creştet cărunt ca şi mine, dar cu atât mai venerabil în respectul copiilor săi, şi de aceea şi în cel al altora, dumneata ai locuit, nevăzut, împreună cu soţia dumitale, în această casă, şi o cinsteşti, întrucât te vede acum, în încăperile sale, în carne şi oase. Dumneata, Clotildo, ai venit încoace împreună cu părinţii dumitale şi te afli, de asemenea, pe proprietatea dumitale. Ţie, Matildo, îţi vorbesc de-abia acum, după ce le-am vorbit celorlalţi, care n-au trecut atât de des ca tine pragul acestei case. Tu ne aduci astăzi ceva ce va fi pe placul tuturor. De aceea, fii cu tot atâta drag întâmpinată şi binevenită, cum ai fost întotdeauna. Fii binevenită, Natalio, şi fit binevenit, Hein-rich! Eustaţiu, Roland şi Gustav sunt de faţă ca martori ai evenimentelor care se desfăşoară aici.

La aceste cuvinte, maică-mea a răspuns:

— Mi-am închipuit dintotdeauna că în casa aceasta vom fi primiţi ea căldură şi mulţumesc din toată inima.

— Şi eu mulţumesc, şi fie ca părerea bună despre noi să se dovedească statornică, – a spus tata.

Clotilda a făcut doar o plecăciune.

Matilda a spus:

— Îţi mulţumesc pentru cuvintele tale de bun-venit, Gustav; şi dacă spui că aduc ceva ce va fi pe placul tuturor, vă vestesc, aşadar, că, acum nouă zile, Heinrich Dren- dorf şi Natalia s-au logodit la Sternenhof. Am făcut drumu] până la tine, ca să-ţi

cerem consimţământul pentru acest proiect. Tu i-ai fost întotdeauna ca un tată Nataliei. Ceea ce este ea acum îţi datorează, în cea mai mare parte, ţie. De aceea, niciodată n-ar putea-o face fericită un legământ care n-ar avea deplina ta binecuvântare.

— Natalia este o fată bynă, minunată, – a răspuns amfitrionul meu.

— Datorită firii ei şi educaţiei ei a ajuns ea ceea ce este. S-ar putea să fi adus şi eu o oarecare contribuţie, după cum toţi oamenii de treabă, cu care avem de-a face, adaugă câte ceva bun fiinţei noastre. Ştii că legământul încheiat are consimţământul meu, şi că-i doresc toată fericirea. Dar întrucât mă numeşti tatăl Nataliei, trebuie să-mi dai voie să şi procedez ca un tată. Natalia primeşte, ca moştenitoare a mea, domeniul Asperhof cu toate acareturile lui şi cu tot ce cuprinde el, şi mai primeşte, întrucât n-am niciun fel de rude, tot restul averii mele. Succesiunea are loc astfel: Natalia primeşte, în ziua cununiei ei, o parte a întregii averi, odată cu actele care îi confirmă dreptul asupra restului averii, acesta urmind să-i revină în ziua morţii mele. Actele vor mai conţine, pentru prieteni şi slujitori, câteva daruri, pe care va avea plăcerea să le înmâneze ea. Întucât sunt tată, am s-o şi înzestrez pe scumpa mea fiică, deoarece din partea maică-si nu poate primi decât daruri. Şi trebuie să-mi îngăduiţi un capriciu; orice împotrivire din partea dumneavoastră m-ar mâhni foarte mult: cununia să fie celebrată la Asperhof. Aici a poposit acum câţiva ani, pentru prima oară, mirele, aici l-aţi cunoscut, aici a încolţit poate dragostea şi aici, în sfârşit, locuieşte tatăl miresei, cum l-aţi numit adineauri. Începând din ziua cununiei, tinerii căsătoriţi vor avea la dispoziţie o locuinţă la Asperhof, dar nu li se va impune s-o folosească. Ei vor fi liberi să-şi stabilească reşedinţa fie la Asperhof, fie la Sternenhof, fie la oraş, fie şi alternativ în două din aceste locuri, sau în toate trei, cum vor.

Tot timpul cât a durat această cuvântare, Matilda rămăsese la locul ei, cu demnitate şi bună-cuviinţă, după cum şi în întreaga adunare domnea o profundă gravitate. Matilda se străduia să-şi păstreze ţinuta, dar din ochi îi şi- roiau lacrimi, iar gura îi tremura de o puternică emoţie. S-a sculat în picioare şi a vrut să vorbească, dar n-a putut, şi şi-a întins doar mâna înspre Risach. Acesta a ocolit masa, – deoarece un colţ al acesteia îi despărţea,

– a apăsat-o cu blindeţe pe Matilda înapoi pe scaunul ei, a sărutat-o uşurel pe frunte şi i-a netezit o dată părul, pe care ea şi-l purta lins şi cu cărare.

După ce Risach s-a aşezat din nou ia locul lui, tata a luat cuvântul şi a vorbit astfel:

— Mai este aici un tată, care ar vrea şi el să spună câteva cuvinte şi să pună câteva condiţii. Înainte de toate, baroane Von Risach, primiţi din parte-mi, în numite faml- ^ liei mele, cele mai călduroase mulţumiri pentru oâ aţi binevoit să socotiţi pe un membru al acesteia vredni£ să fie primit ca membru al familiei dumneavoastră. Familiei noastre i s-a făcut astfel o cinste, iar fiul meu Heirtţich se va strădui, fără doar şi poate, să dobândească toate acele însuşiri care îi sunt necesare pentru îndeplinirea noilor sale îndatoriri şi în general pentru manifestarea acelei dqriâni- tăţi umane, fără de care nu poţi face parte din pătura mai aleasă a societăţii. Sper că, în această privinţă, mă pot pune chezaş pentru fiul meu, şi speraţi şi dumneavoastră la fel, întrucât i-aţi acordat locul în care se află. Fiul meu va aduce în gospodăria nou înjghebată lucruri deloc neglijabile. În casa mea de la oraş va sta în permanenţă la dispoziţie pentru tinerii căsătoriţi o locuinţă confortabilă şi dacă are să mă tragă inima cândva să mă mut la ţară. Ei vor găsi adăpost şi în noua mea reşedinţă. Propria lor reşedinţă statornică să şi-o aleagă după placul lor. Mi se pare îndreptăţit ca nunta să aibă loc la Asperhof şi cred că nimeni nu se va opune. Şi acum vă mai adresez o rugăminte, baroane Von Risach: să aveţi bunătatea de a ne primi pe mine, om bătrân, şi pe bătrâna mea soţie, împreună cu fiica noastră, în cercul familiei dumneavoastră. Facem parte din pătura de mijloc şi am dus, ca atare, o viaţă simplă, dar ne-am străduit, în orice împrejurare, să ne păstrăm neîntinate cinstea şi bunul renume.

— Vă cunosc de mult, – a răspuns Risach, – deşi nu personal, şi de mult vă stimez. Dar v-am stimat şi v-am îndrăgit şi mai mult după ce am făcut cunoştinţă cu fiul dumneavoastră. Cât de tare mă bucur că pot să leg relaţii

— Mai intime cu dumneavoastră, vă poate spune chiar fiul dumneavoastră şi are să vă dovedească viitorul. În ceea ce priveşte originea socială, am făcut parte şi eu din aceeaşi

i clasă de mijloc. Acţiuni trecătoare, care au fost denumite j merite, m-au smuls pentru un timp din ea, dar prin fiica mea

adoptivă mă întorc în singura clasă socială care e pe potriva rusa. Preacinstite şi venerabile bărbat, ou neîncetată activitate ţi cu o viaţă de familie bine Întemeiată, dacă mă socoteşti vrednic, pe mine, care nu am niciuna din acestea două, vino la pieptul meu şi să ne petrecem laolaltă, în prietenie, zilele noastre cele de pe urmă.

Cei doi bărbaţi au plecat de la locurile lor, s-au întâlnit la jumătatea drumului dintre ei, s-au cuprins în braţe şi s-au ţinut o clipă strâns îmbrăţişaţi. Cât i-a zguduit pe toţi această scenă a reieşit din faptul că în cameră s-a făcut o linişte de mormânt şi că mulţi ochi s-au umezit.

După ce Risach a plecat de lângă Matilda, maică-mea s-a îndreptat spre ea, s-a aşezat pe scaun alături de ea şi i-a cuprins amândouă mâinile. Cele două femei s-au sărutat şi au rămas aproape îmbrăţişate.

Eu şi Natalia ne-am apropiat acum de Risach şi i-am spus că-i mulţumim din adâncul inimii pentru toată dragostea şi bunătatea pe care ni le-a dăruit şi că nu vom avea altă năzuinţă decât aceea de a ne arăta din ce, în ce mai vrednici de părerea sa bună despre noi.

— Sunteţi dragi şi prietenoşi şi cinstiţi, – a spus el, – şi totul se va sfârşi cu bine.

Ne-am întors la locurile noastre, iar Eustaţiu, Clotilda, Roland, Gustav şi chiar şi părinţii noştri ne-au urat toate fericirile.

După aceea, conversaţia a trecut la lucruri mai simple şi mai banale. Unii s-au mai şi sculat de pe scaune şi s-au amestecat cu ceilalţi. Maică-mea purta în ziua aceea, ca podoabă, câteva din cele mai frumoase camei ale tatei. Amfitrionul meu trăsese adeseori cu coada ochiului «pre ele, dar acum nici el, nici Eustaţiu, n-au mai putut rezista ispitei, s-au apropiat de maică-mea, au privit uimiţi pietrele şi au vorbit despre ele. Mai târziu li s-a alăturat şi Roland. Tatei îi străluceau ochii de bucurie.

După ce conversaţia a mai ţinut câtăva vreme, cei de faţă s-au despărţit şi s-au înţeles să facă o plimbare încă înaintea prânzului. Ne-am dat întâlnire pe terenul cu nisip dinaintea grilajului cu trandafiri.

Ne-am schimbat hainele şi ne-am adunat în faţa casei.

Tata, care era pesemne foarte curios să vadă totul în casa aceasta, i se alăturase lui Risach; s-au oprit amândoi în faţa tulpinilor de trandafiri, şi amfitrionul meu i-a dat tatei toate

explicaţiile. Matilda se afla lângă maică-mea. Clotilda şi Natalia se ţineau de braţ, iar eu şi Gustav, precum şi, din când în când, Eustaţiu şi Roland, – ne ţineam în preajma bărbaţilor vârstnici. De la terenul cu nisip ne-am dus în grădină, pentru ca ai mei s-o vadă mai întâi pe aceasta. Amfitrionul meu i-a fost tatei călăuză şi i-a arătat şi explicat totul. Acolo unde maică-mea şi Clotilda au manifestat interes pentru cele văzute, însoţitoarele lor le-au dat lămuriri.

— Dar văd totuşi şi nişte fluturi, – a spus tata, după ce am străbătut o bună bucată a grădinii.

— E aproape cu neputinţă ca păsările mele să stârpească toţi germenii, – a răspuns amfitrionul meu.

— Ele împiedica numai răspândirea lor peste măsură. Dar tot mai rămân câţiva care asigură hrana pentru anul următor. În plus, mai vin fluturi şi de departe. Fluturii ar fi, de bună seama, şi cea mai frumoasă podoabă a unei grădini, dacă omizile n-ar fi adesea atât de dăunătoare trebuinţelor noastre omeneşti.

— Dar păsările nu aduc oare şi ele stricăciuni unora din roadele pomilor? — a întrebat tata.

— Ba da, aduc stricăciuni, – a răspuns amfitrionul meu, – şi vatămă mai cu seamă soiurile de cireşi şi alte specii, mai gingaşe; dar faţă de folosul pe care ni-l aduc păsările, paguba este foarte mică, şi n-au decât să consume şi ele o parte din belşugul pe care ni-l procură, şi, în sfârşit, deoarece, pe lângă hrana lor firească, mai primesc din partea mea şi suplimente, iar uneori şi delicatese, imboldul de a-mi ataca poamele se reduce.

Am străbătut cu toţii întreaga grădină. Fiecare strat de flori, fiecare floare mai ciudată, în parte, fiecare pom, fiecare strat de legume, aleea teilor, prisaca, serele, totul a fest cercetat îndeaproape. Ziua se înseninase aproape complet, iar pretutindeni atârnau şi îşi împrăştiau mireasma o mulţime de flori. Ne-am urcat până la cireşul cel falnic şi ne-am întors de acolo privirile înapoi spre grădină. Tata s-a simţit grozav de fericit că poate să vadă şi să contemple toate acestea. Maică-mea cred că n-a acordat lucrurilor din jur aceeaşi atenţie ca tata şi că a vorbit cu Matilda mai mult despre problemele vieţii şi despre viitorul copiilor lor. Tot aşa, nici subiectul conversaţiilor dintre Clotilda şi Natalia nu cred că a fost, în chip precumpănitor, grădina. "

De la cireşul cel falnic am fost nevoiţi să ne întoarcem în casă,

deoarece răgazul care ne mai fusese acordat până la masa de prânz se scursese. Ne-am dus pentru o clipă fiecare în camera lui şi ne-am adunat apoi în sufragerie.

După-amiaza a fost rezervată pentru vizitarea fermei, a pajiştilor şi a ogoarelor. Am pornit în grup de la cireşul cel falnic, pe colina acoperită cu grâne şi de acolo până la popasul din câmpie, exact pe acelaşidrum pe care îl străbătusem eu cu amfitrionul meu, în acea seară, când m-am aflat pentru prima dată la Asperhof. La popasul din câmpie ne-am rotit un pic privirile în jur. Frasinul de-abia îşi scosese primele frunzuliţe şi căuta să şi le extindă. N-am putut să ne aşezăm, deoarece laviţa era mult prea mică pentru toţi. Am luat-o pe drumul pe care mă plimbasem eu cândva singur cu Natalia. După vizitarea fermei, unde amfitrionul meu i-a arătat tatei de-a fir a păr totul şi i-a explicat cum arătase ferma odinioară, ce schimbări se petrecuseră şi ce anume mai urmează să se facă, ne-am dus, prin pajiştile fermei, pe ogoarele de pe povârnişul colinei casei cu trandafiri, am înconjurat apoi colina şi am urcat în sfârşit spre dumbrava bălţii, şi de acolo înapoi spre pârâul cu arini, astfel că am ajuns din nou la cireşul csl falnic şi de acolo ne-am întors în casă. Între timp se înserase. Totul stâmise admiraţia tatei.

Ziua următoare a fost destinată vizitării interiorului casei, a comorilor sale artistice şi a celorlalte lucruri pe care le cuprindea. Amfitrionul meu l-a condus pe tata mai întii în toate camerele de la parter, după aceea, prin culoarul de marmură, pe scară, la statuia de marmură. L-am însoţit cu toţii, în afară de Eustaţiu şi de Roland. La statuia de marmură am zăbovit foarte mult. De acolo ne-am dus în sala de marmură, unde amfitrionul meu i-a numit tatei toate soiurile de marmură şi i-a precizat locurile lor de obârşie. Apoi am vizitat, una după alta, camerele de toate zilele ale amfitrionului meu, camera cu tablouri, cea cu cărţi, cea cu gravuri, cabinetul de lectură, camera de colţ cu scândurica pentru hrănirea păsărilor, şi, în sfârşit, camerele de oaspeţi şi locuinţa Matiidei. A fost vizitată şi încăperea lui Roland, în care se afla, pe un şevalet, tabloul lui aproape terminat. Ca încheiere am vizitat ate-’ lierul de tâmplărie şi am cercetat organizarea lui, precum şi tot ce era în lucru acolo. Dacă tata fusese încă în ajun plin de admiraţie, astăzi părea aproape ameţit.. Statuia de marmură îi plăcuse într-atâta, încât a spus că, din călătoriile sale nu-şi poate aminti de multe opere

antice, care să fi fost superioare celei de aici. A fost privită şi iar privită din toate părţile, şi a fost comentat fiecare detaliu, ca şi întregul. Tata a spus că el cu asemenea opere de artă nu se poate lăuda nici pe departe, ci numai unele dintre cameile sale ar mai putea fi puse alături de această statuie. Sala de marmură i-a plăcut grozav, şi ideea de a-şi construi şi el o asemenea încăpere i s-a părut extrem de fericită. A apreciat răbdarea amfitrionului meu în căutarea marmurei şi i-a lăudat pe cei care proiectaseră asamblarea ei în aşa fel, încât să rezulte ceva atât de pur şi de minunat. Mobilele vechi, tablourile, cărţile, gravurile, l-au interesat peste măsură; le-a privit pe toate în amănunţime şi a vorbit despre multe din ele în calitate de amator, dar şi de cunoscător. Amfitrionul meu s-a înţeles lesne cu el, părerile lor adesea au coincis şi adesea s-au întregit, în măsura în care puteau fi rostite păreri într-o societate, unde eşti obligat să te exprimi lapidar. Maică-mea s-a bucurat din adincul inimii de bucuria tatei. Se împlinise aşadar, totuşi, ceea ce îşi dorise ea de atâtea ori, şi anume ca tata să viziteze casa amfitrionului meu, şi se împlinise în chipul acesta fermecător, pe care desigur că nu şi-l închipuise niciodată. Tata a privit cu multă luare aminte tabloul lui Roland, l-a socotit extrem de preţios, a vorbit cu Risach despre diferite detalii ale lui şi şi-a exprimat părerea că, judecind după această lucrare, Roland s-ar putea să aibă un viitor foarte promiţător. Este lesne de înţeles <S amfitrionului meu i-a făcut plăcere să vadă lucrările acestuia privite cu atâta admiraţie de către un om în. Măsură să-şi dea o părere. Cei doi bărbaţi s-au apropiat tot mai mult unul de altul şi i-au uitat din când în când, un pic, pe ceilalţi. La atelierul de tâmplărie, unde Eustaţiu a făcut pe călăuza, au fost parcurse nu numai toate desenele şi planurile, dar au fost cercetate în amănunt şi întreaga organizare şi modul de lucru, precum şi toate uneltele. Tata a fost întru totul de acord cu cele văzute. Cu cercetarea acestor lucruri a trecut ziua întreagă

A doua zi am plecat cu toţii în codrul Aliz, pentru ca amfitrionul meu să le poată arăta părinţilor mei pădurea care ţinea de Asperhof.

Zilele următoare ne-aU reunit în mai mică măsură. Oaspeţii şi gazdele s-au răspândit în funcţie de ceea ce îi atrăgea mai mult. La mine şi la Natalia au venit pe rând toţi locatarii casei cu trandafiri şi ai fermei, ca să ne ureze fericire şi să ne

binecuvânteze cu prilejul apropiatei noastre căsătorii. De-abia acum, după celebrarea logodnei, căsă- toria. Noastră devenise cert! pentru ei, dar o bănuiseră mai demult din ceea ce observaseră în ultima vreme. Tata a tot revenit asupra celor văzute în grabă, se afla ba ici, ba colo, şi a purtat discuţii aprinse cu proprietarul casei. Cucoanele s-au îngrijit de treburile gospodăreşti şi au zăbovit îndelung în preajma Caterinei. Noi, tinerii, am umblat mult prin grădină, am vizitat unele locuri şi am făcut plimbări. În câteva rânduri ne-am dus la soţii grădinari, am stat o dată mai mult la masa lor, am cercetat pe îndelete serele şi l-am pus pe grădinar să ne dea explicaţii despre tot ce se găsea acolo. Într-o zi am plecat cu toţii şi la Inghof, iar în altă zi, cei de la Inghof au venit la Asperhof. Preotul din Rohrberg şi câţiva locuitori de vază ai ţinutului au venit, de aproape sau de departe, ca să-şi prezinte urările de fericire. Până şi unii săteni de prin împrejurimi, şi alţii, care mă ştiau pe mine şi pe Natalia, au venit în acelaşi scop.

Am petrecut douăsprezece zile la Asperhof, şi după aceea ne-am pus bagajul în trăsură şi am pornit înapoi spre oraşul nostru de reşedinţă.

Când am ajuns acasă Sra început de îndată pregătirea camerelor, ca să putem face faţă în mod demn, atunci când ni se va întoarce vizita. Între timp m-am pregătit şi pentru altceva, ceva ce trebuia să aibă loc încă înaintea căsătoriei mele cu Natalia: pentru lunga mea călătorie. M-am străduit să-mi fac pregătirile în aşa fel, încât să fiu convins că nu mi-a scăpat nimic esenţial. Eram pătruns de necesitatea de a-mi însuşi, în ţări străine, multe lucruri care îmi lipseau, ca să nu fiu nevoit să rămân prea mult în urma Nataliei în această privinţă, şi tot atât de pătruns ernm de faptul că trebuia să întreprind singur o călătorie mai mare, înainte de a putea întreprinde una în viitor cu Natalia. Mai aveam de gând totodată să pornesc la drum numai- decât după ce va fi avut loc întoarcerea vizitei.

întoarcerea vizitei a avut loc la trei săptămâni după ziua în care am ajuns la oraş. O scrisoare ne-o vestise dinainte. Matilda, Risach, Natalia şi Gustav au sosit într-o trăsură frumoasă şi au fost conduşi în camerele pregătite pentru ei. După ce s-au schimbat, ne-am adunat cu toţii în salon, ca să le urăm bun-venit. Primirea în cfi^a noastră a fost la fel de prietenoasă şi de caldă, cum fusese întotdeauna la Sternenhof şi în casa

amfitrionului mtu. Pe toate chipurile se citea bucuria, şi toate cuvintele aj. Continuat adincirea cunoaşterii reciproce şi a prieteniei legate la Asperhof. Toate plăcerile pe care le puteau oferi oaspeţilor casa noastră şi oraşul li s-au pus la dispoziţie. Ca şi în cele două conace, ’a fost arătat şi aici tot ce conţine casa. Oaspeţii au fost conduşi prin camere, au văzut tablouri, cărţi, mobile vechi şi pietre preţioase. Au vizitat foişorul vitrat din colţ şi toate ungherele grădinii. În ce priveşte tablourile tatei, amfitrionul meu şi-a exprimat părerea că. Privite ca un întreg, sunt, fără îndoială, mai preţioase decât propria sa colecţie, cu toate că şi el posedă câteva piese care ar putea fi puse alături de cele mai de preţ din colecţia tatei. Pe tata l-a bucurat această apreciere şi a spus că ar fi formulat şi el una cam la fel; Cameile, a spus amfitrionul meu, sunt minunate, şi crede că nimic nu poate să le egaleze, decât, poate, sculptura de marmură.

— Aşa e, acestea sunt piesele cele mai de preţ din ambele colecţii de obiecte de artă, – a replicat tata.

Sculpturile în lemn din foişorul vitrat îi erau cunoscute amfitrionului meu din reproducerile făcute de mine. S-a apucat totuşi să le cerceteze amănunţit şi le-a lăudat mult, ţinând seama de epoca creării lor. Frunza mea _de dalac de mamură, aflătoare în jrădină, n-a fost găsită nevrednică de preţuire. Pe tata l-a încântat nespus preţuirea comorilor sale de către un om ca Risach, şi cred că, de când strângea toate aceste lucruri, n-a avut ceasuri mai agreabile decât timpul petrecut la el de către Risach. Poate că nu i-ar fi mers mai mult la inimă nici măcar clipa în care mi s-au deschis mie pentru prima dată ochii asupra valorii comorilor sale. La mine, pe atunci, nu fusese decât un sentiment; acum, la Risach, era o judecată.

Ca distracţii în afara casei au fost două spectacol? de teatru, trei vizite colective la galerii de artă. Şi câteva plimbări cu trăsura prin împrejurimi.

în timpul şederii musafirilor la noi a fost hotărit şi termenul celebrării cununiei: urma să-mi iac călătoria plănuită, şi după reîntoarcerea mea să nu mai aibă loc nici 0 aminare. Data precisă avea să fie fixată atunci. După ce am căzut de acord, ne-am luat rămas-bun. De data asia, despărţirea a fost mai grea, deoarece avea să dureze mai îndelung, şi deoarece nu putea fi exclusă ivirea unor întâmplări nefericite în absenţă. Dar

ne-am ţinut tari, ne-am ferit să ne dăm în vileag durerea faţă de martori, chiar şi atât de dragi, ne-am luat rămas-bun şi ne-am făgăduit să ne scriem.

După ce ne-au plecat oaspeţii, mi-am anunţat logodna, prin scrisori, unor familii cu care eram în foarte bune relaţii de prietenie.

La prinţesă m-am dus personal, ca să-i comunic evenimentul. Mi-a zâmbit cordial şi mi-a spus că, odată, dnd rostise numele Tarona, eu roşisem extrem de intens. I-am răspuns că, atunci, roşisem numai fiindcă îmi atinsese un simţământ profund, dar că pe atunci n-aveam încă habar că Natalia se numeşte Tarona. I-am vorbit şi de plănuita mea călătorie, iar ea a lăudat mult această hotărâre şi mi-a povestit despre modul de viaţă din feluritele capitale, în care locuise odinioară temporar. Mi-a spus pe scurt şi câte ceva despre înfăţişarea ţărilor respective, întrucât era o mare admiratoare a priveliştilor pitoreşti. Se pregătea tocmai să plece din nou spre lacul Garda, pe care îl mai vizitase de câteva ori. Aceasta era şi pricina că se mai afla meâ la oraş, deşi primăvara era atât de înaintată. M-a ru- gat ca, după ce mă întorc, să mai trec pe la dânsa. L-am făgăduit.

Acum, călătoria mea n-a mai fost amina tă nicio dipă. Mi-am luat rămas-bun de la ai mei şi, într-o bună zi, am ieşit cu trăsura pe poarta oraşului.

Mai întâi am plecat, prin Elveţia, în Italia: la Veneţia, Florenţa, Neapole, Siracusa, Palerno, Malta. Din Malta m-am îmbarcat pentru Spania, ps care am străbătut-o de la sud la nord, cu multe ocoluri. Am lost la Gibraltar, Granada, Sevilla, Cordoba, Toledo, Madrid şi în multe alte oraşe mai mici. Din Spania am plecat în Franţa, de acolo în Anglia, Irlanda, Scoţia, şi de acolo, prin Olanda şi Germania, înapoi în patrie. Lipsisem cu o lună şi jumătate raai puţin de doi ani. Când m-am întors era iarăşi primăvară. Mă impresionase priveliştea copleşitoare a Alpilor, a vulcanilor de la Neapole şi din Sicilia, a munţilor înzăpeziţi din sudul Spaniei, a Pirineilor şi a munţilor învăluiţi în ceaţă ai' Scoţiei. Mi s-a Întipărit îa suflet marea, lucrul cel mai minunat din câte există pe p&mint. M-au înconjurat infinit de multe imagini fermecătoare şi interesante. Am văzut câteva popoare şi am învăţst să le înţeleg firea în patria lor şi, adesea, să le iubesc. Am văzut tot soiul de oameni, cu speranţele, dorinţele şi nevoile lor, am văzut unele aspecte ale traficului internaţional, şi

am rămas vreme mai îndelungată în câteva oraşe importante, unde m-am ocupat de colecţiile lor de artă, de comorile lor de cărţi, de animaţia lor, de viaţa lor sociala şi ştiinţifică, şi de scrisorile dragi venite din patrie şi de cele trimise de mine într-acolo.

La întoarcere am trecut prin împrejurimile domeniilor Asperhof şi Stemenhoî înainte de a ajunge pe meleagurile mele de baştină, aşa că le-am vizitat pa amândouâ. Toată lumea era bine sănătoasă şi m-a găsit foarte ars d= soare. Aici am aflat şi de o schimbare, care se petrecuse cu tatăl meu şi care îmi fusese tăinuită în scrisori, ca să am o surpriză. Toate aluziile lui, – că într-o bună zi ar putea ieşi la pensie pe nepusă masă, că va locui la ţară înainte să se fi aşteptat cineva la asta, că se vor întâmpla multe lucruri, la care nu se gândeşte nimeni, că nu se ştie dacă nu vom avea nevoie mai des de trăsura de călătorie, – deveniseră realitate. Îşi radiase firma de comerţ şi cumpărase domeniul Gusterhof, situat într-un loc fermecător,. Între Asperhof şi Sternenhof, scos la vânzâre şi pe care se şi apucase să şi-l amenajeze. Toată lumea aştepta cu bucurie ziua în care avea să se statornicească, gospodăreşte şi tihnit, pe noua sa proprietate. Nu mi-am îngăduit răgazul de a vizita această moşie, pe care o cunoşteam din exterior, deoarece n-am mai putut îndura s-o ştiu pe Natalia departe de mine, fără să fie nevoie. După o emoţionantă primire şi despărţire am pornit la drum spre părinţii mei şi am călătorit zi şi noapte, ca să ajung cât mai curând acolo. Ei ştiau de sosirea mea şi m-au întâmpinat cu bucurie. M-am instalat neîntârziat în locuinţa mea. Mi s-a părut ciudat, dar m-am şi bucurat, să-l văd acum pe tata tot timpul acasă şi tot timpul înconjurat de planuri, proiecte şi desene. În timpul absenţei mele fusese de cinci ori la Gusterhof şi cu aceste prilejuri se dusese des, ca oaspete, la Matilda sau la Risach. Mama şi Clotilda îl însoţiseră de două ori. În aceşti doi ani parcă întinerise. Locatarii domeniilor Sternenhof şi Asperhof veniseră şi ei odată, iama, în vizită la părinţii mei.

încă din prima zi a şederii mele în casa părintească, maică-mea m-a condus în camerele amenajate ca locuinţă pentru mine şi Natalia, în cazul în care am dori să stăm la oraş. Nid nu-mi închipuisem că în casă la noi este loc pentru o locuinţă atât de încăpătoare. Fusese amenajată atât de frumos jşi totodată cu atâta distincţie, încât m-a umplut de bucurie. Am adus vorba, cu

acest prilej, de ziua nunţii, şi mama mi-a răspuns că tata crede că acum nu mai există niciun motiv de amânare, şi că de la noi, ca din partea mirelui, ar trebui să pornească iniţiativa. Am rugat ca lucrurile să fie grăbite, şi în ziua următoare au şi plecat scrisorile noastre spre Sternenhof şi spre Risach. Peste puţin ne-a sosit răspunsul, şi ziua a fost fixată potrivit propunerilor noastre. Locul de întâlnire era Asperhof.

Credincios făgăduielii mele m-am dus şi la prinţesă. Plecase la moşie. Aşa încât i-am scris în puţine cuvinte că m-am întors şi totodată i-am comunicat ziua cununiei mele. În scurt timp mi-a Venit de la ea un răspuns, împreună cu un pacheţel cu un dar de nuntă. Îmi scria că nu putuse să tni-l înmâneze personal, deoarece este suferind de câteva săptămâni şi de aceea a fost nevoită să plece st 11 devreme la ţară. Şi că darul de nuntă fusese pregătit de mult. Am deschis pacheţelul. Cuprindea mare şi foarte frumos mărgăritar. Montură nu avea aproape deloc. De mărgăritar erau prinse doar o bară subţire de aur şi o plăcuţă de aur, ca să poată fi folosit ca buton. Gestul nobilei prinţese şi fineţea gustului ei m-au bucurat nespus, deoarece un mărgăritar era, în ochii mei, tocmai e f fi la piept, ca da..

I-am răspuns, mulţumii tot lufletul. ’

Pregătirile noastre s-au încheiat curând, şi; la drum.

— Tot ce mai e de făcut, vom putea face în 5 de la ţară, – a spus tata, cu un zimbet plin de voioşie.

Am plecat cu ai mei spre Gusterhof. Ne-a întâmpinat o locuinţă mică, dar prietenos amenajată, pe care tata o pregătise provizoriu pentru asemenea prilejuri. —a dat o mare satisfacţie simţăî – că lu în propriul nostru conac la ţară. La acest mai mare intensitate, dar şi mama s-a bucurat grozav. Am rămas la Gusterhof cât să ne terminăm pregătirile şi să putem ajunge la Asperhof cu două zile înainte de cununie. Când am sosit, Matilda şi Natalia se şi aflau acolo. Ne-am urat un călduros bun-venit şi bun-găsit. Cu toţii eram cuprinşi oarecum de înfrigurarea pregătirilor. Adeseori, pe Natalia n-am putut-o vedea decât pentru câteva clipe. Clotilda a fost numaidecât atrasă şi ea de vârtej. Veneau şi plecau mesaje, soseau oaspeţi şi martori. Eu însumi simţeam un fel de strângei de îi mă.

în după-amiaza primei zile i-am găsit, la ur moment dat, pe Matilda, pe amfitrionul meu şi pe Gustav umblând în sus şi în jos pe aleea cu tei. M-am alăturat lor. După scurt timp, Gustav a

plecat de lângă noi.

— Vorbeam tocmai de faptul că fiul. Meu va trebui în curând să plece de aici şi să cutreiere lumea, – mi-a spus Matilda.

— Nu l-ai găsit şi dumneata schimbat, când te-ai întors din călătorie?

— A devenit un tânăr în toată legea, – am replicat eu.

— N-am văzut'ân călătoriile mele niciunul care să fi fest de o seamă cu dânsul. Era un băiat foarte voinic şi a devenit un flăcău la fel, dar cred că mai potolit şi mai blajin. Ba chiar am impresia că şi în ochii lui, care au devenit şi mai strălucitori, zăresc ceva ce aduce cu lâncezeala unei fete.

— Mă bucur că şi dumneata ai băgat de seamă asta, – a spus amfitrionul meu.

— Aşa e, şi e bine că e aşa, deşi e primejdios. Tocmai la tinerii voinici, a căror inimă n-a fost atinsă de niciun suflu rău, se iveşte, la o anumită vârstă, o stare de lâncezeală, cu efect mai puţin dăunător decât la fetele adolescente. Nu este slăbiciune, ci tocmai un exces de vlagă, care face o impresie atât de fermecătoare, atunci când ne priveşte din doi ochi de cele mai multe ori întunecaţi, cu licăr molcom, şi când atârnă, ca un giuvaier, de două pleoape nevinovate. Dar asemenea tineri, atunci când vin zile de restrişte, ştiu să şi îndure, cu un curaj vrednic de cununa unui mucenic, iar atunci când patria cere jertfe, ei îşi pun pur şi simplu tânără lor viaţă pe altar. Ei pot fi însă şi târâţi spre o falsă înflăcărare şi manevraţi cu rea credinţă, iar atunci când un asemenea ochi de adolescent se uită, la timpul potrivit, în ochiul de fată potrivit, izbucneşte cea mai năvalnică, cea mai fierbinte, dar adesea şi cea mai nefericită dragoste, deoarece bărbatul tânăr şi nepervertit şi-o pune în inimă aproape definitiv. După ce se termină evenimentul de azi, mai stăm de vorbă, ca să vedem ce mai trebuie să facem.

— Pâi eu văd şi binele, şi primejdia, – a spus Matilda.

Ne-am întors curând în casă.

— Ya trebui să cunoască asprimea lumii, care îl va căli, – a spus amfitrionul meu pe drum.

în sfârşit a sosit ziua nunţii. Cununia urma să se desfăşoare înainte de amiază, în biserica din Rohrberg, în parohia căreia era cuprins domeniul Asperhof. Locul de adunare era sala de marmură, pe a cărui pardoseală fusese întinsă în acest scop o pânză verde fină. Aceeaşi pânză acoperea şi toate scările. M-am

îmbrăcat în camerele mele, am îndreptat o rugăciune către Atotputernicul şi am fost condus în sala de marmură de unul dintre martorii mei. Din partea alor mei veniseră acolo deocamdată numai bărbaţii. Erau de faţă martorii şi cei mai mulţi dintre oaspeţi.

Risach era în haine de gală şi împodobit cy toate decoraţiile. La un moment dat s-a deschis uşa dinspre culoar şi au intrat Natalia cu mama ei şi a mea, cu Clotilda şi cu alte cucoane şi fete. Era îmbrăcată superb, părea presărată cu nestemate, dar era foarte palidă. Nestematele erau în monturi medievale, am remarcat asta, dar nu m-am simţit dispus să le privesc nici măcar o clipă. M-am dus în întâm- pinarea Nataliei şi i-am întins blând nuna, în semn de bun- venit. Tremura toată.

Amfitrionul meu le-a spus părinţilor mei:

— Subiectul preferat în conversaţiile fiului dumneavoastră au fost până acum părinţii lui şi sora lui. Cine este un fiu atât de bun va deveni şi un soţ bun.

— Însuşirile mai alese, care îi chezăşuiesc viitorul, – a spus tata, – le-a dobândit de la dumneavoastră, ne-am dat seama de asta, şi de aceea l-am iubit tot mai mult. Dumneavoastră l-aţi educat şi l-aţi înnobilat.

— Trebuie să răspund ca în cazul Nataliei, – a răspuns amfitrionul meu.

— Personalitatea lui s-a dezvoltat şi orice înrâurire de care a avut parte, mai cu seamă cea a dumneavoastră, a ajutat.

Am vrut să spun ceva, dar de emoţie n-am putut.

Gustav, care stătea în preajma femeilor, s-a uitat la mine, şi eu la el. Era, de asemenea, foarte palid.

Între timp au sosit rând pe rând toţi cei care urmau să fie de faţă la cununie, a sosit ora plecării, şi intendentul a anunţat că totul este gata.

Matilda i-a făcut Nataliei semnul crucii pe frunte, pe gură şi pe piept, iar Natalia s-a aplecat şi şi-a lipit buzele de mâna maică-si. Apoi, fetele au apucat vălul, care îi atâma Nataliei, ca o ceaţă argintie, de la creştet până la pământ, au înfăşurat-o în el, şi Natalia, înconjurată de domnişoarele de onoare şi călăuzită de femei, a coborât scara pe care se afla statuia de marmură. Noi am urmat-o. Cu mine erau martorii mei, Risach şi tata. Partea din faţă a şirului de trăsuri au ocupat-o femeile, mireasa şi fetele; cea dinapoi bărbaţii şi cu mine. Ne-am urcat, şi convoiul

s-a pus în mişcare. Venise multă lume, ca să vadă alaiul de nuntă. Printre privitori l-am zărit şi pe dascălul meu de ţiteră, care mi-a făcut semn agitând o pălărie verde, împodobită cu pene. Cei mai mulţi dintre locatarii fermei şi dintre slujitorii casei o luaseră înainte şi ne aşteptau în biserică. Unii se aflau şi ei în trăsuri. Alaiul a cobbrit agale colina.

în biserică ne aştepta preotul din Rohrberg. Ne-am dus în faţa altarului şi cununia a fost celebrată.

La înapoiere, Natalia şi cu mine am venit singuri într-o trăsură. Ea n-a vorbit nimic, vălul i-a rămas dat peste cap, iar din ochi îi şiroiau lacrimi.

Când ne-am aflat din nou în sala de marmură, au fost P1: se pe o masă lungă, aşezată acolo în aceeaşi dimmeaţă Şi înconjurată de multe scaune, actele privitoare la căsătoria noastră şi la averea noastră. Între timp însă am luat-o de mâr. Ă pe Natalia şi am condus-o, prin camera cu tablouri Şi prin cea de lectură, în bibliotecă, unde am fost singuri. Acolo m-am oprit dinaintea ei şi mi-am deschis braţele.

Eî mi s-a aruncat de gât. Ne-am strâns cu putere în braţe şi am plins amândoi aproape în hohote.

— Scumpa mea, unica mea Natalia! — am spus eu.

— Dragul meu, scumpul meu soţ! — a răspuns ea.

— Această inimă îţi aparţine acum pe veci, fii îngăduitor cu lipsurile şi cu slăbiciunile ei.

— Soţia mea scumpă, – am replicat eu, – te voi cinsti şi te voi iubi veşnic, aşa cum te cinstesc şi te iubesc azi. Încearcă să ai şi tu răbdare cu mine.

— O, Heinrich, ce bun eşti! — a răspuns ea.

— Natalio, voi căuta să mă lepăd, de dragul tău, de orice defect, – am replicat eu, – iar până atunci mi le voi înăbuşi pe toate în aşa fel, încât să nu te rănească.

— Şi eu am să mă străduiesc să nu te mâhnesc niciodată, – a răspuns ea.

— Totul se va sfârşi cu bine, – am spus eu.

— Da, totul se va sfârşi cu bine, aşa cum a spus cel de-al doilea părinte al nostru, – a răspuns ea.

Am dus-o mai aproape de fereastră şi am stat amândoi aşa, ţinându-ne de mâini. Soarele de primăvară pătrundea prin ferestre, încât alături de diamante scăpărau stropii căzuţi pe frumoasa ei rochie.

— Natalio, eşti fericită? — am întrebat-o eu după un timp.

— Sunt, peste măsură, – a răspuns ea.

— Ah, dacă ai fi şi tu!

— Tu eşti odorul meu şi bunul meii cel mai de preţ pe acest pământ, – am replicat eu. — îmi pare încă vis, că l-am dobândit, şi vreau să-l păstrez cât voi trăi.

Am sărutat-o pe gura pe care mi-a oferit-o cu drag. Pe obrajii ei gingaşi se ivise din nou roşeaţa.

În clipa aceea am auzit paşi în camera învecinată, şi eu intrat Matilda, maică-mea, Risach, tata şi Clotilda, care re căutaseră.

— Mamă, scumpă mamă, – i-am spus eu Matildei, d> rindu-mă în întimpinarea tuturor.

Am luat mâna Matildei şi am încercat să i-o sărut. Ma- tilr'a nu lăs?. Se niciodată pe nimeni să-i sărute mâna. Acum mi-a dat voie, spunând cu blindeţe:

— Numai de data asta.

După aceea m-a sărutat pe frunte şi a spus:

— Îţi urez să fii atât de fericit, fiule, pe cât eşti de vrednic să fii şi pe cât doreşte cea care, astăzi, ţi-a dăruit o jumătate din viaţa ei.

Risach mi-a spus:

— Fiule... de acum înainte am să te tutuiesc, iar tu trebuie să-mi spui la fel ca tatălui tău dintâi... fiule, dup| ceea ce s-a petrecut astăzi, datoria ta dintâi este întemeierea unei căsnicii nobile, neprihănite şi sănătos orânduite. Tildă să-ţi fie părinţii tăi; fii cum sunt ei. Vremurile noastre au mare nevoie de familie, mai mare nevoie decât de artă şi de ştiinţă, decât de relaţii internaţionale, de negoţ, de avânt, de progres, sau cum s-o mai fi chemând tot ceea ce ne pare vrednic de dorit. Pe familie se întemeiază arta, ştiinţa, propăşirea umană, statul. Atunci când căsătoriile nu duc la o viaţă familială fericită, în zadar creezi lucrări sublime în ştiinţă şi în artă, căci le dăruieşti unei generaţii, care se degradează din punctul de vedere moral, căreia darul tău nu-i mai foloseşte la nimic şi care, până la urmă, nu se mai osterfeşte să creeze asemenea bunuri. Dacă te înte- meiezi pe familie... mulţi nu încheie nicio căsătorie şi realizează totuşi „lucruri măreţe... dar dacă te întemeiezi pe familie, eşti om numai dacă te întemeiezi pe ea cu totul şi fără de prihană. După aceea poţi să lucrezi şi pe tărâmul artei sau al ştiinţei, şi dacă realizezi ceva excepţional şi de înaltă calitate,

eşti pe drept cuvânt preţuit; după aceea poţi să-i fii de folos şi vecinului tău în probleme care vă privesc pe amândoi, şi dacă e nevoie ascultă şi de chemarea statului. Atunci ai trăit pentru tine şi pentru toate vremurile. Urmează numai drumul inimii tale, ca şi până acum,

Şi totul se va sfârşi cu bine.

I-am întins mâna, el m-a strâns la piept şi m-a sărutat.

Între timp, Natalia fusese îmbrăţişată de maică-mea, de tata şi de Clotilda.

— El va rămâne, cu siguranţă, aşa cum este astăzi, – a spus ea, exprimând pesemne o dorinţă pentru viitor.

— Nu, scumpa mea copilă, – a spus maică-mea, – el nu va rămâne aşa cum este, tu nu ştii asta deocamdată: el va deveni ceva mai mult, şi tu vei deveni ceva mai mult. Dragostea devine alta, şi peste mulţi ani este chiar cu totul alta, dar în fiecare an sporeşte, şi când spui „acum ne iubim cel mai mult“, peste puţin nu mai este adevărat,

Şi când, într-o bună zi, în faţa ta se află, în locul tânărului înfloritor, un moşneag ofilit, îl iubeşti, într-altfel decât l-ai iubit pe tânăr, dar îl iubeşti negrăit mai mult, îl iubeşti mai cu credinţă şi mai cu temei.

Tatăl meu s-a întors cu spatele şi şi-a trecut mâna peste ochi.

Maică-mea a sărutat-o încă o dată pe Natalia şi a spus:

— Fiică dragă, bună şi scumpă!

Natalia i-a întors sărutul şi a cuprins-o de gât cu braţele.

— Copii, acum trebuie să mergem la ceilalţi, – a spus Risach.

Ne-am dus în sală. Acolo, Risach a pus nişte acte în mâinile Nataliei. Ea le-a pus în ale mele. Tata mi-a dat şi el nişte acte. Toţi cei de faţă ne-au urat acum fericire, mai cu seamă Gustav, pe care, în vremea din urmă, nu-l văzusem deloc. Gustav a îmbrăţişat-o pe soră-mea şi pe mine. În ochii lui frumoşi au apărut lacrimi. Apoi ne-au felicitat Eustaţiu, Roland, cei de la Inghof, preotul din Rohrberg, care mi-a adus aminte de cea dintâi întâlnire a noastră în această casă, în seara aceea prevestitoare de furtună, precum şi toţi ceilalţi.

Risach a spus că acum fiecăruia îi stau la dispoziţie două ceasuri, după care ţoală lumea trebuie să se adune, pentru o mică gustare, în sala de marmură.

Natalia a fost condusă de domnişoarele ei de onoare spre încăperile maică-si, ca să-şi lase acolo rochia de mireasă. Eu m-

am dus în locuinţa mea, m-am schimbat şi am pus actele sub cheie, fără să mă uit la ele. După aproximativ un sfert de ceas, am intrat în antecamera locuinţei Matildei, am întrebat dacă Natalia este gata şi am rugat-o să facă împreună cu mine o scurtă plimbare prin grădină. A apărut într-o rochie de mătase, frumoasă, dar foarte simplă, şi a coborât cu mine scara. Mi-a oferit braţul, şi ne-am plimbat câtva timp pe sub teii cei mari şi pe alte alei din grădină.

După ce s-au scurs cele două ceasuri, clopoţelul a anunţat începerea mesei. Toţi s-au îndreptat spre sală şi fiecăruia i s-a arătat acolo locul pe care să stea. Masa a fost, ca de obicei la Risach, simplă, dar gustoasă. Cunoscătorii şi amatorii au avut la dispoziţie vinuri foarte alese. Niciodată nu avusese loc a masă în această sală, iar fostul meu amfitrion a făcut observaţia că solemnitatea marmurei trebuie să. Se oglindească numai în solemnitatea celui mai ales dintre vinuri. S-au rostit toasturi, ba chiar şi versuri, pentru veşnica fericire a noilor căsătoriţi.

— Oare am procedat bine, Nata, – a întrebat fostul meu amfitrion, – că ţi-am ales bărbatul potrivit? Ai crezut întotdeauna că nu mă pricep la asemenea lucruri, dar i-am recunoscut de la prima vedere. Nu numai dragostea este tot atât de iute ca electricitatea, ci şi ochiul cunoscătorului de oameni.

— Dar, tată, – a spus Natalia îmbujorându-se, – nu ne-am certat niciodată cu privire la acest subiect, aşa că n-am putut să-ţi tăgăduiesc acea capacitate.

— Desigur că aşa ţi-ai închipuit, – a replicat el, – dar totuşi am apreciat corect: Heinrich a fost întotdeauna foarte modest, n-a fost niciodată indiscret sau insistent şi va fi fără îndoială un soţ blând.

— După o pauză, a continuat, adresându-mi-se acum mie: – Iar tu, Heinrich, să nu te umfli în pene pe chestia asta. La urma urmei, nu-mi datorezi tu absolut totul? Ai spus odată, când te-ai aflat pentru prima oară în casa aceasta, în atelierul de tâmplărie, că drumurile oamenilor sunt foarte felurite, şi că cine Ştie dacă drumul care, din pricina unei furtuni, te-a călăuzit până aici sus, la mine, n-a fost binecuvântat, la care Srn răspuns că ai rostit un cuvânt foarte adevărat şi că ai să-l înţelegi mai bine când ai să fii mai bătrân. Dar cine ar îi crezut pe atunci că spusa mea va dobândi semnificaţia pe care o are astăzi? Şi totul s-a petrecut aşa cum s-a petrecut, numai deoarece ai crezut cu

încăpăţânare că va veni 0 furtună şi că n-ai dat crezare contra-argumentelor mele.

— Tată, aşa a fost să fie, şi cred că însăşi Providenţa tti-a călăuzit înspre fericire, – am răspuns eu.

— Bătrâna, care în casa mohorâtă de la oraş ne-a fost vecină şi uneori şi musafiră, – a spus tata, – ţi-a prezis că are să fie ceva de capul tău; şi uite că acum nu ai decât fericire, cum spui.

— Celelalte yor urma, – au strigat mai multe. Glasuri.

— Pe lângă celelalte virtuţi, – a continuat tata, – am descoperit la soţia ta o însuşire aleasă: nu e curioasă. Sau nu cumva, dragă fiică, ai şi deschis caseta pe care ţi-am dat-o?

— Nu, tată, am aşteptat până-mi spui dumneata s-o deschid, – a. Răspuns Natalia.

— Atunci pune pe cineva s-o aducă, – a replicat tata.

A fost adusă caseta. Sfoara cu pecetea a fost tăiată, caseta a fost deschisă, şi pe o catifea albă se afla o bijuterie extrem de frumoasă, cu smaralde. S-a auzit o exclamaţie generală de admiraţie. Pietrele, deşi nu se numărau printre cele mai mari nestemate de acest fel, erau nu numai foarte frumoase în sine, dar şi montura lor, fără să predomine asupra pietrelor, era atât de graţioasă şi de gingaşă, încât întregul apărea ca o lucrarfe perfect armonioasă, o adevărată operă de artă. Chiar şi Eustaţiu şi Roland şi-au exprimat admiraţia, şi întru totul Risach. Toţi trei au afirmat că n-au mai văzut o lucrare modernă, care s-o egaleze.

— Prietenul tău, dragă Heinrich, a condus executarea acestei bijuterii, – a spus tata.

— Am ales smaralde, pentru că tocmai atunci avea smaralde foarte frumoase şi în număr îndestulător, pentru că, dintre toate pietrele preţioase colorate, smaraldele scot în relief, cu mai multă căl- dură decât oricare alte nestemate, tonul gâtului şi al obrazului femeiesc, şi pentru că ţie îţi plac atât de mult smaraldele pure şi de culoare închisă. Şi toate cele de aici sunt pure şi de culoare închisă. Noi am căutat să le dăm pietrelor o montură lucrată după principiile tale. Numeroase desene au fost întocmite, alese, aruncate şi iarăşi alese. Cel mai iscusit desenator din oraşul nostru a fost, pare-se, omul care a alcătuit până la urmă cete ce vezi. După aceea s-a lucrat aproape zi şi noapte, pentru ca bijuteria să fie gata la timp. Caseta nu trebuia să fie deschisă, pentru ca fiica mea nu cumva să poarte numai

de dragul meu, în ziua nunţii, această bijuterie şi să-şi neglijeze, spre părerea ei de rău, alta mai frumoasă şi mai de preţ, pe care eventual o posedă.

— N-are alta mai frumoasă, – a replicat Risach.

— Pe aceea pe care a purtat-o astăzi a făcut-o tot prietenul lui Heinrich, după nişte desene întocmite la rândul lor după nişte obiecte medievale. Matildo, fii bună şi porunceşte să se aducă bijuteria, ca să le comparăm.

Matilda i-a întins o cheiţă Nataliei, care a adus personal tocul cu bijuteria. Era o îmbinare de diamante şi rubine, gingaşă, pură şi distinsă, ca o operă de artă medievală, realizată în culori. O adevărată vrajă învăluia întrepătrunderea de luciu acvatic şi irizări trandafirii, în forme ingenioase, care nu puteau fi luate decât din închipuirea înaintaşilor noştri. Şi totuşi, după părerea unanimă, bijuteria cu smaralde nu era mai prejos. Artistului contemporan i s-a acordat toată cinstea.

— Dar nici nu există altul în oraşul nostru şi poate nici pe alte meleaguri, care să poată desena aşa, – a spus tata.

— Nu se ia după gustul vremii, ci numai după natura lucrurilor, şi are o sensibilitate atât de profundă, încât exprimă suprema gravitate şi suprema frumuseţe. Adesea, figurile lui mă duc cu, gândul la *Cântecul Nibelungilor* sau la *Cronica Otonilor.* Dacă omul acesta n-ar fi atât de modest şi, în locul comenzilor, cu care îl copleşeşte lumea, ar face mai degrabă tablouri mari, nu şi-ar mai afla acum pereche şi n-ar mai putea fi pus pe aceeaşi treaptă decât cu cei mai de cearnă artişti din trecut.

• — Păi o bijuterie în tocul ei, – a spus un glas, – este ca un tablou fără ramă, sau, mai curând, ca o ramă fără tablou.

— Bineînţeles, – a răspuns Risach, – niciun lucru nu poate fi judecat decât la locul lui, şi dcoarece prietenul ineu s-a înfăţişat aici ca rival, n-ar fi rău ca... Nata, eşti tu copila mea dragă?

— Cu dragă inimă, tată, – a răspuns ea.

S-a sculat de pe scaun, s-a depărtat şi s-a întors îmbrăcată în aşa fel, încât să i se poată pune în jurul gâtului o bijuterie de preţ. Mai întâi au venit la rând diamantele şi rubinele. Cât de splendidă era Natalia şi cât de bine se adeverea că bijuteria este rama! Tulburat, în cursul dimineţii, de simţăminte răscolitoare şi apăsătoare, nu fusesem în stare să acord atenţie bijuteriei. Acum am văzut formele acelea frumoase învăluite ca într-o lumină blândă. Ştiindu-se ţinta tuturor privirilor, tânără femeie a

roşit, şi abia îmbujorarea ei a conferit rubinelor suflet şi l-au primit şi ele de la ea. Admiraţia a fost unanimă. După aceea a fost pusă bijuteria cu smaralde. A fost deopotrivă desăvârşită. Nestemata întunecată, cu profunzimi, împrumuta bustului Nataliei ceva grav, solemn, o frumuseţe stranie. În timp ce bijuteria cu diamante părea cucernică, cea cu smaralde părea semeaţă. Niciuna n-a cucerit laurii. Risach şi tata au fost de acord. Natalia şi-a dat jos bijuteria, amândouă bijuterile au fost puse în tocurile lor, Natalia a plecat cu ele şi a reapărut după câtva timp în ţinuta ei de dinainte.

La bijuteria cu smaralde s-a întâmplat ceva interesant: cerceii rămăseseră în casetă. Bijuteria cu diamante nu avea cercei. Matilda şi Natalia nu purtau cercei, pentru că, după părerea lor, bijuteriile trebuie să slujească trupului. Dacă însă trupul este rănit, pentru ca în răni să fie atârnate bijuterii, devine el slujitorul bijuteriei.

în timp ce se mai vorbea încă despre nestemate, care este menirea lor şi că pe trup ele apar cu totul altfel decât în tocul lor, Eustaţiu a spus ceva ce mi s-a părut foarte adevărat:

— Care este menirea intrinsecă a pietrelor preţioase nu poate şti, după părerea mea, nimeni: pentru om, ele sunt mai frumoase ca oriunde ca podoabă pe trupul său, şi anume, înainte de toate, pe părţile pe care le poartă descoperite, apoi pe veşminte şi la tot ce mai vine în contact cu el, ca de pildă coroanele suveranilor, sau armele. Oricât de preţioase ar fi, puse pe obiecte, nestematele par moarte, iar la animale sunt înjosite.

S-a discutat îndelung despre acest subiect şi s-au dat exemple.

— Întrucât astăzi întrecerea noastră a rămas nehotă- râtă, – i-a spus Risach tatei, – să vedem acum cine va fi în stare să-şi preschimbe, cu cheltuială mai puţină, reşedinţa într-o operă de artă mai frumoasă, tu domeniul tău Drenhof, sau dacă preferi să-l numeşti Gusterhof, sau eu domeniul meu Asperhof.

— Tu mi-ai şi luat-o înainte, – a ripostat tata, – şi ai aici desenatori buni; eu de-abia încep, iar desenatorul meu n-are să-mi mai furnizeze, probabil, niciun desen.

— Dacă s-ar întâmpla să n-avem de lucru la Asperhof, am putea fi trimişi cu împrumut dincolo, la Drenhof, – a spus Eustaţiu.

— Chiar şi dacă vom avea de lucru aici, – a răspuns Risach, – am să-i furnizez arme inamicului.

După-amiaza înaintase binişor şi nu mai lipsea mult până la înserat. Cina se terminase de mult şi toată lumea stătea la taifas în jurul mesei, aşa cum se obişnuieşte.

De multă vreme încă mă surprinsese comportarea grădinarului Simion, care fusese poftit la masă, împreună cu slujitorii mai de seamă ai casei şi ai fermei. Celorlalţi li se pregătise o masă la fermă. Il dădusem dimineaţa, ca amintire a zilei de azi, o tabacheră de argint, cu numele meu gravat pe capac. O ţinea acum pe masă şi o tot privea, frământându-se. Din când în când îi şoptea ceva nevesti-si, care stătea lângă el, şi adesea pleca şi revenea. Tocmai se întorsese în sală după o asemenea absenţă. Nu s-a aşezat şi părea că se luptă cu sine însuşi. În cele din urmă s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

— După faptă şi răsplată. Şi pe dumneavoastră vă mai aşteaptă astăzi o mare bucurie.

— L-am privit nedumerit, dar e! a continuat: – L-aţi salvat de la pieire pe *Cereus peruvianus.* S-ar fi putut lesne să se prăpădească, şi dumneavoastră aţi făcut în aşa fel ca să ajungă în casa asta, şi are să înflorească, azi chiar. Am căutat să-l reţin prin frig, cu riscul să-şi scuture bobocul, şi numai ca să nu înflorească înainte de azi. Totul a mers strună. Un boboc e gata să se deschidă. Peste câteva minute ar putea fi deschis. Dacă domniile voastre, cei de faţă, ar binevoi să-i facă serei cinstea…

— Da, – Simioane, mergem intr-acolo, – a spus amfitrionul meu.

Toată lumea s-a ridicat: numaidecât de la masă şi s-â pregătit să se; îndrepte către sere. Simion îndepărtase acolo tot ce se afla în preajma lui *Peruinanus,* instalat acum intr-o încăpere proprie, de sticlă, şi făcuse loc pentru contemplarea plantei. Când am ajuns acolo, floarea se şi deschisese. O floare mare albă, superbă, stranie. Toţi, ■ într-un glas, au lăudat-o.

— Pe cât de mulţi oameni au un *Peruvianus,* – a spus Simion, – căci nu este, la drept vorbind, chiar o raritate, şi pe cât de înaltă fac ei să-i crească tulpina, pe atât de rar izbutesc ei să-l facă să înflorească. Puţini oameni din Europa au văzut această floare albă. Acum ea se deschide, iar mâine, la revărsatul zorilor, a şi pierit. Prezenţa ei e de preţ. Am reuşit s-o fac să se deschidă… şi tocmai astăzi. Este un noroc rar…

Am rămas cu toţii destul de mult şi am aşteptat deschiderea ei deplină.

— Nici nu dă multe Cori, ca plantele obişnuite, – a reluat Simion, – ci întotdeauna numai una, şi poate cel mult încă una, mai târziu.

Amfitrionul meu părea într-adevăr că se bucură de floare; la fel şi Matilda. Natalia şi cu mine i-am mulţumit în. Mod deosebit lui Simion pentru darul său excepţional şi i-am spus că nu vom uita nicicând această surpriză. Bătrânul avea lacrimi în ochi. Pusese în jurul florii nişte lămpi, care să fie aprinse odată cu lăsarea serii, dacă cineva ar fi vrut să privească planta noaptea. Cu cât priveam mai îndelung floarea, cu atât ne plăcea mai mult. În grădinile noastre nu cred că sunt decât puţine care s-o egaleze în ciudăţenie, în. Distincţie şi în frumuseţe. Dintre cei de faţă, nimeni n-o mai văzuse vreodată. În cele din urmă ne-am îndepărtat şi fiecare a făgăduit să mai treacă o dată pe acolo în cursul serii.

RRn

La înapoiere, în timp ce treceam prin faţa tufişului din apropierea aleii de tei, a răsunat chiar lângă cărare, din tufe, zvon de ţitsră. Risach, care o conducea pe maica- mea, s-a oprit, la fel tata şi Matilda, şi apoi şi ceilalţi, care se nimeriseră în preajma noastră. Eu mă apropiasem mai mult de tufiş, cu Natalia, deoarece recunoscusem nu- maidecât sunetele dascălului meu de ţiteră. A depănat o melodie compusă de el, apoi s-a oprit, apoi iar a cântat, apoi iar s-a oprit, şi aşa mai departe. Erau numai şi numai melodii compuse de el, sau care îi veniseră poate chiar în acea clipă în minte. A cântat cu toată puterea şi cu tot meşteşugul, pe care i le admirasem dă atâtea ori, ba chiar cânta astăzi parcă mai bine ca oricând. Părea că nu iubeşte nimic altceva pe pâmint decât propria sa ţiteră. Toţi cei aflaţi prin. Apropiere au ascultat nemişcaţi, şi nu s-a auzit nici măcar cel mai mic semn de aprobare. Numai Matilda s-a uitat o dată la Natalia, şi anume atât de semnificativ, de parcă ar fi vrut să spună: „Aşa ceva n-am auzit noi niciodată şi nici nu suntem în stare să scoatem din strune”. Ţitera era o fiinţă vie, care vorbea într-o limbă, străină tuturor, dar pe care toţi o înţelegeau. În sfârşit, • când sunetele au părut că nu mai au de gând să reînceapă, am intrat cu Natalia în tufiş, şi l-am găsit acolo pe dascălul n’su de ţiteră, stând la o măsuţă, cu

instrumentul în faţa lui. Haina lui de pînză cenuşie era foarte ponosită, iar pălăria lui verde se afla pe masă, lîngă ţiteră.

— Iosife, te afli iar pe meleagurile acestea? — l-am întrebat

— Nu chiar, – a răspuns el.

— Am venit să vă zic o cântare de nuntă.

— Ai zis-o, cum nimeni altul n-ar fi putut, – am spus eu. — în schimb îţi datorez o bucurie, şi m-am gândit să-ţi fac una, care pentru tine este cea mai grozavă. Ceea ce vreau să-ţi dăruiesc nu poate încăpea pe mâini mai bune decât ale tale. Lucrul potrivit pentru omul potrivit. Oricum, îţi mai datorez şi o răsplată pentru lecţiile tale. Pline de râvnă şi pentru că mi-ai ţinut tovărăşie pe munţi.

.

— Pentru toate acestea m-aţi plătit, iar ceea ce am lâcut azi a fost de bunăvoie, – a spus el.

— Mai zăboveşte pe aici câteva zile şi apoi ai să priceşti ceea ce am de gând să-ţi dau, – am spus eu.

— Cu dragă inimă, – a răspuns el.

— Ai să fii ţinut bine, – am spus eu. Între timp s-au apropiat şi ceilalţi şi l-au copleşit cu laude pe bătrân. Risach l-a poftit să rămână câtva timp în casa lui. Bătrânul a mai cântat câteva melodii, a uitat aproape că era ascultat, s-a adâncit în cântatul lui şi în sfârşit s-a oprit, fără să-i pese de cei din jur, aşa cum făcea întotdeauna. După aceea, noi am plecat mai departe.

L-am chemat de îndată pe intendent şi l-am rugat să-mi facă rost de un mesager, care să fie gata să coboare imediat în valea Echer. Intendentul mi-a făgăduit. I-am scris câteva rânduri lutierului, am alăturat banii de trebuinţă, i-am promis să-i trimit mai mulţi dacă va fi nevoie Şi i-am cerut să-i dea mesagerului, bine împachetată într-o ladă, a treia ţiteră, cea la fel cu a mea şi cu cea a surorii mele. Mesagerul s-a prezentat, i-am dat scrisoarea şi indicaţiile necesare, iar el a făgăduit să se folosească de noaptea aceasta şi să se întoarcă în timpul cel mai scurt. Acum am fost sigur de ţiteră, dacă se mai găsea acolo.

între timp se înserase de-a binelea. M-am dus cu Natalia şi cu Clotilda încă o dată la *Cereus peruvianus,* care, la lumina lămpilor, era aproape şi mai frumos decât ziua. Simion părea că vrea să stea de strajă lângă el. Era un permanent du-te-vino acolo. L-am mai auzit încă o dată cântând pe Iosif. Cânta în

camera cea mare de jos; am intrat toţi: avea dinainte un vin de soi, pe care i-l trimisese Risach. Toată slujitorimea era adunată în jurul lui. L-am ascultat îndelung, iar Clotilda a înţeles acum de ce dorisem atât de mult, pe munţi, ca ea să-l asculte.

O parte a musafirilor au plecat chiar în acea zi, alţii aveau de gând să plece în zorii zilei următoare, iar alţii au ţinut să mai rămână.

în cursul dimineţii următoare, când numărul celor de faţă se micşorase mult, au mai ieşit la iveală câteva daruri. Risach ne-a condus în magazia de lângă atelierul de tâmplărie. Acolo se amenajase un îoc în care se aflau câteva obiecte acoperite cu pânză. Risach a pus să fie dezvelit cel dintâi; era o masă sculptată cu măiestrie, şi avea drept blat marmura pe care i-o adusesem eu cândva amfitrionului meu, şi de soarta căreia mai târziu nu mai ştiusem nimic.

— Blatul este mai frumos decât mii de alte blaturi, – a spus Risach.

— De aceea îi restitui, în acest chip, actualului meu fiu, darul fostului meu prieten. Nicio mulţumire, până nu se termină totul.

Apoi a fost dezvelit un scrin mare şi înalt.

— O glumă a lui Eustaţiu pentru tine, fiule, – a spus Risach.

Scrinul fusese confecţionat prin fupniruire din toate esenţele de lemn, care se găsesc în ţara noastră. Eustaţiu proiectase asamblarea lor. Obiectul avea o înfăţişare extraordinar de atrăgătoare. În timpul vizitei mele de iarnă la Asperhof văzusem lucrându-se la acest scrin. Găsisem, pe atunci, drept ciudată această acumulare de esenţe, şi nici nu-mi dădusem seama de rostul scrinului. Era destinat păstrării mapelor în camera mea de lucru.

La urmă au mai fost dezvelite câteva obiecte. Erau completările la lambriurile tatălui meu, ceea ce s-a putut recunoaşte de la prima privire, şi a stârnit bucurie, dar nu s-a putut deosebi dacă sunt cele autentice sau nişte imitaţii. Risach a lămurit ’ totul. Erau imitaţii. În acest scop îmi fuseseră cerute mie reproducerile după lambriurile tatei. Roland le căutase zadarnic pe cele autentice. Făcuse măsurători după resturile existente şi căutase locurile unde să se potrivească măsurătorile. Într-o parte izolată a casei de piatră găsise în cele din urmă nişte dulapi, care corespundeau întocmai cu măsurătorile. Dulapii erau în parte putreziţi şi în parte cu urme

ale vătămărilor produse de smulgerea sculpturilor aplicate pe ei. Era acum aproape sigur că adaosurile se pierduseră. De aceea se făcuseră imitaţiile. Cu prilejul aceleiaşi vizite de iarnă vp-zusem şi suporturile acestor sculpturi în lemn: Tata a admirat întreaga lucrare.

— A şi durat mult timp, dragă prietene, – a spus Risach.

— De dragul tău i-am dat insă de capăt şi se va potrivi întocmai sau va putea fi lesne adaptată în pavilionul tău de sticlă, numai dacă nu preferi să ţi se aducă sculpturile la Drenhof.

— Aşa se va întimpla, prietene, – a pus tata.

Abia acum au fost rostite cuvintele de mulţumire şi de bucurie. Autorii darului au respins orice mulţumire. S-a notărât ca obiectele să fie duse, în scurt timp, la locul lor de destinaţie.

În ziua aceea şi în cea următoare au plecat, încetul cu încetul, toţi străinii, şi de-abia acum a început un dulce trai numai printre membrii familiei. Risach pusese să se amenajeze pentru mine şi Natalia o locuinţă foarte frumoasă. Nu putea să fie mare, iar era foarte drăguţă. În cei doi ani, dt lipsisem pereţii ei fuseseră tapetaţi şi şi instalaseră în ea mobile noi, de toată frumuseţea. Am hotărât, insă, să ne stabilim reşedinţa la Sternenhof, până când Gustav îl va putea prelua, pentru ca, până atunci. Matilda să nu fie prea singură. Între timp aş veni des la Asperhof, ca să mă sfătuiesc sau să lucrez cu Risach, ar Vfeni des şi ceilalţi, şi tot des ne-am vizita aici sau la Gusterhof sau la Sternenhof sau la oraş, iar din când în când şi locui acolo. Cu Natalia aveam de gând să fac o călătorie mai lungă. În cazul în care aş lipsi din cine ştie ce pricini, fiecare casă îşi lua asupra sa dreptul de a o putea adăposti pe Natalia. Ţiteristul a cântat în faţa noastră în fiecare zi şi uneori îndelung. În a cincea zi a sosit ţiteră.

I- am înmânat-o, iar el, recunoscând-o, aproape că a pălit de bucurie. Abia după ce şi-a acordat instrumentul şi a început să cânte ne-am dat seama cât de minunat este, ca ton şi timbru. Risach a poruncit să i se mai confecţioneze o husă impermeabilă de piele, de pus deasupra cutiei. După câteva zile, Iosif şi-a luat rămas-bun şi a plecat.

Am făcut cu toţii o scurtă călătorie la hanul străjuit de arţari, unde eu i-am prezentat lui Risach, Matildei, părinţilor mei şi Nataliei pe Gaspar şi pe toţi ceilalţi care lucraseră cu mine. Am

rămas şase zile la han. De acolo ne-am dus la Sternenhof. Tencuiala fuseşe acum înlăturată complet de pe toate faţadele, încât clădirea se înfăţişa în forma el pură, originară. Şi aici am fost conduşi în locuinţa care fusese amenajată pentru noi în timpul absenţei mele. Era cu mult mai mare decât cea de la Asperhof, deoarece şi conacul Sternenhof era cu mult mai vast. Fusese pregătită ca pentru o gospodărie completă.

De la Sternenhof am plecat la oraş. Acolo am făcut toate vizitele de rigoare în cercurile părinţilor mei şi în cele ale Matildei. Risach i-a prezentat unor prieteni ai săi pe fiica sa adoptivă şi recent căsătorită, precum şi pe soţul ei şi pe mama ei. Am aflat că însurătoarea mea cu Natalia Tarona făcuse vâlvă; am aflat că mai cu seamă unii dintre prietenii mei, – cel puţin aşa îşi spuseseră întotdeauna, – s-ar fi exprimat că este ceva de neînţeles. Dragostea Nataliei faţă de mine mi s-a părut în permanenţă un dar, şi de aceea de neînţeles; dar acum, când ei afirmau pe faţă acest lucru, am înţeles că nu este de neînţeles. L-am vizitat pe prietenul meu, fiul giuvaiergiului, care rămăsese cu adevărat un prieten. S-a bucurat din toată inima de bucuria mea. L-am introdus în familiile noastre. Cunoştinţă făcuse încă mai de mult cu toate părţile. I-am mulţumit călduros pentru superba montură a diamantelor şi rubinelor şi pentru cea a bijuteriei de smaralde. Părerea lui Risach şi a tatălui meu l-au încântat grozav de mult.

— Dacă am avea în număr mare asemenea clienţi, ca aceşti doi bărbaţi, scumpe prietene, – a spus el, – îndeletnicirea noastră ar ajunge curând la hotarele artei, ba chiar s-ar confunda cu ea. Am lucra cu plăcere, iar cumpărătorii şi-ar da seama că munca spirituală are şi ea valoare, întocmai ca nestematele şi aurul.

Am luat de ia el, drept contra-glumă la scrinul pentru mape al lui Eustaţiu, un ceasornic ornamentat în chip artistic. Îl alesese Clotilda. Pentru Roland am comandat un rubin montat pe un inel, ca să-l poarte în amintirea mea şi ca semn de recunoştinţă pentru ostenelile lui, desfăşu-’ rate pentru *&* descoperi completările lambriurilor de pe stâlpi.

— Este oricum un rival al meu, – am spus eu. — o privea adesea îndelung şi cu înţeles pe Natalia.

— Acele priviri au o motivare absolut nevinovată,

— A ripostat amfitrionul meu, – Roland şi-a găsit o drăguţă cu

aceeaşi ochi şi cu acelaşi păr ca Natalia. Ne-a spus asta în câteva rânduri. Fata este fiica unui inspector silvic din munţi şi îl iubeşte grozav. Dar întrucât bietul băiat trebuie să se lipsească adesea multă vreme de privirea ei, o sorbea din ochi pe Natalia. Ca să-şi aline dorul. Ne-a cam dat de furcă tânărul acesta. Îi doresc numai bine. Ar putea să ajungă un artist de seamă, sau şi un om nefericit, dacă flacăra lui, care se îndreaptă către artă, s-ar abate de la ţelul ei.

După ce au fost rezolvate toate problemele de la oraş, am pornit cu toţii îndărăt, şi anume spre Asperhof. Sosise epoca înfloririi trandafirilor, şi în acest an urma să fie sărbătorită pentru prima dată de familiile reunite şi cu deosebită solemnitate, ca un act de rememorare a trecutului, dar şi ca unul de speranţă în viitor. Tata urma să vadă ce putere este în stare să exercite abundenţa şi diversitatea, chiar dacă această abundenţă şi diversitate nu sunt altceva decât numai şi numai trandafiri. După încheierea sezonului trandafirilor, tot ceea ce fusese întrerupt de căsătoria noastră urma să revină pe vechiul făgaş.

De abia după ce am ajuns la Asperhof am găsit oarecare linişte. Acolo am avut şi răgazul să mă uit, din când în când, la actele pe care ni le dăduseră Risach şi tata, şi tare m-am mirat. Amândouă seturile de acte prevedeau pentru noi cu mult mai mult decât bănuiserăm. Risach voia să continue a-şi gospodări casa până la moarte aşa cum o gospodărise şi până acum, pentru ca, după cum spunea, să se bucure până la capăt de toamna vieţii sale. Sfatul nostru şi sprijinul nostru, la gospodărirea casei l-ar bucura. O parte importantă a avutului său în numerar ne-o transmisese nouă. Şi întrucât s-ar putea afla adeseori la Asperhof două familii, la acte au fost anexate nişte planuri, cu precizarea că într-un loc frumos, situat între casa ^u trandafiri şi fermă, în nemijlocita apropiere a ogoarelor, urma să fie ridicată o nouă casă şi să se treacă de îndată la construirea ei. Dar şi ceea ce ne transmisese tata era pe potriva întregului avut al lui Risach şi depăşea cu mult aşteptările mele. Când ne-am rostit mulţumirea, iar eu mi-am exprimat uimirea, tata a spus:

— Poţi fi întru totul liniştit în privinţa asta; nu pierdem nimic, nici eu, nici Clotilda. Am avut şi eu bucuriile mele tainice şi pasiunile mele, obţinute cu ajutorul dispreţuitei mele

îndeletniciri neguţătoreşti, practicată cu discreţie şi cu modestie. Meseria lipsită de strălucire, are şi ea mândria ei şi măreţia ei. Acum însă vreau să-mi iau ră- mas-bun de la patima biroului şi să mă dedic doar micilor mele jucării, ca să am. Şi eu o toamnă ca Risach al tău.

După ce am stat câtva timp în casa cu trandafiri, Natalia şi cu mine am iiitrat, într-o zi, la noul nostru tată şi l-am rugat să primească din partea noastră o făgăduială, a cărei acceptare ne-ar bucura grozav.

— Despre ce este vorba? — a întrebat el.

— Iată, – i-am răspuns noi.

— De-ar fi să ne părăseşti în lumea aceasta mai curând decât te-am părăsi noi pe dumneata, nu dorim să facem nicio modificare în tot ce se găseşte în casă şi pe moşie, pentru ca scumpa ta amintire să rămână neştirbită şi să fie lăsată moştenire.

— Voi săriţi peste cal, – a spus el.

— Făgăduiţi ceva de care nu vă daţi seama ce înseamnă. N-am voie să impun asemenea îngrădiri, de dragul dorinţei voastre, căci ar putea avea cele mai neplăcute urmări. Dacă vreţi să-mi cinstiţi memoria, păstrând-o în fel şi chip, n-aveţi decât, şi sădiţi şi în urmaşii voştri acest spirit; dar modificaţi cât poftiţi şi după cum e nevoie. Atâta timp cât trăiesc, noi înşine vom mai modifica, vofti înfrumuseţa şi vom clădi câte ceva împreună; vreau să mai am această bucurie, şi prefer să moidific şi să fac şi să dreg laolaltă cu voi, decât dacă aş face totul singur.

— Dar dumbrava cu arini trebuie să rămână neatinsă, ca monument natural al mobilelor frumoase, – am spus eu.

— Puneţi acolo o tăbliţă cu o inscripţie, – a răspuns el, – că se interzice, din generaţie în generaţie, să i se aducă vreo atingere, până ce rămăşiţele ei vor putrezi sau până ce o rupere de nori o va mătura de pe locul ei actual.

A sărutat-o pe Natalia, aşa cum îi plăcea, pe frunte, iar mie mi-a întins mâna.

După ce epoca înfloririi trandafirilor a trecut într-adevăr în chip înduioşător şi spre mirarea alor mei, care nu mai văzuseră niciodată acest spectacol, ne-am luat bun- râmas, reuniunea care ţinuse de atâta vreme s-a împrăştiat, şi zilele şi-au reluat scurgerea obişnuită. Părinţii mei au plecat cu Clotilda la

Gusterhof, unde aveau de gând să rămână până la iarnă, iar eu m-am mutat cu Natalia la reşedinţa noastră statornică, la Sternenhof. Aveam să alcătuim de acum înainte familia proprietăzisă a acestci case; Matilda urma să locuiască *la noi şi să stea cu noi la masă. Gospodărirea proprietăţii trebuia s-o conduc tot eu. Am pteluat această îndatorire şi am rugat-o pe Matilda să-mi dea o mină de ajutor, în măsura în care consimţea să mi-o dea. Mi-a făgăduit.

Astfel, timpul a reintrat în vechile sale drepturi, şi o viaţă simplă şi uniformă a început să se scurgă săptămină după săptămână.

Abia toamna a mai avut loc o variaţie. Verii din casa natală a tatei au venit în vizită la părinţii mei, la Guster- hof. Ne-am dus la ei. Când au plecat înapoi acasă, tata le-a umplut cu daruri trăsura.

La începutul iernii a fost gata tabloul lui Roland. Din pricina mărimii lui, se putea face sul, avea o ramă mare aurită care se putea demonta, şi a fost aşezat pe un şevalet în sala de marmură. Am plecat cu toţii la Asperhof. Tabloul a fost contemplat şi comentat în fel şi chip. Roland era într-o stare sufletească elevată, parcă plutea, deoarece oricare ar fi fost părerea celor din jurul lui, oricât at fi lăudat ei opera şi ar fi dat îndrumări cu privire la ceea ce ar mai fi fost de îndreptat: Roland, în sinea lui, spera să fie poate cândva în stare de a înfăptui ceva cu mult superior, ba chiar ceva formidabil. Risach i-a făgăduit mijloacele necesare pentru a putea călători, şi a dat dispoziţii să se facă pregătiri pentru plecarea lui, cât de curând, la Roma. Gustav urma să mai petreacă iarna la Asperhof. La primăvară avea să plece, în sfârşit, în lumea largă.

Astfel au fost create şi înnodate tot felul de fire.

Matilda îmi spusese odată, când îi făcusem o vizită la Sternenhof, că viaţa femeilor este îngrădită şi dependentă, că ea şi Natalia au pierdut sprijinul rudelor, că trebuie să ducă la îndeplinire unele treburi prin propriile lor puteri, ca un bărbat, şi să trăiască în răsfrângerea vieţii prietenilor lor. Şi că aceasta este situaţia lor, că ea persistă, aşa cum e în firea lucrurilor, şi că toată nădejdea e într-o schimbare. Ţinusem minte aceste cuvinte şi mi le întipărisem adânc în inimă.

Prima parte a acestei schimbări, am socotit eu acum, se şi produsese, iar a doua avea să urmeze odată c. U aşezarea lui

Gustav aici. Femeile dobândiseră în mine din nou un reazem, astfel că se alcătuise din nou un nucleu ferm al existenţei lor; o nouă legătură fusese înnodată, prin mine, între ele şi ai mei, şi chiar legătura cu Risach câştigase în profunzime şi în trăinicie. Încununarea închegării familiale urma s-o aducă apoi Gustav.

în ceea ce mă priveşte, după călătoria în grup în ţinuturile de sus, mi-am pus întrebarea dacă relaţiile cu prieteni di&gi, dacă arta, literatura, ştiinţa, hotărnicesc şi împlinesc viaţa, sau dacă mai există şi ceva mai îndepărtat, care s-o cuprindă şi s-o umple cu o fericire cu mult mai mare. Această fericire mai mare, o fericire care pare nesecată, mi-a venit acum cu totul din altă parte decât bănuisem pe atunci. Nu ştiu dacă voi fi în stare să ajung departe în ştiinţa căreia nu voiam să-i devin niciodată necredincios, dacă Dumnezeu îmi va acorda favoarea să mă număr printre oamenii ei’de seamă; dar un lucru este sigur: că neprihănita viaţă de familie, aşa cum o cere Ri- săch, este întemeiată, că va dăinui, în neştirbită împlinire, aşa cum ehezăşuiesc dragostea noastră şi inimile noastre, că eu îmi voi chivernisi avutul şi voi fir şi altminteri de folos, şi că orice strădanie, chiar şi cea ştiinţifică, se desfăşoară acum cu simplitate, cu fermitate şi cu rost,

Cuvânt înainte PARTEA ÎNTlI
1. Căminul
2. Drumeţul
3. Popasul
4.....Găzduirea s
5. Despărţirea
6. Vizita
7. intâlnirea
PARTEA A DOUA
1. Extinderea
2. Apropierea
3. Iscodirea
4. Petrecerea
5. Legământul f PARTEA A TREIA
1. Desfăşurarea
2. încrederea
3. Dezvăluirea
4. Spovedania
5. încheierea